79 R 6
1728

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVIII
G
71
NAPOLI

XVIII
G
71

Digitized by Google

# APPARATUS
## Univerſæ
# THEOLOGIÆ
## MORALIS.

*Ad simplicem Usum*
*Patris Fratris Joseph*
*in Coþsandrino et perti-*
*net ad Conuen 1739. du S. Anthime.*

Digitized by Google

[illegible]

Digitized by Google

# APPARATUS
## Univerſæ
# THEOLOGIÆ
## MORALIS,

Pro examine ad audiendas Confeſſiones à Tyronibus ſuſtinendo.

*AUCTORE P. D.*

THOMA FRANCISCO
ROTARIO

Aſtenſi, Clerico Regulari S. Pauli Barnabita.

*Editio noviſſima, ab erroribus qui in præcedentibus editionibus irrepſerant, diligenter expurgata.*

VENETIIS, MDCCXXXV.

Ex Typographia Balleoniana.

*Superiorum Permiſſu, ac Privilegiis.*

# D. JOANNES CAROLUS FUSCONIUS

Congregat. Cleric. Reg. S.Pauli Vicarius Generalis.

CUm Librum cui titulus eſt, Apparatus univerſæ Theologiæ Moralis pro examine ad audiendas Confeſſiones à Tyronibus ſuſtinendo, à P. D. Thoma Franciſco Rotario Congregationis noſtræ Presbytero Profeſſo compoſitum, duo ejuſdem Congregationis noſtræ eruditi Viri, quibus id commiſſum fuit, accurata lectione, & gravi judicio recognoverint, & poſſe in lucem edi probaverint; Nos, ut typis mandetur, quantum in nobis eſt, facultatem facimus. In quorum fidem has fieri, Sigilloque noſtro muniri juſſimus. Datum Romæ in Collegio noſtro SS. Blaſii & Caroli hac die 19. Junii 1702.

D.Jo. Carolus Fuſconius Vic. Gen.

Loco † Sigilli.

*D. Hieronymus Sitonus Cancellarius.*

# INDEX
## CAPITUM, ET SECTIONUM,
Quæ in prima hujus Operis parte continentur.

CAPUT I. De Miniſtro Pænitentiæ. 14
CAP. II. De Caſibus reſervatis. 21
Sect. I. De Reſervatione. ibid.
Sect. II. De Jubilæo. 28
CAP. III. De materia remota Pænitentiæ. 32
CAP. IV. De Contritione. 38
CAP. V. De Confeſſione. 42
CAP. VI. De Satisfactione. 47
CAP. VII. De Abſolutione. 52
CAP. VIII. De Sigillo. 57
CAP. IX. De Conſcientia. 61
Sect. I. De Conſcientia in genere. ibid.
Sect. II. De Conſcientia dubia. 65
CAP. X. De Confeſſario Monialium. 71
Sect. I. De Conditionibus Confeſſarii Monialium. 72
Sect. II. De adminiſtratione Sacramentorum facienda Monialibus. 81
Sect. III. De Votis ſolemnibus. 98
Sect. IV. De Clauſura, Acceſſu, & Collocutione cum Monialibus. 110
Sect. V. De aliis Monialium obligationibus. 117

IN-

# INDEX

## PARTIS SECUNDÆ.

CAP. I. De primo Præcepto Decalogi. 122
Sect. I. De adoratione Dei & illius contrariis. ibid.
Sect. II. De ſimonia. 134
Sect. III. De virtutibus Theologicis, & de earum oppoſitis. 140
CAP. II. De ſecundo Præcepto Decalogi. 146
Sect. I. De juramento. ibid.
Sect. II. De adjuratione. 155
Sect. III. De Voto. 157
Sect. IV. De mendacio. 167
CAP. III. De tertio Præcepto ſanctificandi Feſta. 168
CAP. IV. De quarto Præcepto. 174
Sect. I. De obligatione Patris ad filios, & fratrum ad invicem. 175
Sect. II. De obligatione ſervorum ad dominos, & inferiorum ad ſuperiores. 180
CAP. V. De quinto Præcepto Decalogi: Non occides. 184
Sect. I. De occiſione in genere. ibid.
Sect. II. De Bello. 198
Sect. III. De Duello. 212
Sect. IV. De Scandalo. 216
CAP. VI. De ſexto Præcepto. 218
Sect. I. De cogitatione, & deſiderio turpi. ibid.
Sect. II. De actibus impudicis. 223
CAP. VII. De ſeptimo, & decimo Præcepto: Non furaberis, & Non concupiſces bona proximi tui. 132
Sect. I. De furto. ibid.
Sect. II. De reſtitutione. 236
Sect. III. De uſura. 244
Sect. IV. De contractibus. 249

Sect. V. *De venditione & emptione.* 260
Sect. VI. *De eleemoſyna.* 273
Sect. VII. *De correctione fraterna.* 278
CAP. VIII. *De octavo Præcepto.* 280
Sect. I. *De teſtibus.* 281
Sect. II. *De revelatione ſecreti.* 283
Sect. III. *De detractione.* 385
Sect. IV. *De judicio temerario, & ſuſpicione.* 292
Sect. V. *De deriſionibus, jactationibus, & cavillationibus.* 293
Sect. VI. *De ſuſurratione.* 295
CAP. IX. *De ſeptem peccatis capitalibus.* 297

IN-

# INDEX
## PARTIS TERTIÆ.

PRÆLIMINARIA. De Præceptis Eccleſiæ in communi. 304
CAP. I. De tertio Præcepto. 307
Sect. I. De jejunio. ibid
Sect. II. De gula. 316
CAP. II. De Præcepto ſolvendi decimas. 320
CAP. III. De Sacramentis in genere. 324
CAP. IV. De Baptiſmo. 328
CAP. V. De Confirmatione. 344
CAP. VI. De Euchariſtia. 348
Sect. I. De Communione, & Viatico. 350
Sect. II. De materia, forma, & Miniſtro. 358
Sect. III. De Euchariſtia, ut Sacrificium eſt. 367
Sect. IV. De offerente Sacrificium. 369
Sect. V. De perſona, cui, & pro qua offertur Sacrificium. 376
Sect. VI. De modo celebrandi, & offerendi. 384
CAP. VII. De Extrema Unctione. 388
CAP. VIII. De Ordine. 395
Sect. I. De Ordinibus. ibid.
Sect. II. De obligatione recitandi Horas Canonicas. 398
CAP. IX. De Matrimonio. 408
Sect. I. De ſponſalibus. ibid.
Sect. II. De eſſentia Matrimonii. 416
Sect. III. De divortio. 424
Sect. IV. De impedimentis impedientibus. 429
Sect. V. De impedimentis dirimentibus. 433
Sect. VI. De debito conjugum, & uſu conjugii. 451

CAP. X. *De Cenſuris in genere.* 457
CAP. XI. *De Cenſuris in particulari.* 463
Sect. I. *De excommunicatione.* ibid.
Sect. II. *De ſuſpenſione.* 482
Sect. III. *De degradatione, & depoſitione.* 486
Sect. IV. *De interdicto.* 488
CAP. XII. *De irregularitate.* 493
Sect. I. *De irregularitate ex delicto.* 494
Sect. II. *De irregularitate ex defectu.* 508
Sect. III. *De effectibus irregularitatis.* 515
Sect. IV. *Quomodo tollatur irregularitas.* 518
CAP. XIII. *De Confeſſariis ſollicitantibus.* 520

FINIS.

CAN-

CANDIDE

# LECTOR.

*Apparatus hic Theologicus, ut me miniſterii neceſſitati conſulerem, ſedulæ diligentiæ ex Auctoribus meæ Congregationis primò collectus meis Diſcipulis cœpit eſſe communis, tranſiit inde ad Amicos, nunc Amicis impellentibus tranſit ad omnes. Cura primò non fuit Auctorum citationibus attendere: nunc eaſdem ex fontibus, unde hauſtæ ſunt, aperire eſt fermè impoſſibile. Hinc plurima loca, & quidem ubi communiora trado, nullo invenies Doctorum firmata ſuffragio. Scias tamen omnia ut plurimum ſumpta eſſe ex Auctoribus meæ Congregationis. Alario, & Homobono, quos ſæpiùs ad manus habui: difficiliora etiam ex Boſſio, Moneta, Roſſignolio, Gavanto, qui ex mea Congregatione fuſo calamo moralia ſcripſere. Nec velim putes ax aliorum Auctorum contemptu totius Moralis ſcientiam meæ Congregationis Doctoribus fidiſſe. Invenies enim ſæpiùs, & extraneos Auctores adductos, quos apud meos citatos inveni: vel illos in aliquo placito non mihi adeò arridentes apud domeſticos, conſultos volui. Si aliquid boni & utilis in hoc opere invenies, Auctori omnium bonorum gratias redde. Plura defectuoſa & obvia in omnibus paginis hinc inde diſperſa ubi offendes, parce Auctoris imbecillitati, qui animo Tyronum moralium utilitati conſulendi, non docendi peritos, hæc pauca ex probatorum Auctorum libris collegit. Vale.*

DIviſio hujus Apparatus claritatis gratia eſt in tres partes; in quarum prima comple-ctor ea Generalia, quæ ad Pœnitentiam in genere, ad materiam, formam, auctoritatem Miniſtri, & debitum ſigilli ſpectant; additur his Caput de Confeſſario Monialium. In ſecunda, quæ pertinet ad peccata contra legem naturæ, & ſic decem præcepta Decalogi comprehendo, & ſeptem peccata capitalia. In tertia, quæ ſpe-ctant ad peccata contra legem poſitivam Chri-ſti, & ejus Eccleſiæ; ſic Præcepta Eccleſiæ, Sacramenta, Pœnas, & Impedimenta Canoni-ca breviter reſtringo; omnia verò methodo fa-cillima ad formam Cathechiſmi extendo; hæc enim rudioribus mihi viſa eſt planior. In calce cujuslibet Capitis invenies ſententias damna-tas, quæ ad illud reduci debent; & in fine li-bri Indicem omnium Definitionum moralium, quæ in hoc Opere continentur.

# APPARATUS THEOLOGIÆ MORALIS.

## PARS PRIMA.

### *Præliminaria ad Primam Partem.*

QUot modis ſumi poteſt Pœnitentia?

Reſp. Duobus modis, ut eſt Virtus, & ut eſt Sacramentum. Pœnitentia primo modo accepta, ſic definitur: Virtus moralis ſupernaturalis, qua dolemus de peccatis commiſſis, quatenus ſunt offenſa Dei, ex ſupernaturali motivo, cum propoſito non peccandi de cætero. Ut eſt Sacramentum, definitur: Sacramentum Novæ Legis, reconcilians hominem cum Deo virtute Clavium, ſeu abſolutionis Sacerdotalis à peccatis commiſſis. Partes eſſentiales hujus Sacramenti ſunt Materia, & Forma. Materia, alia eſt remota, & ſunt peccata poſt Baptiſmum, vel in receptione Baptiſmi commiſſa; alia eſt proxima, & ſunt actus Pœnitentis, Contritio, Confeſſio, & Satisfactio: licèt autem propoſi-

tum

tum ſatisfaciendi ſit pars eſſentialis; actualis ſatisfactio non eſt niſi pars integralis; nam ante illam Sacramentum habet ſuum effectum, ſcilicet gratiam peccatorum remiſſivam.

Peccata dicuntur materia hujus Sacramenti, quia ſubjiciuntur huic Sacramento, tamquam res deſtruenda & abolenda. Dicuntur materia remota, quia non componunt hoc Sacramentum tamquam pars conſtitutiva, ſed tamquam materia circa quam, & objectum partium conſtituentium. Actus pœnitentis dicuntur materia proxima, quia proximè ſubjiciuntur abſolutioni, quæ eſt forma hujus Sacramenti, & requiruntur ita eſſentialiter, ut ſine ipſis Sacramentum foret invalidum. Actualis ſatisfactio dicitur pars integralis, quia ita perficit Sacramentum, ut ſine ea Sacramentum habeat jam ſuum effectum eſſentialem, licèt non totalem perfectionem.

Materia remota duplex eſt, alia ſufficiens, alia neceſſaria. Materia neceſſaria ſunt omnia peccata mortalia, poſt Baptiſmum, vel in receptione Baptiſmi commiſſa, non confeſſa, neque directè abſoluta: ſufficiens ſunt peccata venialia, vel etiam mortalia, directè abſoluta, & confeſſa. Prima dicuntur materia neceſſaria, quia neceſſariè ſubdi debent abſolutioni, ut de ipſis obtineatur remiſſio: ſecunda dicuntur materia ſufficiens, quia licèt remittantur per abſolutionem, ſi clavibus ſubjiciantur; non obligant tamen peccatorem ad hanc ſubjectionem, & Confeſſionem.

# CAPUT I.

## *De Miniſtro Sacramenti Pœnitentiæ.*

QUiſnam eſt Miniſter Sacramenti Pœnitentiæ?

Reſp. Eſt Sacerdos habens poteſtatem Ordinis,

dinis, & Juriſdictionis. Ejus munera ſunt duo, Judicis, & Medici; Judicis ſcilicet ad ſolvendum, vel ligandum, juxta pœnitentis diſpoſitionem; Medici, ad curandam animam pœnitentis, juxta exigentiam illius, ſcilicet qualitatem morborum, dando documenta ſalubria, & inſtructionem neceſſariam ad non peccandum impoſterum, & ſatisfaciendum pro peccatis antecedenter commiſſis.

2. Quot ſunt conditiones boni Confeſſarii?

Reſp. Sunt quinque, Poteſtas, Scientia, Bonitas, Prudentia, & Sigillum. Nam ſine poteſtate invalidè abſolvit, ſine ſcientia neſcit quid faciat, ſine bonitate, & prudentia pœnitentibus nequit prodeſſe, & ſine ſigillo Sacramentum reddit oneroſum.

3. Quid eſt Poteſtas?

Reſp. Eſt ſpiritualis facultas ligandi, atque ſolvendi. Duplex eſt: alia Ordinis, & eſt illa, quæ traditur ab Epiſcopo, cùm dicit ſuper Sacerdotem conſecratum: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiſeris peccata, remittentur eis*: alia poteſtas Juriſdictionis, & eſt facultas ad certas perſonas in foro conſcientiæ judicandas conceſſa: Et hæc duplex eſt; alia ordinaria, & eſt illa, quæ ſequitur officium habentis Curam Animarum; ſic abſolvit Pontifex in toto Orbe, Archiepiſcopus, & Epiſcopus in propriis Diœceſibus: inſuper Archiepiſcopus in Diœceſibus ſuffraganeorum, dum tamen actù viſitat: Parochus in ſua Parochia: alia eſt delegata, & eſt illa, quæ habetur per conceſſionem Epiſcopi.

4. Quot modis acquiritur poteſtas delegata?

Reſp. Per conceſſionem, cùm ab Ordinario facto examine tribuuntur Patentes cum auctoritate ſuſcipiendi Confeſſiones; & hic eſt modus ordinarius acquirendi poteſtatem delegatam. Poteſt tamen Ordinarius oretenùs, & ſolo verbo eamdem concedere. Approbatus ab uno Epiſcopo, non poteſt audire Confeſſiones, etiam

ſui

ſui antiqui pœnitentis, extra Diœceſim approbantis, putà ſi illum reperiat in Æde Lauretana, vel alibi.

5. Poteſt-ne Sacerdos ſimplex, nullam habens poteſtatem delegatam, in aliquo caſu abſolvere?

Reſp. Ex Concilio Tridentino *ſeſſ.* 14. *cap.* 7. *de Pænitentia*, quilibet Sacerdos poteſt abſolvere etiam à cenſuris, & quibuſcumque caſibus reſervatis, pœnitentem in articulo mortis conſtitutum. Aliqui Doctores apud Dianam, *l.* 1. *tract.* 5. *de abſolutione ab hæreſi*, quibus ipſe videtur adhærere, cenſuerunt, ad præſentiam Sacerdotis approbati poſſe abſolvere etiam Sacerdotem non approbatum. Verùm contrarium ſentio cum Nicolio *Lucubrat. utriuſque juris partis* 2. *lib.* 1. *artic.* 39. *num.* 43. qui citat Decretum Congregationis repertum in lib. annotationum bon. mem. Cardinalis Caraffæ, in quo habentur hæc verba; Congregatio cenſuris, Sacerdotem alioqui idoneum, non tamen ad audiendas Confeſſiones approbatum, juxta *cap.* 19. *ſeſſ.* 23. non poſſe validè abſolvere pœnitentem in articulo mortis conſtitutum, ubi citra mortis periculum haberi poteſt copia Sacerdotis approbati; & longè id minùs ſi ipſe Parochus præſens id prohibeat, paratuſque ſit infirmi Confeſſionem audire, illumque abſolvere, nec ulla ſubſit cauſa Parochum ipſum recuſandi. Ratio etiam evidens eſt; talis enim auctoritas conceditur non approbato ratione neceſſitatis, ne pœnitens inabſolutus ab hac vita decedat; ad præſentiam autem Sacerdotis approbati, hæc neceſſitas ceſſat.

6. Sacerdos excommunicatus vitandus, validè-ne, & licitè in articulo mortis abſolvit, abſente alio Sacerdote?

Reſp. Affirmativè; imò, ut docet Alarius, Silveſtrina, & Melchior Cano, hæc facultas extenditur etiam ad Sacerdotem hæreticum; nec peccat Catholicus confitendo Sacerdoti in hæreſim lapſo,

ſo, imò ad id tenetur, niſi ſit periculum ſubverſionis, vel niſi immineat publicum ſcandalum, videatur cum eo in hæreſi communicare.

7. Quid venit nomine articuli mortis?

Reſp. Venire ſtatum illum infirmitatis, in quo plurimi ordinariè decedunt. Gaudet etiam eodem privilegio, mortis periculum, ut cùm quis ingreditur prælium, vel longum iter in mare, vel cùm mulier eſt proximè paritura, vel tempore peſtis, & febris acutæ: in quibus circumſtantiis, ſi quis expectet habentem poteſtatem ordinariam, vel delegatam, propter periculum amittendi repentè uſum rationis, prudenter metuit decedere inabſolutus.

8. Regulares nequeunt Confeſſiones Laicorum audire, niſi poſt Ordinarii approbationem. Circa approbatos, utrùm poſſint ſuſpendi, & denuò examinari, diſtinguendum eſt ſic: vel illi fuerunt ſimpliciter, & abſolutè approbati; & in hoc caſu poſſunt ſuſpendi, & iterùm examinari, tantùm ex cauſa, quæ Confeſſiones concernat: ita habetur in Bulla Clementis X. quæ incipit *Superna* §. 5. vel fuerunt approbati ſolùm ad tempus aliquod determinatum, ſeu ad libitum Epiſcopi; & in hoc caſu, juxta declarationem Alexandri Septimi de anno 1659. die 30. Januarii, quæ affertur à Cabaſutio, *in libro praxis Juris Canonici*, *cap.* 10. *n.* 14. poſſunt ſuſpendi, & iterùm examinari ex quacumque cauſa rationabili: neque tenetur Epiſcopus ipſis rationem reddere de cauſa ſuſpenſionis, & novi examinis.

9. Eſt-ne invalida Confeſſio facta Confeſſario non approbato?

Reſp. Affirmativè, defectu poteſtatis juriſdictionis, quæ eſſentialiter requiritur. Neque bona fides excuſat, niſi adſit error publicus, puta quia quis videt eum publicè ſedere in Confeſſionario, eo modo quo ſolent cæteri Confeſſores approbati; & titulus præſumptus, eò quòd ipſe

ſit

ſit Parochus expoſitus ad Confeſſiones ſuſcipiendas, licèt pro eo tunc ſit incapax propter impedimentum occultum, quod tunc ignoratum eſt: ut ſi Epiſcopus datam juriſdictionem occultè revocavit, ſi tempus conceſſionis expiravit. In his enim caſibus Eccleſia ſupplet juriſdictionem ad evitanda incommoda, quæ ex hoc oriri poſſent in pœnitentibus. Ita Bertau ex Sanchez, & Navarra. Si autem confiteatur Sacerdoti non approbato, & non ſit titulus præſumptus, & habeat pro materia remota tantùm venialia, vel mortalia jam confeſſa, Sacramentum erit validum; & Suarez cenſet fore etiam validum, ſi pœnitens cum venialibus admiſceat aliqua mortalia; tunc enim abſolutió directè tangit venialia, & indirectè mortalia, bona fide Sacerdoti non approbato expoſita. Cùm verò quis conſcius fiet defectus juriſdictionis in abſolvente, reſſebitur denuò ea peccata indirectè tantùm abſoluta ſubdere clavibus. Advertant tamen Sacerdotes, juxta Decretum Congregationis Concilii ſub die 12. Februarii 1679. relatum à Caſſiano, in lib. cui titulus eſt, *Arbor omnium opinionum moralium*, p. 28. n. 15. eis nón licere ſine approbatione ad audiendas Confeſſiones venialium ſe exponere.

10. Scientia etiam requiritur in Confeſſario ſaltem talis, qua ſciat diſtinguere lepram à lepra, ſcilicet mortale à veniali, & in difficilioribus prudenter dubitare, & auctores conſulere. Excuſatur ignarus Confeſſarius neceſſitate, ut ſi audiat pœnitentem in articulo mortis, aut inter infideles, ubi alterius copia eſſe non poteſt; item ſi audiat virum doctum, qui poteſt de ſe ſupplere. Qui dubitat, an ſit idoneus ad Confeſſiones ſuſcipiendas, excuſatur præcepto Superioris docti eum cognoſcentis, examinantis, & approbantis, modò deponat dubium, quod cenſeri debet ſcrupulus: Quòd ſi non deponat, peccat; ex conſcientia enim erronea exponit ſe periculo errandi in materia graviſſima.

11. Pec-

11. Peccat-ne mortaliter pœnitens, ſi data opera adeat Confeſſarium imperitum?

Reſp. Affirmativè, & quia inducit Confeſſarium ad peccandum, & quia conſcientiæ ſuæ peſſimè providet de Medico, infirmitates animæ curare neſciente. Excipe tamen caſus mortis, gravis neceſſitatis, & cùm ipſe eſt de ſe peritus, & ſufficiens, & cùm in Parochia rurali nullus Confeſſarius eſt ſufficienter inſtructus; non enim propterea debet quis Sacramento adeò ſalubri privari: hinc poteſt confugere ad Sacerdotes tales, quales ſunt.

12. Quid facere debet Confeſſarius, cùm accidit caſus difficilis in Confeſſione, quem ipſe nequit ſtatim reſolvere?

Reſp. Debet tunc Confeſſarius remittere pœnitentem ad aliud tempus, ut interim, vel ipſe conſulat authores, vel licentia ipſius doctum Caſiſtam, à quo inſtruatur; & ſic in hoc caſu Pœnitentem abſolvet à peccato; ſi tamen ipſe promittat, quoad obligationes reſtituendi, compenſandi, & ſimiles, ſtare judicio ſubſequenti, & eas implere. Ita Coninch, Sylveſter verbo *Confeſſor*.

13. Si Confeſſarius in caſu difficili peccatum mortale reputet veniale, vel è contra, Confeſſio erit-ne invalida?

Reſp. Negativè: non enim tenetur Confeſſarius omnis culpæ gravitatem adamuſſim cognoſcere; ſed ipſi ſufficit ſcire in genere, quid ſit mortale, quid veniale, abſque eo, quòd in arduis obligetur ad illa diſtinguenda in Confeſſione; hoc enim eſt nimis difficile, vel ratione ignorantiæ, aut ſcrupulorum in Pœnitente, vel ex natura actus interni peccaminoſi, qui non ita clarè ſe ipſum manifeſtat. Ita Bertau cum Suarez.

14. Quid debet facere Confeſſarius cùm ad eum accedit pœnitens, qui habet opinionem, quam ipſe putat tutam, contra opinionem, quam Confeſſarius cenſet eſſe ſequendam?

Reſp. Erudiat eum cum charitate & patien-

tia de opinione, quam ipſe putat eſſe ſequendam, & ſi pœnitens ſit vir doctus, habens pro ſuâ ſententia auctores, & rationes, ac proinde nolit ei acquieſcere, illum abſolvat; ſi tamen dignoſcat ipſum eſſe contritum, & diſpoſitum.

15. Bonitas, & prudentia Confeſſarii requiruntur-ne neceſſariò ad valorem Sacramenti?

Reſp. Negativè. Licèt enim hæc valdè conferant ad utilem receptionem Sacramenti, non ſunt tamen conditiones neceſſariò requiſitæ ad valorem. Hinc validè abſolvitur quis à Sacerdote exiſtente in lethali, imò ab excommunicato non vitando, ſi nihil aliud ei deſit, quia per talem excommunicationem non amittit juriſdictionem. Si autem Sacerdos ſit excommunicatus vitandus, & non toleratus, & invalidè, & illicitè abſolvit, niſi in extrema neceſſitate, aut in loco, in quo ſit incognitus, & habeat titulum coloratum.

16. Peccat ne pœnitens confitendo apud Sacerdotem excommunicatum toleratum, vel quem ſcit eſſe in lethali?

Reſp. Si Confeſſarius ſit Parochus, vel alius, qui ex officio tenetur Confeſſiones audire, non peccat; utitur enim jure ſuo: & in hoc caſu Sacerdos etiam licitè miniſtrat: ſi prius actum Contritionis eliciat. Si autem Sacerdos non tenetur ex officio, pœnitens peccat contra charitatem; inducit enim illum ad peccandum. Excipe tamen caſum neceſſitatis, vel cùm putat ipſum eſſe contritum.

17. Quid tenetur facere Sacerdos exiſtens in lethali, vocatus ad Confeſſiones audiendas?

Reſp. Tenetur priùs ſe ipſum per Confeſſionem ponere in ſtatu gratiæ. Quòd ſi hoc commodè facere non poſſit, tenetur ad conterendum, vel ad procurandum dolorem, quem probabiliter putet ex contritionis motivo provenire.

18. Quantum ad conditionem ſigilli, examinabitur in Capite VIII. hujus Primæ Partis.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VIII. 20. Conſuetudo moderna quoad adminiſtrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamſi eam plurimorum hominum ſuſtentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet; nihilominùs ab Eccleſia non habetur pro uſu, ſed abuſu.

Ab eodem 22. Confeſſiones apud Religioſos factæ, pleræque vel ſacrilegæ ſunt, vel invalidæ.

# C A P U T II.

## *De Caſibus Reſervatis.*

## S E C T I O I.

### *De Reſervatione.*

1. QUid eſt Reſervatio?

Reſp. Eſt reſtrictio juriſdictionis in Confeſſario, ne certos caſus abſolvat, quòd ſi audeat abſolvere, incurrit excommunicationem Summo Pontifici reſervatam, officiis & dignitatibus privatur; & fit ad illa inhabilis; quod etiam dicendum de eo, qui ſub dubio abſolvit caſus reſervatos in Bulla Cœnæ, aut in ſtatutis Synodalibus Epiſcoporum. Si tamen caſus, de quo dubitat, reverà ſit reſervatus, non incurrit has pœnas, ſi abſolvat non temerè, & per auſum, ſed per oblivionem, & inadvertentiam, vel per ignorantiam; dummodò hæc non ſit ſupina, & affectata.

2. Quid debet facere Confeſſarius, qui ex inadvertentia abſolvit à reſervato, vel à cenſura?

R. Debet adire Superiorem, & ab illo petere authoritatem abſolvendi; inde ſi non timet ſcandalum futurum, vocare denuò pœnitentem, &

petita

petita licentia diſcurrendi cum ipſo de præterita Confeſſione, aperire reſervationem, & ſui inadvertentiam, hinc eum inducere ad Confeſſionem caſus reſervati reiterandam, & poſteà abſolvere. Non eſt autem neceſſe, quòd ille repetat alia peccata, à quibus jam fuit directè abſolutus.

3. Eſt-ne neceſſe ad incurrendam reſervationem, ut peccator ſciverit, tale peccatum eſſe reſervatum?

Reſp. Negativè; quia reſervatio non habet rationem pœnæ, ſed ſolùm reſtrictionis juriſdictionis in Confeſſario. Hinc ſi quis commiſit peccatum reſervatum in ſua Diœceſi, & accedit ad Confeſſarium in alia Diœceſi, in qua reſervatum non eſt, rectè abſolvitur, niſi fortè ad hunc accedat in fraudem reſervationis; tunc enim ratione malæ diſpoſitionis abſolvi nequit; vel etiam ſi crimen ſit notorium, & habeat adjunctam excommunicationem, cui quis ſatisfacere debeat, tunc juxta Alarium remittendus eſt ad proprium Paſtorem.

4. Poteſt-ne delegatus ad abſolvendum à reſervatis, tollere reſervationem, & remittere Pœnitentem pro abſolutione Sacramentali ad alium Confeſſarium?

Reſp. Negativè; hoc enim eſt propriè ſubdelegare; quod non convenit delegato: non poteſt ergo abſolvere, niſi ſacramentaliter; & ſolùm ille, qui reſervavit; poteſt ſe ſic gerere: qui enim reſervat, poteſt & reſervationem pro ſuo libito tollere.

5. Si quis habeat caſus reſervatos, & fictè, ſive ſine dolore, confeſſus ſit habenti authoritatem abſolvendi à reſervatis; tenetur-ne iterùm reiterare Confeſſionem apud Superiorem, vel habentem poteſtatem delegatam abſolvendi à reſervatis?

Reſp. Negativè; quia ſatisfecit Superiori, & implevit totum id, quod intenditur per reſervationem; & ſic quaſi ordinario jure ceſſat re-

ſer-

ſervatio. In Silveſtrina, Sanchez, Alarius. In Bulla tamen Cruciatæ contrarium aſſeritur.

6. Poteſt-ne ſimplex Confeſſarius abſolvere in aliquo caſu ab omnibus reſervatis, & etiam à cenſuris, ſine licentia reſervantis?

Reſp. In caſu mortis, vel periculi ejuſdem, poteſt inferior abſolvere ab omnibus reſervatis, & cenſuris; à peccatis quidem directè, ſine onere ea iterùm confitendi; à cenſuris indirectè, & cum onere ſe præſentandi, cùm primùm poterit: hoc enim Sacri Canones jubent, ut excommunicatus ſatisfaciat Eccleſiæ, & congruam medicinam recipiat; quod ſi non facit, reincidit in eamdem cenſuram, non quidem in illam numero, quia hæc ablata fuit per abſolutionem; ſed in omninò ſimilem.

7. Incidit-ne in hanc cenſuram, ſi primam occaſionem præſentandi ſe Superiori negligat?

Reſp. Nequaquam, niſi hæc negligentia fiat ex contemptu; nam Canon imponens hanc pœnam expreſsè habet, *Qui contempſerit*, ut notat Suar. *de Cenſuris*.

8. Poteſt-ne ſimplex Confeſſarius abſolvere à reſervatis in aliis caſibus?

Reſp. Affirmativè, in caſu ſcilicet extremæ neceſſitatis, cùm quis ſine ſcandalo non poteſt recedere à Sacramento vivorum, putà Communione, & tunc non patet aditus ad Superiorem; poteſt abſolvere directè à non reſervatis, & indirectè à reſervatis, cum onere ea ſubjiciendi Superiori. Alios caſus adducunt Summiſtæ, ſcilicet cùm imminet damnum infamiæ, ſi quis recedat inabſolutus, ut in tempore ampliſſimæ Indulgentiæ, vel ſolemnitatis, vel generalis Communionis; quia evitatio ſcandali, & infamiæ cùm ſit de jure naturali, debet prævalere.

9. Alium caſum adducit Bertau, cùm pœnitens bona fide confeſſus eſt reſervatum, putans ſe abſolvi poſſe, & ſi dimittatur inabſolutus, perdetur fortaſsè occaſio converſionis hujus animæ per confeſſionem, ad quam pro eo tunc

eſt

eſt benè diſpoſitus. Videtur enim, quòd Ecclesia, tamquam Mater pia, ad facilitandam viam pœnitentiæ, facultatem concedat indirectè abſolvendi, cum onere ſe præſentandi; talis enim modus non aufert à Superiore poteſtatem caſuum reſervatorum, ſed illam ſolùm pro aliquo tempore differt. Ita Bertau citans Navarrum, Toletum, & Layman. Hoc tamen cautè, & raro faciendum eſt, ne quod tribuitur neceſſitati ſalvandi animas, uſurpetur ad vitæ licentiam.

10. Dubius de caſu reſervato, poteſt-ne abſolvere?

Reſp. Affirmativè, niſi caſus ſint Pontificii; ſic ex Decreto Congregationis. Curet tamen Confeſſarius, caſus reſervatos benè legere, ne ex ipſius inertia in hujuſmodi dubia incidat.

11. Cùm Bulla dans facultatem abſolvendi à cenſuris, ſemper habeat clauſulam, *ſatisfacta parte*; poteſt-ne pœnitens, qui de præſenti parti non ſatisfecit, nec ſatisfacere valet, abſolvi?

Reſp. Si habeat animum præparatum, & ſeriò promittat ſe ſatisfacturum parti in prima occaſione ſibi oblata, poteſt abſolvi; per illa enim verba, *ſatisfacta parte*, ſatisfactio partis non ponitur tamquam conditio neceſſariò implenda ante abſolutionem; ſed monetur Confeſſarius, ut eam à pœnitente exigat, & quàm citiùs implendam procuret. Ita Navarrus, & Henriquez. Quòd ſi in confeſſione exigatur tamquam conditio præcedens, quod exprimitur per hæc verba, vel æquivalentia, *priùs ſatisfacta parte*, abſolvi nequit: benè ergo quis attendat ad tenorem ſuæ conceſſionis.

12. Nonnulli ſentiunt, pro puellis, quæ ſine ſcandalo nequeunt Superiorem adire, nullam eſſe reſervationem, & directè abſolvi poſſe ſine

ne onere ſe præſentandi cùm primùm potuerint. Tu verò cum Alario contrarium tene: tum quia ſufficienter providetur præſenti animæ neceſſitati per abſolutionem indirectam à reſervatis, & directam à non reſervatis; tum quia ſi non poſſunt præſentare ſe ipſas per ſe, poſſunt tamen præſentari per alium.

13. In occaſione ergo, qua pœnitens exponat caſus reſervatos, Confeſſarius cum charitate eum moneat de reſervatione, & hortetur ad Superiorem adeundum: ſi autem caſus ſit ex gravioribus, à quo nec Epiſcopus abſolvere poſſit, eum juvet ſcribendo ad Sacram Pœnitentiariam, & faciat quantum poteſt, ut fratrem lucretur.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ ſunt,*

Ab ALEXANDRO VII. 12. in numero: Mendicantes poſſunt abſolvere à caſibus Epiſcopis reſervatis, non obtenta ad id Epiſcoporum facultate; alias vide in cap. de Abſolutione.

*Caſus Summo Pontifici reſervati.*

1. Violatio Clauſuræ Monialium ad malum finem.

2. Injicientium violentas manus in Clericos.

3. Simonia realis ſcienter contracta.

4. Confidentia Beneficialis.

5. Provocantium, & pugnantium in Duello juxta Concilium Tridentinum, & Conſtitutionem Gregorii XIII. cujus tenor habetur infrà ſectione de Duello.

6. Violatio immunitatis Eccleſiaſticæ circa confugientes ad Eccleſias; de qua hìc mox dicetur.

De *Immunitate circa confugientes ad Eccleſias.*

1. GREGORIUS XIV. in quadam Conſtitutione, quæ incipit: *Cùm alii nonnulli, &c.* ſtatuit, ut omnes delinquentes, qui confugiunt ad Eccleſias, gaudeant Immunitate, exceptis caſibus expreſſis, §. 3. cujus tenor eſt hujuſmodi.

2. De laicis ad Eccleſias, locaque ſacra, & religioſa prædicta confugientibus: ſi fuerint publici latrones, viarumque graſſatores, qui itinera frequentata, vel publicas ſtratas obſident, ac viatores ex inſidiis aggrediuntur.

3. Aut depopulatores agrorum.

4. Quive homicidia, & mutilationes membrorum in ipſis Eccleſiis, earumve cœmeteriis committere non verentur.

5. Aut qui proditoriè proximum ſuum occiderint.

6. Aut aſſaſſini.

7. Aut hæreſis rei.

8. Aut læſæ Majeſtatis in perſonam ipſiuſmet Principis rei, Immunitas Eccleſiaſtica non ſuffragetur. Si quis verò contra hanc Conſtitutionem læſerit Immunitatem Eccleſiaſticam, erit caſus reſervatus Papæ.

*Caſus reſervati in Bulla Cœnæ Domini.*

1. Hæretici cujuſcumque Sectæ, eorumque fautores, libros legentes, tenentes, aut imprimentes, & Schiſmatici.

2. Appellantes à Pontifice ad futurum Concilium, eorumque fautores.

3. Pyratæ, atque eorum receptores, & fautores.

4. Naufragorum Chriſtianorum, cujuſcumque generis, bona, etiam in littoribus inventa, ſubripientes.

5. Im-

5. Imponentes nova Pædagia, & Gabellas, vel eas augentes.

6. Falſificantes litteras Apoſtolicas, aut falsò fabricantes.

7. Deferentes arma, & alia uſui bellico idonea, ad Turcas, vel alios Chriſtiani nominis inimicos: & ad Reipublicæ Chriſtianæ ſtatum pertinentia iiſdem in damnum Chriſtianorum nunciantes.

8. Impedientes eos, qui victualia, & alia neceſſaria Romam convehunt.

9. Ad Sedem Apoſtolicam venientes, vel ab ea recedentes, ſua aut aliorum opera lædentes, & ſine juriſdictione vexantes in Curia commorantes.

10. Romipetas, ac peregrinos etiam in Urbe morantes, vel abeuntes, lædentes.

11. Offendentes Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, & alios Prælatos.

12. Ad Romanam Curiam pro negotiis ſuis recurrentes, per ſe, vel per alios lædentes.

13. Appellantes à gravamine, vel futura executione litterarum Apoſtolicarum, ad Laicam poteſtatem.

14. Executionem litterarum Apoſtolicarum, aut aliarum expeditionem impedientes, & prohibentes ad gratias impetrandas accedentes.

15. Judices ſæculares, qui Eccleſiaſticas perſonas trahunt ad ſua tribunalia, quique Eccleſiaſticam libertatem tollunt, aut in aliquo perturbant.

16. Impedientes Prælatos, ne ſua juriſdictione utantur, quique illorum, & delegatorum judicia eludentes, ad Curiam ſæcularem recurrunt, aut contra illos decernunt, præſtanteſque auxilium.

17. Uſurpantes Sedis Apoſtolicæ, & quarumcumque Eccleſiarum juriſdictiones; vel etiam fructus ſequeſtrantes.

18. Imponentes Decimas, & alia onera per-

 ſonis

ſonis Eccleſiaſticis, Eccleſiis, Monaſteriis, aut eorum fructibus.

19. Judices ſæculares, qui ſe interponunt in cauſis capitalibus, ſeu criminalibus contra Eccleſiaſticas perſonas.

20. Occupantes bona, aut terras Eccleſiæ Romanæ, & illius jurisdictionem uſurpantes.

## SECTIO II.

### *De Jubilæo.*

1. QUid ſignificat Jubilæum?

Reſp. Nomen hoc deſumptum fuit à verbo Hebraico *Iobel*, quo Hebræi vocabant Annum remiſſionis; in illo hæreditates venditæ redibant ad ſuos venditores, ſine ulla ſolutione, & mancipia in priſtinam libertatem reſtituebantur. Plura ergo utilia, & commoda temporalia, quæ in Anno *Iobel* percipiebat populus ille carnalis, præfigurabant ſpiritualia dona, quæ juxta temporum opportunitatem extraordinariè à Summis Pontificibus quandoque conceduntur Fidelibus per indultum, quod Jubilæum vocatur.

2. Quid eſt Jubilæum?

Reſp. Eſt Bulla Summi Pontificis concedens Indulgentiam plenariam, & alia privilegia præſtantibus certa opera, quæ in Bulla explicantur. Hæc opera, ut plurimùm ſunt jejunium, eleemoſyna, Eccleſiarum viſitatio cum oratione, Confeſſio, & Communio. Privilegia ut plurimùm ſunt, abſolutio à reſervatis per quemcumque Confeſſarium approbatum ab Ordinario loci, & item Votorum commutatio. In hoc autem ut prudens Confeſſarius neque excedat latitudinem auctoritatis à Summo Pontifice conceſſæ, neque eam in damnum pœnitentium reſtringat, advertendæ ſunt clauſulæ, & verba, quæ in Bulla continentur, & juxta eorum tenorem pœnitentibus conſulendum.

3. Qui-

3. Quinam eſt finis Jubilæi?

Reſp. Eſt excitare fidelium devotionem, maximè in publicis neceſſitatibus, ut oratio totius Eccleſiæ unitæ in pœnitentia, & jejunio faciliùs impetret à Divina Miſericordia earum remedium.

4. A quibuſnam caſibus reſervatis poteſt ſimplex Confeſſarius approbatus abſolvere, virtute Jubilæi?

Reſp. Cum Boſſio: Conceſſio caſuum Papalium extenditur ad caſus Bullæ Cœnæ, quia cùm facultas detur pro omnibus caſibus Papalibus, non eſt, cur aliqui excipiantur, præſertim in re favorabili, in qua conceſſiones ſunt ampliandæ. Diana tamen eſt contrariæ ſententiæ, ex eo quòd Summus Pontifex cùm vult concedere caſus Bullæ Cœnæ, eos explicat.

5. Quando conceduntur caſus Papales, & Bullæ Cœnæ, intelligitur-ne conceſſa facultas abſolvendi ab hæreſi externa?

Reſp. Cum Diana affirmativè, illam poſſe abſolvi in foro conſcientiæ tantùm, quia quamvis generaliter in conceſſionibus generalibus non intelligatur hæreſis, niſi de ea fiat expreſſa mentio; tamen cùm Jubilæum ſit privilegium extraordinarium, procedens ex ſumma benignitate, & liberalitate Pontificum, ob univerſales neceſſitates Eccleſiæ, probabile eſt Pontifices velle etiam hoc peccatum includere, quando illud expreſsè non excludunt, ſicuti juſtis de cauſis quandoque excludunt.

6. Si quis non habeat animum adimplendi onera impoſita pro lucrando Jubilæo, poteſt-ne abſolvi à reſervatis?

Reſp. Negativè: quia cùm privilegium ſit affixum Jubilæo, & veluti conditionatum, non habens animum adimplendi conditiones, neque eſt capax privilegii.

7. Si quis habens animum adimplendi omnia requiſita ad Jubilæum, abſolvatur à reſervatis,

& poſteà illa non adimpleat, eſt-ne benè abſolutus?

Reſp. Affirmativè: Quia abſolutio cadit ſupra diſpoſitionem præſentem, quæ eſt in pœnitente: non verò ſupra futuram malam voluntatem, quam poſteà habebit. Et licèt aliqui velint illum peccare, ſi abſque rationabili cauſa non adimpleat onera Jubilæi; nihilominùs Suarez putat, quòd ſi ab initio bona fide proceſſerit, & poſteà nullus adſit Jubilæi contemptus, pœnitens tunc non peccet, quia ille non promiſit Confeſſario ſe facturum opera Jubilæi, nec Confeſſarius hanc ei pœnitentiam injunxit, neque Pontifex in Bulla ad hoc obligavit. Cùm ergo contra nullum præceptum faciat, non eſt cur oneretur aliquo peccato. Ita Diana.

8. Peccata reſervata oblita tempore Jubilæi, eo tranſacto, poſſunt-ne abſolvi à ſimplici Confeſſario virtute Jubilæi?

Reſp. cum Boſſio, Diana, & aliis apud ipſos, affirmativè; quia cùm illa confeſſio fuerit valida, abſolutio cecidit etiam indirectè ſupra peccata oblita; & Confeſsarius abſolvendo habuit, & habere debuit intentionem tollendi quamcumque reſervationem. Immò aliqui extendunt etiam hoc privilegium ad commutationem voti, cujus quis oblitus ſit tempore Jubilæi: hoc tamen non ita univerſaliter ſuſtinetur. Alarius cum Lugo docet, quòd incœpta confeſſione tempore Jubilæi, ſi non potuerit perfici intra id tempus, eo tranſacto poterit quis abſolvi ab omnibus reſervatis commiſſis uſque ad tempus finiti Jubilæi; & in votis diſpenſari. Homobonus etiam, quem ſequitur Diana, cenſet, quòd ſi quis in confeſſione aliquod peccatum reſervatum ex juſta cauſa non manifeſtavit, poteſt ab eodem, tranſacto Jubilæo, abſolvi à ſimplici Confeſsario. Omnia iſta procedunt ex eadem ratione; quia ſcilicet peccata reſervata fuerunt indirectè abſoluta.

9. Po-

9. Poteſt-ne Confeſſarius abſolutionem peccatorum cōmiſſorum in Jubilęo differre extra illud?

Reſp. Ex Boſſio quem ſequitur Diana, in duobus caſibus poteſt hoc facere. Primò, cùm pœnitens judicatur manſurus in occaſione peccandi, ſi abſolvatur ſtatim. Secundò, ſi pœnitens, completis operibus, accedat ad confitendum Sabbato, & quia habet multos, & intricatos caſus, non poteſt illius ſpirituali neceſſitati intra breve tempus ſufficienter provideri; debet tamen vota diſpenſare, & reſervationem tollere intra tempus Jubilæi. Si autem intra hoc tempus, in quo ex obedientia Confeſſarii differtur abſolutio, pœnitens incidat in alios caſus reſervatos, Boſſius putat etiam ab illis poſſe abſolvi, quia is nondum conſecutus eſt Jubilæum, & virtute Jubilæi abſolvi poteſt ab omnibus peccatis commiſſis ante illius conſecutionem. Hanc eamdem ſententiam amplectitur Diana, alias ſubdens rationes.

10. Qui committit peccatum reſervatum in confidentiam Jubilæi, poteſt ne virtute ejuſdem abſolvi?

Reſp. Cum Alario, & aliis affirmativè, niſi Summus Pontifex caſum hunc in Bulla excipiat; conceſſiones enim limitandæ, & reſtrigendæ non ſunt. Dicitur autem peccans in confidentiam Jubilæi, non quicumque habita Jubilæi notitia fortè incidit in caſum reſervatum, in quem incidiſſet etiam extra hanc Jubilæi occaſionem; ſed ille, qui ex facilitate conſequendi abſolutionem à reſervato, movetur ad tam grave peccatum perpetrandum, quod aliàs non commiſiſſet.

11. Qui poſt confeſſionem iterùm reincidit in caſum reſervatum, poteſt-ne virtute Jubilæi abſolvi?

Reſp. Si pro ipſo non expiravit tempus Jubilæi, poteſt abſolvi; ſi autem ſumpto Jubilæo in prima hebdomada non poſſit ampliùs in ſecunda ſumere, pro ipſo expiravit omne Jubilæi pri-

vilegium. Hoc autem totum dependet à tenore verborum Jubilæi; ſicuti & pro commutatione votorum, & operationum injunctarum, & abſolutione à cenſuris, pro quibus verba Bullæ benè notanda ſunt. Unum moneo, quòd in auctoritate conceſſa abſolvendi à cenſuris, non intelligitur incluſa auctoritas diſpenſandi ab irregularitate, quæ cenſura non eſt, ſed inhabilitas, neque tollitur per abſolutionem, ſed per diſpenſationem.

# CAPUT III.

## *De cauſa materiali remota Sacramenti Pœnitentiæ.*

1. QUid eſt peccatum?

Reſp. Eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam Dei. Differt à vitio, quia hoc eſt inclinatio ad agendum contra legem, illud verò eſt actio contraria. Hæc definitio propriè convenit tantùm peccato lethali, quod eſt propriè contra legem; veniale verò eſt tantùm præter legem, vel contra diminutè, & imperfectè, ſcilicet ſine gravi legiſlatoris injuria. Verior tamen differentia inter veniale, & mortale eſt, quòd mortale privat peccatorem gratiæ ſanctificante, & amicitiæ Dei; veniale verò privat tantùm fervore amicitiæ.

2. Quomodo dividitur peccatum?

Reſp. Dividitur primò in actuale, & habituale. Actuale eſt actus contra legem: habituale eſt macula relicta in Anima ex tali actu, & quidem ſi ſit mortale, talis macula conſiſtet in privatione gratiæ; ſi ſit veniale, conſiſtet in privatione fervoris amicitiæ, quam quis habebat erga Deum, ſeu in quodam torpore reddente difficilem uſum expeditum gratiæ, & charitatis. Dividitur ulterius in peccatum oris, corporis, & operis; vel in ſeipſum, in Deum,

& in

& in proximum, vel in carnale, & ſpirituale; vel in peccatum per exceſſum, & per defectum; quæ omnia ex propriis nominibus nota ſunt. Porrò dividitur in peccatum commiſſionis, quod opere, ſive interno, ſive externo completur; & peccatum omiſſionis, quod eſt voluntaria omiſſio operis præcepti. Ad peccatum omiſſionis, tria requiruntur: quòd quis poſſit non omittere, teneatur non omittere, & verè omittat. Quandoque omiſſio, & commiſſio ſunt ejuſdem ſpeciei; quia una eſſentialiter aliam comitatur, ut non jejunare, & comedere; non reſtituere, & retinere rem alienam. Quandoque ſpecie differunt, quia non ſe comitantur eſſentialiter, ſed additur nova malitia, ſine qua omiſſio ſtare poterat; ut non jejunare, & comedere carnes: non amare Deum, & ipſum odio habere.

5. Quomodo diſtinguuntur ſpecie peccata?

Reſp. Non diſtinguuntur ſpecie, quia ſint contra diverſas leges, & præcepta præcisè: quia iſta poſſunt eſſe ex eodem motivo circa idem objectum, cum iiſdem circumſtantiis; ſic furtum prohibetur lege divina, humana, & naturali, & tamen eſt idem ſpecie peccatum: ſed diſtinctio ſpecifica ſumitur ex diverſa ſpecie malitiæ, quæ reperitur in actu peccaminoſo; & diverſitas malitiarum ſumitur, vel per oppoſitionem ad diverſas leges, & præcepta, quæ reſpiciunt diverſas virtutes; ut non reſtituere æs alienum, cùm adeſt præceptum Superioris, & extrema neceſſitas in domino, opponitur juſtitiæ, obedientiæ, & charitati; vel per oppoſitionem ad diverſa præcepta reſpicientia eamdem virtutem, ſed ſub diverſo motivo, & ratione formali; ſic lex divina prohibet ex motivo juſtitiæ furtum, lex eccleſiaſtica ex motivo Religionis prohibet furtum in Eccleſia; furans ergo in Eccleſia diverſas ſpecie malitias contrahit. Ita Alarius. Breviùs, & expe-

pediciùs, diverſitas ſpecifica peccatorum ſumitur ex diverſo objecto, & diverſo fine: alterutro multiplicato, in eodem actu multiplicantur ſpecie peccata.

4 Præcepta, contra quæ ſunt peccata, ſunt-ne multiplicis differentiæ?

Reſp. ſunt duplicis, ſcilicet affirmativa, & negativa. Prima ſunt, quibus præcipitur aliquid fieri; ſecunda, quibus præcipitur aliquid non fieri. Prima obligant aliquando, & in aliquibus caſibus: ſecunda verò obligant ad ſemper, & pro ſemper. Contra prima eſt peccatum omiſſionis; contra ſecunda eſt peccatum commiſſionis. Circa eamdem materiam poteſt intervenire utrumque præceptum: ſic in ſanctificatione Feſti, eſt præceptum non faciendi opus ſervile, & audiendi Sacrum.

5. Peccatum veniale poteſt-ne tranſire in mortale?

Reſpond. Negativè. Materia tamen peccati venialis poteſt, variatis circumſtantiis, fieri materia lethalis: ſic idem mendacium in circumſtantia gravi damni proximi eſt lethale, quodam alia circumſtantia foret tantùm veniale.

6. Peccatum lethale cognoſcitur eſſe tale, quando eſt in materia gravi contra aliquam virtutem, & præceptum; verùm tamen hoc pendet à perfecta cognitione Legis Chriſtianæ præceptorum.

7. Peccatum dubium eſt-ne integra materia Confeſſionis?

Reſpond. Nequaquam; nec poteſt abſolvi, niſi addatur materia certa, vel peccati venialis, vel peccati mortalis, etiam aliàs confeſſi.

8. Poteſt-ne aliquid, quod eſt in ſe bonum, per accidens eſſe peccatum?

Reſp. Affirmativè, quia actus bonus poteſt eſſe cauſa omiſſionis peccaminoſæ; ut ſtudere, ora-

orare, & ſimilia, bona ſunt: ſi tamen ex his oriatur omiſſio Miſſæ in die feſto, erunt mala, quia cauſant malum.

9. Poteſt-ne fieri, quòd aliquis actus inevitabilis, & neceſſarius ſit peccatum?

Reſp. Si fuit liber in cauſa, adhuc eſt peccatum. Sic omiſſio Miſſæ in die feſto facta ab ebrio, qui ampliùs ſui compos non eſt, tamen eſt peccatum. Adverte tamen cum Alario, quod quando aliquis dedit cauſam peccato, ſi antequam committatur peccatum pœniteat cauſæ, actus ſequens non erit peccatum. Sic ſi ex cogitatione libidinoſa, habita in die, proveniat poſteà in ſomno pollutio, hæc non imputabitur ad peccatum, ſtante ſomnum quis pœniteat cogitationis, & eam retractet; tunc enim pollutio nec in ſe, nec in cauſa eſt voluntaria: cauſa enim retractata, voluntaria eſſe non poteſt. Et addit apud ipſum Sanchez, quòd ſi quis præcipitaret ſe, & in præcipitio voluntatem retractaret, non erit apud Deum reus ſuccidii.

10. Cùm ex Concilio Tridentino certum ſit, non ſolùm peccatum confitendum eſſe, ſed etiam circumſtantias omnes, quæ mutant ſpeciem peccati, ſciendum eſt circumſtantias eſſe accidentia, & modos, cum quibus peccatum committitur, adeòque ex verbo dicuntur circumſtare peccato, & continentur in hoc carmine:

*Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando:*

11. Sunt-ne omnes iſtæ circumſtantiæ aperiendæ in Confeſſione?

Reſp. Non, ſed quandoque una, quandoque altera; unde aliæ ſunt circumſtantiæ aggravantes in infinitum, & ſunt illæ, quæ transferunt materiam venialem in mortalem, putà furtum notabilis quantitatis: & hæ ſemper ſunt aperiendæ; aliæ verò ſunt præcisè aggravantes finito modo, & ſiſtunt intra latitudinem materiæ venialis, ut furtum unius, vel alterius oboli:

& hæ neceſſariò aperiendæ non ſunt: aliæ ſunt immutantes ſpeciem, & ſunt quæ transferunt materiam unius peccati ad materiam contra aliam virtutem, & ſic addunt malitiam novam ſpecie diverſam; ſic copula illicita cum conjugata addit malitiam contra caſtitatem, aliam malitiam contra juſtitiam; & iſtæ circumſtantiæ ſpeciem immutantes, in Confeſſione aperiendæ ſunt. Aliæ ſunt, præcisè aggravantes; & ſunt illæ, quæ ſiſtunt in eadem ſpecie, ut intenſio, quæ ſit actio peccaminoſa, puta major delectatio in copula fornicaria; & iſtæ non ſunt neceſſariò aperiendæ, cùm ex Concilio peccata confitenda ſint quoad ſpeciem, & numerum. Confitendæ tamen ſunt circumſtantiæ purè aggravantes, quæ faciunt caſum reſervatum, vel habent annexam cenſuram. Item Catechiſmus Romanus extendit obligationem confitendi circumſtantias, quæ peccatum intra eamdem ſpeciem valdè aggravant, vel minuunt, ſcilicet, ut Medicus animarum cognoſcat qualitatem morbi, quem curare debet. Breviùs ergo interrogationi reſponde: Sunt explicandæ in Confeſſione circumſtantiæ aggravantes in infinitum, immutantes ſpeciem, & etiam non immutantes, ſi habeant annexum caſum reſervatum, vel cenſuram; item valdè aggravantes intra eamdem ſpeciem.

12. Quomodo multiplicantur numero peccata?

Reſp. Peccata cordis numero multiplicantur, cùm ſemel ceſſavit cogitatio, & poſteà de novo reaſſumitur; vel cùm quis retractavit priorem cogitationem, & deſiderium, dolendo de illis, & poſteà denuò reaſſumpſit; ſic tot ſunt peccata interna, quot fuerunt diverſi actus interrupti, & reaſſumpti. Si autem una, & eadem cogitatio, vel deſiderium, ſine ulla interruptione, vel cum aliqua parvula morula duret per totam diem, erit unum peccatum numero; ſed quidem gravius ratione extenſionis ad tantum tempus.

Alio

Alio modo etiam multiplicantur numericè peccata cordis, cùm eſt multiplex numero objectum ejuſdem cogitationis, vel deſiderii pravi; ſic ſi quis eodem deſiderio concupiſceret decem ſolutas, eſſent decem peccata mortalia; licèt enim actus phyſicè unus ſit, moraliter tamen eſt multiplex. Breviùs ergo reſponde. Multiplicantur numero ex multiplicatione actuum diſtinctorum, vel ex multiplicatione objecti ejuſdem ſpeciei.

13. Hoc eodem modo cum proportione multiplicantur peccata oris, & operis: ſi quis eodem ſermone dicat decem homines eſſe fures, vel eodem ictu decem homines occidat, erunt decem lethalia: ſi quis ſæpiùs interrumpat ſermonem, & poſt notabile tempus denuò murmuret, & detrahat: interrumpat percuſſiones, & denuò percutiat, tot erunt peccata, quot ſunt actus diſtincti interrupti, & reaſſumpti.

*Propoſitiones damnatæ, ad hoc Caput reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 58. Non tenemur Confeſſario interroganti fateri peccati alicujus conſuetudinem.

Ab ALEXANDRO VIII. 2. Peccatum Philoſophicum ſeu morale eſt actus humanus diſconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi: Theologicum verò, & mortale eſt tranſgreſſio libera Divinæ Legis. Philoſophicum quantumvis grave in illo, qui Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum, ſed non eſt offenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.

Ab ALEXANDRO VIII. 3. In ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum formale, & demeritum, ſufficit illa libertas, qua voluntarium & liberum fuit in cauſa ſua, peccato originali, & libertate Adami peccantis.

Ab

Ab ALEXANDRO VIII. 8. Tametſi datur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat à peccato formali.

Ab ALEXANDRO VIII. 9. Omnis humana actio deliberata eſt Dei dilectio, vel Mundi. Si Dei, charitas Patris eſt: ſi Mundi, concupiſcentia carnis eſt, mala eſt.

Ab ALEXANDRO VIII. 10. Neceſſe eſt Infidelem in omni opere peccare.

Ab ALEXANDRO VIII. 11. Revera peccat qui odio habet peccatum merè ob ejus turpitudinem, & diſconvenientiam cum natura rationali, ſine ullo reſpectu ad Deum.

Ab ALEXANDRO VIII. 12. Intentio quaquis deteſtatur malum, & proſequitur bonum, merè ut cœleſtem obtineat Gloriam, non eſt recta, nec Deo placens.

Ab ALEXANDRO VIII. 13. Omne, quod non eſt ex fide Chriſtiana ſupernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.

Ab ALEXANDRO VIII. 14. Quiſquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate ſi caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licèt Beatitudinis operatur.

# CAPUT IV.

## *De materia Pœnitentiæ, & primò de contritione.*

Quid, & quotuplex eſt contritio?

Reſpond. Duplex eſt, alia eſt perfecta, & eſt dolor & deteſtatio peccatorum, ut ſunt offenſa Dei ſummè & ſuper omnia dilecti. Contritio imperfecta, ſeu attritio, eſt dolor, & deteſtatio peccatorum, ut ſunt offenſa Dei propter timorem gehennæ, aut turpitudinem

pec-

peccati, aut aliud motivum honeſtum ſupernaturale, involvens propoſitum ſaltem implicitum non peccandi. Dolor de peccatis propter pœnas temporales, ut à Deo infligendas, ſi ſupernaturalis ſit, eſt ſufficiens ad attritionem pro Sacramento Pœnitentiæ recipiendo: attritio putata excuſat à ſacrilegio, non tamen diſponit ad abſolutionem recipiendam. Si quis vellet eadem peccata confeſſa & abſoluta de novo ſubdere clavibus, debet iterùm novam attritionem elicere, tamquam materiam novam novi Sacramenti, & hoc niſi eadem attritio virtualiter perſeveret. Ad hoc Sacramentum requiritur attritio ante abſolutionem; non tamen eſt neceſſe, quòd ſit immediatè ante; ſed ſufficit, quòd duret virtualiter; cùm enim fuit antecedenter elicita, & ordinata ad Sacramentum, & non retractata, intelligitur moraliter perſeverans. Attritio de mortalibus debet eſſe de omnibus, & de ſingulis, cum propoſito vitandi omnia, & ſingula; de venialibus ſufficit, quòd ſit ſaltem de uno, cum propoſito illud vitandi: nam unum veniale ſine alio remittitur; non tamen unum mortale ſine alio. Contritio, aut charitas perfecta extra Sacramentum producit gratiam in voto Sacramenti; unde quis ſuo tempore tenetur confiteri ſub lethali, & quidem ſi ſit neceſſitas ſumendi, vel miniſtrandi aliud Sacramentum, antequam miniſtret, & ſumat, dummodò tamen habeat copiam Confeſſarii: ſi non urget talis neceſſitas, ſaltem intra annum.

2. Ad veram contritionem vel attritionem, requiritur ne dolor ſenſibilis de peccato commiſſo.

Reſp. Negativè, quia dolor & deteſtatio peccati ſunt actus partis ſuperioris, qui non ſemper commovent partem inferiorem: dolor enim ſenſibilis eſt paſſio appetitus ſenſitivi, in quo recipitur dolor formalis; hic autem recipi poteſt ſine ulla alteratione, & commotione, ut patet in

Bea-

Beatis, qui ſummè deteſtantur peccatum, neque tamen de eo habent dolorem ſenſibilem.

3. Eſt-ne rejiciendus pœnitens, qui nullum actum doloris de ſuis peccatis elicuit?

Reſp. Si pœnitens ex ſcrupulo dicat ſe non ſentire dolorem, quem tamen procuravit de peccato, quod verè deteſtatur cum propoſito non committendi, abſolvendus eſt, quia verè dolet, licèt cognitionem doloris non habet ex ſenſibus. Si autem nullum procuravit dolorem, & nullum deteſtationis actum elicuit, adjuvandus eſt, ut eliciat ante abſolutionem: & ſi hoc non faciat, remittendus eſt ad meliorem occaſionem, in qua ſit benè diſpoſitus.

4. Eſt ne neceſſaria ſingularis attritio de ſingulis lethalibus?

Reſp. Negativè; ſed ſufficit poſt cognitionem omnium peccatorum lethalium generalem contritionis actum de omnibus elicere cum propoſito non peccandi impoſterum. Ceterùm ita contritiones multiplicare, eſt valdè onerosum: ita Commachus *de contritione*, apud Bertau. Eſt tamen laudabile, de gravioribus, ad quæ quis eſt magis pronus, contritionem in particulari habere.

5. Requiritur-ne ad veram contritionem, ut pœnitens credat ſe deinceps non peccaturum?

Reſp. Pœnitens debet habere propoſitum non peccandi, & ſpem in divina miſericordia, quòd ampliùs peccaturus non ſit; ceterum hoc credere non tenetur, cùm experientia conſtet, plures verè contritos iterùm lapſos eſſe: & in venialibus res eſt manifeſtiſſima.

6. Eſt-ne neceſſe, quòd propoſitum non peccandi impoſterum ſit explicitum, & expreſſum?

Reſp. Negativè; ſed ſufficienter includitur in deteſtatione ſincera peccatorum, & dolore de illis. Nullus enim habet voluntatem faciendi actum, quem ita deteſtatur, ut nollet feciſſe, & ſi memoriæ occurreret vita impoſterum inſtituen-

dia

da, utique vi hujus doloris, expreſsè præponeret non peccare deinceps: quod ſufficit ad demonſtrandum, dolorem virtualiter continere propoſitum non peccandi.

7. In quonam differunt, & in quonam conveniunt attritio, & contritio?

*Reſp.* Conveniunt in odio & deteſtatione peccati, & in propoſito illud non committendi; differunt in motivo, quia contritio procedit ex amore Dei ſuper omnia, attritio verò procedit quidem ex amore Dei, ſed imperfectò: immiſcet enim ſemper aliquid proprii commodi, & utilitatis, ſcilicèt timorem pœnæ, vel privationis beatitudinis, vel punitionis à Deo infligendæ.

8. Attritus debet-ne ita deteſtari peccatum, ut ſi nullus eſſet Infernus, adhuc illud deteſtaretur?

*Reſp.* Affirmativè; nam timor pœnæ non eſt ultimus finis attritionis, ſed ſatisfactio Deo danda; timor verò Gehennæ eſt finis proximus, quo quis excitatur ad deteſtandam offenſam, & ad Deo ſatisfaciendum. Secus, ſi quis ita doleret de peccato, ut peccatum vitare nollet, ſi nullus eſſet Infernus, talis actus ex Divo Thoma malus eſt, eo quòd eſt conjunctus cum affectu ad peccatum. Valdè tamen periculoſum exiſtimo peccatoribus attritis talem ſuppoſitionem objicere.

9. Unde ergo habetur, quòd dolor propter timorem Gehennæ à Deo infligendæ ſit actus bonus?

*Reſp.* Habetur ex hoc, quòd omnis timor mali recipit ſuam bonitatem à bono illi oppoſito: Gehenna autem eſt oppoſita Beatitudini; cùm ergo laudabile ſit Beatitudinem appetere, laudabile etiam eſt timere, & dolere de ejus amiſſione.

10. Ad attritionem veram ſufficit-ne dolor ille, quo quis dolet ſe non poſſe dolere, & attritionem elicere?

*Reſp.*

Reſp. Negativè; dolere enim de carentia doloris, eſt dolere de defectu ſuæ voluntatis non deteſtantis peccata; non verò dolere de peccatis. Ut plurimum autem ſic reflexè dolen de negatione doloris, jam dolet de peccato; ſed dubitat ſcrupuloſè de eo non dolere, quia non habet dolorem ſenſibilem, quem habere vellet.

*Propoſitiones damnatæ reducendæ ad hoc caput.*

Ab INNOCENTIO XI. 57. Probabile eſt, ſufficere attritionem naturalem modò honeſtam.

Ab ALEXANDRO VIII. 16. Timor Gehennæ non eſt ſupernaturalis.

Ab ALEXANDRO VIII. 17. Attritio, quæ Gehennæ & pœnarum metu concipitur, ſine dilectione benevolentiæ Dei propter ſe, non eſt bonus motus, ac ſupernaturalis.

# CAPUT V.

## *De Confeſſione.*

QUid eſt Confeſſio?

Reſp. Eſt legitima & Sacramentalis accuſatio peccatorum coram Sacerdote Chriſti Vicario, ad veniam illorum, virtute clavium obtinendam. Ejus conditiones ſunt ſexdecim, ab auctoribus in his quatuor carminibus collectæ:

*Sit ſimplex, humilis, confeſſio pura, fidelis.*
*Atque frequens, nuda, & diſcreta, libens, verecunda.*
*Integra, ſecreta, & lacrymabilis, accelerata,*
*Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.*

Ex his conditionibus, quatuor tantùm ſunt eſſentiales, ſcilicet integritas quoad lethalia, fidelitas dicens dubia pro dubiis, & certa pro certis

ſine

ſine æquivocatione, & cum circumſtantiis aggravantibus ad infinitum, vel aggravantibus, & imminuentibus dolorē, & propoſitum ſatisfaciendi. Confeſſio, quæ facta fuit ſine aliqua ex iſtis conditionibus, eſt iteranda, addendo inſuper ſe feciſſe confeſſionem nullam ex defectu doloris, vel propoſiti, vel integritatis: neque ſufficit confiteri peccatum relictum, vel de quo non doluit; ſed omnia inſuper repetenda ſunt: nullum enim peccatum fuit remiſſum, eò quòd unum lethale ſine alio non remittatur.

2. Debet-ne ſemper Confeſſio eſſe integra?

Reſp. Regulariter loquendo debet eſſe integra materialiter, & formaliter, hoc eſt de omnibus peccatis commiſſis ab ultima confeſſione: poteſt tamen eſſe valida, ſi ſit ſolum de peccatis, quæ pro eo tunc poſt diligens examen memoriæ occurrunt; vel ſi relinquatur aliquod peccatum, eò quòd ex ejus confeſſione timeatur grave damnum pœnitenti, vel alteri; vel in caſu mortis, in quo pœnitens non poteſt omnia exprimere; tunc enim confeſſio eſt integra tantùm formaliter, hoc eſt in præparatione animi ad confitendum cuncta; non verò materialiter, quia omnis materia peccaminoſa expreſſa non fuit. Verùm ceſſantibus hiſce circumſtantiis, tenetur pœnitens denuò ſubdere clavibus peccata relicta, quia iſta fuerunt ſolùm abſoluta indirectè.

3. Si quis dicat mendacium in confeſſione, facit-ne Confeſſionem invalidam?

Reſp. Si tale mendacium eſt circa materiam neceſſariam, & varians ſpeciem peccati lethalis, vel minuens ejus numerum, eſt invalida: & ſacrilega. Si autem quis mentiatur in materia levi, vel ad confeſſionem non pertinente, nequaquam. Item etiam ſi mentiatur ex ignorantia, eò quòd pro eo tunc poſt diligens examē mēti non occurrant delicta, circumſtantiæ, & numerus, tunc confeſſio invalida non eſt, ſed tale peccatum eſt denuò clavibus ſubjiciendum: quia indirectè tãtùm fuit abſolutum.

4. Si quis ex inadvertentia dicat peccatum tamquam certum, quod poſteà advertens cognoſcit eſſe dubium, tenetur-ne denuò ſubdere clavibus?

Reſp. Negativè, quia judicium abſolutivum criminis certi, à fortiori eſt abſolutivum criminis dubii, quod continetur in certo. Res è contra decidenda eſt de eo, qui confitetur peccatum dubium, quod poſt deprehendit eſſe certum. Majus enim eſt crimen certum præ dubio, ſic nequit in eo contineri. Idem dic de eo, qui dixit ex ignorantia numerum excedentem, qui utique continet numerum minorem: repetenda autem eſt confeſſio, ſi dixit numerum minorem, quem deprehendit poſteà eſſe majorem.

5. Si quis dicat in materia neceſſaria, peccavi decies circumcirca, & poſteà deprehendat ſe peccaſſe undecies, vel duodecies, teneturne denuò ſubdere clavibus?

Reſp. Cum Tamburino, ſi non ſit magnus exceſſus in numero, ly circumcirca, vel plus minùſve, extenditur etiam ad numerum parùm diſtantem; quapropter non tenetur ad denuò confitendum. Si autem exceſſus ſit in magna quantitate, tenebitur denuò confiteri.

6. Quantum ad peccata dubia, adverte cum Tamburino, quòd ruſtici, mulierculæ, & pueri, qui bona fide ſuas confeſſiones coram Parocho, etiam indocto, groſſiore modo exhibuerunt, licèt peritiores, & grandiores effecti videant in multis ſe defeciſſe, unde & multa dubia pro certis, & è contra, unumque numerum pro alio ſe dixiſſe animadvertant, non ſunt cogendi repetere confeſſionem. Ratio eſt; quia ſatis ſuperque ſaltem in confuſo Confeſſarius eorum peccata percipit, & directè abſolvit; & ex alio capite praxis fidelium eſt has confeſſiones non repetere; ad quod ſi fideles obligarentur, omnia ſcrupulis forent obnoxia. Hæc ſunt verba Tamburini, qui citat pro ſe Fagundez, & Lugo.

7. Quomodo peccator habitualis, putà meretrix,

retrix, quæ ad bonam vitam reducatur, dicere debet ſpeciem, & numerum peccatorum?

Reſp. Duplex eſt opinio, alia nimis ſevera, & in praxi ferè impoſſibilis, quòd debet dicere ſpeciem, & numerum ſuorum peccatorum. Alia nimis laxa, quòd ſufficiat dicere, tanto tempore fui omnibus publicè expoſita. Placet ergo hic cum Tamburino media via procedere; hinc meretrix tenebitur dicere non ſolùm tempus mali ſtatus, ſed etiam principales ſpecies peccatorum, quas memoria retinet, putà, peccavi cum ſolutis, conjugatis, cum propinquis, &c. & ſaltem in confuſo, toties plus, minuſve per menſes, vel per hebdomadas; & ſic de omnibus peccatis operis.

8. Circa numerum actuum internorum, addit Tamburinus cum Vaſquezio, non eſſe cogendos hos peccatores habituales ad explicandum frequentiam, & numerum per hebdomadas,& dies, quia hoc eſt moraliter impoſſibile ſine magno periculo erroris per exceſſum, vel per defectum. Sufficere ergo, quòd dicat, per annum obvias fœminas concupivi; & dicat ſpecies principales, an frequenter cognatas, an conjugatas, &c. Idem dic de eo, qui domi habuit concubinam, ſatis eſſe ſi dicat, per tot annos retinui apud me puellam tamquam uxorem: & addat, ſemel in die plus minuſve eam cognovi, & animum ſemper habui paratum ad cognoſcendam, prout libuerit.

9. Adverte hic cum Tamburino,& Vaſquezio, quòd ille, qui propter inveteratam conſuetudinem non poteſt numerum peccatorum diſtinctè explicare, & ideò dicit tempus, ut de meretrice, non tenetur iterùm poſteà confiteri peccata particularia, quæ memoriæ occurrunt, ſi tamen non ſint ſpecie diverſa, licèt ea poſſet magis diſtinctè aperire, quia in illa confuſa narratione comprehenſa, & directè abſoluta fuere.

10. Ut confeſſio ſit integra, debet-ne quis explicare media, quibus uſus eſt ad peccandum?

Reſp.

Reſp. Si media ſunt indifferentia ut ambulare, ire ad talem locum ad occidendum, ad fornicandum, non ſunt declaranda; ſi ſunt mala, & diverſæ ſpeciei à peccato, quod intenditur, ut furari, ad adulterandum inducere alium, ut ipſum adjuvet ad occidendum; ſunt utique exponenda, quia in primo caſu, eſt peccatum furti diverſum ab adulterio; in ſecundo, peccatum ſcandali. Si media ſunt mala, & ejusdem ſpeciei, & ſunt veluti actus initiativi in ordine ad actum conſummatum, puta turpiloquium, tactus, & ſimilia aſſumpta ad fornicandum, immediatè ante, vel poſt, actu ſecuto; non ſunt exprimenda, quia faciunt unum cum actu; & ſolùm aggravant intra eamdem ſpeciem: actu verò non ſecuto, neceſſariò exprimenda ſunt, quia de ſe ſunt mala.

11. Cùm pœnitens aliter non poteſt explicare ſpeciem ſui peccati, quàm revelando complicem delicti, putà qui inceſtum habuit cum ſorore utique Confeſſario nota, tenetur-ne complicem revelare?

Reſp. Affirmativè: quia illa peccando cum fratre, quem ſcit aperturum ſuum delictum Confeſſario, ceſſit juri ſuo quoad bonam famam, quam apud Confeſſarium habebat. Deinde ordo charitatis poſtulat, ut priùs quis ſibi conſulat, & poſteà bonæ aliorum famæ, quæ non tantum læditur apud Confeſſarium, ut præponenda ſit ſecuritati propriæ conſcientiæ. Si autem quis poſſit integrè fateri ſuum peccatum, etiam quoad ſpeciem, abſque complicis revelatione, tenetur hoc facere.

12. Si quis in ſua adoleſcentia peccatum lethale tacuerit in confeſſione, deinde poſt multos annos recordetur illius, tenetur-ne omnes confeſſiones repetere?

Reſp. Negativè: ſed ſolùm tenetur repetere illas, quas ficto animo propter erubeſcentiam ſacrilegè fecit: ſecus neceſſe non eſt, quòd omnes

repetat: cùm in aliis confeſſionibus, in quibus conſcientiam peccati relicti non habuit, hoc fuerit indirectè abſolutum; cetera autem directè.

*Sententiæ damnatæ, reducendæ ad hoc caput.*

Ab ALEXANDRO VII. 11. Peccata in confeſſione omiſſa, ſeu oblita ob inſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti confeſſione exprimere.

Ab INNOCENTIO XI. 36. Frequens confeſſio & communio etiam in iis, qui gentiliter vivunt, eſt nota prædeſtinationis.

# CAPUT VI.

## *De Satisfactione.*

QUid eſt ſatisfactio?

Reſp. Eſt compenſatio pœnæ temporalis debitæ ob injuriam Deo illatam, conſiſtens in operibus pœnalibus & ſanctis à Confeſſario injunctis. Cùm non ſit pars eſſentialis Sacramenti ut actu à pœnitente exercita, & conſummata: ſi quis ante illam peractam decederet, adhuc ſalvaretur. Ut eſt tamen propoſitum ſatisfaciendi Deo offenſo, & reparandi meliori modo quo poteſt Jus divinum læſum, eſt pars eſſentialis; & ut notat Camacchius, continetur in propoſito ſervandi mandata Dei, inter quæ utique eſt pœnitentiæ præceptum.

2. Si pœnitens nullam in hoc mundo vellet pœnitentiam facere, ſed omnem ſibi reſervaret in purgatorio faciendum, eſſet-ne abſolvendus?

Reſp. Cum Camacchio, & Bertau, non foret abſolvendus; non enim præſumitur contritus, & paratus ad ſervanda præcepta, cùm nolit pœnitentiam facere tantoperè à Scripturis commendatam, & à tota Eccleſia in praxi poſitam.

Teme-

Temerarius inſuper, & præſumptuoſus cenſendus eſt; & ſapit manifeſtam tentationem Dei, cum periculo ſuæ æternæ ſalutis reſervare ſibi in alio mundo, cùm nemo certus ſit, quid ſibi in alia vita ſit reſervatum.

3. Poteſt-ne pœnitens mitiorem pœnitentiam petere, antequam abſolvatur?

Reſp. Affirmativè; licèt hoc enim indicet animum imbecillem & mollem ad ſatisfaciendum Deo, non tamen totaliter averſum à ſatisfactione, cùm paratus ſit mitiorem adimplere. Quòd ſi Confeſſarius nolit eam moderare, poteſt à confeſſione deſiſtere, & ſibi quærere Confeſſarium minùs rigidum: nam pœnitens non tenetur obedire Confeſſario, niſi titulo abſolutionis judiciariæ, quam reportat; ſi ergo abſolutionem ab eo non accipiat, nullam injuriam ei facit, pœnitentiam non acceptando. Quòd ſi acceptet, tenetur ſub lethali pœnitentiam lethalium facere, & ſub veniali venialium, niſi tamen pœnitentiam aliquam dederit Confeſſor ſub conſilio, aliam ſub præcepto: quæ enim data eſt ſub conſilio, ſub nullo peccato urget conſcientias. Poteſt, ut vult de Lugo, Confeſſor aliquando nullam pœnitentiam imponere, ut ſi pœnitens ſit impotens, & ita morti propinquus, ut nihil exequi poſſit. Extra hunc caſum, non video alium, in quo Judex ſine ulla pœna poſſit prudenter abſolvere à culpa.

4. Quanta nam imponi debet pœnitentia?

Reſp. Confeſſarius attenta qualitate perſonæ & delictorum debet cum proportione pœnitentiam injungere, obſervando quæ vult *Trid. ſeſſ.* 14. *c.* 8. dicens fieri peccatorum participes, qui ſine juſta cauſa pro gravibus peccatis leves pœnitentias injungunt. Adverte tamen cum Tamburino, ſpectandam eſſe utilitatem & neceſſitatem ſpiritualem pœnitentis, adeòque perſæpè moderandam eſſe pœnitentiam, leviorem que, quàm pœnitens mereatur, imponendam ut ſi timetur puſillanimitas, vel horror Confeſſionis in pœni-

ten-

tente. Item cùm prudenter timetur, quòd pœnitens non exequatur majorem pœnitentiam, quam meretur, minor poteſt injungi, reliquum Deo commendando. Ita Præpoſitus *in tertiam partem ad* Pænitentiam *dub.* 7. Cui adde illud operis imperfecti in Matthæum: *Et ſi erramus modicam pænitentiam imponentes, nonne melius eſt propter miſericordiam rationem reddere Deo, quàm propter crudelitatem?*

5. Obſerva etiam, quod addit Polanicus *in Directorio Confeſſionis*: Confeſſor quædam etiam pœnitentis relinquat arbitrio, ut ſi dicat: hoc facies, vel ſi malis illud. Demùm potiùs unum *Pater* & *Ave* imponat, quàm recedere ſinat afflictum, vel deſperatum pœnitentem, ob pœnitentiæ gravitatem. Quando autem exigua injungitur pœnitentia, indicari poteſt, quàm majorem mereatur: ſiquidem ſeptennis pro quolibet peccato lethàli in uſu erat primis Eccleſiæ temporibus. Si tamen timeretur nimia dejectio, vel diffidentia, neque expedit hoc dicere.

6. Quia tamen in hoc ſcrupuloſè nimis, quàm par eſt, aliqui ſe gerunt Confeſſarii, attendat ad illud, quod habet de Lugo: Pœnitentia debet eſſe ſalutaris, & conveniens: hoc eſt, primo loco attendi debet ad utilitatem ſpiritualem pœnitentis, ne ſcilicet laquei ei injiciantur, & nova peccata committat. Ex hoc potiſſimùm capite excuſari poteſt hodierna praxis, qua leves pœnitentiæ injunguntur pro graviſſimis peccatis; idem enim ſæpè fit propter ſpiritualem infirmitatem pœnitentium, qui gravioribus pœnitentiis ſcandalizabuntur, & vel confeſſionem fugient, vel certè ineptos Confeſſarios adibunt, qui eos curare neſciunt. Denique in dubio inclinandum eſt ad partem benigniorem, in qua minus eſt periculi. Monendi tamen ſunt pœnitentes de inſufficientia ſatisfactionis injunctæ, & conſulendus eſt ipſis uſus Indulgentiarum, ut ſic ſuppleatur defectus propriæ ſatisfactionis. Hæc omnia de Lugo.

7. Quænam ſunt opera pro pœnitentia injungenda?

Reſp. Hæc ſunt triplicis differentiæ. Primò, Oratio, ad quam reducuntur viſitationes Eccleſiarum, auditiones plurium Sacrorum, & ſimilia devotionum genera. Secundò, Jejunium, ad quod reducuntur quælibet carnis mortificationes, ut uſus Ciliciorum, & Diſciplinæ. Tertiò, Eleemoſynæ, ad quas reducuntur omnia opera miſericordiæ in proximos. Opus tamen, quod injungitur pro pœnitentia, non debet eſſe alio titulo debitum; ut ſi injungatur auditio Sacri, non intelligitur illa, ad quam quis tenetur ratione feſti. Poſſunt etiam omnia opera bona unius diei, vel hebdomadæ, quæ facturus eſt pœnitens, injungi pro parte pœnitentiæ. Sic enim elevantur ad ſatisfactionem Sacramentalem ex opere operato. Hæc tamen confuſa pœnitentiæ impoſitio facienda non eſt, niſi ſimul cum alia particulari priùs impoſita.

8. Si Confeſſarius injungat pœnitentiam levem pro mortalibus, aliàs jam abſolutis, tenetur-ne eam pœnitens facere ſub lethali?

Reſp. Negativè: quia licèt cauſa de ſe gravis ſit, tamen materia præcepti non eſt ad tam gravem obligationem ſufficiens. Ita Tambur.

9. Quo tempore pœnitens tenetur pœnitentiam adimplere, ſi nihil à Confeſſario determinatū ſit?

Reſp. Quamprimùm commodè poteſt, ſicuti obligant votum, & alia præcepta poſitiva. Dilatio ad longum tempus, ſi minuat pœnitentiæ rigorem, erit utique lethalis; ſi non minuat pœnitentiæ rigorem, ſed ſit diuturna, & notabilis, Bonacina putat eam eſſe cenſendam mortalem. Unde autem ſumenda ſit hæc dilatio notabilis, hoc pendet à prudentia Confeſſarii, qui judicare debet juxta qualitatem temporis, & acediæ impedientis ſatisfactionem, & de ejus gravitate, quæ utique tanta cenſenda non eſt, ſi procedat ab aliqua gravi neceſſitate, vel negotio. Dixi, ſi Con-

ſi Confeſſarius non determinet; caſu enim quo tempus præſcribat, & determinet, & omiſſio ſit gravis, utique lethalis erit in caſu Confeſſionis lethalium.

10. Poteſt-ne pœnitens pœnitentiam facere, dum eſt in peccato lethali?

Reſp. Affirmativè: quia quamvis non ſit in ſtatu meriti, eſt tamen in ſtatu tali, in quo poteſt ſatisfacere præcepto Confeſſarii, ſicut etiam in eodem ſatisfacit aliis præceptis Eccleſiæ. Ad ſummum erit peccatum veniale propter levem irreverentiam Sacramenti, ejus partem integralem ponendo in lethali.

11. Poteſt-ne quis ſatisfacere per alium?

Reſp. Regulariter loquendo: Satisfactio debet præſtari ab offendente per ſe, non per alium, niſi fortè ſit eleemoſyna, quæ ex genere ſuo, ſive per ſe, ſive per alium præſtari poteſt. Non tenetur impotens, putà ad jejunium, quærere alium, qui pro ſe jejunet, quia poſita impotentia ceſſat obligatio præcepti.

12. Ad quid tenetur pœnitens, qui oblitus fuit pœnitentiæ?

Reſp. Non tenetur ad repetendam priſtinam confeſſionem, ſed confiteri ſolùm de ſua oblivione, & tunc judicio Confeſſarii imponenda eſt nova pœnitentia juxta præſentem ſtatum pœnitentis.

13. Obligatur-ne pœnitens non ſolùm ad ſubſtantiam operis, ſed etiam ad circumſtantias, putà ad recitandas preces ante tale Altare flexis genibus, & ſimilia?

Reſp. Quando ſubſtantia operis eſt levis, & circumſtantia gravis, tunc pœnitentia, ſi eſt pro lethalibus, obligat ſub lethali; quando è contra ſubſtantia eſt gravis, & circumſtantia levis, tenetur ad eam ſub veniali.

14. Poteſt-ne pœnitentia injuncta ab uno Confeſſario, immutari ab alio?

Reſp. Novus Confeſſarius directè pœnitentiam

immutare non poteſt; cùm hæc non ſpectet ad ſuum judicium; poterit tamen indirectè immutare, ſi ſtatus præſens pœnitentis fuerit immutatus; ut ſi qui antecedenter erat liber, evadat nuptus. Vel directè, ſi denuò repetantur peccata, & fiant novi judicii materia. Vel etiam ſi fuerit nimia, & irrationabilis. Confeſſor non habens caſus reſervatos, etiamſi audiat reiteratam pœnitentis Confeſſionem reſervatorum, non poteſt immiſceri in judicio facto ab habente authoritatem, niſi fortè ſit adeò magnus exceſſus in pœnitentia, ut evadat onus intolerabile.

*Sententiæ damnatæ, reducendæ ad hoc Caput.*

Ab ALEXANDRO VII. 15. Pœnitens propria authoritate ſubſtituere ſibi alium poteſt, qui loco ipſius pœnitentiam adimpleat.

Ab ALEXANDRO VIII. 18. Ordinem præmittendi ſatisfactionem abſolutioni, induxit, non politia, aut inſtitutio Eccleſiæ, ſed ipſa Chriſti lex, & præſcriptio, natura rei idipſum quodammodo dictante.

Ab ALEXANDRO VIII. 21. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

Ab ALEXANDRO VIII. 23. Parochianus poteſt ſuſpicari de Mendicantibus, qui eleemoſynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, ſeu ſatisfactione ob quæſtum, ſeu lucrum ſubſidii temporalis.

## CAPUT VII.

### *De Abſolutione*,

1. QUænam eſt forma abſolutionis?
Reſp. De neceſſitate Sacramenti eſt: Abſolvo te à peccatis tuis; nec ultima verba omitti

omitti poſſunt abſque lethali ob periculum invaliditatis, & ob praxim communem Eccleſiæ. Reliqua præcedentia, ſcilicet: Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimiſſis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen. Indulgentiam, abſolutionem, & remiſſionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, & miſericors Dominus, Amen. Dominus noſter Jeſus Chriſtus te abſolvat, & ego authoritate ipſius te abſolvo ab omni vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, in quantum poſſum, & tu indiges. Deinde, ego te abſolvo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Paſſio D. N. Jeſu Chriſti, & merita B. M. ſemper Virginis, & omnium Sanctorum, & quidquid boni feceris, & mali ſuſtinueris, ſint tibi in remiſſionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen. Nota, quòd ſi pœnitens non fuerit Clericus, omittitur verbum *ſuſpenſionis*. Hæc omnia in ordinariis Confeſſionibus omitti nequeunt ſine cauſa abſque peccato veniali. Tamen in articulo mortis, cùm timetur ne pœnitens inabſolutus decedat, ſufficit dicere: Ego te abſolvo ab omnibus cenſuris, & peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. In magno Populi concurſu ſufficit incipere à verbis: Dominus noſter Jeſus Chriſtus te abſolvat; & deſinere ad illa verba Paſſio Domini noſtri.

2. Si auditis peccatis Confeſſor ſuſpendat abſolutionem ad aliquos dies, putà, ut priùs pœnitens reſtituat, vel ut ipſe obtineat authoritatem ſuper reſervatis, quæ audivit: tenetur-ne pœnitens Confeſſionem integram repetere?

Reſp. Pro primo caſu, ſi Confeſſor jam pœnitentiam impoſuit, non eſt neceſſe, quòd recordetur ſtatus pœnitentis, vel quòd pœnitens repetat peccata, quia judicium jam terminatum fuit, & ſolùm ſententia ſuſpenſa eſt uſque ad purificationem conditionis, qua poſita, ſi nova

peccata commiſit, debet illa dicere, & abſolvi. Si autem pœnitentia impoſita non eſt, debet pœnitens in confuſo denuò peccata dicere, ut Confeſſarius, cognito ſtatu pœnitentis, congruam pœnitentiam imponat. Ita Suarez. Meliùs tamen mihi videtur, quòd in omni eventu, ſaltem in confuſo repetantur peccata, ut ſtatus pœnitentis denuò rememoretur Confeſſario, judicium terminanti per abſolutionem.

Reſp. Pro ſecundo caſu, reſervata debentur denuò exponi, quia prima vice non fuerunt ſubdita Judici, cùm Confeſſarius defectu authoritatis, Judex pro eo tunc non fuerit.

3. Abſolutio à cenſuris debet ſemper præcedere abſolutionem à peccatis: effectus enim cenſuræ eſt privare participatione paſſiva Sacramentorum. Debet ergo pœnitens priùs per abſolutionem à cenſuris fieri habilis ad Sacramenta ſuſcipienda, deinde ei abſolutio ſacramentalis impertiri.

4. Si Confeſſarius obliviſcatur abſolvere à cenſura, qua irretitus eſt pœnitens, erit-ne hic benè abſolutus à peccatis?

Reſp. Si cenſuræ non excedunt poteſtatem abſolventis, pœnitens erit ab illis abſolutus, quia earum abſolutio virtualiter continetur in illis verbis, Abſolvo te à peccatis; nam ab habente authoritatem, peccata abſolvi poſſunt, tum quoad reatum culpæ, tum quoad pœnas Eccleſiaſticas: hinc cùm Confeſſarius dicit, Abſolvo te à peccatis, ſi non præmittat abſolutionem à cenſuris, implicitè intelligitur abſolvens quoad omnia, quæ poteſt; ſecùs non fungeretur rectè ſuo munere. Si autem cenſuræ excedunt poteſtatem abſolventis, & pœnitens bona fide omiſit confiteri cenſuras, erit per accidens abſolutus à peccatis, remanentibus cenſuris. Gratia enim ſanctificans eſt compoſſibilis cum cenſuris, quæ privant hominem paſſiva Sacramentorum receptione: Si tamen Confeſſarius abſolveret à peccatis, qui non poteſt à cenſura abſolvere, peccaret mortaliter,

liter, quia faceret contra præceptum Eccleſiæ in materia gravi.

5. Poteſt-ne dari abſolutio ſub conditione?

Reſp. Si conditio eſt de præſenti, puta, Abſolvo te, ſi es diſpoſitus; vel de præterito, ſi reſtituiſti, poteſt dari. Si autem de futuro, puta, Abſolvo te, ſi reſtitues: non poteſt dari. Non enim poteſt ſuſpendi effectus gratiæ, caſu quo quis de præſenti ſit diſpoſitus.

6. Poteſt-ne Confeſſarius, auditis peccatis, denegare abſolutionem?

Reſp. Sine cauſa juſta non poteſt, & ſi deneget, peccat mortaliter; cum cauſa juſta, non ſolùm poteſt, ſed debet; & maximè in tribus caſibus. Primò, propter occaſiones proximas non amotas, vel rem alienam non reſtitutam, quæ omnia in aliis confeſſionibus ſeriò promiſit. Secundò, propter frequentem relapſum in eodem peccato, ſine ulla emendatione. In his enim duobus caſibus, moraliter cenſeri debet pœnitens indiſpoſitus defectu propoſiti emendationis. Tertiò, propter ſpirituale emolumentum pœnitentis; quin Confeſſarius advertat, quòd ex dilatione abſolutionis, ferventiùs pœnitens ſe diſponat ad eam habendam. In hoc tamen caſu, cautè quis ſe gerat.

7. Quomodo abſolvi debet Moribundus, qui loqui non poteſt?

Reſp. Si Moribundus dedit ſigna doloris, putà percutiendo pectus, reſtringendo manum præſente Sacerdote, vel aliquo fide digno, qui hoc teſtetur, Sacerdos poteſt eum abſolvere ritè, ſine ulla reſtrictione mentali, aut vocali. Si autem ſigna veniæ à Deo petendæ ſint dubia, debet abſolvi ſub conditione, ſcilicet, ſi es diſpoſitus, ego te abſolvo, &c. Si nulla potuerit dare ſigna, eò quia ſubitò ſenſibus fuerit deſtitutus, dico cum Patre Homobono, Molfeſio, & aliis ab eodem citatis, quòd Moribundus ſufficienter dedit ſigna ſuæ ultimæ voluntatis confitendi, per mores Chriſtianos toto tempore vitæ ſuæ peractos, ne-

que cenſendum eſt, quòd qui ſanus laudabiliter uſus eſt Sacramentis, in periculo mortis ea non petat. Hinc propter talia ſigna interpretativa voluntatis, poterit abſolvere ſub conditione de præſenti, ſcilicet, ſi es diſpoſitus, ego te abſolvo, &c. Si autem quis, dum actu lethaliter peccat, ſubitò deſtituatur ſenſibus, tunc attritus præſumendus non eſt, nec abſolvendus. Tamburinus docet, quòd neque huic abſolutionem ſub conditione denegaret, quia poteſt eſſe, quòd non ita deſtituatur ſenſibus, ut vicinus morti non reflectat ad ſuam ſalutem, ad quam per attritionem ſe diſponat: quia ex una parte in extrema neceſſitate conſulitur de medio ad ſalutem neceſſario, ex alia per conditionem de præſenti providetur reverentiæ Sacramenti.

*Propoſitiones damnatæ, ad hoc Caput reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 3. Sententia aſſerens Bullam Cœnæ ſolùm prohibere abſolutionem hæreſis, & aliorum criminum, quando publica ſunt, & id non derogare facultati Trident. in qua de occultis criminibus ſermo eſt, anno 1629. 18. Julii in Conciſtorio Sacr. Congregationis Eminentiſs. Cardinalium viſa, & tolerata eſt.

Ab eodem 4. Prælati Regulares poſſunt in foro conſcientiæ abſolvere quoſcumque Sæculares ab hæreſi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa.

Ab INNOCENTIO XI. 56. Licet ſacramentaliter abſolvere, dimidiatè tantùm, confeſſos ratione magni concurſus pœnitentium, qualis poteſt verbi gratia contingere in die magnæ alicujus feſtivitatis, aut Indulgentiæ.

Ab INNOCENTIO XI. 60. Pœnitenti habenti conſuetudinem peccandi contra Legem Dei, Naturæ, aut Eccleſiæ, etſi emendationis ſpes nulla appareat, nec eſt neganda, nec eſt diſferen-

ferenda abſolutio, dummodò ore proferat ſe dolere, & proponere emendationem.

Ab INNOCENTIO XI. 61. Poteſt aliquando abſolvi, qui in proxima occaſione peccandi verſatur, quam poteſt, & non vult omittere; quinimò directè, & ex propoſito quærit, aut ei ſe ingerit.

Ab INNOCENTIO XI. 64. Abſolutionis capax eſt homo, quamvis laboret ignorantia Myſteriorum Fidei, & etiamſi per negligentiam etiam culpabilem neſciat Myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & Incarnationis D. N. J. C.

Ab ALEXANDRO VIII. 19. Per illam praxim mox abſolvendi ordo Pœnitentiæ eſt inverſus.

## CAPUT VIII.

### *De Sigillo.*

1. QUid eſt Sigillum?

Reſp Eſt obligatio tacendi ea, quæ audita ſunt in Confeſſione Sacramentali: & obligat ad ſilentium de Lege Divina, Eccleſiaſtica, & Naturali. Differt à ſecreto naturali, quia in hoc ſe offerunt plures caſus, ut boni publici in rebellione, & ſimilibus; in quibus ſecretum negligi poteſt, & debet; at ſigillum Confeſſionis in nullo caſu ſine licentia pœnitentis violari poteſt; ſecùs odioſa nimis redderetur confeſſio. Non licet Confeſſario revelare peccata, neque directè, neque indirectè, neque in vita, neque poſt mortem pœnitentis.

2. Cadunt ſub ſigillo non ſolùm peccata in ſpecie, ſed etiam in genere, ſi loquamur de mortalibus, non verò ſi de venialibus: unde dicere: Hic mihi confeſſus eſt venialia, non eſt fractio ſigilli. Benè autem ſi dicatur: Confeſſus eſt multa venialia, vel venialia gravia: Cadunt etiam ſub ſigillo defectus naturales in Confeſſio-

ne comperti, de quibus quis valdè erubeſceret, complices delicti, & pœnitentia gravis injuncta, dilatio abſolutionis, negatio ob caſus reſervatos, & quidquid, ſi reveletur, minuere poteſt bonam famam Pœnitentis, & reddere confeſſionem odioſam. Hinc Tamburinus vult, quòd ſi quis ſecretò confeſſus eſt, neque hoc poſſit revelari, quia pœnitens eſſet invitus, cùm ob talem Confeſſionem factam ſecretò detur anſam ſuſpicandi malum ſtatum Pœnitentis, qui ad hanc faciendam obligavit; maximè ſi quis habeat Confeſſarium proprium, & ad alium ſecretò acceſſit. Bonacina vult, quòd nec generaliter liceat loqui de vitiis alicujus parvæ Parochiæ, dicendo verbi gratia: In iſta parva Parochia vitium luxuriæ multùm dominatur; hoc enim eſſet offendere graviter pœnitentes, qui ad iſtum Confeſſarium accedunt; & fortè facile erit, facta inductione pœnitentium, devenire in cognitionem eorum, qui tali vitio ſunt irretiti.

3. Ex quanam Confeſſione oritur obligatio ſigilli?

Reſp. Ex Sacramentali, ſive validè, ſive invalidè facta, dummodò peccata dicta ſint in ordine ad claves, ſeu ad abſolutionem ſacramentalem habendam. Hinc ſi quis conſulat aliquem in ordine ad modum explicandi peccatum in Confeſſione, hic tenetur ad ſigillum. Inſuper ſi quærat, num hoc confitendum ſit, vel reticendum. Si autem Pœnitens ſua occulta negotia ſub ſigillo Confeſſionis proteſtetur narrare; & ſi quis adeat Sacerdotem animo narrandi aliquod, vel proprium, vel alterius crimen, vel provocandi ipſum ad peccatum, vel aliud quid ſimile agendi, ſine animo obtinendi abſolutionem, tenebitur quis audita reticere ſub ſecreto naturali, non ſub ſigillo ſacramentali, quia hæc in Confeſſione accepta non ſunt, neque cum ordine ad claves.

4. Si quis cum juramento obligetur à Judice

Su-

Supremo ad aperiendum crimen auditum in confeſſione, quid tenebitur facere?

Reſp. Poteſt abſolutè dicere ſe neſcire illum eſſe reum talis criminis. Ita Tambur. Verùm mihi videtur cautiùs nolle jurare, & dicere Judici ſe non poſſe loquî de auditis in Confeſſione, & hoc tenetur facere Sacerdos, etiamſi ipſi immineat grave damnum; hoc enim eſt pati propter juſtitiam.

5. Licèt ne duobus Confeſſoribus, qui pœnitentem de iiſdem peccatis ſe accuſantem audiverunt, adinvicem colloqui de auditis?

Reſp. Negativè, quia uterque ſigillo obſtrictus eſt.

6. Si quis in confeſſione deprehendat aliquem eſſe uxoratum, nobilem, Religioſum, & quid ſimile, ſpectans ad qualitatem perſonæ, poteſtne hoc revelare?

Reſp. Si de revelatione pœnitens non ſit invitus, poteſt revelare. Si autem invitus ſit, eò quòd fortè notitia qualitatis perſonalis ſit ipſi gravis, vel damnoſa, reticeri omninò debet.

7. Poteſt ne quis colloqui cum pœnitente de auditis in confeſſione?

Reſp. Sine licentia non poteſt, hoc enim eſt ipſum confundere: ſi autem pœnitens priùs ipſe loquatur ad petendum conſilium, poteſt de iis loqui; cenſetur enim, quòd loquens cum obligatione ad reſpondendum, det facultatem. Si autem Confeſſarius petat licentiam loquendi de auditis in Confeſſione propter gravem errorem, quem commiſit in adminiſtratione Sacramenti, & pœnitens nolit licentiam dare, Suarez vult non frangi ſigillum, quia tunc pœnitens eſt irrationabiliter invitus.

8. Monere ſuper generalia Matronam, ut meliùs conſulat domui ſuæ, & invigilet ſuper filias, & famulos: item Dominum, ut caveat ſe à domeſticis: Gubernatorem, ut præmuniat meliùs ſe, ne à proditoribus ſubripiatur, eſt ſemper fractio ſi-

ſigilli, reddens Confeſſionem odioſam. Imò ſi ex Confeſſione præterita complicis ſciat pœnitentem eſſe ream adulterii, vel inceſtus, vel alterius peccati, quod reticet, poterit quidem eam interrogare; ſi autem hæc ſemper neget, nullum poteſt dare indicium ſuæ notitiæ, ſed tutò abſolvere, committendo rem Deo. Neque ad cavendum grave damnum licet dicere: In iſto loco, deſignando ſcilicet partem Civitatis, vel Monaſterii, perpetratur grave crimen. Neque, Ad hunc locum deberent benè advertere judices, vel Civitatis excubiæ.

9. Si Confeſſarius ex confeſſione ſciat vinum pro ſuo Sacrificio eſſe veneno infectum, vel aliunde ſibi mortem imminere, poteſtne uti ſcientia confeſſionis ad mortem vitandam?

Reſp. Suarez vult nullo modo poſſe uti prætextu aliquo, ſi ex hoc conjurati ſuſpicari poſſint complicem delicti revelaſſe in confeſſione mortem Sacerdoti dandam, & hinc immineat grave damnum pœnitenti. De Lugo vult prætextum aliquem, quo vitæ ſuæ provideat, non eſſe illicitum, etſi ex hoc immineat damnum pœnitenti. Ratio eſt, quia aliud eſt facto ipſo patefacere peccatum; aliud eſt ſimulato prætextu facere aliquid, vel omittere, ex quo aliunde ſcientes poſſint ſuſpicari peccatum fuiſſe confeſſum. Primum eſt fractio ſigilli, ſecundum non, cùm non ſit aliqua aperitio ſecreti, nec verbo, nec facto exhibita: ex aliorum enim malitia provenit, quòd culpa innoteſcat.

10. Quinam tenentur ad ſigillum?

Reſp. Confeſſarius, interpres, alii fortuitò audientes confeſſionem, invenientes chartam cum deſcriptione peccatorum in ordine ad confeſſionem, is à quo petitur conſilium peccati in confeſſione exprimendi, Prælatus ad quem acceditur pro licentia à reſervatis, omnes iſti tenentur ex fidelitate, ex

Reli-

Religione, ex præcepto divino, naturali, & eccleſiaſtico.

# CAPUT IX.

## *De Conſcientia.*

### SECTIO I.

***De Conſcientia in genere, recta, & erronea.***

1. QUid eſt Conſcientia?

Reſp. Conſcientia, quæ eſt prima regula proxima morum, definitur judicium practicum particulare ordinatum ad operandum, quo quis judicat hanc, vel illam rem eſſe malam vel bonam. Quintuplex eſt, ſcilicet recta, erronea, dubia, probabilis, & ſcrupuloſa? Conſcientia recta, eſt qua quis prudenter judicat operationem, quæ eſt bona, eſſe bonam, & quæ eſt mala, eſſe malam. Erronea eſt, qua quis imprudenter determinatè judicat bonum malum, & malum bonum. Dubia eſt, qua quis determinatè neſcit, an aliquod ſit bonum, vel malum, ſive ſuſpendendo judicium ad utrumque, ſive poſitivè dubitando. Probabilis eſt, qua quis ex aliquibus rationibus non levibus, vel ex Doctorum authoritate, aſſentitur uni parti cum formidine oppoſiti. Scrupuloſa eſt, qua quis ex aliquibus rationibus levibus judicat rem bonam eſſe malam. Hinc frequenter dubitans in omnibus de contrahendo peccato, dicitur ſcrupuloſus.

2. Operans contra conſcientiam rectam, peccat-ne?

Reſp. Affirmativè; Quia conſcientia recta eſt proxima regula voluntatis creatæ in ordine ad benè operandum, participata à prima regula omnium actionum humanarum, ſcilicet lege æterna Dei; & de illa dicitur: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.*

3. Cur-

3. Cujuſnam ſpeciei eſt peccatum?

Reſp. Eſt illius ſpeciei, contra cujus virtutem judicium practicum judicat aliquem peccare; ſic qui oſculatur puellam contra conſcientiam rectam dictantem puellam non eſſe oſculandam, ut ſervetur caſtitas, & vitæ puritas, peccat contra caſtitatem.

4. Operans contra conſcientiam erroneam peccat-ne?

Reſp. Si conſcientia ſit inculpabiliter erronea, operans contra illam peccat, quia habet affectum ad malum, & voluntatem determinatam ad illud faciendum: judicat ex ignorantia, & errore, putà, non mentiri cum damno proximi eſſe malum, & Dei offenſam, & nihilominùs mentiri non vult: in quo caſu jam patet, quòd voluntas eſt malè affecta erga legem, & Deum, quem vult oſtendere potiùs, quàm mentiri: ſicque peccat. Et hinc Sancti Patres explicant illud dictum S. Pauli *ad Rom.* 14. *Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt*: hoc eſt, omne quod non eſt ex conſcientia.

5. Si conſcientia erronea judicet aliquod eſſe præceptum ſub lethali, quod revera præceptum non eſt, illud tranſgrediens peccat ne?

Reſp. Affirmativè: ſic qui putat ſe ante vigeſimum primum annum, vel poſt ſexageſimum teneri ad jejunium, & non jejunat, peccat, quia habet voluntatem malam ad legem tranſgrediendam, & quantum eſt ex ſe, vult legem tranſgredi, caſu quo ſit. Si vis rationem ſubtiliorem, eſt in promptu illa, quam ex D. Thoma tradunt Scholaſtici: quia objectum cognitum ſpecificat actum voluntatis, non ut eſt tale in ſe, ſed ut proponitur ab intellectu. Cùm ergo conſcientia erronea proponat in caſu ſupra aſſignato fractionem jejunii tamquam malam, & oppoſitam legi Eccleſiaſticæ, fractio jejunii erit actio mala.

6. Quid eſt conſcientia inculpabiliter erronea?

Reſp.

Reſp. Eſt judicium practicum imprudenter dictans bonum malum, & è contra, poſt factam ſufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem de bonitate & malitia rei, qua non obſtante quis errat. Conſcientia culpabiliter erronea eſt judicium practicum dictans bonum malum, poſt nullam, vel ſaltem modicam & inſufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem de bonitate & malitia rei.

7. Qui operatur ex conſcientia culpabiliter erronea, peccat-ne ſi operetur juxta conſcientiam, vel ſi operetur contra conſcientiam?

Reſp. Peccat in utraque parte, & ſi operetur juxta, & ſi operetur contra. Sic qui v. g. putat ex conſcientia erronea culpabili & vincibili mentiri in judicio ad evitandum grave damnum in proximo eſſe præceptum ſub lethali à lege charitatis, peccat ſi mentiatur, & peccat ſi non mentiatur. Ratio primi eſt, quia ignorantia vincibilis non excuſat à culpa; cùm enim ſit in noſtra poteſtate ignorantiam vincere, & errorem deponere, peccatum ex tali ignorantia eſt voluntarium indirectè, ſcilicet in eo actu, quo poſſumus, & nolumus erudiri in neceſſariis ad ſalutem. Ratio ſecundi eſt, quia qui facit contra conſcientiam erroneam, facit contra dictamen rationis oſtendentis non mentiri eſſe malum: igitur ſi mentitur, vult malum facere, Deum offendere, & hinc peccat. Debet ergo ſecundùm Layman, & Becanum, homo ſic conſtitutus errorem deponere, quod facere poteſt, cùm conſcientia erronea culpabilis eſt; poſteà operari ſecundùm conſcientiam rectam. Si hoc non facit, liberè in cauſa peccat, vertendo ſe ad alterutram partem.

8. Agere contra conſcientiam erroneam, eſtne mortale, vel veniale?

Reſp. Ex Homobono, tale peccatum eſt, quale dictat conſcientia; unde ſi dictet expuere in Eccleſia eſſe mortale, expuens peccat mortaliter,

liter; ſi veniale, venialiter. Ex D. Thomæ enim, voluntate & propoſito maleficia diſtinguuntur.

9. Quomodo quis eruditior factus, explicare debet peccatum commiſſum contra dictamen conſcientiæ erroneæ?

Reſp. Ex Homobono *tract. 5. cap. 10. quæſt. 63.* Regulariter non tenetur exprimere circumſtantiam conſcientiæ erroneæ, ſed ſufficit, quòd quis in die, quem putat feſtum, vel jejunii, omiſit ſacrum, vel jejunium, dicat: omiſi ſacrum in die feſto: fregi jejunium cùm tenebar jejunare: dico regulariter; ſi enim aliquam circumſtantiam mutantem ſpeciem ſecum afferat, tenetur illam exprimere; ſic qui peccavit cum ea, quam credebat conſanguineam, vel voto caſtitatis alligatam, tenetur dicere; peccavi cum fœmina, quam falsò credebam conſanguineam, vel voto caſtitatis alligatam. Iſte enim duplicem habet annexam malitiam, peccati fornicationis ſcilicet, & inceſtus, vel ſacrilegii. Eodem modo ſe habet committens peccatum, cui falsò putat annexam excommunicationem; habet enim ſuperadditam malitiam inobedientiæ, & ſpretum Eccleſiæ. Imò quandiù eſt in hoc errore, licèt excommunicationem non incurrat, tenetur tamen ſe gerere ut excommunicatus; & ſi in divinis communicet cum fidelibus, peccat mortaliter. Item qui putat teneri ad reſtitutionem per accidens, ratione conſcientiæ erroneæ ita urgentis, reſtituere debet, licèt æs alienum non habeat.

SE-

## SECTIO II.

### *De Conſcientia dubia.*

1. QUid eſt Dubium?

Reſp. Eſt ſuſpenſio aſſenſus circa objectum apprehenſum, per quam fit, ut neque judicet rem eſſe bonam, neque malam; ſed circa utrumque eſt perplexus. Dubium duplex eſt, aliud univerſale, ſeu ſpeculativum, quo quis in genere dubitat de bonitate, vel malitia objecti, putà an liceat piſcari, & venari in die feſto. Aliud practicum, ſeu particulare, quo quis dubitat, an hìc & nunc, putà in feſto Paſchatis, venari, & piſcari liceat. Hinc conſcientia ſpeculativè dubia eſt, quæ in genere dubitat: practicè dubia, quæ in hoc particulari hìc & nunc agendo perplexa eſt.

2. Qui operatur cum conſcientia practicè dubia, peccat ne?

Reſp. Affirmativè, & quidem peccato ejuſdem rationis, & ſpeciei, de qua dubitat. Sic dubitans de mortali, ſi operatur, peccat mortaliter; de veniali, venialiter. Dubitans, an ſit furtum, committit peccatum furti; & quidem, etiamſi ſpeculativè quis certus ſit de bonitate rei, & practicè tantùm dubius: putà, quis certus licitum eſſe venari in die feſto, & dubius an in hac magna ſolemnitate hoc ei liceat, ſi venetur, peccat: ratio eſt, tum quia ſe exponit periculo offendendi Deum, & facit, ut dicit Homobonus, injuriam amico, dubitans, an hoc cedat in gravem amici offenſam, & nihilominus illud vult facere: tum quia, ut diximus de conſcientia erronea, omne quod non eſt ex fide, hoc eſt ex conſcientia dictante hoc poſſe fieri, peccatum eſt.

3. Dubitans, an ſit mortale, vel veniale hoc facere, quodnam peccatum committit?

Reſp.

Reſp. Ille, qui eſt certus opus eſſe malum, & incertus, num ſit mortale, vel veniale, & tamen operatur, ex Bonacina & Navarro, & aliis, probabiliùs, peccat tantùm venialiter, niſi fortè eſſet paratus ad tale opus faciendum, etiamſi ſciret eſſe mortale; in hoc enim caſu propter affectum ad lethale, utique lethaliter peccat. Ratio primi eſt, quia velle malum in genere, eſt velle malum, quod tranſcendit, & commune eſt mortali, & veniali; ſi autem hoc malum excederet veniale, non eſſet malum in genere, & in communi, ſed malum tale, quod utique volitum non eſt ab eo, qui vult malum in confuſo. Nihilominùs Vaſquez putat illum peccare mortaliter, quia ſe exponit periculo mortaliter peccandi. Verùm, ut notat Tamburinus, ſic operans cum conſcientia dubia in confuſo, non advertit ad hoc periculum, adeòque ratione illius non poteſt fieri peccatum lethale culpabile.

4. Inſtante neceſſitate alicujus operis faciendi, de quo quis dubitat, an licitum ſit necne: quid debet facere, ut vitet peccatum? puta, in tali feſto quis dubitat, an debeat relinquere infirmum domi ſolum, ut ſacro interſit; an relinquere ſacrum, ut maneat apud infirmum?

Reſp. Debet hic ſe determinare ad alterutram partem, adhibendo diligentiam in perſcrutandis rationibus, quæ ei tunc menti occurrunt; quo facto perſuadere ſibi debet licitum eſſe hoc facere, & expedire præ alio, v. g. ad ſtare infirmo, relicto ſacro, vel è contra: quòd ſi perpenſis rationibus maneat adhuc anceps, & dubius, neque poſſit ſe reſolvere, hoc ſibi licere præ alio, debet facere id, quod exiſtimat melius. Si neque diſcernat de meliori, faciat quod velit. Tunc enim perinde ſe habet, ac ſi quis haberet ſententiam ex utraque parte æqualiter probabilem.

5. Quomodo intelligitur axioma illud: *In dubiis tutior pars eſt eligenda?*

Reſp. Secundùm aliquos, hoc axioma procedit,

dit, cùm ex una parte res eſt certa, & ex alia res eſt dubia. Tunc utique tutior pars eſt eligenda juxta illam regulam juris; *Tene certum, & dimitte incertum*. Beccanus exiſtimat, illud procedere, cùm dubium eſt practicum; non verò quando dubium eſt ſpeculativum. Navarrus, Sanchez, & Bonacina putant hoc axioma, ſaltem in univerſum acceptum, eſſe conſilium, non præceptum.

6. Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen neſcit ſe reſolvere, tenetur-ne ſequi partem faventem præcepto, an illam, quæ favet libertati?

Reſp. Si ſit æquale dubium, & ille ſit in poſſeſſione libertatis, poteſt eligere partem, quæ favet libertati. Si verò præceptum ſit in poſſeſſione, tenetur eligere partem, quæ favet præcepto, juxta illud: *Melior eſt conditio poſſidentis*.

7. Undenam dignoſcitur, pro quo ſtet poſſeſſio?

Reſp. Eſt nimis difficile, regulam generalem aſſignare, & hoc dependet à notitia particulari ſingularum materiarum. Nihilominùs in genere ille cenſetur poſſeſſor, pro quo ſtat præſumptio in foro externo: Pro illo autem ſtat præſumptio, qui transfert in alium onus probandi in contrarium. Sic dominus vineæ eſt poſſeſſor illius, quia pertinet ad alterum probare, quòd non habeat legitimum dominium.

8. In quibuſnam caſibus ſtat poſſeſſio pro libertate?

Reſp. In his, & ſimilibus; cùm quis poſt adhibitam ſufficientem diligentiam dubitat, an lex, & præceptum fuerint impoſita, putà jejunii: an votum emiſerit, an juramento ad aliquid ſe obligaverit. In his caſibus poſſeſſio ſtat pro libertate, quæ transfert onus probandi legem, præceptum, juramentum, & votum adeſſe; non enim obligant, niſi ſufficiente pro-

po-

ponantur; cùm autem proponuntur ſub dubio, tunc non ſunt ſufficienter propoſita. Item qui dubitat, an vigeſimum primum annum attigerit, non tenetur jejunare: & cùm cras eſt dies jejunii, & quis dubitat, an media nox pulſaverit, poteſt cœnare, & carnibus veſci. Qui poſt contractum matrimonium bona fide, dubitat de ejus valore; quod dubium, poſt adhibitam ſufficientem diligentiam, deponere non valet; poteſt petere, & reddere, quia poſſeſſio ſtat pro matrimonio. Item qui certus eſt de voto, dubius de eo, ad quod ſe extendit votum, ut ſi ſciat ſe voviſſe Religionem, dubitet tamen, utrùm voverit certam aliquam, putà Cartuſianam, an verò Religionem in communi; non tenetur voto quoad illam partem, de qua dubitat. In iſtis ergo, & ſimilibus poſſeſſio ſtat pro libertate, cui cùm non proponatur ſufficienter ejus obligatio, poteſt pro libito ad alterutram partem ſe convertere.

9. Quinam ſunt caſus uſitatiores, in quibus poſſeſſio ſtat pro lege?

Reſp. Eſſe iſtos: qui certus eſt de lege, voto, vel juramento, vel debito, & dubitat, an ſatisfecerit, vel reſtituerit, tenetur ſatisfacere, vel reſtituere. Item qui dubitat, an recitaverit Officium, qui etiam certus de lege dubitat, an ſit abrogata. Qui in die jejunii dubitat, an tranſacta ſit media nox, tenetur abſtinere à carnibus; quia in his omnibus præceptum, & obligatio ſunt in poſſeſſione, proinde transferunt onus probandi contrarium in volentem licitè contravenire. Similiter, ſi quis dubitet de ætate neceſſaria ad Ordines Sacros, vel ad Beneficium, non poteſt aſſumere, quia præceptum eſt in poſſeſſione; ſi dubites, an poſt mediam noctem aliquid guſtaveris, non potes Communionem ſumere, quia lex jejunè ſumendi eſt in poſſeſſione. Hæc autem omnia procedunt, cùm, facta ſufficienti diligentia, menti non occurrit motivum ſufficiens, nec ratio ad dubium prudenter tollendum. Cæterùm

terùm cùm pro una parte major ratio habetur, quàm pro alia; tunc illius rationis dictamen ſequendum eſt.

10. Quantum autem ad modum agendi cum conſcientia ſpeculativè dubia, eò quòd ex Theologia habeatur tanta ſententiarum diverſitas, ut difficilè iis poſſit formari conſcientia practicè ita certa, ut pro alterutra parte aliquantiſper non nutet: ſequentes propoſitiones damnatæ ſatis erudiunt, in quibus caſibus non liceat uti ſententia probabili, relicta probabiliori; in aliis autem in iſtis non comprehenſis, habetur ex Bonacina referente plures, quòd abſque peccato licet ſequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minùs tutam (hoc eſt, quæ minùs remota videatur ab omni ſpecie peccati, quàm altera) relicta probabiliori, & tutiori propria; ſecluſa tamen omni injuria, & periculo proximi, & dummodò opinio, quæ eligitur, adhuc ſit probabilis.

11. Quid eſt ſcrupulus?

Reſp. Eſt morio judicii ex levibus indiciis, & conjecturis ad dubitandum quaſi de qualibet re, quòd ſit peccatum. Hinc quandoque ita angit, & perturbat mentem operantis, ut apprehendat culpam tam in actione, quàm in omiſſione actionis.

12. Poteſt-ne ſcrupuloſus agere contra dictamen conſcientiæ ſcrupuloſæ?

Reſp. Scrupuloſus juxta judicium prudentis Confeſſarii non ſolùm poteſt, ſed etiam debet operari contra dictamen conſcientiæ ſcrupuloſæ, quæ cùm moveatur ex levibus, & inſufficientibus fundamentis, non poteſt eſſe regula prudenter operandi. Hinc juxta Homobonum, hac laborantes infirmitate, à prudenti Confeſſario dirigendi ſunt: animi dubia ſemper in mitiorem partem interpretando, ſentiendo de Deo in bonitate, nec illum, ut captioſum Judicem exiſti-

man-

mando: ſed leges, ac Sacras Scripturas ſecundùm æquitatem, & epichejam ſapienter interpretando.

13. Scrupuloſus, qui valdè dubitat Confeſſiones præteritas invalidas feciſſe defectu doloris, vel integritatis, debet-ne illas reiterare?

Reſp. Cum Vaſqueſio, Layman, Sanchez, & aliis, ſcrupuloſus non tenetur repetere aliquid de confeſſionibus præteritis, niſi certò ſciat, illud, quod oblitum fuit, eſſe peccatum mortale, ità ut, ait Sanchez, habeat certitudinem talem, qua jurare poſſit, ſe hoc peccatum mortale feciſſe, & numquam confeſſum eſſe; quòd ſi hac certitudine careat, abſtineat à reiteratione confeſſionis, quæ, ut compertum eſt, ſcrupulos non amovet, ſed eis potiùs anſam ſubminiſtrat. Unde eſtò fortè ſcrupuloſus aliqua confeſſus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno & periculo perpetuæ anxietatis procurare integritatem materialem confeſſionis, cùm ab iſta minores ſæpè difficultates excuſent, ut notat Bonacina.

14. Privilegia ſcrupuloſorum ex pluribus authoribus hæc tria potiſſimùm colliguntur. Primò, non tenetur facilè ſcrupuloſus ex dubio nullitatis præteritas confeſſiones repetere, maximè ſi quandoque generalem fecit. Secundò, non tenetur in agendo adhibere tam exactam diligentiam, ſicuti cæteri, ne in aliquo offendat: ſed ſufficit pro ipſo, examen, & diligentia ordinaria. Tertiò, dum angitur ſcrupulis, & neſcit ad quamnam partem actionis, vel omiſſionis ſe convertere debeat, nec eſt in promptu prudentis viri conſilium, poſſe agere quidquid vult, niſi certò ei conſtet aliquod eſſe peccatum. Ultimò aſſuefacere ſe ad ſequendas ſententias mitiores. Ratio horum eſt, quia ex nimio timore peccandi perturbatur ratio, ita ut non poſſit rectè rem examinare.

Pro-

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ, ſunt,*

Ab ALEXANDRO VII. 29. Si liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet rejectam eſſe à Sede Apoſtolica tamquam improbabilem.

Ab INNOCENTIO XI. 2. Probabiliter exiſtimo, Judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.

Ab eodem 3. Generatim dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.

Ab eodem 35. Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiù in utero eſt, carere anima rationali, & tunc primum incipere eamdem habere, cùm paritur: ac conſequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

Ab ALEXANDRO VIII. 5. Non licet ſequi opinionem, vel inter probabiles, probabiliſſimam.

## C A P U T X.

### *De Confeſſariis Monialium.*

Sectio I. *De conditionibus Confeſſarii Monialium.*

Sectio II. *De adminiſtratione Sacramentorum facienda Monialibus.*

Sectio III. *De Votis ſolemnibus Monialium.*

Sectio IV. *De Clauſura Monialium, & de acceſſu, & collocutione.*

Sectio V. *De aliis Monialium obligationibus.*

1. QUænam ſunt munera Confeſſarii Monialium?

Reſp. Duo, Judicis, & Medici ſpeciali-

tet

ter deputati ad curam illarum animarum, quæ degunt in clauſura Monaſterii, ipſi ab Ordinario aſſignati: hinc ejus conditiones quinque ſunt, poteſtas, ſcientia, bonitas, prudentia, & ſigillum, & licèt iſtæ etiam communes ſit Confeſſariis Laicorum, unaquæque tamen ex illis ſpecialis eſt reſpectu Confeſſarii Monialium, ſequens naturam ſui miniſterii, cujus judicium non verſatur tantùm circa præcepta legis divinæ, naturalis, & Eccleſiaſticæ, ſed etiam circa conſilia Evangelica, vota ſolemnia, & obligationes Regularum ſui Monaſterii; & ejus cura ſpiritualis non eſt tantùm ad ſanandos morbos omnibus Fidelibus communes, ſed etiam ad curandos languores ſpirituales animarum ad majorem perfectionem tendentium.

## SECTIO I.

### *De Conditionibus Confeſſarii Monialium.*

Qualis poteſtas requiritur in Confeſſario Monialium?

Reſp. Requiritur poteſtas, ſpecialis juriſdictionis, tradita ab Ordinario, audiendi Confeſſiones Monialium degentium in tali Monaſterio: hinc non ſufficit; ut quis ſit approbatus ad audiendas Confeſſiones in genere, vel etiam ex Gavanto, ut ſit approbatus ad audiendas Confeſſiones unius Monaſterii, ut inde Moniales alterius Monaſterii in eadem Diœceſi degentes validè abſolvat; ſed debet ſpecialem deputationem ad hoc numero Monaſterium habere. Poſt Conſtit. Gregorii XV. quæ incipit *Inſcrutabilis*, etiam Confeſſarii Monialium, Regularibus ſubjectarum, debent ab Ordinario approbari, & idonei judicari, approbatione gratis concedenda: & ex eadem Conſtitutione: ſi poſt approbationem in eodem miniſterio minùs idonei inveniantur, debita facta monitione ſuis Superioribus, poteſt illos

los amovére: neque tenetur cauſam ſignificare ſuperioribus, cur illos amoveat, ſed quoad hoc Epiſcopi tantùm oneratur conſcientia. Hæc omnia Gavantus ſub titulo *Monialium cura ſpiritualis*.

2. Qualis ſcientia requiritur in Confeſſario Monialium?

Reſp. Requiritur, ut habeat ſcientiam obligationum ſpecialium, & generalium ſui Monaſterii, hinc debet ſcire, num Conſtitutiones, & Regulæ ſuarum Monialium obligent ſub lethali, vel ſub veniali quoad aliqua, an vero ſint ſolùm directivæ ad majorem perfectionem in vinculo dulciſſimo charitatis ſine onere conſcientiæ: inſuper tenetur ſcire obligationes ortas ex votis ſolemnibus, & earum extenſionem, & reſtrictionem, ut rectè diſcernere poſſit, quandonam contra iſtas peccatum ſit lethale, quandonam veniale: prætereà Decreta Pontificia, & Congregationum, & etiam Conſtitutiones Synodales ſuæ Diœceſis ſuper ſtatum Monialium.

3. Qualis bonitas requiritur in Confeſſario Monialium?

Reſp. Talis, qualis decet eum, qui Cuſtos, & Rector eſt Sponſarum Chriſti tendentium ad perfectiſſimam unionem cum ipſo: hinc debet habere notitiam, & exercitium orationis mentalis, jaculatoriæ, & vocalis, inſuper omnium virtutum, præcipuè humilitatis, abnegationis ſuæ voluntatis, mortificationis ſuarum paſſionum, quæ ſi non exercet in ſe ipſo, malè utique poterit ſuis pœnitentibus inſinuare, & inſtruere de mediis ad cavenda vitia oppoſita. Habeat ergo præ manibus ſæpè libros ſpirituales, quales eſſe poſſunt opera omnia S. Franciſci Saleſii, & præcipuè ejus Philoteam, & epiſtolas plenas monitis Sanctis Monialibus utilibus; Thomam à Kempis; librum Confeſſionum Sancti Auguſtini, ejus Soliloquia, & Meditationes Chriſti amore pleniſſimas. Utile quoque erit, unum, vel alterum

habere ex iſtis libris, Rodriqu. Eſercizio di perfezione: Jo. Baptiſta Sangiure, Erario della Vita Chriſtiana e Religioſa: opera Ludovici Granatæ, le Vite di S. Tereſa, S. Maria Maddalena de Pazzi, della B. Chiara di Montefalco, della B. Catterina di Genova. Si enim Medicus corporum, & juriſta implent Bibliothecas, ut benè proprio fungatur officio; multò magis id præſtare debet Medicus, & Judex animarum. Valdè enim deplorabile eſt, aliquibus Monialium directoribus non ſolùm in praxi exercitium perfectionis eſſe ignotum, ſed etiam ſpeculativè; ita ut etiam vocabula abnegationis ſui ipſius, obedientiæ cæcæ, orationis jaculatoriæ, & ſimilia, quæ clauſtralibus familiaria ſunt, ipſis totaliter nova & incognita videantur.

4. Qualis prudentia requiritur in Confeſſario Monialium?

Reſp. Requiritur maxima, qua omnibus ſe accommodet, ut omnes Chriſto lucrifaciat: omnibus itaque debet confidentiam dare pandendi morbos animæ, tentationes quibus propulſantur, & occaſiones peccandi quando Dæmon proponit: quod utique alio modo obtinere non poterit, niſi ſumma prudentia ſe gerat, ut vel ipſam ſuſpicionem acceptionis perſonarum auferat: ne uni videatur præ alia addictus, ita ut uni cedat omnia, & alteri nihil in controverſiis, quæ in communitatibus quotidie occurrunt; non durè eas incre pet, ſed alloquatur eas modeſtè & ſuaviter, damnando quod eſt damnabile, verbis quæ peccatis quidem horrorem ingenerent, nulla tamen injuria afficiant pœnitentem: caveat à multiloquio, in quo non deerit peccatum; caveat ab hoc verbo, filia cara, & ſimilibus quibus licèt uſus ſit in ſuis Epiſtolis Sanctus Franciſcus Saleſius, non tamen id quod decebat virum ſanctitate, morum candore, & miraculis clarum, ab omnibus uſurpari poteſt; & experientia compertum eſt, verba hæc non levam ſuſpicionem

nem ſolicitationis ingeneraſſe, meliùs ergo dicere poterit, Anima Dei Sponſa, Anima Chriſti ſanguine redempta; quæ ſatis ſuavia ſunt, & aliena ab omni culpæ, vel pravi affectus umbra: Multa etiam patientia opus eſt in audiendis tot nugis, quæ à fœminis ſolent in Confeſſione admiſceri, & mille aliis ad rem non pertinentibus; longas ſcrupuloſarum Confeſſiones audire non recuſet, nec tædium demonſtret, ſecùs anſam daret timidis fœminis non aperiendi omnia, quæ nonniſi cum circumlocutione explicare ſciunt.

5. Quale debet eſſe ſigillum Confeſſarii Monialium?

Reſp. Debet Confeſſarius Monialium, ne reddat Confeſſionem odioſam, & ne frangat debitum ſigilli, valdè cautè procedere, cùm opus eſt, ut de ſtatu Monaſterii alloquatur Epiſcopum, Vicarium Generalem, Abbatiſſam; imò cùm ſuſcipit Confeſſiones unius Monialis, ne incautè revelet id quod eſt dictum illi ab alia; breviter ergo aliqua ponam, ex quibus poterit alia colligere.

6. Interrogatus ab Abbatiſſa, num aliqua Monialis apta ſit pro tali officio, aut Novitia pro profeſſione, aut Educanda pro admiſſione ad habitum; non poteſt uti ſcientia & notitia habita in Confeſſione, & dicere ſic generaliter non eſſe aptam; fortè enim hæc reſponſio magis gravat pœnitentem; quàm ſi detegeret unum peccatum tantùm; datur enim anſa ſuſpicandi de omnibus; deinde ſi non licet ex ſcientia habita in Confeſſione negare alteri ſecretum ſuffragium, ne promoveatur, à fortiori non licet ſuadere alteri, ne promoveat ad officium, aut ne acceptet ad profeſſionem: ſaniùs ergo poterit reſpondere, ipſam meliùs agnoſcere, quæ cum iis quæ degunt in Monaſterio converſatur, præ Confeſſario, qui audit tantùm eas in confeſſione.

7. Interrogatus ab Abbatiſſa, num audierit Confeſſionem unius vel alterius Monialis, frangit ne ſigillum, ſi dicat ſe non audiviſſe, cùm re-

vera audierit, ſed negaverit abſolutionem?

Reſp. Affirmativè: hoc enim idem eſt, ac aſſerere ſe negaſſe abſolutionem pœnitenti: quod utique eſt violare ſigillum, quando ex occurrentibus circumſtantiis negatio abſolutionis probabiliter præſumitur proveniſſe ex indiſpoſitione pœnitentis: ita Jo: de Lugo cum Navarro, Soto, Suarez.

7. Violat-ne ſigillum Confeſſarius, ſi ex ſcientia habita in Confeſſione moneat Prælatum, vel Abbatiſſam, ut mutent claves portarum Monaſterii, attollant magis ex tali parte parietes, invigilent ad crates, curent aliquam feneſtram claudi, vel ſimilia, non nominando peccatum; pro quo impediendo ſuggerit Superioribus remedium?

Reſp. Affirmativè, quia ſimilia remedia propoſita à Confeſſario indicant de ſe malum ab eo cognitum: ſi autem aliundè à fide dignis ſciat imminere aliquod periculum honeſtati Sanctarum Mulierum, niſi attollatur murus &c poteſt hoc remedium proponere; non enim tunc utitur ſcientia confeſſionis, ſed notitia aliunde habita. In ſimili caſu hæc duo caveat; primò, quòd audierit à fide digno, cui credidiſſet etiam nulla præcedente confeſſionis notitia; ſecundò, ne Moniales ſciant hoc remedium ab ipſo propoſitum fuiſſe, ne ſanctæ illæ Virgines ex fragilitate ſexus ad ſuſpicandum facillimè hinc diffidentiam acquirant erga ipſum, & peccata vel non confiteantur, vel ſaltem non ita ſincerè, ſicuti exigit veritatis Tribunal.

9. Poteſt-ne Confeſſarius ſuggerere Concionatori, ut hoc, vel illud vitium in particulari reprehendat?

Reſp. Negativè, ſi talis ſuggeſtio oriatur ex vi notitiæ habitæ in confeſſione; & multò magis ſi ipſe concionetur, debet valdè præcavere; ne deſcendat ad particulares circumſtantias alicujus vitii: agit enim cum fœminis natura ſua ſuſpicacibus: proindè cum advertentia removeri debent

omnes

omnes occaſiones dubitandi de violatione ſecreti ſacramentalis.

10 Poteſt ne, ut provideat propriæ ignorantiæ conſilii cauſa manifeſtare amico docto peccatum Monialis, non manifeſtato nomine?

Reſp. Si delictum non ſit graviſſimum, & infamatorium loci, ſeu Religionis, poteſt hoc facere; providet enim ex una parte ſuæ ignorantiæ, & eruditur in modo exercendi benè ſuum munus; ex alia, cùm nec manifeſtetur perſona, nec manifeſtatio delicti infamet Religionem, nulli fit injuria. Melius tamen erit proponere caſum in genere, ſimul admiſcendo plures alios caſus in confeſſione non auditos, ita ut docens amicus ſuſpicari non poſſit illud delictum in confeſſione audiviſſe: & conſultiùs, ſi tantùm ab ipſo quærat libros, unde haurire poſſit cognitionem neceſſariam, quam ignorat.

11. Poteſt-ne Confeſſarius colloquendo cum amico recreationis gratia, non nominata perſona, aliquos defectus aperire auditos de monialibus in confeſſione?

Reſp. Licèt ex tali aperitione ſic in genere facta colligi nequeat, quænam fuerit perſona delinquens, nihilominùs ſi delictum ſit grave, ex quo oriatur infamia Monaſterii, cujus membrum eſt perſona delinquens, peccare peccato violationis ſigilli, docet Jo. de Lugo d. 23. de pœn. n. 63. non tamen peccaret peccato revelationis confeſſionis, qui diceret ſe nolle vacare confeſſionibus talium Sororum, quia magno tædio afficitur in ſolvendis dubiis ſcrupuloſis de rebus nullius momenti: quia longiſſimas Confeſſiones faciunt, quæ ei caput continuò frangunt; hæc enim, & levia, & de ſe nota ſunt, & ſi aliàs notorium ſit in illo Monaſterio eſſe aliquas ſcandaloſas, non eſt lethalis culpæ ſtatim damnandus, qui diceret nolle ampliùs fungi tali officio, ne ſe exponat periculo æternæ damnationis: ab iſtis tamen locutionibus omninò abſtineat, ne odioſa reddatur confeſſio.

12. Quomodo imminere poteſt periculum revelandi peccata unius Monialis, ſuſcipiendo confeſſionem alterius?

Reſp. Multipliciter; primò, cùm occaſione audiendi aliquod factum inter plures, putà contentionem, vel quid ſimile, incautè aperitur uni circumſtantia, quam audivit ab alia: abſtineat ergo Confeſſarius ab inutili indagatione circumſtantiarum, ne revelet jam ab ipſo audita. Secundò, cùm peccatum commiſſum eſt inter duas Moniales, quarum una jam confeſſa eſt, & alia delicti complex recitet culpam: in hoc ergo caſu non demonſtret ſe conſcium ſui criminis, & ſolùm interroget ſuper generalia, putà, ſi nihil aliud habeat, animum addendo, ut confiteatur peccata ſua; & ſi hæc nihil aliud addere velit, eam abſolvat, rem Deo committendo. Tertiò, cùm una ſe fingit aliam, putà Jacob pro Eſau: hìc ſi occurat petita debita licentia diſcurrere de ſtatu animæ ſuæ, juxta cognitionem quam habet ab aliis confeſſionibus, curet benè dignoſcere perſonam, quam alloquitur. Quartò, cùm deprehendit ex confeſſione, familiaritatem, quæ ex parte unius Sororis innocens eſt, ex parte alteriùs vitioſam eſſe: cùm maxima ergo dexteritate curet amputare familiaritatem, tamquam indecentem Sponſæ Chriſti, quæ charitatis & benevolentiæ ſigna debet omnibus facere communia, fugiendo particularis amoris notam, quæ cor ſoli Deo debitum dividit cum creaturis. Quintò, cùm occaſione reconciliandi aliquam rixam ſe immiſcet in tractatu reconciliationis, in quo, ut fugiat periculum revelationis, nihil tangat de dictis, aut factis, quæ occaſionem dederunt fractioni pacis; ſed charitatem tantùm promoveat ex motivis generalibus ſanctæ unionis inter Sorores. Sextò, occaſione alicujus furti, vel actionis injurioſæ occultè factæ in Monaſterio, vix poteſt in hoc caſu demonſtrare ſe ſuſpicari de una potiùs, quàm de alia, quin utatur ſcientia

con-

confeſſionis, dependenter à qua compertum illi eſt, quænam ſit ad tale vitium proclivis: excuſet ergo innocentem, ſi hæc injuſtè gravatur, abſque eo quòd demonſtret ſe dubitare de alia. Septimò, ſi occaſione audiendi confeſſiones aliarum Monialium comperiat aliquam de ipſo murmuraſſe, ne demonſtret propter hoc ſe contra illam iratum, & multò minùs eam reprehendat. Si autem illa eadem, quæ murmuravit, ſubjiciat clavibus peccatum murmurationis factæ de directore ſuæ conſcientiæ, poterit illam in ſpiritu lenitatis reprehendere. Ex iſtis caſibus poteris ad plures alios conſimiles proprio judicio pervenire.

13. Quomodo ſe gerere debet Confeſſarius Monialium in petendo diſpenſationem à Prælato, ut abſolvat ab aliquo caſu reſervato Monialem?

Reſp. Cautiſſimè gerere ſe debet: cùm enim ſigillum Sacramentale obliget de jure naturæ, Eccleſiaſtico, & Divino, & reſervatio ſit de jure Eccleſiaſtico, non debet pro tuenda minori obligatione frangere majorem, hinc non eſt manifeſtanda circumſtantia peccati, ex qua Prælatus devenire poſſit in cognitionem Perſonæ, quæ reſervatum caſum per Confeſſarium ipſi præſentat. Advertat inſuper, Prælatum non debere eſſe curioſum indagatorem caſus reſervati, neque poſſe uti hac notitia pro foro externo, committendo v. g. janitricibus, ut meliùs invigilent ad januas Monaſterii, vel ut mutent ſeras; poteſt tamen abſolutionem ſuſpendere, donec illa, quæ habet clavem, qua utitur pro nocturno egreſſu, eam tradat Confeſſario; hoc enim pertinet ad forum internum; nam clavis apud ipſam retenta, eſt occaſio proxima egrediendi, item ex eadem ratione, quòd remittat veſtes, quibus induitur in egreſſu nocturno, & ſimilia, quæ media ſunt ad peccandum. Poſtquam ergo Monialis confeſſa fuit omnia tam non reſervata, quàm reſervata, ſi immineat Communio, quam pœnitens non poſſit differre ſine ſcandalo, illam

abſolvat directè à non reſervatis, & indirectè à reſervatis, cum onere ea omnia confitendi habenti poteſtatem abſolvendi etiam à reſervatis. Data hoc modo abſolutione, ſi caſus reſervati habeant annexam excommunicationem, ut plerumque contingit in Monialibus, quamprimùm petat facultatem à Prælato eam directè abſolvendi: ſi non habeant annexam excommunicationem, poterit expectare tempus opportunum, quo, ſine ſuſpicione complicis detegendæ petat caſu reſervati abſolvendi authoritatem; putà ſolemnitatem aliquam, cujus occaſione poterit petere majorem auctoritatem, ut Moniales, ſi caſus opus ſit, abſolvat à reſervatis, non manifeſtando de præſenti hac indigere; ſi hoc non juvet, & Prælatus neget, dicat ſe illa indigere in generali; & ſi hoc neque juvet, dicat caſum in particulari ſine circumſtantiis, quæ poſſint manifeſtare perſonam: ſi hoc neque juvet, & circumſtantia neceſſariò manifeſtanda ſit, diſponat pœnitentem, ut det ei licentiam pro ſalute animæ ſuæ alloquendi Prælatum. Si autem Prælatus eſſet adeò indiſcretus, ut nollet concedere facultatem, & pœnitens nollet ſe manifeſtare Prælato, remedium eſſet recurſus ad Sacram Pœnitentiariam.

14. Poteſt ne Confeſſarius denegare Communionem Moniali, cui denegavit abſolutionem, eò quòd ſit occaſione proxima peccandi, quam poteſt, & non vult abjicere?

Reſp. Si accedat, non poteſt illam denegare; ſi enim denegatio ſit publica, indirectè manifeſtatur peccatum, quo redditur pœnitens indiſpoſita ad Sacramentum: ſi autem ſit ſecreta, hoc redderet odioſam confeſſionem, dum in aliqua actione extra confeſſionem exprobratur ei delictum, quo redditur indigna ad ſuſcipiendam Euchariſtiam.

SE-

## SECTIO II.

### *De administratione Sacramentorum facienda Monialibus.*

QUænam Sacramenta Confeſſarius Monialium debet ipſis miniſtrare?

Reſp. Tria, Pœnitentiam nempè, Euchariſtiam, ſeu Viaticum, & Extremam Unctionem; de his ergo ea dicam, quæ ſpecialiter ad Moniales pertinent, communia enim ſuis locis diſpoſita ſunt.

2. In quonam loco debet Monialibus adminiſtrari Sacramentum Pœnitentiæ?

Reſp. Ex Gavanto verbo *Monialium cura ſpiritualis num.* 31. qui affert Decretum Congregationis Epiſ. *ſub ann.* 1603. confeſſionalia ne ſint in Sacriſtiis, ſeu locis occultis, & remotis, ſed in Eccleſiis exterioribus: debet ergo in iſtis Pœnitentiam adminiſtrare ordinariè. Si autem aliqua infirma ad hæc deſcendere non poteſt, adminiſtret in loco decenti, & quidem ſolitis velis ita præparato, ut mutuus vitetur aſpectus: idem dic in aliis neceſſitatibus. Si ingredi debet ad miniſtrandum infirmæ Sacramentum Pœnitentiæ, ſi non ſit adeò imminens mortis periculum, & petere commodè poſſit licentiam ingrediendi, eam petat; in caſu neceſſitatis ſtatim ingrediatur, etiam poſt ſignum veſpertinæ Angelicæ ſalutationis, Superpelliceo, & Stola indutus: comitetur ad Cellam infirmæ à duabus comitatricibus maturæ ætatis, quæ ad Cellæ januam morentur, ita ut Confeſſarius ab iiſdem commodè cerni poſſit; ita ſtatuit Sacra Congreg. 13. Septembris 1583. apud Barboſam, addentem, ex Decreto ejuſdem Congregationis, Confeſſarium Monialium clauſuram ingreſſum ad miniſtranda Sanctiſſima Sacramenta Sorori indigenti, debere recta via ac ſine diverticulo ire & redire, nec in alia Monaſterii parte divagari. Crederem tamen, quòd ſi alii

Monialis infirma inſtanter peteret confeſſionem, etiamſi confeſſio non eſſet neceſſaria ob mortis periculum, vel ob Communionem, expediret, quòd Confeſſarius ad illam accederet pro audienda ejus confeſſione.

3. Quænam Confeſſarius Monialium obſervare debet in adminiſtratione Pœnitentiæ, ut dignè impleat ſuum miniſterium?

Reſp. Primò, vitet perſonarum acceptionem, & citra neceſſitatem ne diutiùs immoretur cum una, quàm cum alia: vitet loqui de inanibus, & ne curioſus ſit indagator tricarum, quæ inter Moniales fiunt, & ſuſpiciat ſolùm ea, quæ materia ſunt Sacramenti, aut quæ obſervari debent ad promovendum ſpiritualem pœnitentis progreſſum. Secundò, ne auferat confidentiam Moniali, properando, vel quid ſimile faciendo, ex quo pœnitens cognoſcere poſſit illius tædium: ſit cautus in interrogationibus circa votum caſtitatis, ne ſibi, aut pœnitenti injiciat laqueum perditionis. Tertiò, nè interrumpat pœnitentem inter confitendum, niſi circumſtantia aliqua quærenda ſit, & dubitet in fine confeſſionis poſſe oblivíſci: neve reprehendat inter confitendum, ne pœnitens deterrita hinc animum amittat confitendi reliqua: & ſi advertat pœnitentem ex erubeſcentia non audere exponere peccatum turpe, illam benigniùs ſolito excipiat, viſcera paternæ compaſſionis exhibens, & omni ſtudio alliciat ad confitendum. Ultimò det pœnitentiam accommodatam viribus, & ſtatui pœnitentis; arguat, obſecret, increpet in omni bonitate & patientia.

4. Qualem poteſtatem habet Confeſſarius abſolvendi pœnitentem Monialem?

Reſp. Habet ſuper illos caſus, quos ei concedit Epiſcopus abſolvendos, non autem ſupra reſervatos ab Epiſcopo, ad quem debet accedere pro ulteriori facultate: & ſi caſus ſit Papæ reſervatus, juxta Homobonum *tract. 25. cap. 6. reſol. 3.* Epiſcopus poteſt facultatem tradere, ut eam ab-

abſolvat, etiamſi caſus habeat annexam cenſuram in Bulla Cœnæ: quinimò etiam ſi caſus eſſet manifeſtus, & publicus, abſolutionis beneficium ei impendere liceret, cùm juſtum impedimentum adeundi Pontificem ſubſit; nam nec Romam mittere, nec ſcribere tenetur: verba ſunt laudati auctoris. Quantum ad Confeſſarium Regularem Monialium proprio Generali ſubditarum, habet eamdem facultatem, qua gaudent Confeſſarii ſui Ordinis in Religioſos maſculos: & ſi eveniat, quòd aliqua ex ipſis incidat in caſum Papæ reſervatum, putat Homobonus, Epiſcopum poſſe pro hoc abſolvendo auctoritatem tradere, his verbis Moniales, etiam ab enormem exceſſum ab Epiſcopo abſolvi debent, quia extra Clauſuram exire non poſſunt. Alii tenent, quòd Prælati Regulares habeant facultatem abſolvendi Moniales ſuas ſubditas in illis caſibus. Sed cum Bonacina *de Cenſuris in communi diſput.* 1. *quæſt.* 3. *punct.* 2. *num.* 5. ego exiſtimo teneri mittere ſaltem epiſtolam, ſi commodè poteſt, pro abſolutione obtinendo, ut patet à ſimili in impedimentis matrimonii: non enim credibile eſt, Papam velle ab Epiſcopo abſolutionem impendi, quando patet recurſus ad Sedem Apoſtolicam per Procuratorem, vel per Epiſtolam.

5. Qualiter debet procedere Confeſſarius cum Moniali exiſtente in occaſione proxima peccandi, ſive interna, ſive externa, quam poteſt, & non vult dimittere?

Reſp. Regulariter loquendo, abſolvenda non eſt; quia volens occaſionem proximam, virtualiter vult peccatum, quod cum ea conjungitur, adeòque caret vero & ſincero propoſito non peccandi, quod ore tantùm dicit ſe habere; adeòque ei credendum non eſt, cùm proteſtatio ſit contra factum. Limitat tamen Joannes de Lugo *diſp.* 14. *de pæn.* 151. niſi ex tali dimiſſione pœnitenti immineat grave damnum infamiæ,

aut periculum ſcandali; vel cùm demonſtrat extraordinarium dolorem, ratione cujus fortior evadit ad reſiſtendum, adeòque occaſio antecedenter proxima jam talis non eſt; vel cùm pœnitens ſeriò proponit adhibere media ad cavendum peccatum, ut ſi occaſio ſit ex fœmina, ſtatuat numquam cum ſola manere, & colloqui.

6. Si Monialis, cui tolerata eſt occaſio proxima propter grave damnum, unà cum dolore extraordinario demonſtrato, iterùm relabatur in eamdem actuum frequentiam, eſt ne abſolvenda?

Reſp. Negativè, quia illa peccatorum frequentia ſine ulla emendatione demonſtrat ſufficienter propoſitum fuiſſe fictitium: ſi autem eſſet aliqua emendatio, licèt non totalis, adjuvanda eſt ſalubribus pœnitentiis, ut Deo adjuvante perficiat opus, quod jam incœpit. Contrariam ſententiam, durante eodem periculo damni, infamiæ & ſcandali, tuetur idem Joan. de Lugo unà cum Vivaldo, & Sancio: hoc tamen mihi videtur in praxi ſatis periculoſum. Curet ergo Confeſſarius Moniali inſinuare, nullum damnum æquiparari poſſe damno animæ, & nihil magis infame eſſe, quàm eſſe turpem coram Deo, ut hinc animetur poſtpoſito quocumque humano reſpectu occaſionem reſcindere, & abjicere.

7. Poteſt-ne Confeſſarius differre abſolutionem Moniali, quæ ſæpè promiſit occaſionem dimittere, & numquam dimiſit?

Reſp. Affirmativè; dilatio enim abſolutionis, quæ eſt in utilitatem pœnitentis, non eſt injurioſa.

8. Debet-ne Confeſſarius erudire Monialem, quæ bona fide perſiſtit in occaſione proxima peccandi, putans non eſſe novum peccatum in illa permanere?

Reſpond. Affirmativè; quoad hoc enim puto falli Doctores contrariæ ſententiæ in applicatione

ne doctrinæ generalis alioquin bonæ, quam & ego de impedimentis Matrimonii trado, ſcilicet, cùm Confeſsarius deprehendit pœnitentem laborare ignorantia invincibili juris, aut facti, & alioquin prævidet ignorantiam ablatam redundare in detrimentum pœnitentis, qui proſequetur facere cum peccato id, quod anteà licitè faciebat; proinde debet diſſimulare, & non erudire. Hoc non currit in aliis caſibus, & vix cum maxima limitatione in impedimentis Matrimonii, quæ nonniſi cum maxima difficultate auferri poſſint; & multò magis non currit in noſtro caſu: licèt enim Monialis neſciat occaſionem proximam non abjicere eſse peccatum, ſcit tamen ſe peccare peccato ad occaſionem conſequente, & illud aperit Confeſsario; cùm igitur nihil illi proficiat ſua ignorantia, neque illi nocet ablatio illius, & eruditio.

9. Quando non debet Confeſsarius Monialium auferre ignorantiam circa peccata, quæ pœnitens bona fide, & ſine ſcrupulo committit?

Reſpond. Cùm Confeſsarius videt remedium eſse difficilius, & hinc prudenter judicat ſua correctione, & eruditione nihil profuturum, tunc melius eſt, ut relinquat pœnitentem in bona fide: cùm ſperat emendationem: tunc tenetur admonere, tum ex charitate, tum ex officio Paſtoris, & Magiſtri: ſi ignorantia pœnitentis ſit vincibilis, & culpabilis, tunc cùm talis ignorantia non excuſet à peccato, erudire debet: ſi ignorantia etiam ſit contra Monialem pœnitentem, quæ ex conſcientia erronea putet eſse peccatum, quod reverà peccatum non eſt, erudiri debet.

10. Quid debet facere Confeſsarius, qui reperit Monialem in præteritis confeſſionibus minùs integrè fuiſse confeſsam?

Reſp. Si inſtet Communio Monialibus, quam ſine nota infamiæ, & periculo ſcandali, omittere

tere non poteſt, tunc eam abſolvat cum onere ſe præſentandi tempore opportuniori, & quàm primùm reiterando omnes Confeſſiones ſacrilegè factas. Si autem non inſtet, eam remittat pro diligenti examine faciendo, ut integrè, & materialiter, & formaliter confiteatur, antequam ad Sacram Communionem accedat. Si autem Monialis ſit rudis, & hebetioris ingenii, quales ſolent eſſe nonnullæ ſimplices Converſæ, ita ut & ſi pluries dimittatur ad novum examen, non ideò ſit exactiùs confeſſura, quàm ſi ſtatim à Confeſſario cum patientia interrogetur: tunc de præſenti, ſi fieri poteſt, adjuvanda eſt ad repetenda peccata omiſſa, & commiſſa; hanc enim regulam pro ruſticis, & idiotis communiter tradunt Doctores, ea ducti ratione, quòd dimiſſio ex una parte pœnitentibus eſt moleſta, ex alia non eſt utilis, quòd & ſi millies ſe examinent, non ſunt magis apti, quàm ſi breviter à Confeſſario interrogentur.

11. Poteſt ne Confeſſarius cogere Monialem ſurdam, ut ſcripto confiteatur?

Reſp. Negativè, quia peccata ſcribere, & Confeſſario ſcripta præbere, eſt modus confitendi inſolitus, & de ſe publicus, ad quem non obligat Eccleſia, maximè cùm huic occurri poſſit præcipiendo, ut Moniales recedant, & longè diſtent à loco, cùm confitetur ſurda, vel ſurdaſtra. Sentit tamen Laym. *lib. 1. tract. 6. cap. 6.* poſſe ſurdam ſcripto confiteri, ſi velit; item ægrotam, quæ ex angore gutturis aliter nequeat confiteri. Item quæ magno pudore afficitur ex peccatis turpibus commiſſis, quia hæc conſuetudo oretenus confitendi, cùm adeſt cauſa rationabilis recedendi ab illa, non obligat ſub lethali. Si autem Confeſſarius angatur ſcrupulo in ſuſcipienda confeſſione hoc modo extraordinario, maximè illius, quæ non audet turpia à ſe patrata confiteri, provideri huic poterit ſic; legat ipſe chartam, & interroget de quolibet peccato ibi

ſcri-

ſcripto, putà: polluiſti-ne te ipſam: & ipſa reſpondebit, utique; quot vicibus? tot: &c. Non video, quomodo hic modus providens integritati confeſſionis, quæ res agendo de Monialibus eſt maximè conſideranda, vitioſus dici poteſt. Caveat tamen hanc conſuetudinem introducere, & ſit tantùm ultimum remedium extremæ neceſſitatis pro confeſſione integra tamdem obtinenda, de qua aliter ob erubeſcentiam deſperetur neceſſaria integritas.

12. Confeſſarius Monialium poteſt ne abſolvere Monialem ex repentino morbo ſenſibus deſtitutam, quæ nec petit confeſſionem, nec ullum dedit contritionis ſignum?

Reſp. Ex Homobono *tract.*13. *cap.*6. *q.* 18. abſolvi poteſt, ſi aliàs erat Monialis bona, nec notoria peccatrix; nam talis cenſenda eſt moraliter petens, & teſtimonium hujus petitionis eſt vita religioſè tranſacta. Immò Diana vult in hoc caſu adeſſe etiam materiam ſenſibilem Sacramenti, quæ per teſtificationem, & famam publicam efficiatur præſens, quatenùs fœmina proba, maximè Religioſa; & Chriſtiano more vivens, ſupponitur quotidie conteri, & dolere de peccatis. Adde cenſendum eſſe, Religioſam ex conſuetudine promptam ad actum pietatis, morbo correptam velle confiteri, licèt hoc ſignis exprimere nequeat. Hinc cum abſolutione ei tradita ſub conditione, ſcilicet, ſi es diſpoſita, & providetur neceſſitati ſpirituali, & conſulitur reverentiæ, & decentiæ Sacramenti; & in hoc utique crediderim nihil mali immiſceri.

13. Quas interrogationes debet facere Confeſſarius Monialium, maximè in fine vitæ, ut deteſtentur omnia peccata commiſſa?

Reſp. Infirma utique adjuvanda eſt ad generalem, & particularem, quantum fieri poteſt, omnium peccatorum deteſtationem; omiſſis ergo materiis, quæ Laicis etiam communes ſunt, breviè eam interroget ſuper delicta Religioſarum

propria; pro quibus notum hic facio: Contra Deum ergo interrogetur: An divinum Officium poſt profeſſionem ſine cauſa omiſerit: An cum debita reverentia Sacramenta receperit: An orationi mentali aliiſque ſpiritualibus exercitiis juxta præſcriptionem ſui Ordinis vacaverit, An à vigiliis, & Jejuniis propriis ſui inſtituti cum affectata neceſſitate ſe liberaverit: An doluerit de vocatione ad Religionem, Deumque ſibi nimis duram ſortem dediſſe aliquando dixerit: An diffiderit de Divina Miſericordia, vel nimis de ea præſumpſerit: An ſuperſtitionibus, vel vanis obſervantiis vacaverit: An verba Sacræ Scripturę ad vanos uſus, & indecentes tranſtulerit. Contra Religionem interrogari poterit: An Statuta Religionis ſcienter violaverit: Quomodo in capitulis de Regimine Monaſterii cum Juſtitia ſe geſſerit: An in præjudicium Religionis, in gratiam alicujus aliquid faciendum curaverit: An in electionibus Abbatiſſæ reſpexerit ad amicam potiùs, quàm ad meritum eligendæ; & hujus occaſione, an violaverit aliquod juramentum: An ambiverit per media illicita promoveri ad dignitatem: An in ea poſita permiſerit introductionem novorum abuſuum, vel toleraverit inobſervantias Regularum, vel inordinatè correxerit, vel ex vindicta, & odio contra aliquam proceſſerit in pœnitentiis dandis, & aſſignandis officiis onerosis, vel præeminentibus in Monaſterio, injuſtè deprimendo unam, & attollendo aliam. Contra votum Obedientiæ, An aliquid fecerit: An ex ſpretu aliquam obſervantiam noluerit facere, vel recuſaverit ex odio genuflexionem, & ſolita obſequia deferre ſuis Superioribus: An vi, vel prætextu falſo, vel favore externo emendicato, à ſubjectione ſuæ Abbatiſſæ debita ſe injuſtè ſubtraxerit. Contra votum caſtitatis, ſi neceſſitas non poſtulet, ſobriè ſe geret: interroget de diligentia in expellendis cogitationibus impuris, de aliquo pravo affectu erga aliquam perſonam in, vel extra Mona-

naſterium, de epiſtolis cum verbis æquivocis, vel amatoriis: an pœnituerit corpus ſuum Deo dicaſſe. Contra paupertatem, interroget, An munuſcula ſine licentia dederit, vel receperit: An vanũ aliquod, aut pretioſum ſupra neceſſitatem licentia extorta ſibi comparaverit: An aliquid de Monaſterio diſſipaverit: An aliquid notabile, ſive in pecunia, ſive in re, ſupellectili pretioſa, ſine licentia detinuerit; & ſi adhuc detineat, curet, ut ſtatim conſignet Superiori, vel ab ea licentiam detinendi, ad uſum habeat, ne proprietaria diſcedat ab hac vita: An videns ſe proximam morti, de rebus ad ſuum uſum conceſſis diſpoſuerit pro aliqua amica, vel quæ illi inſervit; quòd ſi comperiat, curet, ut petita facultate ab Abbatiſſa illud donet, vel quod melius eſt, ut omnia in manu Abbatiſſæ dimittat, deprecans illam, ut gratam ſe exhibeat illis, quæ ei inſerviunt. Contra ſe interroget, An nimis ſibi indulſerit in commoditatibus procurandis: An ſuperbierit jactando nobilitatem, & ſæcularem gloriam præ aliis: An ſibi gravia mala ſit imprecata: An ſibi complacuerit de peccatis aliàs commiſſis: An doluerit non arripuiſſe occaſionem ea committendi: An ea jactaverit: & qualiter exceſſerit in edendo, dormiendo, & bibendo: An ſe expoſuerit ſcienter periculo peccandi: An impatiens, iracunda, otioſa fuerit. Contra proximum, interroget: An illum oderit, an calumniata ſit, an invidia alterius honoris procuraverit impedire alterius electionem ad dignitatem ſui Ordinis, & quibus artibus: an curaverit diſſolvere alterius amicitiam, ut illam ſibi conciliaret; an diſſeminaverit diſcordias: an ſervaverit ea, quæ ſecretò ſibi commiſſa ſunt; an murmuraverit, rapuerit, vel aliquid detrimenti alteri fecerit; an negaverit reſalutare ſalutantem, & ſigna externæ charitatis; an alicui moleſtiam tulerit; an nimis imperioſè gravaverit ſervas, vel etiam verbis offenſivis, aut turpibus: an aliquando ex ira percuſſerit; an aliquam ex Officio de-

poni

poni injuſtè curaverit. Ille autem qui habet ſuæ pœnitentis notitiam, & cognoſcit figmentum ejus, poterit cum majori diligentia immorari in iis, in quibus novit eam frequentiùs incidiſſe. Abſoluta confeſſione, ante delationem Sacri Viatici, adjuvet illam, ut eliciat actus fidei, ſpei, & charitatis, quos ſub lethali unuſquiſque tenetur inſtante morte elicere: confortet eam ad ſperandum in Divina Miſericordia, maximè ſi ſcrupulis angatur: ſi è contra Religioſa fuerit benè ſemper vivens, & timeat elationem, ſuperbiam, & jactantiã, illi demonſtret, quàm terribile ſit judicium Dei, qui ſcrutabitur Jeruſalem in lucernis. Det ei ſalutarem penitentiam, quæ infirmam valdè non gravet, & eam confortet ad pignus ſalutis devotè recipiendum, & priùs curet, ut humiliter petat veniam ab omnibus Sororibus de moleſtia illis data; & ſi cum aliqua in particulari rixam habuerit, eas ſimul reconciliet, & uniat; & curet tam ex parte infirmæ, quàm ſanæ, ut honore ſe invicem præveniant; & ut alteri veniam petat, & oblivionem de præteritis, ut Deus etiam ejus obliviſcatur peccatorum. Confeſſarius verò in ſe ipſo reflectet, non eſſe neceſſariam generalem Confeſſionem ante mortem, ſi pœnitens moraliter certa ſit ſe ritè confeſſam fuiſſe de ſuis peccatis. Hinc ſi nolit generaliter confiteri, non eſt ad hoc adſtringenda, ſed tantùm hortanda, ut in genere ſe accuſet de commiſſis contra Deum, contra proximum, contra Religionem, & vota, &c. Inſervire etiam poterunt iſtæ interrogationes aliis Confeſſionibus generalibus, cùm expedientes, vel neceſſariæ ſunt.

14. Expedit-ne Confeſſario, ut permittat Moniali frequentem uſum Confeſſionis generalis?

Reſp. Negativè; hoc enim eſt ſcrupulos fovere, cùm experientia conſtet, animas timoratæ conſcientiæ, quibus permiſſum eſt repetere ter, vel quat r totius vitæ Confeſſionem, innumeris ſcrupulis fuiſſe ſubjectas. Cùm ergo unam permiſit

miſit pro dubietate, quam habebat de malè factis confeſſionibus in juventute, alias prohibeat; & ſolùm ſingulis annis generalem annuam confeſſionem peccatorum ejuſdem anni facere permittat. Hoc enim valdè commendatur à Directoribus conſcientiarum. Cæterùm quod attinet ad regulas conſcientiæ ſcrupuloſæ, hoc dictum eſt in capite de conſcientia, ad quod recurrat.

15. Quamnā frequentiam Sacræ Communionis debet Monialibus præſcribere, aut permittere?

Reſp. Quantum ad præſcribere: Ultra generale præceptum, quod extat confitendi, & communicandi ſemel in anno: Concilium Tridentinum *ſeſſ. 25. cap. 10. de Regularib.* hæc habet: Attendant diligenter Epiſcopi, & cæteri Superiores Monaſteriorū Sanctimonialium, ut in conſtitutionibus earum admoneantur ſanctimoniales, ut ſaltem ſingulis menſibus confeſſionem peccatorum faciant, & Sacroſanctam Euchariſtiam ſuſcipiant: Miranda *q. 10. de mon. art. 1.* Fagund. *præc. 5. Eccl. l. 1. cap. 6. num. 8.* Tambur. & alii, reflectentes ſupra ly *admoneantur*, putant talia verba non eſſe præceptiva, & obligativa ſub mortali. Contrariæ ſententiæ eſt Navarrus. Cajetanus putat, Moniales teneri ſub lethali confiteri ſemel in menſe, etiamſi habeant tantùm venialia, propter Clementinam. *Sanè*, in qua dicitur: Singulis menſibus tam in Monaſteriis, quàm extra, ſublata occaſione quacunque, ad confeſſionem ſaltem ſemel accedant omnes, & ſinguli Monachi, & in prima Dominica menſis cujuſlibet in Monaſteriis ſemper communicent: quæ verba utique præceptiva ſunt, & non tantùm conſultiva. Sotus rejicit hanc opinionem tamquam nimis rigidam, *in 4. d. 116. q. 1. art. 3.* & alii putant Conſtitutionem hanc moderatam fuiſſe à Concilio Tridentino, & præceptum tranſiiſſe in conſilium expreſſum per illud verbum *Admoneantur*. Certum mihi videtur, Monialem frequentem ſingulis menſibus ad Sacramentum acce-

accedere, verſari in peſſimo ſtatu ſalutis, aliunde enim provenire nequit hæc panis cœleſtis nauſea, niſi ex eo quòd cor divertat ad alia extra Deum; eam ergo moneat, & ſi nihil proficiat, dicat Eccleſiæ, ſcilicet Superioribus, ut provideant. Ultra hoc generale, ſive præceptum, ſive conſilium, debet cavere, ut ſumant Sacram Communionem juxta præceptum ſuarum particularium Conſtitutionum: hoc quantum ad præſcribere. Quod attinet ad permittere, non debet permittere, ut communicet feria ſexta in Paraſceve, neque in Sabbato Sancto, neque in nocte Nativitatis ſtatim poſt Miſſam mediæ noctis. Frequentiam Communionis regulariter permittere poterit octava quaque die, item aliquando intra hebdomadam, ſi mediet ſolemnitas, vel dies devotionis, ut ſunt feriæ ſextæ occurrentes menſe Martii. D. Bonaventura *de profectu Relig c.*77. habet, vix inveniri Religioſum non Sacerdotem adeò ſanctum, cui non ſufficit ſemel in hebdomanda communicare: nihilominus ſi advertat aliquam Monialem valdè deditam ſilentio, & orationi, multùm proficere frequenti uſu Sacramentorum, poterit ei etiam impartiri Communionem quotidianam: id utique damnare non auderem, cùm in nonnullis locis Moniales Capuccinæ ſtrictiſſimæ obſervantiæ ea utantur; nihilominùs regulariter alii permittenda non eſt, niſi fortè approbata earum conſtitutio aliter præciperet.

16. Poteſt-ne Confeſſarius Moniali aſſerenti ſe vivere ex ſola ſumptione Euchariſtiæ, ad noſcendam veritatem hujus facti hoſtiam non conſecratam pro conſecrata ei tradere?

Reſp. cum *S. Th. p.3. q.*80 *art.* 1. *ad* 3. Non licere, porrigere hoſtiam non conſecratam pro conſecrata, cùm hoc ſit præbere adſtantibus occaſionem proximam idololatriæ: & eo magis hoc firmum eſſe debet, quia ſuperſunt alia ſigna ad probandum, num ſpiritus illius Monialis ex Deo ſit, an verò decipiatur à Dæmone ſe transformante

in

in Angelum lucis: & quamvis difficile ſit diſcernere, an Monialis, quæ cenſet ſe pati divina, putà revelationes, extaſes, alioſque divini amoris favores extraordinarios, vero ſpiritu ducatur, nihilominus ex Card. Turrecrem *in libris revelationum S. Brigittæ ante Bul. Canonizationis ejuſdem*, ponuntur quinque ſigna. Primum ſcilicet, quando graves & experti ſapientes ſpirituales viri id judicant. Secundum ex parte effectus: nam revelatio divina efficit hominem humilem, flexibilem, & diſciplinatum; ſpiritus verò diabolicus reddit animum tumidum, præſumptuoſum, & pertinacem. Tertium eſt puritas, & integritas veritatis eorum, quæ revelantur; quando enim revelationes per totum continent veritatem ſine admixtione alicujus falſitatis, non eſt dubium, quin ſint à Spiritu Sancto, qui doctor, & inſpirator eſt veritatis; quando verò habent falſitatem, aut errores permixtos, non à ſpiritu Dei, ſed diabolico procedere dignoſcuntur. Quartum eſt conformitas ad S. Scripturam, & Sanctorum PP. doctrinam; cùm enim revelatio conformis reperitur Divinis Scripturis, & Sanctorum ſententiis & exemplis, arguitur eſſe revelatio Spiritus Dei; ſi autem diſſonat, & diſcordat ab eis, ſuſpecta meritò talis habenda eſt: unde Ricar. *Suſpecta eſt mihi omnis veritas, quam non confirmat Scripturarum auctoritas*. Quintum, quòd Perſona, cui revelationes factæ leguntur, approbatæ ſanctitatis eſt in Eccleſia Dei: reflectat ergo ad ſecundum ſignum; & bene videat, num præ cæteris humilior, ſilentio dedita, facilis ad propriæ voluntatis abnegationem, prompta ad obediendum etiam in minimis ſit. Quandoque etiam neget ei Sacram Communionem, ſi hoc ſine ſcandalo fieri poteſt: & obſervet, qua animi promptitudine acceptet impoſita. Si enim eam reperiat duram, obſtinatam, loquacem, & pluribus ſine neceſſitate aperientem ſecreta ſui cordis, hujus profectò revelationes habendæ ſunt tamquam fabulæ & deliria,

ria, vel certè tamquam mali ſpiritus deceptiones.

17. Quænam obſervare debet Confeſſarius in adminiſtratione Euchariſtiæ?

Reſp. Primò, eam propriis manibus miniſtret, & non per Capellanos, aut alios Religioſos. Secundò, clavem Tabernaculi apud ſe retineat. Tertiò, clavem oſtioli, ſeu feneſtræ, ad quam accedunt pro Communione Moniales, apud ſe habeat, & nullo modo conſignet Abbatiſſæ. Hæc omnia declarata eſſe à Sa. Congr. refert Jacobus Maſſi, *lib. l'Abbadeſſa inſtruita*. Si caſu inter communicandum particula decidat intra clauſuram, non ideò poteſt ingredi clauſuram, ut eam ſumat; ſed curet, ut eadem Monialis lingua eam ſumat, & communicet; & ſi ad hoc difficilem ſe præbeat, porrigat ei patenam, ut media eadem decenter elevet à terra, & præbeat Sacerdoti. Uterque iſte modus nihil ſapit irreverentiæ, & indecentiæ; non primus, quia propriis manibus non communicat, quod prohibitum eſt: non ſecundus, quia contactus patenæ in caſu neceſſitatis non eſt illicitus. Curet demùm, ut Monialis diligenter locum, ſuper quem cecidit hoſtia, abradat, & lavet, & ablutio in Sacrarium projiciatur ad præſcriptum Rubricæ.

18. Quomodo ſe gerere debet Confeſſarius Viaticum miniſtrans?

Reſp. Superpelliceo, & Stola indutus debet Pixidem ponere ſuper feneſtellam, ex qua Moniales Communionem ſumunt, deinde ingredi clauſuram (ſine comitatu aliorum: Moniales enim ſufficienti decentia poterunt Sacramentum comitari,) & à Choro procedere ad infirmam: ſi alius modus decens ſit in uſu illius Diœceſis, eum obſervet. Si occurrat pro ſpirituali ſolatio alicujus infirmæ, quæ in longa infirmitate communicare velit ex devotione, hæc eadem obſervet, petita & obtenta licentia ingrediendi ab Ordinario, qui non debet eſſe difficilis in concedenda hujuſmodi licentia, occurrente ſolemnitate, vel men-

ſtrua

ſtrua Communione, ne afflictioni corporali ſuperaddatur hæc alia afflictio privationis Sacramentorum.

19. Quomodo procedere debet Confeſſarius cum infirma, ſi delata ad eam Communione, antequam communicet, dicat velle confiteri, & ex confeſſione deprehendat illam plures confeſſiones irritas feciſſe, adeòque reiterandas?

Reſp. Primò, antequam Confeſſarius accedat cum Communione, eam adeat, & curet ita diſponere, ut cùm accedit cum Sacramento, iſte caſus non ſuccedat: nihilominùs ſi non obſtante diligentia adhibita ſuccederet; Reſpondeo cum Diana *p.5.tr.7.reſ.75.* vel infirmitas eſt periculoſa, ita ut timeatur Monialem ſine confeſſione morituram, ſi differatur ad tempus immediatè poſt Sacramentum repoſitum ſuo loco: & tunc Confeſſarius curet, ut Monialis confiteatur eo meliori modo, quo poteſt, ſubdendo clavibus peccata mortalia, ſi non omnia, ſaltem graviora, quæ tunc menti occurrunt, animo cum majori diligentia ſubdendi omnia Confeſsario revocato poſt Sacramenti Euchariſtici ſumptionem; curet item, ut generaliter ſe accuſet de omnibus, & actum contritionis, quem poſſit, ferventiorem eliciat; deindè eam abſolvat, & communicet. Sic enim permittitur confeſſio poſſibilis pro illius temporis anguſtia, miniſtratur Euchariſtia, & providetur ſcandalo, & notæ infamiæ, quę oriri poſſet, ſi eam dimitteret non communicatam. Vel infirmitas non eſt adeò periculoſa; & tũc ſi prævideatur Monialem brevi temporis ſpatio, putà dimidiæ horæ, non expedituram confeſſionem, mihi videtur, quòd etiam in hoc ſecundo caſu confiteatur de aliquibus gravioribus, quæ menti tunc occurrunt, eliciendo actum doloris ex motivo generali de omnibus peccatis à ſe commiſſis, cum propoſito confitendi ſingula exactè; & data abſolutione, quæ directè cadit ſuper peccata confeſsa, indirectè ſuper non confeſſa,

feſſa, eam communicet; cùm enim difficile ſit excitare ſtatim ferventem contritionem, quæ peccata deleat, meliùs providetur dignæ, & decenti Euchariſtiæ ſumptioni per confeſſionem præmiſſam juxta temporis anguſtias.

20. Confeſſarius accedens cum Pixide ad feneſtellam, ut Monialem communicet, debet-ne audire peccatum, ſi hæc velit iterùm confiteri; vel permittere, quòd recedat incommunicata?

Reſpond. Neutrum faciendum eſt; non primum, quia ibi adſtat, ut Miniſter Euchariſtiæ, non Pœnitentiæ, nec ſine indecentia poſſet hæc miniſteria confundere; maximè cùm reſpectu Monialis ſanæ non ſit illa neceſſitas, quæ militat pro infirma; & ſi hic abuſus introduceretur ſemel, daretur anſa multis aliis conſimilibus abuſibus: non ſecundum, quia talis receſſus regulariter nequit fieri ſine ſcandalo; ſicut docent de laico, qui ad linteum Altaris pro Communione adſtat, & recordatur alicujus lethalis, communiter Auctores, qui tunc debet ſibi conſulere per actum contritionis, animo illud exponendi poſt Communionem. Hæc reſponſio tenenda eſt, cùm plures Moniales ibi adſunt pro Communione. Secùs quando una eſſet tantùm Monialis communicatura, nullum apparet ſcandalum, ſi Confeſſionem obliti peccati ſuſcipiat pro digna receptione Sacramenti Euchariſtiæ.

21. Quantum ad extremam Unctionem nihil aliud advertendum eſt à Confeſſario Monialium ultra ea, quæ de hujus Sacramenti adminiſtratione habentur in tertia parte hujus libri; niſi quòd Confeſſarius ingreſſus ad illam miniſtrandam debet curare, ut tempore miniſtrationis Moniales ſeptem Pſalmos Pœnitentiales recitent; item Oleum Sanctum detineri debet in Eccleſia exteriori, non interiori Monialium; in loco decenti, non tamen in Tabernaculo ſimul cum Pixide: & clavis illius eſſe debet penes Confeſſarium.

22. Quo-

22. Quomodo debet Confeſſarius Monialium tempore interdicti ſe gerere?

Reſp. Si interdictum ſit generale locale impoſitum à Papa, debet illud ſervare, ſi ſervetur ab Eccleſia Matrice: item ſi ſit impoſitum ab Epiſcopo, etiam ſi Moniales exemptæ ſint, & Epiſcopus mandet ſervari interdictum: hoc enim habetur à Concil. Tridentino, ſeſſ. 25. c. 15. Poteſt tamen januis clauſis celebrare Miſſam ſuis Monialibus, nullo præcedente campanæ ſonitu; eis miniſtrare Sacramenta, ſepelire &c. quæ omnia præſtare debet interdictis non admiſſis. Hæc eadem præſtare poteſt etiam erga puellas, & alias intra clauſtra degentes, dunmodò ipſæ interdictæ ſpecialiter non ſint, aut interdicto cauſam non dederint: ita Borbonus: Quoad privilegia celebrandi, & adminiſtrandi Sacramenta etiam laicis (exceptis tamen excommunicatis, aut illis qui interdicto cauſam dederunt) in nonnullis ſolemnitatibus, vide in tertia parte de Interdicto; & obſerva privilegia Regularium reſpectivè tranſire ad Moniales geſtantes habitum illius Religionis.

23. Poſſunt ne Confeſſarii Monialium in dicenda Monialibus Miſſa conformare ſe Officio Monialium ea die in Choro recitato?

Reſp. Ex Gavanto verbo *Monialium cura ſpiritualis*, n. 33. qui citat pro ſe Decretum Congregationis rituum, Miſſam dicere poſſunt, quæ concordet cum Officio Monialium in Choro, ſed ritu Romano, qui Romano utuntur Breviario, & Miſſa ſumpta de communi, ſi propria non habetur in Miſſali Romano.

# SECTIO III.

## De Votis ſolemnibus.

1. VOta ſolemnia Monialium ea ſunt, quæ in regulari profeſſione Deo fiunt; & regulariter tria ſunt, ſcilicet Paupertatis, Caſtitatis, & obedianciæ, ſub qua continetur votum Clauſuræ. Dixi, regulariter, quia in nonnullis etiam adeſt quartum quadrageſimalis perpetuæ obſervantiæ.

2. Quibuſnam tenentur Moniales ex vi voti obedientiæ obedire?

Reſp. Tenentur primò Papæ, deinde Epiſcopo, ſeu Ordinario loci, ſi non ſunt exemptæ; ſi autem exemptæ ſint, in iis quæ pertinent ad clauſuram tenentur obedire Epiſcopo, in aliis proprio Superiori regulari, & Abbatiſſæ, qui omnes poſſunt eas obligare ad faciendum, vel omittendum aliquid etiam ſub mortali, ſi materia gravis ſit, & earum Regulis conformis, directè, vel indirectè, ut infrà explicabitur; ſupra Regulam enim præcipere nequeunt; ſecùs omnes adſtringi poſſent ad obſervantiam Capuccinarum.

3. Quomodo Moniales tenentur obedire Abbatiſſæ præcipienti in virtute obedientiæ?

Reſp. Ex Suar. tom.4. de Relig. tr.9. l.1. c.12. Moniales cùm promittant obedientiam Abbatiſſæ, ut conſtat ex formulis omnium Profeſſionum, ſi Abbatiſſa ita præcipiat, ut fidem datam exigat, obligavit in conſcientia, juſſione ſe habente per modum conditionis applicantis obligationem voti ad talem materiam; ſive ergo formaliter præcipere poſſit virtute obedientiæ, ut ſentit Rodriquez cum pluribus: ſive ſolùm, ut ſentiunt alii communiter, præcipere poſſit ut Materfamilias habens poteſtatem gubernativam domeſticam, & civilem, Confeſſatio reſolutio hujus quæſtionis parùm utilis eſt; & ſuffi-

cit,

cit, quòd ſciat Monialem frangere votum, quo ſe obligavit obedire Abbatiſſæ, ſi huic exigenti in re gravi juxta Regulã nõ obediat, vel renuat obedire. Dixi, juxta regulam, ſi enim jubeat inſolitas pœnalitates, longiſſimas orationes, jejunia, aut abſtinentiam in ſuo Ordine inconſuetam, niſi hæc dentur ad modum pœnæ cum proportione ad patratam culpam, non obligabit ſub lethali.

4. Hinc ſi Abbatiſſa jubeat in virtute ſanctæ obedientiæ alicui renitenti, ad Chorum accedere, ut Horis canonicis, cùm non eſt impedita, interſit, ſi nolit accedere, peccabit mortaliter. Item ſi præcipiat, ne accedat ad collocutorium ad colloquendum cum perſona aliqua determinata, ne mittat ad eam litteras impertinentes, & ſimilia, quæ ſunt contra Regulæ præſcriptum, ſi non obediat, peccabit; ſi autem præcipiat aliquod vanum, leve, aut præter Regulam, putà ut elevet paleam à terra, ut abluat veſtem, vertat partem domus, & ſimilia, quæ levia ſunt, ſi non obediat, non peccabit mortaliter, niſi fortè omittat facere ex ſpretu, & contemptu: tunc enim mortaliter peccabit, non contra votum, ſed contra reverentiam debitam Superiori; & culpa hæc reducenda erit ad ſuperbiam. Excuſat etiam à lethali nedum levitas materiæ, verùm etiam inadvertentia, parva moroſitas ad obediendum, & reliqua, quæ in aliis præceptis poſitivis excuſare poſſunt à lethali.

5. Quænam poteſt Abbatiſſa præcipere in virtute obedientiæ?

Reſp. Ea, quæ ſunt juxta Regulam, ſive directè, & expreſsè, ut ſunt ea, quæ in Coſtitutionibus ſui Ordinis continentur; ſive indirectè, & implicitè; ut ſunt ea, quæ valdè neceſſaria ſunt, & ſine quibus Regula nequit obſervari: ita Sanchez, Layman, Leſſius. Hinc Confeſſarius, ut judicet rectè, quodnam peccatum fecerit illa, quæ ſe accuſat de tranſgreſſione præcepti injuncti ab Abbatiſſa, debet attendere ad hæc tria, nimirum ad

qualitatem materiæ, an ſcilicet ſit gravis, vel levis, honeſta, & juſta Regula Monaſterii, ad qualitatem præcepti, an ſcilicet ſit impoſitum cum intentione obligandi: ad qualitatem perſonæ cui ſit, an ſcilicet ſit potens vel impotens ad obediendum: ad impoſſibile enim nemo tenetur.

6. Circa qualitatem præcepti; obſervandum eſt Abbatiſſam poſſe triplici modo proponere Moniali aliquid faciendum, per modum conſilii, per modum mandati, per modum præcepti. Ita Archidiaconus 14. *q.* 1. §. *ſi quis*. Mandatum eſt quid medium inter conſilium, & præceptum; majus conſilio, & minus præcepto: exprimitur verbis ſignificantibus intentionem Abbatiſſæ, ut faciat, non autem ut obliget obligatione ſtricta voti obedientiæ; puta dum dicit; Verrat cubiculum, Audiat Miſſam, Accedat ad chorum, nihil aliud addendo. Præceptum dicit intentionem obligandi obligatione ſtrictiſſima voti; & ſolet exprimi ſic: In virtute ſanctæ obedientiæ fac hoc, vel in aliis verbis denotantibus ſe velle obligare ſubditam ad obediendum, ut notat Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 10. *c.* 4. *n.* 11. Conſilium eſt, cùm proponitur aliquid faciendum tanquam melius, eligendum tamen, vel omittendum ad arbitrium ſubditæ; ac exprimitur verbis: Poterit hoc facere, vel Erit perfectior, Deo magis placens, ſi hoc faciat; Laudabile valdè eſt hoc facere. Solùm ergo præceptum obligat ex voto obedientiæ, & faciens contra conſilium, vel contra mandatum, deficit in virtute, & perfectione obedientiæ, non autem in ſubſtantia voti; Caveat Abbatiſſa, nè frequens ſit in faciendis præceptis, quæ prudenter ex occaſione gravi facienda ſunt; ſecùs laqueum conſcientiis injiciet; neque ſi intendit in re levi obligare ſub mortali, ideò quæ tranſgreditur, mortale peccatum committet, putà ſi præcipiat tali hora ſilentium, promptum acceſſum ad chorum, abſtergere veſtium maculas, quia, ut benè notat Suarez, cùm neque lex naturalis,

ralis, aut divina, in re levi obliget ſub lethali, neque poterit obligare lex humana.

7. Circa qualitatem materiæ, nota eam debere eſſe juxta Regulam, non præter, aut ſupra Regulam; eſt enim Abbatiſſa, ut notat Sanchez l.6. moral. c. 1. n. 30. ſolùm executrix Regularum, potens imponere ea præcepta, quæ ſunt neceſſaria, ut Moniales quietè vivant abſque ſcandalis, & perturbationibus regularis obſervantiæ, non autem ut magis proficiant in virtutibus; profectus enim ſpiritualis ſubditorum eſt finis poteſtatis ſpiritualis, cujus eſt incapax fœmina. Hinc notat Sanchez cap. 2. n. 25. poſſe quidem Prælatum regularium Monialium, cui competit poteſtas ſpiritualis, & non tantùm domeſtica, & civilis in pœnam violationis Regulæ, aut alterius delicti, aut in cautelam ad præcavendum recidivum, ne relabatur in peccatum, imponere formale præceptum obedientiæ, majoris auſteritatis in Regula non contentæ; non autem Abbatiſſa, ob rationem jam inſinuatam. Unde nequit Abbatiſſa præcipere Moniali, ut denuò aliquod peccatum fateatur, ut tentationes ſuas aperiat Confeſſario, & ſimilia. Credo tamen eam præcipere poſſe, ut audiat Miſſam in diebus ferialibus, quicquid in contrarium dicat Sanchez n. 30. quia hoc non reſpicit præcisè finem ſpiritualem majoris profectus, ſed executionem Regulæ, quæ hoc mandat ſimiliter, ut confeſſionem menſtruam faciat, in quibus præceptis præcipiuntur etiam indirectè actus interni. Layman, & Suarez putant, Religioſis, actus internos indirectè etiam præcipi poſſe, quia videtur Religioſum virum ad id ſe obligare, cùm per Religioſam profeſſionem ſe quaſi in holocauſtum Deo tradat. Hoc tamen non eſt in uſu.

8. Circa qualitatem perſonæ; nota, phyſicè impotentem utique non teneri; quæ autem habeat eam impotentiam moralem, quæ excuſat ab obſervantia Legis Eccleſiaſticæ poſitivæ erit,

etiam excuſata ab obſervantia præcepti Abbatiſſæ. Adverte tamen cum Sanchez l. 6. mor. cap. 5. n. 56. Rodriq. tom. 3. q. 11. a. 3. quorum tamen opinioni refragantur Tabiena, & Armilla, quoad Religioſos, eademque ratio currere videtur quoad Moniales: quòd licèt Lex humana ordinariè non obliget cum periculo mortis, gravis infamiæ, aut magnæ bonorum jacturæ; fieri tamen poteſt, ut quandoque Monialis teneatur obedire etiam cum periculo vitæ, ut ſi jubeatur inſervire Monialibus tempore peſtis, gerendo curam temporalem infirmarum, præbendo eis cibum, & neceſſaria ad vitam: quia ad conſervationem & bonum regimen Monaſterii ſpectat; ut mutuò ſe ſuccurrant in neceſſariis. Excuſant tamen Religioſam citati Auctores in caſu, quo tam tenui valetudine prædita ſit, ut cum longè majori periculo contagionis, quàm infectæ, id munus exercere valeat.

9. Res indifferens poteſt-ne cadere ſub rigoroſo præcepto obedientiæ obligantis ſub lethali?

Reſp. Cum Layman l. 4. tract. 95. c. 9. ſi conſtet rem præceptam eſſe ex natura ſua indifferentem, & item præceptum ex fine vano, & inutili, Monialem non teneri obedire: ſecus ſi res indifferens præcipiatur ex fine bono; tunc enim accipit à fine honeſtatem, quam non habet à natura. Hinc monet Suarez, quidquid præcipitur à Superiore, niſi appareat turpe, reputandum eſſe honeſtum, quia in dubio melior eſt conditio Superioris, & ratio petit, ut pro eo præſumatur.

10. Peccat-ne mortaliter Monialis tranſgrediens Regulas ſui inſtituti?

Reſp. Si Regula ſit obligans ad aliqua ſub lethali, ut Franciſcana circa jejunia, tranſgrediens illam, peccat mortaliter peccato ſacrilegii, quia ſubditus obligans ſe voto obedientiæ ad obſervandam Regulam, obligat ſe eo modo, quo Regula intendit obligare; ſi ergo hæc ſub mortali præ-

præcipiat, etiam ſub mortali obligat; non enim minùs efficax eſt Regula, quàm vox Superioris; Si autem ſub nullo peccato obliget, niſi interveniat ſpretus religioſæ obſervantiæ, Monialis non peccabit niſi fortè venialiter ex acedia, & torpore in rebus ſalutis; poterit etiam peccare lethaliter, ſi nullam obſervando Regulam graviter perturbat religioſam diſciplinam, & aliis ſit ſcandalum, & occaſio peccandi. Et docet Vaſquez, hoc etiam procedere, licèt Monialis ex errore vovens Regulæ obſervantiam intenderet ſe obligare ſub mortali, vel veniali ad obſervanda ſingula in Regula contenta: putans ita exigere profeſſionem ſui Ordinis. Si enim reſolvatur hæc intentio, ſolùm eſt ad id, quod exigit ſui Inſtituti profeſſio; & major obligatio eſt involuntaria, utpotè orta ex errore.

11. Tranſgrediens jejunium, ad quod obligatur tum à Regula ſub lethali, tum ab Eccleſia, committit-ne duplex peccatum?

Reſp. Licèt probabilius mihi videatur committere duplex, eò quòd tranſgreſſio Regulæ præcipientis ſub lethali involvat malitiam ſacrilegii: nihilominùs Bordon. reſ. 18. n. 13. tenet unicum eſſe peccatum, quia jejunium à Regula & ab Eccleſia præſcribitur ſub eodem motivo temperantiæ; multiplicatio autem ſpecifica actuum ſumitur in ordine ad diverſas virtutes habentes motiva diverſa.

12. Ad quid obligat votum Caſtitatis?

Reſp. Obligat ad abſtinentiam ab omni voluntaria delectatione venerea, tam interna, quàm externa. Ita Leſſ. & Layman. c. 8. ex D. Th. 2. 2. q. 186. art. 4. probans perpetuam continentiam, ad quam tenetur Religioſus profeſſus, utitur auctoritate D. Pauli 1. ad Corinth. 7. *Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu.* Hinc ſive externè, ſive internè peccans contra caſtitatem, duplex peccatum committit, alterum luxuriæ, alterum

ſacrilegii. Et advertendum eſt, quòd ſi peccatum committatur cum altera Moniali, erit duplex ſacrilegium; proinde hæc circumſtantia aperienda eſt in confeſſione. Violat ergo caſtitatem Monialis in ſequentibus caſibus. Si deliberatè capiat delectationem moroſam de venereis; ſi venerea deſideret; ſi pollutionem procuret; ſi de ea ſequuta, voluntariè delectetur: ſi litteris, & munuſculis turpes foveat amicitias; ſi obſcænos ſermones audiat, vel habeat; ſi libros turpes, & amatorios legat; ſi obſcænas imagines, vel imaginem proprii Animali detineat; ſi aſpiciat impudica, vel ſe impudicè aſpiciendam tradat; ſi laſciva canat, aut indifferentia, animo excitandi alios ad turpem amorem: ſi à ſomno excitata delectetur voluntariè de ſomnis turpibus antecedenter habitis, ſi carnaliter delectetur oſculis, tactibus inhoneſtis, & ſimilibus: ſi indebitè ſe ornet ad malum finem, & ex Homobono tr. 5. q. 22. ſi ſe fuco inficiat, ſi mortuos crines geſtet: ſi ubera nuda demonſtret, cùm hæc à ſtatu cælibatus prorsùs ſint aliena.

13. Circa votum Paupertatis. Curet primò Confeſſarius, ne munera acceptando ſit Monialibus perditionis occaſio, & hinc diſcant ſine ſcrupulo aliis dare, quod ſine ſcrupulo vident ab ipſo acceptari. Sciat Confeſſarius, hanc eſſe in Clauſtris communem Doctorum & piorum hominum opinionem, plures Religioſos propter fractionem voti paupertatis damnari. Attentè ergo reſpiciat ad obligationes ſtrictiſſimas voti Paupertatis, cujus violationis occaſiones frequentes & quotidianæ ſunt, & ut plurimùm palliatæ ſub titulo neceſſitatis, & quandoque etiam virtutis gratitudinis, charitatis, & beneficentiæ.

14. In quo conſiſtit votum Paupertatis à Moniali emiſſum?

Reſp. Ex Homobono *par. 1. tr. 7. q. 122.* in hoc ut nihil proprium, ac per modum dominii poſſideat,

ſideat, & affectum etiam ſeu deſiderium poſſidendi ad modum dominæ à ſe abdicet. Nomine proprii, intelliguntur non ſolùm pecuniæ, ſed etiam bona temporalia pretio æſtimabilia, quorum dominium, & facultatem diſponendi in perpetuum abdicavit. Ex hoc patet, violari votum paupertatis, ſi aliqua, abſque expreſſa, vel ſaltem tacita, (ut infrà explicabitur) Abbatiſſæ facultate detineat etiam ad uſum: occultet, ne Abbatiſſa videat: accipiat, & multò magis ſi donet, alienet, diſperdat; & quidem ſi res eſſet notabilis, adeò grave eſt peccatum, ut ſi in illo moriatur, jubeatur in ſterquillinio cum eo ſepeliri, *cap. cùm ad Monaſterium, extravag. de ſtatu Monachorum*.

15. Quot modis violatur paupertas?

Reſp. Præcipuè tribus, ſcilicet acquiſitione, detentione, & donatione.

16. Quomodo violatur acquiſitione?

Reſp. Certum eſt, Monaſteria Monialium ſub quacumque rigidiſſima obſervantia poſſe acquirere redditus ſtabiles, & eos in communi poſſidere. Urbanus V. circa Moniales Sanctæ Claræ voluit earū Regulam obſervari ſine tali paupertate, ſpoliata redditibus annuis in communi, & Pius V. *ſuo motu proprio*, qui incipit, *Circa Paſtoralis*, & Gregorius XIII. *Conſtitutione* 13. *Deo Sacris*, omnibus modis providere voluerunt, ut Monialium Monaſteria habeant ex propriis, unde valeant ſuſtentari: quæſtuare enim plura inconvenientia affert honeſtati, & clauſuræ Monialium. Quantum ad Moniales in particulari, ſibi ipſis nihil acquirere poſſunt: ſed quidquid acquirit Monachus, acquirit Monaſterio. Hinc donationes ipſis factæ, legata ex occaſione mortis conſanguineorum, & ſimilia, ſtatim tranſeunt ad Monaſterium, & fiunt illi propria. Non prohibetur tamen, ut Monialis habeat annuos redditus moderatos, ex bonis Parentum aſſignatos, ut ſuppleat neceſſitatibus victus, veſtitus, & mo-

feſsa, eam communicet; cùm enim difficile ſit excitare ſtatim ferventem contritionem, quæ peccata deleat, meliùs providetur dignæ, & decenti Euchariſtiæ ſumptioni per confeſſionem præmiſſam juxta temporis anguſtias.

20. Confeſsarius accedens cum Pixide ad feneſtellam, ut Monialem communicet, debet ne audire peccatum, ſi hæc velit iterùm confiteri; vel permittere, quòd recedat incommunicata?

Reſpond. Neutrum faciendum eſt; non primum, quia ibi adſtat, ut Miniſter Euchariſtiæ, non Pœnitentiæ, nec ſine indecentia poſset hæc miniſteria confundere; maximè cùm reſpectu Monialis ſanæ non ſit illa neceſſitas, quæ militat pro infirma; & ſi hic abuſus introduceretur ſemel, daretur anſa multis aliis conſimilibus abuſibus: non ſecundum, quia talis receſsus regulariter nequit fieri ſine ſcandalo: ſicut docent de laico, qui ad linteum Altaris pro Communione adſtat, & recordatur alicujus lethalis, communiter Auctores, qui tunc debet ſibi conſulere per actum contritionis, animo illud exponendi poſt Communionem. Hæc reſponſio tenenda eſt, cùm plures Moniales ibi adſunt pro Communione. Secùs quando una eſset tantùm Monialis communicatura, nullum apparet ſcandalum, ſi Confeſſionem obliti peccati ſuſcipiat pro digna receptione Sacramenti Euchariſtiæ.

21. Quantum ad extremam Unctionem nihil aliud advertendum eſt à Confeſsario Monialium ultra ea, quæ de hujus Sacramenti adminiſtratione habentur in tertia parte hujus libri: niſi quòd Confeſsarius ingreſsus ad illam miniſtrandam debet curare, ut tempore miniſtrationis Moniales ſeptem Pſalmos Pœnitentiales recitent; item Oleum Sanctum detineri debet in Eccleſia exteriori, non interiori Monialium; in loco decenti, non tamen in Tabernaculo ſimul cum Pixide: & clavis illius eſse debet penes Confeſsarium,

22. Quo-

22. Quomodo debet Confeſſarius Monialium tempore interdicti ſe gerere?

Reſp. Si interdictum ſit generale locale impoſitum à Papa, debet illud ſervare, ſi ſervetur ab Eccleſia Matrice: item ſi ſit impoſitum ab Epiſcopo, etiam ſi Moniales exemptæ ſint, & Epiſcopus mandet ſervari interdictum: hoc enim habetur à Concil. Tridentino, ſeſſ. 25. c. 15. Poteſt tamen januis clauſis celebrare Miſſam ſuis Monialibus, nullo præcedente campanæ ſonitu; eis miniſtrare Sacramenta, ſepelire &c. quæ omnia præſtare debet interdictis non admiſſis. Hæc eadem præſtare poteſt etiam erga puellas, & alias intra clauſtra degentes, dummodò ipſæ interdictæ ſpecialiter non ſint, aut interdicto cauſam non dederint: ita Borbonus: Quoad privilegia celebrandi, & adminiſtrandi Sacramenta etiam laicis (exceptis tamen excommunicatis, aut illis qui interdicto cauſam dederunt) in nonnullis ſolemnitatibus, vide in tertia parte de Interdicto; & obſerva privilegia Regularium reſpectivè tranſire ad Moniales geſtantes habitum illius Religionis.

23. Poſſunt ne Confeſſarii Monialium in dicenda Monialibus Miſſa conformare ſe Officio Monialium ea die in Choro recitato?

Reſp. Ex Gavanto verbo *Monialium cura ſpiritualis*, n. 33. qui citat pro ſe Decretum Congregationis rituum, Miſſam dicere poſſunt, quæ concordet cum Officio Monialium in Choro, ſed ritu Romano, qui Romano utuntur Breviario, & Miſſa ſumpta de communi, ſi propria non habetur in Miſſali Romano.

# SECTIO III.

## De Votis ſolemnibus.

1. Vota ſolemnia Monialium ea ſunt, quæ in regulari profeſſione Deo fiunt; & regulariter tria ſunt, ſcilicet Paupertatis, Caſtitatis, & obedientiæ, ſub qua continetur votum Clauſuræ. Dixi, regulariter, quia in nonnullis etiam adeſt quartum quadrageſimalis perpetuæ obſervantiæ.

2. Quibuſnam tenentur Moniales ex vi voti obedientiæ obedire?

Reſp. Tenentur primò Papæ, deinde Epiſcopo, ſeu Ordinario loci, ſi non ſunt exemptæ; ſi autem exemptæ ſint, in iis quæ pertinent ad clauſuram tenentur obedire Epiſcopo, in aliis proprio Superiori regulari, & Abbatiſſæ, qui omnes poſſunt eas obligare ad faciendum, vel omittendum aliquid etiam ſub mortali, ſi materia gravis ſit, & earum Regulis conformis, directè, vel indirectè, ut infrà explicabitur; ſupra Regulam enim præcipere nequeunt; ſecùs omnes adſtringi poſſent ad obſervantiam Capuccinarum.

3. Quomodo Moniales tenentur obedire Abbatiſſæ præcipienti in virtute obedientiæ?

Reſp. Ex Suar. tom.4. de Relig. tr. 9. l.1. c.12. Moniales cùm promittant obedientiam Abbatiſſæ, ut conſtat ex formulis omnium Profeſſionum, ſi Abbatiſſa ita præcipiat, ut fidem datam exigat, obligavit in conſcientia, juſſione ſe habente per modum conditionis applicantis obligationem voti ad talem materiam; ſive ergo formaliter præcipere poſſit virtute obedientiæ, ut ſentit Rodriquez cum pluribus: ſive ſolùm, ut ſentiunt alii communiter, præcipere poſſit ut Materfamilias habens poteſtatem gubernativam domeſticam, & civilem, Confeſſario reſolutio hujus quæſtionis parùm utilis eſt; & ſuffi-

cit, quòd ſciat Monialem frangere votum, quo ſe obligavit obedire Abbatiſſæ, ſi huic exigenti in re gravi juxta Regulā nō obediat, vel renuat obedire. Dixi, juxta regulam, ſi enim jubeat inſolitas pœnalitates, longiſſimas orationes, jejunia, aut abſtinentiam in ſuo Ordine inconſuetam, niſi hæc dentur ad modum pœnæ cum proportione ad patratam culpam, non obligabit ſub lethali.

4. Hinc ſi Abbatiſſa jubeat in virtute ſanctæ obedientiæ alicui renitenti, ad Chorum accedere, ut Horis canonicis, cùm non eſt impedita, interſit, ſi nolit accedere, peccabit mortaliter. Item ſi præcipiat, ne accedat ad collocutorium ad colloquendum cum perſona aliqua determinata, ne mittat ad eam litteras impertinentes, & ſimilia, quæ ſunt contra Regulæ præſcriptum, ſi non obediat, peccabit; ſi autem præcipiat aliquod vanum, leve, aut præter Regulam, putà ut elevet paleam à terra, ut abluat veſtem, vertat partem domus, & ſimilia, quæ levia ſunt, ſi non obediat, non peccabit mortaliter, niſi fortè omittat facere ex ſpretu, & contemptu: tunc enim mortaliter peccabit, non contra votum, ſed contra reverentiam debitam Superiori; & culpa hæc reducenda erit ad ſuperbiam. Excuſat etiam à lethali nedum levitas materiæ, verùm etiam inadvertentia, parva moroſitas ad obediendum, & reliqua, quæ in aliis præceptis poſitivis excuſare poſſunt à lethali.

5. Quænam poteſt Abbatiſſa præcipere in virtute obedientiæ?

Reſp. Ea, quæ ſunt juxta Regulam, ſive directè, & expreſsè, ut ſunt ea, quæ in Conſtitutionibus ſui Ordinis continentur; ſive indirectè, & implicitè; ut ſunt ea, quæ valdè neceſſaria ſunt, & ſine quibus Regula nequit obſervari: ita Sanchez, Layman, Leſſius. Hinc Confeſſarius, ut judicet rectè, quodnam peccatum fecerit illa, quæ ſe accuſat de tranſgreſſione præcepti injuncti ab Abbatiſſa, debet attendere ad hæc tria, nimirum ad

qualitatem materiæ, an ſcilicet ſit gravis, vel levis, honeſta, & juſta Regula Monaſterii, ad qualitatem præcepti, an ſcilicet ſit impoſitum cum intentione obligandi: ad qualitatem perſonæ cui ſit, an ſcilicet ſit potens vel impotens ad obediendum: ad impoſſibile enim nemo tenetur.

6. Circa qualitatem præcepti; obſervandum eſt Abbatiſſam poſſe triplici modo proponere Moniali aliquid faciendum, per modum conſilii, per modum mandati, per modum præcepti. Ita Archidiaconus 14. *q.* 1. §. *ſi quis*. Mandatum eſt quid medium inter conſilium, & præceptum; majus conſilio, & minus præcepto: exprimitur verbis ſignificantibus intentionem Abbatiſſæ, ut faciat, non autem ut obliget obligatione ſtricta voti obedientiæ; puta dum dicit; Verrat cubiculum, Audiat Miſſam, Accedat ad chorum, nihil aliud addendo. Præceptum dicit intentionem obligandi obligatione ſtrictiſſima voti; & ſolet exprimi ſic: In virtute ſanctæ obedientiæ fac hoc, vel in aliis verbis denotantibus ſe velle obligare ſubditam ad obediendum, ut notat Suarez *tom.* 2. *de Relig. lib.* 10. *c.* 4. *n.* 11. Conſilium eſt, cùm proponitur aliquid faciendum tanquam melius, eligendum tamen, vel omittendum ad arbitrium ſubditæ; ac exprimitur verbis: Poterit hoc facere, vel Erit perfectior, Deo magis placens, ſi hoc faciat: Laudabile valdè eſt hoc facere. Solùm ergo præceptum obligat ex voto obedientiæ, & faciens contra conſilium, vel contra mandatum, deficit in virtute, & perfectione obedientiæ, non autem in ſubſtantia voti; Caveat Abbatiſſa, nè frequens ſit in faciendis præceptis, quæ prudenter ex occaſione gravi facienda ſunt; ſecùs laqueum conſcientiis injiciet: neque ſi intendit in re levi obligare ſub mortali, ideò quæ tranſgreditur, mortale peccatum committet, putà ſi præcipiat tali hora ſilentium, promptum acceſſum ad chorum, abſtergere veſtium maculas, quia, ut benè notat Suarez, cùm neque lex natu-

ralis,

ralis, aut divina, in re levi obliget ſub lethali, neque poterit obligare lex humana.

7. Circa qualitatem materiæ, nota eam debere eſſe juxta Regulam, non præter, aut ſupra Regulam; eſt enim Abbatiſſa, ut notat Sanchez l. 6. moral. c. 1. n. 30. ſolùm executrix Regularum, potens imponere ea præcepta, quæ ſunt neceſſaria, ut Moniales quietè vivant abſque ſcandalis, & perturbationibus regularis obſervantiæ, non autem ut magis proficiant in virtutibus; profectus enim ſpiritualis ſubditorum eſt finis poteſtatis ſpiritualis, cujus eſt incapax fœmina. Hinc notat Sanchez cap. 2. n. 25. poſſe quidem Prælatum regularium Monialium, cui competit poteſtas ſpiritualis, & non tantùm domeſtica, & civilis in pœnam violationis Regulæ, aut alterius delicti, aut in cautelam ad præcavendum recidivum, ne relabatur in peccatum, imponere formale præceptum obedientiæ, majoris auſteritatis in Regula non contentæ; non autem Abbatiſſa, ob rationem jam inſinuatam. Unde nequit Abbatiſſa præcipere Moniali, ut denuò aliquod peccatum fateatur, ut tentationes ſuas aperiat Confeſſario, & ſimilia. Credo tamen eam præcipere poſſe, ut audiat Miſſam in diebus ferialibus, quicquid in contrarium dicat Sanchez n. 30. quia hoc non reſpicit præcisè finem ſpiritualem majoris profectus, ſed executionem Regulæ, quæ hoc mandat ſimiliter, ut confeſſionem menſtruam faciat, in quibus præceptis præcipiuntur etiam indirectè actus interni. Layman, & Suarez putant, Religioſis, actus internos indirectè etiam præcipi poſſe, quia videtur Religioſum virum ad id ſe obligare, cùm per Religioſam profeſſionem ſe quaſi in holocauſtum Deo tradat. Hoc tamen non eſt in uſu.

8. Circa qualitatem perſonæ; nota, phyſicè impotentem utique non teneri; quæ autem habeat eam impotentiam moralem, quæ excuſat ab obſervantia Legis Eccleſiaſticæ poſitivæ erit,

etiam excuſata ab obſervantia præcepti Abbatiſſæ. Adverte tamen cum Sanchez l. 6. mor. cap. 5. n. 56. Rodriq. tom. 3. q. 11. a. 3. quorum tamen opinioni refragantur Tabiena, & Armilla, quoad Religioſos, eademque ratio currere videtur quoad Moniales: quòd licèt Lex humana ordinariè non obliget cum periculo mortis, gravis infamiæ, aut magnæ bonorum jacturæ; fieri tamen poteſt, ut quandoque Monialis teneatur obedire etiam cum periculo vitæ, ut ſi jubeatur inſervire Monialibus tempore peſtis, gerendo curam temporalem infirmarum, præbendo eis cibum, & neceſſaria ad vitam: quia ad conſervationem & bonum regimen Monaſterii ſpectat; ut mutuò ſe ſuccurrant in neceſſariis. Excuſant tamen Religioſam citati Auctores in caſu, quo tam tenui valetudine prædita ſit, ut cum longè majori periculo contagionis, quàm infectæ, id munus exercere valeat.

9. Res indifferens poteſt'ne cadere ſub rigoroſo præcepto obedientiæ obligantis ſub lethali?

Reſp. Cum Layman l. 4. tract. 95. c. 9. ſi conſtet rem præceptam eſſe ex natura ſua indifferentem, & item præceptum ex fine vano, & inutili, Monialem non teneri obedire: ſecus ſi res indifferens præcipiatur ex fine bono; tunc enim accipit à fine honeſtatem, quam non habet à natura. Hinc monet Suarez, quidquid præcipitur à Superiore, niſi appareat turpe, repurandum eſſe honeſtum, quia in dubio melior eſt conditio Superioris, & ratio petit, ut pro eo præſumatur.

10. Peccat-ne mortaliter Monialis tranſgrediens Regulas ſui inſtituti?

Reſp. Si Regula ſit obligans ad aliqua ſub lethali, ut Franciſcana circa jejunia, tranſgrediens illam, peccat mortaliter peccato ſacrilegii, quia ſubditus obligans ſe voto obedientiæ ad obſervandam Regulam, obligat ſe eo modo, quo Regula intendit obligare; ſi ergo hæc ſub mortali

præ-

præcipiat, etiam ſub mortali obligat; non enim minùs efficax eſt Regula, quàm vox Superioris; Si autem ſub nullo peccato obliget, niſi interveniat ſpretus religioſæ obſervantiæ, Monialis non peccabit niſi fortè venialiter ex acedia, & torpore in rebus ſalutis; poterit etiam peccare lethaliter, ſi nullam obſervando Regulam graviter perturbat religioſam diſciplinam, & aliis ſit ſcandalum, & occaſio peccandi. Et docet Vaſquez, hoc etiam procedere, licèt Monialis ex errore vovens Regulæ obſervantiam intenderet ſe obligare ſub mortali, vel veniali ad obſervanda ſingula in Regula contenta: putans ita exigere profeſſionem ſui Ordinis. Si enim reſolvatur hæc intentio, ſolùm eſt ad id, quod exigit ſui Inſtituti profeſſio; & major obligatio eſt involuntaria, utpotè orta ex errore.

11. Tranſgrediens jejunium, ad quod obligatur tum à Regula ſub lethali, tum ab Eccleſia, committit-ne duplex peccatum?

Reſp. Licèt probabilius mihi videatur committere duplex, eò quòd tranſgreſſio Regulæ præcipientis ſub lethali involvat malitiam ſacrilegii: nihilominùs Bordon. reſ. 18. n. 13. tenet unicum eſſe peccatum, quia jejunium à Regula & ab Eccleſia præſcribitur ſub eodem motivo temperantiæ; multiplicatio autem ſpecifica actuum ſumitur in ordine ad diverſas virtutes habentes motiva diverſa.

12. Ad quid obligat votum Caſtitatis?

Reſp. Obligat ad abſtinentiam ab omni voluntaria delectatione venerea, tam interna, quàm externa. Ita Leſſ. & Layman. c. 8. ex D. Th. 2. 2. q. 186. art. 4. probans perpetuam continentiam, ad quam tenetur Religioſus profeſſus, utitur auctoritate D. Pauli 1. ad Corinth. 7. *Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu*. Hinc ſive externè, ſive internè peccans contra caſtitatem, duplex peccatum committit, alterum luxuriæ, alterum

ſacrilegii. Et advertendum eſt, quòd ſi peccatum committatur cum altera Moniali, erit duplex ſacrilegium; proinde hæc circumſtantia aperienda eſt in confeſſione. Violat ergo caſtitatem Monialis in ſequentibus caſibus. Si deliberatè capiat delectationem moroſam de venereis; ſi venerea deſideret; ſi pollutionem procuret; ſi de ea ſequuta, voluntariè delectetur: ſi litteris, & munuſculis turpes foveat amicitias; ſi obſcænos ſermones audiat, vel habeat; ſi libros turpes, & amatorios legat; ſi obſcænas imagines, vel imaginem proprii Animali detineat; ſi aſpiciat impudica, vel ſe impudicè aſpiciendam tradat; ſi laſciva canat, aut indifferentia, animo excitandi alios ad turpem amorem: ſi à ſomno excitata delectetur voluntariè de ſomnis turpibus antecedenter habitis, ſi carnaliter delectetur oſculis, tactibus inhoneſtis, & ſimilibus: ſi indebitè ſe ornet ad malum finem, &ex Homobono tr.5. q. 22. ſi ſe fuco inficiat, ſi mortuos crines geſtet: ſi ubera nuda demonſtret, cùm hæc à ſtatu cælibatus prorsùs ſint aliena.

13. Circa votum Paupertatis. Curet primò Confeſſarius, ne munera acceptando ſit Monialibus perditionis occaſio, & hinc diſcant ſine ſcrupulo aliis dare, quod ſine ſcrupulo vident ab ipſo acceptari. Sciat Confeſſarius, hanc eſſe in Clauſtris communem Doctorum & piorum hominum opinionem, plures Religioſos propter fractionem voti paupertatis damnari. Attentè ergo reſpiciat ad obligationes ſtrictiſſimas voti Paupertatis, cujus violationis occaſiones frequentes & quotidianæ ſunt, & ut plurimùm palliatæ ſub titulo neceſſitatis, & quandoque etiam virtutis gratitudinis, charitatis, & beneficentiæ.

14. In quo conſiſtit votum Paupertatis à Moniali emiſſum?

Reſp. Ex Homobono *pat.1. tr. 7. q.122.* in hoc ut nihil proprium, ac per modum dominii poſſideat,

ſideat, & affectum etiam ſeu deſiderium poſſidendi ad modum dominæ à ſe abdicet. Nomine proprii, intelliguntur non ſolùm pecuniæ, ſed etiam bona temporalia pretio æſtimabilia, quorum dominium, & facultatem diſponendi in perpetuum abdicavit. Ex hoc patet, violari votum paupertatis, ſi aliqua, abſque expreſſa, vel ſaltem tacita, (ut infrà explicabitur) Abbatiſſæ facultate detineat etiam ad uſum: occultet, ne Abbatiſſa videat: accipiat, & multò magis ſi donet, alienet, diſperdat; & quidem ſi res eſſet notabilis, adeò grave eſt peccatum, ut ſi in illo moriatur, jubeatur in ſterquillinio cum eo ſepeliri, *cap. cùm ad Monaſterium, extravag. de ſtatu Monachorum*.

15. Quot modis violatur paupertas?

Reſp. Præcipuè tribus, ſcilicet acquiſitione, detentione, & donatione.

16. Quomodo violatur acquiſitione?

Reſp. Certum eſt, Monaſteria Monialium ſub quacumque rigidiſſima obſervantia poſſe acquirere redditus ſtabiles, & eos in communi poſſidere. Urbanus V. circa Moniales Sanctæ Claræ voluit earũ Regulam obſervari ſine tali paupertate, ſpoliata redditibus annuis in communi, & Pius V. *ſuo motu proprio*, qui incipit, *Circa Paſtoralis*, & Gregorius XIII. *Conſtitutione 13. Deo Sacris*, omnibus modis providere voluerunt, ut Monialium Monaſteria habeant ex propriis, unde valeant ſuſtentari: quæſtuare enim plura inconvenientia affert honeſtati, & clauſuræ Monialium. Quantum ad Moniales in particulari, ſibi ipſis nihil acquirere poſſunt: ſed quidquid acquirit Monachus, acquirit Monaſterio. Hinc donationes ipſis factæ, legata ex occaſione mortis conſanguineorum, & ſimilia, ſtatim tranſeunt ad Monaſterium, & fiunt illi propria. Non prohibetur tamen, ut Monialis habeat annuos redditus moderatos, ex bonis Parentum aſſignatos, ut ſuppleat neceſſitatibus victus, veſtitus, & mo-

dicinalium, de quibus non ſufficienter provideri poteſt à paupertate Monaſterii, cùm hoc tamen ut uſus talium redditium ſit dependens ab Abbatiſſa, & revocabilis ad nutum illius, & ſerventur ea, quæ de hac re diſponuntur à Concilio Tridentino *ſeſſ. 25. c de Regularibus*: Ita Miranda *qu. 9. de Monialibus*, Azorius, Barboſa, & alii.

16. Annuus cenſus relictus Moniali cum hac conditione, ut nihil Monaſterio acquiratur, valet-ne?

Reſp. Cum Homobono *par. 1. tract. 7. q. 123.* non poteſt fieri legatum Religioſæ profeſſæ cum hac conditione, ut nihil Monaſterio acquiratur: hoc enim conſtituit Monialem proprietariam, & dominam deſpoticam annui proventus, quod eſt contra paupertatem: ut ergo ſuſtineatur validitas legati, debet ita intelligi, ut nihil Conventui, ratione utilitatis directæ, accreſcat, non tamen ut nihil juris, & dominii: ſcilicet ut proventus illi expendantur in utilitatem Monialis pro ejus uſibus neceſſariis & honeſtis, Religioſæ paupertati decentibus; non tamen intelligitur, ut illa Monialis poſſit ad ſui libitum annuos redditus detinere, & expendere; pro hoc enim neque Abbatiſſa poteſt facultatem concedere. Hinc ut Sanctimonialis tuta conſcientia frui poſſit hoc pio legato, quatuor ſervandæ ſunt conditiones; Primò, ut non illos habeat quoad dominium tamquam ſuos proprios: ſed quoad merum ſimplicemque uſum facti ſibi convenientem & decentem, & revocabilem ad nutum Abbatiſſæ. Secundò, ut non illis abutatur in malos, vanos, aut ſuperfluos uſus. Tertiò, ut eos habeat cum expreſſa licentia Superioris. Quartò, ut poſſeſſio, & adminiſtratio cenſus & pecuniarum non penes ipſam habeatur, ſed apud illam Religioſam, quæ ab Abbatiſſa, vel à Monaſterio deſignatur, & ſolet nuncupari Depoſitaria, vel Capſaria. Cùm ergo occurret neceſſitas utendi dictis fructibus,

ad.at

adeat Abbatiſſam, huic ſincerè referat ſuas neceſſitates, poſtulet licentiam, & ejus nutui obediat.

17. Violat-ne votum Paupertatis, Monialis, quæ volentem ei aliquid dare, rogat, ut potiùs det alteri tertiæ perſonæ?

Reſp. Ex Homobono *ubi ſuprà*, *q*.122. non infringit votum Paupertatis, nec violat Conſtitutionem Clementis VIII. quia hæc nullam facit alienationem; cùm enim ipſa neque tacitè, neque expreſsè donationem acceptaverit, nullam rei exhibitæ acquiſitionem facit. Hinc non ipſa donat, ſed rogat, ut à proprio domino donetur alteri: intercedere autem pro tertio non eſt contra paupertatem.

18. Circa diſtinctionem: Nihil Monialis detinere poteſt apud ſe, ſed quidquid habet, ad neceſſarios uſus debet ſibi concedi ab Abbatiſſa, & eſſe ad nutum ipſius revocabile: Superflua, inutilia, vana, & pretioſa, ſtatui paupertatis indecentia, ſi concedantur ab Abbatiſſa, peccat, & detinens (niſi excuſet ignorantia, & concedens, excedit enim limites ſuæ facultatis: licentia tacita ſuffragari tantùm poterit in levibus, quæ ad uſum quotidianum detinentur, puta acus, filum, & ſimilia, quibus utuntur Moniales in quotidiano manuum labore. Circa extraordinaria, tacita & interpretativa licentia eſt laqueus animarum. Pretioſæ picturæ etiam ad devotionem excitantes, item vaſa argentea, & aurea, aut ex alia materia, multa arte elaborata, nequeunt concedi, utpotè quæ ſapiunt ſæcularem pompam, & non Religioſam moderationem. Detinere peculium apud ſæcularem, qui nomine ſuo expendat, eſt pallium inobſervantiæ, & veræ paupertatis fractio.

19. Monialis magnam triſtitiam ſentiens, quia privatur ab Abbatiſſa aliqua re, quam cum licentia detinebat ad uſum, peccat ne?

Reſp. Negativè, quia ex voto tenetur abdicare

E 6 affe-

affectum proprietatis; quæ autem parata eſt rem derelinquere, non habet affectum proprietatis; & triſtitia in adimpletione præcepti eſt affectus partis inferioris, quæ pugnat adversùs ſpiritum; & ſolùm eſt mala negativè, quatenus indicat non extare habitum perfectæ virtutis, quo quis operatur promptè, & delectabiliter; non autem poſitivè, quatenus indicet vitium oppoſitum.

20. Circa donationes: In his, magni exceſſus, & abuſus continuò videntur, quibus occurrere volentes Summi Pontifices, Conſtitutiones & Decreta ediderunt, additis etiam pœnis contraventoribus, quæ omnia continentur in Bulla Clementis VIII. de munerum largitione, quæ Bulla ex Homobono *part.* 1. *cap.* 5. *quæſt.* 10. quatuor habet fines; primò, ut Religioſa diſciplina labe factura in priſtinum reſtituatur, & quæ incolumis permanet, conſervetur: ſecundò, ut votum Paupertatis integrè ſervetur: tertiò, ne bona Monaſteriorum, vel quorumcumque Regularium dilapidentur: quartò, ne parva ambitione Religioſi compulſi, pro conſequendis officiis alter alterius gratiam, vel Protectoris, ſeu aliorum benevolentiam aucupetur; Ea quæ vetita ſunt Monialibus vi hujus Bullæ, deſcribuntur à Gavanto verbo *Munerum largitio vetita Monialibus*: primò, nihil donare poſſunt Regulares utriuſque ſexus; ſecundò, præter leviora eſculenta, aut poculenta, ſeu ad devotionem ſpectantia, nomine communi; tertiò, neque per ſe, neque per alios; quartò, neque Ordinarii ex cauſa benedictionis, habitus tradendi, aut profeſſionis Monialium; quintò, neque ipſis Religioſis inter ſe, niſi minima, & cum licentia Superiorum in ſcriptis; ſextò, prohibetur etiam erogatio pecuniæ in honorem alicujus, ſeu grati animi teſtificationem quovis modo ſignificandam: ſeptimò, quicumque recipit, tenetur ad reſtitutionem Monaſterio: octavò, pœnæ imponuntur dantibus, privationis officiorum, inhabilitatis vocis

acti-

activæ, & paſſivæ ipſo facto, furti; & ſimoniæ; Quantum ad pœnam, quæ incurritur à Moniali faciente munera, adverte extare declarationem vivæ vocis oraculo factam à Clemente VIII. Generali Societatis Jeſu, quam etiam refert Diana, ſcilicet Religioſam ſine licentia ſuæ Abbatiſſæ facientem munus, non excedens valorem duorum aureorum frangere quidem votum, ſed dictas pœnas non incurrere.

21. Quia ex hac Bulla plurima oriebantur in Regularibus dubia circa exactam illius obſervantiam, ideò Urbanus VIII. innovat eamdem Bullam, irritans, & damnans omnem prætenſum non uſum: mandat quotannis eam publicè legi menſe Januario, unà cum declarationibus ab ipſo editis, nimirum, quòd munera à prædictis largiri poſſunt cauſa gratitudinis, conciliationis, aut conſervationis benevolentiæ erga Conventum, & quavis de cauſa reſpiciente de ſui natura actum virtutis, modeſtè tamen, & diſcretè, & cum licentia Superioris, & conſenſu majoris partis Conventus, ubi talis conſenſus ex conſuetudine, aut ex conſtitutione poſtulatur. Hæc omnia fusè Diana, deſcendens ad caſus particulares, ut videri poteſt in illo coordinato *tom.* 7. *tract.* 3. *de Paupertate Religioſa*, & in ejus Summa, *verbo Religioſa. paupertas*.

22. Quantitas gravis in violatione paupertatis eſt illa eadem, quæ in furto regulariter requiritur, & ſufficit pro lethali.

23. Advertat Confeſſarius ex Palud. *in* 4. *diſt.* 38. vota emiſſa à Monialibus ante profeſſionem Religionis, per profeſſionem extingui non commutatione, aut relaxatione, ſed ſolutione illorum perfectiſſima, quia talem eſſe obligationem perpetuò Deo inſerviendi reputat Jus. Præterea Caſtro Palaus adducens Leſſium, putat in novitiatu ſuſpendi ea vota perſonalia, quæ, onera Religionis, & novitiatus exercitia reddunt difficiliora, quæ cùm ſint impeditiva majoris boni, ipſo jure

jure ſunt ſuſpenſa. Si autem quis huic ſententiæ acquieſcere nolit, poterit novitia etiam cum conſilio Confeſſarii commutare vota ſua perſonalia in aliqua novitiatus exercitia, utpotè in rem evidenter meliorem. Quantum ad vota perſonalia facta poſt profeſſionem, poterit Abbatiſſa irritare tantùm ea vota, quæ ſpectant ad gubernationem domeſticam & politicam, in ordine ad quam Moniales ei ſubdunt ſuam voluntatem. Ita Caſtro. Palaus *de voti relaxatione, diſp. 11. punct. 8.* Reliqua de votis perſonalibus Religioſarum habentur proprio loco in ſecunda parte.

## SECTIO VI.

### *De Clauſura, Acceſſu, & Collocutione cum Monialibus.*

1. Clauſura Monialium eſt ſtrictiſſima Monialis obligatio manendi intra ſepta Monaſterii ſine admiſſione alicujus ſæcularis, cujuſcumque generis, conditionis, ſexus, aut ætatis fuerit, ſine licentia Epiſcopi, vel Superioris in ſcriptis obtenta, ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda, ex Gavanto, qui adducit pro ſe declarationem Congregationis Epiſcoporum 19. *April.* 1619. Votum Clauſuræ venit ſub voto obedientiæ. Hinc Monialis, illam violans, peccat peccato ſacrilegii.

2. Quot modis violari poteſt votum Clauſuræ?

Reſp. Duobus; per egreſſum Monialis extra ſepta, & per ingreſſum extraneorum intra ſepta Monaſterii ſine debita cauſa, ex Epiſcopi facultate in ſcriptis, obtenta. Cauſa debita facultatis cōcedendæ non requiritur, ut ſit ſtrictiſſima, & abſoluta neceſſitas, ſine qua Monialis nec vivere poſſit, nec ſalvare animam: ſed ſufficit neceſſitas moralis, gravis, rationabilis, & manifeſta, reſpiciens animarum, vel corporum utilitatem

gra-

gravem. Verba enim Conſtitutionum, vel legum, civiliter, & modo honeſto ac poſſibili ſunt intelligenda. Ita Homobonus *cum pluribus*, *p.* 3. *tract.* 15.

1. Quænam eſt cauſa rationabilis reddens licitum ingreſſum Confeſſarii?

Reſp. Eſt ſalus animarum, cui aliter conſulere nequit, niſi ingrediendo. Hinc quoties neceſſitas urget miniſtrandi Sacramenta Pœnitentiæ, Viatici, & Extremæ Unctionis, non eſt dubium poſſe ingredi, ſervatis quæ diximus de adminiſtratione Sacramentorum: & ſi periculum ſit in mora, non eſt, cur petat licentiam ab Epiſcopo: cùm enim clauſura introducta ſit in favorem animæ, ne honeſtas ſanctarum Virginum exponatur periculis ſæculi, ſervari non debet in earum detrimentum. In aliis caſibus debet omninò licentiam petere; cauſæ autem hujus concedendæ, eſſe poſſunt, moralis neceſſitas ſumendi Sacramenta ſemel in menſe reſpectu illius, quæ nequit accedere ſine magno incommodo, & ſalutis detrimento, ad locum in quo ei miniſtretur Pœnitentia. Item ſi intra menſem aliqua infirma dicat ſe Pœnitentia indigere, cui Epiſcopus debet credere, niſi fortè ei conſtet hanc ſimulare, & fingere prætextus pro alio ſuo fine. Ex Gavanto citante plura Congregationis decreta, iſtæ cauſæ ſufficientes ſunt: Aſpergere domum in Sabbato Sancto, aut alia die: Comitari Medicos, aut Operarios: Occaſio ſepeliendi Monialem, aut Officium funerale peragendi: Cauſa Profeſſionis, vel exorcizandi Monialem obſeſſam, vel ferendi infirmæ Sacram. Reliquiam, vel imprimendi benedictionem Epiſcopalem, aut Indulgentiam Moniali morienti, vel baptizandi puerum intra clauſuram natum. Ex his enim, cùm aliqua neceſſaria non ſint, & aliqua ſuppleri poſſunt per Moniales, non conſtituunt cauſam rationabilem, neceſſariam, urgentem, ac manifeſtam, quam Jura requirunt

sunt pro licito ingreſſu in Clauſuram.

4. Ex Gavanto citante Decretum Congregationis 13. *Septembris* 1583. Confeſſarius ingreſſus non divagetur ad aliam partem Monaſterii, nec etiam occaſione viſitandi alias infirmas: & adminiſtrare Extremam Unctionem, ex Bulla Alexandri Septimi, quæ incipit *Felici Sacrarum Virginum ſtatui*. 5. ingredi etiam debet ad commendandam animam, ut eam adjuvet in puncto, à quo dependet æternitas. Pro quiete conſcientiæ Confeſſarius ſciat, ſi divagetur pauliſper peracto ſuo officio per quartam partem horæ curioſitatis gratia, ex Diana non committere peccatum lethale, neque cenſuram incurrere. Confeſſarius Regularis, ſemper ac ingredietur, debet ſocium habere maturæ ætatis; neque ex Gavanto nova licentia requiritur pro ſocio, ſed ſufficit illi data Confeſſario.

5. Simplex Sacerdos tranſiens ante fores Monaſterii, ſi vocetur pro ſuſcipienda confeſſione Monialis, quæ extet in proximo mortis periculo, & dubitetur moram eſſe valdè periculoſam, poteſt ne Monaſterium ingredi?

Reſp. Ex Rodriquez, Sorbo, Mancino, Sanchez, & aliis poteſt ingredi, ne Monialis decedat inabſoluta. In hoc caſu enim non ſolùm eſt interpretativa licentia Epiſcopi, verùm etiam Papæ; ſi enim non præſumitur extendere obligationem clauſuræ ad caſum incendii, in quo periclitatur ſalus corporis: multò minùs ad caſum, in quo periclitatur ſalus animæ. In ſimili eventu requiri licentiam Abbatiſſæ, docet Navarrus.

6. Quantum ad Medicos, Chirurgos, Servos, & alios qui habent licentiam generalem ingrediendi Monaſterium in caſibus neceſſariis, hæc extendi non debet ad caſus ſupplebiles per Moniales: tunc enim non eſt manifeſta, urgens, & rationabilis cauſa ingrediendi, & finito officio debent ſtatim recedere, nec poſſunt per Monaſterium divagari, ut dixi de Confeſſa-

rius.

rio; nec poſſunt mutari ad eorum libitum, ita ut unus pro alio ſubſtituatur, niſi in cauſæ extremæ neceſſitatis.

7. Quantum ad licentiam generalem, quam Abbatiſſa habet ab Epiſcopo pro bajulis neceſſariis ad ferenda ligna, vel alia onera gravia ultra vires Monialium; hæc non debet extendi ad viros nobiles, aut alios, qui hujuſmodi famulatui ordinariè non inſerviunt, hoc enim eſſet licentiæ colluſio. Servitute completa debent omninò recedere: nec ſervitus hæc præſtari poteſt ſub ſero, aut de nocte, ſed ante ſignum veſpertinæ ſalutationis Angelicæ. Similiter Notarius ingredi poteſt pro receptione Teſtamenti Novitiæ, ſi hæc ad crates ratione infirmitatis accedere nequeat: Et Procurator pro inviſenda ſcriptura, quam Moniales in Archivio reperire neſciunt, ac totam ſarcinam ſcripturarum ad januam adducere fieri non poſſet; niſi cum periculo confuſionis, & diſperſionis. Similiter. Architectus, & alii artifices, cùm opus eſt, ingredi poſſunt: tales enim graves cauſæ ſufficientes ſunt pro licentia impetranda ab Ordinario, non ab Abbatiſſa, niſi periculum graviſſimi damni eſſet in mora. Si reus confugiat ad Monaſterium, quod reperit apertum, ut in tuto ſe recipiat, debet ejici: & ſi ad hoc Moniales non ſufficiant, poſſunt convocari Curiæ officiales, qui eum extrahant, & in locô ſacro reponant; non autem in Eccleſia Monialium.

8. Abbatiſſa, vel aliæ Moniales, quibus cuſtodia clauſuræ commiſſa eſt, admittentes, vel permittentes extraneos intra clauſuram extra caſum gravis, evidentis, rationabilis, & urgentis neceſſitatis, prætextu licentiarum generalium obtentarum ab Epiſcopis, & Superioribus, incidunt in excommunicationem Papæ reſervatam. Adverte hìc Doctrinam Sanchez *lib. 6. mor. c. 16.* ſcilicet Moniales privatas, quæ ad clauſuræ cuſtodiam non ſunt deputatæ, poſſe etiam incur-
rere

rere cenſuram Papæ reſervatam ex conſtitutione Gregorii XIII. in qua habetur: *Neve Moniales admittere præſumant*; ſi ergo cooperentur ingreſſui poſitivè, vel invitando, vel hortando, vel ſcrupulum ingrediendi auferendo, incurrunt; hoc enim propriè eſt admittere. Abbatiſſa verò, & cuſtodes clauſuræ incurrunt, non tantùm ſi poſitivè cooperentur, ſed etiam ſi negativè, cùm Conſtitutio dicat; *Ingredi facere, aut permittere*: qui autem non repellit, cùm poteſt, & tenetur, dicitur permittens. Cum perſona indebitè ingreſſa colloqui, non videtur comprehenſum in Bulla, ut notat Sanchez ibidem; hoc enim neque eſt ingredi facere, aut admittere, aut permittere. Hæc de violatione clauſuræ quoad ingreſſum.

9. Quoad egreſſum Monialis è ſeptis Monaſterii, Tridentini *ſeſſ.* 25. *c.* 5. habetur: *Nemini Sanctimonialium poſt profeſſionem liceat exire etiam ad breve tempus, quocumque prætextu, niſi ex aliqua legitima cauſa ab Epiſcopo approbata*. Ne in hujus legitimæ cauſæ recognitione detur facultas errandi, hinc Pius V. extendit ad tres caſus, ſcilicet incendii, lepræ, & epidemiæ. Nomine epidemiæ ex Gavanto, qui refert Decretum Congregationis Epiſcoporum 8. *Novembr. anno* 1594. venit quicumque morbus popularis contagioſus; & tunc debet haberi conſenſus Epiſcopi in ſcriptis, etiam ſi Monialis ſit Regularibus ſubjecta, juxta Conſtitutionem Pii V. apud Barboſam *allegat.* 102. & ex eodem concedentes licentiam exeundi ſine cauſa, comitantes, recipientes incurrunt cenſuram Papæ reſervatam cum privatione dignitatum, officiorum, cum inhabilitate, & aliis. Hinc malè ſibi conſuleret qui à caſibus prædictis, licitum egreſſum permittentibus, ſe extenderet ad alios conſimiles, quia, ut putat Diana in Conſtitutione Pii V. *Nulla alia occaſione ac prætextu*, legitur; qui utique dicit nullam, omnes conſimiles excludit. Sententiam contrariam tenet Azorius. Cùm Concilium dicat, *Poſt*

*pro-*

*profeſſionem*, putat non comprehendi in hujuſmodi decreto Novitias, quibus tamen ex Decreto Congregationis à Gavanto citato non debet concedi licentia exeundi ad viſitandos Parentes.

10. Violat ex Homobono clauſuram Monialis, quæ per duos pedes toto corpore egreditur à janua Monaſterii, quicquid dicant alii in contrarium citati à Diana. Clauſura enim habet ſua confinia, & natura confinii eſt indiviſibilis, cùm inter, intrà, & extrà, non detur locus medius, in quo Monialis neque ſit intrà, neque extrà. Quæ unum pedem extrahit è janua Monaſterii, ſe extendens curioſitatis gratia, ut aliqua videat, non dicitur egreſſa; nec aſcendens ſuper tectum perpendiculariter Monaſterii ſuppoſitum, nec ſe ponens in rota, & eam volvens versùs partem externam; Rotæ enim ſunt intra, non extra parietes, qui ſunt confinia clauſuræ. Idque non ratione parvitatis materiæ, quam puto in violatione clauſuræ non dari; ſed quia confinia clauſuræ non exceſſit.

11. Circa collocutionem & acceſſum, adverte, accedere ad Moniales vetitum eſſe omnibus tam Laicis, quàm Clericis, quàm Regularibus, in *Cap. periculoſæ, de ſtatu Regularium* in 6. *In Cap. Monaſteria, de vita, & honeſtate Clericorum*, rationem ibi adducit Bonifacius Octavus, ut Sanctimoniales à publicis & mundanis aſpectibus ſeparatæ, omninò ſervire Deo valeant liberiùs: & laſciviendi opportunitate ſublata, eidem corda ſua & corpora in omni ſanctimonia diligentiùs cuſtodire. Strictiùs prohibita eſt Religioſis juſſu Sixti V. edito 1590. & Clementis IX. anno 1669.

12. Quid eſt accedere ad Monaſteria?

Reſp. Ex Bonacina, eſt transferre ſe ad locum clauſuræ, ubi degunt Moniales, ut Monialem alloquatur, inſpiciat, & ab ea inſpiciatur; ly *inſpiciat*, intelligitur, ut alloquens quantum eſt

ex

ex natura rei inſpicere poſſit; collocutio enim eſt illa, quæ primariò prohibetur. Pœnas incurrunt Regulares accedentes ad Monaſteria etiam Regularibus ſubjecta, quia acceſſus fit in territorio Epiſcopi, qui eſt Sedis Apoſtolicæ delegatus pro conſervanda Monialium clauſura.

13. Qui cum falſo prætextu obtinet licentiam accedendi ad Monaſteria, habens pro fine turpiloquium, incurrit-ne cenſuras?

Reſp. Affirmativè, quia in foro interno licentia ſubreptitia ita ſe habet, ac ſi non fuiſſet obtenta. E contra qui ex fine bono obtinuit licentiam, & poſteà tentatus immiſcuit aliquod turpe in ſermone, dictam cenſuram non incurrit. Obſervet tamen, num ſint aliæ Conſtitutiones Synodales prohibentes ſub cenſura turpiloquium cum Monialibus.

14. Regulares per modicum tempus colloquentes cum Moniali, vel aliqua intra clauſuram degente, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Affirmativè ex Decreto Congregationis Clementis IX. juſſu edito, in qua habentur hæc verba: Qui abſque legitima facultate accedunt; colloquendo etiam per quodcumque modicum tempus cum Monialibus, aut aliis intra clauſuram degentibus, peccare mortaliter, & poſſe carcerari ab Ordinario.

15. De anno 1678. emanata eſt alia declaratio Sacr. Congregationis reſponſiva ad hæc duo dubia; Primum, an Regularibus miſſis ad crates Monialium pro munere Prædicationis obeundo, prohibitum ſit ſub peccato mortali, cenſuris, & pœnis, immediatè poſt cum ipſis Monialibus abſque expreſſa licentia ad colloquendum, immiſcere ſermones cum quæſtionibus, vel dubiis ſpiritualibus, aut materiis ipſius Concionis: Secundùm, an talis prohibitio intelligatur tam de collocutione cum aliquibus Monialibus, quàm cum una tantùm, omnibus tamen aliis audientibus, immediatè poſt concionem: & ad utrum-

que

que die 21. Maji reſpondit affirmativè.

16. Si Regularis colloquatur Monialem per feneſtram exiſtentem extra clauſuram, peccat-ne?

Reſp. Affirmativè, quia acceſſus eſt prohibitus ratione collocutionis; ſi ergo quis colloquitur uno, vel altero modo, ſemper facit contra præceptum: & hoc clariùs videbitur, ſi reflectas acceſſum Concionatoris licitum eſſe, collocutionem illicitam. Locutio per nutus eadem lege prohibita eſt; nam eſt modus loquendi humanus, quo utuntur muti, & idioma commune ignorantes. Item locutio per interpretem: qui enim per alium facit, per ſe ipſum facere videtur. Non autem hac lege prohibentur epiſtolæ, quia ſcribere non eſt loqui.

17. A Gavanto adducitur Decretum Congregationis 13. Sept. 1583. ut non permittatur acceſſus ad Moniales ſub prætextu docendi ſonum cymbalorum, aut muſicam, cantumve ad crates.

## SECTIO V.

### *De reliquis Monialium obligationibus.*

1. Tenentur-ne Moniales tendere ad majorem perfectionem?

Reſp. Affirmativè ex D. Thoma 2.2.q.186.a.1. dicente: Status Religionis eſt quædam diſciplina, vel exercitium ad perfectionem perveniendi; & ille qui ſtatum Religionis aſſumit, non tenetur habere perfectam charitatem, ſed tenetur ad hoc tendere, & operam dare, ut habeat. Hinc poſtea aſſignans, quomodo quis peccet contra hanc obligationem, docet non eſſe prætermiſſionem mediorum, ſeu Regularum Ordinis ſui, ſed earum contemptum, his verbis: Non peccat, ſi ea prætermittat, ſed ſi ea contemnat. Peccat ergo lethaliter nolens tendere ad perfectionem eſſentialem ſui ſtatus, quæ conſiſtit in obſervantia eſſentiali votorum ſolemnium; ſimiliter peccat

con-

contemnens Regulam aliquam, vel Regulas, quæ ſunt media ſecundaria ad perfectionem habendam. Item ex Suarez, ſi omnia monita, & Regulas ſuæ Religionis nolit obſervare, eò quòd non obligent ſub lethali. Tale enim propoſitum vix poteſt præſcindi à contemptu. Si autem ex tædio, ex fragilitate, ex accidia, ex inconſtantia in bono, frequenter etiam frangat Regulas, & Conſtitutiones in iis, quæ non obligant ſub lethali, non peccabit mortaliter, ſed tantùm venialiter, niſi tamen, ut benè monet Sanchez, ita perturbet Religioſam Diſciplinam, ut ſuo malo exemplo inducat alias ad Regulæ laxitatem.

2. Tenetur ne Monialis deferre habitum ſuæ Religionis?

Reſp. Debet etiam ipſa incedere in habitu & tonſura ſibi propria, ex c. *ne Clerici, vel Monachi in 6.* & contra hanc obligationem multipliciter peccare poteſt. Primò, ſi nimiam munditiam in cilicio quærat, hoc eſt; ſi nimia diligentia, & ſtudio ornet ſe, habitum tamen non alterando; & hoc ut plurimùm eſt veniale. Secundò, ſi eum alteret in forma, ut venuſtior appareat; & ſi talis alteratio taliter fiat, ut ubera demonſtret contra virginalem modeſtiam ipſi debitam: & maximè ſi fucata etiam ſit, aut concinnata; ſentit Homobonus eam peccare mortaliter. Tertiò, ſi habitum alteret in materia: ſi hæc pretioſa ſit, peccat contra paupertatem graviter, vel leviter juxta quantitatem pretii inaniter, & ex pura vanitate expenſi; & hæc ſi magis delicata tantùm, puta ſi laneam veſtem, vel ſubuculam ex lino gerat contra Regulæ præſcriptum, tale eſt peccatum, qualiter obligat Regula. Dimittendo habitum in Cella propter nimium æſtum, vel ut faciliùs aliqua operatio ſervilis fiat, vel etiam extra Cellam ad repræſentationem faciendam, ubi hæc eſt tolerata, non peccatur contra prohibitionem *in dicto cap.* inſinuatam; ibi enim habetur: *Temerè habitum ſuæ Religionis dimittat*,

hic

hìc autem non ex temeritate, ſed ad finem toleratæ recreationis Monialium dimittitur: nullatenus tamen id permittendum, niſi ſervatis aliàs ſervandis, ex Gavanto, qui refert Decretum Congregationis Epiſc. 12. Jan. 1604. Tollatur abuſus ſecedendi in Cellam, veſtiendi veſtes lugubres in morte Parentum.

3. Tenentur Moniales Choriſtæ profeſſæ recitare ſub lethali Officium Divinum, vel in Choro, vel ſi legitimè abſint, extra Chorum; & ex Privilegio Clem. VII. teſte Caſarubio *in comp. verbo Moniales, n.30.* conceſſum fuit Monialibus degentibus ſub cura Patrum Minorum, ut ſi quæ Choriſta ex imperitia neſciat perfectè recitare Officium Divinum, judicio Prælati, Confeſſarii, aut Abbatiſſæ, ſatisfacere poſſit recitando Officium Converſarum: ſeu illas preces, quas ex præſcripto Conſtitutionis recitant Converſæ loco Officii Divini. Non tenentur ſub lethali recitare preces impoſitas ab Abbatiſſa pro Benefactoribus: hæc enim obligatio non excedit vim Regulæ, quæ ſub lethali non obligat. Quæ non interſunt ea die in Choro, neque tenentur ſub lethali recitare Officium Mortuorum pro ſatisfactione pii Legati cum hoc onere relicti; hoc enim eſt onus Chori afficiens communitatem, non verò ſingulas, ex Gavanto, qui citat Decretum Congregationis Rituum 18. Auguſti 1627. Moniales ne dicant in Confiteor ad Primam, & Completorium, *Tibi Mater, Vobis Sorores*: ſed ut in Breviario. Reliqua quæ pertinent ad Horas Canonicas, habentur in tertia parte. Unum moneo, quod extirpandis ſcrupulis valdè juvare poterit, ex Indulto Leonis X. Monialibus, & aliis horas Canonicas ex obligatione recitantibus remitti omnes defectus, & culpas ex humana fragilitate contractas, ſi poſt recitationem devotè dicant hanc orationem:

Sacroſanctæ ac individuæ Trinitati, Crucifixi Domini noſtri Jeſu Chriſti Humanitati, Beatiſſimæ Virginis Mariæ fœcunditati, & integritati, ac

omnium

omnium Sanctorum univerſitati, ſit ſempiterna laus, honor, virtus & gloria ab omni creatura, nobiſque remiſſio omnium peccatorum nunc, & ſemper, & per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

℣. Beata Viſcera Mariæ Virginis, quæ portaverunt æterni Patris Filium.

℟. Et Beata Ubera, quæ lactaverunt Chriſtum Dominum. Pater noſter. Ave Maria.

Laicæ non tenentur ſub lethali recitare preces loco Officii eis impoſitas.

4. Sub obligatione Regulæ tenentur audire Miſſam omnibus diebus; & tenentur ſub eadem obligatione ad jejunia Adventus & alias abſtinentias à carnibus, puta die Mercurii, ſi hoc in earum Conſtitutionibus mandetur. Obſervet tamen Confeſſarius, num ſuarum Monialium Regula obligat ad aliqua jejunia ſub lethali, & quænam ſint. Tenentur ſub lethali ad omnia jejunia ceteris Fidelibus communia: item ad jejunia Diœceſis, ſi quæ ſunt; habito tamen reſpectu ad ætatem, quia quoad hoc, & cetera alia præcepta, non ſunt diverſæ, aut deterioris conditionis à ceteris Fidelibus: tenentur item ad feſta impoſita ab Ordinario loci.

5. Abbatiſſa cùm ſuper omnes habeat regimen politicum ſui Monaſterii, tenetur ſub lethali, abuſus, & relaxationem Regulæ non permittere, & ſi poſſit, introductos extirpare; tenetur corrigere inobſervantias Regularum, & multò magis peccata, ſi quæ videat, eo modo quo mater familias in ſua domo: tenetur etiam non ſolùm corrigere, ſed caſtigare juxta methodum ſuæ Conſtitutionis, & morem Monaſterii; imò in gravioribus, quæ occurrere poſſunt in ſuo regimine, Prælatum conſulere. Debet ex Concilio Tridentino ſub pœna ſuſpenſionis ab Officio divino ad arbitrium Epiſcopi, monere Epiſcopum per menſem ante diem profeſſionis, de tempore profeſſionis Novitiæ.

*Finis Primæ Partis.*

APPA-

# APPARATUS

## PARS SECUNDA

## De decem Præceptis Decalogi.

*Præliminaria ad ſecundam Partem.*

PRæcepta Decalogi ſunt decem Leges Naturales traditæ Moyſi à Deo; quorum tria prima conſcripta in prima Tabula reſpiciunt Deum, ſeptem ſequentia ſcripta in ſecunda tabula reſpiciunt proximum. Hæc tenetur quilibet Chriſtianus ſub pœna peccati lethalis ſcire, ſi non quoad verba, ſaltem quoad ſubſtantiam, itaut interroganti reſpondere valeat, furari eſſe peccatum, adorationem, & cultum Dei eſſe neceſſaria, & ſic d. reliquis. Generaliter tranſgreſſio præceptorum Decalogi eſt lethalis, niſi excuſet parvitas materiæ, vel non plenus rationis uſus, vel inadvertentia, vel quid ſimile. Primum præceptum eſt, Unum cole Deum: ſecundo, Ne jures vana: tertium, Sabbata ſanctifices; quartum, Honora Parentes: quintum, Non occides: ſextum, Non mœchaberis; ſeptimum, Non furaberis: octavum, Non feres falſum teſtimonium: nonum, Non concupiſces rem alienam, decimum, Non concupiſces alienam mulierem. Tria ex his præceptis affirmativa ſunt, neque obligant ad ſemper, & pro ſemper; neque enim quis tenetur ſemper colere Deum, honorare Parentes, Sabbata ſanctificarem; ſed ſtatutis temporibus. Reliqua ſeptem negativa ſunt, & obligant ſemper, & pro ſemper. Hæc præcepta licèt fuerint à Deo data, ſunt tamen naturalia.

# CAPUT I.

## *De primo Præcepto.*

Sectio I. *De adoratione Dei, & illius contrariis.*
Sectio II. *De Simonia.*
Sectio III. *De virtutibus Theologicis, & de earum appoſitis.*

### *Primum Præceptum eſt, Unum cole Deum.*

1. QUomodo huic Præcepto quis ſatisfaciet? Reſp. Cultu Latriæ, qui eſt actus voluntatis, quo ſubjicimur Deo tanquam ultimo fini, propter ejus excellentiam, dignitatem, & ſuperioritatem. Hoc autem facimus præcipuè uſu Sacramentorum, & aſſiſtentia ad Sacrificium Miſſæ: item orando, & omnibus actibus, quibus tanta præſtatur reverentia, & veneratio, quæ nulli umquam præter Deum præſtaretur.

2. Quinam actus ſunt contrarii adorationi Dei? Reſp. Blaſphemia, Tentatio Dei, Magia, Superſtitio, Divinatio, Vana obſervantia, & ſimilia, quæ vel includunt ſpretum Dei, vel Dæmonibus tribuunt Divinam Potentiam. Item cultui Dei ſicut quis præcipuè ſatisfacit actu virtutum Theologicarum, ita vitia contraria illi opponuntur. De his ergo omnibus in hoc capite agendum erit.

## SECTIO I.

### *De adoratione Dei, & illius contrariis.*

1. QUid eſt ſuperſtitio? Reſp. Eſt vana, & falſa Religio, ut cùm colitur Deus cultu vano & indebito; ut

ſi quis

ſi quis coleret nunc Deum Sacrificiis antiquæ legis; vel ſi colatur aliis modis illicitis, addendo Sacrificio Miſſæ aliquid propria authoritate, vel adorando Reliquias falſas, vel fingendo miracula. Poteſt etiam evenire ex alio capite, ut ſi adoretur Dæmon; quod ſi hæc adoratio fiat cum errore in intellectu, quo quis credat, Dæmonem eſſe Deum verè adorandum, erit etiam hæreſis: ſi autem ſolùm fiat ob finem impetrandi aliquid ope ipſius, erit tantùm ſacrilegium Idololatriæ. Quocumque autem modo præſtetur hic cultus, ſive implicitè, ſive explicitè, ligat ſemper peccatorem ſuperſtitioſum excommunicatione in Cœna Domini in foro externo: Quoad forum internum non incurritur, niſi ſit annexus error in intellectu.

2. Quodnam eſt ſignum ſuperſtitionis?

Reſp. Signum eſt, cùm omnes; ſive viri ſive mulieres, ſive Clerici, ſive Sæculares, indifferenter cum rebus ſacris, ſignis, vel orationibus ab eccleſia non receptis operantur res extra ordinem naturæ: tunc enim tales ritus cenſendi ſunt ſuperſtitioſi, eo quia donum miraculorum non eſt ita univerſaliter & indifferenter conceſſum. Hoc ſignum clariùs indicat ſuperſtitionem, non deſunt tamen alia; ut patebit in ſequentibus caſibus.

3. Eſt ne ſuperſtitio, dum aliquis permittit ſe tangi; & ſignari in aliqua infirmitate à filio ſeptiminio; item à viris, vel fœminis nonnullarum familiarum curantium à diverſis morbis?

Reſp. Ex Azorio, Sanchez, Leſſio citatis à Bertau, peccatum non eſſe, dummodò poſt ſedulum examen Theologorum, nihil quod ſuperſtitioſum ſit reperiatur; ob bonum enim Reipublicæ potuit Deus donum curationis ligare aliquibus familiis, cùm ſit gratia gratis data, quæ quandoque etiam peccatoribus conceſſa fuit. Et de facto uſu recepta eſt curatio quædam ſciaticæ, quæ Fulginei apud unam familiam viget, à Sancto Petro,

ajunt, conceſſa, & ad tempora noſtra uſque traducta, qua infirmitate Pater D. Romulus Marchellus Generalis noſtræ Congregationis curatus fuit. Item Alberonæ in Pullia altera familia extat, quæ à D. Paulo gratiam curationis à veneno viperarum retinet. In his ergo ſignis, quæ communiter & publicè ſunt uſu recepta, cenſendum eſt, nullam eſſe ſuperſtitionem; alioquin Eccleſia talem non ferret abuſum.

4. Dubius, num aliquis modus curationis extraordinarius ſuperſtitioſus ſit, peccat-ne mortaliter, ſi eo utatur?

Reſp. Si ante uſum non adhibeat diligentiam ad dignoſcendum, num hæc curatio extraordinaria ſuperſtitioſa ſit, peccat mortaliter, quia ſe exponit periculo ſuperſtitionis; ſi autem adhibita diligentia dubium deponat, nullum comittit peccatum. Hinc in praxi, cùm non cognoſcitur virtus naturalis alicujus extraordinariæ curationis ſtandum eſt dicto hominis periti illius artis, & timoratæ conſcientiæ. Non enim cuilibet innoteſcunt effectus mirabiles, qui ex ſimpathia, vel aliis qualitatibus, quæ ideò dicuntur occultæ, oriri ſolent.

5. Peccat-ne peccato lethali ruſticus, qui ex pio affectu permittit ſe ſignari à bona, ut putat, vetula?

Reſp. Ignorantia eum excuſat; neque enim dum in dictis precibus & ſignis putat ſe obſequium præſtare Deo, eum offendit, ita Leſſ. l. 2. cap. 44.

6. Quid eſt Magia?

Reſp. Eſt ars falſa à Dæmone tradita ad effectum faciendi effectus mirabiles & extraordinarios opera Dæmonis. Magus eſt ſemper ſuſpectus de hæreſi, vel de Apoſtaſia; ſolet enim Dæmon adorationes, ſacrificia, & abjurationem veræ fidei exigere ab hujuſmodi perditæ conſcientiæ viris. Adverte, quòd ſi aliquandò videtur Magus facere miracula excedentia vires natu-

naturales, puta, ſuſcitare mortuum, vel quid ſimile, tunc Dæmon decipit, illudendo ſenſus humanos.

7. Quid eſt Divinatio?

Reſp. Eſt ſuperſtitioſa prædictio, quæ fieri nequit vi ordinaria & humana. Malitia talis peccati in hoc conſiſtit, quòd cùm quis adhibeat media improportionata & vana ad effectum dignoſcendi aliquod occultum, putà ſi quis ponat herbas ſub cervicali, ad effectum cognoſcendi in ſomnio aliquid ipſi ignotum, talis manifeſtatio expectatur à cauſa aliqua pluſquam naturali; non à Deo, nemo enim ſperat à Spiritu Sancto revelationem ſecreti ex medio tam vili: ergo à Dæmone: ſic iſte adhibetur ut cooperator & adjutor horum effectuum: in quo eſt grave peccatum. Eſt enim, fœdus, amicitiam, & correſpondentiam habere cum generali inimico Dei & humanæ naturæ. Hinc in hujuſmodi divinationibus intervenit ſemper pactum, vel implicitum, hoc eſt, quo tacitè vult Dæmonem authorem talis effectus; vel pactum explicitum, quo verbaliter convenit cum Dæmone, vel quo habet expreſſam intentionem, ut Dæmon concurrat poſitis dictis mediis ad effectum, qui intenditur.

8. Si quis ſit dubius, num medium, quo vult uti ad divinandum, licitum ſit, nec ne, ſufficienter ne ſibi providet, ſi expreſsè renunciet cuicumque pacto implicito cum Dæmone?

Reſp. Negativè, quia proteſtatio eſt contra factum, dum oretenus dicit unum, & revera facit aliud. Ita Bonacina tom. 2. Limita tamen in caſu, in quo quis haberet aliquam rationem naturalem valdè probabilem, qua teneat in medio eſſe connexionem cum effectu; tunc enim renunciando pacto, ex una parte, & ex alia adhærendo rationi, ſatis piè & prudenter operatur.

9. Eſt ne peccatum mandare Aſtrologo, ut delineet oroſcopum, vel chiromantico demonſtrare manum, ut inde aliquid præſagiat?

Reſp. Si hoc fiat ex vana tantùm curioſitate, & ſine credelitate, nullo modo eſt peccatum grave: ſi autem qui dictis præſagiis certè, & firmiter adhæreat, maximè in iis quæ pendent à libero arbitrio, peccat mortaliter, cùm ſit velle attribuere combinationi aſtrorum illam cognitionem futuram, quam Deus ſibi ſoli reſervavit. Peccatur etiam peccato inobedientiæ, eò quòd Summi Pontifices, & maximè Sixtus V. aſtrologiam judiciariam condemnavit. Adverte tamen, quòd aliquid de temperamento credere ex inſpectione manuum, linearum, aut oculorum, non eſt peccatum, niſi fortè hæc judicio certò & infallibili vellet tenere; quod eſſet veniale, quia nimis dilataret activitatem cauſæ naturalis. Item velle è Zingaris ſcire bonam, vel malam ſortem, ex ſola curioſitate, ad ſummum eſt veniale; cum credulitate, fide, & aſſenſu, eſt lethale. Tunc autem dignoſcitur aliquem aſſentire, cùm eſſet paratus quaſi jurare, quòd res ita eveniat, ſicut prædictum eſt; ſecùs cenſenda eſt apprehenſio, & ſuſpicio, non verò aſſenſus firmus.

10. Eſt-ne peccatum obſervare ſomnia?

Reſp. Adhibere fidem ſomniis eſt peccatum lethale; cùm enim non ſit veriſimile, Deum ad ſatisfaciendum curioſitati loqui in ſomniis, & revelare occulta, talis divinatio nequit evenire niſi ex opere Dæmonis, cui credere eſt peccatum lethale: ſic etiam plura ſiniſtra, vel felicia judicare futura ex garritu avium, ex fortuito occurſu animalium, ex punctis apparentibus in ungulis, eſſet lethale, niſi ut plurimum in talibus judiciis excuſaret, vel ignorantia, vel levitas aſſenſus, qui ordinariè firmus non eſt, licèt aliqua ſpes, vel timor oriatur; qui animi affectus, ut docet experientia, quandoque excitantur etiam in ſola imaginatione bonæ, vel malæ ſortis poſſibilis.

11. Si quis per timorem nollet facere actionem aliquam propter vanam obſervantiam, peccaret

ne

ne lethaliter; putà ſi nollet ſedere decimus tertius ad menſam?

Reſp. Negativè, ex Sanchez lib. 2. c. 4. Hæc enim fierent ad præcautionem, quia ſæpè viſus eſt effectus poſterior ad dicta ſigna; non autem quia præſtetur firmus aſſenſus?

12. Divinationi addi poteſt vana obſervantia; quæ eſt augurium boni, vel mali, ex conſideratione certarum rerum caſu accidentium, & naturaliter incapacium præſagire, ut v. g. præſagire aliquid mali, eò quòd fortuitò ſal cadat in menſa. De hac diſcurrere debemus; ſicut ſupra de Divinatione.

13. Quid eſt Maleficium?

Reſp. Eſt ars falſa à Dæmone tradita ad finem nocendi aliis, opere ipſius Dæmonis accurrentis ad nutum alicujus dicti, ſigni, vel facti. Arte hac utuntur Lamiæ, ſeu Stryges, quæ ſi ad conficiendum maleficium utantur rebus ſactis, vel Sacramentalibus, debent hoc explicare in confeſſione, quia eſt nova ſpecies ſacrilegii, utpotè abuſus rerum ad cultum Dei pertinentium. Hinc maleficium multiplicem habet malitiam: Primò quia divertit homines à Deo, & eos convertit ad Dæmonem, ad quem recurrunt, & in hoc eſt malitia peccati contra Religionem, & contra primum mandatum, præcipiens cultum Dei. Secundò, quia cauſat morbos, & mala in proximo; ſicque eſt contra juſtitiam. Tertiò, quia ex parte modi ut plurimum intervenit abuſus rerum ſacrarum, & ſic eſt malitia ſacrilegii. Hinc non licet unum maleficium alio maleficio ſolvere, quia licèt in hac ſolutione non ſit ſpecies injuſtitiæ, eſt tamen ſemper malitia irreligioſitatis, & recurſus ad inimicum Dei, & humanæ naturæ. Poteſt tamen comburi inſtrumentum maleficum, putà ſtatua, vel quid ſimile, ſi in tali combuſtione nullum interveniat pactum. Qui ſcit aliquem eſſe Magum, vel maleficum, tenetur eum revelare Prælato, vel Inquiſitori-

bus, non ſolùm ex obedientia, quia hoc graviter præcipitur ab Eccleſia, ſed etiam ex juſtitia, quia tenetur conſulere bono communi proximi.

14. Si filia ſciret matrem eſſe maleficam, tenetur-ne ſub lethali eam denuntiare Inquiſitoribus?

Reſp. Cum Homobono, ſi filia certa ſit, & nullo modo dubitare poſſit de arte malefica exercita à matre, tenetur eam accuſare: ſi enim filius tenetur denuntiare patrem molientem aliquid contra Rempublicam, faciendo tractatus, & ineundo fœdus cum inimicis illius, multò magis tenetur denunciare, ſi aliquid moliatur contra Chriſtifideles.

15. Poſſet-ne filia denuntiationem ſuſpendere, donec eam fraternè corrigat?

Reſp. Licèt aliqui ab Homobono citati obligationem denunciandi non tollere uſum fraternæ correctionis aſſerant, ſi hæc commodè fieri poſſit, maximè in materia ſortilegiorum, & ſuperſtitionum, in qua aliqui quandoque cadunt ex levitate vel ſimplicitate, ut in ruſticis; nihilominus puto cum Homobono, ſtatim matrem veneficam denuntiandam eſſe, eò quia nulla ſubſit ſpes correctionis, cùm experientia doceat ferè nullam ex iis reis fœminis reſipuiſſe: nec veriſimile eſt correctionem filiæ tantam vim habere poſſe, ut ab errore adeò turpi, & involvente plures promiſſiones, & pacta cum Dœmone, eam avertat.

16. Quid agere debet Confeſſarius, cùm ad eum accedit pro abſolutione ſortilegus, magus, divinator, aut aliqua hujus furfuris perſona?

Reſp. Conſideret priùs ad quidnam ſe extendat ejus authoritas circa caſus reſervatos in ea Diœceſi, inter quos ut plurimum erunt hujus generis crimina. Deinde eos interroget, num exercendo hanc artem alias confeſſi ſint reticendo hoc grave peccatum; nam, ut ait Homobonus, hoc ſolent promittere Dæmoni malefici, ſcilicet, accede frequenter ad Sacramenta cum confeſ-

ſione

ſione ſacrilega. Secundò interrogandi ſunt, an renuntiaverint Chriſtianæ fidei, & tunc ſunt Apoſtatæ; an verò aliquem tantùm articulum ex animo negaverint, & tunc ſunt Hæretici; an Diabolum adoraverint, & tunc idololatria cum hæreſi conjuncta erit: an uſi ſint rebus ſacris in ſortilegiis, an retineant adhuc libros, vel alia Diabolica inſtrumenta hujus artis: an alios de hac re docuerint: & quoad hoc ultimum obligandi ſunt ad eos corrigendos, ut quantum eſt in ſe, avertant ab hac mala arte, qua eos imbuerunt. Advertendum, quòd cùm iſti ſint complices delicti, non tenentur eos accuſare Judicibus, ne ſe ipſos prodant.

17. In quodnam peccatum incidit legens libros prohibitos?

Reſp. Si libri contineant hæreſim, aut ſint de hæreſi ſuſpecti, legens non ſolùm peccat lethaliter contra obedientiam, quam debet Eccleſiæ, & propter periculum notabile amittendæ fidei; ſed etiam incidit in excommunicationem, quam tulit Pius Quartus contra habentes, vel legentes libros cujuſvis authoris damnatos propter hæreſim, aut falſi dogmatis ſuſpicionem. Ab hac excommunicatione, quæ in Bulla reſervata non eſt, poteſt abſolvere quilibet Confeſſarius. Quia tamen etiam altera excommunicatio eſt in Bulla Cœnæ Domini contra delinquentes in hac materia, advertendum eſt, ad incurrendam hanc ſecundam excommunicationem tres conditiones requiri: primò, ut legens ſciat librum eſſe prohibitum, & tamen conſultò velit legere: ad excommunicationem enim requiritur ſcientia, & contumacia: ſecundò, ex parte authoris requiritur, quòd hic ſit hæreticus: tertiò, ex parte libri, ut hæreſim contineat, vel de Religione ex profeſſo tractet. Cæterùm, ſi liber indifferens ſit, & caſu admiſceatur error, non eſt cum hoc rigore pœnæ prohibitus. Si quis tamen ex libro habente hujuſmodi conditiones

legeret curioſitatis gratia, octo vel decem lineas, propter parvitatem materiæ eximeretur à dictis pœnis, non autem à peccato lethali; ſicut enim parvitas materiæ in furto, quando eſt conjuncta cum gravi damno proximi, non excuſat à lethali; ita etiam hìc non excuſabit parvitas materiæ, cùm conjuncta ſit cum periculo fidei amittendæ; poteſt enim in paucis lineis quis imbui veneno erroris graviſſimi.

18. Quid ſentiendum de his, qui legunt libros prohibitos, eò quòd contineant amatoria, vel alia contra bonos mores?

Reſp. Certum eſt, eos peccare lethaliter contra Eccleſiam præcipientem abſtinentiam à dictis lectionibus propter gravia motiva, & etiam contra charitatem, qua tenetur unuſquiſque fugere periculum proximum luxuriæ. Verùm quoad hoc ſecundum, juxta ſcientiam, quam unuſquiſque habet de ſe ipſo, debet ſibi providere. Ita Homobonus hìc de primo præcepto.

19. Quid eſt blaſphemia?

Reſp. Eſt dictum aliquod contumelioſum contra Dei honorem, & cultum ipſi debitum. Poteſt autem hæc fieri duobus modis. Primò, cùm ex pravo affectu voluntatis affirmatur de Deo id, quod non eſt, vel negatur id quod eſt; ut ſi dicatur, injuſtus Deus; vel, Deus nequit bonum facere; & iſta eſt blaſphemia per modum enunciationis. Secundò per modum imprecantis, vel deteſtantis: ut cùm dicitur, ad deſpectum Dei, per corpus, per ſanguinem, & ſic aliæ imprecationes, quæ in impetu iræ dicuntur ad Dei, vel Chriſti Domini contemptum; non autem per modum juramenti. Porrò blaſphemia duplex eſt, alia hæreticalis, in qua quoad verba continetur error contra fidem, qui tamen error non includit aſſenſum intellectus, ſecùs eſſet hæreſis; alia eſt ſimplex, quæ ſcilicet eſt in contemptu, & dehonoratione Dei, ſed ſine ullo errore. Similiter verba dicta in dehonora-

tio-

tionem Sanctorum, ſunt blaſphemiæ, quatenùs hæc redundant in contemptum Dei.

20. Eſt-ne exprimendum in Confeſſione, num quis blaſphemaverit in Deum, an verò in Sanctos, & B. Virginem?

Reſp. Cum Sanchez: negativè; eò quia omnes blaſphemiæ ſpecificantur à dehonoratione Deo facta, ſive immediatè per blaſphemantes Deum, ſive mediatè per blaſphemantes Sanctos. Suarez verò vult, quòd ſpecie differant, eo modo, quo ſpecie differunt cultus præſtiti Deo, Beatæ Virgini, & Sanctis.

21. Eſt-ne blaſphemia deridere Dei attributa, aut illudere rebus ſacris, putà aquæ benedictæ, & ſimilibus?

Reſp. Affirmativè: quia licèt nihil auferatur à Deo, aut tribuatur; tamen cùm attributa non ſint illi tamquam aliquid contemptibile, in illorum illuſione quis blaſphemat: ſicut etiam quis blaſphemaret, ſi cum contemptu nominaret pudenda Christi, vel Beatæ Virginis, vel Sanctorum; quia membra non ſunt in Sanctis tamquam aliquod contemptibile; unde gravi injuria afficiuntur in hujuſmodi dicteriis.

22. Blaſphemia triplicem habet cauſam. Primò, odium Dei, & Sanctorum. Secundò, impetum iræ. Tertiò, lapſum linguæ. Si ex prima cauſa oriatur, ſemper eſt graviſſimum peccatum lethale contra religionem; ex ſecunda tamen, & tertia, ut plurimum non eſt, niſi veniale, propter indeliberationem voluntaris, quæ advertens ad factum; horret tam impiè ſe geſſiſſe contra Deũ, contra quem in verba imaginata prorupit, quorum ſignificationem non conſideravit: nam ſi conſideraret ad ſignificata verborum, tunc ex D. Thoma 2. 2. art. 1. ad 3. non excuſaretur à peccato mortali; & etiam ex Alario, ſi ſit aſſuetus blaſphemare, & negligat emendationem, quia tũc, cùm ſit in culpa precedẽti, peccat mortaliter.

23. Quid eſt Sacrilegium?

Reſp. Eſt violatio, ſeu læſio alicujus rei ſacræ Sic tria ſunt genera rerum, ex quarum prophanatione committitur ſacrilegium. Primò, perſona Deo dicata, quales ſunt Sacerdotes, vel Sanctimoniales, cum quibus aliquis committens peccatum luxuriæ eſt ſacrilegus; item injiciens in illos, vel illas, manus violentas. Secundò, locus ſacer, putà Eccleſia, vel Cæmeterius, Veſtes ſacræ, & vaſa pertinentia ad uſum Sacrificii. Hinc polluere Eccleſiam, vel per ſeminis, vel per ſanguinis violentam effuſionem, vertere vaſa ſacra ad res turpes, vel inhoneſtas, ſacrilegium eſt, licèt dictæ prophanationes occultè fiant; malitiam enim habent ex natura rei, non ex publicatione facti; ſic ex fornicatione occulta remanet polluta Eccleſia, quæ tamen denuò benedici non debet, niſi factum reddatur publicum. Ita Bertau contra nonnullos.

24. Verba, aſpectus, tactus impudici in Eccleſia ſunt ne ſacrilegium?

Reſp. Quoad verba, & aſpectus, negativè; quia ex iſtis non remanet pollutus locus ſacer ita ut celebrari nequeat. Quoad tactus autem, quia iſti ſunt ſemper cum periculo pollutionis, pro ſacrilegio confitendi.

25. Eſt ne ſacrilegium excitare querelas, & rixas in Eccleſia?

Reſp. Suarez vult, propter gravem injuriam loci, excitatores rixarum in Eccleſia eſſe ſacrilegos, eò quòd tranſgrediantur Canonem *Decet*, de Immunitate Eccleſiaſtica: alii verò ſentiunt negativè, niſi intercedat gravis contemptus, vel perturbatio Divinorum Officiorum.

26. Quot modis ſacrilegè peccatur in materia furti?

Reſp. Tribus modis. Primò, quandò quis furatur ſacrum de ſacro, putà planetam de Eccleſia: vel non ſacrum de ſacro, putà depoſitum quod eſt in Eccleſia: vel ſacrum de non ſacro, putà Calicem conſecratum de domo Curati: Tamen

ſi res, quam quis furatur in Eccleſia, non ſit Eccleſiæ curæ commiſſa, aliqui volunt non eſſe ſacrilegium. Item furari funem campanarum, vel Breviaria Chori, ſi quis etiam parvam quantitatem materiæ, putà ſolidum de alicujus crumena in Eccleſia furaretur, non committeret ſacrilegium.

27. Peccare in die feſto, eſt-ne ſacrilegium?

Reſp. Negativè: quia tempus, cùm ſit ſucceſſivum, non eſt capax conſecrationis veræ; ſed ſolùm tempora dicuntur ſacra ex Myſteriis, vel aliis actionibus ſacris, quæ in illis præſtantur.

28. Eſt-ne ſacrilegium vertere Sacram Scripturam in materiam ludi, & joci?

Reſp. Si hoc fiat cum advertentia, eſt ſacrilegium, cùm ſit prophanatio verbi Dei ſcripti, quod utique eſt magis ſacrum, quàm ſit veſtis ſacra, aut res, quibus abuti, & vertere ad res inhoneſtas, ſacrilegium eſt. Multò magis prophanare verbum Dei. Adde, quòd ex deriſu, & joco Scripturæ Sacræ, ortæ ſunt hæreſes, ut notant Hiſtorici: & maximè ad præſentiam Sæcularium ludere Religioſos verbis ſacris, nequit eſſe ſine magno ſcandalo. Pluribus ergo titulis gravis injuria fit Deo, & Spiritui Sancto, vertendo ejus verba venerabilia Angelis in jocum; imò quandoque etiam ad ſignificanda inhoneſta, & turpia.

29. Tentatio Dei quid eſt?

Reſp. Eſt actus contra Religionem, quo quis abſque juſta cauſa aliquid dicit, vel facit ad capiendum experimentum de divina perfectione, putà de Juſtitia, Sapientia, Omnipotentia: ut ſi v. gr. indoctus vellet diſputare de rebus fidei contra hæreticos, ſperans ſe in actuali diſputatione illuminandum. Poteſt tentatio Dei eſſe, vel expreſſa, qua quis facit actionem cum explicita intentione cogendi Deum ad patranda miracula; vel implicita, & tacita, qua quis ſolùm faceret actionem, quæ de ſe eſſet exigitiva miraculi; ut ſi quis expanſo pallio ſuper aquas vellet trajicere flumen ad imitationem D. Raymundi. Excipe

ergo

ergo inſtinctus peculiares Spiritus Sancti, juxta quos operari eſt Deo obedire, non verò illum tentare. Tentatio Dei de genere ſuo eſt peccatum lethale, cùm includat ſemper aliquale Dei contemptum. Poteſt eſſe veniale ratione indeliberationis, vel parvitatis materiæ.

## SECTIO II.

### *De Simonia.*

1. QUid eſt Simonia?

Reſp. Eſt venditio rei ſpiritualis, aut ſpirituali annexæ, pro temporali. Simonia ex genere ſuo eſt ſacrilegium, & peccatum mortale, cujus malitia oritur ex contemptu rerum ſpiritualium, quas appretiat, & commutat rebus temporalibus. Hinc eſt peccatum oppoſitum Religioni, cujus munus eſt, maxima cum reverentia res aliquo modo ad Deum pertinentes tractare. Dicitur pluribus in hiſtoriis ſacris Hæreſis Simoniaca, non quia Simonia de ſe contineat errorem in intellectu, qui ſit contra fidem; ſed quia de facto in capitè ejus, unde nomen ſumpſit, ſcilicet Simone Mago, illum habuit: putabat enim impius ille vir poſſe pecunia emi Spiritum Sanctum; & quia ab Eccleſia antiquitùs iiſdem pœnis puniti ſunt Simoniaci, quibus hæretici.

2. Quotuplex eſt Simonia?

Reſp. Triplex eſt; primò mentalis, & eſt traditio alicujus rei temporalis pro ſpirituali, ſine pacto explicito, ſed tantùm mente retento; ſecundò, conventionalis, & eſt quæ committitur ex conventione partium, quæ paciſcuntur de temporali dando pro ſpirituali, vel pro re ſpirituali annexa; tertiò, realis, quæ re completur. Differt ergo realis à conventionali, per hoc, quòd in reali de facto ſolutum ſit pretium; ubi in conventionali eſt ſolùm promiſſio, pactum, & conventio dan-

dandi pretium obtenta re ſpirituali. Adde, allatis Simoniæ diviſionibus, Simoniam confidentialem; & eſt illa, qua ſub confidentia rei temporalis acquirendæ renuntiatur, vel reſignatur Beneficium, ſine licentia legitimi Superioris. Et hæc Simonia poteſt eſſe realis, ſi ſolvatur de facto pretium; conventionalis, ſi tantùm fiat promiſſio; mentalis, ſi ſperetur. Adde etiam Simoniam fictam; cùm ſcilicet fictè fit conventio dandi aliquid pro Beneficio obtinendo, cum intentione non adimplendi. Pœnæ illatæ à Jure Canonico contra Simoniacos afficiunt tantùm Simoniam realem, aut conventionalem, aut confidentiam beneficialem; non verò fictam, aut mentalem.

3. Quo jure prohibita eſt Simonia?

Reſp. Triplici jure, ſcilicet Naturali, Divino, & Eccleſiaſtico: Naturali primo, quia ratio naturalis dictat ſpiritualia, & ſupernaturalia eſſe naturalibus, & temporalibus longè digniora: Divino, juxta illud, *Gratis accepiſtis, gratis date*: Demùm Eccleſiaſtico, ut innumeri Canones hoc teſtantur.

4. Quænam pœnæ imponuntur Simoniacis?

Reſp. Tres: excommunicatio major Papæ reſervata, privatio Beneficiorum, & privatio fructuum obtentorum, etiam ante Judicis declarationem. Hinc licèt pernonnullos poſſit Epiſcopus abſolvere Simoniacum, non tamen poteſt diſpenſare, ut retineat Beneficium, aut fiat habilis ad alia obtinenda; ſed hoc tantummodò ſpectat ad Summum Pontificem.

5. In quibus rebus poteſt incurri Simonia?

Reſp. In tribus maximè, ſcilicet in Ordine, in Beneficio, & in Profeſſione Religioſa. In primo ſcilicet eſt Simonia propriè contra Jus divinum, quia emitur manuum impoſitio, & character Ordinis. In ſecunda, & tertia incurritur Simonia contra Jus Canonicum.

6. Summus Pontifex poteſt-ne incurrere in Simoniam?

Reſp.

Reſp. Si Simonia committatur immediatè contra Jus divinum, vel naturale, Summus Pontifex verè contraheret Simoniam, quia ſummus Pontifex cùm non ſit ſupra Jus divinum poteſt ab illo obligari: pro exemplo adducunt authores, ſi venderet Sacramenta, reliquias ſacras, definitiones alicujus Dogmatis, aut omne aliud, quod ſacrum eſt ex natura ſua: Item ſi venderet ea, quæ ſacra ſunt ex inſtitutione Eccleſiæ, ut ſi majori pretio, quàm poſtulet materia, vellet vendere ceras benedictas, picturas ſacras, imagines, & quid ſimile habens Indulgentiam, & Benedictionem: nam ſuperfluum reciperetur pro Benedictione, & Indulgentia. Quo ad alia autem, volunt plures Doctores cum noſtro Homob. in Summum pontificem, nec poſſe cadere ſuſpicionem Simoniæ, ratione plenitudinis poteſtatis ſupra omnia bona temporalia Eccleſiæ; & caſu quo peccaret ſimoniacè, non incurreret tamen ſupradictas pœnas, quæ cùm ſint de Jure Canonico, inferiori ad Summum Pontificem, ideò nequeunt ipſum ligare.

7. Epiſcopus tradens Beneficium indigno ad preces alicujus viri potentis, committit-ne Simoniam?

Reſp. Si Epiſcopus conferat Beneficium ad preces viri potentis, ſperans inde aliquod emolumentum temporale, putà negotia ſua faciliùs, & favorabiliùs expediri in aula, tunc eſt Simonia mentalis; tunc enim traditur ſpirituale propter temporale mente conceptum: quod intelligi debet, ſi præcipuum motivum ſint preces, reduplicativè, ut pretio æſtimabiles, ſcilicet, ut reportantes lucrum temporale. Si autem ſint preces hominis præpotentis, vel ut æſtimari, vel ut amari, tunc preces non habent locum pretii; collatio autem eſt ſacrilega, quia datur ob favorem humanum, quod debet dari ex meritis. Ita Homobon. cum quo ſentiunt Navarra, & Suar. dicentes, preces non facere collationem ſimoniacam,

cam, ſi permaneant in propria natura precum, ſecùs ſi tranſeant in rationem pretii; nam dare aliquid per preces non eſt vendere. Nec obſtat, quòd collatio Beneficii propter humana patrocinia ſit à Jure Canonico prohibita; hoc enim factum eſt, quia aliunde ſequuntur in Eccleſia Dei plura abſurda, non quia committatur Simonia.

8. Si Epiſcopus traderet propriis famulis Beneficia, committeret-ne Simoniam?

Reſp. Ex Homobono, ſi Beneficia tradantur loco mercedis famulatus, utique intervenit ibi Simonia; ſecùs ſi ſoluta mercede tradantur illis famulis repertis idoneis, etiamſi hoc fieret intuitu amicitiæ, vel gratitudinis.

9. Poteſt-ne Epiſcopus recipere aliquid indirectè propter collationem Ordinis, putà ſaltem pro litteris teſtimonialibus?

Reſp. Garzia vult, neque poſſe Epiſcopum recipere à Notario partem mercedis, quæ ei datur propter dictas litteras; ſic multò minùs poterit recipere pro labore habito in collatione Ordinum, quia dictus labor eſt annexus rei ſpirituali: dum enim Chriſtus inſtituit ſpiritualia gratis danda, miniſtris conſequenter præſcripſit laborem ad talem miniſtrationem præſtandum, gratis conferendum eſſe. Idem dic de labore Sacerdotum reſpectu cujuſcumque Sacramenti conferendi, ſi ſermo ſit de labore neceſſario.

10. Sacerdotes locantes opera propria ad Sacramenta, & aliqua ſpiritualia adminiſtranda in Eccleſia, committunt-ne ſimoniam?

Reſp. Negativè: quia merces non ſumitur pro re ſpirituali, quæ adminiſtratur; ſed quia qui Altari inſervit, de Altari vivere debet. Poteſt ergo pro ſervitute, & aſſiſtentia, ad quam quis non tenetur, fidelium eleemoſynas recipere. Hinc qui ex juſtitia, ut Parochi tenentur adminiſtrare, & aſſiſtere Eccleſiæ, nihil ultra poſſunt recipere.

11. Si fiat collatio ſimoniaca alicujus Beneficii Clerico ignoranti pretium, & mercedem

à par-

à patre ſolutam, collatio eſſet-ne valida?

Reſp. Molfeſius; ſi invincibiliter factum ignoretur à recipiente Beneficium, collatio valida eſt, quia Eccleſia non punit, nec privat Beneficio innocentem, etiam, ne detur malis hominibus occaſio impediendi promotiones ritè faciendas, apponendo occultas Simonias. Verùm alii ſubſtinent contrarium communiter, & hoc etiam veriſimiliùs approbatur à dicto Molfeſio, eò quia Prælatus ſimoniacus privatur jure conferendi; hinc collatio erit nulla. Proviſus ergo tali modo, cùm primùm ſcit, tenetur diſpenſationem petere.

12. Poteſt-ne ſine nota ſimoniæ proviſus de Beneficio tradere aliquid, ne impediatur à poſſeſſione illius?

Reſp. Licitum eſt redimere pretio aliquo, & mercede ſe ab injuſta vexatione, & etiam ad terminandas lites, & conciliandam amicitiam. Ita Homobonus ſentit, poſt collationem Beneficii, poſſe proviſum ſibi nota Simoniæ vexantes, & impedientes pretio aliquo ſibi conciliare: Injuſtus autem vexator recipiens pretium, peccat contra juſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem.

13. Poteſt-ne quis ſine nota Simoniæ tradere aliquid Procuratori, Sollicitatori, vel expeditionario, vel amico exiſtenti in aula, ut ſibi procuret Beneficium, præſentando litteras patentes, cum requiſitis, & habilitatibus conceſſis ab Ordinario?

Reſp. Ex Leſſio, poteſt aliquid tradere pro labore juxta eam quantitatem mercedis, quæ daretur, ſi rem prophanam tractaret; ſi enim detur aliquid plus, illud cenſendum erit dari pro re ſpirituali, & illicò committetur Simonia. Verùm Diana tenet, quòd etiam ſi detur majus pretium, quàm exigant proprii labores, Simonia non eſt; ſed tantum intervenit injuſtitia emptionis, & venditionis. Intellige tamen, ſi majus pretium ſit pro diligentia ab expeditionario præſtanda; ſi

autem

autem eſſet pro favoribus in Curia emendis ad Beneficium obtinendum, Simonia eſſet. In caſu ergo majoris pretii, benè examinanda eſt intentio dantis.

14. Poteſt ne reſignans Beneficium recipere aliquid titulo donationis ab eo cui reſignat, putà dicendo, Trado ego tibi meum Beneficium, trade tu mihi tuum Equum?

Reſp. Ex Homobono, negativè: eſt enim hìc ſimonia palliata nomine donationis, ſi enim alter Equum non exhiberet, Beneficium numquam fuiſſet traditum.

15. Quotuplex eſt pretium ſimoniacum?

Reſp. Eſt triplex contentum ſub nomine munus; ſcilicet, munus à manu, munus à lingua, munus ab obſequio. Nomine munus à manu, venit pecunia, aut quodlibet bonum temporale, quod ſolet dici fortunæ, traditum ad emendum ſpirituale. Nomine munus à lingua, veniunt preces, laudes, adulationes, quæ tranſire poſſunt in pretium, ſi fiunt modo ſupra explicato. Nomine munus ab obſequio, veniunt famulatus, & quælibet alia ſervitia exhibita cū pacto explicito, vel implicito reportandi aliquid ſpirituale.

*Propoſitiones damnatæ ad ſecundam Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 22. Non eſt contra juſtitiam, Beneficia Eccleſiaſtica non cōferre gratis, quia collator conferens Beneficia Eccleſiaſtica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, ſed velut pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

Ab INNOCENTIO XI. 45. Dare temporale pro ſpirituali non eſt ſimonia, quando temporale non datur tamquam pretium, ſed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale; vel etiam quando temporale ſit ſolùm gratuita compenſatio pro ſpirituali, aut è contrà.

46. Et

46. Et id quoque locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale; imò etiamſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis, ſic ut illud pluris æſtimetur, quàm res ſpiritualis.

## SECTIO III.

### *De Virtutibus Theologicis, & eorum oppoſitis.*

1. QUot ſunt Virtutes Theologicæ?

Reſp. Tres: Fides, Spes, & Charitas. Dicuntur Theolgicæ, quia habent pro objecto motivo, & terminativo Deum: ſic Fides eſt Virtus Theologica inclinans intellectum ad credendum rebus à Deo revelatis propter ipſius authoritatem, ſeu quia Deus verax dicit. Spes eſt Virtus Theologica, inclinans ad ſperandam Beatitudinem, auxiliante nos gratia Dei, non verò noſtris naturæ viribus. Charitas eſt Virtus Theologica, inclinans ad amandum Deum ſuper omnia propter ſuam bonitatem, & proximum propter Deum.

2. Fac actum fidei?

Reſp. Credo Deum eſſe unum, & trinum, quia Deus ita revelavit Eccleſiæ, & Eccleſia mihi proponit credendum. Fac actum Spei: Spero propter gratiam Dei, ex meritis Chriſti obtinere beatitudinem ſupernaturalem: Fac actum Charitatis: Diligo toto corde Deum, quia ſummè bonus, & amabilis eſt.

3. Obligant-ne iſtæ virtutes in aliquo caſu ſub lethali?

Reſp. Obligant multoties in vita, & primò ex D. Thoma, cùm quis pervenit ad uſum rationis moralem. Secundò, pluſquam ſemel intra quinquennium. Tertiò, in articulo mortis. Quartò, urgente gravi tentatione, quæ ſine exercitio harum virtutum vinci non poteſt.

4. Qui

4. Qui neſciret, quonam modo iſti actus fieri deberent, eſſet-ne excuſatus à lethali?

Reſp. Affirmativè, uſque dum ſufficienter eſſet inſtructus, poſtquam inſtructionem, ſi differret ad longum tempus, peccaret lethaliter; ita Layman.

5. Quænam ſunt credenda fide divina?

Reſp. Omnia, quæ proponit Eccleſia, ut credenda: ſic omnia contenta in Sacra Scriptura, in Traditione, in Decretis Summorum Pontificum, & Conciliorum univerſalium, & doctrina unanimi Sanctorum Patrum adversùs hæreticos; in his enim omnibus circumſtantiis certiſſimum eſt Deum eſſe locutum. Item, ſi Deus aliquid ita revelaret perſonæ particulari, ut ipſa dubitare non poſſet de illuſione Dæmonis; in hoc autem quis prudenter ſe gerere debet, priùs conſulto docto Confeſſario, qui ante oculos habeat illud Scripturæ; *Nolite credere omni ſpiritui; ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint.*

6. Eſt-ne eodem modo neceſſarium credere hæc omnia?

Reſp. Negativè: quædam enim ſunt neceſſaria neceſſitate medii, hoc eſt, neceſſitate abſoluta, quæ nullam admittit excuſationem: talia ſunt, Deus unus, & trinus: remunerator bonorum, & vindex malorum: Incarnatio ſecundæ Perſonæ, paſſio & reſurrectio. Alia ſunt neceſſaria neceſſitate præcepti; quæ ſi invincibiliter ignorentur, non officiunt ſaluti. Hinc ſi Confeſſarius inveniat ruſticum neſcientem prima, debet de iis eum erudire, antequàm abſolvat. Circa verò alios articulos fidei, ſufficiet, quòd implicitè pro eo tunc illos credat, credendo ſcilicet quicquid credendum proponit Sancta Mater Eccleſia.

7. Sufficit-ne, quòd pro toto tempore vitæ quis credat implicitè ea, quæ ſunt neceſſaria neceſſitate præcepti?

Reſp. Negativè; quia talis confuſa credulitas æquipollet ignorantiæ, ex Bonacina. Tenetur er-

go quis curare beneficio temporis; ut ſufficienter erudiatur, ita ut credat explicitè omnes articulos contentos in Symbolo Apoſtolorum; item ſcire omnia præcepta Decalogi, & Eccleſiæ, orationem Dominicam, & ea ſaltem Sacramenta, quæ quis tenetur recipere. Qui enim non vult nubere, non eſt neceſſe, quòd ſciat, in quo conſiſtat Sacramentum Matrimonii. Multi tamen Authores tenent, quòd rudiores, titulo incapacitatis non obligantur ad hæc omnia: ſecùs multi ex his, alioquin timoratæ conſcientiæ, neceſſariò damnarentur.

8. Quid eſt hæreſis?

Reſp. Eſt error intellectus cum pertinacia voluntatis, contra aliquem articulum fidei. Hæc pertinacia conſiſtit in hoc, quòd quis ſciat ſuam opinionem eſſe contra doctrinam, & definitionem Eccleſiæ, & nihilominùs velit obſtinatè in ea perſeverare.

9. Si quis dubitet de veritate alicujus articuli fidei, quem tamen negare non audeat, eſſet-ne hæreticus?

Reſp. Affirmativè, ex regula Innocentii III. *Dubius in fide eſt Infidelis.* Vel enim dubitat poſitivè, ut ſi exiſtimet propoſitionem fidei eſſe dubiam: vel negativè, ut ſi territus difficultatibus in contrarium, omittat credere dum tentatur contra fidem. Dico, territur difficultatibus; ſi enim omitteret ex alio motivo, vel ut exerceat libertatem ſuam, vel ut ſe divertat ab hac importuna, & moleſta cogitatione, non peccat. Primis autem duobus modis eſt infidelis: nam in caſu primo negat firmitatem, & infallibilitatem, quam habent articuli fidei; in ſecundo tanti facit difficultates naturales, quanti facienda eſſet divina authoritas; quod eſt valdè injurioſum divinæ veracitati.

10. Si autem quis involuntariè dubitet ſine ullo conſenſu præſtito, quinimò dolens ſe habere hujuſmodi dubia, & per actus fidei ea repellat,

pellat, nullo modo peccat: quinimò merebitur patiendo, & repellendo hujuſmodi tentationes; quod frequenter evenit in pluribus timoratæ conſcientiæ viris: Signa verò, quòd defuerit conſenſus, eſt dolor, & moleſtia, quam quis patitur in iſtis dubiis, quæ nullo modo vellet habere; recurſus ad Deum pro iis repellendis, & ſimiles pii affectus, qui in tentatione excitantur in piis viris.

11. Si quis negaverit aliquem fidei articulum, eſt-ne à ſimplici Confeſſario abſolvendus?

Reſp. Si hæreſis nullo ſigno externo manifeſtata eſt, nec dicto, nec facto, nec ſcripto, abſolvi poteſt; ſi autem aliquo ex his modis manifeſtata fuit, diſtinguendum eſt ſic; Vel adſunt conſcii talis criminis, qui nimirùm illum audierint, & viderint; vel nullus audivit, aut vidit: ſi hoc ſecundum, ſcribatur ad Sacram Pœnitentiariam, & obtenta facultate abſolvatur: ſi primum, remittendus eſt blaſphemus ad Inquiſitorem, vel Epiſcopum, à quibus tamen abſolvi non poteſt in foro pœnitentiæ, ſed tantùm in foro judiciali: poſtquam autem fuerit ab illis judicialiter abſolutus ab excommunicatione, poterit à quolibet Confeſſario approbato à peccatis abſolvi. Hinc etiam in Jubilæo univerſali, niſi Papa concedat authoritatem abſolvendi à caſibus in Bulla Cœnæ, hæreticus abſolvi nequit ab habente juriſdictionem delegatam.

12. Eſt-ne peccatum reſpectu laicorum, diſputare cum hæreticis de articulis fidei?

Reſp. Si laici docti non ſint, eſt peccatum propter periculum ſubverſionis, cui temerè ſe exponunt; ſi autem ſint docti, eſt prohibitum per Sacros Canones omnibus laicis congredi cum hæreticis. Valentia tamen notat, hanc Conſtitutionem eſſe abrogatam per conſuetudinem in contrarium.

13. Catholicus, qui ob damnum ſibi imminens in locis hæreticorum non audet ſe declarare

rare talem, poteſt-ne die prohibita manducare carnes?

*Reſp.* Affirmativè, dummodò non cogatur illam carnem manducare in odium fidei, & abſit ſcandalum, & Religionis contemptus. Non enim quis ſemper tenetur manifeſtare, & proteſtari ſuam fidem. Et licèt Hæretici per talem manducationem proteſtentur propriam fidem, hoc eſt per accidens, neque Eccleſia cenſenda eſt velle obligare cum tanto incommodo. Ita Bertau, qui adducit pro ſe Sanchez.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VIII. Prima: Homo nullo umquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei, & charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad has virtutes pertinentium.

3. Ab eodem: Sententia aſſerens Bullam Cœnæ ſolùm prohibere abſolutionem Hæreſis, & aliorum criminum, quando publica ſunt, & id non derogare facultati Tridentini, in quo de occultis criminibus ſermo eſt, anno 1629. 18. Julii in Conciſtorio Sacr. Congregationis Eminentiſſimorum Cardinalium viſa, & tolerata eſt.

4. Prælati Regulares poſſunt in foro conſcientiæ abſolvere quoſcumque ſæculares ab hæreſi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa.

Ab INNOCENTIO XI. 4. Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens, ductus opinione minùs probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei ſemel tantùm in vita eliceret? condemnare non audemus.

6. Probabile eſt-ne ſingulis quidem rigorosè quinquenniis per ſe obligare præceptum charitatis ad Deum.

7. Tunc ſolùm obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificemur.

16. Ei-

16. Fides non cenſetur cadere ſub præcepto ſpeciali, & ſecundùm ſe.

17. Satis eſt, actum fidei ſemel in vita elicere.

18. Si à poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo & fidei glorioſum conſulo, tacere ut peccaminoſum per ſe non damno.

19. Voluntas non poteſt efficere; ut aſſenſus fidei in ſe ipſo ſit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad aſſenſum impellentium.

20. Hinc poteſt quis prudenter repudiare aſſenſum, quem habebat ſupernaturalem.

21. Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem, ſtat cum notitia ſolùm probabili revelationis; imò cum formidine, qua quis formidet, ne non locutus ſit Deus.

22. Nonniſi fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita remuneratoris.

23. Fides latè dicta ex teſtimonio creaturarum, ſimilive motivo, ad juſtificationem ſufficit.

65. Sufficit illa myſteria ſemel credidiſſe.

Ab ALEXANDRO VIII. Prima: Bonitas objectiva conſiſtit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis verò in conformitate actus cum regula morum: ad hoc ſufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè. Hinc homo non tenetur amare Deum neque in principio, neque in decurſu vitæ ſuæ moralis.

11. Neceſſe eſt infidelem in omni opere peccare.

12. Omne quod non eſt ex fide Chriſtiana ſupernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.

14. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides; & etiam ſi vi-

deantur credere, non eſt fides divina, ſed humana.

17. Quiſquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate ſi caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licèt beatitudinis operatur.

10. Attritio, quæ gehennæ & pœnarum metu concipitur, ſine dilectione benevolentiæ Dei propter ſe, non eſt bonus motus, ac ſupernaturalis.

15. Similiter arcendi ſunt à Sacra Communione, quibus nondum adeſt amor Dei puriſſimus, & omnis mixtionis expers.

18. Laus, quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana eſt.

# CAPUT II.

## *De ſecundo Præcepto Decalogi.*

Sectio I. *De Juramento.*
Sectio II. *De Adjuratione.*
Sectio III. *De Voto.*
Sectio IV. *De Mendacio.*

### SECTIO I.

#### *De Juramento.*

1. IN ſecundo præcepto ſtatuitur, quòd homo non juret vana; ſcilicet damnatur tamquam peccaminoſa omnis actio, quæ irreverenter uſurpet Dei nomen; quia tamen poteſt hoc fieri tribus modis, ſcilicet juramento, adjuratione, & voto, de his omnibus modò agendum eſt.

2. Quid eſt jurare?

Reſp. Eſt Deum, vel aliquod divinum vocare in teſtimonium illius, quod aſſeritur, vel negatur, vel promittitur.

2. Eſt-ne licitum jurare?

Reſp. Juramentum factum cum debitis modis

dis eſt licitum, & meritorium. Eſt enim actus latriæ, quo quis honorat primam Veritatem, dum in ſuis neceſſitatibus eam implorat, ut homines fidem adhibeant Deo invocato, quam negant homini aſſerenti. Hinc nonnulli aſſerunt, juramentum dici à jure tamquam inventum à jure inductum, ut facta ſua, vel dicta homines confirment, & reddant fide digna, caſu quo ſuſpecta ſint. Alii autem volunt, juramentum dici à jure, quia id quod juratur, ita debet eſſe firmum, ac ſi eſſet ipſum jus, vel lex aliqua.

Quotuplex eſt juramentum?

Reſp. Quadruplex eſt, ſcilicet, aſſertorium, promiſſorium, comminatorium, & execratorium. Juramentum aſſertorium eſt, quo rem præſentem, vel præteritam affirmamus, vocato Deo in teſtimonium dicti, ut ſi quis juret hoc eſſe, vel non eſſe, hoc feciſſe, vel non feciſſe. Promiſſorium eſt, quo, vocato Deo in teſtimonium, confirmamus aliquam promiſſionem futuram in bonum tertii; ut ſi quis juret ſe donaturum centum ſcuta. Comminatorium eſt, quo quis invocato divino teſtimonio jurat ſe pœnam daturum alicui. Execratorium eſt, quo quis in confirmationem ſuorum dictorum invocat creaturas aliquas, in quibus juſtitia Dei elucet, ut ab illis in caſu mendacii puniatur; ut ſi quis dicat: fulmine tangar, ſtatim moriar, ſi hoc non eſt verum. Poteſt autem juramentum fieri per ipſum Deum implicitè, vel explicitè, ſcilicet vel invocando nomen Dei, vel creaturas ut ad Deum ordinatas, vel per Sanctos, vel per Cœlum Dei, & ſimilibus modis.

5. Quænam ſunt conditiones, quæ dicuntur juramenti ſociæ?

Reſp. Sunt tres, ſcilicet veritas, judicium, & juſtitia. Veritas eſt, qua quis prudenter putat rem eſſe veram, vel habet animum adimplendi id, quod jurat. Judicium eſt, quo quis jurat reverenter cum advertentia, & cum neceſſitate in

materia honeſta. Juſtitia eſt, cùm non offenditur irrationabiliter proximus noſtro juramento; contra hanc conditionem faceret jurans coram amico ſe vidiſſe mulierem fornicantem. Defectu primæ, vel tertiæ conditionis, juramentum regulariter eſt lethale, ſcilicet ſi injuſtitia ſit gravis. Defectu ſecundæ eſt veniale.

*6.* Juramentum de re levi indifferéti obligat-ne?

Reſp. Jurans pro re indifferenti, puta ſe nunquam luſurum cartis, ſe numquam iturum in talem domum, ſi juret propter motivum honeſtum, putà ſe numquam luſurum ob periculum rixæ, amiſſionem temporis, ſcandalum, grave damnum, vel quid ſimile, eſt obligatus ad ſervandum juramentum, quia res indifferens ex motivo honeſto & bono non eſt ampliùs indifferens, ſed bona; hinc tenetur eam ſervare, ſicuti in aliis rebus bonis. Si autem motivum ſit etiam indifferens, tunc, cùm res non mutetur, juramentum cadit ſupra actum inutilem, & nullo modo obligat. Ita Homobon. qui citat pro ſe Suarez de Juramen. lib. 2. c. *6.*

7. Eſt-ne licitum jurare cum æquivocatione?

Reſp. Tunc eſſe licitum, quando licita eſt æquivocatio; in caſu autem, in quo quis interrogetur ab habente legitimam authoritatem, tunc, cùm in judicio non liceat æquivocare, neque licet jurare ſub æquivoco. Solus ergo caſus periculi mortis, aut gravis damni injuſtè ab alio inferendi, reddit licitum jurare cum æquivocatione.

8. Quænam intentio requiritur ad juramentum?

Reſp. Requiritur expreſſa, aut ſaltem tacita, qua quis judicetur vocare Deum in confirmationem, vel teſtimonium ſui dicti; ſine hac intentione, quibuſcumque terminis qui juret, ſolùm materialiter jurat, & eſt potiùs invocans Dei nomen in vanum, quàm jurans, vel perjurus. Hinc ut plurimùm dicentes, per Deum,

in

in fide Sacerdotis, Chriſtiani veri, per veritatem Dei, vel aliis modis; adhibent verbum iſtud Deus ad exagerationem, & energiam locutionis, potiùs quàm velint Deum vocare in teſtimonium. Si ergo per lapſum linguæ, & inadvertenter adhibeant tales voces in mendacio, non ſunt cenſendi peccaſſe lethaliter, ſed ſolùm venialiter ratione irreverentiæ.

9. Si quis juret falſum in materia levi, & vel ſine, vel cum parvo damno proximi, peccatne mortaliter?

Reſp. Si juret cum advertentia, ſemper peccat mortaliter; non enim ex gravitate materiæ eſt gravis culpa perjurium, ſed ex natura rei, quia quis adducit primam Veritatem ad confirmandum mendacium.

10. Dicere in caſu veritatis, Res ita eſt vera, ſicuti verum eſt Euangelium, vel ſicut verus eſt Deus, eſt ne peccatum?

Reſp. Similia juramenta ut plurimùm non ſunt peccatum lethale; quis enim non intendit æquare veritatem humanam cum veritate divina, quod eſſet blaſphemia; ſed ſolùm intendit dicere, quòd ita ſuo modo res eſt vera, ſicuti ſuo modo verus eſt Deus. Hinc Sanchez vult ſimiles locutiones non habere vim uramenti.

11. Si quis juravit facere rem aliquam malam, tenetur-ne eam adimplere?

Reſp. Cum Homobono, Negativè, quia juramentum non eſt vinculum iniquitatis: Unde malè quis fecit jurando, & pejus faceret obſervando juramentum. Et ſic ſicuti non obligat votum factum de re mala, ita & juramentum; utraque enim obligatio eſt à Deo: in voto quidem obligamur Deo, debito fidelitatis, in juramento autem debito reverentiæ. Hinc benè attende, in juramento principaliter intendi naturam actus; proindè ſi actus, ſupra quem cadit, eſt malus, ita etiam juramentum; ſic incidens in latrones, ſi non coactus juret ex timore ſe illis

 datu-

daturum pecuniam, tenetur eam tradere; ſi verò coactus juraret ſe daturum, ſine intentione tamen adimplendi, nihil tenetur dare; quia primus actus ſeu prima promiſſio ex natura ſua eſt valida, ſecunda non eſt; ſic in primo caſu obligat juramentum, non in ſecundo.

12. Si quis juret ſe ſoluturum pecuniam, & lucrum mutuanti, tenetur-ne tali promiſſioni uſurariæ ſtare?

Reſp. Juramentum ſolvendi uſuras obligat quidem in foro conſcientiæ, non autem in foro exteriori judiciali, ut patet ex praxi. Ratio eſt, quia ex juramento duplex inſurgit obligatio; prima eſt ratione promiſſionis factæ danti mutuum; ſecunda Deo, qui vocatur in teſtem; Hinc cùm promiſſio prima ſit injurioſa, & injuſta, ruit, & non obligat; ſecunda verò tenet, donec Superior diſpenſet; & ſi quis juraſſet ſe non petiturum abſolutionem juramenti, ac ea non uſurum, debet inſuper priùs ab hoc juramento abſolvi, & poſteà ab alio. Licèt hæc ſententia ſit verior, & tutior in conſcientia; non deſunt tamen qui contrariam teneant, quos recenſet Sanchez cap. 11. n. 19.

13. Si quis captivus ad obtinendam aliqualem relaxationem juret poſt determinatum tempus redire ad carceres, tenetur-ne ſtare juramento?

Reſp. Si juſtè detinebatur in carceribus, tenetur ſtare juramento, & ſe reſtituere in carceres, etiam ſi adſit periculum vitæ, quia jus divinum, & naturale conſervandæ vitæ tunc vigent, quando quis habet jus formatum ad illam conſervandam; quod eſt extra uſum hominis, qui ſupponitur reus mortis. Unde neque poteſt in hoc juramento diſpenſari, niſi alia eſſet graviſſima cauſa. Si autem injuſtè detinebatur in carcere, poteſt petere, & obtinere diſpenſationem. Jurans apud infideles ſe rediturum, vel miſſurum pretium redemptionis, tenetur omnimodo ſtare juramento propter ſcandalum Religionis

Chriſtianæ; quod oriretur infidelibus, & infinita alia damna, quæ reddunt inutilem abſolutionem à tali juramento.

14. Juramentum traditum per errorem obligat ne in conſcientia?

Rep. Si error eſt antecedens circa ſubſtantiam rei promiſſæ, dans motivum contractui, utique juramentum non tenet; hic enim error cùm auferat conſenſum, & volitionem promittendi, tollit vim juramenti, quod eam ſupponit. Si autem error ſit concomitans, obligat, quia ita concomitatur actum, ut eo etiam exiſtente promiſſio facta & jurata fuiſſet. Proinde, cùm non deſtruat ſubjectum juramenti, nec deſtruit juramentum. Exemplum: Petrus promiſit ſe daturum annulum, quem putabat valoris duorum aureorum: reperit poſtea valere decem aureos: ſi quando juravit, ſciviſſet valorem juſtum, & majorem, & nihilominus juraſſet, tenetur tradere: ſi verò non habuiſſet animum dandi tantum, non tenetur.

15. Si quis juravit dare Eccleſiæ in eleemoſynam mille aureos infra triennium, eo moriente tranſit-ne obligatio ad hæredes?

Reſp. Obligatio juramenti non tranſit ad hæredes, ſed solùm afficit jurantem, qui poteſt eſſe perjurus non ſolvens. Hæredes autem tenentur ſolvere dictam pecuniam, quia ex juſtitia & fidelitate ſunt obligati ſatisfacere omnibus contractibus teſtatoris; hinc etiam dictæ promiſſioni, non quia jurata eſt, ſed quia promiſſio eſt.

16. Dantur-ne cauſæ, propter quas juramentum non obligat?

Reſp. Plures dari; primò cùm factum eſt contra juſtitiam, vel contra meliora bona, ut ſi quis juraret ſe numquam facturum eleemoſynam alicui, ſe numquam daturum mutuò, quia hæc repugnant pietati Chriſtianæ, qua tenemur viciſſim nobis ſubvenire. Sic etiam jurans ſe nolle emere cariori pretio, aut vendere tam vili; quia hoc juramentum, cùm non contineat obſequium

Dei, ſed ſolùm utilitatem jurantis, poteſt jurans ſeipſum diſpenſare. Sic etiam domini jurantes dimiſſuros famulos, vel percuſſuros pueros, vel pueri jurantes ſe denunciaturos aliquod crimen ſociorum Magiſtro; quia dicta juramenta fiunt potiùs ſub ratione culpæ, quàm ſub motivo virtutis; ſunt nempè regulata ab ira, vel vindicta. Et etiamſi juraſſent ex motivo bono correctionis, poſſunt omittere ad cavendas rixas, & diſcordias ad invicem, vel ſi emendatio ſecuta ſit, aut proximè ſperetur, ut etiam jurans ſe nolle primum ingredi, vel egredi ab aliquo loco, quia hæc juramenta ſunt facta urbanitatis gratia, & ex levitate tali, quæ non ſufficit ad inducendam obligationem ſub lethali.

17. Si quis ſit dubius de intentione, qua juravit, num ſcilicet habuerit veram intentionem dandi, promittendique, tenetur-ne dare, & adimplere juramentum?

Reſp. Tenetur eligere tutiorem partem, & ſervare juramentum, niſi deveniat ad illum caſum, in quo ſi ſciviſſet quantitatem materiæ dandæ non juraſſet; tunc enim non tenetur, ut ſuprà diximus. Imò dubium non eſt cauſa ſufficiens petendæ, & obtinendæ diſpenſationis à Prælato, qui ſine cauſa nequit diſpenſare, maximè in juramento promiſſorio, in quo diſpenſatio eſt ſemper in præjudicium tertii, cui facta fuit promiſſio.

18. Poteſt-ne quis ſine peccato exigere juramentum à ſolito pejerare, vel ab infideli jurante per falſos Deos?

Reſp. Si adſit neceſſitas, nullum peccatum eſt; unuſquiſque enim juſtè & licitè providet ſibi mediis neceſſariis ad proprii negotii ſecuritatem; neque intendit perjurium, ſed ut jurans more humano meliori ſe obliget. Idem dicendum eſt de exigente juramentum ab infideli jurante per Jovem, vel Venerem, quod perjurium ex D. Thoma gravius eſt perjurio Chriſtiani; quia illud pertinet ad Idololatriam. Docet etiam D. Thomas,

mas, quòd Chriſtianus jurans per falſos Deos, quos exiſtimat falſos, licèt non peccat peccato perjurii non adimplendo juramentum, quod nullum eſt, peccat tamen contra juſtitiam decipiendo proximum.

19. Reus & Teſtis ad fugiendam vexationem in tribunalibus, poſſunt-ne licitè falſum jurare?

Reſp. Numquam licet ex quacumque cauſa neque mentiri, neque falſum jurare: & tales jurantes ſunt verè perjuri, & ſacrilegi.

20. Poteſt-ne ſaltem adhiberi æquivocatio, puta dicendo ſe non commiſiſſe crimen, ut tibi dicendum, ut à te puniendum, & ſimilibus modis?

Reſp. In his caſibus ſentiebant Doctores licere, cùm vel Judex non eſt competens, vel delictum eſt occultum; nam de occultis nullus hominum habet authoritatem; vel quando quis occidit ad defenſionem ſui, vel furando uſus eſt compenſatione licita & juſta; hæc enim non habent rationem delicti. Idem docet Bannes de gladio reperto prope occiſum, quod poteſt innocens jurare non eſſe ſuum, ſcilicet ad finem occidendi. Aliàs nec erat ſententia improbabilis, quòd propter ſolam ſpem evadendi mortem poſſet quis, etiam interrogatus à Judice juridicè, uti æquivocatione, eo quia vel eſſet ſolùm ſemiplena probatio, vel indicia eſſent tantùm ſufficientia ad torturam, per quam reus ſatis evacuat omne crimen. Verùm hæc ſententia damnata fuit ab INNOCENTIO XI. qui reverà damnat omnia juramenta facta cum amphibologiis, & æquivocationibus; hic tutius eſt reſpondere, numquam licitum eſſe uti æquivocatione in judicio.

21. Quidnam facere debet ille, qui degens in carcere, ob dolorem torturæ ſibi impoſuit falſum crimen?

Reſp. ſi ſit ſpes evadendi mortem, aut infamiam ex impoſitione hujus criminis ſibi proven-

nientem, tenetur retractare ſe ipſum, quia cùm non ſit dominus propriæ vitæ, & honoris, nequit ſibi apponere cauſam mortis. Si autem nulla ſit ſpes, ad nihil tenebitur, niſi ad patienter tolerandam mortem propter alia gravia peccata à ſe commiſſa.

22. Adverte cum Molfeſio, quòd Confeſſarius cum reis vel teſtibus detentis in carceribus, non debet eſſe nimis curioſus ad ſciendum, ſi velint, vel nolint deponere veritatem, dum juridicè interrogantur, quia exponit illos periculo proponendi pejerare; ſed ſufficit diſponere pœnitentem, ut in genere proponat abſtinere ſe ab omni lethali; quod ſatis eſt ad hoc, ut in præſenti diſpoſitus ſit ad obtinendam abſolutionem; imò ſi pœnitens diceret ei, ſe nolle fateri veritatem, quamvis ſciat ſe eſſe convictum, poſſet Confeſſarius diſponere illum, ut in futurum proponat cavere omnia lethalia, & quòd circa reſponſionem Judici dandam Deus dabit illi gratiam, ne eum offendat. Si autem nec ad hoc generale propoſitum poſſet induci, nullo modo deberet abſolvi.

23. Amicus qui ſub ſigillo ſecreti jurati ſcit aliquod crimen, tenetur-ne juridicè interrogatus illud aperire?

Reſp. Si è revelatione ſecreti imminet majus bonum, vel cavetur malum publicum, tunc juramentum non tenet, quia, ut diximus, juramentum nequit umquam impedire majus bonum, & in omni promiſſione etiam jurata intelligitur ſemper exceptum jus Superioris. In his caſibus docebat olim communis ſententia cum Molfeſio, poſſe hunc æquivocè coram Judice reſpondere, ſe neſcire crimen, intelligendo in mente, ita ut tibi dicam: hoc tamen nunc non concordat cum Sententia damnata ab INNOCENTIO XI.

Per-

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem ſecundam reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 24. Vocare Deum in teſtem mendacii levis non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem.

25. Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.

26. Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocumque alio fine juret ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam ab ea qua fecit, vel quodcumque aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.

27. Cauſa juſta utendi his amphibologiis eſt, quoties id neceſſarium, aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio cenſeatur tunc expediens, & ſtudioſa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad magiſtratum, vel officium publicum promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentali præſtare juramentum, quod de mandato Regis a ſimilibus ſolet exigi, non habito reſpectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

## SECTIO II.

### *De Adjuratione.*

1. QUid eſt Adjuratio?

Reſp. Eſt actus, quo inducitur perſona ad faciendum aliquid, vel omittendum invocatione Dei, vel alicujus rei ſacræ: quod poteſt fieri duobus modis, petendo ſcilicet, & deprecando, vel imperando, & cogendo. Adjuratio debitis modis facta eſt actus Religionis,

qua utuntur Exorciſtæ ad expellendos Dæmones ab energumenis, vel ab aliquo loco.

2. Quinam ſunt modi debiti adjurationis?

Reſp. Sunt tres, ſcilicet Veritas, Judicium, & Juſtitia, ſicuti in juramento. Veritas eſt, qua quis adjurat per Deum verum, vel per Sanctos, aut res, & myſteria verè ſacra. Unde ſi quis adjuraret per falſos Deos, peccaret contra Religionem peccato reducibili ad Idololatriam: Secundò, veritas etiam conſiſtit in hoc, ut quis petat animo obtinendi, & adducat motivum verum; unde ſi quis propter fictam paupertatem peteret eleemoſynam per Deum, & vulnera Chriſti, vel per Sanctos, peccaret contra Religionem; ex hoc tamen defectu peccatum non eſt lethale, niſi fortè adſit contemptus. Judicium in adjuratione eſt, quo petatur cum debita reverentia, neceſſitate, & utilitate. Ex hoc defectu, peccatum in adjuratione eſſet tantùm veniale. Juſtitia conſiſtit in eo, quòd res quæ petitur non ſit injuſta, & peccaminoſa; hinc juxta malitiam rei, malitia adjurationis erit quoque venialis, vel lethalis: unde ſi quis per Deum peteret à fœmina conſenſum in adulterio, peccaret lethaliter etiam contra Religionem.

3. Quaſnam perſonas poſſumus adjurare?

Reſp. Directè omnes Creaturæ rationales operis boni faciendi capaces ob amorem Dei adjurari poſſunt: item poteſt adjurari Deus per ſe ipſum, vel per Sanctos, tamquam perſonas ſibi gratas. Poſſunt adjurari Beata Virgo, & Sancti omnes per omnes Beatos, non autem per creaturas inferiores. Imperativè & coactivè poſſunt adjurari Dæmones: hoc etiam modò poteſt ſuperior adjurare Subditos per Deum; hæc tamen adjuratio non habet vim obligandi diſtinctam à præcepto Superioris. Indirectè poſſunt adjurari creaturæ irrationales, & animalia nociva, quatenus ſcilicet mittuntur à Deo in pœnam peccati, vel à Dæmone ob invidiam: & ſic reſpectivè ad

D.um

Deum adjuratio erit deprecatoria, relatè ad Dæmonem imperativa. Poſſunt etiam ab habente virtutem miraculorum adjurari immediatè, ſicuti fecit Chriſtus, qui imperavit ventis, & mari.

4. Exorciſta adjurans Dæmones exiſtentes in obſeſſis, poteſt-ne ab ipſis petere aliquid curioſum, & vanum?

Reſp. Negativè; ſic enim haberet commercium cum inimico communi, quod pertinet ad ſuperſtitionem; unde niſi excuſet parvitas materiæ, peccaret mortaliter.

## SECTIO III.

### *De Voto.*

1. QUid eſt Votum?

Reſp. Eſt promiſſio facta Deo de meliori bono. Unde duas habet conditiones; unam ex parte voventis, quòd ſit voluntaria, & libera, ſicuti debent eſſe omnes promiſſiones: alteram ex parte materiæ voti, quòd ſit aliquid melius. Hinc remanet ſolutum dubium, rem ſcilicet indifferentem, ut indifferentem non poſſe cadere ſub voto, niſi ſubſit conditioni, quæ eam reddat meliorem. Votum duplex eſt, aliud ſolemne, aliud ſimplex. Primum eſt, quod fit per profeſſionem Religioſam, vel per receptionem Subdiaconatus. Secundum, quòd fit ſine dictis ſolemnitatibus ſpontanea voluntate privatim, vel in aliis circumſtantiis. Differunt prædicta vota, quòd prima ſunt ſolùm circa caſtitatem, paupertatem, & obedientiam: ſecunda vagantur per omnem materiam bonam. Prima etiam ſunt indiſpenſabilia, & poſſunt tantùm declarari in aliquibus circumſtantiis non tenere. Secunda verò poſſunt diſpenſari.

2. Quænam perſonæ poſſunt vovere?

Reſp. Omnes perſonæ, quæ à jure non prohibentur. Eſt autem à jure prohibitum votum amen-

amentibus, furioſis, ebriis, quamdiù durat ebrietas, pueris ante uſum rationis; ſi autem pueri ſint rationis compotes, poſſunt vovere ea, quæ pertinent ad proprias perſonas, putà jejunare, audire ſacrum, dicere Coronam, ingredi Religionem; at ſi puer eſſet minor annorum quatuordecim, & puella duodecim, poſſent eorum parentes, vel tutores, ſub quorum poteſtate vivunt, hujuſmodi vota irritare. Quoad profeſſionem autem ſolemnem, nullus ejus eſt capax, niſi habeat decimum ſextum annum completum, & integrum annum probationis in dicta Religione compleverit. Hinc minores dicta ætate ab emiſſa profeſſione nullam contrahunt obligationem, neque vota ſolemnia tranſeunt in vota ſimplicia, quia Eccleſia annihilat hujuſmodi vota, ac ſi facta non fuiſſent.

3. Filii familias egreſſi à pubertate, ſed minores annorum viginti quinque, dum manent ſub patria poteſtate, nequeunt emittere vota realia, ſcilicet dandi rem, vel diſtribuendi peculium in aliquo opere pio, quia omnia ipſorum ſunt parentum, niſi fortè aliqua bona caſtrenſia poſſiderent; circa hæc enim cùm ſint veri domini, poſſunt de iis diſponere independenter à patre, & ſic de conſequenti etiam vovere. Neque etiam poſſunt emittere perſonalia vota, quorum obſervantia impediret eos, ne poſſent vacare ſervitio parentum, ut eſſent vota jejunandi, vel peregrinandi in artiſtis. Et ſic de aliis arbitrio Confeſſarii, qui re cognita debet ea commutare in opera pia poſſibilia cum proprio ſtatu.

4. Poteſt-ne Religioſus emittere aliqua vota perſonalia, vel pœnalia?

Reſp. Religioſus circa ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, inconſulto Superiore poteſt vovere, putà adimpletionem alicujus præcepti, vel Regulæ ſuæ Religionis; & hoc etiam valet de filiis familias, de conjugibus, de ſervis independenter

ab

ab iis, quibus ſubſunt. Cùm enim ſint jam obligati ad obſervantiam præceptam à lege, poſſunt hanc obligationem etiam gravare voto?

Reſp. 2. Religioſus poteſt etiam facere votum de conducentibus ad majorem perfectionem, dummodò hæc non ſint contra Sacros Canones, nec impediant regularem obſervantiam; ut ſunt recitare Coronam, audire plures Miſſas; hæc ſtatim obligant, donec Superior diſpenſet, & irritet. Si autem eſſet votum ingrediendi Religionem Camaldulenſium, hoc teneret etiam contradicente Superiore, quia in hoc non eſt ſubditus ſuo Prælato, ſed ſolùm tenetur benedictionem humiliter petere.

5. Quid ſi Religioſus voveat aliquam majorem perfectionem, quæ tamen ſit contra ejus Regulam, putà ſi quis voveret integram abſtinentiam à carnibus, aut nuditatem pedum?

Reſp. Non peccaret, quia ex una parte, materia hujus voti eſt aliquid meliùs, & ex alia ſubintelligitur ſemper tacita conditio, ſi Superior concedat. Debet ergo ſubditus petere licentiam à Superiore, ut poſſit adimplere promiſſionem Deo factam, quia poſt emiſſionem voti tenetur quilibet facere quantum in ſe eſt, ut reddat quod vovit: ſi autem licentiam non peteret, partem ſuam non adimpleret. Tutior etiam ſententia eſt, ut non ſolùm debeat petere licentiam voti circa materiam, putà pedum nuditatem; ſed etiam manifeſtare votum factum, ut faciliùs eamdem licentiam obtineat. Quam obligationem tamen manifeſtationis voti ex pluribus aliis Authoribus apud Navarrum non habet, maximè ſi implicitè conſtet Superiori de voto.

6. Poteſt-ne Religioſus vovere ſe daturum pauperibus aliquid proprii cibi ad hunc effectum ſtudioſè relicti?

Reſp. Negativè, quia etiam illud, quod parcè vivendo acquirit, Monaſterio acquirit; hinc nequit de eo diſponere, ſed requiritur ſaltem taci-

ra Superioris licentia; quod etiam procedit de veſtibus, & aliis datis ad uſum.

7. Poteſt-ne Maritus vovere caſtitatem?

Reſp. Quantum in ſe eſt, poteſt hoc votum facere; tenetur tamen reddere debitum, & non poteſt petere ſine peccato. Poſſunt etiam uxorati facere vota perſonalia, quæ non impediant bonum Matrimonii, putà recitandi Coronam, vel quid ſimile; non autem peregrinationes, vel jejunia valdè debilitantia, niſi de conſenſu alterius conjugis.

8. Poteſt-ne debitor in dammum creditoris fieri Religioſus, & vovere?

Reſp. De jure antiquo poterat hoc fieri: ſicuti enim quis cedendo propriis bonis cum infamia, ita liberatur à creditoribus, ut non poſſit moleſtari quoad ea, quæ ſunt ejus victui neceſſaria: multò magis ingrediendo Religionem gratia inſerviendi Deo, maximè, ut notat Sanchez, ſi hic vir eſſet inhabilis ad acquirendum propria induſtria tantam pecuniam, qua ſatisfaceret creditoribus. Verùm quia ſub hoc Religionis prætextu oriebantur ſcandala, & damna in proximis: ideò Sixtus V. prohibuit, ne hujuſmodi viri debitis onuſti in Religionibus recipiantur. Quod etiam procedit de iis, qui tenentur aliis rationem reddere pro adminiſtratione, ſive publica, ſive privata. Adverte tamen, quòd licèt Sixtus Quintus voluerit in Bulla profeſſionem debitorum omninò eſſe nullam: Clemens VIII. poſteà declaravit, profeſſionem validam eſſe, & ſolùm, quòd debitores puniantur pœnis dicta Bulla contentis. Nomine debitorum non veniunt hìc illi, quorum bona in ſæculo relicta ſufficiunt ad debita extinguenda: Neque illi pro quibus alius vellet ſatisfacere proprio ære: Neque illi qui ſunt impotentes ſolvere donationes ex propria liberalitate factas, quia nullus poteſt ſpontè promittere plus quàm poſſit erogare. Neque illi, qui pauca, & parvi momenti

menti habent debita, quia in dicta Bulla habetur, *Ingente ære alieno gravati*. Volunt nonnulli etiam hic non comprehendi debitores, qui non ex propria culpa, ſed ex puro infortunio ſunt tales: Item nomine Religionis non intelligi militias equitum, in quibus poteſt quis poſſidere, & acquirere bona pro ſatisfactione creditorum.

9. Filii habentes patrem egenum in ſæculo, cui poſſunt propria induſtria ſuccurrere, poſſunt-ne ingredi Religionem, & ibi vovere?

Reſp. Negativè: quia talia vota ſunt contra naturalem obligationem ſuccurrendi parentibus; valeret tamen dicta profeſſio, & ſolùm teneretur profeſſus petere diſpenſationem à Summo Pontifice exeundi è clauſtris, ut conſuleret vitæ, & honeſto ſtatui ſuorum parentum: quod eſt juxta ſtylum curiæ.

10. Vovens Religionem, ſi aſſumatur ad Epiſcopatum; tenetur-ne ampliùs adimplere votum?

Reſp. Nonnulli conſiderantes Epiſcopatum tamquam ſtatum perfectiorem, exiſtimarunt, aſſumptum ad Epiſcopatum ad nihil ampliùs teneri. Verùm probabilior ſententia eſt, hunc teneri dimittere Epiſcopatum, & Religionem ingredi, quia Epiſcopatus non eſt major perfectio ejuſdem ordinis cum Religione, ſed diverſi. Hinc exiſtens Epiſcopus nequit ſine diſpenſatione Pontificis facere votum Religionis, aut longæ peregrinationis, aut alterius rei impedientis à cura Epiſcopali: & caſu quòd faceret, teneretur eorum petere relaxationem à Summo Pontifice.

11. Vovens aliquid, putà ingredi Religionem, quonam tempore tenetur adimplere?

Reſp. Cajet. in votis factis ſine determinata circumſtantia temporis, puta ea fore adimplenda, quando conſcientia incipit remordere; ſed ut notat Molfeſius, regula hæc pro ſcrupuloſis eſt nimis arcta, quia citò eos ſolicitat remorſus conſcien-

ſcientiæ: & è contrà ſalutis immemores, cùm numquam patiantur tales ſcrupulos, numquam etiam tenerentur adimplere. Circa ergo tempus adimplendi votum, obligatio eſt cùm primùm illud poteſt commodè adimpleri, juxta illud Deuteronomii: *Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum*. Hinc docet D.Tho. Deum acceptare votum pro commoditate voventis, quando ſcilicet arbitrio viri prudentis illud commodè adimplere poteſt. Non ergo quis tenebitur ſtatim poſt decimum quintum annum completum, ſi tunc non ſit habilis ad ferendos labores Religionis, vel litteras ſufficienter non didicerit; debet tamen attentè obſervare, ne dilatio ſit cauſa, ut ampliùs votum non adimpleatur.

12. Si quis poteſt votum partim adimplere, partim non, tenetur-ne adimplere ſecundùm partem, quam poteſt?

Reſp. Affirmativè: quia impotentia, quæ excuſat à voto, cùm non afficiat totam materiam, ſed aliquam partem relinquat adimplebilem, ſecundùm illam quis tenetur. Sic vovens dare mille in eleemoſynam, vel jejunare per menſem, ſi valeat tantùm dare centum, vel jejunare per decem dies, tenetur præſtare hæc opera: neque in hoc valet illa regula, quòd major pars trahat ad ſe minorem.

13. Tenetur-ne hæres adimplere vota Teſtatoris?

Reſp. Si vota ſunt perſonalia, putà ſervare caſtitatem, jejunare, vel quid ſimile afficiens perſonam, hæc non tranſeunt ad hæredes, ſed pereunt, pereunte perſona: neque tenetur hæc vota commutare in certam eleemoſynam dandam, niſi fortè ſic legaverit Teſtator; tunc enim tenetur, non ex voto, ſed ex diſpoſitione Teſtatoris. Si autem vota ſint realia, & non excedant vires hæreditatis, putà ſolvere centum in

eleemoſynam, ædificare Eccleſiam, & ſimilia, tunc hæredes tenentur cum proportione ad hæreditatem, vel totum, vel ſecundùm partem adimplere, eo modo, quo tenentur ſolvere alia debita realia defunctorum.

14. Qui non adimplevit votum ſuum eo tempore quo vovit, tenetur-ne elapſo eodem tempore adimplere?

Reſp. Ille, qui peccavit non adimplendo, non tenetur tamen ampliùs adimplere, ſi principalius votum factum ſit in honorem temporis determinati, ut jejunare die Sabbati in honorem B. Virginis: ſi autem tempus non ſit motivum principale, tenetur: ut v.g. vovens facere eleemoſynam in prima hebdomada menſis, præter lapſa illa hebdomada tenetur, cùm conditio illa primæ hebdomadæ non ſit motivum, ſed potiùs aliqua præſcriptio, qua violata non debet quis reportare commodum ex iniquitate, & abſolvi ab onere eleemoſynæ.

15. Si quis per metum voveat aliquid, tenetur-ne illud adimplere?

Reſp. Si metus fuit injuſtè incuſſus ad finem inducendi ad votum, non tenetur: ut ſi quis minetur alicui mortem, vel verbera, niſi voveat Religionem, non tenetur illam ingredi. Si autem metus non fuerit à cauſa, quæ habeat pro fine votum, ſed ſolùm fuerit occaſio repræſentans homini periculum vitandum, tunc tenetur, quia ex hoc metu quis liberè vovit, eligens votum tamquam medium proprium ad evitandum periculum: & hic valet illa regula theologica: Quæ fiunt ex metu, ſunt ſimpliciter voluntaria, & ſecundùm quid tantùm involuntaria.

16. Poteſt-ne obligatio voti ceſſare in aliqua circumſtantia?

Reſp. In pluribus ceſſat, & præcipuè in quinque circumſtantiis; primò, interpretatione, ſeu epicheja; ſecundò, ex cauſa rationabili; tertiò, irritatione, quando Superior irritat vota ſubditorum;

torum: quartò, diſpenſatione, ſeu abſolutione, quando Prælatus diſpenſat à voto; quintò, commutatione. Hinc per juſtam interpretationem, & cauſam legitimam votum ceſſat ex natura rei, quæ non obligat in dicta circumſtantia. Sic vovens jejunare in diebus Veneris, per interpretationem non intelligitur in die Nativitatis, ab Eccleſia diſpenſato etiam quoad carnes, ratione maximæ ſolemnitatis. Neque intelligitur quando eſt infirmus, vel labore incompoſſibili cum voto gravatus, & hoc ex juſta cauſa. Per alios modos votum ceſſat ex voluntate Superiorum, vel irritantium, vel declarantium, vel commutantium.

17. Adverte ſolùm, in diſpenſationibus, vel commutationibus votorum debere eſſe juſtam cauſam, vel ex parte materiæ voti, quia in hac facilè quis peccare poſſet, ut eſſet in muliere votum numquam petendi debitum; vel ex parte voventis, ut ſi votum eſſet illi nimis moleſtum, ut indiſcreta recitatio plurium orationum; vel ex parte boni publici, ut ſi quis Princeps voviſſet caſtitatem, quæ non expedit proprio ſtatui ratione imminentium bellorum ex defectu ſuæ prolis. Cum cauſa, commutare votum in aliquod majus, vel æquivalens, poteſt quilibet Confeſſarius; in aliquod minus, non.

18. Si quis voveat ſine intentione adimplendi, tenet-ne votum?

Reſp. Negativè; ſed peccat mortaliter; ſicuti ſi voveat aliquod impoſſibile, quod cognoſcat eſſe tale; ſicuti etiam ſi voveat rem bonam propter malum finem, putà viſitare Eccleſiam alicujus Sancti ad impetrandam mortem inimici, peccat mortaliter; & ſi voveat propter finem ſolùm venialiter malum, peccat venialiter.

19. Si quis dubitet ſe voviſſe, tenetur-ne ad votum?

Reſp. Poſſeſſio ſtat pro libertate, & votum non tenet; E contra ſi ſciat ſe voviſſe, & dubitet

num

num adimpleverit, poſſeſſio ſtat pro voto, & tenetur adimplere. Item ſi ſciat ſe voviſſe, & dubitet de materia voti, ſcilicet, an voverit recitare Roſarium, vel Coronam; tutior pars eſt eligenda, tenetur recitare Roſarium.

20. Quomodo quis ſe gerere debet in commutatione votorum?

Reſp. Debet conſiderare tria, qualitatem voti, qualitatem perſonæ, & qualitatem finis, propter quem factum eſt votum. Si enim votum ſit circa materiam aſperam, & difficilem, debet in alio genere ſeligere etiam materiam gravem, putà quis vovit longam peregrinationem, quam adimplere illi valdè moleſtum eſt; commutet ergo in frequentem viſitationem Eccleſiæ cum eleemoſyna pro rata ſumptuum, quos in peregrinatione feciſſet. Debet quis attendere qualitatem voventis; ſic pauperibus facilè commutanda ſunt vota eleemoſynæ, debilibus vota jejuniorum, & peregrinationum, in alia opera faciliora proportionata ſtatui, & complexioni. Inſuper attendatur finis, qui ſemper (quantum fieri poteſt) debet retineri, vel commutari in aliquod magis conducens ad perfectionem; ut voventi non ludere propter evitanda perjuria, debet, ſi difficile nimis illi ſit, abſtinere à ludo: commutari votum in aliquod refrænans à perjurio, putà ut acceſſurus ad ludum invocet corde nomen Jeſu, breviter orans, petens gratiam non blaſphemandi, & ſubeat pœnam eleemoſynæ, vel jejunii, ſi perjuret, vel blaſphemet. Si finis ſit devotio alicujus Sancti, debet commutari in viſitationem, vel ornatum Altaris ejuſdem Sancti, ſervata conſideratione qualitatis voti, & perſonæ, ſecundùm rectum prudentiæ ordinem, quem commutans debet attendere.

21. Debet-ne commutari votum non committendi aliquod peccatum, putà non fornicandi?

Reſp. Si votum eſt frænum removens à peccato, non debet commutari, ne liberiùs facultas pec-

peccandi pœnitenti detur. Si autem ob fragilitatem voventis eſſet occaſio gravificandi offenſam, & transferendi illam à ſimplici peccato ad ſacrilegium, tunc volunt Authores, quòd ſufficeret commutare votum non fornicandi, putà, in recitationem Coronæ ſingulis menſibus per triennium. Mihi videtur meliùs commutare votum abſolutum in pœnale, putà jejunandi bis, vel ſemel in pane, & aqua, caſu quo quis fornicationem committat; hoc enim eſſet majus frænum pœnitenti.

22. Eſt-ne ſervanda aliqua forma in commutatione, vel diſpenſatione votorum?

Reſp. Si hujuſmodi commutationes fiant à Summo Pontifice, vel Prælatis habentibus authoritatem ordinariam commutandi vota, poſſunt pro libito fieri intra, vel extra Confeſſionem quibuſcumque verbis exprimentibus commutationem, vel diſpenſationem: Si autem tantùm à Confeſſario privilegiato, debet ſemper eſſe in Confeſſione.

23. Dividitur votum in reale, quod pertinet ad rem aliam à perſona, ut dare eleemoſynam, ædificare Eccleſiam; & perſonale, quod afficit perſonam voventis, & debet adimpleri per ipſam, ut recitare Officium, jejunare, & ſimilia. Dividitur in abſolutum, conditionale, & pœnale: Abſolutum eſt, quod fit amore virtutis: ut ſi quis voveat caſtitatem, quam ſcit Deo placere. Conditionale eſt, quod fit ſub aliqua conditione, qua ſolùm poſita, votum ligat voventem; ut Voveo caſtitatem, ſi Deus liberabit me ab hoc periculo. Pœnale eſt, quod fit in pœnam alicujus actionis, v. g. ſi juravero, ſi luſero, voveo me daturum eleemoſynam. Probabile eſt, vota conditionalia, & pœnalia non eſſe Summo Pontifici reſervata, etiamſi ſint Caſtitatis, & Religionis.

SE-

# SECTIO IV.

## *De Mendacio.*

1. QUid eſt Mendacium?

Reſp. Eſt verbum prolatum cum intentione fallendi, & decipiendi proximum, qui exiſtimat verum id, quod dicitur. Hinc malitia peccati conſiſtit in illa injuſtitia, qua quis intendit, & vult proximum decipere. Quare ſi quis dicat rem falſam, exiſtimando eſſe veram, non mentitur; e contrà, ſi quis dicat veritatem, credendo rem eſſe falſam, cum intentione decipiendi, mentitur. Dicere aliquod falſum ſine intentione decipiendi in circumſtantia tali, in qua prudens auditor poſſit concipere rem aliter ſe habere, non peccat. Neque apud Layman citantem D. Auguſtinum peccant mulieres, quæ dicunt infantibus lugentibus lupum eſſe foris, vel quid ſimile, quia intendunt primariò juvare, non verò decipere.

2. Quot ſunt ſpecies mendacii?

Reſp. Tres, ſcilicet mendacium jocoſum, & ludicrum, quod habet pro motivo delectationem, & hoc non excedit malitiam peccati venialis. Officioſum, quod habet pro motivo aliquam utilitatem; & ad hanc ſpeciem ſpectant mendacia aulicorum, ſervorum, & filiorum ſimulantium magnũ affectum, & æſtimationem erga dominos, & parentes. Tertium eſt pernicioſum, quod habet pro fine damnum proximi, vel ſpirituale, vel temporale. Hoc mendacium juxta malum, quod proximo inferre intendit, recipit etiam gravitatem; ſic ex gravi damno mortale eſt, ex levi veniale.

3. Tenetur-ne quis dicere veritatem?

Reſp. Affirmativè: termini tamen ad illam dicendam poſſunt eſſe varii, alii clarè exprimentes ſenſum verum, alii autem æquivocè, qui habent duplicem ſenſum, unum occultum, & verum, alterum manifeſtum, & falſum.

4. Eſt-ne licitum uti hujuſmodi æquivocis?
Reſp. In debitis circumſtantiis poſſumus illis quandoque, ſobriè tamen, & prudenter uti, ſcilicet quando interrogatur de re aliqua, quam quis non eſt obligatus manifeſtare, neque poteſt aperire ſine ſuo, vel alterius damno, tunc licitum eſt æquivocare; & hujuſmodi æquivocis uſi ſunt Sancti veteris, & novi teſtamenti. Extra neceſſitatem non debet quis uti hujuſmodi æquivocis, ſecùs duplicitate ſua perturbaret modum vivendi humanum.

# CAPUT III.

## *De tertio Præcepto: Sabbata ſanctifices.*

1. QUid eſt ſanctificare Sabbata?
Reſp. Eſt præbere Deo certis diebus ab Eccleſia deſtinatis exteriorem cultum, abſtinendo ſe ab operibus ſervilibus, & exercendo ſe in operibus ſanctis. Hinc præceptum duplicem affert obligationem, unam poſitivam ponendi certa opera ſervilia. Hoc præceptum eſt mixtum Jure Divino poſitivo, quo Deus præcipit in Decalogo, & pluribus locis Scripturæ, ſanctificationem ſolemnitatum, quas ſibi reſervavit; & Eccleſiaſtico, quo poſteà declaravit Eccleſia ſingulas Dominicas, & ſolemnitates B. Virginis, & Apoſtolorum, & nonnullorum Myſteriorum noſtram præcipuè fidem commemorantes, ſanctificandas eſſe. Hinc pro toto Orbe ſolus Pontifex, vel Concilium Oecumenicum: pro Diœceſibus particularibus Epiſcopi habentes authoritatem ſpiritualem poſſunt feſta ſtatuere; Principes verò ſæculares poſſunt ſolùm inhibere laicis opera ſervilia, & judicia fori ſub pœnis corporalibus, non verò obligantibus in conſcientia.
2. Quid eſt opus ſervile?
Reſp. Illud, quod ordinariè fit per ſervos, & opi-

opifices, licèt etiam aliquando fiat per dominos. Hujus præcipuè duo ſunt ſigna: primum, quòd fiat per corpus tamquam per inſtrumentum ei conſentaneum: ſecundum, quòd tendat ad utilitatem corporis; non ponitur tamen ſub opere ſervili ſcribere, etiam ſi hoc fiat intentione lucri; alia etiam opera, quæ fiunt ad ſe divertendum, ut piſcari, venari, digladiari, nam iſtæ actiones non fiunt potiùs per ſervos, quàm per dominos, neque ſunt ad commoditatem corporis per ſe.

3. Quandonam incipit obligatio diei feſti, & quando deſinit?

Reſp. A media nocte vigiliæ uſque ad mediam noctem alterius diei; ſic enim moraliter conſtituitur una dies ſpatio vigintiquatuor horarum.

4. Si quis die feſto laboret per horam in operibus ſervilibus, & mechanicis, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Per Bonacinam integra hora eſt materia gravis conſtituens peccatum mortale; per Suarez verò requiruntur ſaltem duæ horæ.

5. Laborare per notabile tempus parvis, & diverſis vicibus interpollatis in die feſto, eſt-ne peccatum mortale?

Reſp. Sanchez affirmat, quia feſtum conſideratur totum per modum unius; unde diſcontinuatio illa brevis non facit, quin gravis injuria irrogetur toti diei. Imò Toletus tenet, quòd in diverſis diebus feſtis laborans parvo tempore, in quolibet committat peccatum mortale, eò quia irreverentia commiſſa per tale opus mechanicum in die feſto, continuanda eſt moraliter cum irreverentiis dierum ſolemnium ſubſequentium; probabiliùs tamen negatur ab aliis authoribus; quia obligatio afficit ſingulas ſolemnitates ſecundùm ſe, non ut conjunctas cum cæteris.

6. Sunt-ne prohibita etiam opera artium liberalium?

Reſp. Negativè, dummodò earum profeſſores Miſſam audiant. Hinc ſcribere, & tranſcribere, ut faciunt Notarii, informare Judices, & Lectiones publicas facere, etiam cum ſtipendio, non eſt peccatum mortale; non enim opus prohibetur ratione mercedis, ſed ratione ſui: ſecùs, quis poſſet ſine mercede ſodere, &arare; quod eſt falſum.

7. Poteſt-ne pictor die feſto pingere?

Reſp. Certum eſt, pictorem poſſe tangere picturam jam incœptam, ſi eſſet periculum, quòd pictura ſic relicta per plures dies feſtos reciperet notabile damnum. In caſu tamen, quo nullum damnum ei immineret, Lopez cum nonnullis tenet pictorem poſſe ſine ſcrupulo pingere, quia pictura eſt ars liberalis, cujus opus non eſt magis ſervile, quàm ſcribere, cùm conſiſtat etiam ipſa in lineamentis, & figuris, quæ manu deducuntur, & diriguntur mente. Verùm hanc ſententiam putat tantùm probabilem Molſeſius, ſi ſermo ſit de deſignatione, quæ magis conſiſtit in opere mentis, quàm manus: ſecùs, ne nimia tribuatur licentia hujuſmodi viris violandi ad libitum dies feſtos ex deſiderio lucri, & affectu avaritiæ, tenet Reginaldus probabilius eſſe picturam non eſſe opus licitum: quia hæc ars communiter reputatur mechanica, & ſufficit judicium commune ad interpretandam obligationem præcepti.

8. Eſt-ne diebus feſtis prohibitum judicium publicum, ſeu ſtrepitus fori?

Reſp. Omne judicium, ſive civile, ſive criminale, prohibitum eſt, nec licet iis diebus judicem ſedere, & definire. Excuſatur tamen in judicio civili, ſi ſederet cauſa pietatis ad providenda alimenta pupillis, & viduis, vel cauſa neceſſitatis, ſi eſſet timor fugæ alicujus debitoris; in criminali etiam poteſt judicium ferre ratione temporis, ut tempore belli in Civitate obſeſſa. Ratione magnæ urgentiæ licet judicium criminale ferri, & exequi: vel in caſu neceſſitatis, ſi timea-

meatur de fuga delinquentis: vel quia, ſi juſtitia differatur, ſit periculum alicujus impedimenti. Eſt etiam prohibitum juramentum, non ſolùm judiciale, ſed etiam extrajudiciale; & ideò uſus obtinuit, ut diebus feſtis non fiant contractus, qui ſolent juramento firmari. Poteſt tamen dari juramentum cauſa pacis tuendæ, vel occaſione pietatis, vel neceſſitatis, ut ſuprà. Hinc ob ſubitam lucri occaſionem, quæ ceſſaret, ſi differretur ad tempus feriale, licet facere contractum civilem ſine violatione feſti. Ita Hilarius citans Cajetanum.

9. Poteſt-ne quis iter aggredi in die feſto?

Reſp. Iter facere de ſe non eſt opus ſervile, ſive equeſtre ſit, ſive pedeſtre: tenetur tamen iter agens, dum diſcedit à loco, ubi ſervatur ſolemnitas, Miſſam audire. Nautæ etiam, & muliones cum rhedis, vel equis oneratis, poſt auditam Miſſam poſſunt iter habere. Item ſi reperiantur in itinere, non tenentur hærere loco, ubi ſit aliqua particularis feſtivitas, ut ibi Miſſam audiant: & quoad nautas, ſi ſine gravi detrimento poſſunt die Dominica aggredi littus, in quo audiant Miſſam, tenentur illuc appetere; ſecùs tamen, ſi hoc foret illis valdè incommodum, quia Eccleſia non obligat cum magno detrimento.

10. Poſſunt-ne diebus feſtis alii artifices mechanici opus ſervile facere?

Reſp. Illi, qui neceſſarii ſunt ad ſuſtentationem vitæ, vel corporis, poſſunt opera propriarum artium exercere: ſic Coqui, Macellarii, Piſtores, Molendinarii, Tabernarii, venditores herbarum, & fructuum: Quoad Molendinarios, ſubintelligi debet, quando tantam farinam præparant, quæ eſt neceſſaria ad commodam ſuſtentationem loci. Idem dicendum de operibus neceſſariis pro ſalute; & ideò excuſantur Medici, Chirurgi, Pharmacopolæ, & Aromatarii. Milites etiam in bello defenſivo poſſunt eorum opera exercere. Quoad offenſivum, res eſt valdè

dubia, & ſunt hinc inde ſententiæ.

11. Poteſt-ne quis conſultò egredi à ſua Parochia, vel loco, ubi celebratur dies feſtus, & tranſire ad alium, ubi non celebratur, ex intentione fugiendi ſolemnitatem?

Reſp. Affirmativè: quia nullum extat præceptum in contrarium; & egrediens potiùs fugit obligationem, quàm frangat. Adverte tamen, quòd ſi egrediatur manè ſolemnitatis, tenebitur priùs Miſſam audire, quia audire Miſſam eſt præceptum affirmativum, obligans pro primo tempore, cùm prævidet ſe poſteà audire non poſſe.

12. Quiſnam poteſt dies feſtos diſpenſare?

Reſp. In tota Eccleſia Summus Pontifex ſicuti poteſt veteres abrogare, ita novos dies feſtos inſtituere, hoc enim præceptum quoad temporum determinationem dependet totaliter ab ejus authoritate: quoad ſolemnitates autem particulares propriarum Eccleſiarum, ſinguli Epiſcopi habent eamdem authoritatem diſpenſandi.

13. Poteſt-ne ex neceſſitate Prælatus in ſua Diœceſi diſpenſare ſolemnitatem communem totius Eccleſiæ?

Reſp. Si neceſſitas ſit præſentanea, ut venire ſolet tempore ſeminationis, collectionis frugum, & vindemiæ ratione detrimenti imminentis ex dilatione, diſpenſare poteſt. Hoc idem facere poſſunt Parochi forenſes, quando non eſt facilis acceſſus ad Prælatum. Pro neceſſitate autem futura hoc facere non valet, ſed abſolutè recurrendum eſt ad Summum Pontificem. Si autem nulla, vel levis, vel ficta ſi neceſſitas, tunc caſu quo diſpenſet, diſpenſatio non valet, quia inferior non habet auctoritatem diſpenſandi in lege ſuperioris, niſi ex graviſſima cauſa, in qua impoſſibilis eſt recurſus ad ipſum.

14. Epiſcopus diſpenſans abſtinentiam ab omni opere ſervili in die feſto ex aliqua cauſa, debet-ne commutare in aliud opus bonum?

Reſp. Affirmativè, quia quoties diſpenſatur ab

ab aliqua lege ſecum onus ferente, debet imponi proportionaliter aliud onus; ſic in diſpenſatione feſtorum ſolet imponi pro onere largitio alicujus eleemoſynæ locis piis.

15. Circa ſecundam obligationem audiendi Miſſam diebus feſtis, tenetur quilibet habens uſum rationis ita aſſiſtere Sacrificio, ut cenſeatur illi moraliter præſens, etiamſi non audiat vocem Sacerdotis, neque illum videat. Debet etiam eſſe præſens toti Sacrificio. Poteſt tamen ſine mortali aliquam partem omittere, vel uſque ad Epiſtolam excluſivè, vel poſt conſumptum Sacramentum, non tamen poteſt relinquere utramque partem. Coninch. tenet poſſe partem unius Sacri conjungi cum parte alterius Sacri, atque ſic cointegrari una auditio Miſſæ.

16. Si quis devotionis cauſa audiret unum Sacrum cum animo adimplendi præcepto per aliud, poteſt poſteà mutare voluntatem, & ſatisfacere præcepto per priùs auditum; ſi tamen ipſe putet ſe non ſatisfeciſſe, tunc peccabit ex conſcientia erronea. Hinc requiritur intentio, & attentio talis, quâ quis voluntariè non diſtrahatur ad cogitandum alia, quæ pia non ſunt. Confabulationes per majorem partem Miſſæ impediunt ſatisfactionem præcepti. Diſcedens ab uno loco die feſto putans probabiliter ſe poſſe audire Miſſam in loco vicino, ſi ampliùs ibi non adſit Miſſa, non peccat. Habens ſubditos, putà filios, vel ſervos, tenetur dare illis commoditatem audiendi Sacrum. Excuſatur ab auditione Sacri impotens phyſicè adire Eccleſiam; putà ſi eſt ægrotus; ſi clauſus domi, vel impotens moraliter; quando ſcilicet neceſſitas, vel charitas, vel juſtitia eum detinet domi, vel ſi eſt excommunicatus, aut interdictus.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 52. Præceptum ſervandi feſtum non obligat ſub mortali ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus.

53. Satisfacit præcepto Eccleſiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor ſimul à diverſis celebrantibus audit.

# CAPUT IV.

## *De quarto Precepto: Honora Parentes.*

Sectio I. *De obligatione Patris ad filios, & fratrum ad invicem.*

Sectio II. *De obligatione ſervorum ad dominos, & inferiorum ad ſuperiores.*

PRæceptum honorandi Parentes meritò ponitur tamquam primum ſecundæ Tabulæ mandatum, quia poſt Deum, nullus eſt nobis magis conjunctus illo, qui dat nobis eſſe; eique majorem præ omnibus obligationem habemus. Hoc præceptum importat explicitè debitum filiorum erga Parentes, & è contra; implicitè autem importat obligationes, quæ intercedunt inter quemlibet ſuperiorem, & inferiorem: ſic hoc præceptum nomine Parentum importat etiam Magiſtros, Patres ſpirituales, Principes, Senes, Dominos. Non eſt tamen æqualis erga omnes obligatio, ſed aliquibus eſt debita reverentia tantùm, aliis verò reverentia, obedientia, & alimenta congrua eorum ſtatui, ſi indigeant, nec aliunde ea poſſint commodè habere.

SE-

# SECTIO I.

*De mutua obligatione Patrum ad filios, & fratrum ad invicem.*

1. CONtra quam virtutem peccat filius non honorando Parentes?

Reſp. Contra pietatem, & juſtitiam; & hoc peccatum, nedum eſt contra Jus Divinum, & Eccleſiaſticum, ſed etiam contra jus naturale, quod ſubordinat filios parentibus. Hinc non ſufficit in confeſſione dicere: Gravi injuria affeci hominem; ſed explicari debet circumſtantia Patris, quæ immutat ſpeciem peccati.

2. Eſt-ne ſemper peccatum mortale non obedire Parenti?

Reſp. Si materia gravis ſit, licet domeſtica, vel ex inobedientia contriſtentur valdè Parentes, filii voluntariè inobedientes peccant mortaliter. Si autem ſit levis, & rationabiliter inde non ſequatur gravis triſtitia in parentibus, peccant tantùm venialiter. Hinc ducere uxorem indignam contra voluntatem parentum eſt peccatum mortale. Similiter nolle ducere dignam, quam parentes offerunt propter magnum emolumentum, quod ex tali matrimonio orietur; poſito tamen quòd filius non habeat voluntatem ſervandi caſtitatem. Multò magis mortale erit gravi injuria eos afficere, percutere, odio habere; & denium quidquid dehonorativum, vel læſivum eſt alterius perſonæ, ſi Parentibus irrogetur, ſemper magis gravificabit offenſam.

3. Ad quænam extenditur hoc debitum filiorum erga Parentes?

Reſp. Præcipuè ad quatuor: ad amorem, reverentiam, obedientiam, & auxilium. Amor debet eſſe non tantùm internus, quo illis nullum malum optet; ſic filius ſine lethali nequit deſiderare mortem Patris, ut in illius hæreditate ſuccedat;

cedat; ſed etiam debet eſſe externus per ſigna benevolentiæ; hinc aſpicere parentes torvè, & obliquè, ipſis durè loqui, eis illudere os diſtorquendo, ex Silveſtrina eſt lethale, niſi fortè hæc faceret in impetu iræ, vel pro parvo tempore; tunc enim ratione levitatis materiæ, vel imperfecta deliberatione non eſſet, niſi veniale.

4. Filia, quam parentes diù differunt nuptui tradere, peccat-ne mortaliter, ſi ſine licentia parentum nubat?

Reſp. Si ſit emancipata, ſcilicet annum vigeſimum quintum compleverit, ex hac ſola inobedientia nubendi non peccat mortaliter; nam ſi ducat indignum, vel ex tali matrimonio grave damnum afferat Patri, cùm poſſit æquè benè ducere dignum, & ſine detrimento, etiam peccabit mortaliter: cæterùm licèt filia antedictum annum ducens virum ſine licentia Patris poſſit exhæredari, non tamen ſi ducat poſt dictum annum, aut quod pejus eſt, ſi cum dedecore familiæ ſe ipſam proſtituat, quia in foro exteriori infortunium filiæ tribuitur patri, qui congruo tempore ei non conſuluit bono aliquo marito.

5. In aliquo caſu poſſunt-ne filii facere contra voluntatem Patris graviter præcipientis?

Reſp. Præcipuè in duobus; primò cùm aliquid præciperet contra præcepta Dei, vel Eccleſiæ; ſecundò cùm conaretur impedire electionem ſtatus perfectioris, ſcilicet Religioſi; in iſtis enim duobus caſibus intelligitur illud Evangelii: *Qui non odit Patrem ſuum, & Matrem ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus*.

6. Patre, & Matre indigentibus, quinam debet à filio præferri in alimentorum ſubminiſtratione?

Reſp. Quæſtio eſt de filio, qui poſſit uni tantùm ſubvenire; ſi enim pariter poſſit ambobus, certum eſt, utrumque parentem ab eo fore alendum. Aliqui ergo volunt, relicta Matre teneri ad ſubveniendum Patri, quia hic cùm verè

det

det eſſe filio, habet jus ad recipienda alimenta præ omnibus aliis. Molfeſius vult, quòd relicto Patre teneatur ſuccurrere Matri ratione ſexus infirmioris? qui mendicando, gravioribus incommodis & periculis ſubeſt. Poteſt ergo ſuſtineri, quòd circa obedientiam, filius debet præferre Matri Patrem, utpotè prudentiorem; circa ſuſtentationem filius debet præferre Patri Matrem, utpotè infirmiorem.

7. Debet-ne filius ſuccurrere priùs Patri, & Matri, an propriæ uxori, & filiis?

Reſp. Speculativè poteſt utraque pars ſuſtineri, cùm non deſint hinc inde Auctores, & rationes. Verùm cùm in foro judiciali priùs quis alligetur ad alendam uxorem, & filios, quàm parentes; ideò hæc pars videtur etiam tutior.

8. Filius tenetur-ne ſibi victum coarctare, ut parentes indigentes ſuſtentet?

Reſp. Si victus ſit tenuis, non tenetur: priùs enim quis eſt debitor ſibi, quàm aliis: ſi autem ſit in eo aliqua ſuperabundantia, ſaltem ex charitate ſi non ex juſtitia, tenetur aliquid ſibi ſubtrahere, quo valet Parentes nutrire, ſi ſit ſuperfluitas, omninò tenetur. Quæ dicta ſunt hucuſque de filiis, procedunt tam de naturalibus, quàm de adoptivis, quàm de ſpuriis, quia omnes ſunt filii, & ad omnes tranſeunt ſupradictæ obligationes, cum hac differentia, quòd in ſpuriis cùm Mater ſit Patre certior, debet in omnibus, poſita paritate circumſtantiarum, Patri præferri. Adverte etiam, quòd ſub nomine Parentum veniunt Avus, Abavus, Proavus, & ſic omnes aſcendentes uſque ad ſtipitem incluſivè; ſicuti nomine filiorum veniunt Nepotes, & Pronepotes, omneſque deſcendentes à ſtipite in infinitum, quibus omnibus in caſu gravis neceſſitatis quis tenetur alimenta præſtare cum prælatione ad invicem ſanguine magis propinquorum.

9. Ad quid tenentur Parentes reſpectu ſuorum filiorum?

Reſp. Præcipuè ad duo, ſcilicet ad educationem bonam, & alimenta præſtanda. Nomine educationis, nedum venit inſtruere eos Myſteriis noſtræ Fidei, mittendo ad Catechiſmos, ſeu Doctrinam Chriſtianam audiendam, & virtutibus Chriſtianis imbuere, prohibendo-ne vitiis, aut malis ſociis adjungantur, verùm etiam curare, ut virtutibus ſæcularibus proprio ſtatui convenientibus erudiantur. Hinc qui ex avaritia, vel ex ignavia filios ſinerent ſine virtutibus creſcere, peccarent mortaliter. Graviter etiam peccarent diſſipantes notabiliter bona propria filiis relinquenda, vel conviviis, vel ludis, vel inertia, non adhibendo ſaltem diligentiam mediam, ut ea cuſtodiant.

10. Quale-nam peccatum committunt Parentes, qui filios, vel filias compellunt ad ingrediendam Religionem?

Reſp. Committunt peccatum mortale habens annexam excommunicationem ex Concilio Tridentino, quam incurrunt, nedum injiciendo manus violentas in liberos, ut Religionem ingrediantur; verùm etiam importunis precibus, increpationibus, ſignorum exhibitione, ſeu teſtimonio, per quæ ſignificent Parentes ſe hujuſmodi prolem nunquam amaturos, niſi in hac parte ſibi complaceant; ita Bertau, qui citat etiam alios.

11. Peccant-ne mortaliter Parentes cogendo filios ad ineundum Matrimonium contra eorum voluntatem?

Reſp. Affirmativè, quia faciunt contra juſtitiam in re gravi; violant enim jus, quod habet unuſquiſque ad faciendum contractum proprii corporis. Non peccarent tamen impediendo, ne filii ducant uxorem proprio ſtatui indecentem; ſic enim conarentur avertere injuriam ipſis quoque communem, & alia mala, quæ ex iſtis Matrimoniis, ut plurimùm eveniunt conjugatis.

12. Peccant-ne Parentes teneriùs unum filium amando præ alio?

Reſp.

Reſp. Si motivum hujus amoris ſit major virtus, & obedientia filii, nullo modo peccant, cùm rationabiliter ſe gerant, magis amando, quod eſt magis amabile: ſi autem teneriùs ament ex aliquo geniali motivo, ratione cujus notabilem differentiam faciant in victu, veſtitu, & ornatu, quod ſit cauſa rixarum, & odii inter fratres, non excuſarem eos à peccato mortali; cauſant enim grave damnum illis, à quibus deberent pro viribus omne malum avertere. Si major amor ſiſtat purè in interno, ſine ulla notabili exteriori differentia, erit tantùm peccatum veniale.

13. In juramento execratorio, in quo Pater grave malum filiis imprecatur, quotuplex peccatum committitur?

Reſp. Si ex odio hoc faciat, & quidem deliberatè, committit triplex peccatum, nempè contra juſtitiam, contra charitatem, & contra Religionem.

14. Quamnam obligationem habent fratres ad invicem?

Reſp. Ultra debitum mutui amoris fraterni, tenentur etiam in gravi neceſſitate ſibi ſuccurrere, & alimenta miniſtrare. Hinc ſi quis propria induſtria poſſet conſulere paupertati fratrum, aut ſororum, nequit Religionem ingredi, quia fortiùs urget præceptum naturale ſuccurrendi fratribus in gravi neceſſitate poſitis, quàm conſilium ingrediendi Religionem. Hoc etiam viget de Clericis Eccleſiaſtico Beneficio divitibus, quia Clericatus non minuit, ſed auget charitatem.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

AB INNOCENTIO XI. 14. Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, ſed ut bonum cupientis, quia nimirùm ei obventura eſt pinguis hæreditas.

15. Licitum eſt filio gaudere de parricidio Pa-

rentis à ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate conſequutas.

## SECTIO II.

### De Obligatione Servorum ad Dominos, & Inferiorum ad Superiores.

1. AD quid tenetur ſervus erga dominum? Reſp. Ad tria, ſcilicet ad honorem, quo reverentiam præſtet ejus dictis, & factis; ad obedientiam, qua ejus mandatis, quæ contra Legem Dei non ſint, aut præcepta Eccleſiæ, vel Reipublicæ, obtemperet; ad fidelitatem, qua miniſtret bona domini juxta ejus intentionem, nihil ſibi retinendo, aut diſtribuendo aliis ſine domini ſui licentia. Hinc ſi diſperdat aliquid parvi valoris, putà amphoram vini, fruſtum panis, parum telæ, vel fili ad reſarciendas proprias veſtes, peccat tantùm venialiter, nec tenetur ad reſtitutionem, quia dominus eſt probabiliter potiùs invitus modi occulti, quo hæc parvi valoris ſublata ſunt, quàm rei ablatæ. Quòd ſi dominus ſit ſtricti juris, & foret etiam malè contentus de pretio rerum, tunc tenerentur ſervi illas reſtituere: tenentur etiam cùm ablatio rerum vilium ſit adeò frequens, ut conſtituat pretium, & damnum notabile, quod utique dominus invitè patitur.

2. Si aliquid pereat domino ex incuria ſervi, tenetur-ne hic ad reſtitutionem?

Reſp. Si res illa ſit ſub ſpeciali ſervorum cura, & ſi incuria, & negligentia, propter quam res periit, vel ſublata fuit, ſit gravis, tunc tenentur ſervi ad reſtitutionem, quia peccant contra juſtitiam, omittendo debitam vigiliam, & curam; hinc ex fractione illius tenentur reſtituere. Si autem res, quæ periit, non ſit ſpeciali ſervorum curæ commiſſa, tunc cùm peccent tantùm contra charitatem, non tenentur reſtituere.

3. Ad quid tenentur domini reſpectu ſervorum?

Reſp. Præcipuè ad duo; ad juſtum ſalarium, & ad vitiorum correctionem. Hinc domini peccare poſſunt, ſi negligant culpabiliter procurare ipſis, ea quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, ut ſunt Sacramenta in gravi morbo; ut catechizentur, & ſciant ea, quæ credenda & ſervanda ſunt à quolibet fideli, ut præcepta Eccleſiæ obſervent, jejunent, Miſſam audiant diebus feſtis; ſi non corrigant, cùm audiunt eos blaſphemare, vel ſciunt eſſe adulteros, fornicatores, ſi eis imperent aliquid, quod ſine culpa exequi nequit, ut v. g. percutiant proximum, aliquem inebrient, fœminam ſeducant; ſi verba contumelioſa contra eos proferant; & multò magis ſi graviter verberent, quia ad dominum tantùm ſpectat correctio, & punitio ſpectat ad Magiſtratum; in his omnibus pro modo negligentiæ domini in ſervos erit & culpa, quandoque mortalis, & etiam aliquando venialis.

3. Teneturne dominus dimittere ſervum deditum vitiis, putà blaſphemiis, ebrietati, ſcortis?

Reſp. Si dominus timeat pravo exemplo reliquos ſervos malis moribus imbuendos eſſe, vel ſi ſperet ſervum rediturum ad meliorem frugem, ſi dimittatur, in his caſibus, facto priùs experimento correctionis, tenetur dimittere, ut avertat malum à domo ſua, & à proximo ſuo: caterùm ſi non immineat aliis conſervis periculum imitationis parvæ, & ex dimiſſione nulla ſperetur emendatio, poterit retinere.

5. Poteſtne ſervus, qui præcipitur, ut dominum ad ædes mulieris malæ comitetur, vel nuntia, aut litteras deferat, obedire ſine ullo peccato?

Reſp. Homobonus tenet, litteras à ſervis certò ſcientibus amatoria continere deferre non poſſe ſine peccato lethali; multò magis nuncia determinatè continentia tractatum de loco, de modo, vel de aliis circumſtantiis peccati: quæ ſententia

tia mihi videtur certa, quo ad comitatum autem, nullum committitur peccatum.

6. Tenetur-ne quis ſub lethali obedire Superiori Eccleſiaſtico, & Laico aliquid præcipientibus?

Reſp. Affirmativè, ſi res gravis ſit; ſi autem ſit levis, vel habeat adjunctam pœnam temporalem, dummodò non ſit neque mortis, neque excommunicationis, ſed tantùm pecuniaria, vel conſimilis, tenebitur pœnam ſubire, & peccat tantùm venialiter. Contemnere Superiorem, ſive Laicum, ſive Eccleſiaſticum, ſemper eſt mortale.

7. Tenetur-ne quis obedire Prælato mandanti ſub pœna excommunicationis, ut denuncientur ſcripturæ, complices delicti, vel quid ſimile?

Reſp. Affirmativè, excuſat ab hac pœna ignorantia, vel impotentia moralis; item ſi pars, ad cujus inſtantiam lata eſt excommunicatio, intendat, ſive expreſsè, ſive tacitè, illum eximere ab hac obligatione denunciandi; multò magis ſi per verba Monitorii quis excipiatur, vel ſi ex tali revelatione quis timeret grave damnum ſibi, vel perſonæ ſibi valdè conjunctæ; item ſi hoc ſciat ſecretò ſub obligatione ſigilli naturalis, & ſi verba Monitorii continerent errorem notabilem, vel injuſtitiam. Socius criminis non tenetur denunciare, niſi in judicio, cùm interrogatur à Judice. Hæc omnia valent in iis cauſis, quæ non pertinent ad Fidem, ſeu ad ſanctæ Inquiſitionis Tribunal. Fuſiora de hoc videri poſſunt in parte tertia, Cap. de cenſuris.

8. Tenetur-ne quis denunciare perſonas in fide ſuſpectas Inquiſitoribus intra tempus ab ipſis deſinitum ſub pœna excommunicationis.

Reſp. Affirmativè: ſi quis per ignorantiam non revelet, ceſſante ignorantia tenetur revelare. Neque excuſat ab hujuſmodi revelatione, ſi quis non poſſit probare delictum, ſicuti in aliis Tribunalibus, quia in Inquiſitione denuntiator adhibetur tamquam teſtis. Crimina hæreſis

denun-

denuntianda ſunt, etiamſi ſciantur ſub quovis ſigillo naturali, etiam jurato, excepto ſigillo Confeſſionis.

9. Tenetur ne quis denunciare crimen occultum, & jam mendatum.

Reſp. Negativè, excepto crimine hæreſis, & cauſis fidei, quia in iſtis criminibus emendatio ſemper ſuſpecta eſt, & poteſt ex eo timeri grave damnum.

10. Poteſt-ne quis licitè fraudare gabellas à Principe impoſitas?

Reſp. Si juſtæ ſunt, fraudari non poſſunt: à ſubditis autem ſemper cenſendæ ſunt juſtæ, niſi evidenter conſtet de earum injuſtitia; hinc fraudans tenetur in conſcientia fraudatam pecuniam reſtituere, non tamen ſolvere pœnam, niſi poſt ſententiam Judicis. Miniſtri quoque, qui aſſiſtunt portis, ſi permittant fraudari gabellas, tenentur ad compenſationem damni, niſi fortè fraudator ſatisfaciat; non tamen ad ſolutionem pœnæ.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 3. Quamvis evidenter tibi conſtet Petrum eſſe hæreticum, non teneris denunciare, ſi probare non poſſis.

45. Libri prohibiti donec expurgentur, poſſunt retineri uſque dum adhibita diligentia corrigantur.

Ab INNOCENTIO XI. 51. Famulus qui ſubmiſſis humeris ſcienter adjuvat herum ſuum aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam virginem, & multoties eidem ſubſervit, deferendo ſcalam, aperiendo januam, aut quid ſimile cooperando, non peccat mortaliter; ſi id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à domino malè tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo ejiciatur.

CA-

# CAPUT V.

## *De quinto Præcepto Decalogi, Non occides.*

Sectio I. *De occiſione in genere.*
Sectio II. *De Bello.*
Sectio III. *De duello.*
Sectio IV. *De ſcandalo.*

1. NOmine occiſionis prohibitę hoc præcepto non ſolùm venit injuſta hominis occiſio, ſed etiam vulneratio, mutilatio, & quælibet alia violenta ſanguinis effuſio, ſeu actio nociva proximo in ſalute corporali: quæ ſemper eſt contra juſtitiam, & contra naturam: contra primam, quia nemo habet jus in vitam alterius; contra ſecundam, quia natura ſemper inclinat ad conſervationem, non ad deſtructionem ſui ſimilis in ſpecie. Hinc agitur etiam de Bello, de Duello, & de Scandalo, quod ſpiritualiter occidit.

### SECTIO I.

*De occiſione in genere.*

1. QUotuplex eſt homicidium?

Reſp. Duplex, unum deliberatum, quo deliberatè, & cum intentione nocendi perimitur corpus humanum, vel per ſe, vel per alium, aliud caſuale, quod ſuccedit præter intentionem agentis, ut ſi quis in ſylva putans occidere feram, occidat hominem.

2. Eſt-ne aliquando licitum homicidium?

Reſp. In duobus caſibus licet: primò cùm maleſactor ob bonum publicum à Magiſtratu condemnatur ad mortem: tunc enim publica auctoritate

ritate ut participante dominium Dei poterit quis occidi, juxta præceptum ejuſdem expreſſum in Exodo, cap. 22. *Maleficos non patieris vivere.* Alius caſus, eſt cùm quis non poteſt repellere aliter violentiam injuſti aggreſſoris, qui nos, vel noſtra bona notabiliter damnificat: nam jus naturale dictat vim vi repellere, & permittit non ſolùm vitam noſtram, ſed etiam bona, quibus vita conſervatur, defendere morte violentis injuſtè rapere; & licèt pluris facienda ſit vita hominis, quàm bona fortunæ, tamen malitiæ injuſti aggreſſoris tribuendum eſt, ſi, dum juſtè repellitur in juſta violentia, illé occiditur; primus enim utitur jure naturali neceſſariæ defenſionis, & alius taliter ſe gerit, ut poſſeſſor vitæ & bonorum nequeat alio modo ſe defendere, quàm illum occidendo.

3. Quænam conditiones requiruntur ad hoc, ut ſit licita occiſio publica auctoritate facta?

Reſp. Requiritur obſervantia juris, ſcilicet, quòd reus priùs citetur, audiatur, & poſteà condemnetur; ex Cajetano enim actus publicus fieri debet ex ſcientia, & authoritate publica. Hinc ſi Princeps, vel Magiſtratus ſcientia privata ſciant aliquem eſſe reum mortis, nequeunt mandare occiſionem, niſi ordine juris ſervato: aliter peccant mortaliter.

4. Poſſunt-ne juſtè occidi banniti, ſeu proſcripti capitales?

Reſp. Affirmativè, quia hoc fit authoritate publica ob neceſſitatem publici, & boni Regiminis. Peccant tamen juxta Layman, qui non ex zelo juſtitiæ, ſed ex odio, aut privatæ vindictæ cauſa hoc faciunt: non tamen tenentur ad compenſationem damnorum, de qua infrà dicemus, quia peccant ſolùm contra charitatem, non contra juſtitiam?

5. Si tyrannus minetur Urbi excidium, niſi innocens occidatur, poteſt-ne hic publica authoritate occidi?

Reſp.

Reſp. Directè talis occiſio eſt illicita. Nec valet paritas, quæ communiter ſolet adduci, nimirum ſicuti membrum poteſt abſcindi pro ſalute corporis, ita & civis pro ſalute Civitatis; quia homo eſt tantùm pars moralis Civitatis, à qua non accipit eſſe, & vivere, ſicuti membrum à corpore: Poteſt tamen in aliquo caſu indirectè licita eſſe occiſio, ſcilicet poterit Reſpublica cogere talem civem, ut adeat tyrannum; & ſi nolit adire, ad quod tenetur ex charitate, & juſtitia legali obligante civem vitam exponere pro Republica, ſit ſtatim reus; inde cùm deſinat eſſe innocens, Reſpublica non peccat tradendo illum tyranno; nam traditio de ſe eſt indifferens, & mors tantùm ſequitur indirectè, & præter intentionem Reipublicæ: ita cum Molina, Leſſio, Cardinalis de Lugo, qui docet hoc licere caſu, quo qui exigitur, tyranno ſit ſubditus, non autem ſi peregrinus, aut alienigena.

6. Quænam conditiones requiruntur ad occidendum licitè privata authoritate injuſtum aggreſſorem?

Reſp. Requiruntur duo: primò, ut occidat eum moderamine inculpatæ tutelæ, hoc eſt, non inferendo majus damnum, nec utendo majori vi, quàm neceſſarium ſit ad arcendam violentiam; hinc qui poteſt alio modo, quàm occidendo, ſe, aut ſua defendere; ſi occidat, peccat contra juſtitiam; quia excedit moderamen inculpatæ tutelæ. Secundò, ut occiſio fiat ſtatim ante injuriam illatam: ſi enim inimicus jam fugeret, tunc cùm talis non ſit ampliùs aggreſſor, occiſio non eſſet defenſio, ſed vindicta. Utrùm poſteà quis potens fugere aggreſſorem, & declinare ejus vim, terga vertendo, teneatur hoc modo ſe defendere; reſpondeo, ſi aggreſſus ſit miles, aut nobilis ex fuga contrahens magnam ignominiam, non tenetur hoc facere; ſi autem ſit Religioſus, aut alius, cujus fuga non cederet ipſi in gravem ignominiam, tenetur hoc ſuaviori

modo

modo ſuæ & alterius ſaluti conſulere.

7. Quænam quantitas bonorum fortunæ requiritur ad hoc, ut ſit licita occiſio furis ob illorum defenſionem?

Reſp. Quantitas unius aurei regulariter non reputatur adeò gravis; duorum aureorum admittitur à Diana; cuius ſententia à pluribus cenſuratur tamquam nimis laxa; trium, vel quatuor aureorum à Bonacina admittitur tamquam quantitas notabilis. Adverte, tunc licitum eſſe occidere furem ob defenſionem rei notabilis, & magni momenti, quando alia via v. g. auris, aut aliter recuperari non poteſt; hinc cum Jura dicent furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, ſupponunt, quòd fures nocturni aliter arceri non poſſint, diurni autem poſſint. Cæterum ſi fur nocturnus poſſit capi, non debet occidi: ſi diurnus capi non poſſit, neque recuperari ab eo illud notabile, quod aufert, licitè poteſt occidi.

8. Poteſt ne quis pro defenſione ſuæ pudicitiæ occidere invaſorem impudicum?

Reſp. Affirmativè: ſic Puella ad evitandum ſtuprum, nupta adulterium, & quælibet alia mulier proſtitutionem ſui corporis, poſſunt occidere invaſorem cum moderamine inculpatæ tutelæ: ſi enim quis poteſt occidere furem rei temporalis notabilis, multò magis furem pudicitiæ. Silveſtrina dat aliam rationem, ſcilicèt, quòd ad evitandum decedens conjunctum cum periculo peccandi ſatis juſtificatur dicta occiſio; imò licitum eſt vocare audituros, vociferando, ut ſi aliter nequeant, occidant impudicum oppreſſorem: ſi autem fœmina conſentiat peccato luxuriæ, nequit quis ſuperveniens occidere maſculum, quia mulier tunc per conſenſum ceſſit juri ſuo; neque tunc ſumus in caſu violentiæ, quæ debeat alia violentia repelli: Mulier ad fugiendam oppreſſionem non tenetur vociferari, quia ſe exponeret periculo infamiæ: ſatis ergo eſt,

eſt, ut non conſentiat peccato, & meliori modo, quo poteſt, ſalvet honorem ſuum.

9. Maritus deprehendens uxorem in adulterio, poteſt-ne illam occidere?

Reſp. Negativè, quia Eccleſia, ad quam pertinet explicare latitudinem præcepti homicidii, expreſsè in Sacris Canonibus hoc prohibuit. Deinde non eſt nimis extendenda licentia occidendi, dum adſunt alia media licita, quibus poteſt quis conſulere honori ſuo, detrudendo uxorem in Monaſterium, ſeparando thorum, accuſando coram Judice, ut puniatur pœna mortis. Nec valet, quòd in foro fori Maritus, qui occidit uxorem, & adulterum, non puniatur; lex enim civilis has occiſiones tolerat, conſiderando exceſſum doloris, & iræ, quæ in ſimili caſu graviſſimæ injuriæ nequit contineri. Si hæc reſponſio tibi minùs placet, dic cum aliis Doctoribus, quòd in hac re lex canonica legem civilem correxit.

10. Poteſt-ne quis occidere alium, putà ob defendendum honorem?

Reſp. Univerſaliter licitum non eſt: licèt ergo cùm aliquis aggreſſor vellet viro nobili, vel alteri, qui ſuum honorem tueri maximè obligatur, cuique fugere magnam afferat ignominiam, vellet, inquam, dare alapam, percutere baculo, vel fuſte, poſſit illum occidere cum moderamine inculpa tæ tutelæ, antequam dictam injuriam inferat, ob juſtam defenſionem ab illa; non tamen poſt illatam injuriam ad reparandum honorem læſum poterit quis illum occidere, quæ occiſio eſt ſpecies vindictæ. Dixi, Univerſaliter non licet, juſta damnationem propoſitionis trigeſimæ ſactæ ab Innocentio Undecimo, quam inferiùs afferam.

11. Petrus repertus in adulterio à Marito, poteſt-ne vitam ſuam defendere, occidendo invaſorem?

Reſp. Affirmativè cum Homobono, quia licèt culpa ſua inveniatur in periculo mortis, non

tamen

tamen omittit jus occidendi invaſorem cum moderamine inculpatæ tutelæ. Adverte tamen, quòd ſi invaſus poſſet ſe defendere fugiendo, teneretur fugere, etiamſi eſſet vir nobilis, & timeretur notabilis infamia, quia hæc oritur culpa ſua, & debet præponi vitæ mariti innocentis aggredientis.

12. Eſt-ne licitum prævenire aggreſſorem, ſi innocens aliud refugium non habeat ad vitam ſuam ſalvandam?

Reſp. Cum Molfeſ. de homicidio affirmativè, quia non tenetur quis expectare percuſſionem inevitabilem. Verùm magna cautela adhibenda eſt, ut res ita revera ſe habeat, nè fortè vana & levis ſuſpicio det locum delicto adeò atroci. Affirmatio procedit, quando nullum aliud eſt remedium ad vitam ſalvandam.

13. Hinc ſi interveniant duæ conditiones, & mortis ſequuturæ, & privationis omnis remedii, poteris provenire hoſtem inſidiantem, non ſolùm armis, ſed veneno, torquendo venenum in venenantem. Sed verè docet Leſſius caſus iſtos eſſe potiùs metaphyſicos, & ſpeculativos, & in praxi carentiam omnis refugii numquam invenire; qui enim eſt tantæ potentiæ, ut præveniendo poſſit mortem tradere, à fortiori poterit ſe ab illa liberare. Hæc doctrina locum etiam habet; ſi quis quærat alium occidere per mandatarium; idem enim eſt occidi per manus hoſtis occultè inſidiantis, ac per illas ſicarii. Indubitatum eſt, eum, qui poteſt ſalvare vitam verberibus tantùm, vel minis, vel alio modo, teneri hanc mitiorem viam eligere, quia tantùm licet nocere proximo, quantum ſufficit ad juſtam defenſionem, & ad vim repellendam.

14. Ultimò adverte eum, qui occidit vel præveniendo, vel ſe defendendo cum moderamine inculpatæ tutelæ, debere mortem inferre, non animo vindictæ, ſed ex defenſione ſui; ſi enim ex odio hoc faceret, licèt mors tradita non ſit

pecca-

peccatum; modus tamen, ſeu motivum mortis non eſt ſine culpa, quæ gravis, vel minùs gravis erit juxta quantitatem odii, & livoris; ordinaria ergo erit mortalis.

15. Habens jus occidendi ob defenſionem ſui aggreſſorem, poteſt-ne hoc præſtare licitè per alium?

Reſp. Cum Filiucio, Tannero, & Molina affirmativè: aggreſſus enim cenſetur innocens; quilibet autem poteſt ex charitate innocentem adjuvare in conſervatione ſui juris illi naturaliter competentis.

16. Si quis faciat opus, unde contra ejus voluntatem ſequatur mors in tertio, peccat-ne?

Reſp. Si det operam rei licitæ etiam periculoſæ, puta medicinæ, & adhibeat debitam diligentiam, ne ſequatur homicidium, ſi ſequitur, non peccat, dummodò poſt factum, illud ratum non habeat: ſi adhibeat negligentiam parvam, veniale erit; ſi magnam, mortale. Si det operam rei illicitæ propter periculum mortis, ut eſt exercitatio taurorum, ludi cum enſibus per homines imperitos; tunc ſi ſequatur mors, peccat, quia liberè ſe exponens periculo proximè peccandi, & aliis graviter nocendi, peccat. Si autem res ſit illicita non ex periculo mortis, ſed ex alio capite, veluti venatio per Clericos, ſi ex eadem, facta debita diligentia, per accidens ſequatur mors, non peccat.

17. Quot modis homicidium dicitur voluntarium?

Reſp. Sex præcipuè modis. Primò, fit voluntariè, dum quis per ſe ipſum homicidium committit, vel ferro, vel lapide, vel veneno, vel per ſubtractionem omnis cibi, vel quovis alio modo, quo ſuis manibus, & viribus infert alteri mortem. Secundò, præcepto: ut ſi mandet alteri, ut occidat; & ſi detur pro hoc mandatario pecunia, dicitur aſſaſſinium. Tertiò, conſilio; ut ſi quis conſulat alteri, puta marito, ut uxorem adulteram necet: vel ſi conſulat alteri rem, ex qua veriſimiliter ſequatur mors. Quartò, negatione

ctione auxilii juſtè debiti, dum quis poteſt commodè impedire homicidium, & non impedit; ut Judices, qui ex officio tenentur impedire duellum, rixas, ex quibus veriſimiliter alicujus ſequutura eſt mors. Quintò, patrocinio; ut ſi quis defendat, vel tueatur homicidas; dum homicidium committitur. Sextò, cooperatione: ut ſi quis voluntariè ſubminiſtret auxilium, vel inſtrumenta, ut mors cauſetur, putà dando gladium, & arma, ut quis occidat. Iſti omnes, cùm cauſa ſint voluntarii homicidii, tenentur in ſolidũ ad reſarciẽda damna hæredibus occiſi, ſicut mox dicã.

18. Ad quid tenetur is, qui voluntariè occidit, vel vulneravit injuſtè alium?

Reſp. Hæc actio injuſta eſt radix reſtitutionis: proinde voluntarius occiſor tenetur compenſare damna omnia provenientia ex occiſione: Hinc tenetur ad omnes expenſas, & ſumptus durante ægritudine factos, tenetur ad omnia damna ex lucro ceſſante provenientia, putà, quia quis artifex, ſi tantùm vulneratus, & mutilatus eſt, ſit redditus inhabilis ad opera lucroſa ſuæ artis: at ſi defunctus eſt, tenetur reſarcire damna, quæ proveniunt in hæredibus defuncti, putà reſpectu filiorum, uxoris, & aliorum, juxta judicium prudentis Caſiſtæ: Pro vita defuncti, vel cicatrice facta, ad nihil tenetur, quia hujuſmodi res non ſunt pretio æſtimabiles, nec poſſunt per juſtitiam commutativam compenſari. Ita Leſſius, Layman, Vaſquez, apud Homobonum. Excipe caſum puellæ notabiliter deformatæ per aliquod vulnus; ſic enim redditur vilior quoad nuptias: hinc compenſanda eſt, augendo tantum ipſius dotem, ut poſſit cum æquali nubere. Reſpectu funeralium ad nihil tenetur, quia quovis tempore ejus mors eveniſſet, parentes & hæredes tenebantur ad funera, quæ proinde cenſendæ ſunt tamquam expenſæ ortæ ex noſtra conditione, non verò caſualiter ab occiſione. Neque tenetur occiſor procurare, ut oretur

pro occiſo, vel ſolùm ex charitate, non ex juſtitia.

19. Quænam circumſtantiæ exprimi debent in confeſſione ab occiſore?

Reſp. Primò, qualitas perſonæ occiſæ, ſcilicet ſi fuerit ſæcularis, vel Clericus; in hoc enim ſecundo caſu eſt ſacrilegium: ſi fuerit propinquus, puta pater, vel mater, vel ſoror, vel frater, vel conjux; quia utique conſanguinitas adeò ſtricta novam ſpeciem deformitatis & horroris ſuperaddit ſimplici homicidio. Secundò, qualitas loci in quo patrata eſt occiſio, puta, ſi fuit ſacer, eſt ſacrilegium. Tertiò, complices, quot in numero adhibiti ſunt pro patrando homicidio; tot enim ſunt peccata numero diſtincta, quot cooperatores juncti fuerunt, vel ex amicitia, vel ex ſtipendio, vel ex authoritate ad homicidium complendum: ſi tamen quis non vocatus venit ex ſuo genio, & ſpontè, tunc reſpectu hujus quis non cenſetur cauſa peccati.

20. Poteſt-ne aliquis occidere ſe ipſum?

R. Directè nemo poteſt ſe ipſum interimere, niſi Deus hoc revelet, & evidenter conſtet de tali revelatione, quæ ut plurimum cenſenda eſt Dæmonis illuſio. Ratio eſt, quia nemo eſt dominus ſuæ vitæ, & membrorum: & tenetur præſtare à fortiori erga ſe, quæ ex charitate præſtat aliis; ſicuti igitur nequit aliis vitam auferre, ita neque ſibi: & ſi quis ex deſperatione ſe ipſum occideret, niſi conſtaret pro eo tunc caruiſſe uſu rationis, privandus eſſet Eccleſiaſtica ſepultura, & nullum faciendum eſſet pro eo ſacrificium, tamquam inutile ei, qui certò damnatus eſt; cooperantes etiam dicto homicidio peccant peccato mortali.

21. Dixi, niſi conſtet de revelatione Dei, ſicuti habuerunt plures Virgines, & Martires, quæ projecerunt ſe in flammas, ne virginitatem, vel fidem amitterent: ſicuti etiam fecerunt Sampſon, & Eleazarus, qui duo, ut docent Sancti Patres, etiam ut milites poterant ſe exponere morti, ut

ti, ut occiderent plures hoſtes. Nemo tamen facilè huic revelationi credere debet: & niſi ſit evidens utilitas Eccleſiæ, rejicienda eſt tamquam illuſio Diaboli; ſic neque in pœnitentiam alicujus peccati commiſſi poteſt quis ſibi mortem injungere, ut volebant Donatiſtæ; pœnitentia enim fieri debet juxta Eccleſiæ præſcriptum, & pœnitentia conjuncta cum voluntaria morte eſt pœnitentia Judæ. Neque etiam ad evitandum periculum proximum peccati mortalis, poteſt quis ſe ipſum interficere, quia debet expectare auxilium à Deo, qui fidelis non permittet nos tentari ſupra vires. Imò Divus Thomas docet, quòd virgo proximè opprimenda, & violanda ab infideli, nequit ſe interficere, ut conſervet virginitatem, quia in tali caſu voluntate diſſentiens non peccat, & remanet intrinſecè virgo, licèt non extrinſecè in corpore.

22. Dixi, directè; nam indirectè quis poteſt ſe ipſum interficere, ut quando quis intendit finem optimum, & juſtum, quem aſſequi non poteſt, niſi cum periculo mortis; tunc enim directè intenditur finis, & per accidens mors; ſic milites, qui defendunt Civitatem uſque ad extremum, ſic etiam qui ſerviunt infirmis tempore peſtis, evidenti periculo mortis ſe exponunt ſine peccato. Hinc volunt aliqui Auctores, quòd tempore famis, ſi ſupereſſet unicus panis, poſſet quis eum tradere ob charitatem amico digniori. Item in naufragio unica exiſtente tabula poſſet eidem illam committere; & in fuga exercitus ab inimico devaſtati, poſſet quis equum tradere Principi, vel amico digniori; & multò magis poſſe aliquem jejunare, induere habitum pœnitentiæ, aut quid ſimile facere, ex quo indirectè ſequatur mors; quia non eſt prohibitum homini vitam ſuam periculis exponere, ſed tantùm non hoc facere temerè ſine cauſa, tamquam habens illā exoſam.

23. Poteſt-ne infirmus recuſare medicinam oblatam à Medico?

Reſp. Si medicina eſt ad vitam ſolùm prolungandam, probabiliter non tenetur; ſi autem judicio Medici ex medicina rationobiliter ſperatur ſalus, & alioquin mors ſequutura; tunc tenetur eam ſumere, eo modo quo ſanus cibum, eſt etiam conſervativa vitæ ex neceſſitate. Si ſalus acquirenda foret cum mutilatione alicujus membri valdè dolorifera, tunc volunt Doctores poſſe infirmum recuſare adeò doloriferum remedium.

14. Poteſt ne fœmina prægnans ad tuendum proprium honorem, & fortè vitam, & complicis delicti, procurare abortum?

Reſp. Cum Homobono, & aliis communiter hoc eſſe illicitum, ſive fœtus ſit animatus, ſive inanimatus: quia procuratio abortus eſt intrinſecè mala, pugnans cum fine naturali: cùm ergo non ſint facienda mala, ut eveniant bona, non eſt licita procuratio abortus.

15. Quot modis dicitur procurari abortus?

Reſp. Tribus; primò impediendo ne fœtus occaſione copulæ concipiatur; ſecundò, ut jam conceptus ante animæ rationalis infuſionem ejiciatur; tertiò, ut poſt animæ rationalis infuſionem ita immaturè pariatur, ut pereat. Hinc cùm malitia abortus conſiſtat in hoc, quòd tendat ad pueri occiſionem, peccatum erit gravius, vel levius, prout magis ad perfectum homicidium accedit; quapropter eſt gravis, & lethalis culpa, ſi conceptio impediatur; gravior, ſi poſtquam eſt conceptus; & graviſſima, ſi poſtquam eſt animatus fœtus cauſetur abortus: in hoc tertio ſtatu, de quo propriè dicitur abortus, omnes qui abortum vel cauſant, vel conſulunt, vel eidem ſcienter cooperantur, incurrunt in excommunicationem latam à Sixto V. & Epiſcopo reſervatam: ut videri poteſt in Conſtitutione, quæ incipit *Effrenatam*, quæ tamen moderata fuit à Gregorio XIV. in Bulla, quæ incipit *Sedes Apoſtolica*, in qua quoad abortum fœtus inanimati tollitur in totum Conſtitutio Sixti V. quoad abortum fœtus animati pœ-

næ

næ latæ contra complices delicti temperantur in hoc, ſcilicet, ut peccatum cum excommunicatione Epiſcopo reſervata tolli poſſit per quemcumque Confeſſarium habentem ab Epiſcopo ſpecialem delegationem abſolvendi ab hujuſmodi excommunicatione. Remanent ergo integræ aliæ pœnæ pro clericis cooperantibus, vel conſulentibus abortum, quæ ſunt irregularitatis, privationis, inhabilitatis, degradationis, traditionis Curiæ ſæculari, & præventionis; Ita Homob. par.3. tr.13. cap.11. reſ.4.

26. Quandonam fœtus animari dicitur?

Reſp. In mare poſt quadraginta dies à conceptione, & in fœmina poſt dies octoginta. Quando dubitatur, an fœtus ſit mas, vel fœmina, poſt quadraginta dierum ſpatium à conceptione, & mas, & animatus præſumitur. Hinc cooperans tali abortui debet ſe gerere tamquam excommunicatus, & irregularis, in dubio enim facti, cui annexa eſt excommunicatio, & irregularitas, quis irregularis, & excommunicatus cenſendus eſt. Non eſt tamen eodem modo cenſendum quantum ad pœnam privationis Beneficiorum, quæ à Judice pro irregularitate, & cenſura poni ſolet, ut enim habet hìc Homobonus, pœna ordinaria pro certo delicto ſtatuta, non eſt infligenda in delicto dubio, ſed tantùm extraordinaria, temperata tamen juxta qualitatem dubii.

27. Incurrit-ne iſtas pœnas, qui rem habens cum prægnante, cauſa eſt, ut partus intempeſtivus, licèt vivus, pariatur?

Reſp. Docet Homob. p.2. tr.12. c.3. negativè: non enim eſt propriè abortus, & homicidium, cùm non intenderit hoc crimen, neque aliquid per ſe cum illo connexum; ſi quidem voluntate, & propoſito maleficia diſtinguuntur. Adulter ergo de abortu nec cogitans, non incurrit pœnas procurantium abortum.

28. Poteſt-ne Medicus dare infirmæ prægnanti medicamenta curativa matricis, ex quibus

per accidens ſequatur abortus?

Reſp. Intelligenda benè eſt quæſtio, quæ procedit, cùm ſalus matris alio modo haberi nequit, niſi per medicamenta directè quidem tendentia in ſalutem matris, ex quibus indirectè, & per accidens ſequatur abortus: in hoc ergo valdè obvio caſu diſtingui benè debent circumſtantiæ diverſæ, juxta quas diverſa etiam eſt reſponſio Primò enim, ſi fœtus neceſſariò expellendus pro conſervatione vitæ matris nondum ſit animatus anima rationali, adhiberi poſſunt medicamenta cum intentione directa ad ſanandam matrem; quæ utique cùm ſit vivens præponi debet fœtui, qui nondum vivit. Secundò, ſi fœtus ſit animatus, adhuc diſtingui debet; vel judicatur matrem ſimul cum fœtu morituram, niſi medicinam ſumat, ex qua ſequatur probabilis ſpes vitæ matris cum periculo abortus; & tunc poteſt ſumere medicinam, quia in pari caſu, & neceſſitate mater debet priùs reſpicere, & conſulere ſibi, quàm proli. Ex Diana: hoc etiam tenendum eſt in dubio, an medicamenta ſint matri allatura vitam, vel mortem, quia melius eſt dubium medicamentum experiri, quàm illam ſinere ſine medicina certò perire. Vel judicatur certè, aut valdè probabiliter ſine medicamento matrem quidem morituram, ſed vivum è ſecto utero matris poſſe extrahi infantem Sacro Baptiſmate regenerandum; & tunc illicitum eſt cum notabili prolis periculo, & detrimento adhibere medicamentum. Ita Homobonus, Diana, Leſſius, & alii communiter, quia vita ſpiritualis infantis præponenda eſt vitæ temporali matris, ut ordo charitatis Chriſtianæ ſervetur. Si enim pro fratribus animas ponere debemus, ut habemus Joannis III. quantò magis mater pro ſalute ſpirituali filii, ne æterna beatitudine privetur? Citantur tamen pro hac ultima ſententia tamquam contrarii Lopez, & alii pauci apud Bonacinam, c. 8. n. 3. Sanchez judicat hunc caſum raro poſſe contingere, cùm

ob

ob communicationem humorum, ut plurimùm, mors matris ſecum trahat illam infantis.

29. Ex eodem Homobono, etiamſi ſciatur certè puerum moriturum ſine Baptiſmo, niſi mater, quæ ad mortem ægrotat, viva aperiatur, nullo modo ſcindenda eſt adhuc viva, quia non ſunt facienda mala, ut eveniant bona: neque licet occidere matrem, ut ſalutari lavacro regeneretur filius; poſtquam autem ipſa deceſſit, ſtatim aperienda eſt, ut puer baptizetur.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 17. Eſt licitum Religioſo, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de ſe, vel ſua Religione ſpargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit, uti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus, vel ipſi Religioſo, vel ejus Religioni publicè, & coram graviſſimis viris prædicta impingere, niſi occidatur.

18. Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam.

Ab INNOCENTIO XI. 39. Fas eſt viro honorato occidere invaſorem, qui nititur calumniam inferre, ſi aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum eſt, ſi quis impingat alapam, vel fuſte percutiat, & poſt impactam alapam, vel ictum fuſtis fugiat.

31. Regulariter occidere poſſum furem pro conſervatione unius aurei.

32. Non ſolùm licitum eſt defendere defenſione occiſiva, quæ actu poſſidemus; ſed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos poſſeſſuros ſperamus.

34. Licèt procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem fœtum quamdiù in utero eſt, carere anima rationali, & tunc primùm incipere eamdem habere, cùm patitur, ac conſequenter dicendum erit, in nullo aborto homicidium committi.

## SECTIO II.

### *De Bello.*

1. Bellum, aliud eſt offenſivum, aliud defenſivum: offenſivum eſt illud, quo quis armis, & aliis inſtrumentis martialibus vim alteri infert: defenſivum eſt, quo quis armis, & aliis inſtrumentis martialibus vim illatam repellit.

2. Eſt ne licitum Bellum?

Reſp. Bellum defenſivum, ad hoc ut ſit juſtum, unicam debet habere conditionem, ſcilicet quòd poſſidens ſit moraliter certus ſe juſtè poſſidere ea, quæ à contraria parte invaduntur; tunc autem habet ſufficientem certitudinem moralem, cùm invadens non probat contrarium. Bellum offenſivũ, ad hoc ut ſit licitum, tres conditiones requirit: primò, ut fiat auctoritate Principis ſupremi, quales ſunt Papa, Imperator, Rex, & alii, qui ideò dicuntur habere altum dominium; ſecundò, ut adſit juſta cauſa, & quidem graviſſima, ut neceſſitas boni communis, & quietis conſervandæ, recuperatio injuſtè ablatorum, coercitio rebellium, & ſimiles: tertiò, ut fiat ex recta intentione, ſcilicet amore boni communis, non autem ex odio privato. Si deſint duæ primæ conditiones, bellum eſt injuſtum, & invadens tenetur reſarcire omnia damna regionis invaſæ; ſi deſit tertia, invadens peccat juxta qualitatem odii, quod utique mortale eſt, cùm graviſſimum damnum intentet inimico, non tamen tenetur reſtituere.

3. Poteſt ne dari caſus, in quo duo gerentes bel-

bellum ita ſe habeant, ut nec invadens, nec invaſus bellando peccent?

Reſp. Affirmativè ex Filliucio, non quidem per ſe; fieri enim nequit, quòd eadem Regio, Civitas, vel Caſtrum juſtè pertineat ad duos, ita ut unus habeat jus retinendi, & defendendi, & alius ſpoliandi, & occupandi: per accidens tamen ex ignorantia invincibili poteſt invaſus juſtè retinere pro viribus, & invadens tentare occupationem.

4. Quamnam diligentiam tenentur adhibere bellatores ad cavendam ignorantiam affectatam, vel ſupinam?

Reſp. Requiritur primò, ut proponant jura ſua, & cauſas belli doctis, & piis conſiliariis; qui nec facilè decipi poſſint in examine negotii adeò gravis, nec ſuſpecti ſint, quòd decipere velint: & etiam ſecurius erit, ſi adhibeant Theologos, qui totum diſcutiant ſecundùm legem Evangelicam, & cum plena libertate opinionem proferant; & iſtis auditis, invocato Spiritu Sancto, Principes, vel Magiſtratus antequam deliberent, rem coram Deo ipſi ſecundùm interius conſcientiæ lumen denuò probent, & illud eligant, quod in puncto mortis vellent ſe elegiſſe: quibus peractis, ſi adhuc juxta proprias conſcientias, & conſiliariorum, & Theologorum opiniones videatur licitum bellum, poterit ſine ſcrupulo indici.

5. Eſt-ne ſufficiens cauſa indicendi bellum gravis injuria Principi, vel Reipublicæ illata?

Reſp. Ex Alario, & Diana, tunc licere ad vindicandam gravem injuriam, cùm pars oppoſita condignam ſatisfactionem dare recuſat; ſic enim habetur exemplum in l. 2. Regum c. 10. Adverte, quòd injuria debet eſſe graviſſima, & ſatisfactio priùs petita, & non obtenta.

6. Eſt-ne cauſa ſufficiens indicendi bellum alteri, quia auxilium præſtat inimico contra ipſum injuſtè bellanti?

Reſp. Affirmativè, quia licet vim vi repellere, cùm hæc contra juſtitiam infertur. Ita Diana

adducens exemplum ex lib. 2. Regum cap. 8.

6. Eſt-ne ſufficiens cauſa indicendi alteri bellum, quia hic impedit, ne rei puniantur?

Reſp. Cum Diana affirmativè, & exemplum adducit ex libro Judicum, c.20. ubi Iſraelitæ Beniamitis bellum juſtè indixerunt, eò quòd Gabbaonitas graviſſimi ſceleris reos tradere recuſarunt. Ex quo infert Bannes Principem læſum eſſe Judicem directum rei lædentis, & tantùm habere jus morte plectendi reum, ut poſſit reſpuere quamcumque aliam ſatisfactionem, quam fortè ipſe exhibet; unde ſi iſte ſit apud alium Principem, qui ei dederit refugium, & nolit eum tradere morte plectendum, ſed ſolùm velit alias ſatisfactiones exhibere, poſſet juſtè bello illum cogere. Mihi tamen videtur ſententia nimis laxa, neque placet hanc cauſam acceptare tamquam ſufficientem, ut ea ſolùm attenta, bellum adeò communi bono gravoſum aggredi poſſit; & meæ ſententiæ utique mitioris, & Evangelicæ charitati magis accommodatæ, eſt etiam Coninch. dub. 1. n. 18.

7. Eſt-ne ſufficiens cauſa indicendi bellum Principi, quia fœdus violavit non ſine damno, injuria, & dedecore, patientia cujus etiam legati violati ſunt contra jus gentium?

Reſp. Affirmativè ex Diana citante plura exempla in libris Regum, & maximè 2. Cap. 10. ubi David Ammonitis bellum intulit ob violatos legatos. Verùm notat ipſe non eſſe formalem legatorum violationem, ſi puniantur à Principe, in cujus territorio graviter ultra terminos legationis deliquerunt.

8. Eſt-ne cauſa ſufficiens indicendi bellum alteri ob denegata ea, quæ jure gentium debentur, ut tranſitus per alienam regionem ſine mora, & nocumento?

Reſp. Affirmativè, niſi fortè agatur de tranſitu exercitus armati ſine neceſſaria cautione damni compenſandi; nam tranſeuntes tenentur omnem

ſe-

ſecuritatem facere non nocendi. Hinc quia ab exercitu armato ferè ſemper timeri poteſt damnum, illi tranſitus juſtè negatur: Ita Alarius citans alios. Hæc eadem ratio eſt cauſa ſufficiens indicendi bellum prohibenti auxilium ſociis afferri.

9. Eſt-ne cauſa ſufficiens indicendi bellum, ſi Populi Idololatræ ſint, vel in hæreſim, & infidelitatem lapſi, & alios ſecum trahant, & diſſenſionem in Provinciis excitent?

Reſp: Cum Alario verbo *Bellum n.* 13. diſtinguendo, quando Regnum defecit à fide Catholica per Idololatriam, vel per hæreſim, tunc eſt cauſa juſta; aliàs falſum videtur propter peccata etiam pugnantia cum natura, infidelibus bellum inferri poſſe, ſi ſubditi non ſint.

Reginaldus aſſignat ſeptem cauſas, propter quas contra infideles bellare licet. Prima, ſi poſſideant Terras Chriſtianorum, ut Turcæ. Secunda, ſi Chriſtianos injuria afficiant, & in ſervitutem redigant. Tertia, ſi Chriſtianos à vera Religione abducant. Quarta, ſi Prædicationem Evangelii impediant: cùm enim Summus Pontifex habeat jus Prædicationis Evangelicæ in toto Orbe, & propagandi Fidem, & deſtruendi Idololatriam, poteſt ad hoc opus pietatis præſtandum mādare alicui Principi, ut debellet Idololatras, & aditum aperiat Legi Evangelicæ: & hac potiſſimùm de cauſa potuit Alexand. VI. donationem novi Orbis facere Hiſpanis. Quintò, quando à Chriſtiano Principe eorum domino ſubditi leges naturæ cōſentaneas recipere, & obſervare nolunt. Sexta, ſi committant peccata non ſolùm contra Deum, ſed etiam contra proximum, putà humanæ carnis ingluvie, & execrandis innocentium ſacrificiis. Septima, ſi ſubditi Principis Catholici incidunt in hæreſim; nam Deus Deuter. 13. præcepit filiis Iſrael, ut delerent Civitatem, quæ in tale crimen incideret. Servandus tamen eſt ordo juris, ut bellum eis non inferatur, niſi priùs ab Eccleſia Romana declarentur hæretici.

10. Dubius de juſtitia belli poteſt-ne bellum movere?

Reſp. Cum Sylvio *in* 2. 2. *q.* 40. *de art.* 1. *&* *q.* 4. *concl.* 2. 3. *&* 4. cum hac diſtinctione: in cauſa injuriæ dubius de juſtitia belli non poteſt bellum movere, quia res adeò Reipublicæ gravoſa, & periculis plena, exequi non debet in cauſa dubia: in cauſa poſſeſſionis non poſſidens nequit bellum movere, quia in dubiis melior eſt conditio poſſidentis; & ſi poſſidens armorum vi detrudatur à poſſeſſione, poſſet hic rurſus movere bellum: quia graviſſima injuria fuit affectus, patiendo ſpoliationem bonorum propter cauſam dubiam. In hac eadem cauſa poſſeſſionis non poſſidens poteſt movere bellum, ſi ipſi, & conſiliariis ſuis videatur habere plus juris, & petens compenſationem admiſſus non fuerit; nam poſſidens in dubio tenetur admittere legatos partis adverſæ pro examinando dubio etiam æquali; ſi autem neuter poſſidet, & dubium eſt æquale, poteſt non poſſidens movere bellum, non pro acquirendo toto, ſed parte, quia res in tali dubio aut dividi debet, aut ex æquo compenſari ad proportionem juris, quod quis habet: Advertit tamen Diana cum Granado, quòd ſi poſſidens magis inclinet in eam partem, quòd res ſit aliena, non ideò ad reſtitutionem aliquam tenetur, quia cùm talis propenſio non evacuet dubium, hinc à poſſeſſione ſuperatur, quæ in dubiis facit meliorem conditionem poſſidentis.

11. Habita juſtitia belli debet-ne illaturus bellum proponere priùs jura ſua parti adverſæ ad videndum, num pacificè velit ipſi reddere, quod ſuum eſt?

Reſp. Cum Molina affirmativè; & ſi hæc offerat competentem ſatisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò, ut idem aſſerit, ſi incœptum ſit, debet, ſi non ex juſtitia, ſaltem ex charitate, terminari; ſecùs gravis injuria ſit innocentibus, quando cum eorum maximo damno quæ-

ritur id, quod ſine illo poteſt obtineri. Addit Diana, teneri quandoque Principes deſiſtere à bello juſto, ſi inde oriatur ſcandalum, & ſpiritualis ruina multorum, & detrimentum fidei & Eccleſiæ; penſatis enim omnibus, quantitas mali excedit bonum, quod ex bello ſperatur.

12. Licèt-ne advocare infideles in auxilium pro bello juſto?

Reſp. Cum Alario n. 6. qui citat pro ſe Sanctum Antoninum, Molinam, & alios, affirmativè; niſi tamen immineat periculum fidei, ut v. gr. quòd proprii ſubditi pervertantur, & hæreſis dilatetur: licet etiam adjuvare Principem infidelem in bello juſto contra alios infideles.

13. Quænam ſunt illa peccata, in quibus tempore belli incurrere ſolent Duces?

Reſp. Cum Diana, hæc ut plurimùm ſunt: primò, ſi minuant numerum militum ob avaritiam, præſentando ſuos famulos in milites, ut approprient ſibi ſtipendium, & ſi defectu militum, quos habere debent, perdatur Arx, vel Civitas patiatur damnum, tenentur reſarcire. Secundò, ſi ab Oppidis, per quæ non tranſeunt, ſtudiosè divertendo ad alia, extorqueant pecuniam in redemptionem hoſpitii; licèt enim poſſint aggravare hoc, vel illud Oppidum, ut tranſeant; facere tamen hanc electionem venalem eſt contra juſtitiam; ſi ſtipendium militibus ſubtrahentes, permitterent eos ſumere è ruſticis neceſſaria ad victum, ſi dimiſſis veteranis militibus, inexpertos conducant minori ſtipendio: ſi faciles ſint in concedendo militibus licentiam, quæ ſolet dici *Comiato*, quando urget eorum neceſſitas, pro qua ſupplenda gravatur publicum ærarium novis expenſis: ſi notabile peculium exigant à Populis, ad hoc ut milites ſub diſciplina debita retineant, ſeu *per il quieto vivere*, ut ſolet dici; ad hoc enim tenentur ex juſtitia. Hæc & his ſimilia ſunt illa crimina ſpecialia, in quæ propter

avaritiam incidere poſſunt Duces; & cùm ut plurimùm in iis offendant nedum charitatem, verùm etiam juſtitiam, tenentur ad compenſationem damnorum.

14. Præterea ſi milites certæ morti ſine neceſſitate exponant; ſi aliquem ex ſpeciali odio, vel pravo fine collocent in loco valdè periculoſo, & ibi ſine auxilio relinquant, ut percuſſus intereat, ſicuti ex commiſſione Davidis factum eſt cum Uria, qui propterea dicitur à Scriptura ab ipſo Davide percuſſus: ſi caſtra ponant in locis paluſtribus, & noxiis, cum periculo mortis, aut contagionis: vel milites infirmos non dimittant ad eorum hoſpitalia, quæ non debent fieri, niſi extrema neceſſitate impellente: ſi militibus provideant victualia noxia, vel præparent in minori quantitate, vel doloſa, vel vilia contra Principis intentionem, detinendo ſibi ipſis majus pretium: ſi pulveri tormentario alium pulverem, vel mixturam immiſceant, propter quam victoria, vel defenſio reddatur magis difficilis: ſi plus à militibus pro cibo, potu, veſtibus, & armis exigant, quàm præſcriptum ſit: ſi in deſignandis hoſpitibus alicui, ad plures domos ſchedulas præbeant, ut in unam ſe recipiant, & ab aliis exigant pretium; & demùm generaliter ſi gravent pluſquam par eſt vel Principem, vel Milites, vel Populos.

15. Poſſunt-ne Duces militantes in navibus contra Turcas, vel Hæreticos, cùm aliter manus hoſtium fugere nequeunt, ignem pulveri admovere, ne & ipſi, & naves in poteſtatem hoſtium deveniant?

Reſp. Primò: Miles privata authoritate hoc facere nequit; excedit enim ejus officium, tam grave facinus cum damno plurium aggredi. Quantum ad Ducem in ea navi ſupremum, communis ſententia negativa eſt, quia nemini licet ſe, & ſuos directè occidere. Solùm ergo navis incendium tunc videtur licitum in caſu, quo Milites in

mare

mare ſe dejicerent cum probabili ſpe ſalutis, licèt cum periculo incendii. Fagundez à Diana citatus tenet contrariam ſententiam, putans licitum eſſe ex hoc motivo, ſcilicet ſi Dux incendendo navim intendat hoſtis debilitatem, ne præda capta inſolentior fiat in ejus Regem: ſic enim propria & ſuorum mors eſt ſolùm per accidens; imò ſperare hoſtem occidere, & ſe ſuos ſervare incolumes.

16. Peccata militum, ultrà furtum ipſis familiare, de quo infra, ut plurimum ſunt fugere, & deſerere exercitum, aſportando arma & veſtes ſui Ducis; quod utique lethale eſt, cùm adſcribendo ſe militiæ, vitam ſuam tali ſtatui obligaverint: propter hoc ergo tenentur arma, veſtes, & quæ ſunt Ducis reſtituere, & inſuper compenſare damnum, quod in adſcribendo alio in ſui defectum patitur: non tenetur tamen redire, cùm certus ſit, ſe ſpontè etiam redeuntem morte eſſe plectendum: tenetur etiam ſervare arcem, & ſtationem commiſſam defendere cum periculo vitæ, quoadusque eas derelinquere permiſſum ſit ab habente authoritatem. Neque ſufficienter fuga licita fiet, eò quòd ſpes prævalendi & vincendi non ſit; ex fuga enim militum ante tempus, gravior fit jactura, & quamplurima amittuntur, quæ alioquin fuiſſent ſervata. Tenetur etiam poſitus ad cuſtodiam vigilare, nequit reſcriptum aliquod ab hoſtibus recipere, & ſi ſciat alterius militis rebellionem, tenetur Duci revelare. Contra has ergo obligationes miles faciens, ut plurimum peccat mortaliter, quia tempore belli hæc omnia graviſſimi damni ſunt cauſa. Prætereà miles peccat contra juſtitiam, ſi occaſione itineris, vel hyemalis hoſpitii, aliquid plus recipiat à populis, quàm ſit ei permiſſum à Principe: ſi etiam excedat facultates traditas à Ducibus in deprædatione hoſtium, & eos gravet proprio arbitrio.

17. Poteſt-ne aliquis adſcribere ſe militiæ, &

ire ad bellum, non curando de juſtitia belli, ſed de ſtipendio?

Reſp. Cum Alario n. 3. qui citat pro ſe Cajetanum, & Navarrum, hoc modo ire ad bellum mortale eſt, etiamſi miles ſit ſubditus: neque ergo antiqui milites ſtipendiarii, neque denuò adſcripti poſſunt ire ad bellum evidenter injuſtum; hoc enim eſt cooperari gravamini innocentium, quod non licet; ſicuti nec Carnifex ſtipendiarius poteſt exequi ſententiam evidenter injuſtam.

18. Dixi in reſponſione, non licere ipſis pugnare in bello evidenter injuſto: quouſque tamen evidenter non conſtat illis de injuſtitia belli, bellare poſſunt, etiamſi dubii ſint de juſtitia: nam in dubiis præſumendum eſt pro Principe, cui quis faceret gravem injuriam, ſi ſine evidenti ratione ipſum judicaret publicæ quietis perturbatorem. At ſi miles decurſu temporis evidenter ſciat bellum eſſe injuſtum, tenetur à malitia deſiſtere, & reſtituere ſpolia inimicorum, ſi quæ habet, vel id in quo fortè factus eſt ditior; erat enim poſſeſſor bonæ fidei. Milites ſtipendiarii non ſubditi, per Reginaldum tenentur ad reſtitutionem omnium, non ſolùm ſi evidenter ſciant bellum eſſe injuſtum, ſed etiam ſi tantùm dubitent. Advertat tamen Confeſſarius militum, qui hoc ignorant, valdè periculoſum eſſe illos erudire, nam cùm nimis difficile ſit derelinquere militiam, quod facere nequeunt ſine vitæ periculo, ponuntur in mala fide ſine ſpe emendationis.

19. Quænam ſunt licita in bello juſto contra hoſtes?

Reſp. Ea quæ neceſſaria ſunt ad finem belli obtinendum. Hinc primò licitum eſt directè occidere defenſores partis contrariæ, & illos ſpoliare. Innocentes tamen, ſub quo nomine veniunt pueri, ſenes, mulieres, Clerici, Religioſi, aliique ad arma geſtanda inepti, ut peregrini, advenæ, mercatores, & ruſtici, qui non præliantur, di-

rectè

rectè, occidi nequeunt, quia ſine eorum morte finis belli poteſt obtineri. Poſſunt tamen ſpoliari bonis externis, utpotè pars Reipublicæ hoſtilis, quæ propter delicta totius corporis puniri poteſt in iis, quæ ſubſunt Reipublicæ, & ex quibus hæc ſumit commodum ad ſe defendendum contra juſtos aggreſſores.

20. Hinc primò ex Alario nu. 10. licitum eſt inimicum exercitum, aut Civitatem, contra quam juſtum geritur bellum, in depopulationem tradere, aut incendere, ſi aliter capi non poſſit, licèt multi innocentes occidantur: quia iſti non occiduntur directè, ſed per accidens, indirectè, eò quòd moraliter ſeparari nequeant à nocentibus.

21. Hinc ſecundùm licitum eſt per accidens aliquando comburere Eccleſiam, & hoſtes extrahere, in ea ſpoliare, & occidere, ſi Eccleſia veluti caſtro ad repugnandum utantur.

22. Hinc tertiò licitum eſt aliquando juxta belli leges permittere militibus, ut vulgò dicitur, *il ſacco*, ſeu Civitatem militibus in prædam & direptionem dare, ſi judicetur neceſſarium ad expediendum bellum, incendendos militum animos, & hoſtes deterrendos. Cavere tamen tunc debent Duces, ne res Eccleſiæ, & Eccleſiarum perſonæ ſimul cum laicis comprehendantur; non enim ſunt membra Reipublicæ, & populi reduplicativè, ut inimici, ſed indifferentes, & ſacri, adeòque ab iſtis injuriis excepti. Debent prohibere etiam, quantum commodè poſſunt, & impedire alia crimina, ut ſtupra, adulteria, Templorum ſpoliationes, non autem rerum profanarum, quæ ad templa aſportata ſunt pro majori ſecuritate: & multò magis ne injuria afficiantur Sacræ Virgines Deo dicatæ, & Sponſæ Chriſti Domini in Clauſtris degentes: ſi autem quoad iſta non invigilent, ſunt omnium iſtorum criminum rei; & utique Duces tenentur ad compenſationem damnorum.

23. Hinc

23. Hinc quartò, Repræſalia licita ſunt cum iſtis conditionibus: primò, ſi manifeſtè conſtet Cives alterius Reipublicæ gravem injuriam feciſſe; ſecundò, ſi Superiores illorum rogati recuſent congruam & juſtam ſatisfactionem præbere: tertiò, ſi conſtet culpabiliter denegatam ſatisfactionem; quartò, ſi princeps ſupremus illa concedat, non autem miniſter privata authoritate; quintò ut non inferatur plus damni, quàm poſtulet juſta ſatisfactio; ſextò, ut Eccleſiaſtici & eorum bona non tangantur.

24. Eſt-ne licitum contra hoſtes adhibere inſidias & ſtratagemata?

Reſp. Affirmativè, dummodò abſint mendacia, & multò magis perjuria. Unde quòd exploratores ſe fingant quandoque amicos, mortale non eſt. Adverte tamen, veneno inficere fontes, vel puteos, vel arma, licitum non eſſe: & eſt impietas contra Jus gentium, neque à Turcis, vel aliis Barbaris uſitata.

25. Eſt ne ſervanda fides hoſtibus data?

Reſp. Si ſpontè data eſt, ſervanda eſt, niſi cedat in grave damnum Reipublicæ, aut Religionis: cùm enim in hoc caſu non potuerit ſe obligare, neque ſervare tenetur: nec etiam obligat, cùm altera pars fidem non ſervat: frangenti enim fidem, fides ſervanda non eſt. Hinc obſides occidere per ſe non licet; an verò in aliquo graviſſimo caſu liceat, hoc benè erit examinandum.

26. Capti in bello poſſunt-ne ab hoſtibus fugere?

Reſp. Si bellum ſit juſtum, fugere nequeunt, maximè ſi cum parva cuſtodia relinquantur propter datam fidem non fugiendi: ſi autem bellum injuſtum ſit, per ſe poſſunt fugere, & hoſtium bona auferre; per accidens tamen hoc neque licet, quia alii concaptivi duriùs inde tractantur, & plurima incommoda, indocentibus oriuntur.

27. Bona capta ab hoſtibus in prælio juſto cujuſnam ſunt?

Reſp.

Reſp. Bona mobilia ſunt capientis, niſi conſuetudo habeat, ut aliqua pars cedat Principi, aut Communitati; tunc enim illa pars ſegreganda eſt à capiente, & danda cui competit. Ad hoc ut fiant capientium, duas conditiones addunt Doctores, alteram ſcilicet ut hoſtis prædam ad Caſtrum devexerit, & in tuto poſuerit; ſecùs, ſi dum ab illo aſportatur ſit ſpoliatus, eadem bona prioribus debentur dominis, qui adhuc circa illa ſuum retinent jus, ſecunda, ut inter apprehenſionem & detentionem viginti quatuor horarum ſpatium poſſeſſionis intercedat, ſeu ſaltem una nox; ſi enim manè Turcæ Chriſtianos ſpolient, & ſerò Turcæ deprædentur ab aliis, iſti non poterunt illorum Chriſtianorum bona ſibi appropriare; poſſunt tamen bona captorum, quæ numquam in poteſtatem domini ventura ſunt, emi quocumque vili pretio, ut domino comparenti reſtituantur.

28. Si Dux prohibeat militibus hoſtes ſpoliare, tenentur-ne illi, qui ſpoliant, reſtituere?

Reſp. Si Dux prohibeat ob commiſerationem infelicium, vel ob conventionem cum illis factam, ut faciliùs cederent victoribus, rapientes tenentur reſtituere; ſi autem prohibeat, ne milites onuſti ſpoliis victorum, minus apti reddantur ad prælium, peccant ſolùm contra debitam obedientiam, & reſtituere non tenentur. Ita Diana: cui adde; ſi prohibeat, ut ipſe ſolùm cum ſuis amicis ditetur ſpoliis victorum, nec peccant contra obedientiam, quia tale præceptum ex motivo avaritiæ eſt injuſtum.

29. Clerici poſſunt-ne militare in bello juſto?

Reſp. Quidquid ſit, an Clericis prohibita ſit militia de jure divino, ſicuti volunt nonnulli colligentes hanc prohibitionem ex verbis Matthæi 26. *Mitte gladium tuum in vaginam*: an etiam de jure naturali, ſicuti volunt alii, eò quòd Clerici ſunt Deo dicati, & illius miniſtri; quæ tamen non videntur adeò certa, quia

quia ſi de jure divino, vel naturali militia eſſet Clerico interdicta, neque Summus Pontifex diſpenſare poſſet hoc præceptum; quod tamen eſt contra quotidianam experientiam: nihilominùs certum eſt ex pluribus Canonibus militiam eſſe Clericis interdictam ſub graviſſimis pœnis, ſcilicet interdicti ab uſu Ordinum, reclusionis in Monaſterio, & ſi in bello decedant, privationis Sacrificiorum: hinc Clericus militans, ſi ab urgenti cauſa non excuſetur, peccat mortaliter.

30. Quænam ſint cauſæ urgentes excuſantes Clericum à culpa, ſi militet?

Reſp. Ex Alario, ſi bellum ſit repentinum, & Clerici neceſſarii ſint ad urbis cuſtodiam, in quo caſu non ſolùm poſſunt, ſed etiam tenentur urbem cuſtodire. Secundò ex Cajetano, Clerici bellare poſſunt in defenſionem propriæ vitæ, vel proximi innocentis, & valdè utilis Reipublicæ. Item ad defenſionem Patriæ contra injuſtos invaſores, ad obtinendam victoriam Eccleſiæ valdè utilem: & in iſtis caſibus Mendoza, & Coninch tenent, Clericos per ſeipſos vulnerantes, & occidentes non fieri irregulares; & Diana ſuperaddit ita tenendum eſſe, quia talis occiſio, aut vulneratio culpabilis non eſt.

31. Datur-ne caſus, in quo Clerici militare poſſunt in bello offenſivo?

Reſp. Cum Maldero, negativè, quia bellum offenſivum numquam eſt adeò neceſſarium: & caſu quo valdè neceſſarium ſit, huic provideri poteſt per laicos.

32. Conſtituti in Ordinibus minoribus tantùm, peccant-ne mortaliter militando offenſivè, vel defenſivè ſine urgente neceſſitate?

Reſp. Lorca docet *diſp. 51. n. 12.* per ſe non peccare; per accidens tamen peccare poſſunt, quatenus ſe exponunt periculo irregularitatis, & inhabilitatis ad proprium officium; & etiam ſi beneficiati ſint, non peccabunt mortaliter, niſi beneficia poſtulent reſidentiam, aut eorum

rum obligationes non impleantur. Si tamen per ſe ipſos aliquem occidant, vel vulnerent, debent Beneficium reſignare, aut diſpenſationem petere.

33. Clericus diſpenſatus à Summo Pontifice, ut poſſit ire ad bellum, fit-ne irregularis, ſi aliquem vulneret?

Reſp. Cum Alario, negativè; nam tunc Pontifex cenſetur tollere irregularitatem, cùm dat licentiam pugnandi, quæ per ſe conjuncta eſt cum vulneribus, & occiſionibus.

34. Placet hìc addere doctrinam Molinæ *tomo 2. tract. 2. diſp. 110. concl.* Etiam in caſibus, in quibus Clerici in bello juſto pugnantes lethaliter peccant, non ſunt irregulares, non ſolùm ſi hortentur ad pugnam, armaque & ſubſidia præbeant; ſed etiam ſi ipſi aliquos percutiant, & vulnerent; quod apertè colligitur ex capite *petiſo de homicidio*: & multò magis id valet in laicis: ratio eſt; quia cùm bello juſto Eccleſia, & Reſpublica defendatur, voluit Summus Pontifex eis favere, ac proinde non irretire irregularitate omnes in eo ad homicidium concurrentes, in percutiendo, hortando, & conſulendo, &c. quod eſſet irretire totum exercitum, & homines à juſto bello cum magno Eccleſiæ & Reipublicæ damno retardare. Hæc ſunt verba Molinæ à Diana citati.

35. Clerici poſſunt-ne bello aſſiſtere, ut ibi miniſteria ſpiritualia circa animarum ſalutem exerceant?

Reſp. Affirmativè; imò hoc charitatis officium, cùm ſit animarum periclitantium ſaluti valdè utile, laudabile eſt. Neque peccant, aut fiunt irregulares, ſi milites hortentur ad pugnam, & animent ad victoriam, imò ſi hoſtium occiſionem in generali ſuadeant. Diana tenent licitam quandoque eſſe ſuaſionem in particulari, quod Ego cum Suarez, & pluribus non admitto. Molina vult, Clericos ſic aſſiſtentes retinere poſ-

ſe

dunt, ut illud videant, licèt tantùm ex curioſitate, non verò animo adjuvandi, aut conſulendi ſuper hoc. Hæc excommunicatio ex vi Concilii nulli eſt reſervata; ſed per ſubſequentia decreta Pontificia excommunicationes ex duello reſervatæ ſunt Summo Pontifici, ita ut ex Gregorio XIII. non poſſint tolli neque ab habentibus caſus; Papales extra Urbem; & per hanc excommunicantur primò duellantes, etiam privatim ſine patrinis; ſecundò Principes permittentes, & non prohibentes, inſuper faventes, & non punientes; tertiò, fautores, adhærentes, portantes cartas duelli, ſubſcribentes, affigentes, publicantes, dictantes, componentes, mittentes, deferentes, divulgantes, vel imprimentes, vel etiam ſolo verbo denunciantes; conſilium, & favorem præbentes; & in dictam excommunicationem omnes ſuprà enumerati incidunt, etiam ſi illi, qui ad locum deſtinatum pugnaturi acceſſerunt, impediti, pugnam non commiſerint, ſi per ipſos non ſteterit, quin committatur.

3. Si accedentes ad locum, ubi pugnare debent, impediti ſint à duello, incurrunt ne in prædictam excommunicationem ratione illius particulæ, *Si per ipſos non ſteterit, quin comittatur?*

Reſp. Ex Alario *verbo Duello n. 7.* qui ſic diſtinguit: Si duellantes, dum pergunt ad locum deſignatum pro duello, impediuntur taliter; ut neque pugnent, neque perveniant ad locum, non incidunt in excommunicationem latam à Gregorio XIII. quia utrumque copulativè exigit, ut accedant ad locum, & per ipſos non ſtet, quòd pugnent: comitantes autem ad locum, licèt ad ipſum non perveniant, incidunt. Ita laudatus Doctor, qui citat pro ſe Sanchez, & Comitol. contrà Graffium, qui contrarium tenet tam pro principalibus, quàm pro comitantibus. Adverte, neque comitantes incidere in excommunicationem, ſi etiam ipſi addantur prohibentibus; &

ſua-

ſuadeant non pugnare, & verè pugnatum non ſit.

4. Si altera tantùm pars perveniat ad locum pugnæ, incidit ne in excommunicationem?

Reſp. ex Alario n. 8. non incidit, quia Bulla Gregorii XIII. cùm loquatur pluraliter, requirit utriuſque partis acceſſum; neque, cùm ſimus in pœnalibus, verba Bullæ extendenda ſunt, & amplianda.

5. Si duo exiſtentes in Palatio publico, vel in Eccleſia, aliquod controverſiæ habeant, & ob reverentiam loci invitent ſe ad pugnandum extra illum locum, incidunt ne in pœnas duellantium?

Reſp. Negativè, quia hìc propriè non intercedit condictum; & talis pugna moraliter non cenſetur duellum, ſed ſubita rixa, propter modicum tempus, quod intercedit inter controverſiam, & pugnam. Neque etiam duelli pœnas incurrit, qui videns inimicum venientem armatum contra ſe, divertit ad ſe armandum, & poſteà revertitur ad pugnam.

6. Quænam conditiones requiruntur ad hoc, ut pugna particularis ſit propriè duellum?

Reſp. Ex Alario n. 3. requiruntur copulativè iſtæ duæ, nempè aſſignatio loci, & temporis, neque una ſine altera ſufficit. Hinc ab ipſo *ſub eodem numero* ſequentes caſus reſolvuntur. Non incidunt in pœnas duellantium, qui in calore iracundiæ ſe invitant ad pugnandum, & ſtatim accedunt ad aliquem locum, ubi pugnent; hæc enim videtur potiùs rixa, quàm duellum: Secùs ſi animo deliberato ſtatuant locum, & tempus præliandi, licèt parva mora intercedat inter rixam, & pugnam. Nec milites ad invicem in caſtris pugnantes, vel alii ob privatas inimicitias, ſed invitantes ad pugnandum ubicumque ſe invenerint: Neque obviam ſe habentes, qui provocaverunt ſe ad talem locum, quia in iſtis caſibus repentinis, vel deficit aſſignatio temporis, vel aſſigna-

gnatio loci. Non eſt tamen audiendus Azorius, qui ſuperaddit alteram conditionem, ſcilicet ad rationem duelli requiri, quòd intercedat condictum gratia probandæ veritatis, aut criminis purgandi: Hinc per ipſum, duellum non eſt pugna, quæ fit odii, vel vindictæ, vel diſſidii cauſa: quam ſententiam meritò rejiciunt Sanchez, & Alarius.

7. Poteſt-ne Dux exercitus convenire cum hoſte, & quoſdam ad ſingulare certamen mittere cum aſſignatione loci, & temporis?

Reſp. Sanchez vult, ſi hoc non fiat ad vanam virium oſtentationem, ſed ad conſervandam æſtimationem exercitus apud hoſtes, eoſque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minori incommodo, eſſe licitum. Homobonus, cujus ſententia mihi videtur melior, negat, quia licèt hæc pugna fiat authoritate publica, habet tamen ſpeciem quandam duelli; & ex qualibet parte ſequatur victoria, nulla inde ſequitur magna utilitas in Republica, ſed pura vanagloria. Ad caſum Davidis, qui ſolet adduci ab Adverſariis, reſpondetur ex Divo Auguſtino, Davidem habuiſſe ſpecialem revelationum, & mandatum à Deo hujus certaminis; ſecùs fuiſſet velle tentare Deum, juvenem imbellem ſuſcipere ſic incautè pugnam adeò gravem.

8. Eſt-ne quandoque licitum acceptare duellum privatum?

Reſp. Sequentes caſus excuſare acceptationem primò, ſi quis aliàs te occiſurus, ita ut ab ejus manibus evadere nullatenus poſſis, concedat electionem duelli, ut fortunam experiaris: in hac enim circumſtantia pugnare in duello eſt tantùm ſe defendere modo unico ſibi poſſibile; quod eſt de jure naturæ. Secundò, ſi Judex duos ad mortem damnatos, vellet duello tenere alterutrius ſortem, quia tunc ex Trullo à poteſtate publica alter alterius eſſet miniſter juſtitiæ conſtitutus. Addunt Layman, Urtadus, Leſſius, & Navarra,

varra, ſi vir nobilis in Aula Regia, vel militaris in Caſtris provocatus ad præliandum ſiſteret ſe meræ defenſionis gratiâ cum animo prævalendi, privandus alioquin ob ſuſpicionem ignaviæ dignitate, officio, vel favore Principis; Prædicti auctores vel excuſant, vel non audent eum damnare.

9. Poteſt-ne generaliter ad evitandam ignominiam acceptari duellum?

Reſp. Negativè, quia duellum, ex Cajetano, Alario, Sanchez, Azorio, ad evitandam ignominiam eſt nedum prohibitum, ſed malum ex ſuo genere perniciosſum: Adde, quòd apud bonos, & prudentes homines recuſans duellum tot legibus prohibitum, tot excommunicationibus damnatum, nullum patitur detrimentum in honore. Imò neque apud alios, ſi provocanti dicat, ſe illum non æſtimare dignum, cum quo pugnet contra tot leges divinas, & humanas; interim ſe liberè iturum per quaſcumque vias, paratum contra quemvis invaſorem armis ſe defendere, & tueri.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 2. Vir equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

## SECTIO IV.

### *De Scandalo.*

I. QUid eſt Scandalum?

Reſp. Eſt occaſio ruinæ ſpiritualis proximi; ſcilicet cùm quis exemplo, aut verbo, alium inducit ad peccandum. Dividitur in activum, & paſſivum. Scandalum activum dividitur in per ſe intentum, cùm quis ſcilicet adver-

vertens alium trahi ad peccatum ex ſuo pravo exemplo, hoc idem facit, vel dicit, ut illum ducat ad peccandum: & per ſe non intentum, cùm quis advertens alium trahi ad peccatum, facit hoc idem ex ſuo beneplacito, non tamen ut illum trahat ad culpam. Utrumque eſt peccatum mortale, vel veniale, juxta qualitatem culpæ, ad quam proximum inducit. Scandalum paſſivum eſt, quo quis ſumit occaſionem peccandi ex opere alterius licito, vel ſi illicitum ſit non tamen habuit ſufficientem connexionem cum ruina ſpirituali alterius: ut ſi quis videns ægrotum manducare carnes die Veneris cum aliquo exceſſu, ſumeret occaſionem manducandi carnes.

2. Tenetur-ne advertens proximum ſumpturum occaſionem peccandi ex ejus opere, ab eo abſtinere?

Reſp. Si opus ſibi licitum ſit, non tenetur ex juſtitia abſtinere ab illo, maximè ſi abſtinentia ſit illi valdè gravis; cum parvo incommodo tenetur ex charitate abſtinere, ne offendantur puſilli.

3. Qui commiſit peccatum ſcandali activi, tenetur reſtaurare damnum cauſatum in proximo, vel corrigendo, & monendo, vel bonis exemplis inducendo ad bonum. Cùm quis tamen advertit, ex actione ſua valde turpi, proximum excitari ad illam potiùs odio habendam, quàm imitandam, ad nihil tenetur, quia nullum illi damnum intulit.

# CAPUT VI.

## *De ſexto præcepto, Non mœchaberis.*

Sectio I. *De Cogitatione, & deſiderio turpi.*
Sectio II. *De actibus impudicis.*

HOc præcepto prohibetur omne peccatum, quod eſt contra virtutem caſtitatis, contra quam, quia quis poteſt peccare cogitationibus, deſideriis, aſpectu, verbis, lectionibus, veſtimentis, oſculis, tactibus, & actibus impudicis: de his omnibus breviter dicam, complectens etiam obligationes noni præcepti; *Non concupiſces uxorem proximi tui.*

## SECTIO I.

### *De Cogitatione, & deſiderio turpi.*

QUid eſt delectatio moroſa?

Reſp. Eſt voluntaria & deliberata complacentia in re turpi, ſine ordine ad opus. Ejus malitia conſiſtit in eo, quòd ſit principium excitans motus inordinatos contra virtutem temperantiæ, & habet pro objecto delectationem repugnantem legi divinæ, & honeſtati. Dicitur moroſa, non quia de eſſentia petat durare ad longum tempus; ſed quia ſolet ut plurimùm diù durare, ſi ſit voluntaria, & deliberata. Hinc longa duratio pro ſcrupuloſis poterit eſſe ſignum deliberati conſenſus, & plenæ voluntarietatis. Secùs etiam inſtanti, ſi ſit plena deliberatio, poterit ejus malitia compleri. Si enim benè conſideretur ſignificatio & eſſentia nominis, proculdubio conſtat, quòd delectatio dicitur moroſa, quia quieſcit, & mutatur in delectatione mentis, tamquam in fine ultimo, non ordinando illam ad ulteriorem actum.

2. Dif-

2. Differunt-ne ſpecie inter ſe delectationes moroſæ?

Reſp. Sunt omnes ejuſdem ſpeciei, quia delectatio non habet malitiam ab opere, à quo præſcindit, ſed ab illa affectione carnali procedente à vitio luxuriæ; ita Bonacina, qui putat ſufficere in confeſſione dicere: Habui cogitationes turpes, in quibus fui delectatus voluntariè, & deliberatè, ſine intentione eas exequendi. Non deſunt Auctores, qui putant, delectationes moroſas circa objecta diverſa eſſe etiam diverſæ ſpeciei: alii verò diſtinguũt, & dicunt, circa fœminas, eſſe ejuſdem ſpeciei, quia præſcindunt ab opere, proindè à qualitate perſonæ uxoratæ, vel liberæ, vel virginis. Delectationes verò circa maſculos, vel beſtias, eſſe diverſæ ſpeciei ab illis circa fœminas, adeòque neceſſariò exprimendas in Confeſſione: Hæc ſententia in praxi videtur tutior, & magis uſitata: non dimitterem tamen inabſolutum pœnitentem, qui ex verecundia renueret explicare objectum, circa quod delectatus eſt.

3. Quale peccatum eſt delectatio moroſa?

Reſp. Eſt peccatum mortale: poteſt tamen quandoque eſſe tantùm veniale ratione indeliberationis voluntatis, & ſempiternæ advertentiæ, ut evenire ſolet in motibus ſubreptitiis, in quibus intellectus inſtantaneè perturbatus non reflectit, & voluntas non habet tempus plenè deliberandi; & ideò dicuntur motus iſti ſubreptitii, quia ſenſus prævenit rationem.

4. Poteſt-ne vidua delectari cogitatione voluptatis, quam vivente viro capiebat in matrimonio?

Reſp. Si vidua in abſtracto præcisè lætetur ſe percepiſſe delectationes matrimoniales, non erit peccatum lethale: ſi verò repetat memoria actiones præteritas, ac ſi eſſent præſentes, cùm hoc non poſſit fieri ſine excitatione motuum ſenſualium, talis delectatio, ſi ſit voluntariè deliberata, erit illicita, & peccatum mortale.

5. Quid eſt deſiderium mortale?

Reſp. Eſt actus voluntatis, quo quis deliberatè cupit exequi & facere actum inhoneſtum. Ejus malitia cùm oriatur ab opere, quod quis paratus eſt facere, juxta diverſitatem operum exequendorum eſt etiam ſpecie diverſa: proindè aperiendum erit integrè & fideliter objectum deſiderii.

6. Quale peccatum eſt aſpicere impudicè mulierem?

Reſp. Si dicti aſpectus ſint ex levitate animi, vel curioſitate, ſunt peccatum veniale, eò quia quis malè ſenſuum externorum cuſtodiam gerit: ſi autem ſint ob malum finem, vel cum periculo proximo pravi deſiderii, aut pollutionis, tunc voluntariè ſe exponens periculo proximo peccandi, peccat lethaliter. Imò volunt nonnulli apud Homobonum; quòd aſpiciens teneatur etiam aperire qualitatem perſonæ, quam malitioſè aſpexit, eò quia eſt actus externus, qui ſpecificatur ab objecto externo.

7. Quale peccatum eſt legere, audire, vel loqui verba inhoneſta?

Reſp. Tripliciter poſſunt hæc fieri; primò, ex neceſſitate, ut Medici, Chirurgi, Confeſſarii, qui ratione officii tenentur hæc ſcire; proinde audiendo, legendo, & loquendo in iſtis caſibus non peccant, maximè ſi hoc faciant cum deriſu, & nauſea. Secundò, ex curioſitate, & levitate, ſine fine percipiendi delectationem carnalem, ſed ex vana licentia, & complacentia jocandi; & tunc eſt tantùm veniale: ex Sanchez, & Bonacina, & aliis, negante Patre Bauni, qui vult eſſet lethale. Advertendum tamen eſt, quòd frequentia harum actionum vix poteſt eſſe ſine peccato lethali ratione periculi conſenſus ad ulteriora, & ratione ſcandali audientium, & ratione pravorum affectuum, qui inde ſolent excitari. Tertiò, ex motivo libidinis ad percipiendam inde delectationem carnalem; & in hoc caſu ratione finis adeò turpis & illiciti ſunt peccatum lethale.

8. Te-

8. Tenetur-ne quis dicere circumſtantiam perſonæ, de qua delectatus eſt legendo, audiendo, vel diſcurrendo de turpibus?

Reſp. Ex Sanchez, affirmativè, quia actus iſte externus ſumit malitiam ab objecto, ſicuti tactus, aſpectus, & ſimiles aliæ actiones malæ exteriores ab objecto: ergo ſpecie diverſam ſumunt etiam malitiam ſpecie diverſam.

9. Peccat-ne contra caſtitatem, qui veſtit ſe veſtibus valdè ornatis, augentibus decorem vultus?

Reſp. Si veſtiat ſe veſtibus pretioſis, & etiam ſtudio & arte diſpoſitis ad augendam pulchritudinem, criſpando crines, aſpergendo eos pulvere odorifero, & ſimilibus ſine fine turpi, ſed per ſolam vanam complacentiam habitus, ex Homobono eſt peccatum veniale, quia lædit leviter Chriſtianam gravitatem, moderationem, & modeſtiam: ſi autem ſe ornet ex turpi & inhoneſto fine, tunc dubium non eſt, juxta qualitatem finis illum peccare. Hìc ſolùm notandum, quòd ſi veſtes adeò pretioſæ ſint, ut ratione hujus luxus nequeat ſatisfacere creditoribus, aut aliud notabile debitum juſtitiæ adimplere, erit peccatum mortale.

10. Honeſta fœmina poteſt-ne veſtire ſe veſtibus pretioſis juxta ejus conditionem, etiamſi ſciat aliquos juvenes inde ad luxuriam excitandos eſſe?

Reſp. Affirmativè; utitur enim jure ſuo, neque ſic ſe veſtiendo intendit ruinam ſpiritualem proximi, ſed incedere juxta conditionem, & ſtatum; non debet ergo ex malitia alterius privari hoc commodo. Adverte tamen, quòd ſi forma veſtimentorum ſit de ſe provocativa ad libidinem, eò quia nimis denudet pectus, poteſt tunc fœmina habens bonam intentionem peccare, quia ad hujuſmodi veſtitum inhoneſtum nullum habet jus honeſta fœmina.

11. Oſculari aliquam perſonam diverſi ſexus eſt-ne peccatum?

Reſp. In locis ubi viget hæc conſuetudo tamquam urbanitas uſualis regionis, ſi hæc fiant ex amicitia, nullum eſt peccatum: ſi quandoque ex motivo levitatis, jocando, & ridendo, licèt Pater Bauni velit eſſe peccatum mortale, tamen ſi nulla major ingrediatur malitia, exiſtimo eſſe tantùm veniale: ſi fiant ex turpi fine, ubicumque fiunt, erit lethale.

12. Poteſt-ne mulier in locis ubi viget conſuetudo, conſentire oſculo, quod apparenter datur ex urbanitate, ipſa tamen cognoſcit procedere ex malo fine?

Reſp. In publico tenetur illud permittere ad evitandum ſcandalum; in privato nequit illud permittere, ne cooperetur turpitudini: in dubio num intentio ſit recta, nec-ne, poteſt permittere; in dubio enim debet operationes proximi in meliorem partem interpretari.

13. Tactus impudici ſunt-ne peccatum?

Reſp. Tactus partium impudicarum inter perſonas diverſi ſexus, niſi fiant ex neceſſitate, ſunt peccatum mortale propter delectationem carnalem, quæ inde ex natura ſua conſurgit, & ex propria intrinſeca malitia: dico, partium impudicarum; ſecus ſi quis ex levitate ſuperficialiter tangat manum, vel faciem mulieris, ludendo, non eſt tam citò damnandus culpa lethali, ſi abſit finis libidinis. Cùm autem quis tangit inhoneſtè mulierem, tenetur aperire, ut dixi, qualitatem perſonæ, quia hoc peccatum conſiſtit in actu externo, qui ſpecificatur ab objecto.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

## Ab ALEXANDRO SEPTIMO.

40. Eſt probabilis opinio, quæ dicit eſſe tantùm veniale, oſculum habitum ob delectationem carnalem & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur

oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.

## SECTIO II.

### *De actibus impudicis.*

1. QUot ſunt ſpecies actuum contra caſtitatem?

Reſp. Septem, ſcilicet fornicatio, ſtuprum, adulterium, inceſtus, raptus, ſacrilegium, & peccatum contra naturam, quod ſubdividitur in quatuor alias ſpecies, quæ ſunt mollities, inordinatus concubitus, ſodomia, beſtialitas.

2. Quid eſt fornicatio?

Reſp. Eſt illicitus concubitus liberi cum libera in vaſe naturali. Dicitur liberi cum libera, hoc eſt perſonarum ſolutarum à Matrimonio tum rato, tum conſummato. De fide eſt, fornicationem eſſe peccatum mortale, cùm Divus Paulus doceat: *Neque fornicarii Regnum Dei poſſidebunt*. Ratio eſſe poteſt, quia fornicatio cùm nullum habeat finem, niſi delectationem carnalem, nequit eſſe licita.

3. Hoc peccatum ſi ſit habituale, retinet-ne idem nomen?

Reſp. Si ſit habitualis fornicatio cum una tantùm, quam quis domi retineat, vel habeat in alio loco determinato ad ſui diſpoſitionem, dicitur concubinatus; ſi ſit cum pluribus indeterminatè, dicitur concubinatus vagus. Concubinatus eſt ergo copula frequens & illicita cum fœmina, quam quis retinet in propria poteſtate, ac ſi eſſet uxor. Concubinarius non eſt abſolvendus, niſi priùs dimiſſa concubina, oſtendat vera ſigna pœnitentiæ: & ſi ſæpè hoc fecerit, & tamen redierit ad idem peccatum, probandus eſt per ſuſpenſionem abſolutionis, & injunctionem aliarum pœnitentiarum ſalutarium judicio prudentis Confeſſarii.

4. Tenetur-ne quis aperire in Confeſſione oſcula & tactus antecedentes & ſubſequentes fornicationem?

Reſp. Negativè, quia ſunt diſpoſitiones cum actu fornicario, cointegrantes unum actum totalem: niſi ergo dicti actus fuerint longa mora taliter interrupti, ut nequeant prudenter exiſtimari partes initiativæ, vel terminativæ, non indigent ſeparatim aperiri in Confeſſione. Idem eſt de deſiderio fornicandi, quod niſi fuerit interruptum, vel voluntate contraria, vel oblivione, non facit niſi unicum peccatum cum actu fornicario: ſi verò interruptum eſt, tot multiplicat peccata, quot fuerunt interruptiones, & reiterationes deſideriorum, adeòque id aperiendum erit in Confeſſione. Adverte etiam, quòd ſi deſiderium voluntate contraria non interruptum duret ad longum tempus, putà per hebdomadam, hæc temporis longitudo aperienda eſt.

5. Si fornicator peccavit cum muliere non parata ad peccandum, ſed ab ipſo diſpoſita, tenetur-ne hoc aperire?

Reſp. Affirmativè, quia non ſolùm eſt peccatum luxuriæ oppoſitum temperantiæ, & caſtitati, ſed etiam ſcandali, & ruinæ ſpiritualis proximi, oppoſitæ charitati.

6. Quid eſt ſtuprum?

Reſp. Eſt defloratio puellæ virginis, per fractionem clauſtri virginalis; habet ergo peccatum hoc, ultra communem malitiam cum fornicatione, quòd ſit gravis injuria puellæ, cujus virginitas aufertur.

7. Deflorare virginem conſentientem eſt-ne peccatum ſtupri, an ſimplicis fornicationis?

Reſp. Utraque ſententia eſt probabilis, & quidem quantùm ad ſtuprum, quia etiamſi virgo conſentiat, tamen tollere virginitatem habet ſpecialem malitiam, oppoſitam bono ſpeciali integritatis; quantum ad ſimplicem fornicationem, habeat etiam ſuas rationes, quia volenti &

con-

conſentienti nulla fit injuria. Hoc certum eſt, quòd ſi quis defloravit virginem volentem, & liberè conſentientem, conſenſu ſcilicet non extorto vi, & fraude, timore, vel deceptione, non tenetur eam dotare; eſto enim ſtuprum differat à fornicatione, non ideò reducitur ad injuſtitiam tali caſu, ratione cujus teneatur reſtituere, & recompenſare damna: ad ſummum tenebitur hoc facere ad evitanda mala ſubſequentia, quibus ipſe initium dedit, quæ obligatio eſt puræ charitatis. Si quis verò defloravit fraude, aut vi, aut promittendo ſe deducturum in uxorem, tenetur eam ducere, niſi ſit magna diſparitas inter perſonas, unde timeantur gravia damna ex tali matrimonio; & in tali caſu ſufficiet compenſare damnum, eam congruè dotando, & procurando, ut nubat pari.

8. Amiſſio virginitatis ex parte viri eſt-ne ſtuprum?

Reſp. Negativè, quia non eſt ſpeciale ſignaculum virginitatis in viris, ſicuti in fœminis: ſicut ergo primò peccans cum virginibus, & non frangens virginitatis ſignaculum, ejus peccatum non eſt propriè ſtuprum; ita in viris prima amiſſio virginitatis reducitur ad unam vel alteram ſpeciem contra caſtitatem, juxta modum quo contrahit ejus malitiam peccando.

9. Quid eſt adulterium?

Reſp. Eſt peccatum luxuriæ, per quod perſona conjugata violat fidem conjugalem datam alteri parti, contaminando, & participando alteri thorum conjugalem. Hinc hoc peccatum habet duplicem malitiam, alteram luxuriæ oppoſitum caſtitati, alteram injuſtitiæ contra datam fidem. Poteſt hoc peccatum tripliciter committi; primò, ſi copula fiat inter conjugatum, & conjugatam; ſecundò, ſi ſit copula liberi cum conjugata; tertiò, ſi conjugatæ cum libero. In primo caſu committitur duplex injuſtitia, & ideò in adulterio qualitas perſonæ eſt aperienda

Confeſſario quoad utrumque complicem. Sufficit ad hoc peccatum matrimonium ratum, ſive adulteri, ſive adulteræ, non autem ſufficiunt ſponſalia. Volunt aliqui, quòd habere rem cum ſponſa inducat etiam ſpeciem injuſtitiæ, eò quia per deflorationem ſponſa ſit notabiliter vilior; non tamen tale peccatum ideò reducendum erit propriè ad adulterium, quod reſpicit injuriam factam conjugatis, non verò ſimpliciter deſponſatis & promiſſis.

10. Quænam pœna debetur adulteris?

Reſp. In foro fori debetur pœna mortis, maximè ſi adultera ſit fœmina; in foro conſcientiæ amittit jus petendi debitum matrimoniale, non autem reddendi. Poteſt inſuper vir ratione adulterii ſeparare thorum, & includere in Monaſterio uxorem, niſi tamen conſenſerit ejus adulterio, quod eſt graviſſimum peccatum. Adulterium fœminæ eſt gravius adulterio viri, non ſolùm quia in hominum æſtimatione ex hoc ſequitur infamia, non autem ex illo viri; ſed etiam quia reddit nimis incertam prolem.

11. Adultera, quæ ex alieno ſemine concepit filium, tenetur-ne crimen ſuum revelare, ne noceat legitimis hæredibus?

Reſp. Negativè, quia nemo tenetur prodere ſe ipſum, & aperire tam grave crimen, ex quo reſultat infamia, & periculum vitæ, etiam ſine ſpe fructus, quia nec filius ſpurius, nec maritus tenentur hoc credere; ſi autem ſpes ſit, quòd credatur, & nullum ſubſit periculum, neque vitæ, neque honoris, puta quia jam ſit malæ famæ, tenetur omninò revelare. Ordinariè ergo loquendo; tenetur adultera aliis viis, ſi poteſt, compenſare damna legitimorum; ad quod etiam tenetur adulter.

12. Quid eſt inceſtus?

Reſp. Eſt peccatum luxuriæ commiſſum cum copula in vaſe naturali inter propinquos, ſeu

con-

conjunctos in gradibus prohibitis conſaguinitatis, vel affinitatis. Ejus malitia conſiſtit in irreverentia facta ſanguini, ac naturæ, quæ dictat reverentiam præſtandam propinquis, inter quos ideò matrimonia ſunt prohibita. Licèt inceſtus propriè ſit ſolùm inter marem, & fœminam in vaſe naturali; tamen etiamſi ſit in alio non naturali, vel inter mares probabile eſt, circumſtantiam conſanguinitatis, vel affinitatis aperiendam eſſe in Confeſſione, quia habet ſpecialem malitiam irreverentiæ præſtitæ proprio ſanguini.

13. Eſt-ne neceſſarium exprimere in Confeſſione gradum, intra quem commiſſus fuit inceſtus?

Reſp. Aliqui putant non eſſe neceſſarium, dùm omnes inceſtus ſint ejuſdèm ſpeciei, eò quia omnes opponuntur eidem virtuti, ſcilicèt reverentiæ debitæ propinquis; hinc, ſi quis confiteatur habenti authoritatem abſolvendi à quolibèt inceſtu, ſufficiet dicere: Commiſi inceſtum cum libera, vel cum conjugata; quod exiſtimat probabile Bertau in caſu, quo quis nequeat inceſtum in primo gradu, inter fratrem, & ſororem, aperire Confeſſario, niſi detegendo complicem, quam Confeſſarius cognoſcit, reſervando confiteri hoc apertiùs alteri, illam non cognoſcenti. Verùm probabilius eſt, inceſtus in primo gradu conſanguinitatis ſpecie differre ab aliis, cùm copula in hoc gradu habeat horrorem adeò ſpecialem naturæ adverſantem, ut Pontifex in hoc numquam diſpenſaverit matrimonium. Immò communiter tenetur, inceſtus cum conſanguineis ſpecie differre ab inceſtibus cum affinibus, & inceſtus nedum in primo, ſed etiam in ſecundo gradu, ſpecie differre ab inceſtibus in tertio, & quarto gradu. Hinc inceſtuoſus, ut bene conſulat conſcientiæ ſuæ, debet exprimere gradum conſanguinitatis, vel affinitatis, in quo commiſit inceſtum. Inſuper inceſtuoſus cum conſangui-

nea conjugis poteſt tantùm reddere, non autem petere debitum propter contractam affinitatem cum ſua uxore. Debet ergo priùs petere diſpenſationem, vel ab Epiſcopo, vel à Confeſſariis privilegiatis, uti ſunt habentes privilegia Mendicantium.

14. Quid eſt raptus?

Reſp. Eſt peccatum, quo quis abducit puellam invitam à domo ſua, vel ab illa parentum, aut eorum, in quorum cura eſt, ad fornicandum, aut ad matrimonium ineundum. Ejus malitia conſiſtit in violentia, quæ infertur: unde ratione gravitatis eſt impedimentum dirimens matrimonium. Eſt etiam raptus, ſi quis rapiat uxorem ſuam invitam, volentem uti privilegio Canonis, ſcilicet quadraginta dierum propter electionem ſtatus virginalis clauſtralis.

15. Quid eſt ſacrilegium?

Reſp. Eſt peccatum luxuriæ commiſſum cum perſona Deo conſecrata, vel per Ordinem, vel per Religionem, vel per votum ſimplex caſtitatis; aut commiſſum in loco ſacro, puta Eccleſia, vel Cæmeterio. Ejus malitia conſiſtit in irreverentia, quæ fit Deo, dum polluitur perſona, vel locus Deo dicatus. Hinc ſi ſit inter duas perſonas Deo dicatas, & in loco ſacro, multiplex erit peccatum, ratione multiplicis irreverentiæ: adeòque circumſtantia hæc eſt neceſſariò exprimenda in Confeſſione. Oſcula, tactus, aut quid ſimile redolens impuritatem externam, facta cum perſona Deo dicata, aut etiam in loco ſacro, ſunt ſacrilegium; opponuntur enim virtuti Religionis.

16. Habens rem cum uxore propria in loco ſacro, peccat-ne ſacrilegè?

Reſp. Si longo tempore cogeretur eſſe in loco ſacro, puta, vel quia habuit refugium ratione delicti, vel alia de cauſa, poteſt ſine ſacrilegio uti matrimonio ad evitandam incontinentiam; tales enim actus in hac circumſtantia nullam faciunt

ciunt injuriam loco, & Deus eſt magis invitus de incontinentia, quàm de actu matrimoniali.

17. Quid eſt prima ſpecies peccati contra naturam?

Reſp. Cùm peccatum contra naturam ſit actus libidinoſus extra, aut contra modum à natura inſtitutum ad generandum, ejus prima ſpecies eſt mollities, quæ eſt voluntaria ſeminis effuſio extra omne vas. Et poteſt etiam induere ſpeciem aliam libidinis, ſi quis polluendo ſe cogitet aliquem alium actum inhoneſtum, ita de eo ſe delectando, ac ſi illum perpetraret, vel deſiderando eum committere, ſi poſſet. Unde in Confeſſione tenetur quis aperire, nedum pollutionem, verùm etiam qualitatem perſonæ, & actus, qui in mente volvebatur inter peccandum. Si etiam quis adhibeat pro hac culpa complicem, tenetur etiam qualitatem perſonæ adhibitæ explicare, quia hæc variat ſpeciem delicti, cooperando actui inhoneſto, & dando illi impulſum ad deſideria ſimiliter inhoneſta. Malitia hujus peccati conſiſtit in diſperſione ſeminis, ordinati à natura ad generandum: & peccatum graviſſimum.

18. Si quis dormiendo hanc patitur impuritatem, peccat ne?

Reſp. Negativè, quia effuſio non eſt voluntaria, niſi fortè quis vigilans eam procuraſſet, & dediſſet illi voluntariam cauſam, aut expergefactus conſentiret delectationi, qui inde conſurgit. Sentire tamen tunc aliquam delectationem, non eſt peccatum, quia videtur impræſcindibilis ab actu, & impediri non poſſe.

19. Confeſſarius debet-ne denegare abſolutionem juveni, qui frequenter cadit in hoc peccatum?

Reſp. Si videat ſigna pœnitentiæ, & propoſitum emendationis, nequaquam; nam quamvis occaſio hæc ſit proxima, non tamen eſt voluntaria, neque quis poteſt eam amputare; injungat ergo ſalutares pœnitentias, eum ſeverè objurget, & ſi nulla ſit ſpes emendationis, deneget poſteà

ab-

abſolutionem; ita Bonacina, Coninch, & alii.

20. Adverte: quòd ſi alicui danti operam rei licitæ, puta Confeſſario ſuſcipienti Confeſſionem, vel Medicis, & Chirurgis eorum officia exercentibus, aut legenti exneceſſitate materias iſtas lubricas, aut equitanti in itinere accidat pollutio, hæc utporè involuntaria nullum erit peccatum: & eodem modo de eo diſcurrendum eſt, ſicuti de nocturna, quæ fieri poteſt peccaminoſa per poſteriorem delectationem, & conſenſum.

21. Quid eſt inordinatus concubitus?

Reſp. Eſt modus extraordinarius habendi copulam, qui in duobus caſibus eſt peccatum lethale: primò, ſi ſeminis effuſio accidat extra vas: ſecundò, ſi ſit impeditivus prolis. Circa hos duos caſus, eſt tantùm veniale, & quandoque nullum eſt peccatum, ſi neceſſitas ita exigat, ut in prægnantibus.

22. Quid eſt Sodomia?

Reſp. Strictè accepta eſt actus libidinoſus conſummatus inter maſculos in vaſe non naturali; largè accepta, eſt actus libidinoſus conſummatus cum fœmina item in vaſe non naturali, vel etiam inordinatus concubitus, & coitus fœminæ cum fœmina in vaſe non naturali. Adverte ad verba *conſummatus*; nam ſi effuſio ſeminis fiat extra vas, tunc ſodomia eſt imperfecta, & ut plurimùm non cadit ſub reſervatione; niſi hoc ſpecificetur ab Epiſcopis.

23. Quid eſt beſtialitas?

Reſp. Eſt coitus hominis cum beſtiis; & probabile eſt ſpecie differre, ſi beſtia ſit mas, vel fœmina. Ad hanc ſpeciem etiam reducitur coitus hominis cum Dæmone, ſive incubo, ſive ſuccubo; quia hic revera non habet corpus reale humanum, ſed apparens, & aſſumptum.

Pro-

*Propoſitiones damnatæ, ad hoc Caput reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 25. Qui habuit copulam cum ſoluta, ſatisfacit Confeſſionis præcepto dicens, Commiſi cum ſoluta grave peccatum contra caſtitatem, non explicando copulam.

41. Non eſt obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, ſi hæc nimis utilis eſſet ad oblectamentum concubinarii, vulgò, *Regalo*, dum deficiente illo nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficilè inveniretur.

Ab INNOCENTIO XI. 48. Tam clarum videtur, fornicationem ſecundùm ſe nullam involvere malitiam, & ſolùm eſſe malam, quia interdictam, ut contrarium omninò rationi diſſonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non eſt, unde ſi Deus eam non interdixiſſet, ſæpè eſſet bona, & aliquando obligatoria ſub mortali.

50. Copula cum conjugata, conſentiente marito, non eſt adulterium; adeòque ſufficit in Confeſſione dicere ſe eſſe fornicatum.

CA-

# CAPUT VII.

## *De ſeptimo & decimo Præcepto, Non furaberis, & Non concupiſces bona proximi tui.*

Sectio I. *De Furto.*
Sectio II. *De Reſtitutione.*
Sectio III. *De Uſura.*
Sectio IV. *De aliis Contractibus.*
Sectio V. *De Venditione.*
Sectio VI. *De Eleemoſyna.*
Sectio VII. *De correctione fraterna.*

COmplectitur hoc præceptum omnia, quæ de Furto, de Reſtitutione reſarcitiva furti, de Avaritia, Mutuo uſurario, & fraudibus quæ circa contractus occurrunt. Directè igitur hoc præcepto prohibetur ablatio rei alienæ, eam ſibi appropriando; indirectè omne damnum, quod fit proximo in bonis fortunæ, diripiendo, devaſtando, aliiſque modis minorando alterius rem familiarem.

## SECTIO I.

### *De Furto.*

1. QUid eſt furtum?

Rſpond. Eſt ablatio rei alienæ invito domino occultè, & ſine violentia. Sic enim tranſit furtum ad rapinam. Furtum etiam eſt injuſta detentio rei alienæ invito domino. Malitia hujus peccati conſiſtit in fractione juſtitiæ, quæ dictat dari unicuique quod ſuum eſt. Hinc ad rationem furti requiritur, quòd dominus ſit invitus; nam ſi aliquid acciperetur occultè, ut nummi ad ludendum, ab uxore, vel à filiis

filiis, diſcretè è peculio Patris ſurrepti, non ſunt furtum, quia dominus eſt rationabiliter potiùs invitus de modo quo ſurripiuntur, quàm de re. In dubio an dominus foret invitus, non debent bona ſurripi, nec retineri, quia generaliter nemo præſumitur velle ſpoliari re ſua.

2. Quænam quantitas accepta conſtituit furtum lethale?

Reſp. Alii voluerunt julium unum, alii duo, alii verò in divitibus uſque ad ſex, & in Principibus uſque ad duo aurea extendi quantitatem, quæ conſtituit furtum lethale, illud extrahendo à parvitate materiæ. Mihi verò videtur, ſi perſona non ſit ex pauperibus, neque ex divitibus, ſed ſtatus medii, tres julios eſſe ſummam conſtituentem offenſam gravem lethalem; nam tres julii ſufficiunt ad comparandum multa pro ſtatu cujuſcumque perſonæ: ſi ergo ſurripiantur, fit illis gravis injuria.

3. Furari pauca per plures vices eſt-ne peccatum lethale?

Reſp. Vel quis furatur pauca cum animo furandi plura, ſi ſe offerant; & tunc utique eſt peccatum mortale; nam animus, & deſiderium committendi gravem offenſam in quacumque materia eſt ſemper culpa mortalis. Vel ſine animo furandi plura, & tunc, quando quis provenit ad ſummam notabilem, peccat mortaliter, non quia plura venialia conſtituant unum lethale, ſed ratione injuſtæ detentionis rei alienæ, quæ conſtituit peccatum lethale. Hinc illi, qui injuſto pondere vendunt merces, quando perveniunt ad quantitatem notabilem damnificativam proximi, peccant lethaliter.

4. Quando quis furatur ſummam venialem illi, cujus jam detinet ſummam accedentem ac peccatum mortale, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Cum Sanchez, & Bonacina, affirmativè, quia furans ſummam venialem habet animum detinendi ſummam notabilem, eamque gra-

gravandi parvis furtis ſubſequentibus. Hic ratione hujus deſiderii peccat mortaliter. Poteſt etiam dici, quòd ex hac continuatione furtorum in ſe venialium reddit ſe magis impotentem, & difficilem ad reſtituendum, adeòque peccat mortaliter contra obligationem, quam habet procurandi reſtitutionem.

5. Quando plures furati ſunt ſummam notabilem, ſinguli tamen per parva furta peccaverunt-ne mortaliter?

Reſp. Vel omnes unitim & collectivè conſpirati ſunt ad furandum, vel ſinguli abſque ulla unione furati ſunt: ſi omnes unitim, utique peccaverunt lethaliter, quia ſic conſtituunt unam cauſam totalem gravis damni: ſi ſinguli diviſim, nequaquam; illa enim unio plurium fuit caſualis, & damnum grave à nullo fuit intentum, & deſideratum; ſed ſinguli tantùm ad ſuam portionem reſpexerunt.

6. Si quis furatus eſt ſummam notabilem, ſufficit-ne dicere in Confeſſione, Abſtuli ſummam notabilem, an verò tenetur dicere quantitatem valoris rei ablatæ?

Reſp. Tenetur dicere quantitatem valoris, ad hoc ut Confeſſarius habeat notitiam ſui criminis: diverſum enim eſt in re & hominum exiſtimatione furari centum aureos, à furto decem millium aureorum. Adde cum Bonacina, quantitatem furti conſtituere peccatum in individuo: cùm ergo teneatur quis dicere peccata in ſpecie, & in individuo, tenetur etiam dicere, & ſpecificare quantitatem rei ablatæ.

7. Tenetur-ne quis exprimere in Confeſſione quantitatem temporis, quo retinuit apud ſe rem alienam?

Reſp. Si habuit commoditatem reſtituendi, tenetur; nam potens reſtituere, & non reſtituens, ſemper damnificat proximum, & etiam dum dormit, peccat, ut vult Leſſius; non quòd eo tunc affectivè committat culpam, patet enim in dor-

dormiente rationem cum paſſionibus ſuis eſſe impeditam, ſed effectivè, quia effectus ſuæ injuſtæ detentionis perſeverat adhuc eo dormiente, tamquam executio ſuæ malæ voluntatis?

8. Extrema neceſſitas excuſat-ne à furto?

Reſp. Affirmativè, nam in extrema neceſſitate omnia ſunt communia, quia diviſio introducta non poteſt præjudicare juri naturali, quod quis habet providendi ſibi neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem. Adverte, neceſſitatem debere eſſe extremam, in qua nullo alio modo poſſit quis ſibi conſulere, quàm ſurripiendo. Neque tunc debet plus ſurripere, quàm dicta extrema neceſſitas poſtulet. Finita extrema neceſſitate, ſi quis evadat dives, non tenetur reſtituere, quia non uſurpavit alienum, ſed ſuum.

9. Poteſt ne quis ſibi occultè compenſare pro damno paſſo ab altero?

Reſp. Compenſationem eſſe licitam, cùm quis aliter non poteſt eſſe ſatisfactus, vel non poſſet habere ſuum, niſi cum maxima difficultate, tricis, litibus, perſecutionibus, & laboribus, tunc enim occulta compenſatione providet ſibi, & fugit magna incommoda. Si autem cum facilitate, vel etiam cum aliqua difficultate, & incommodo levi poteſt habere ſuum creditum, nequit ſe occultè compenſare, quia nemo eſt judex in propria cauſa. Advertendum eſt, tres eſſe conditiones juſtæ & licitæ compenſationis, nempè certitudo debiti, æqualitas, & gravis difficultas habendi id, quod eſt ipſi ex juſtitia debitum. Hinc in dubio credi nequit quis ſe compenſare acceptione certè. In ſecundo, debet æqualitatem ſervare, non ſurripiendo plus, quàm poſtulet ejus creditum certum. Dixi, ex juſtitia; nam ſi aliquid debeatur ſolùm ex congruitate, & æquitate, non datur locus compenſationi.

Præ-

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 36. Permiſſum eſt furari non solùm in extrema neceſſitate, ſed etiam in gravi.

37. Famuli, & famulæ, domeſtici poſſunt occultè heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt.

## SECTIO II.

### *De reſtitutione.*

1. QUid eſt Reſtitutio?

Reſp. Eſt actus juſtitiæ commutativæ, quo redditur alteri ad æqualitatem quod fuit ab eo injuſtè acceptum, vel detentum, vel quo compenſatum damnum proximo injuſtè illatum.

2. Quot ſunt radices reſtitutionis?

Reſp. Sunt tres, ſcilicet res accepta, injuſta acceptio, & damnum illatum. Tenetur ergo quis reſtituere ratione rei acceptæ, etiam ſine peccato, quia res aliena ſemper clamat ad dominum: ſic ſi quis accipiat rhedam, vel veſtem amici pro ſua, tenetur eam reſtituere. Tenetur à fortiori ratione injuſtæ acceptionis, qua accepit rem proximi cum peccato injuſtitiæ, ſcilicet, vel uſuræ, vel furti, vel rapinæ; tunc enim tenetur reſtituere quod ablatum eſt, vel æquale, ſi res non extat. Immò cooperatores hujus injuſtæ acceptionis ſinguli peccant, & tenentur in ſolidum reſtituere ratione damni illati. Tenetur etiam quis reſtituere proximo, licèt inde nullum emolumentum habuerit, puta occidendo equum, incedendo domum, devaſtando, &c. Quia cùm ex ſua malitia ſequatur damnum, & alterius ruina, juſtum eſt eam compenſare.

3. Quænam differentia eſt inter rem acceptam, & injuſtam acceptionem?

Reſp.

Reſp. Hæc eſt; ille qui tenetur reſtituere ex re accepta ſine culpa, tenetur tantùm eam reddere, ſi extet: tenetur etiam reddere fructus ejus naturales, aut mixtos, ſi extent, detractis expenſis & laboribus pretio æſtimabilibus, conſumptis in illorum comparatione; ſi non extent fructus, & res, tenetur tantùm reſtituere id, in quo factus eſt ditior. At qui tenetur reſtituere ex injuſta acceptione, tenetur reſtituere rem, & fructus ejus ſive extent, ſive non extent, detractis expenſis; & item tenetur compenſare omnia damna, quæ alius eſt paſſus ex tali injuſta acceptione: Res declaratur ſequenti caſu.

4. Piſtor bona fide emit triticum à fure, putans eſſe dominum, confecit panem; & coxit, ad quid tenetur, cùm reperit verum dominum tritici?

Reſp. Tenetur reſtituere farinam, & panem, qui de facto extant, detractis expenſis, & laboribus in illis conficiendis; & ſi nihil extet, tenetur tantùm reſtituere id, in quo factus eſt ditior. E contra verò piſtor, qui furatus eſt triticum, & ex eo confecit panem, ſive triticum extet, ſive non, ſive factus ſit ditior, ſive non, tenetur in integrum ſatisfacere domino, & inſuper compenſare damna, ſi quæ paſſus eſt propter tritici ablationem.

5. Quot ſunt fructuum differentiæ?

Reſp. Tres: alii ſunt fructus naturales, ut partus pecorum: alii ſunt mixti, qui aliquid habent naturæ, aliqud artis, ut fructus vinearum; alii ſunt merè induſtriales, ut fructus ex ludo. Fructus primi & ſecundi generis cadunt ſub reſtitutione detractis expenſis; tertii generis autem nullo modo poſſunt reſtitui. Quod dixi de injuſta acceptione, applicari etiam poteſt poſſeſſori malæ fidei: & quod de re accepta, applicari poteſt poſſeſſori bonæ fidei.

6. Res declaratur exemplo: Aliquis duo juga boum emit à latrone, putans eum eſſe verum dominum; illa detinuit per annum, & iis habuit centum de fructu; poſteà ſcit boves eſſe fur-

to abolatos, & cognoſcit verum illorum dominum: hic tenetur tantùm reſtituere boves, & ſi conſumpſit omnes fructus meliùs ſe tractando, ad nihil tenetur, niſi fortè ex fructibus factus ſit in aliquo ditior; ut puta ſi emerit vas argenteum, tunc tenetur etiam illud reſtituere, ſicuti & omnes alios fructus, ſi extent, detractis tamen expenſis, & laboribus conſumptis in manutentione boum. Adde, ipſum poſſe bovem reſtituere furi ad recuperandum pretium, quia poſſeſſori bonæ fidei ſatis eſt, quòd ponat rem in eodem ſtatu, in quo invenit, neque tenetur reddere meliorem: ſi autem fur non compareat, tenetur rem reſtituere vero domino etiam cum amiſſione pretii, quia tenetur ex re accepta, quæ extat, & continuò clamat ad dominum. Si autem ſit poſſeſſor malæ fidei, & furatus ſit juga boum, tenetur ea reſtituere; vel pretium illorum, ſi non extent, & perierint (niſi fortè eadem infirmitate periiſſent etiam apud dominum,) inſuper tenetur reſtituere omnes fructus perceptos, ſive extent, ſive non extent, ſive factus ſit ditior, ſive depauperatus ſit, detractis tamen expenſis conſumptis in manutentione boum: inſuper tenetur compenſare domino damna, quæ paſſus eſt propter boum amiſſionem, putà, ſi hinc non potuit agrum colere, merces ducere ad Civitatem, ubi utiliùs vendantur: Cùm ergo quis accedit ad Confeſſarium cum onere reſtitutionis, priùs videndum eſt, ex qua radice teneatur, deinde juxta illius qualitatem judicanda eſt reſtitutio.

7. Unum moneo; quandoque poſseſsorem bonæ fidei, vel obligatum ad reſtitutionem ex re accepta, poſt aliquod tempus tranſire in poſseſſorem malæ fidei, & eſse obligatum ad reſtituendum ex injuſta detentione; puta, quis emit à fure, quem præſumebat dominum; poſt annum ſcit eſse furem, neque ideò reſtituit, culpabiliter. Hinc pro tempore ſubſequenti ſervandæ

dæ ſunt leges injuſtæ acceptionis, vel poſſeſſoris malæ fidei.

8. Turpe lucrum eſtne neceſſariò reſtituendum?

Reſp. Turpe lucrum eſt pretium acceptum ex actione turpi & mala, hoc non eſt reſtituendum, niſi ſit excedens valorem actionis turpis, aut intercedat alia injuſtitia obligans ad reſtitutionem; ſic meretrix poteſt retinere pretium meretricium non excedens: item ſi quis accipiat pecuniam pro occiſione, ea adimpleta poteſt pecuniam ſibi retinere, quia vendidit operam ſuam licèt malam, pretio tamen æſtimabilem, & eò plus æſtimabilem, quò plus induſtriæ, vel periculi fuit in illa exequenda; tenetur tamen reſarcire damna occiſi: & ante occiſionem tenetur reſcindere contractum, & pretium reſtituere. Si quis autem tenetur facere opus gratis, & illud vendit, obligatur ad reſtituendum acceptum; ſic Judex, qui accipit Pecuniam pro ferenda ſententia juſta, ad quam tenetur, debet illam omninò reſtitere.

9. Si quis inveniat aliquod pretio æſtimabile, puta annulum, poteſt-ne ſibi illud retinere?

Reſp. Præmiſſa ſufficienti diligentia; ſi dominum non inveniat, debet dare pauperibus: ſi inventor pauper ſit, poteſt ſibi retinere, maximè de conſilio Confeſſarii. Si adhibita diligentia inveniat dominum, tenetur reſtituere, neque poteſt exigere ab eo pretium pro inventione rei perditæ, niſi fortè laborem, & expenſam aliquam fecerit in inquiſitione domini. Alii volunt, quòd facta debita diligentia poſſit ſibi retinere tamquam rem derelictam, quæ eſt primi invenientis. Si adhibita diligentia, non invento domino, dederit pauperibus, etiamſi poſteà inveniatur dominus, ad nihil tenetur; juſtè enim dominus fuit re ſua privatus: ſi non adhibuit diligentiam, tenetur dominum compenſare. Fera domeſtica, quæ libertatem acquiſivit, eſt primi occupantis.

10. Ex calumnia alteri illata tenetur ne quis ad compenſandum damnum honoris ablata aliqua quantitate pecuniæ?

Reſp. Si ſit pura læſio in bonis honoris, non tenetur compenſare pecunia, quia ſunt bona in diverſo genere: ſi autem per calumniam quis impeditus eſt in conſecutione bonæ fortunæ, puta dignitatis valdè lucroſæ, tenetur compenſare; non autem ſi impedivit per preces, & conſilia, quia tunc caſu, quo peccaverit, peccavit ſolùm contra charitatem, non contra juſtitiam.

11. Ille, cui datum eſt rem vendere pretio infimo, v. g. ſi vendat pretio rigoroſo, & ſummo, tenetur-ne reſtituere illum exceſſum, aut poteſt retinere, tamquam propria induſtria ſibi acquiſitum?

Reſp. Leſſius, & de Lugo tenent, famulos mercatorum hunc exceſſum retinere non poſſe, quia merces illis dantur vendendæ meliori modo, & tenentur adhibere induſtriam in utilitatem domini. Quantum ad famulos Civium, vel nobilium, nonnulli putant diſtinguendum eſſe juxta modum, quo eis committitur à dominis res vendenda: vel enim committitur, ut vendant quamplurimi, & ſive hoc conſequantur ſine induſtria, vel cum induſtria, puta conſilio, precibus, laude mercis, & ſimilibus modis, in hoc caſu nihil poſſunt retinere; totum enim pretium eſt domini, licèt ex ſervi induſtria fiat pinguius, juxta regulam: Quidquid in ſolo alieno ædificatur, cedit ſolo: Si dominus commiſit, ut rem vendat tanti, & reliquum pretium, ſi habeat, ſuum ſit; vel ſi dixit: tantum volo, de reliquo tu cogita, aut reſtitue mihi rem meam; tunc lucrum excedens pretium taxatum à domino eſt famuli. Item addit Molſeſius; ſi dominus commiſit ſervo, ut vendat in aliqua parte Civitatis, puta in tali platea, & ibi ſervus facta ſufficienti diligentia inveniat tantum pretium infimum mercis, & circumeundo Civitatem in alio loco in-

inveniat pretium ſummum, poteſt exceſſum illum ſupra infimum inventum in loco deſignato ſibi retinere; nullam enim injuriam ei facit dando tantum, & non plus, quantum invenit in ea platea, in qua dominus commiſit mercis venditionem.

12. Si ſervus, cui commiſſa eſt venditio mercis pro quinque aureis, facta ſufficienti diligentia inveniat tantùm quatuor cum dimidio; hinc rediens ad dominum dicat, ſe non inveniſſe niſi quatuor cum dimidio, & dominus reſpondeat, ut det pro illo pretio; poteſt-ne retinere ſibi dimidium aureum, caſu quo inveniat emptorem, qui ſolvat quinque?

Reſp. Negativè, quia dominus commiſſionem vendendi pro quinque aureis in tantum minuit, in quantum credit ſolutionem hanc inveniri non poſſe; ſi ergo inveniatur, contra ejus voluntatem famulus ſibi retinet medium aureum, proinde reſtituere tenetur.

13. Poſſunt-ne ſartores ementes pannum pro iis, quibus veſtes conficiunt, & quibus pannus venditur minoris, quàm aliis, eò quòd ſæpè à tali mercatore emant, retinere partem pretii ſibi remiſſam, imponendo domino ſolutionem panni ad pretium ordinarium, & juſtum?

Reſp. Filliucius, & Diana tenent affirmativè, dummodò aliàs fideliter agant, quia nulli fit injuria; cùm enim plurimùm interſit mercatoribus, ut tales ad ipſorum potiùs, quàm ad aliorum officinas veniant, cenſentur in eorum gratiam remittere partem pretii, & eam ſartoribus donare. Contrariæ ſententiæ eſt Salas, eò quòd mercatores, ut plurimùm falsò dicant ſe remittere partem pretii in gratiam ſartorum, ut eos ſibi benevolos faciant; de cætero parati ſunt eodem pretio dare omnibus, caſu, quo accedant.

14. In nonnullis locis ſunt aliqui homines, qui vulgò vocantur emptorum *ſenſali*, eò quòd maximè pro advenis regionibus merces emant; iſti ad-

venæ dant pretium congruum pro eorum labore, & inſuper mercatores, à quibus merces emunt, dant aliquid pro ſingulis ulnis panni, quem emunt: hi poſſunt-ne ſibi retinere pretium, quod à mercatoribus trahant?

Reſp. Molfeſius diſtinguit ſic: vel illa quantitas pretii, quæ traditur ſenſali, extrahitur ab ementibus, quibus ideò venduntur merces ultra pretium ſummum, vel quibus propterea traduntur merces vitioſæ, & in his duobus caſibus tenentur reſtituere emptori; vel illud pretium traditur gratioſè, ut frequentiùs ad eorum officinas accedant, & tunc poſſunt ſibi ipſis retinere, cùm nulli faciant injuriam. Conſiderent tamen ſenſali, ſe in hac negotiatione agere ex juſtitia ex parte ementium, & valdè caveant; ne ſupra juſtum gravent emptores.

15. Si quis pluribus titulis ſit diverſis creditoribus debitor, tenetur-ne ſervare aliquem ordinem in reſtituendo?

Reſp. Si valet omnibus ſatisfacere æquè, ac primò, non eſt neceſſe, ut in reſtitutione ſervet ordinem. Si autem non valet, tenetur priùs ſatisfacere debitis certis præ incertis & dubiis, & rurſus in debitis certis tenetur præmittere anteriores creditores poſterioribus; & ſi omnes ſunt ejuſdem conditionis, tenetur pro rata cum proportione geometrica ſatisfacere omnibus quantum poteſt: ſi quis autem non ſervavit hunc ordinem, adhuc creditor poteſt retinere, quod illi datum fuit.

16. Quinam tenentur reſtituere?

Reſp. Omnes illi, qui retinent rem alienam, vel qui fuerunt injuſta cauſa damni in bonis fortunæ proximo ſuo; iſti autem comprehenduntur in iſtis duobus carminibus, quorum explicatio allata eſt in capite de homicidio; carmina ſunt:

*Juſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,*
*Sollicitans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.*

Inter iſtos jubens principaliter tenetur reſtituere;

re: cæteri ſecundariò, & in defectum jubentis. Inter quos principalem locum tenet executor, poſt, ſequitur conſulens, poſtremò impediens qui poteſt, & ex juſtitia tenetur impedire.

17. Quid eſt obligari in ſolidum?

Reſp. Eſt; cùm plures concurrunt ad damnum inferendum, non ſufficit, quòd aliquis reſtituat juxta quantitatem damni à ſe illati: ſed ſi ſocii non reſtituant, tenetur dominum reparare in integrum. Igitur ſi jubens reparet damnum totaliter, executores & conſiliarii ad nihil tenentur; ſi ipſe deficiat, tenentur alii: ſi inter hos unus tantùm velit ſuæ conſcientiæ conſulere, tenetur totum damnum reparare.

18. Dantur-ne cauſę excuſantes à reſtitutione?

Reſp. Dantur plures: primò, ſi quis ſit impotens, ad impoſſibile enim nemo tenetur: neque quis tenetur notabiliter cadere à ſuo ſtatu, ut reſtituat, niſi fortè talis ſtatus fuerit acquiſitus ex furtis; tunc enim non dicitur cadere à ſuo ſtatu, ſed reſtitui in priſtinum. Porrò qui eſt impotens ad reſtituendum, tenetur tollere omnia ſuperflua ſtatui, & totis viribus conari, ut fiat potens reſtituere. Secundò, propter compenſationem, ſi aliunde ipſe ſit creditor: debet autem compenſatio fieri cum tali cautela, ne alius putans ſe adhuc eſſe debitorem, hinc patiatur detrimentum. Tertiò ex uſucaptione, ſeu præſcriptione, cujus conditiones in Sectione quarta de Contractibus apponam.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 38. Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere, quod ablatum eſt per pauca furta, quantumcumque ſit magna ſumma totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad reſtitutionem iſtius damni illati.

## SECTIO III.

### De Uſura.

1. Quid eſt uſura?

Reſp. Eſt lucrum proveniens ex mutuo ratione mutui. Dico ratione mutui, quia ſi proveniret ex alio titulo, putà donationis liberæ, omninò uſura non eſſet. Dividitur in mentalem, realem, & palliatam. Mentalis eſt, qua quis ſine ullo pacto externo mutuat cum animo determinato recipiendi lucrum ex mutuo: ſi quantitas, quam vult accipere, ſit notabilis, eſt peccatum lethale; actus enim internus eſt ejuſdem malitiæ cum externo: ſi autem non ſit voluntatis determinatio, ſed pura ſpes recipiendi aliquid ex gratitudine, & liberalitate alterius, nullum erit peccatum. Uſura realis eſt, qua cum pacto lucri quis dat mutuum, ſive pactum ſit expreſſum, ſive implicitum, ſufficienter tamen declarativum intentionis uſurariæ; ut v. g. Tu ſcis modum, quo ego ſoleo dare pecuniam meam mutuo; vel, ſperò meam pecuniam non reverſuram eſſe ſolam in crumenam. Uſura palliata eſt, quæ ſub prætextu aliquo, putà donationis, venditionis, vel alterius ficti, & colorati contractus, aliquid exigitur ſupra ſortem. Uſura in quantitate notabili, quæ in furto ſufficit ad lethale, eſt peccatum mortale. Uſurarius publicus abſolvendus non eſt, niſi ſatisfaciat creditoribus, ſeu illis, adversùs quos commiſit uſuram, & inſuper Eccleſiæ.

2. In dubio, quòd aliquid ultra ſortem datum ſit ex vi mutui, an ex gratitudine, & liberalitate donantis, tenetur-ne quis reſtituere?

Reſp. Bonacina vult retineri non poſſe: ne quis ſe exponat periculo uſuræ, Cajet. verò Navar. & Filliuc. volunt poſſe retineri, dummodò innoteſcat evidenter, quòd dans det ex liberalitate:

tate: duobus autem modis innoteſcet dantem liberè dare; primò,cùm homo ſolet eſſe liberalis, & gratus; ſecundò, cùm, alacri animo dedit. Si verò è contra perſona tenax eſt, & dedit ægrè cum murmure, & reniſu, tunc cenſendum eſt dediſſe titulo mutui, non titulo liberalitatis: hinc omninò reſtitui debet. Secundo modo, cùm donum eſt parvi valoris, & non inferens magnum incommodum donatori, qui ſolet ex gratitudine etiam in aliis caſibus talia donare: ſecùs ſi ſit cum magno incommodo, præſumitur datum ex mutuo.

3. In nullo caſu excuſaturne aliquis ab accipiendo pretium in mutuo ultra ſortem?

Reſp. In tribus caſibus excuſatur, ob lucrum ceſſans, ob damnum emergens, & ob labores, expenſas, & pericula ſubeunda ratione mutui.

4. Quid requiritur ad lucrum ceſſans?

Reſp. Cùm lucrum ceſſans ſit emolumentum, quod quis ceſſat percipere ratione mutui, requiritur primò, quòd ſit practicè probabile, non purè imaginarium, & ſpeculativum: tunc autem cenſetur probabile, cùm quis ex una parte habet animum determinatum, & ex alia promptam occaſionem impendendi ſuam pecuniam in negotiatione ſibi utili, & lucrativa: ſecundò, quòd non accipiatur tantum, quantum lucrum ſperatum valeret: ſed detrahatur aliquid reſpectu impenſarum, diſcriminum, & laborum, quæ quis in negotiatione cogeretur ſubire.

5. Quid eſt damnum emergens, & quid ad illud requiritur?

Reſp. Damnum emergens eſt detrimentum, quod quis patitur in bonis ſuis, præciſè ob rationem mutui. Ad hoc requiritur, quòd damnum non aliundè proveniat, quàm ex ratione mutui, putà quia defectu pecuniæ mutuatæ agrum colere non potuit, aut damnum reſarcire, quod utrumque facere paratus erat: ſi enim hoc accideret ex negligentia, vel malitia mutuantis, non tenere-

tur illud reſarcire mutuatarius. Secundò, ut lucrum non excedat damnum: ſecùs, exceſſus ſtatim eſſet ratione mutui. Tertiò, ſi damnum acciderit etiam ex dilata ſolutione ultra tempus præfixum à mutuante: nam retardatio illa fuit cauſa damni, & tempus præfixum ad ſolvendum fuit pactum tacitum, quo mutuatarius ſe obligavit ad reparanda damna ex ſua infideli dilatione provenientia; ſuppoſito tamen, quòd potuerit reſtituere; ſecùs, cùm ad impoſſibile nemo teneatur, neque tenetur reparare damna provenientia ex tali impoſſibilitate.

6. Quid eſt ultimus titulus laborum, expenſarum, & periculorum?

Reſp. Iſte titulus non eſt communiter ab omnibus admiſſus; ab illis autem, à quibus admittitur, ſic explicatur, videlicet, eſt cùm ratione mutui mutuans ſubit labores, pericula, & expenſas; hæc enim omnia ſunt pretio æſtimabilia, nec quis tenetur hæc ſubire gratis, ut alteri mutuet; ita Bertau cum Sylveſtrina, requiritur tamen, ut hæc ſint vera, & realia, non purè imaginaria.

7. Ad hos tres titulos inſuper requiritur, quòd mutuans faciat pactum expreſſum de quantitate lucri dandi pro lucro ceſſante, vel pro damno emergente, vel pro periculo; nam ſi nulla facta fuit mentio, neſcitur, utrùm mutuatarius voluiſſet hunc contractum celebrare cum conditione adeò oneroſa.

8. Si facto pacto lucri ob aliquem ex dictis titulis, is poſteà fortuito non purificetur, putà, quis prudenter habebat occaſionem alicujus negotii lucroſi, quod per accidens factum non fuiſſet: tenetur-ne tunc ad reſtitutionem lucri?

Reſp. Negativè ex Bonacina, quia pretium ultra ſortem non ſumitur pro mutuo, ſed pro periculo damni, vel ſpe probabili lucri, quæ reverà extabant, & erant pretio æſtimabilia: ſecùs ſi ad caſus accidentales, & fortuitos, qui accidere poſſunt, reflectendum eſſet, nullus umquam daretur

tur locus talibus titulis communiter ab omnibus admiſſis.

9. Poteſt-ne mutuator pactum cum mutuatario inire, ut ſi ſtatuto tempore non ſolverit, ſolvat in poſterum intereſſe pro toto tempore, quo differt ſolutionem?

Reſp. Ex Leſſio citato à Bertau, affirmativè, quia mutuatarius negans ſolutionem tempore præfixo, peccat contra juſtitiam, adeòque ex mutuo conſenſu poteſt imponi pœna ſolutionis intereſſe pro mora. Ad hoc ut talis pœna ſit juſta requiruntur quatuor conditiones; primò, ut mutuatarius pro tali tempore ſit potens ſolvere, ſecùs ſi ſit impotens, neque poteſt puniri, cùm nulla ſit culpa. Secundò, ut ſit proportio inter pœnam, & culpam; ſicque iſtud intereſſe debet eſſe moderatum ad taxam pœnæ, quam Judex civilis ſolet imponere debitoribus non ſolventibus. Tertiò, ut terminus præfixus non ſit nimiùm brevis, ſed ad minùs trium, vel quatuor menſium. Quartò, ut intereſſe petatur; cùm enim non ſit debitum ante condemnationem, petitio tenet locum ſententiæ Judicis.

10. Poteſt-ne mutuans obligare mutuatarium ad aliquod pretio æſtimabile, putà ad colendam vineam meam tali pretio inferiori, vel ad frequentandam meam officinam, & tabernam vel ſimilia?

Reſp. Negativè, quia tunc tollitur libertas, quæ eſt pretio æſtimabilis; excipit tamen Alarius caſum, quo mutuatarius ſolebat colere agrum mutuantis, vel alium contractum cum eo celebrare, pro quo neceſſaria erant centum, quæ ideò mutuans illi mutuat. Adverte tamen in hoc ſecundo caſu, ſervandas eſſe alias leges juſtitiæ, nec minùs dandum pro laboribus mutuatarii, quàm daretur alteri colono.

11. Eſt-ne uſura mutuare triticum, vel alias ſegetes cum pacto, ut tempore ſolutionis mutuatarius reddat illud ad pretium, quo tunc valebit?

Reſp. Si mutuans erat ſervaturus uſque ad illud tempus, non eſt uſura, ſed venditio cum dilatione ſolutionis.

12. Mutuare cum pacto, ut mutuatarius tempore meſſis, vel vindemiæ vendat mutuanti triticum, aut vinum pretio tunc currenti, eſt-ne uſura?

Reſp. Molina tenet uſuram non eſſe, ſed emptionem anticipatam juſto pretio. Alarius vult eſſe uſuram, quia fortè mutuatarius eo tempore venditurus non erat, cùm ut plurimùm tunc ſegetes ſint vilioris pretii: unde mutuans ſumit lucrum, & mutuatarius patitur damnum. Verùm iſti contractus fortè ex hoc redduntur liciti, quia ſi mutuans tunc in area, vel vindemia ſolutionem non accipiat, perquàm difficilè ſortem principalem poterit obtinere.

13. Committitur-ne uſura ab eo, qui cùm non ſit campſor, accipit aliquid pro mutatione unius monetæ in aliam?

Reſp. Negativè, ſi ſumat parum pro rata laboris, & moleſtiæ; item ſi privet ſe auro, vel alia moneta, quæ valdè utilis, & ſibi commoda eſt pro ſuis negotiis meliùs agendis.

14. Si uſurarius donet aliquid alteri, vel dotet filiam ex bonis uſurariis congregatis, poteſt-ne quis licitè ea retinere?

Reſp. Negativè, quia ſumit ab eo, qui nec dare, nec dotare poteſt. Si tamen quis neſciat rem eſſe ex uſura congregatam, & dum erat in bona fide conſumpſit, tenetur ſolùm reſtituere id, in quo factus eſt ditior. Quoad dotem, retinere poteſt quantum ad alendam uxorem eſt neceſſarium, quia ex una parte hæc alimenta ſunt debita, & ex alia videtur impoſſibile, quòd inter bona uſurarii aliqua non ſint, quæ licitè fuerint ab eo poſſeſſa; ita Alarius.

Propo-

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 41. Cùm numerata pecunia pretioſior ſit numeranda, & nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem, quàm futuram, poteſt creditor aliquid ultra ſortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari.

24. Uſura non eſt, dum ultra ſortem aliquid exigitur tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, ſed ſolùm ſi exigatur tamquam ex juſtitia debitum.

## SECTIO IV.

*De Contractibus.*

1. QUid, & quotuplex eſt contractus?

Reſp. Eſt conventio inter duos, vel plures, ultrò, citròque obligans, vel ſaltem obligans alterutram partem. Contractus nominati ſunt quinque, mutuum, commodatum, locatum, emptio, & venditio. Mutuum eſt traditio pecuniæ, vel alterius rei, cum translatione dominii, ad tempus reſtituendæ in æquivalente. Commodatum eſt traditio uſus alicujus rei ſine translatione dominii, certo tempore reſtituendæ, & ſine adhibito aliquo pretio. Depoſitum eſt traditio alicujus rei cuſtodiendæ cum pretio, vel ſine pretio. De emptione, & venditione fusè dicam in ſequenti Sectione. Contractus innominati reducuntur ad quatuor ſpecies, ſcilicet, do, ut des; do, ut facias; facio, ut des; facio, ut facias.

2. Si quis eadem die recipiat pecuniam mutuo, & equum commodatum, vel locatum, & utroque ſpolietur in via per latrones, teneturne omnia reſtituere?

Reſp. Tenetur ad reſtitutionem pecuniæ, 

non autem equi commodati, vel locati, quia res perit domino: ratione mutui mutuatarius factus eſt dominus pecuniæ: ratione commodati, vel locati non fuit factus dominus equi, ſed ſolùm translatus fuit uſus, cum retentione dominii apud commodantem, vel locantem.

3. Si res commodata, vel locata pereat, aut deterioretur, ſemper ne perit, & deterioratur domino?

Reſp. Si pereat, vel deterioretur ſine culpa illius, cui commodata, aut locata eſt, res perit domino, nec qui commodavit, tenetur reſtituere; ſi autem intervenerit culpa, tenetur pro modo culpæ reſtituere, & damna reſarcire. Unde ſi quis, cui commodatus, aut locatus eſt equus, divertat ab itinere, pro quo eum expreſsè locavit, vel eat curſu citato, & violento, vel quid ſimile agat contra intentionem locantis, unde equus pereat, aut notabiliter deterioretur, tenetur pro modo damni illati reſtituere, & reſarcire: ſi autem equus pereat ratione laboris ex itinere ordinario, ad nihil tenetur.

4. Quænam culpa intervenire debet, ut quis ad reſtitutionem obligetur?

Reſp. Culpa, alia eſt theologica, hoc eſt cum peccato; alia civilis, & legalis, & eſt defectus cuſtodiæ etiam ſine peccato: utraque, alia eſt lata, alia levis. Culpa lata eſt defectus illius cuſtodiæ, quam homines prudentes ſolent adhibere in conſervandis propriis, vel aliorum rebus: culpa levis eſt defectus cuſtodiæ, quam ſolent adhibere homines cautiſſimi, qui abundare cenſentur in cautela. Si culpa ſit lata, tenetur quis ad reſtitutionem: ſi levis, non tenetur. Placet hìc per oppoſitionem ad culpam deſcribere diligentiam, quæ triplex eſt: maxima, & eſt illa, quam adhibent homines cautiſſimi: media eſt illa quam adhibent homines prudentes: minima eſt illa, quam adhibent homines quicumque. Hinc ſi quis in cuſtodiendo omittat diligentiam maximam,

ximam, ad nihil tenetur; ſi omittat mediam, tenetur reſtituere. Diligentia ergo media ſufficiens eſt ad hoc, ut quis non teneatur ad reſtitutionem, ſi res illi commodata, vel locata pereat. Adverte tamen, quòd in nonnullis locis depoſitarii publici ſe obligant ad reſtituendum in omni eventu, & locantes promittunt in quocumque caſu reſtituere. Pro his non militat hæc doctrina; ratione enim promiſſionis, ſive cum culpa, vel ſine culpa res pereat, tenentur ſemper reſtituere.

5. Si quis pecunia depoſita ludat, & lucretur, tenetur ne reſtituere lucrum domino depoſiti?

Reſp. Negativè, quia lucrum ex ludo eſt fructus merè induſtrialis; ſi autem quis utatur re depoſita, putà, veſtibus, quæ ideò deteriorentur, tenetur compenſare dominum, quia in depoſito non transfertur uſus.

6. Contractus ſocietatis ſunt-ne liciti?

Reſp. Affirmativè; ſunt enim conventiones inter duos, vel plures ponentes ſortem in negotio aliquo, cum obligatione dividendi fructus, vel damna, ſi quæ fortè acciderint: ſed debet videri, ut cum proportione dividantur; ita ut ſicuti ſe habet ſors ad ſortem, ſe habeant etiam fructus, & lucrum, ad fructum, & lucrum. Hinc ſi ſors ſociorum ſit æqualis, & æqualia pericula, æqualiter debet dividi lucrum; ſi inæqualis, inæqualiter eſt dividendum ad ratam inæqualitatis ſortis principalis.

7. Eſt-ne licitum locare animalia, putà oves, & boves ad certè paſcua?

Reſp. Affirmativà: ſocietatis enim contractus licitus eſt, quo quis locat ſua animalia, & alter impendit ſuum laborem & induſtriam ad lucrum inde hauriendum, quod inter illum & locantem dividi debet cum proportione. Ad hoc autem, ut in hoc contractu ſervetur æqualitas pretii, & vera ratio paſſi & contrapaſſi, debet

primò ſervari conſuetudo legitimè introducta cujuſcumque regionis, quæ in hac re judex eſt; nam diverſitate paſcuorum, & bonitate animalium, & fructuum inde capiendorum, res in una, ac in alia regione eſt toto cœlo diverſa. Hinc ſi notabiliter excederetur pretium, iſte exceſſus eſſet reſtituendus. Primò igitur animalia debent verè exiſtere; ſi enim daretur pecunia alteri ad emenda animalia cum probabili opinione, quòd illa non eſſet empturus, committetur uſura palliata, & reciperetur lucrum ex mutuo ſub prætextu ſocietatis animalium: Secundò, ut animalia ſtent ſub periculo apponentis, qui eſt illorum dominus. Unde ſi pereant ſine negligentia recipientis, domino utique perire debent. Nec poteſt in pactum deduci, quòd animalia ſemper debeant extare in quocumque eventu, etiam fortuito, cui humana prudentia occurrere non poteſt: niſi fortè cum pacto melioretur conditio recipientis, recompenſando hoc periculum, quod ſubit, aliquo alio lucro; ita Graſſius juxta Conſtitutionem Sixti V. Hinc benè attendatur, maximè cùm locantur animalia pauperibus, qui neceſſitate preſſi ea accipiunt eo pretio, quo deſideratur, etiamſi ſit excedens, & injuſtum; in quo caſu non ſufficit illos non declarare ſe invitos, ſed omninò domini reſarcire debent, ne pauper defraudetur juſto lucro ſuis laboribus debito.

8. Contractus trium contractuum eſt-ne licitus?

Reſp. Contractus trium contractuum, primò eſt contractus ſocietatis, putà tritici, & abundantiæ; ſecundò cum aſſecutione capitalis, & ecce ſecundus contractus; tertiò, cum aſſecuratione fructuum, & ecce tertius contractus. Plurimi ergo exiſtimant, contractum hunc eſſe uſuram palliatam ſub prætextu ſocietatis, ideòque illicitum, ſed reverà Bonacina ſuſtinet hunc licitum eſſe, ſi debito modo fiat; ſcilicet, ſi primò

quis

quis habeat ſinceram intentionem ineundi contractum ſocietatis: secùs, ſi non ſit hæc intentio, quis præſumitur ſub hujus contractus prætextu ſumere lucrum ex mutuo: ſecundò, ſi detur pretium proportionatum ad periculum capitalis, quod aſſecuratur: tertiò, ſi in aſſecuratione fructuum dematur aliquid de fructibus ad ratam laboris, & expenſarum, quæ in fructibus colligendis à ſocio ſunt impendendæ. Defectu primæ conditionis contractus eſt uſurarius, defectu ſecundæ & tertiæ eſt injuſtus. Ex quolibet ergo defectu, quis tenetur ad reſarcienda damna.

9. Quid eſt contractus mohatra?

Reſp. Eſt contractus venditionis ad pretium ſummum, pecunia credita cum pacto retrovenditionis ad pretium infimum pecunia numerata. Hic contractus eſt illicitus, & ejus malitia conſiſtit in lucro ex mutuo palliato ſub prætextu venditionis & retrovenditionis.

10. Quid eſt cambium?

Reſp. Eſt negotiatio in commutatione, & tranſportatione numiſmatum, & ut plurimum fit per literas. In hoc cambio debet Mercator habere correſpondentiam in nundinis, ut litteræ re ipſa mittantur, & remittantur; ſecùs erit cambium ſiccum, & verè uſura palliata.

11. Poteſt-ne qui campſarius non eſt, recipere aliquid pro commutatione numiſmatum de una in aliam ſpeciem?

Reſp. Ex Leſſio poteſt ob laborem, & moleſtiam, quam ſubit in numeranda, & ſupputanda pecunia, & ratione monetæ pretioſioris, & magis commodæ, qua ſe privat, quæ omnia pretio æſtimabilia ſunt, aliquid recipere.

12. Quid eſt cenſus?

Reſp. Ex Garzia, eſt contractus innominatus: do, ut des; do ſcilicet tantam pecuniam, ut des mihi tantum fructum pecuniæ ex tali fundo tibi utili & fructifero. Ex Alario ſic definitur: eſt contractus venditionis, qua tradita pecunia emitur

tur jus ad percipiendum annuum redditum ſuper rem aliquam fructiferam ſecuritati pecuniæ ſubjectam. Ad validitatem cenſuum, ne in iſtis committatur injuſtitia, plures conditiones appoſuerunt Nicolaus V. Gregorius XIII. & Pius V. Conditiones ex Pio V. ſunt iſtæ; Primò, oportet rem, cui ſenſus imponitur, eſſe ex natura ſua fructiferam, immobilem, aut pro immobili habitam, & certis finibus deſignatam; ſecundò, quòd totum pretium recipiatur coram Notario, & Teſtibus in celebratione inſtrumenti, non autem priùs: tertiò, non poſſe augeri aut minui pretium, aut cenſum augeri: quartò, perire cenſum pro rata, re pereunte, aut ſterili facta; quintò, poſſe ſemper redimi cenſum eodem pretio denuntiatione facta per bimeſtre, & poſt denunciationem poſſe etiam ab invito intra annum repeti; ſextò, ſi res cenſui ſubjecta vendenda ſit, præferendus ſemper ſit dominus cenſus, eique explicandæ omnes conditiones, & per integrum menſem expectandus; ſeptimò, non poſſe creari novum cenſum ſuper eadem re, aut ſuper quacumque alia in favorem cujuſcumque perſonæ pro penſionibus non ſolutis, aut in futurum non ſolvendis; octavò, non teneri ad aliquod intereſſe aut onera ante ſolutionem, aut pœnam, in caſu in quo aliàs non tenebatur; nonò, ſolutiones anticipatas fieri, in pactum deduci non poſſe; decimò, conventiones directè, aut indirectè obligantes ad caſus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non tenebatur, apponi non poſſe.

13. Qui ex caſu fortuito, puta ex ſterilitate communi eo anno, vel bello, & peſte, annuos fructus non percipit ex fundo cenſui ſubjecto, teneturne ad ſolutionem pecuniæ debitæ ex cenſu?

Reſp. Cum Alario, ſi res non reddatur perpetuò infructifera, hujuſmodi caſus fortuiti per unum aut aliquot annos continuati non excuſant, quia

quia per cenſum non emuntur fructus rei, ſed jus ad eos percipiendos, quod jus perſeverat in ſupradictis eventibus; ſi verò reddatur tantùm fructifera pretii cenſui alligati, tenetur illud reddere; & ſic cum proportione, ſi minùs fructificet, illud ſaltem minus.

14. In ludo eſt ſpecies contractus incerti lucri. Unde ex violatione juſtitiæ in ludo tenetur quis ad reſtitutionem: ſic ludens cum maxima peritia contra eum, qui imperitus eſt, ſciens certò ſe victurum, tenetur reſtituere; ſi autem eum moneat, & nihilominùs alter ludere velit, ad nihil tenetur; volenti enim, & conſentienti non fit injuria. Item ſi quis ludat cum filio familias, vel cum paupere, qui nihil poteſt perdere, ſi alteruter vincat, lucrum retineri nequit; non enim ſortes ſunt æquales: niſi fortè alter ſciat ſocium impotentem ad ſolvendum, tunc enim militat ſupradicta ratio: Volenti, & conſentienti non fit injuria.

15. Eſt-ne licitum alium in ludo decipere?

Reſp. Sunt aliquæ artes licitæ, quibus ordinariè utuntur luſores honorati, & ſunt illæ, quæ ſi poſteà innoteſcant, non ſunt cauſæ verecundiæ, aut ignominiæ; ut ſi quis v. g. habens punctum infimum, fingat ſe habere optimum; vincens cum hac arte ad nihil tenetur. Sunt aliæ illicitæ, ut ſignare aleas: quæ ſi innoteſcant, ſunt cauſa ignominiæ, & verecundiæ; ſi quis utatur iſtis artibus, & vincat, tenetur reſtituere, vel etiam ſi minus perdat, quàm perdidiſſet, tenetur damnum compenſare.

16. Si quis à tergo ludentis indicet qualitatem alearum alterius ſocii, peccat-ne?

Reſp. Affirmativè, & obligatur in ſolidum ad reſtitutionem cum vincente.

17. In ludo etiam qui dicitur *ſcommeſſa*, ſortes ludentium debent eſſe æquales, & æqualia pericula; ſecùs ſi quis rem futuram, vel præteritam certò ſciat, non poteſt ſuper illius veritatem

lude-

ludere; & ſi vincat, tenetur reſtituere: niſi fortè moneat ſocium, qui ex obſtinatione adhuc ludere velit. Si duo ludunt tantum dandum ei, qui hoc priùs faciat, v.g. currendo attingat talem terminum: ſi poſt factam, ut dicitur, *la ſcomeſſa*, alter pœniteat, & currere nolit, adhuc tenetur ſolvere; ille enim eſt, qui deficit circa id, circa quod alius ſuum jus acquiſivit.

18. Quid eſt monopolium?

Reſp. Eſt conventio, ſeu pactum mercatorum, ut nemo illorum talem rem vendat infra tale pretium. Aliam etiam ſpeciem monopolii ſolent mercatores præcipuè in nundinis comittere, & eſt cùm unus, vel plures conveniunt ad emendum merces omnes alicujus ſpeciei, putà lanæ, ut earum pretium augeatur; vel etiam omnes pecunias cambiis expoſitas accipiunt, ut accedentes alii non inveniant, & hac fraude valor pecuniæ in eorum utilitatem augeatur. Lato modo ſumptum monopolium eſt etiam conventio duorum vel plurium emptorum, ne talem rem emant ſupra tale pretium; hoc tamen non ſubjacet pœnis monopolii venditorum, neque eſt culpabile, niſi conventio ſit infra pretium infimum.

19. Eſt-ne peccatum mortale monopolium?

Reſp. Affirmativè, & quidem contra juſtitiam, propter notabile populorum damnum, etiamſi conventio ſit, ut nullus vendat niſi pretio juſto ſummo: & non ſolùm obligat mercatores ad damnorum compenſationem; verùm etiam punitur aliis pœnis à legibus civilibus, ſcilicet pœna exilii, & privationis omnium bonorum. Per Navarrum etiam, qui impetrat à Principe, ne talis res ab alio quàm à ſe vendatur cum notabili damno Proximi, peccat mortaliter, & compenſare tenetur.

20. Cùm pretium rerum creſcit ex monopolio plurimùm, ille, qui non eſt monopola, poteſt-ne vendere juxta incrementum creſcens ultra valorem naturalem?

Reſp.

Reſp. Negativè, cum Diana & Rebello, quia nequit idem pretium eſſe ſimul injuſtum pro monopoliis, & juſtum pro non monopoliis. Reginaldus tamen affirmat, quia qui non fuit auctor monopolii, vendit pretio eo tunc communi, quod proinde juſtum eſt, quamvis creverit fraude monopolarum. Adde, quòd ſecùs creſcente ſegetum pretio quis ſemper venderet cum maximo ſcrupulo, potens dubitare, num creverit ex aliquo monopolio occulto; hinc ſententia Reginaldi mihi non videtur improbabilis?

21. Quid eſt uſucaptio, ſeu præſcriptio?

Reſp. Eſt acquiſitio dominii alicujus rei per continuationem poſſeſſionis toto tempore à lege præfinito. Iſte modus introductus eſt à lege civili, ne dominium aliquarum rerum ſemper ita incertum ſit, ut interminabilibus litibus ſubjaceret, & ut in rebus ſuis curandis homines ſint diligentiores. Hinc ſentiunt Diana, & Alarius contra Rugerium, rem alienam bona fide præſcriptam, etiam ſi poſt tempus à lege determinatum adveniat mala fides, & ſcientia, quòd ſit aliena, poſſe retineri, quia translatum eſt ejus dominium in præſcribentem & uſucapientem à legum conditore habente auctoritatem hoc faciendi in bonum publicum. Hinc cùm remedium uſucapionis præcipuè inventum ſit in bonum publicum, non verò in pœnam negligentiæ veri domini, licèt hic non fuerit notabiliter negligens, proindè nulla pœna dignus, adhuc ſi ſervatæ ſint omnes conditiones, viget contra ipſum uſucaptio, & præſcriptio. Sume hìc hæc duo tamquam Synonima cum Diana, licèt rigorosè uſucaptio dicatur de mobilibus, & præſcriptio de immobilibus.

22. Quale nam eſt tempus à lege præfinitum pro uſucaptione?

Reſp. Contra Supremos Principes, Reſpublicas, & Summum Pontificem ſola centenaria admittitur tamquam ſufficiens ad præſcribendum.

Con-

Contra bona aliarum Eccleſiarum quadraginta anni. Contra Laicos in rebus corporalibus immobilibus cum titulo decem anni inter præſentes, viginti inter abſentes; ſine titulo cum bona fide triginta anni; in incorporalibus, ut ſunt jura & ſervitutes, requiruntur viginti anni inter abſentes, decem inter præſentes. Nomine præſentium veniunt illi, qui habent domicilium in loco, vel Provincia, in qua fit præſcriptio; nomine abſentium, qui domicilium non habent; ſicuti nomine Eccleſiæ veniunt loca pia omnia, etiam hoſpitalia, & virginum ſeu fœminarum Conſervatoria: non autem bona Patrimonialia Clericorum, contra quæ præſcribitur eodem modo, quo de Laicis: ita Alarius verbo Præſcriptio num. 17.

23. Quot conditiones requiruntur ad legitimam præſcriptionem?

Reſp. Quatuor: Prima eſt poſſeſſio continuata, nullo modo interrupta, per totum tempus à lege præfinitum. Hinc qui poſſidere nequeunt, nec poſſunt præſcribere: ſic ſervus legalis, Monachus, & qui nequeunt habere verum dominium, neque poſſunt legitimè præſcribere: furioſus, qui ante furorem cœpit poſſidere, poteſt continuare, & præſcribere in furore; non enim per furorem amittit dominium, quod antea habebat: ſæcularis, cùm nequeat bona Eccleſiaſtica poſſidere, nec poteſt contra ea præſcribere. Advertit tamen Alarius num. 3. & 21. Laicum poſſe præſcribere contra quotam ſolvendi decimas de hoc, vel alio prædio, dummodò Eccleſiæ Miniſtris ſuperſint ex aliis bonis congrua alimenta; in quo caſu ſuſtinet Moneta præſcribi poſſe totam decimam; requiritur tamen poſſeſſio continuata per annos quadraginta. Item ſi Eccleſia ſuccedat Laico, contra ipſum currit dicta præſcriptio, ſicuti contra privatum, ſed alio modo: pro tempore enim præterito utitur Eccleſia jure Laici, pro futuro utitur privilegio, & jure ſuo:

ſic

ſic quando contra Laicum privatum præſcribitur ſpatio viginti annorum, ſi eo vivente elapſi ſunt decem anni, & proinde medietas temporis requiſiti ad præſcribendum, ſatis eſt contra Eccleſiam ſuccedentem loco Laici complere aliam medietatem juxta privilegium Eccleſiæ.

24. Secunda conditio eſt bona fides, qua quis poſſidet rem tamquam ſuam, & hæc trahit ſecum etiam conditionem, quæ eſt bonus titulus, cui neceſſaria eſt juſta actio transferens dominium in perpetuum. Hinc uſurarii & fures nequeunt præſcribere, quia ex injuſta acceptione poſſident. Etiam mutuata, locata, pignorata, depoſita præſcribi nequeunt, quia iſtis vel non transfertur dominium, vel non transfertur in perpetuum, neque res empta non ſoluto pretio, benè tamen in perfecta emptione ſoluto pretio, donatione, hæreditate, quia iſtæ actiones de ſe transferunt perpetuum dominium.

25. Quarta conditio ſe tenet ex parte rei præſcribendæ, quæ debet eſſe talis, ut non prohibeatur à legibus præſcribi. Hinc res furto ablatæ violenter poſſeſſæ, ſacræ, religioſæ, ſervus fugitivus, & homo liber præſcribi nequeunt. Adde cum Alario, bona pupillorum & minorum præſcribi non poſſe, nam durante pupillari, & minori ætate dicitur dormire præſcriptio, quæ poſteà expergiſcitur illis completis. Hinc ſi contra patrem incœpta ſit præſcriptio, uſque dum ejus filius eſt in pupillari & minori ætate, non computatur tempus requiſitum ad præſcribendum: elapſa autem pupillari & minori ætate conjungitur tempus præteritum in vita Patris cum futuro in vita filii egreſſi à pupillari, & minori ætate; & ſi non reclamet, cointegratur poſſeſſio requiſita ad præſcriptionem.

Pro-

*Propoſitiones damnatæ ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 40. Contractus mohatra licitus eſt etiam reſpectu ejuſdem perſonæ, & cum contractu retrovenditionis, præviè inito cum intentione lucri.

## SECTIO V.

*De venditione, & emptione.*

1. QUid ſunt venditio, & emptio?

Reſp. Emptio eſt contractus, quo emens ſolvit pretium pro merce. Venditio eſt contractus, quo merces pro pretio à venditore traditur emptori. Hinc eſt mutua translatio dominii, nempè venditor transfert dominium rei in emptorem, & emptor transfert dominium pretii in venditorem. Ut ergo iſti contractus juſti ſint, debent eſſe æquales ratione paſſi, & contra paſſi, ſcilicet, quòd tantum utile ex pretio transferatur in venditorem, quantum damnum patitur in translatione mercis. Proindè omnis fraus abeſſe debet, ut contractus iſte juſtus ſit. Fraus autem ex duplici capite provenire poteſt. Primò in alteratione valoris, cùm pluris venditur res, quàm valeat. Secundò in alteratione mercis, cùm res vitioſa & vilis pro bona & pretioſa venditur.

2. Quotuplex eſt pretium rerum?

Reſp. Duplex, aliud legitimum, ſeu legale, & eſt valor mercis à Principe, vel Magiſtratu taxatus; & hoc conſiſtit in indiviſibili, cùm enim à lege ſit definitum, unum & idem invariatum eſt, ut v.g. dentur triginta nummi argentei pro modio tritici. Pretium naturale eſt valor mercis juxta communem opinionem hominum menſuratus; & hic non conſiſtit in indiviſibili, ſed dividitur in medium, ſupremum, & in-

& infimum: v.g. Ulna panni habet pro pretio ſummo viginti quinque, pro medio viginti tria, pro infimo viginti. Quodlibet ex iſtis pretiis eſt juſtum, ita ut ſi abſque legitimo titulo alteretur, vel à venditore accipiendo ſupra ſupremum, vel ab emptore dando infra infimum, & utique abſque legitimo titulo, injuſtitia gravis, vel levis comittitur juxta gravem, vel levem pretii alterationem. Ratione hujus injuſtitiæ quis tenetur ad reſtitutionem in foro conſcientiæ, licèt in foro externo non cogatur ad reſtituendum, niſi læſio ſit enormis, & defraudaverit ultrà dimidium. Et ſi rerum alterator à Judice punitus ſit, & ſolverit pœnam, non ideò eſt liber à reſtitutione exceſſus.

3. Poſſunt-ne Clerici, vel perſonæ Civitatis conſpicuæ alterare in venditione propriarum rerum pretium legitimum, & taxam communem?

Reſp. Negativè: quia omnes obedire debent legi in bonum publicum conditæ, imò Navarrus ſentit neque Principem, qui taxam impoſuit, poſſe ſine injuſtitia illam excedere in venditione propriarum rerum.

4. Excuſat-ne alterationem pretii legalis, eò quia quis vendat pecunia credita, non verò numerata?

Reſp. Negativè, niſi fortè interveniat cauſa lucri ceſſantis, & damni emergentis. Neque excuſat alterationem pretii legalis juxta Molinam, ſi quis vendendo rem alibi emptam perderet multum in venditione ad pretium taxatum; ſibi enim imputare debet, ſi cariùs alibi emit, quod hìc minoris vendit, liberè enim periculoſam negotii ſortem elegit. Neque juſtitia pretii commenſuratur à damno, vel lucro Mercatoris, ſed vel à valore taxato à Principe, vel à naturali; quos excedere peccatum eſt contra juſtitiam, ideòque obligans ad reſtitutionem.

5. Ex-

5. Excuſat ne alterationem pretii, quia taxa victualium facta tempore abundantiæ, relaxata non eſt tempore ſterilitatis?

Reſp. Benè diſtinguit Molfeſius ſic. Si taxa ſit univerſaliſſima, & facta à Principe cum conſideratione, & reſpectu ad annos ſterilitatis, & abundantiæ, tunc alterari nequit; magna enim utilitas tempore abundantiæ compenſat damnum, quod quis patitur tempore ſterilitatis: ſi verò taxa fiat de anno in annum; illa, quæ facta eſt tempore abundantiæ, ſervari non debet in conſcientia tempore ſterilitatis; & tunc quis non attenta lege, tamquam parùm rationabili, ſequi poteſt pretium commune, naturale, & vulgare.

6. Excuſat-ne alterationem pretii legalis eò quia Proviſor Civitatis, ad quem ſpectat taxare, ex odio particulari adversùs venditorem notabiliter minùs taxavit mercem, quàm valeat?

Reſp. Ex Molina, ſi quis habeat evidentiam injuſtæ pragmaticæ, & taxæ factæ ex odio, poterit ſine peccato vendere ad taxam juſtam alio tempore factam. Intellige in caſu, quo nullus ſit recurſus pro moderatione taxæ, & pragmaticæ: ſi enim recurrere poteſt ad Superiorem, propria authoritate taxam mutare nequit.

7. Quis ſciens poſt paucos dies faciendam eſſe taxam viliorem ſuæ mercis, poteſt-ne procurare, ut citò illam vendat taxa majori ea tunc currente?

Reſp. Affirmativè; hæc enim induſtria nullam involvit fraudem, ſed quis utitur jure proprio vendendi ad taxam legalem currentem, donec moderetur. Adverte tamen, quòd Mercator habens mandatum à Principe moderandi taxam, non poteſt differre moderationem, donec pretio majori vendat ſuas merces.

8. Ex-

8. Excuſat-ne alterationem pretii taxati, eò quòd macellarii vendant carnes electas pretio majori, & deteriores pretio taxato?

Reſp. Cum Filiucio, negativè, quia taxa fit permixtim pro carnibus deterioribus, & bonis, itaut unum compenſet aliud; ille ergo exceſſus eſt contra juſtitiam, ſecùs carnes deteriores deberent vendi infrà taxam. Poſſent tamen recipere plus, ſi hoc detur ab emptoribus gratis; ſed ut notat Rodriguez, communiter nihil datur ex gratitudine, ſed quia emens, alioquin carnes electas non haberet: Quod dicitur de macellariis, dicendum eſt de venditoribus fructuum, piſcium, & aliarum rerum taxatarum.

9. Vendens res, quæ non habent pretium legitimum taxatum à Principe, ſed ſolùm naturale, ſive eas vendat pecunia credita, ſive eas vendat pecunia numerata, poteſt eas vendere intra latitudinem pretii ſupremi, medii, & infimi. Hinc non licet venditori plùs vendere ultra pretium ſummum propter dilatam ſolutionem: neque emptori viliùs emere infra pretium infimum præcisè ob anticipatam ſolutionem: quia in venditionibus, quæ fiunt pecunia credita, vel anticipata, eſt virtuale mutuum & ideò committitur uſura, ſi aliquid ultra ſortem accipiatur. Poteſt ergo ſolùm aliquid pretii alterari, cùm intervenit titulus lucri ceſſantis, & damni emergentis: ut dixi de mutuo.

10. Poteſt-ne quis vendere ſupra pretium ſupremum præcisè, quia res, quæ illis parùm utilis eſt, è contrà emptori eſt valdè utilis, & neceſſaria?

Reſp. Negativè, quia utilitas tota emptoris eſt, non venditoris: nequit ergo ſumi pretium pro eo, quod ſuum non eſt. Adverte rem, quæ valdè utilis venditori non eſt, poſſe tamen eſſe ei valdè charam, ita ut habeat in ea affectum

ſin-

ſingularem, puta in domo, quia ibi natus eſt, & retinet monumentum avorum: quia recipit à Principe, vel quia in ea ſit aliquod ſingulare, & rarum: ſi de iſtis moneatur emptor, & dicatur, venditorem propter hæc motiva nolle vendere pretio currente, licet tunc cariùs vendere: non enim majus pretium tunc reſpicit utilitatem ementis, ſed commodum vendentis, qui ægrè ſe privat re pretioſa & rara. Hac eadem ratione licet cariùs vendere peregrinos flores, aves, feras, picturas, numiſmata antiqua, & ſimilia, quæ ad ornatum, & delicias tenentur, & quibus quis non niſi cum moleſtia ſe privat.

11. Sunt-ne alii tituli, propter quos poſſit vendens cariùs vendere?

Reſp. Affirmativè, & præcipuè lucrum ceſſans, damnum emergens, incommodum & moleſtia obventura ob celerem venditionem: hinc qui res minutim vendunt, poſſunt cariùs vendere, quia debent majores labores & expenſas ſubire in conſervandis rebus; & hac ratione excuſantur caupones, tabernarii, ſtabularii, qui ova, gallinas, vinum, avenam cariùs vendunt, quàm alii; dummodò horum pretium non ſit taxatum à Principe. E contra, emptores, qui ſummam notabilem emunt, hac eadem ratione excuſantur, ſi viliùs emant, quia nimirùm exonerant venditores pluribus expenſis & laboribus in rerum conſervatione neceſſariis.

12. Qui vendit merces pecunia credita ſolvenda poſt ſex menſes, poteſt-ne vendere juxta pretium naturale, quod tunc habebunt: an verò tenetur vendere juxta pretium præſens, quod nunc habent, dum venduntur?

Reſp. Si probabiliter erat ſervaturus merces uſque ad illud tempus, poteſt paciſci de pretio futuro tempore ſolutionis, quo moraliter ſperatur vendentis utilitas; ut evenit in tritico ſerva-

ro uſque ad menſem Januarii; ſi autem non erat ſervaturus, debet vendere pretio præſente currente; ſecùs omittitur uſura palliata, & illud plus recipitur titulo dilatæ ſolutionis. Pro hoc autem generaliùs ſtabiliendo, nota ſequentem doctrinam.

13. Sotus advertit eſſe res aliquas, quæ credito tantùm vendi poſſunt, ut juſtè vendantur: exemplum harum eſt in ſerico, quod in tanta quantitate ad nonnullas Civitates transfertur, ut ſi numerata pecunia vendatur, & ob emptorum inopiam viliùs venderetur, quàm valeat: in iſtis ergo & ſimilibus rebus ſtatuitur pretium, non eo tempore, quo traduntur merces, ſed tempore ſolutionis. Aliæ merces è contra, niſi anticipata ſolutione emantur, emi nequeunt: exemplum eſt de mercibus lanarum, quas mercatores habere nequeunt, niſi pecuniam paſtoribus tribuant, qui oves alant hyberno tempore: & harum pretium ſtauendum eſt tempore ſolutionis pecuniæ, non tempore ſolutionis lanarum. Hinc, qui vendit pecunia credita, quam erat expoſiturus certè & determinatè in negotiationibus ſibi lucrativis, poteſt plus recipere ratione lucri ceſſantis, vel propter expenſas, quas facturus eſt probabiliter, ut mercis ſuæ pretium conſequatur: non autem propter periculum, quòd emptor reddatur impotens ad ſolvendum, quia hoc eſt palliare uſuras, non evitare periculum; ſi enim reddatur impotens, neque poteſt repetere illud plus; neque quod eſt juſtum; ſi autem remaneret potens ad juſtum pretium, quare gravatur illo exceſſu? Vide ergo, quòd in ſtabiliendo ly plus nullum eſt periculis remedium, ſed uſuræ pallium.

14. Emens tenetur-ne ſervare juſtum pretium in emptione?

Reſp. Affirmativè: proinde res taxatas tenetur emere pretio legitimo, & alias pretio natu-

tali: unde ſi emat infra pretium infimum, peccat, & tenetur ad reſtitutionem: maximè ſi emat à fœminis, pueris, ruſticis, vel ab habente maximam neceſſitatem, ratione cujus rem vendit viliùs: ægrè tamen.

15. Dantur-ne excuſantes emptorem pretio vili, & infra infimum?

Reſp. Dantur plures. Primò, eum excuſat Leſſius, eò quòd multa ſimul emat, quia tunc liberat venditorem à multis curis, & eum reddit expeditum ad alia comparanda in negotio. Secundò, eum excuſat, ſi merces emat in gratiam venditoris; puta, quia ipſe non indiget, neque ſunt illi commodæ, ſed potiùs emit à venditore eximiè rogatus. Neque obſtat venditorem vendere propter neceſſitatem, quia, ut reflectit Bonacina, nihilominus venditio remanet voluntaria. Tertiò, eum excuſat, ſi emat rem publicè expoſitam ſub haſta, ut ſolet dici *all' incanto*, quia, ut notat Molfeſius, in tali modo vendendi ex conſenſu publicæ authoritatis pretium juſtum eſt illud, quod intra tantum tempus juxta leges cujuſcumque loci invenitur. Adverte tamen, quòd ſi emptor minis & præpotentia impediat alios offerre, vel alio modo minuat, aut auferat libertatem ſpontè offerentium, peccat contra juſtitiam, & tenetur venditori damnum reſarcire.

16. Aliquis expoſitis mercibus vendendis ſub haſta *all' incanto* plus offerenti, adunat amicos non habentes intentionem emendi, ut offerant primò plus, quàm res vendenda valet: hinc accedentes alii ſic decepti augent pretium, & lucratur ultrà valorem mercis, peccat-ne?

Reſp. Peccat mortaliter ipſe, & omnes alii, qui obtulerunt pretium ultra valorem naturalem ſine intentione emendi, & ratione talis fraudis, & injuſtæ acceptionis tenentur omnes in ſolidum ad compenſandum damnum emptoris.

17. Eſt-ne peccatum alterare ſubſtantiam mercis, & vendere vitioſam rem pro bona?

Reſp.

Reſp. Eſt peccatum contra juſtitiam vendere pro bona rem vitioſam, vel in ſubſtantia, ut auricalcum pro auro; vel in quantitate, ut libram unam pro una & dimidia: vel in qualitate, ut equum cæcum pro non cæco, vinum lymphatum pro mero: ſi ergo quis vendat rem vitioſam pro ſana, & tanti quanti valeret res ſana, committit peccatum contra juſtitiam, cum onere reſarciendi damnum.

18. Res vitioſa poteſt-ne vendi tanti, quanti valet cum ſuo vitio, non detegendo emptori vitium illud?

R. Si emptor adhibita ſolita diligentia vitium illud detegere poteſt, venditio illa eſt licita, nec tenetur venditor vitium revelare, ſi enim emptor diligentia ſolita non utatur, ſibi imputet: ſi vitium ſit occultum, & etiam cum diligentia ſolita nequeat detegi, tenetur illud venditor revelare in ſequentibus caſibus: primò, cùm ſcit vitium illud futurum eſſe damno emptori, vel rem tali vitio affectam fore emptori inutilem, & fortè gravoſam; ſecundò, cùm ſcit emptorem illam emere, ut aliis vendat; tunc enim tenetur revelare vitium, ne fortè tanti ipſe vendat aliis, quanti ſine vitio valeret; tertio, cùm ſcit emptorem conſervaturum ad longum tempus talem mercem, quæ cum vitio diu conſervari nequit, ſed debet ſtatim quis ea uti. Extra iſtos caſus, remoto mendacio, & juramento, poterit rem vitioſam vendere juſto pretio, vitio non detecto: quod ut faciliùs precipiatur, uſitatiores caſus mox appono, in quibus vitium detegendum eſt. Unum moneo, illis caſibus, in quibus venditor tenetur vitium occultum revelare, non ſatisfacere revelando in genere tantùm, ſed debet illud aperire in ſua ſpecie: ſic venditor interrogatus de vitio occulto equi, non ſatisfacit reſpondendo, Eſt cæcus, claudus, & omnia vitia habet; dum enim hoc modo affirmat illud, quod emptor videt apertè non

eſſe, magis decipit, quàm tegendo illud, quod occultum eſt.

19. Hinc caſus uſitatiores, in quibus venditor tenetur revelare vitium occultum, ſunt: primò quis vendit militi equum, qui nullo modo ſuſtinere poteſt fragorem tympanorum, & ſtrepitum armorum, ſed tunc furioſè ſe erigit: ſecundò, quis vendit vinum mixtum aqua, quod propterea conſervari nequit, tabernario, qui indiget illud vendere tempore æſtivo, vel triticum defectuoſum in magna quantitate piſtori, qui debet illud detinere in horreo uſque ad annum: novum tertiò, pharmacopula, qui vendit medicinam vitioſam infirmo: quartò, vendens domum, quæ ex defectu occultò fundamentorum ruinoſa eſt: quintò, vendens pannum, vel corium aduſtum mercatori, qui in officinam per multum tempus illud debet conſervare: iſti omnes venditores, etſi vendant rem ſolùm tanti, quanti valet cum proprio vitio & defectu, non ſunt in conſcientia ſecuri, ſi vitium occultum non detegant: quia tales merces non ſerviunt emptori, imò ſunt ipſi nocivæ, adeoque fraudulenta venditio reſcindenda eſt, quia emens nullo modo habuit intentionem emendi rem, vel inutilem, vel pernicioſam. Neque ſufficit contractum reſcindere, ſi emptor jam paſſus ſit aliquod damnum ex re empta: ſed inſuper tenetur venditor illud compenſare.

20. Si quis immiſcuerit merci aureæ aliquid ſerici, vel ſericæ lanam, quæ non appareat, poteſt-ne illam vendere pretio juſto proportionato defectui, & vitio?

Reſp. Si emptor ſit uſurus tali merce in proprium commodum, poteſt vitium tacere, quia nullum inde detrimentum patitur. Si autem emptor ſit mercatori revenditurus mercem, debet hoc vitium revelare, ne revendens merces aliis emptoribus pretio rigoroſo, & quanti valerent ſine tali vitio, damnum notabile illis inferat.

21. Poteſt-ne tabernarius vino generoſiſſimo

addere

addere tantum aquæ, quantum ſufficit ad illud reddendum æquale vino ordinario, & illud vendere pretio vini ordinarii?

Reſp. Rebellius ſentit negativè, quia tunc vendit aquam ad taxam vini ordinarii; ſic, ſi in tribus amphoris vini miſceat unam aquæ, vendit quatuor amphoras vini; proinde ſumit pretium dolosè contra voluntatem ementium, qui intendunt emere vinum purum, & non mixtum; & ubi imponitur taxa à Principe, facit etiam contra legem, quæ taxat res puras, & naturales, non verò mixtas. Leſſius ſentit hoc poſſe fieri; nam tabernarius nullam injuriam facit emptori, dando ipſi pro pretio ordinario vinum æquale ordinario: cùm enim valor, & æſtimatio ordinaria ſumatur in ordine ad uſus humanos, & tale vinum lymphatum, æquè ac vinum ordinarium, utile ſit ad uſus humanos, poteſt eodem cum illo vendi pretio; Hanc Leſſii ſententiam Diana vocat probabiliorem, & eò maximè, cùm experientia conſtet; euntes ad tabernam ut plurimùm bibere uſque ad ebrietatem vinum generoſiſſimum, unde eis lymphare, & æquare ordinario, nedum damnoſum non eſt, verùm etiam utilius. Caveant tamen tabernarii, ut quod dicitur de generoſiſſimo, ab ipſis non uſurpetur pro ordinario; quod utique tolerari non poterit.

22. Si quis ex ignorantia vendat rem vitioſam tanti, quanti valeret, ſi eſſet integra, & ſana, peccat ne?

Reſp. Negativè; ignorantia enim eum excuſat: tenetur tamen, ut notat Molfeſius, ex re accepta reſtituere ly plus, quod accepit, quodque non accepiſſet, habita vitii notitia.

23. Venditor neſciens vitium occultum rei, ratione cujus conſervari non poteſt, puta neſciens in vino eſſe plurimum aquæ, proteſtatur tamen emptori, ſe illud vendere tale quale eſt, nec ullo modo velle ſtare periculis; caſu quo non conſervetur: quid de illo?

Reſp. Cum Molfeſio, proteſtatio cum ignorantia vitii excuſat à reſtitutione venditorem, qui accepit tantum pretii, quantum in illis circumſtantiis veriſimiliter res valebat; emens enim ſub tali proteſtatione, aſſumit ſupra ſe periculum cujuſcumque eventus futuri, caſu quo merces ex defectu occulto pereat; quæ tamen proteſtatio non excuſat venditorem, ſi vitium ſit illi notum, quia tunc intervenit fraus & dolus cum damno tertii.

24. Venditurus triticum collocat priùs in loco humido, ut intumeſcat; vel aliam rem, quæ venditur ad pondus, ponit in cella vinaria, ut ex humiditate ponderet, peccat-ne?

Reſp. Tenetur ad reſtitutionem propter damnum, quod cauſat in emptore ex tali dolo, & fraude.

25. Quis vendit, neſciens pretium juſtum alicujus inſignis picturæ emptori, qui etiam ignorat excellentiam tabulæ; ſi caſu talis res valeat multò pluſ, vel minùs, tenetur ne alteruter ad compenſationem damni?

Reſp. Negativè cum Molfeſio, quia in hac negotiatione uterque ſe expoſuit incerto & æquali periculo.

26. Qui emit gemmam à ruſtico, qui neſcit ejus valorem, emit pretio viliſſimo, ad quid tenetur?

Reſp. Cum Molfeſio, tenetur ad reſtitutionem juxta quantitatem pretii, ſaltem infimi; implicitè enim unuſquiſque habet voluntatem vendendi rem tanti quanti valet, non autem donandi illum exceſſum infra pretium infimum: unde quod ruſticus acquieſcat pretio exhibito, non ſuffragatur emptori, qui monere eum debebat de valore rei. Cajetanus in Summa, *verbo Emptio*, putat ſufficere, quòd emptor dicat ruſtico: Ego volo emere ſine ſcrupulo, dabo tibi tantum, ceterum illud plus, quod valet res, concede mihi: & ſi

ruſti-

ruſticus acquieſcat dicto, emptor ad nihil tenetur.

27. Quomodo vendi, & emi poſſunt credita, ſeu chirographa?

Reſp. In emptione creditorum non emitur creditum, ſed jus, ſeu actio ad creditum exigendum: hinc ex parte venditoris, ut venditio ſit licita, debet creditum eſſe exigibile; ſi enim quis ſciat creditum nullo modo exigi poſſe, & hoc abſcondat emptori, tacet vitium intrinſecum ſubſtantiale rei, proinde committit injuſtitiam, ratione cujus tenetur contractum reſcindere. Poſito ergo, quòd creditum ſit cum magno, vel etiam ſine magno labore, & difficultate exigibile, vendi poteſt. Hinc ex parte emptoris, ut juſtè emat, hæc obſervanda ſunt, ſi creditum ſit certum, & facilè exigibile ſuo tempore, illud minoris emere ſolutione anticipata, eſt uſura, quia hæc emptio eſt implicita mutuatio, & mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda majori; poterit ergo ſolùm minoris emere, ſi interveniat titulus lucri ceſſantis, & damni emergentis. Si autem ſolutio crediti ſit difficilis, periculoſa, & etiam diſpendioſa exigenti; tunc juxta quantitatem talis difficultatis poſſunt credita minoris emi, cum tali enim difficultate minoris valent; ita Bonacina.

28. Hinc quia credita adversùs Reges, & Magnates, ſunt ſemper difficilioris exactionis, poſſunt etiam emi viliori pretio; non tamen à Quæſtoribus, & Regum miniſtris, ad quos pertinet ſolutio; in ipſorum enim manu eſt ſumere tantum, quanti valet integrum creditum. Adde, Quæſtores Regum, & alios miniſtros, quibus competit ſolvere debita principalis, peccare graviter contra juſtitiam, quando ipſi ſunt cauſa difficilis ſolutionis; ipſi enim cauſa ſunt injuſti damni creditorum, & eorum culpa creditum minùs valet: tenentur ergo ex proprio

M 4 dam-

damna creditorum reparare : inſuper cùm aliquid ſumunt, ut uni potiùs, quàm alteri ſolvant credita, tenetur pretium acceptum reſtituere, quia injuſtè acceptum eſt; & etiam ipſi tenentur ſervare ordinem reſtitutionis, quando ex bonis Regum nequeunt omnibus in ſolidum ſatisfacere : hinc debent præferre creditores anteriores poſterioribus, & inter æquales ſolvere omnibus pro rata.

29. Quid eſt negotiatio?

Reſp. Eſt emptio alicujus rei, ut eadem invariata, & immutata, vel permutetur, vel revendatur cariùs, & cum lucro. Negotiatio eſt Clericis conſtitutis in Sacris, & Religioſis prohibita; & hi ſi negotientur, peccant mortaliter contra Eccleſiæ preceptum. Si Clericus ſemel, vel iterum nugotietur in materia non gravi, emendo, & revendendo Cruces, libros, & ſimilia in parva quantitate, cum aliquo parvo lucro, occultè tamen, ſecundùm Dianam non peccat mortaliter. Neque peccat, ſi negotietur per alium, quia Clerico, ut ſentit Leſſius, prohibitum eſt negotiari per ſe. Beneficiatus, qui in Sacris non eſt per Salas, & plures alios, ſi negotietur, peccat mortaliter; Molina tamen excuſat; nihilominus hoc certè parùm laudabile eſt. Excuſatio ſubjacet pluribus limitationibus, quæ referuntur à Barboſa, Trullo, & aliis.

30. Poſſunt tamen Clericus, & Procurator Religioſus, pro prædiis propriis emere oves, & animalia, quæ ſaginata revendantur cum lucro, quia ſic non negotiantur, ſed vendunt fructus ſuorum agrorum. Neque etiam illis illicitum eſt greges alere, ut lanam, lac, & fœtus vendantur. Neque etiam, ex Diana, eſt illicitum Clerico triticum, & ceteras fruges, quas colligit ex propris agris, aliò aſportare, ut cariùs vendantur : neque illicitum eſt emere agrum cum fructibus jam maturis, ut vendantur,

tur, quia tunc non negotiatur, ſed vendit fructus agri ſui, neque illicitum eſt, ſi id, quod emerat ad proprios uſus, mutato conſilio carius vendat, quia negotiatio propriè eſt emere cum intentione revendendi: eſt tamen illicitum Clerico locare agros aliorum, ut fructus vendat, quia hoc, ut teſtatur Cardinalis de Lugo, prohibitum eſt à Concilio Carthaginenſi.

31. Eſt-ne licitum famulo negotiari cum pecunia domini eo inſcio?

Reſp. ſi habet pecuniam paratam dandam domino toties, quoties petat, non eſt illicitum, quia nullam injuriam ei facit; neque detrimentum ille patitur, ſi ſervus ex propria induſtria comparet ſibi lucrum cum pecunia domini otioſa, & quieſcente, ita Diana, qui inſuper adducit Molinam permittentem famulo, qui cum pecunia aurea mittitur ad ſolvendum debitum domini ſui, poſſe cum argentea commutare, & lucrum ex minuto cambio provenienſ, ſibi retinere.

## S E C T I O VI.

### *De eleemoſyna.*

I. QUid eſt elemoſyna?

Reſp. Eſt opus ex miſericordia procedens, quo indigentiæ alicujus ſubvenitur. Certum eſt certitudine fidei, extare in Eccleſia Dei præceptum obligans ad faciendam eleemoſynam, & aliquando, in caſibus infrà exponendis, obligat ſub lethali. Hoc præceptum eſt affirmativum naturale, divinum, Eccleſiaſticum, ſaltem quoad Beneficiatos; hinc obligat tam fideles, quàm infideles, ſicuti præceptum honorandi parentes.

2. Quotuplex eſt neceſſitas proximi, cui quis ſuccurrere tenetur?

Reſp. Triplex; alia extrema, alia gravis, alia communis. Neceſſitas extrema eſt ea, ex qua imminet proximo periculum vitæ, vel etiam gravis, & diuturni morbi. Neceſſitas gravis eſt illa, ex qua imminet periculum gravis mali, puta captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel ſtatus; ex qua fit, ut cum difficultate ſe poſſit ſuſtentare, vel non poſſit vivere ſecundùm ſuum ſtatum; ut ſi nobilis cogatur artes mechanicas exercere, & alii famulari. Communis eſt illa, quæ reperitur in pauperibus, trivialibus, & ordinariè mendicantibus.

3. Quotuplex eſt bonum ſuperfluum, de quo quis tenetur eleemoſynas facere?

Reſp. Duplex, aliud eſt ſuperfluum ſtatui; aliud ſuperfluum naturæ. Superfluum naturæ eſt id, quod ſupereſt demptis iis, quæ ſunt neceſſaria ad vitam propriam, & ſuæ familiæ ſuſtentandam. Superfluum ſtatui eſt id, quod ſupereſt demptis iis, quæ neceſſaria ſunt, non ſolùm ad vitam ſuſtentandam, ſed etiam ad decentem ſtatum ſervitutis, & ornamentorum, juxta conditionem perſonæ, & uſum, ſeu morem ſuæ patriæ.

4. Quinam tenentur facere eleemoſynam?

Reſp. In aliquibus caſibus mox diſtinguendis omnes, qui habent ſuperflua, & inter iſtos, magis perſonæ publicæ, quam privatæ, magis Clerici, quam ſæculares, & inter Clericos, magis beneficiati, quam non beneficiati, & inter beneficiatos, magis qui habent jùriſdictionem, & curam animarum, quàm habentes Beneficium ſimplex.

5. Quonam ordine facienda eſt eleemoſyna?

Reſp. Debet proportionari pauperum indigentiæ; unde priùs ſuccurrendi ſunt extremè indigentes, deinde graviter, & poſtremò communiter egentes; & ceteris paribus priùs conſangui-

nei,

nei, deinde affines, & poſteà alii, inter quos Clericus præferendus eſt ſæculari: ſi indigens eſt perſona publica, & valdè utilis Reipublicæ, cunctis eſt præponenda.

6. Tenetur-ne habens ſuperflua ſtatui, inquirere paperes, quibus ſubveniat?

Reſp. Negativè, niſi fortè ſit perſona publica, & multò magis ſi ſit animarum Paſtor, & Epiſcopus, qui ex officio Pater pauperum eſt.

7. Habens ſuperflua ſtatui ſatisfacit-ne, ſi pauperi exiſtenti in extrema neceſſitate ſuccurrat cum onere reſtituendi, quando factus ſit ditior?

Reſp. Sententia Navarri affirmativa eſt: hæc tamen videtur Alario improbabilis; ſi enim ſufficeret mutuare cum jure ad reſtitutionem, quando extremè indigens erit ditior, nullum extaret præceptum eleemoſynæ: hæc enim dicit liberam donationem, non verò mutuationem. In extrema ergo neceſſitate, non ſolùm habens ſuperflua ſtatui tenetur facere eleemoſynam; ſed etiam habens ſuperflua naturæ, licèt hæc ſint ſtatui neceſſaria. In gravi neceſſitate unuſquiſque tenetur ſuccurrere proximo cum modico detrimento ſui ſtatus, quia cum parvo ſuo incommodo tenetur ex charitate maximum & grave incommodum proximi impedire: nemo tamen, ex Divo Thoma, tenetur pro vita pauperum totum ſuum ſtatum exponere. In ordinaria neceſſitate, habens ſuperflua ſtatui, tenetur aliquid eleemoſynæ dare pauperibus, ne ordinaria neceſſitas tranſeat in gravem, & deinde gravis in extremam.

8. Tenetur-ne quis ſuccurrere Civitati obſeſſæ, in extrema neceſſitate defectus ciborum poſitæ?

Reſp. Si bellum eſt juſtum, & Civitas juſtè ſit obſeſſa, non ſolùm non tenetur quis ei ſuccurrere, ſed peccat ſuccurrendo. Neque eſt irroganda eleemoſyna illis pauperibus, qui ex eadem anſam peccandi accipiunt; nec damnatis à Judice, ut fame & ſiti pereant, niſi fortè ſit Miniſter juſtitiæ, qui ſicut legem tulit, ita poteſt diſpenſare.

9. Quænam eſt eleemoſyna ſufficiens?

Reſp. Eleemoſyna ex duplici capite poteſt eſſe ſufficiens: primò, ex parte accipientis, & eſt illa, quæ aufert à paupere omnem præſentem anguſtiam, & neceſſitatem: ſecundò, ex parte dantis, quando qui dat parum, habet cordis latitudinem, & donat quantum patitur ejus conditio: Eleemoſyna eſt ſemper ſufficienter danda: ſi qui dat, eſt valdè dives, tenetur dare extremè, vel graviter indigenti ſufficientem ex parte recipientis; ſi tamen multi dant, poteſt unuſquiſque dare ſuam partem, quæ ſimul cum aliis integret ſufficientem: ſi autem & ipſe ſecundùm proprium ſtatum pauper ſit, ſatisfaciet dando ſufficientem ex parte dantis.

10. Teneturne quis pauperibus communibus, qui mendicant, & oſtendunt ex nuditate, & morbo ſigna extremæ neceſſitatis, tradere pinguem eleemoſynam, quæ ſufficienter occurrat omnibus iſtis malis?

Reſp. Negativè ex Diana: quia ut plurimùm ad molliendos ſpectatores iſta neceſſitas vel fingitur, vel exageratur, & cùm à pluribus probabiliter ſint juvandi, ſufficiet eleemoſyna ordinaria.

11. Si quis dives, & habens ſuperflua ſtatui, diù neget omnes eleemoſynas, cum animo congregandi multa bona, ut meliori tempore hæc convertat in pium uſum, & celebrem aliquam fundationem, peccat ne?

Reſp. Negativè, quia negat eleemoſynam non defectu charitatis, ſed ut pleniùs charitatem exerceat, Intellige tamen, ſi non ſit caſus extremæ neceſſitatis: in hac enim circumſtantia tam gravi tenetur conſulere pauperibus de præſenti. Layman monet, divites repellentes à ſe inhumaniter omnes pauperes ſine rationabili cauſa, eos verſari in malo ſtatu; non tamen illis facilè eſt denegandа abſolutio propter diſſenſum

Autho-

Authorum in hac obligatione eleemoſynæ: inquirat ergo Confeſſarius, antequam neget abſolutionem, an ab eis aſſignetur cauſa rationabilis negandi eleemoſynas. Magiſtratus etiam excludentes ab eorum territoriis pauperes peregrinos, & exteros, non ſunt damnandi, ſi hoc ex rationabili motivo faciant.

12. Uxores poſſunt-ne facere eleemoſynam inſcio marito?

Reſp. Ex Toleto affirmativè, in his caſibus; primò cùm ſciunt conjuges gaudere de ſuis eleemoſynis; ſecundò, cùm maritus eſt amens, aut profectus in longinquam regionem, & ejus bona adminiſtrat uxor; tertiò, cùm uxoribus eſt aſſignata certa ſumma pro expenſis, & ex hac ſibi aliquid ſubtrahunt, pauperibus erogandum: quartò, cùm mariti ſunt nimis avari, & nolunt tradere, quam tenentur eleemoſynam; tunc enim charitas uxoris ſupplet duritiem cordis ſui viri: quintò, ſi habeat bona præter dotem: ſextò, ſi habeat lucrum aliquod proprium, quod non cedat in utilitatem mariti juxta ſtylum regionis, putà, ſi ex ſerico, vel alia arte: poteſt etiam ex turpi lucro adulterii, hoc enim eſt facere ſibi amicos ex mammona iniquitatis: poteſt etiam cum moderatione facere ex bonis marito communibus, dummodò ex hóc maritus non depauperetur.

13. Quid dicendum de famulis, & tutoribus?

Reſp. Famuli in extrema alicujus pauperis neceſſitate, etiam ſine licentia, poſſunt de bonis domini ſufficientem eleemoſynam facere: ſicuti enim tunc pauper licitè ſurripit, ita famulus licitè dat: in gravi debet omninò petere licentiam, niſi fortè, quod erogatur, ſit adeò tenue, putà fruſtum panis, ut à domino non curetur. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, poſſunt facere tenues eleemoſynas, quales teneretur facere principalis.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

## AB INNOCENTIO XI.

12. Vix in ſæcularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui; & ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantùm ex ſuperfluo ſtatui.

## SECTIO VII.

### *De Correctione fraterna.*

1. QUid eſt correctio fraterna?

Reſp. Eſt admonitio ex virtute charitatis procedens, qua quis conatur proximum revocare à peccato, in quod lapſus eſt. Extat præceptum correctionis fraternæ, tum naturale, quo membra unius corporis ſe mutuò adjuvare tenentur; tum divinum poſitivum, contentum in his verbis *Matth. 8. Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum.* Tranſgreſſio hujus præcepti in materia gravi, & cum certo debito corripiendi, eſt mortalis: in materia levi, eſt venialis. Hoc præceptum eſt ſolùm per ſe obligans; nam per accidens ex pluribus circumſtantiis infrà aſſignandis quandoque non obligat.

2. In quibus circumſtantiis obligat præceptum correctionis?

Reſp. In iſtis: primò, ſi tibi certò, non autem probabiliter tantùm, aut ex ſuſpicione conſtet proximi peccatum; ſecundò, ſi probabile ſit non eſſe emendatum, & multò magis relapſurum; tertiò, ſi alius æquè, aut fortè magis idoneus non extet, qui correcturus certè judicetur; quartò, ſi ſic ſpes emendationis: deſperato enim fine, ceſſant media; quintò, ſi ex correctione non immineat grave damnum correctori, qui non eſt Paſtor, ex officio obligatus dare animam.

mam pro ovibus: quia ergo difficilè omnes iſtæ circumſtantiæ combinatæ inveniuntur, ideò Alarius citans Divum Auguſtinum *de Civitate Dei* docet omittere correctionem, communiter eſſe veniale.

3. Ex quanam virtute tenetur quis corrigere?

Reſp. Privati tenentur corrigere ex charitate: Prælati & Superiores tenentur corrigere ex officio, proinde ex juſtitia; hinc etiam cum proprio damno & incommodo; imò delicta publica, & ſcandaloſa, etiam cum periculo vitæ, quia cum Chriſto pacti ſunt curam Gregis, & ille exquiret ſanguinem eorum de manibus Epiſcoporum. Adhibere ergo debent ſolicitudinem, & diligentiam, ut peccata nedum publica, ſed etiam privata impediant. Hinc tenentur inquirere mores, & vitam eorum, quorum curam gerunt: & Layman docet eos poſſe peccare etiam graviter, venialem aliquam culpam non impediendo, ſi ex hoc vigor Chriſtianæ diſciplinæ minuatur.

4. Eſt ſervandus ordo correctionis fraternæ?

Reſp. Affirmativè, ſcilicet, ut priùs corripias privatè, deinde coram teſtibus, poſteà ad Superiores deferas: Poſſunt quandoque, imò debent omitti teſtes, ſi magis præſtet vitium indicare Superiori, qui faciliùs tale malum avertat. Peccata infectiva, ut hæreſis occulta, & doctrina pernicioſa, ſtatim Prælato deferenda ſunt: item ea, ex quibus imminet grave damnum, ſi ſtatim illis non occurratur; qualia ſunt proditiones, & machinationes contra Principem, & Rempublicam.

5. Si Prælatus præcipiat denunciari ſibi crimen ſtatim, ante correctionem fraternam, obediendum ne illi eſt?

Reſp. Licèt alii doceant Prælatum peccare, hoc præcipiendo contra regulam nobis datam in Evangelio, & ſubditum non teneri obedire: alii

alii velint hoc præceptum tenere, cùm eſt de denunciatione privata facienda ipſi tamquam privatæ perſonæ, non verò ipſi ut perſonæ publicæ: mihi tamen videtur exiſtimandum eſſe, Prælatum non devenire ad hoc præceptum, niſi ex maxima cauſa, quam non expediat omnibus explicare: hinc cùm ſubditis non conſtet evidenter contrarium, tenentur obedire, & denunciare.

6. Eſt-ne ſtatim poſt notitiam criminis facienda correctio?

Reſp. Negativè, niſi immineat grave damnum vel tertio, vel peccatori: poteſt ergo expectari opportuna occaſio temporis, & loci, aliarumque circumſtantiarum, ex quibus prudenter ſperetur major fructus correctionis. Nec ſufficit ſemel correxiſſe, ſed durante peccato, quoadusque eſt ſpes emendationis, debet iterùm, iterùmque renovari. De correctione patrum erga filios jam dixi in præcepto honorandi parentes.

# CAPUT VIII.

## *De Octavo Præcepto Decalogi: Non dices falſum teſtimonium.*

Sectio I. *De Teſtibus.*

Sectio II. *De Revelatione ſecreti.*

Sectio III. *De Detractione*

Sectio V. *De Judicio temerario, & ſuſpicione.*

Sectio V. *De Suſurratione.*

HOc præcepto prohibetur, primò dicere falſum teſtimonium, ſive in præjudicium, ſive in utilitatem proximi; cùm enim pro quacumque utilitate mentiri non liceat, neque licet mendacium approbare, & illud teſtificari: ſecundariò, hoc

hoc præcepto prohibetur diffamatio proximi, ſive per detractionem, ſive per murmurationem, ſuſpiciones, judicium temerarium, cavillationes, irriſiones proximi, revelationes ſecreti, & quidquid verbale offendit juſtitiam, ex cujus gravi læſione peccatur mortaliter.

## SECTIO I.

### *De Teſtibus.*

1. Tenetur-ne teſtis reſpondere omnibus quæ Judex interrogat?

Reſp. Affirmativè, ſi Judex legitimus ſit, & ſervatis formulis juris legitimè interroget: quòd ſi ſuper his Judex adhibeat juramentum, & teſtis æquivocè reſpondeat, eſt perjurus, ut dixi, ubi de juramento.

2. Teſtis, qui per ſuum falſum teſtimonium poſuit aliquem innocentem in periculo vitæ, vel honoris, tenetur-ne juridicè retractare ſuum teſtimonium?

Reſp. Si ſciens, & volens impoſuit falſum crimen, & ſperet per retractationem ſe profuturum innocenti, cum æquali periculo tenetur ſe retractare, quia melior eſt conditio innocentis, quàm delinquentis; cum majori periculo non tenetur; ſi autem bona fide falſum teſtificatus eſt, putans eſſe verum, non tenetur cum tanto ſuo incommodo dictum retractare; ita Toletus.

3. Quid eſt hoc æquale periculum?

Reſp. Æquale periculum eſt periculum damni, quod quis paſſurus eſt propter falſum teſtimonium, comparatum ad damnum, quod paſſurus eſt innocens, contra quem quis dixit falſum teſtimonium. Hinc ſi damnum innocentis ſit deputatio ad triremes, verbi gratia, & damnum falſi teſtis ſit exilium tantùm, dicitur periculum damni minoris; ſi triremium, dicitur damni æqualis; ſi vitæ, dicitur damni majoris. Facta ergo hac comparatione, cum æqualis, vel mino-

ris damni periculo, tenetur quis ſe retractare? cum periculo majoris damni, non tenetur; nihilominùs ad compenſationem damnorum, quæ ſubit innocens ex injuſta actione falſi teſtis, ſemper eſt obligatus. Si quis innocens ſine tali teſtimonio adhuc condemnatus fuiſſet, non eſt neceſſaria retractatio, neque damnorũ compenſatio.

4. Si teſtis ex inadvertentia dicat falſum teſtimonium, peccat-ne?

Reſp. Si adhibuit diligentiam moralem, accuratè ſcilicet reſpondendo Judici, & conſiderata re, ſupra quam interrogabatur, & nihilominùs ignoranter dixerit falſum pro vero, non peccavit, & ad nihil tenetur; peccatum enim non eſt, niſi ſit voluntarium: ſi inadvertenter, & incautè reſpondit, peccavit, & ex injuſta actione tenetur damnum compenſare.

5. Si quis ſciat aliquem cudere monetam falſam, vel aliud grave malum moliri contra Rempublicam, tenetur-ne etiam non citatus exponere ſe ad examen, licèt prævideat grave malum ſibi ex examine proventurum?

Reſp. Si poteſt probare id, quod deponit, tenetur ſub lethali etiam cum gravi incommodo illud denuntiare ex regula charitatis, quæ vult publicum bonum præferri privato.

6. Poteſt-ne teſtis ſe occultare, vel ponere in loco ſacro, ne teſtimonium dicere cogatur?

Reſp. Si grave malum illi immineat ex teſtimonio in cauſa, quæ non pertinet ad publicam utilitatem, non peccat, & ſi inde oriantur damna in proximo, non tenetur ad reſtitutionem, quia caſu quòd peccet, erit tantùm peccatum contra charitatem, & obedientiam Magiſtratui debitam, non contra juſtitiam.

7. Si teſtis ſumat pecuniam, ut examinetur, & deponat teſtimonium verum, peccat-ne, & tenetur ad reſtitutionem pecuniæ?

Reſp. Teſtis, qui pro teſtimonio ferendo patitur damnum, putà, vel iter longum arripiendo,

do, vel deſiſtendo à labore quotidiano ſibi lucroſo, & utili, poteſt legitimè pro hoc damno pecuniam ſecundùm ratam damni ſumere: extra hunc caſum, peccat, quia cùm teneatur veritatem dicere, nequit ex hoc aliquid lucrari; non tenetur tamen ad reſtitutionem pecuniæ, niſi poſt ſententiam Judicis, quia hæc reſtitutio eſt pœnalis; ita Clavis regia.

8. Teſtis inſcius de aliquo facto vero, putà, quòd Petrus mutuo dederit Paulo mille, teſtatur ſe fuiſſe præſentem largitioni pecuniæ, peccat-ne?

Reſp. Affirmativè, & eſt ſacrilegus; mentitur enim, & deponit id, quod neſcit; non tenetur tamen ad reſtitutionem damni, quia reverà factum eſt verum, & juſtum.

## SECTIO II.

### *De revelatione ſecreti.*

1. TEnetur quis ſecretum ſervare jure naturali, ex cujus læſione perturbatur civile hominum commercium, tollitur amicis, & afflictis commoditas petendi conſilium; hinc ſi revelatio ſecreti ſit in materia gravi, erit lethale peccatum; ſi levis, veniale: & licèt nullum ſequatur damnum, ſed ſolùm gravis triſtitia ex divulgatione ſecreti, adhuc erit peccatum lethale: injuſtè enim notabiliter affligitur proximus. Si autem quis non adeò indignè, & ægrè ferret revelationem ſecreti gravis, nullum eſt peccatum; volenti enim, & conſentienti nulla fit injuria. Si quis ex incuria revelaret ſecretum, pro modo, & menſura negligentiæ, & inconſiderationis, erit peccatum: ſi negligentia ſit gravis, peccatum erit lethale; ſi levis, veniale.

2. Si quis revelaret ſecretum uni, vel alteri amico prudenti, & fideli, committeret-ne peccatum mortale?

Reſp. Negativè, niſi fortè amicus eſſet unus ex

ex illis, cui quis nullo modo vellet revelari ſecretum, & ſi ſciret revelationem illi factam, notabiliter triſtaretur.

3. Eſt-ne aliquando licitum revelare ſecretum?

Reſp. Ad vitandum damnum publicum, eſt licitum; ad evitandum damnum particulare leve, numquam eſt permiſſum: conſervatio enim ſecreti eſt majoris momenti, quàm damnum leve particulare. Si damnum privatum ſit grave, & nullo modo impediri poſſit, niſi per revelationem ſecreti, tunc poteſt ſecretum revelari: lex enim ſecreti non eſt charitatis deſtructiva. Si autem commodè fieri poteſt, priùs monendus eſt, qui ſecretum commiſit, ut tale damnum impediat: quòd ſi facere nolit, non poterit juſtè dolere de revelatione ſecreti. Poſt damnum illatum non eſt licitum ſecretum violare, hæc enim violatio ſecreti ad nihil inſervit, cùm nequeat eſſe impeditiva damni, quod jam ſupponitur.

4. Eſt-ne licitum aperire litteras alterius?

R. Principes poſſunt aperire litteras non tantùm hoſtium, ſed etiam aliorum, quæ tempore belli aliquid grave, & notabile continere judicantur. Hoc etiam præſtare poſſunt miniſtri publici, quoties bono publico judicant neceſſarium videre aliqua, quæ in epiſtolis continentur. Paterfamilias, tutor, curator, & quicumque alterius curam gerit, poteſt literas ſubditorum aperire, cùm hoc judicat expedire pro bono regimine, ad impediendum aliquod malum imminens. Extra has perſonas, communiter non peccatur, ſi ſit conſenſus expreſſus, ut legantur epiſtolæ, vel ab eo qui mittit, vel ab eo ad quem mittitur epiſtola. Neque eſt peccatum, ſi ſit neceſſe ad divertendum grave damnum ſibi, vel alteri imminens; ait tamen Cardinalis de Lugo, tunc non deberi plus legi de epiſtola, quàm neceſſe ſit ad talem finem obtinendum. Hinc qui ex curioſitate, vel alio animo legit epiſtolas alterius, eo probabiliter.

biliter invito, & renuente, peccat mortaliter contra publicum jus, quod habet unuſquiſque, ut eorum ſecreta litteris commiſſa non videantur; inſuper ſi ex litterarum aperitione ſequatur alteri damnum, tenetur ad reſtitutionem ex injuſta actione.

3. Eſt-ne peccatum litteras ab alio dilaceratas, & in publicum projectas, junctis partibus, legere?

Reſp. Si fiat ex ſola curioſitate, eſt peccatum veniale; Imò volunt nonnulli per ſe nullum eſſe peccatum, quia quod pro derelicto habetur, in uſum convertere licet. Notat tamen Layman, talem, ex charitate ſaltem, teneri non manifeſtare ſecretum in iis contentum, maximè ſi inde prævideat oriturum damnum proximi, vel triſtitiam.

## SECTIO III.

### *De Detractione.*

1. QUid eſt detractio?

Reſp. Eſt injuſta ablatio famæ alterius abſentis, apponendo ei crimen falſum, vel occultum. Dico, abſentis; ſi enim eſſet præſens, jam non eſſet detractio, ſed contumelia. Ex genere ſuo eſt peccatum mortale contra juſtitiam, & charitatem, obligans ad damnorum compenſationem. Hinc ſi quis dicat gravia crimina alterius, qui de iis gloriatur, purà, quòd ſit fornicarius, vel percuſſor, & vindex ſuarum offenſarum; non tenetur ad reſtitutionem famæ, quia cùm ille hanc famam non reputet, neque eſt invitus de ejus ablatione; detractor ergo in tali caſu non peccat graviter, niſi hæc dicat animo nocendi.

2. Quot ſunt modi detrahendi?

Reſp. Octo: quatuor verſantes circa bonum proximi nomen, quod denigratur; & quatuor circa malum, quod imponitur, vel augetur; & continentur in duobus carminibus. Primum circa malum eſt.

Im-

*Impotens, augens, manifeſtans, in mala vertens.*

Ly *impotens*, ſignificat detractorem apponentem innocenti crimen falſum. Ly *augens* ſignificat eum, qui narrando crimen verum addit circumſtantiam falſam, vel cum modo energico illud ita deſcribit, ut majus appareat. Ly *manifeſtans* ſignificat eum, qui occultum crimen alicujus ſine neceſſitate propalat. Ly *in mala vertens* ſignificat eum, qui bona opera unius coram aliis interpretatur in malam partem.

3. Carmen complectens modum detrahendi circa bonum nomen alicujus eſt.

*Qui negat, aut minuit, tacuit, laudatque remiſsè.*

Ille dicitur *negans*, qui coram aliis negat veritatem operis boni ſui proximi, ne acquirat famam, & laudem: ly *minuit*, ſignificat illum, qui opus magna lande dignum ita deſcribit diminutè, ut parvam tantùm laudabilitatem acquirat: ly *tacuit* ſignificat eum, qui aliis laudantibus proximum laude dignum ipſe tacet, quaſi quòd ſilentio ſuo demonſtret ſe nolle alterius juſtè laudi ſubſcribere: ly *remiſsè laudat*, coincidit cum ly *minuit*, ſcilicet, qui verbo, vel geſtu, vel ſigno maximè laudabilem virum, vix vel parùm commendat. Juxta qualitatem damni honoris, vel famæ, quod aliquo ex iſtis modis proximo infertur, menſuranda eſt quantitas peccati.

4. Poteſt-ne detractio fieri aliquando venialis?

Reſp. In duobus caſibus: primò, cum Toleto, ex indeliberatione, cùm quis ſubitaneè, vel ex levitate recenſet crimen occultum alterius, abſque eo, quòd reflectat talem revelationem futuram eſſe pernicioſam illius famæ: tenetur nihilominùs famam integrare: Secundò, cùm revelatur crimen veniale, vel vitia naturalia, quæ ordinariè non multùm lædunt proximum, ſicque ratione parvitatis materiæ crimen erit veniale.

5. Diſ.

5. Differunt-ne ſpecie detrahere per appoſitionem falſi criminis, & per appoſitionem veri, ſed occulti?

Reſp. Licèt Molina cenſeat ſpecie non differre, eò quia malitia detractionis ſumitur à læſione famæ, quæ eadem eſt, ſive crimen verum ſit, ſed occultum, ſive falſum: Nihilominùs puto, quòd differant: quia in crimine falſo ponitur malitia mendacii, quæ non eſt in revelatione veri. Unde detractor per appoſitionem falſi criminis tenetur etiam jurare ſe falſum dixiſſe, ſi hoc neceſſarium ſit ad famæ reſtaurationem; tenetur etiam pro integritate confeſſionis explicare circumſtantiam immutantem, ſcilicet falſitatem criminis appoſiti.

6. Differunt-ne ſpecies detractionis circa materiam ſpecie diverſam, putà, detrahere dicendo aliquem eſſe furem, vel eſſe homicidam?

Reſp. Negativè: unde qui in materia gravi detraxit, ſatisfacit integritati confeſſionis dicendo, læſi in materia gravi famam proximi, abſque eo, quòd addat, appoſui ei crimen furti, vel homicidii.

7. Si quis eodem contextu ſermonis plura gravia crimina apponat uni perſonæ, committit-ne multiplex, an unum peccatum detractionis?

Reſp. Unicum, quia unicus eſt actus ablativus famæ: Si verò quis eodem ſermone detrahat multis, tot ſunt peccata, quot perſonæ, quibus detrahit; ſi tamen illæ perſonæ non conſtituant unum totum morale, putà unam familiam, unam Religionem; tunc enim ſufficiet in confeſſione dicere, murmuravi de una familia, abſque eo, quòd explicet numerum perſonarum, quæ in eadem ſunt. Detrahere coram pluribus, vel paucioribus, licèt aggravet detractionem, quæ longè magis damnificat famam, ſi ſit coram multis; nihilominùs cùm non transferat ad aliam ſpeciem, non eſt neceſſariò exprimendum.

8. Eſt-ne peccatū mortale revelare uni, vel alteri amico prudenti crimen occultū notabile proximi?

Reſp.

Reſp. Primò, ſi hoc fiat ob finem bonum, putà ut caveat ſe ab illius amicitia, quæ nociva eſt, vel ut eum non recipiat in famulum, qui fur eſt, tunc nullum eſt peccatum, cùm finis ſit conſulere bono amici, ad quod quis tenetur; alius ergo propriæ malitiæ incurret, ſi revelatio cedit illi in damnum: Secundò, ſi hoc fiat animo confabulandi, probabiliter non eſt, niſi veniale; cùm enim fama ſit quædam opinio bona generalis in mente plurium perſonarum, leve detrimentum eſt, eam offuſcare in mente unius amici prudentis, quem novimus taciturum. Item peccatum detractionis non eſt, ſi quis recenſeat injuriam gravem injuſtè ab alio receptam ad petendum conſilium, vel ſublevandam triſtitiam: non autem ſi hoc faciat animo vindictæ, ut ſe compenſet de injuria, denigrando famam offenſoris.

9. Eſt-ne detractio, crimen infame, & publicum in uno loco, revelare in alio, ubi quis bonam famam jam acquiſivit?

Reſp. Aliqui volunt eſſe peccatum mortale contra charitatem, non contra juſtitiam, quia per ſuum publicum crimen amiſit jus bonæ famæ. Toletus vult eſſe peccatum contra juſtitiam, quia ille dependenter à ſuis bonis moribus famam ſibi denuò acquiſivit, quam alius proinde injuſtè aufert: & hoc videtur probabilius.

10. Eſt-ne detractio, cùm quis in una familia crimen aliquod patravit, propter quod ex Judicis ſententia ſuſpenditur, rememorare ejus avum etiam propter ſimile crimen ſuſpenſum fuiſſe?

Reſp. Negativè, factum enim publicum eſt, & nulli tollitur fama: eſt tamen contra charitatem. Si autem è contra vir honorabilis benè vivat, cujus pater fuit ſuſpenſus, rememorare quod beneficio temporis tranſierat in oblivionem, eſt peccatum mortale contra juſtitiam; aufertur enim fama, ad quam habet jus; ita Clavis regia.

11. Interrogatus ſenex de moribus alicujus familiæ, cum qua quis matrimonium inire vult, poteſt

poteſt-ne in hoc caſu infamiam illius oblivioni jam traditam, revelare?

Reſp. Affirmativè, cùm hoc ſit ad bonum finem: ſecùs tolleretur de medio utilitas publica conſulendi ſenes: quod foret majus Reipublicæ detrimentum.

12. Interrogatus de virtutibus alicujus puellæ ab eo, qui eam ducere vult, malitiosè eas tacet, & nihil boni, vel mali dicit, peccat-ne cõtra juſtitiã?

Reſp. Si interrogatus ſit Superior, putà Parochus, ad quem ſpectat notitiam dare de vita, & moribus puellæ, peccat contra juſtitiam, & tenetur reſarcire damna: ſi autem ſit alius, ad quem hoc ex juſtitia non ſpectat, peccat contra charitatem, & ad nihil tenetur.

13. Aliquis laudat cum exceſſu alium ad præſentiam ſuorum inimicorum, ut inde illi ſumant occaſionem aperiendi ejus crimina occulta: & de facto res ita ſuccedit: peccat-ne contra juſtitiam?

Reſp. Affirmativè, quia ſtudiosè occaſionem dedit infamationi; unde tenetur in ſolidum famam reſarcire.

14. Eſt ne peccatum audire aliquem detrahentem?

Reſp. Si audiens det anſam & occaſionem detrahendi, aut de detractione ſui proximi ſe complaceat, peccat juxta qualitatem detractionis, quam audit: ſi autem audiat ſolùm curioſitatis, vel levitatis gratia, ſi Superior non eſt, ad quem ſpectat corrigere proximum malè operantem, ſolùm peccat venialiter. Quicumque ergo ille ſit, ne videatur detractioni conſentire, debet ita ſe gerere, vel recedendo, ſi commodè poteſt, vel intermiſcendo alium ſermonem, vel rogando detrahentem, ut deſiſtat, vel tacendo cum debita modeſtia, ideſt nullum ſignum dando, quo detrahens conjecturare poſſit illi placere ſuam detractionem. Si autem Superior ſit, & prudenter non timeat pejus malum ex correctione, omninò corrigere tenetur.

15. Quid eſt murmuratio ut à detractione diſtincta?

Reſp. Eſt confabulatio de factis publicis, quæ poſſent in bonam partem ſumi; vertendo ea in malam partem, exaggerando rem ultra meritum cauſæ, ponderando ſubtiliter circumſtantias, ex quibus omnibus perſona aliqua denigratur in ſuo honore. Eſt peccatum lethale, vel veniale, prout ex hac gravis, vel minùs gravis injuria proximo fit.

16. Quomodo detractor, vel murmurator ſe gerere debet in reſtitutione famæ?

Reſp. Si alterius famam læſit, apponendo vitium verum, ſed occultum, non tenetur, nec debet dicere ſe mentitum eſſe; hoc enim eſt mentiri; ſed debet eum laudare in eodem genere, in quo illum diffamavit, & procurare, quantum in ſe eſt, ut hoc reddatur credibile, & fama reſtauretur. Dixi, in eodem genere; ſi enim quis dixit aliquam fœminam eſſe inhoneſtam, non ſatis compenſaret infamiam dicendo eſſe eleemoſynariam, & piam; ſed debet dicere compertum illi eſſe, quòd ſit proba, & modeſta; intelligendo, ad fugiendum mendacium, ita compertum illi eſſe, quantum attinet ad communem hominum exiſtimationem. Si autem appoſuit crimen falſum, tenetur ſe retractare, dicendo ſe mentitum eſſe, & confirmando id juramento, ſi neceſſarium ſit ad famæ reſtaurationem.

17. Si quis detraxit defuncto, tenetur-ne eodem modo reſtituere?

Reſp. Aliqui volunt debere compenſari famam per ſuffragia, aliaque opera pia directa ad utilitatem defuncti: ſed hæc ſententia videtur falſa, quia reſtitutio facienda eſt in bonis ejuſdem, non diverſi generis ab eo, in quo facta eſt læſio; ſic ergo, ſi detractio defuncti redundet in infamiam familiæ, & hæredum viventium, iſti compenſandi ſunt in honore læſo; ſi verò ſolum dehonoratus ſit defunctus; hic compen-

ſan-

ſandus eſt eodem modo, ac ſi fuiſſet vivens.

18. Tenetur-ne quis ad reſtitutionem famæ per hoc, quòd narret crimina audita ſine ulla exaggeratione, aut aſſeveratione, quòd vera ſint?

Reſp. Si non narret crimina graviſſima, ut ſunt ſortilegia, beſtialitas, & ſimilia, quorum mera ſuſpicio valdè denigrat, vel perſona, de quo narrantur crimina audita, gravia quidem, ſed non enormia, non ſit adeò venerabilis, ut ſola ſuſpicio gravis criminis eam valdè diffamet, non peccatur contra juſtitiam, ſed ſolùm contra charitatem; adeòque narrator non tenetur famam compenſare. Caveant autem referentes audita, ne teſtentur ſe audiviſſe à teſte irreprehenſibili, & omni fide digno: ſic enim diffamarent proximum; inducunt enim audientes, non ſolùm ad ſuſpicandum, ſed etiam ad credendum vera eſſe crimina quæ referuntur: hinc tenentur ad reſtitutionem famæ.

19. Dantur-ne cauſæ excuſantes à reſtitutione famæ?

Reſp. Sunt plures; primò, compenſatio: quando aliqui ſe ad invicem diffamarunt, ſi appoſita crimina ſint æqualia, neuter tenetur compenſare: ſi autem in aliquo ſit exceſſus, tenetur compenſare ſecundùm illum exceſſum. Secundò, cùm detractio fuit inefficax, & nullam fidem invenit apud audientes; proinde cùm nullum ſecutum ſit damnum, neque tenetur illud compenſare. Tertiò per condonationem, ſi diffamatus cedat juri ſuo. Quartò, per oblivionem, quando infamia tranſit in oblivionem, unde per reſtitutionem potiùs renovaretur ſuſpicio criminis, quàm repararetur infamia præterita. Quintò, cùm fama diffamati recuperata eſt teſtimonio hominum prudentum, & proborum, apud quos pro eo tunc quis eſt in magna exiſtimatione. Sextò, ſi quis non revelavit niſi crimina neceſſaria ad arcendum aliquod malum. Septimò, cùm reſtitutio alienæ famæ obtineri nequit, niſi cum majori

detrimento famæ propriæ: dico cum majori, nam cum æquali innocens eſt ſemper præferendus.

*Propoſitiones damnatæ ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 43. Quid ni non niſi veniale ſit detrahentis auctoritatem magnam ſibi noxiam falſo crimine elidere?

44. Probabile eſt non peccare mortaliter, qui imponit falſum crimen alicui, ut ſuam juſtitiam, & honorem defendat; & ſi hoc non ſit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in tota Theologia.

## SECTIO IV.

*De judicio temerario, & ſuſpicione.*

1. QUid eſt judicium temerarium?

Reſp. Eſt aſſenſus firmus de infamia proximi, fundatus in conjecturis levibus ac frivolis, ſine ulla hæſitatione. Hinc ad dignoſcendum, utrum quis judicaverit temerariè, an ſolùm dubitaverit, & ſuſpicatus ſit; ſolent directores conſcientiæ ſcrupuloſæ petere à pœnitente, num cùm judicavit, paratus fuiſſet jurare, quod res ita ſe habuit: ſi hunc animum non haberet, ſignum eſt ſuſpicionis, non judicii. Malitia judicii temerarii conſiſtit in hoc, quòd cùm unuſquiſque habeat jus bonæ famæ apud alios, uſque dum hoc non amittit per publicum delictum, vel per graves & rationabiles conjecturas delicti, temerariè judicans ex fundamento frivolo, illum injuſtè privat hoc jure reſpectu ſui.

2. Eſt-ne judicium temerarium judicare ex conjecturis probabilibus, & rationabilibus de delicto, quod reverà non extat?

Reſp. Si quis non excedat in judicando id, quod

quod inferunt conjecturæ, nullum eſt peccatum: prudenter enim, & non temerè ſe geſſit: regula enim judicii interni eſt apparentia rerum, non earum exiſtentia.

3. Quale peccatum eſt judicium temerarium?

Reſp. Eſt grave, vel leve, ſecundùm qualitatem materiæ, de qua quis judicat. Hinc ſi materia gravis ſit, peccatum eſt lethale: gravem enim injuriam facit proximo, malè judicando de ipſo ſine ſufficienti fundamento. Unde quis tenetur proximum compenſare, retractando judicium, & bonam illius famam denuò concipiendo.

4. Quid eſt ſuſpicio?

Reſp. Eſt opinio mali orta ex levibus indiciis, & cum formidine oppoſiti. Regulariter non eſt niſi crimen veniale defectu indeliberationis voluntatis, & injuriæ tantùm levis, quæ fit proximo: ſuſpicando cum dubio aliquod crimen de ipſo. Dico regulariter; nam ſi perſona, de qua quis ſuſpicatur crimen aliquod nefandum ex debili conjectura, eſſet valdè decora, & venerabilis; tunc quis committeret peccatum lethale: gravis enim injuria eſt tantum nefas ſuſpicari de viro, in publica æſtimatione irreprehenſibili.

## SECTIO V.

*De deriſione, cavillationibus, & jactationibus.*

1. Quid eſt deriſio?

Reſp. Eſt actus dehonorativus proximi per verba, vel geſtus, cum intentione illum confundendi, & pudore afficiendi. Differt à contumelia, quia iriſio fit ex joco, contumelia fit ſeriò, & profertur ex ira, & indignatione. Cavillatio eſt frequentia parvularum litium ex frivolo & æquivoco fundamento, ſuper qualibet re quæ audiatur: unde

cavilloſus deſumit argumentum contradicendi. Deriſio, contumelia, & cavillatio ſunt peccatum lethale, quando quis prævidet ex his proximum graviter triſtari, & multò magis quando per deriſum objicitur grave crimen, ſi prætextu jocandi habeatur intentio graviter proximum confundendi. Parvæ deriſiones in materia levi, & ordinaria, excuſare nequeunt à veniali; non enim ſunt reducibiles ad virtutem eutrapeliæ moderatricis ludi, & jocorum, cùm virtus nullius ſit offenſiva.

2. Deridere ex joco res ſacras, putà ceremonias Eccleſiæ, facta vel dicta Sanctorum; ſcurriliter adducere Sacram Scripturam: ſuntne peccatum lethale?

Reſp. Sunt ſacrilegium profanativum rei venerabilis.

3. Deridere ex joco, & recreationis gratia aliquem, quòd collum contorqueat, vel ſimilem levē defectum naturalem habeat, eſt-ne peccatum?

Reſp. Ex Filliucio, ſi deriſio hæc ſit ſine verbis pungentibus, & ex his proximus non prævideatur offendendus, nullum peccatum eſt.

4. Deriſioni opponitur vanagloriatio, quæ ſi ſit de opere bono, eſt peccatum veniale vanitatis, ſi ſit de opere malo, eſt peccatum ejuſdem ſpeciei cum opere, de quo quis gloriatur; unde ſi quis glorietur de puella ſeducta, vel de ſocio inebriato, committit peccatum lethale, niſi fortè glorietur tantùm de circumſtantia ingenioſa ſeu de induſtria adhibita in iſtis actibus; tunc enim affectus non eſt circa peccatum, ſed circa abuſum ingenii, qui regulariter eſt venialis. In artibus tamen mechanicis gloriari de ingenio, quo quis proximum decepit, & damnificavit, lethale; quia hujuſmodi ingenii abuſus lethalis eſt.

5. Eſt-ne peccatum lethale recenſere cum delectatione peccatum vitæ præteritæ?

Reſp. Ex Sanchez, ſi hoc fiat ex motivo levita-

vitatis, & ſolùm animo confabulandi, ſine ulla approbatione, aut complacentia de delicto, ſed ſolùm delectando ſe de confabulatione, non eſt niſi veniale, quia motivum delectationis veniale eſt. Advertit tamen Berrau, iſtos narratores non debere loqui de præteritis delictis, niſi cum animi compunctione, & cum verbis exprimentibus culpæ deteſtationem, ne ſint proximo occaſiones ſcandali, aut ne excitent eorum approbationem

## SECTIO VI.

*De ſuſurratione.*

1. Quid eſt ſuſurratio?

Reſp. Eſt peccatum linguæ recenſentis defectus proximi ad excitandas rixas, & querelas inter amicos. Hinc ratione finis differt à contumelia, quæ habet pro fine confuſionem proximi; & à detractione, quæ habet pro fine denigrationem honoris, ubi ſuſurratio habet pro fine diſſeminare diſcordias: unde ſi finis ſit diſcordiæ gravis, erit peccatum lethale; ſi diſcordiæ levis, & levium querelarum inter amicos, eſt peccatum veniale.

2. Levis ſuſurratio, ſeu delatio alicujus defectus levis alterius ad alterum, ex qua ſequitur gravis diviſio animorum inter amicos, eſtne peccatum lethale?

Reſp. Si gravis diviſio prævisa fuit, eſt peccatum mortale; ſi non fuit prævisa, veniale: quia maxima illa triſtitia & amicorum diviſio imputanda eſt malitiæ audientium, non verò efficaciæ ſuſurrationis, quæ ad tantum non valebat.

3. Poteſt-ne aliquis curare, ut dirimat duorum amicitiam, cum fine ſibi conciliandi alterutrius benevolentiam, & eum ſibi reddendi amicum?

Reſp. Si hoc fiat modis illicitis, malè loquendo de uno, revelando ejus vitia & defectus

ut ſeparet ad invicem amicos, & hinc alium ſibi reddat benevolum, eſt peccatum lethale contra charitatem. Si fiat mediis licitis, ſcilicet precibus, gratificationibus, obſequiis, quibus quis ſtudeat aucupari alterius gratiam, nullum eſt peccatum; ſic enim quis habet pro fine amicitiam & benevolentiam unius, ex qua ſolùm per accidens, & directè ſequitur excluſio tertii.

# CAPUT IX.

## *De Peccatis capitalibus.*

1. Quid eſt peccatum capitale?

Reſp. Peccatum capitale ſumit denominationem à capite, quod in animalibus directivum eſt totius corporis. Hinc per metaphoram omne principium directivum plurium dicitur caput. In materia ergo vitiorum, illud ſecundùm Divum Thomam capitale eſt, ex cujus fine intrinſeco oriuntur plura vitia: unde ſic definiri poteſt: Eſt habitus malus in anima poſitus, ex quo tanquam à fine intrinſeco plura vitia frequenter oriuntur. Hæc ſeptem ſunt, nimirum Superbia, Avaritia, Luxuria, Ira, Gula, Invidia, & Accedia. Ne repetam, quæ ſparſim dixi in toto opere, ſolùm hìc aſſeram definitiones vitiorum capitalium in particulari, & alia vitia quæ ex illis originantur, & dicuntur à Summiſtis vitii capitalis filiæ.

2. Quid eſt Superbia?

Reſp. Superbia dicitur à ſuper, & volo, & ſuperbire eſt velle ſuper alios ire. Definitur ſic: Appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, ratione cujus quis vult ſuper alios ire, & extolli. Eſt peccatum mortale ex genere ſuo, ſi ſit determinata, & perfecta cum contemptu proximi, & æqualium, ſupra quos velit extolli, vel cum contemptu Superiorum, & Dei, quibus nolit ſubeſſe: ſi ſit autem imperfecta, qua tantùm quis plus juſto

juſtò ſe magnificat ſine aliorum ſpretu, eſt venialis ex Cajetano: item mortalis eſt, ſi quis determinatè appetat, & quærat dignitates, & officia, quæ propter ſuam imperitiam exercere non valet ſine aliorum notabili detrimento.

3. Quot ſunt filiæ ſuperbiæ?

Reſp. Tres, vanagloria, præſumptio, & ambitio. Vanagloria eſt inanis cupiditas æſtimationis ex manifeſtatione propriæ excellentiæ, ſive veræ, ſive fictæ. Præſumptio eſt cupiditas aggrediendi aliquod magnum & arduum ſupra proprias vires. Ambitio eſt inordinata cupiditas dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris. Hinc ambitioſi, qui ex inordinato appetitu parati ſunt per fas, & nefas, dignitates acquirere, ſunt in peſſimo ſtatu ſalutis. Dic de filiis, quod dixi de matre; ſcilicet, cum ſpretu, contemptu, vel damno proximi, ſunt materia peccati mortalis.

4. Quid eſt Avaritia?

Reſp. Eſt appetitus inordinatus divitiarum. Hæc inordinatio appetitus poteſt eſſe, vel contra juſtitiam, quo quis per fas, vel nefas, determinatè velit bona temporalia congregare; vel contra charitatem, quo quis non ſatisfaciat proximo extremè indigenti: & etiam hoc modo ex genere ſuo lethalis eſt; tertiò, contra liberalitatem, & ex genere ſuo eſt tantùm venialis, nec tranſit in mortalem, niſi opponatur juſtitiæ, vel charitati in re gravi.

5. Quot ſunt filiæ avaritiæ?

Reſp. Septem; obduratio cordis, qua quis claudit pietatis viſcera in egentes; inquietudo cordis, qua quis inordinatè applicatur in comparandis, vel conſervandis divitiis, cum vano timore non acquirendi, aut dimittendi: violentia, qua quis rapit, vel retinet aliena, invito domino: fallacia, ſive dolus in verbis; fraus, ſive dolus in facto, quibus quis cum detrimento aliorum congregat; proditio, quæ eſt deceptio contra fi-

dem datam, vel debitam proximo, cum detrimento facultatum illius. Hæc omnia juxta menſuram mali, quod intendunt proximo inferre, lethalia, vel venialia ſunt.

6. Quid eſt luxuria, & quot ejus filiæ?

Reſp. Eſt appetitus inordinatus venereorum. Ejus filiæ plurimæ ſunt; prima, cœcitas mentis, quia venereis ſerviens non cogitat quæ Dei ſunt: ſecunda, præcipitatio, qua quis à venereis dementatus ſine conſilio operatur: tertia, inconſideratio, ratione cujus, ſtatui indecentia ſine rubore ſuſcipit exequenda: quarta, inconſtantia, qua quis ſtatim deficit in bonis propoſitis, ſi quæ illuminatus à Deo quandoque ſtabilivit: quinta, amor ſui, ratione cujus figens in ſe ipſo ultimum finem, ſibi in omnibus placere ſtudet: ſexta, odium Dei, quo abhorret à divinis, imò à Deo tamquam concupiſcentiæ illicitæ inhibitore, & vindice: ſeptima, affectus præſentis ſæculi, cui tanto amore eſt addictus, ut paratus eſſet Beatitudini renunciare, ut fruatur venereis in hoc mundo: octava, horror futuri ſæculi, quo venereis immerſus mortem inordinatè timet, & de ea neque cogitat, neque aliquid ſibi commemorari vult, & vitam, ſi poſſet, etiam illicitis mediis ſibi prolongaret: iſti omnes appetitus inordinati, ut plurimum veniales ſunt propter actuum indeliberationem, & defectum determinati conſenſus.

7. Quid eſt ira?

Reſp. Ira dicitur ab eundo, quaſi homo ex ira extra ſe eat. Ira ergo phyſicè, prout eſt paſſio quædam communis hominibus, & brutis, eſt alteratio & ebullitio ſanguinis circa cor; ex qua naſcitur appetitus inferendi malum ei, à quo quis damnum accepit: & hæc reſidet in potentia ſenſitiva: moraliter autem, prout eſt unum ex vitiis capitalibus, definitur appetitus inordinatus vindictæ. Hæc inordinatio poteſt dupliciter contingere: primò, ex parte modi iraſcendi, ut

ſi quis nimis excandeſcat, & exaggeret cum ardore culpam proximi, quæ meretur reprehenſionem, & caſtigationem: & hæc ira ex genere ſuo venialis eſt, niſi addatur blaſphemia, maledictio, vel ſcandalum. Secundo modo, eſt inordinata ex parte objecti, quatenus iraſcens appetit vindictam injuſtam, ſcilicet vel non propria authoritate ferendam, vel ferendam quidem à Judice, ſed multò majorem, quàm culpa mereatur; vel eam appetit non ex motivo juſtitiæ, ut culpa proximi juſtè puniatur; ſed ut faciat malum animum conceptum contra offenſorem. Hinc offenſus determinatè appetens, ut Judex juſtè puniat offenſorem zelo juſtitiæ, ne culpa ſit impunita, non peccat: ſed zelat ſuper iniquos, quod bonum eſt, juxta ordinem divinæ providentiæ, quæ ideò inſtituit Judices, ne crimina maneant ſine pœna; Quapropter vulneratus, qui ex hoc motivo negat pacem vulneranti, ne evadat impunitus, non peccat. Si autem ex odio appetat caſtigationem, ut ſaltem à Judice caſtigetur inimicus, contra quem ipſe nequit vindictam ſumere, peccat mortaliter. Quapropter vulneratus, qui ex hoc motivo negat pacem vulneranti, non eſt abſolvendus, niſi illam concedat, aut mutet animum.

8. Quot ſunt filiæ iræ?

Reſp. Septem, indignatio, tumor mentis, clamor, blaſphemia, contumelia, opprobrium, rixa. Tumor mentis conſiſtit in hoc, quòd quis moroſè excogitet diverſas vias vindictæ, quibus cogitationibus dicitur animus tumefacere; & hic eſt peccatum mortale, vel veniale, juxta qualitatem deliberationis, & mali, quod recogitat. Hinc qui determinatè recogitat malum grave, peccat mortaliter. Eodem modo cum proportione dic de ceteris filiabus iræ. Maledictiones quæ tranſmittuntur à patribus in filios, & à mulionibus in mulos, ut plurimùm ratione indeliberationis ſunt veniales.

9. Quid eſt gula?
Reſp. Eſt inordinatus appetitus cibi & potus. Ejus duæ ſunt ſpecies, altera immoderati cibi, & dicitur crapula: altera immoderati potus, & dicitur ebrietas. Ex genere ſuo gula venialis eſt, quia neque opponitur charitati Dei, neque opponitur charitati proximi; ut patet ex quinque modis, quibus committitur; nempè primò circa ſubſtantiam cibi, & potus, quando ſunt immoderatè pretioſa, & lauta; ſecundò, circa quantitatem, cùm quis veſcitur, aut bibit pluſquam egeat; tertiò, circa qualitatem, cùm quis cibos nimis delicatos, & nimis exquiſitè præparatos ſuſcipit, quartò, circa modum edendi, vel bibendi, ſi quis nimis voraciter, vel cum immoderata delectatione veſcatur; quintò, circa tempus, cùm tempore indebito ſumitur cibus. Edere uſque ad vomitum, vomitum provocare, ut quis iterùm edat, vel bibat; edere cum conſcientia, quòd talis cibus, vel tanta quantitas nimis noceat valetudini, vel ita gravet, ut notabiliter fiat ineptus functionibus, ad quas quis tenetur; continuæ potationes, & comeſtiones lautæ, ut non niſi ad gulam quis recogitare videatur, & reputetur unus ex illis, quorum Deus venter eſt, excuſari nequeunt à lethali. Nonnulli tamen excuſant à mortali edere uſque ad vomitum, quando non prævideatur inde grave damnum valetudini. Cætera diximus in Capite de Jejunio, ubi reperitur Sectio peculiaris de gula.
10. Quot ſunt filiæ gulæ?
Reſp. Quinque, mentis hebetudo, inepta lætitia, multiloquium, ſcurrilitas, & immunditia, quæ conſiſtit in vomitu, & ſimilibus.
11. Quid eſt invidia?
Reſp. Invidere, dicitur à non videre, quia invidus nollet videre bonum in proximo ſuo: hinc invidia directè opponitur charitati, quæ deſiderat omnibus bonum. Eſt ergo ex genere ſuo mortalis, licèt per accidens, defectu plenæ
adver-

advertentiæ, & deliberationis ſit tantùm venialis. Hæc definitur, triſtitia de alterius bono, prout eſt diminutivum propriæ excellentiæ. Pro intelligentia hujus definitionis ſunt diſtinguendæ plures triſtitiæ, quas quas habere poteſt de alterius bono, quæ cum invidia ut plurimùm confunduntur, neque tamen ad eam pertinent.

12. Primò ergo contingit multoties triſtari de dignitate alicujus ſibi inſenſi & inimici, eò quòd ab eo timeatur notabile damnum in propria perſona, & familia; & hæc triſtitia eſt effectus timoris, non invidiæ: neque eſt peccatum per ſe, ſed ſolùm ſi ſit inordinata. Si quis autem triſtetur, eò quòd elevatus ad dignitatem ſit juſtè ſuum, vel ſuorum reatum caſtigaturus, hæc triſtitia deliberata ex Toleto, ſi ſit in materia gravi, eſt mortalis: ſi in levi, venialis.

13. Secundò, contingit triſtari de bono alterius, eò quòd quis tali bono, & honore careat, quem videt in proximo concive, & familiari. Hæc triſtitia eſt æmulatio, quæ ſi ſit de bono proportionato, eſt bona, juxta illud, *Æmulamini chariſmata meliora*; ſi de bono improportionato, eſt mala, & reducitur ad ſuperbiam; adeòque ejus malitia regulanda eſt juxta dicta de ſuperbia.

14. Tertiò, contingit triſtari de bono alterius, quia judicat illum indignum tali bono; putà, magiſtratu, præfectura, beneficio; & hæc vocatur zelus: vel quia prævidet ex tali bono illum ſumere occaſionem peccandi, & eſt effectus charitatis; utroque modo hæc eſt bona, per accidens & ex nimio exceſſu mala eſt; ſcilicet ſi quis doleat tunc de divina providentia, & blaſphemando in eam, illam vocet injuſtam. Ut plurimùm in iſtis dicteriis, quibus ſolet quis videns impios exaltatos dicere, Qui malè agit, proſperatur; non reflectit ſupra Dei providentiam, quam utique non intendit accuſare.

15. Quar-

15. Quartò, contingit triſtari de bono alterius cum actu odii, operando malum habenti bonum; & hoc mortale eſt, ſi grave malum proximo deſideretur; veniale, ſi leve.

16. Quintò, contingit triſtari de bono alterius, ut eſt diminutivum propriæ excellentiæ: quod evenire ſolet, cùm aliquis inferior, vel æqualis, ita feliciter creſcit, ut fiat te ſuperior, & proinde ejus incrementum apprehenditur, ut tibi malum, & diminutivum propriæ excellentiæ. Hæc triſtitia eſt invidia propriè dicta; & hæc ſi ſit plena, & deliberata de re gravi, mortalis eſt; ſi vel indeliberata, vel de re levi, venialis, qualiter peccant mulierculæ, invidendo alteri ornatum, formoſitatem, & ſimilia.

17. Quot ſunt filiæ invidiæ?

Reſp. Quinque, nimirùm odium, ſuſurratio, detractio, gaudium in adverſis proximi, & triſtitia in proſperis.

18. Quid eſt acedia?

Reſp. Acedia eſt Græcum nomen, quod translatum ad Latinum idem ſonat, ac ſine labore, & cura. Definitur à Toleto: Triſtitia de bono ſpirituali, ut ad ipſum hominem ſpectat. Dico, ut ad ipſum hominem acedioſum ſpectat. Triſtari enim de bonis ſpiritualibus, ut reſpiciunt Deum, non curando amicitiam Dei, Sacramenta, & legem ab eo latam, pertinet ad odium Dei; & triſtari de bono ſpirituali, ut in proximo, putà, quia plures convertuntur, & agunt pœnitentiam, quam ipſe agere renuit, eſt invidia: triſtari autem de bono ſpirituali, ut pertinet ad ipſum, acedia propriè eſt. Hæc tunc eſt mortalis, cùm ex hac vel omittitur aliquid ſub mortali præceptum, vel advertenter odio habentur lex, gratia, Sacramenta, & cætera opera ſpiritualia, ut ſpiritualia. Dixi, advertenter, & ut ſpiritualia; nam ſi quis vel ſine pleno conſenſu, vel de ipſis triſtetur, ut certo tempore gravoſis, putà de jejunio æſtivo, non eſt lethalis.

19. Quot

19. Quot ſunt filiæ acediæ?

Reſp Sex: deſperatio, qua quis deſperat conſecutionem ſalutis æternæ, & hæc eſt mortalis: puſillanimitas, qua quis non audet aggredi perfectionis viam, quam Deus inſpirat, & hæc eſt venialis: torpor, quo homo negligit adimplere divina præcepta, & hic eſt mortalis: malitia, qua quis odit bona ſpiritualia in ſe, pœnitendo benè feciſſe, & abſtinuiſſe à mortalibus, optando non eſſe natum, aut baptizatum, & hæc eſt mortalis: rancor, quo ſunt ei faſtidio homines ſpirituales, & eorum media, quibus homines convertunt, putà miſſiones, conciones, Miſſæ longæ, & hæc venialis eſt; evagatio mentis, qua quis diſtrahitur aliquantiſper ab attentione in orando, & hæc venialis eſt.

*Finis Secundæ Partis.*

# APPARATUS
## PARS TERTIA.

### *De Præceptis Eccleſiæ, de Sacramentis, & de Cenſuris.*

### Præliminaria ad Tertiam Partem.

### *DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ in communi.*

CUm ex Divo Thoma præceptum ſit motio Superioris, aut legis, imperativa aliquid faciendi, vel omittendi ex debito, id eſt ex neceſſitate ſalutis, patet præceptum Eccleſiaſticum eſſe motionem Superioris Eccleſiaſtici, imponentis aliquid fieri, vel omitti ex debito, ſeu ex neceſſitate ſalutis.

1. Quomodo diſtinguitur præceptum à conſilio?

Reſp. Quòd ut plurimùm diſtinguuntur per verba, quibus res mandatur, vel prohibetur; præceptum enim exprimitur per verba, pręcipimus, jubemus, teneantur, ſint obligati; item, prohibemus, inhibemus, vetamus, & interdicimus, & verba imperativa iſtis æquipollentia: conſilium autem exprimitur per verba, ſuademus, faciant, & dicant. Ita Alarius *verbo præcepto* 10. In dubio autem interpretandum de conſilio, Caſtro *de lege pænali, lib.* 1. *capite* 6. *monumento* 4. Quod intelligi debet, ſi nulla adjuncta ſit pœna, quæ tranſgredientibus conſilium injungi non poteſt.

2. Obligat ne ſemper præceptum Eccleſiaſticum ſub lethali?

Reſp.

Reſp. Affirmativè, ſi materia gravis ſit, vel pœna appoſita ſit gravis, putà excommunicationis, ſuſpenſionis, aut interdicti; ſic plures apud Alarium. Cajetanus tamen vult obligare tantùm ſub mortali, quando pœna eſt excommunicationis latæ, non verò ferendæ; Toletus vult comminatoriam non obligare ſub lethali, quando tranſgreſſio non pervenit ad hoc, quòd ille ſit dignus excommunicari; tunc enim non peccat mortaliter, niſi poſt legitimam monitionem.

3. Datur-ne aliquis caſus, in quo præceptum Eccleſiaſticum non obliget?

Reſp. In caſibus metus cadentis in conſtantem virum, infamiæ, & ſcandali. Etenim Eccleſia tamquam pia mater non cenſetur obligare cum tanto incommodo, niſi tamen interveniat Eccleſiæ, aut fidei contemptus. Ita Alar. *pun.* 20. *verb. præc.*

4. Quæcumque parva legis Eccleſiaſticæ tranſgreſſio, eſt-ne peccati lethalis materia?

Reſp. Cum Divo Thoma, quòd in præceptis affirmativis ſaltem, quæcumque parvitas materiæ excuſat à lethali: niſi fortè Eccleſia ob grave periculum damni majoris etiam parvitatem materiæ excludat, ut declaravi in collocutione cum Monialibus.

5. Si Epiſcopus ſub pœna excommunicationis prohibeat fœminis, ne ſe ornent, peccant-ne, ſi taliter ſe ornant?

Reſp. Si alioquin ornatus licitus ſit, & non inhoneſtus, & maritus jubeat uxori, ut ita ſe ornet, non peccat. Syl. *verbo ornatus* 9. 10.

6. Tollitur-ne per non uſum, aut per uſum contrarium in aliqua regione lex Papæ?

Reſp. Ad hoc ut tollatur, requiritur ſcientia Papæ, illius tolerantia, & acquieſcentia, & curſus quadraginta annorum. Ita Rota apud Tannarium *p.* 1. *deciſ.* 19. *&* 223.

7. Si quis putet ſe habere cauſam rationabilem ad faciendum contra præceptum Eccleſiæ, peccat-ne ſi faciat?

Reſp.

Reſpond. Negativè. Ita Navarrus *cap.* 21. *num.* 10.

8. Violare Epiſcopi præceptum extra ſuam Diœceſim, eſt-ne peccatum lethale?

Reſp. Ordinariè loquendo negativè; limita tamen in his caſibus. Primò, cùm præceptum originat cauſam in Territorio proprio, ex facto negativo, cujus contrarium poſitivum in Territorio proprio faciendum erat; ut ſi cavetur, quòd quicumque fecerit, ubicumque illud fecerit, niſi infrà menſem à die commiſſi criminis coram Judice comparuerit, ſit excommunicatus, talis delinquens ligatur, non quia fecit, ſed quia non comparuit. Secundò, quando præceptum reſpicit principaliter rem ſubjectam præcipienti, ut cùm excommunicantur Clerici non reſidentes. Tertiò, cùm quis tenetur ad aliquid faciendum in Diœceſi præcipientis, ut cùm mandatur Clericis, ut Synodo interſint. Quartò, cùm factum inchoatur in Diœceſi præcipientis, & alibi conſummatur. Ita Alarius *verbo præceptum*, *num.* 50. qui citat pro ſe alios.

9. Si Epiſcopus præcipiat aliquid exequendum ſub pœna excommunicationis, & executor in actuali executione prævideat imminens ſcandalum, vel aliquod grave inconveniens, & abſurdum, tenetur-ne illud in conſcientia exequi?

Reſp. Negativè cum Panormitano *in cap. de reſcript. n.* 2. rationabiliter enim cenſere debet ratihabitionem ſuſpenſionis executionis in tali circumſtantia, quæ ſi fuiſſet prævisa, præceptum emanatum non fuiſſet.

10. Poteſt-ne Eccleſia præcipere actus internos?

Reſp. Directè eos præcipere non poteſt, ſicuti nec judicare, nec punire; poteſt tamen indirectè, cùm actus externus, qui cadit ſub præcepto, ita conjunctus eſt cum interno, ut ſine eo ſalvari nequeat: ut patet de attentione in Horis Canonicis recitandis.

11. Quando-nam obligat præceptum Eccleſiæ?

Reſp.

Reſp. Obligat ſcientes ſtatim à promulgatione, niſi fortè aliud tempus aſſignetur in tenore præcepti.

12. Quotnam ſunt Eccleſiæ præcepta?

Reſp. Ultra illa particularia, quæ Papa in toto Orbe, & Prælati Eccleſiaſtici in ſuis Territoriis mandant, ſex communiter aſſignantur Eccleſiæ præcepta, ſcilicet. Primò, ſtatutos Eccleſiæ feſtos dies celebrare. Secundò, Sacrificio Miſſæ diebus feſtis intervenire reverenter, & devotè. Tertiò, indicta certis diebus jejunia obſervare, cum abſtinẽtia à cibis his diebus vetitis. Quartò, peccata proprio Sacerdoti, aut alteri cum ejus facultate, ſingulis annis confiteri. Quintò, Sacroſanctam Euchariſtiam ſemel in anno circa feſtum Paſchæ ſumere. Sextò, ſolvere decimas Eccleſiæ. Hæc præcepta tenetur quilibet ſcire ſub lethali, ut diximus de illis Decalogi. Hìc ſolùm remanet agendum de jejunio, & decimis: de Euchariſtia enim ſumenda agemus infrà ſuo loco, ubi de Sacramentis, & de aliis actum eſt in Secunda Parte.

# CAPUT I.

## *De tertio Eccleſiæ præcepto.*

### Sectio I. *De Jejunio.*

1. JEjunium duplex eſt, aliud naturale, & eſt abſtinentia à qualibet re ſumpta per modum cibi, & potus. Difficilia, quæ ſcitu digna occurrent circa hoc, explicabuntur, cùm agemus de Euchariſtia. Aliud Eccleſiaſticum, quod conſiſtit in unica comeſtione continua ciborum non prohibitorum circa meridiem, cui addi poteſt ſerotina cœnula, ſeu collatio more Eccleſiaſtico. Qui nihil ſumeret tota die, ſed ſolùm aliquid circa meridiem, perfectiùs jejunaret; collatio enim non præcipitur, ſed permittitur.

2. Quotnam requiruntur ad obſervantiam jejunii Eccleſiaſtici?

Reſp.

Reſp. Tria: comeſtio unica, qualitas ciborum, & tempus refectionis. De his tribus ordine ſervato dicemus omnia, quæ occurrunt.

3. Quandonam incipit, & quandonam deſinit obligatio jejunandi?

Reſp. Incipit vigeſimo primo anno completo, & deſinit ad ſexageſimum completum, ſive hæc jejunia ſint communia toti Eccleſiæ, ſive alicujus Diœceſis particularis, ſive ſint ex communi voto regionis: ſi autem ex voto particulari, conſideranda eſt intentio voventis; à multis tamen, quos citat Diana, ſenes robuſti non excuſantur: nihilominùs, ut notat ipſe, robur ſenum eſt illuſivum, & indiget repetito alimento.

4. Quibus diebus jejunandum non eſt?

Reſp. A Paſchate uſque ad Pentecoſtem, omnibus diebus Dominicis, & in die Natalis Domini; his enim temporibus, propter ſpiritualem lætitiam, Eccleſia Catholica jejunare non conſuevit.

5. Si quis voveat jejunare iſtis diebus, facit-ne contra Eccleſiæ præceptum?

Reſp. Si quis voveat hoc jejunium ad carnem frænandam, vel in pœnitentiam ſuorum peccatorum, vel ob alium finem prudenter, & ſanctè regulatum, benè facit: ſi autem hoc faciat credens hoc ordine inverſo jejuniorum ſibi aliquid boni, putà divitias, ſanitatem, prolem, vel quid ſimile perventurum, peccat peccato ſuperſtitionis.

6. Frangens jejunium ex duplici præcepto obligans, putà, & quia tempus quadrageſimale eſt, & Vigilia Sancti Mathiæ, committit-ne duplex peccatum?

Reſp. Negativè; quia duplex præceptum eſt ex eodem motivo virtutis, & cadit ſupra eamdem materiam: ſi verò quis teneatur ex præcepto, & ex voto, peccatum erit duplex, quia obligatio voti reſpicit virtutem Religionis, quæ eſt diverſa.

7. Si

7. Si quis non jejunet toto tempore Quadrageſimæ, committit-ne unicum, vel plura peccata mortalia?

Reſp. Tot eſſe peccata mortalia, quot diebus jejunare neglexit, quia jejunium eſt onus ſingulis diebus annexum.

8. Qui pluries in die jejunii frangit jejunium, committit ne plura peccata mortalia?

Reſp. Negativè; ſic qui ſummo mane ſine neceſſitate jentaculum faciat, vel poſt prandium cœnet, facit tunc peccatum mortale per illam comeſtionem, qua ſe impotentem reddit ad jejunandum. Si autem manducet carnes, vel alios cibos tali die prohibitos, tot facit peccata mortalia, quot ſunt ſumptiones ciborum prohibitorum; abſtinentia enim à carnibus eſt præceptum negativum, obligans ad ſemper, & pro ſemper. Ita Bonac. Et adde, per comeſtionem carnis una vice non reddit ſe impotentem ad abſtinendum ſe à carnibus impoſterum in eadem die.

9. Quis ob capitis debilitatem, vel ſtomachi, poteſt-ne aliquid ſumere manè ad evitandum tam grave incommodum?

Reſp. Cum Toleto affirmativè: quia parva illa cibi quantitas ſumitur per modum medicinæ.

10. Quis inſerviens menſis Principum, vel Cardinalium, vel Religioſorum, poteſt ne immediatè anteà ad vitandam inediam aliquid ſumere, & poſt talem ſervitutem immediatè poſteà prandium ſumere?

Reſp. Leſſius, Cajetanus, Navarrus, Toletus, Fillincius, & alii apud Reginaldum, citati à Bonacina, putant jejunium non frangi, quia tunc prandium inchoatum, quod poſteà interrumpitur ex juſta, & rationabili cauſa: ipſe verò hoc probabile putat, cùm inſervientes ninùm defatigarentur, vel debilitarentur; non enim ſine cauſa licitum eſſet prandium dimidiare, vel plures refectiones ſumere.

11. Co-

11. Coquus, aut alius ex officio debens cibos domini prægustare, frangit-ne jejunium?

Reſp. Negativè; quia Eccleſia vetuit refectionem ordinatam ad reficiendum: hæc autem prægustatio eſt ordinata ad ſervitutem domini, hinc etiam ſi eſſent carnes, vel ova, non peccat. Ita Toletus; & Bonacina.

12. Qui ob negotium aliquod interrumpit prandium, poteſt ne abſoluto negotio prandium reaſſumere, & complere?

Reſp. Si modica ſit interruptio, putà quadrantis horæ, vel paulò plus: ſentiunt Leſſius, Filliuc. & Bonacina, quòd etiamſi receſſerit à menſa animo non ampliùs comedendi, poteſt denuò comedere, & prandium perficere. Si verò longa interceſſit mora, putà mediæ horæ, ſi receſſit à menſa animo redeundi ad illam, poteſt redire: eſt enim tunc prandium ratione intentionis moraliter continuatum, licèt per accidens phyſicè diviſum; ſi autem receſſit ſine intentione redeundi, nequit cibum reaſſumere, niſi poſt modicum tempus à receſſu mutaverit voluntatem; tunc enim per talem voluntatis mutationem viget allata ratio continuationis moralis prandii.

13. Qui immediatè poſt prandium urbanitatis cauſa aliquid ſumit ab amico, peccat-ne?

Reſp. Negativè, parva enim diſtantia non cenſetur moraliter multiplicare comeſtionem & refectionem. Hinc etiam ille, qui receſſit à prandio, animo non comedendi, ſi ejus amici adhuc prandium continuent, poteſt iterùm ad illos redire, & prandium terminare cum aliis convivis: cùm enim prandium terminatum non ſit, cenſetur unica comeſtio. Ita Leſſius, Valentia, & Bonacina.

14. Semel in die manducans, tantam quantitatem ciborum ſumit, ut multum excedat in manducando; frangit-ne jejunium?

Reſp. Hic poteſt graviter peccare contra temperantiam, ſi quantitas excedens valdè eum

gra-

gravet; non tamen contra obedientiam Eccleſiæ debitam: Eccleſia enim præſcribit qualitatem, non quantitatem ciborum.

15. Qui intra diem jejunii manducat parvum aliquem fructum ad extinguendam ſitim, ſcilicet unam, aut alteram amygdalam, ne potus noceat; frangit-ne jejunium?

Reſp. Negativè, niſi hoc idem toties in die replicetur, ut ad notabilem cibi quantitatem perveniat, ſcilicet ad exceſſum duarum unciarum ad ſummum.

16. Confectiones roſarum, electuaria, & quid ſimile ordinatum à medico ad refrigerandum edens, frangit-ne jejunium?

Reſp. Negativè, quia primariò ſumitur ad medicinam, non ad nutritionem: ad diſtinctionem aliquorum pulmentorum, quæ primariò ſumuntur ad nutritionem, licèt aliquo modo etiam refrigerent, & hæc utique frangunt jejunium, ut ſunt, lac, juſculum, & ſimilia.

17. Qui bona fide matutino tempore aliquem cibum ſumpſit, putans diem jejunii non eſſe, tenetur-ne adhuc jejunare?

Reſp. Affirmativè: quia cùm jejunium eſſentialiter conſiſtat in comeſtione unica, adhuc eſt in poteſtate ſua illud ſervare; quòd ſi commodè nequiret reliquum diei ſpatium ſine nova comeſtione tranſire, obligatus non foret.

18. Eſt ne permiſſum extra refectionem bibere?

Reſp. Affirmativè: Eccleſia enim noluit hauſtus prohibere propter multa incommoda; quæ inde ſequerentur: unde bibens ſine cauſa rationabili, peccaret contra temperantiam, non contra obedientiam.

19. Eſt ne permiſſum facere collationem?

Reſp. Eccleſia eam permittit; in qua tamen non adhibeantur, niſi fructus, vel legumina, & ſimilia, quæ in tertiis menſis adhiberi ſolent; & non excedatur quantitas ſex, vel octo unciarum

Ro-

Romanarum. Hæc cœnula poteſt manè præmitti ex juſta cauſa, ſi prandium differatur uſque ad noctem; imò Toletus vult cum pluribus, quòd ſufficiat ad talem permiſſionem facilitas commodiùs jejunandi; quod mihi videtur certum, quia iſte ordo ſumendi prandium manè, & collationem veſperè, eſt accidentalis jejunio, quod eſſentialiter conſiſtit in commeſtione unica.

20. Poteſt-ne quis in collatione ſumere aliquid per modum liquidi, putà panem coctum aqua cum parvo oleo, vel aliquibus amygdalis?

Reſp. Cum Alario, ſi non ſit in quantitate excedente uncias ſex, vel octo, & non ſit cum induſtria conditum ad multùm nutriendum, poteſt hoc facere.

21. Quonam tempore ſumenda eſt refectio in die jejunii?

Reſp. Prandium ſumendum eſt ſub meridie, non quidem mechanicè ſumpto, ſed moraliter, collatio autem veſperè.

22. Si quis per notabile tempus, ſcilicet duarum horarum, ſine cauſa comeſtionem præveniat, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Prævenire per mediam horam, & probabiliùs ſecundùm aliquos etiam per integram horam, non videtur tempus notabile, ita ut frangatur jejunium: excedere autem ſine cauſa dictum tempus, ſecundùm Navarrum, & plures alios, eſt mortale. Secundùm Leſſium, Toletum, & Buſembaum probabilius eſt tantùm veniale: Dixi, ſine cauſa: nam ſi ſit cauſa, putà, hoſpites dimittendi, vel iter, vel grave negotium faciendum, peccatum non erit.

23. Quinam cibi ſumi poſſunt die jejunii?

Reſp. Abſtinentia à carnibus, ovis, & lacticiniis, tempore Quadrageſimæ, ubique ferè præcepta eſt: in reliquis Vigiliis, eſt attendenda locorum conſuetudo; & ubi ſolitum eſt eamdem abſtinentiam ſervare, qui eam non ſervat, peccat mortaliter, quia conſuetudo habet vim legis.

24. Qui

14. Qui titulo infirmitatis diſpenſatur ab abſtinentia à carnibus, tenetur ne jejunare?

Reſp. Cum Bonacina *tom.* 3. *de præceptis Eccleſiæ diſput. ultima*, *qu.* 1. *punct.* 22. diſtinguendum eſt ſic: vel privilegium comedendi carnes conceſſum eſt ob debilitatem naturæ, quæ indiget multiplici refectione, & in hoc caſu non tenetur jejunare; vel conceſſum eſt ob nauſeam piſcium, & tunc tenetur adhuc jejunare; & hæc ſententia, quam ſuſtinet etiam Navarrus, & alii, mihi videtur rationi conformior. Azotius *l.* 7. *cap.*10. *q.* 1. Toletus *lib.* 6. *c.* 3. *n.*4. Filliucius *tract.* 27. *capit.* 3. *q.*4. *num.* 52. & alii putant, abſtinentiam à carnibus eſſe de ſubſtantia jejunii, conſequenter eum, qui ex privilegio poteſt carnes manducare, nullo modo teneri ad jejunandum. Diſpenſatus à lacticiniorum abſtinentia, quæ utique compatibilis eſt cum jejunio, tenetur jejunare, niſi propter debilitatem multiplici indigeat refectione.

25. Qui poteſt tertiam tantùm partem, puta, Quadrageſimæ jejunare, eſt-ne obligatus ad illam jejunandam?

Reſp. Affirmativè, quia jejunium eſt onus diei; unde tot diebus jejunare tenetur, quot poteſt.

26. Poteſt-ne mulier prægnans, cui incidit vehemens deſiderium manducandi carnes, eas manducare in die jejunii?

Reſp. Poteſt parum carnis manducare ad evitandum grave damnum prolis, ſi non manducaret.

27. Quinam excuſantur à jejunio?

Reſp. Primò, infirmi, qui jejunando incurrunt notabilem incommoditatem, ut ſunt fluxiones, emicrania, deliquia, impotentia dormiendi, & ſimilia; quòd ſi aliquis dubitat non ſufficientem habere cauſam, tenetur adire Parochum, qui in dubio habet poteſtatem diſpenſanni. Ita Cajetanus, & Fagundez.

28. Secundò, qui pedetentim iter laborioſum

conficiunt: pauperes, qui non habent media ſufficientia ad unam bonam refectionem comparandam, ut jejunii moleſtias ſuſtinere poſſint; fœminæ gravidæ, & nutrices; item illi, quibus Superiores ſeverè jejunia nolunt permittere, ut ſunt uxores, famuli, infantes. Domeſtica enim pax prævalere videtur Præcepto Eccleſiæ. Ita Bertau.

29. Tertiò, Artifices mechanici, quorum ars laborioſa eſt incompatibilis cum jejunio. Sà cum Fagundez, qui allegant Privilegium Eugenii IV. in favorem Artificum, eximens ab obligatione jejunii, putant indifferenter omnes Artifices exemptos etiamſi labor eorum levis ſit, & concludunt eſſe expeditiſſimum, omnes Artifices habere excuſatos à jejunio; & citant plures Auctores. Nihilominùs communiter Aromatarii, Tonſores, Sartores, Pharmacopolæ, non excuſantur: item famuli ſequentes dominum, nec valdè gravati labore domeſtico.

30. Quid facere debet Confeſſarius cum eo, qui in conſcientia ſua credit ſe rationabiliter exemptum ab obligatione jejunii?

Reſp. Non debet eſſe nimiùm rigidus erga pœnitentem, ne ipſum à bona fide, & probabili ratione, qua ſe credit à præcepto jejunii exemptum, avertat, atque ita in multa peccata præcipitem agat. Ita Cajetanus, & Layman citati à Bertau.

31. Quid facere debet Confeſſarius cum eo, qui confitetur ſe non jejunaſſe?

Reſp. Debet eum interrogare, num fregerit per eſum carnium, vel alterius cibi vetiti, vel ſolùm per multiplicem comeſtionem cibi liciti; primo enim modo duplex peccatum commiſit, ſecundo modo unicum tantùm. In diebus tamen, in quibus quis tenetur jejunare tantùm ex voto, manducando etiam carnes, unicum tantùm peccatum commiſit.

32. Qui ſibi blanditur de exemptione à jejunio & cauſam diligenter non examinat, Peccat-ne?

Reſp.

ſp. Affirmativè, quia adhibet negligentiam ım & ſupinam in inveſtigando valore ratio-is excuſationis à præcepto.

. Eſt-ne ſufficiens cauſa exemptionis à jeju-ſi quis Artifex hodie non laborans, craſtina aboraturus ſit?

eſp. Cum Azorio, ſtandum eſt ejus judicio; im ipſe judicat hodiernum jejunium eum im-.turum à labore craſtino, non tenetur; ſi au-non impediat, tenetur.

4. Poteſt-ne quis apponere cibum illis, quos fracturos jejunium ſine cauſa juſta?

ɩeſp. Si nulla ſit cauſa rationabilis, qua obliger illis dare cibum, non poſſum; quia : foret præbere occaſionem peccandi: ſi autem juſta cauſa dandi, non pecco. Hinc coqui fa-ıli, qui parant cibos domino non jejunaturo, n peccant; hoc enim tenentur præſtare ratione nulatus, & officii, quæ actio de ſe licita eſt, li-t dominus ea abutatur. Item caupo, qui appo-t hoſpitibus cœnam, qui alioquin ipſum gravi juria afficerent, vel apud alios cœnarent; tunc ım non cooperatur fractioni jejunii, ſed nutri-oni naturali; maximè ut damnum vitet: ita San-ıez. Ex uſu tamen communiter recepto non po-:ſt in locis Catholicorum apponere carnes, ni-ei ſaltem probabiliter conſtet hoſpites juſto ti-ulo exemptos eſſe.

35. Pater-familias, & dominus peccant-ne ap-ponendo filiis, vel famulis cibos ad fractionem ejunii ſufficientes?

Reſp. Peccant, niſi fortè timeant ex hac cibo-rum negatione aliquod ſibi grave damnum pro-venturum. Non tenentur tamen, ut benè notat Azorius, claudere comeſtibilia, & violenter im-pedire fractionem jejunii; ſed diligentiam mo-ralem adhibere, & cum charitate eos monere, ut Eccleſiæ obediant.

36. Si ſit dubium, num aliquis habeat ſuffi-cientem excuſationem à jejunio, nullus ex ju-

ſtitia tenetur eum monere, niſi ſit Superior.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ ſunt.*

Ab ALEXANDRO VII. 23. Frangens jejunium Eccleſiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat; putà, quia non vult ſubjacere præcepto.

29. In die jejunii, qui ſæpiùs modicum quid comedit, etſi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione jejunii; nec debent ſe certificare, an labor ſit compatibilis cum jejunio.

31. Excuſantur abſolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui agunt iter equitando, utcumque iter agant, etiamſi iter neceſſarium non ſit, etiamſi iter unius diei conficiant.

## SECTIO II.

### *De Gula.*

1. Virtuti jejunii opponitur vitium gulæ, quod conſiſtit in inordinato appetitu cibi, vel potus: hinc qui manducat extra neceſſitatem, & cauſam, vel aliquid pretioſius, & melius conditum, quàm ſua ferat conditio, vel aliquid plus cum levi damno ſuæ ſalutis, peccat tantùm venialiter; qui verò prævidet grave damnum ſalutis, peccat mortaliter. Qui notabilem quantitatem pecuniæ inſumit in cibo cum gravi damno ſuæ familiæ, ita ut reddat ſe impotentem ad ſatisfaciendum creditoribus, peccat mortaliter. Qui etiam talem ciborum quantitatem manducat, ex qua ipſi experientia conſtat cadere in peccatum mortale luxuriæ, peccat mortaliter, quia ut ſatisfaciat appetitui gulæ, nihil ducit pone-

ponere ſe in periculo proximo peccandi.

2. Aliquis qui plus ſolito manducat cibos, qui ei neque nocent, neque proficiunt, peccatne peccato gulæ?

Reſp. Niſi adſit cauſa rationabilis, peccat venialiter; hæc autem cauſa rationabilis eſſe poteſt lætitia honeſtæ recreationis cum amico, vel urbanitatis, ne videatur incivilis recuſando, quod ei anteponitur, cùm ei manducare ſit res indifferens, tranſit in bonam ex quocumque motivo bono ſuperaddito.

3. Aliquis cum tanta aviditate manducat, ut devoret potiùs, quàm manducet; item ſemper conqueritur de cibo malè condito: peccat ne?

Reſp. Peccat venialiter, quia inordinatus eſt in manducando.

4. Infirmus, qui ob nimiam ſitim bibit aquam, quam prævidet ei nocivam, peccat ne?

Reſp. Si videat multùm fore nocivam, peccat mortaliter, niſi fortè eum excuſet inadvertentia, vel paſſio vehemens ſitis, quæ ei videatur intolerabilis, ſi autem prævideat parùm nocivam, peccat tantùm venialiter.

5. Infirmus requirit cibos benè, & pretioſè conditos ad excitandum appetitum, peccat ne?

Reſp. Titulo ſanitatis eum excuſarem à culpa.

6. Qui manducans, valdè delectatur de cibo, peccat ne?

Reſp. Negativè: quia Deus delectabilitatem poſuit in cibo, ut manducaretur. Ita Cajetanus: ſi tamen nimis avidè, vel plus æquo manducaret, peccaret venialiter, ut dixi.

7. Qui tantùm manducat, ut provocetur ad vomitum, peccat ne?

Reſp. Aliqui volunt ipſum peccare mortaliter. Toletus tamen cum communi, ſentit ipſum peccare venialiter; quia vomere non infert grave damnum ſaluti. Si tamen nimis manducat, ut evomat, ad ſanandam aliquam infirmitatem,

nullum eſt peccatum, quia nimius cibus tunc eſt ſalutaris medicina.

8. Quid eſt ebrietas?

Reſp. Eſt inordinatus appetitus & uſus vini, ratione cujus quis ſe privat voluntariè uſu rationis. Nomine vini intellige quidquid inebriare poteſt: hinc qui vinum numquam guſtavit, neſciens illam quantitatem vini poſſe eum inebriare, ſi de facto inebrietur, non peccat peccato ebrietatis: ſicuti etiam cui ab amico datur vinum aliqua qualitate inebriativa conditum: quia iſti involuntariè, non voluntariè, uſu rationis privantur.

9. Si quis plus æquo bibat, neſciens illam vini qualitatem poſſe eum inebriare, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Negativè, quia ignorans facit: peccat tamen venialiter, quia bibit cum exceſſu; ſicut venialiter peccat, qui bibit paulò largiùs ſolito ad lætitiam, vel quia vinum valdè ſuave eſt; malitia enim mortalis ebrietatis conſiſtit in deperditione voluntaria uſus rationis, cujus quis dominus non eſt; niſi tamen quis ita bibendo, & rebibendo, exponeret ſe periculo proximo ebrietatis, quod quilibet declinare tenetur.

10. Infirmus, qui conſulto Medico ſe inebriat ſanitatis gratia, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Licèt aliqui teneant hoc genus medicinæ non eſſe licitum: tamen Toletus cum communi ſentit licitum eſſe, ſicut licita ſunt alia medicinæ genera cauſantia lætitiam; tunc enim ſolùm materialiter, non formaliter, dicitur ebrius, cùm non ob inordinatam vini delectationem privet ſe uſu rationis, ſed ob finem alioquin licitum; licet enim aliquo parvo tempore privare ſe uſu rationis, ut diu cum ſanitate eam exerceat.

11. Unus bibit cum aliquo exceſſu, ita ut ſentiat capitis debilitatem cum aliqua objectorum alteratione, ita ut ei evideantur omnia ſurſum

ſum atque deorſum verti, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Non, quia non eſt perfecta amiſſio uſus rationis, maximè ſi ſecurus ſit, quòd inebriandus non eſt; vel ſi ad hoc nihil advertat, ut communiter in his caſibus ſolet contingere. Ita Cajetanus. Quòd ſi advertat, & dubitet bibendo cum exceſſu poſſe inebriari, & nihilominùs bibere, & rebibere velit, peccat mortaliter, quia ſe exponit periculo proximo ebrietatis.

12. Qualenam peccatum eſt alterum provocare ad bibendum?

Reſp. Cum advertentia, & intentione ebrietatis ſubſecuturæ eſt peccatum mortale, quia hic verè dicitur cooperari peccato mortali: ſine intentione, & advertentia, ſed ex motivo lætitiæ, quamvis ebrietas ſequatur, non eſt niſi veniale: nam ebrietas cenſetur per accidens advenire. Ita Layman.

13. Eſt-ne licitum alios invitare ſalutationibus vulgò Brindeſi, ad bibendum, vel illis correſpondere?

Reſp. Frequentes iſtæ ſalutationes, cùm numquam ſint ſine exceſſu, ſunt venialiter illicitæ: ſi fiant cum intentione inebriandi, mortaliter illicitæ ſunt.

14. Quis non correſpondens hujuſmodi ſalutationibus, ſubiturus periculum mortis, vel gravis injuriæ, ut apud Germanos, poteſt-ne illis correſpondere cum periculo ebrietatis ſecuturæ?

Reſp. Cum periculo mortis, vel gravis injuriæ licet; ſicuti licitum eſt ad ſuam ſanitatem recuperandam inebriare ſe. Ita Leſſius.

15. Eſt-ne licita cauſa alium inebriandi?

Reſp. Ad defenſionem vitæ, putà, cùm quis aggreſſus à latronibus, vel militibus, aliter ſalvare ſe nequit, niſi hoſtes inebriando; ex hoc motivo ſuæ defenſionis, quæ primariò intenditur, ratione cujus poteſt cum moderamine inculpatæ tutelæ eos occidere, ita & eos uſu rationis privare.

VI. Poteſt-ne quis dare ad bibendum illis, quos ſcit velle inebriari?

Reſp. Sine juſta cauſa hoc fieri non poteſt, quia hoc fortè ſubminiſtraret materiam intẽperantiæ: ſi adſit juſta cauſa, licet: ſic in famulis reſpectu domini, in tabernario reſpectu hoſpitum, ad evitandas eorum minas, vel querelas, vel aliud detrimentum, quia ſubminiſtrare vinum ex officio eſt res indifferens, quo ſi quis abutatur, tribuendum eſt ejus malitiæ, & conſequenter dator non cooperatur intemperantiæ actui, niſi materialiter: Ita Suarez, & Layman: Excipe tamen caſum Superioris reſpectu ſubditi, domini reſpectu famuli, & Patris reſpectu filii, qui omnes cùm teneantur vigilare, & cavere mala familiæ ſibi commiſſæ, cooperantur eorum malitiæ, ſi non arcent quod arcere tenentur. Hoc tamen non debet præſtari nimis rigidè, & cum violentia, niſi cum filiis teneræ ætatis, qui adhuc degunt ſub patria poteſtate; non autem cum emancipatis, qui ſuaviter corrigendi, & monendi ſunt.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. Non eſt evidens, quòd conſuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadrageſima obliget.

Ab INNOCENTIO XI. 8. Comedere, & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modò non obſit valetudini: quia licitè poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.

## CAPUT II.

### *De præcepto ſolvendi decimas.*

1. DEcima eſt aliqua quantitas bonorum temporalium debita Eccleſiæ miniſtris in ip-

in ipſorum ſubſidium, & ſuſtentationem; qui enim ſpiritualia ſeminant, juxta Apoſt. *ad Corinth.* 9. temporalia metunt. Decima triplex eſt, perſonalis, prædialis, & mixta. Decima perſonalis eſt pars fructuum provenientium ex induſtria, & opera perſonæ, ut ex mercatura, venatione, piſcatione, bello, & ludo, dum ex his quis percipit fructus, ſupra quos habet dominium. Decima prædialis, quæ dicitur etiam realis, eſt pars fructuum, qui ex prædiis proveniunt, ut triticum, vinum, oleum, & ſimilia. Decima mixta eſt pars fructuum, qui proveniunt partim ex induſtria, & partim ex prædiis; ut fructus animalium, qui partim oriuntur ex paſcuis, partim ex induſtria hominum: lac, lana, caſeus, mel, cera, quæ ex apibus, & pecoribus colliguntur, & lucrū furni, quod fit à Piſtore. Ex his omnibus juxta loci cōſuetudinē ſolvēdæ sūt Eccleſiaſticis decimæ.

2. Sunt-ne aliqui exempti à decimis?

Reſp. Primò, exempti ſunt à decimis illi omnes, qui ſunt in loco, ubi non eſt mos eas ſolvendi; item ad decimas non tenentur, qui habent à Papa privilegium non ſolvendi: Colonus tamen illorum, ſi privilegium ſit perſonale, tenetur ſolvere pro parte ſua; ſecùs ſi privilegium ſit reale, quia tunc percipit fructus ex terra privilegiata. Secundò, decimas non debet ſolvere Clericus ex fructibus Eccleſiæ; nec de patrimonio, ſi ſervit illi Eccleſiæ, cui decimæ ſolvendæ ſunt. Tertiò, agricola non debet ſolvere decimas de eo, quod periit ſine ſua culpa gravi. Regulares etiam de bonis emptis non tenentur ad decimas, juxta ſententiam Congregationis Concilii, relatam ab Alario. Si tamen prædia, quæ priùs ſolvebant decimas, donentur Eccleſiæ, & ex ea donatione propria Eccleſia magnum damnum recipiat, tranſeunt cum onere, *cap. de Decimis*, Cajetanus, & Aragonius relati ab Alario.

3. In decimis ſolvendis deducũtur ne impenſæ?

Reſp. Quòd in decimis perſonalibus deducuntur impenſæ, juxta *Caput Paſtoralis de Decimis*: in prædialibus non deducuntur impenſæ, neque ſementis, *cap. ex parte*, *& ſequenti c. ſua nobis*, *&c. Paſtoralis de decimis*.

4. Qui non ſolvit decimas, incurrit excommunicationem, non tamen ipſo facto, ſed poſt Judicis ſententiam, Conc. Trident. *ſeſſ. 25. c. 11. non ſunt ferendi*; ubi ait: *Qui eas ſubtrahunt*, ſcilicet decimas, *aut impediunt*, *excommunicentur*, *nec ab hoc crimine*, *niſi plena reſtitutione ſecuta*, *abſolvantur*. Navarrus tamen de decimis putat poſſe abſolvi eum qui juſtè impeditus decimas non ſolvit.

5. Cuinam ſolvendæ ſunt decimæ?

Reſp. Circa hoc nulla poteſt aſſignari regula communis: ſed quandoque Parochiæ; quandoque Eccleſiæ, ubi recipiuntur Sacramenta; quandoque perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ, juxta conſuetudinem legitimam in unoquoque loco præſcriptam. De jure tamen communi debentur Eccleſiæ Parochiali, *cap. ſi de Parochia in 6.* Suarez tamen diſtinguit de decimis, quæ debentur ex fructibus animalium: hæ debentur propriæ Parochiæ, ſi in ea commorentur, & paſcant; ſi verò alibi paſcant, debentur illi Parochiæ pro rata temporis, quo ibi paſcunt.

6. Decimas Papales tenetur-ne quis ſolvere ex fructibus totius Beneficii, cujus pars eſt extra Diœceſim, in qua impoſita eſt decima Papalis?

Reſp. Juxta Monetam *de decimis tit. 9.* adhuc tenetur, quia hæc decima non eſt onus prædiale, ſed Eccleſiæ.

7. Si Laicus non ſolvit decimas, & prædium vendidit, contra quem habet actionem Rector Eccleſiæ?

Reſp. Eſt in poteſtate Rectoris Eccleſiæ agere contra unum, vel contra alium. Eſt communis, ut teſtatur Azorius *in cap. cùm ſint homines de Decimis*, *& in cap. ſi eo in 6.*

8. Sub

8. Sub hoc præcepto ſolutionis decimarum veniunt etiam primitiæ, & oblationes: Primitia eſt prima pars fructuum, vel frugum, Deo offerenda juxta conſuetudinem loci: Oblatio idem eſt, quod decima: differt ſolùm, quòd oblatio offertur immediatè Deo, & decima Miniſtris.

9. Ad quemnam ſpectant oblationes fidelium?

Reſp. Spectant ad Parochum intra limites ſuæ Parochiæ, licèt pictura ſacra, cui fit oblatio, ſit in domo alicujus privati: item ſi fiat Capellæ, vel Altari extra Eccleſiam Parochialem, fundato tamen intra Parochiam. Sic Panorm. *in c. Theodoſius n.* 4. de ſtatu Monialium. Si hujuſmodi oblationes fiant in locis religioſis, iſtæ non cedunt Epiſcopo, aut Parocho, ſed ipſius loci Religioſis.

10. Quoſnam obligant oblationes?

Reſp. Ubi decimæ non ſunt, & miniſtri Eccleſiæ aliunde non habent, unde vivant, obligatur major populi pars ad offerendum aliquid, juxta conſuetudinem legitimè introductam, quæ habet vim legis: vel etiam ubi conſuetudo eſt offerendi aliquid in ſolemnitatibus, niſi hoc factum ſemper ſit per modum liberæ donationis, ut vult Sotus.

11. Sunt-ne quandoque alicujus valdè ſceleſti oblationis rejiciendæ?

Reſp. Rejici debent oblationes peccantium notoriè, & opprimentium pauperes, *cap. oblationes diſtinct.* 90. Item raptorum Eccleſiarum, qui ſani non reſtituentes, cùm poſſint, in morte impotentes reperiuntur, *cap. ſuper eo de raptoribus*, nec uſurariorum, *cap. quia in omnibus de uſuris*; nec meretricum, ne videatur Eccleſia favere peccato, juxta Divum Thomam; nec violantis immunitatem Eccleſiaſticam, qui emendari non vult; nec ſacrilegorum, quouſque ad Communionem recipiantur, *capit. de virtutibus* 11. Quoad primitias nihil remanet dicendum, niſi quòd juxta Divum

Thomam, quantitas pendet à dantis voluntate.

# CAPUT III.

## *De Sacramentis in genere.*

1. SAcramentum in genere eſt ſignum ſacrum, quod non ſolùm ſignificat rem ſacram, ſcilicet gratiam, ſed infallibiliter eam producit, niſi apponatur impedimentum: Sacramenta novæ legis, in qua ſumus, ſunt ſeptem, ſcilicet, Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema Unctio, Ordo, Matrimonium. Ea inſtituit Chriſtus Dominus per poteſtatem excellentiæ, quam habet ratione unionis hypoſtaticæ. Finis autem inſtitutionis fuit, ut illa tamquam inſtrumenta deſervirent ad communicandam gratiam, & homines ſanctificandos; adeòque ea inſtituit in rebus ſenſibilibus, ut ſe accommodaret humanæ naturæ, quæ per ſenſibilia acquirit cognitionem rerum ſpiritualium.

2. Quænam ſunt eſſentialiter requiſita ad Sacramenti conſtitutionem?

Reſp. Tria, ſcilicet materia, forma, & intentio miniſtri.

3. Quiſnam inſtituit materiam & formam Sacramentorum?

Reſp. Chriſtus Dominus, adeòque Eccleſia nequit eas immutare.

4. Quidnam habet rationem materiæ in Sacramentis, & quid formæ?

Reſp. Res ſenſibilis habet rationem materiæ, & verba formæ; & Miniſter habet rationem cauſæ efficientis.

5. Quiſnam eſt Miniſter ordinarius Sacramentorum?

Reſpond. Homines viatores, quibus Deus hanc poteſtatem contulit; quòd ſi in aliquibus Sanctorum legendis reperiatur Angelos, vel Beatos contuliſſe Sacramenta, hoc

factum

factum eſt extraordinariè, Deo diſpenſante.

6. Si quis Miniſter dubitaret, utrùm validè contulerit Sacramentum, quid tenetur facere?

Reſp. Si dubium ſit rationabile, grave, & prudens, debet illud reiterare cum conditione, ſive mentaliter retenta, ſive expreſſa per verba, putà, Si non es baptizatus, ego te baptizo, &c. Si autem ſit ſcrupulus, & dubium leve, debet illud deponere, & nihil innovare; non enim eſt cauſa ſufficiens reiterationis cum periculo rationabili reddendi Sacramentum nullum, & invalidum.

7. Eſt-ne neceſſaria in Miniſtro intentio conficiendi Sacramentum, ad hoc ut illud invalidum non ſit?

Reſp. Affirmativè.

8. Quid & quotuplex eſt intentio?

Reſp. Eſt actus liber voluntatis, quo illa ſe determinat ad aliquod faciendum, v.g. Volo baptizare. Intentionis ſpecies ſunt tres, ſcilicet actualis, virtualis, & habitualis. Actualis eſt, cùm quis faciendo rem aliquam, actu voluntatis vult, & determinat illam facere. Virtualis eſt, quæ perſiſtit, & perſeverat in aliquo opere incœpto virtute actualis præcedentis, non retractatæ; & hoc contingit, cùm quis in exercitio alicujus rei, putà in baptizando, diſtractus ad alia, non habet actualem intentionem baptizandi; quia tamen antecedenter habuit, dicitur moraliter, & virtualiter perſeverare. Habitualis eſt illa, cùm res ſit ſine ulla, nec actuali, nec præcedenti intentione, quæ moveat, & determinet ad rem illam faciendam, quam ſolùm facit ob conſuetudinem; ſicuti qui dormiens baptizaret.

9. Quænam harum intentionum neceſſaria eſt ad valorem Sacramenti?

Reſp. Actualis eſt optima, virtualis ſufficiens, habitualis nequaquam. Quia intentio requiritur ad hoc, ut quis reverà humano modo dicatur operans: ad hoc autem ut humano modo operetur, requiritur, vel quòd actu reſpiciat,

ciat, & velit facere id, quod facit; vel ſaltem quòd antecedenter ſe determinaverit ad hoc faciendum, neque voluntatem retractaverit. Hoc totum obtinetur, vel per intentionem actualem, vel per virtualem; putà, quis indutus veſtibus ſacris egreditur è Sacriſtia, intendens Miſſam celebrare, incipit Sacram Liturgiam, inde, ſicuti ſolet noſtra infirmitas, diſtrahitur ad alia, & conſecrat, Sacramentum hoc eſt validè confectus. Intentio habitualis non ſufficit, quia ſic homo non agit humano modo, ut ſolent dicere Scholaſtici, electivè; ſed ſolùm profert verba ſicuti pſittacus, nihil omninò intendens.

10. Requiritur-ne, quòd miniſter in ſtatu gratiæ ſit, ad hoc ut conficiat Sacramentum?

Reſp. Non requiritur, ut conficiat validè; ſed requiritur, ut conficiat licitè; ſecùs ſi exiſtens in lethali conficiat Sacramentum, magnam ei infert irreverentiam, adeòque peccat lethaliter; habens ergo conſcientiam lethalis, antequam conficiat Sacramentum, debet ſe diſponere, vel per Pœnitentiam Sacramentalem; vel, ſi non ſit commoditas, per contritionem.

11. Poteſt ne ſuſcipi Sacramentum à Sacerdote, quem petens ſcit exiſtere in peccato lethali?

Reſp. Sine ulla neceſſitate petere Sacramentum ab ipſo, qui non eſt Miniſter ex officio, putà, ſimplex Confeſſarius, non verò Parochus, eſt contra charitatem; quia ſine urgenti neceſſitate inducitur alter ad peccandum: quod tamen intelligitur à Doctoribus, niſi Miniſter ſpontè ſua hoc onus ſubire velit, quia ſi liberè, & voluntariè ſe offert ad Sacramentum conficiendum, nulla afficitur injuria; cedit enim juri ſuo: Ita Cajetanus. Si autem ſit Miniſter obligatus ex juſtitia ad Sacramenta miniſtranda, vel ſi neceſſitas urgeat ad Sacramentum recipiendum, poteſt ſine culpa ab eo exigi, & peti; tunc enim petens utitur jure ſuo; & ſi Miniſter eſt indiſpoſitus, ſibi imputet, vel ſibi conſulat contritione.

12. Per-

12. Percipitur-ne plus gratiæ, dum à meliori Miniſtro ſumitur Sacramentum?

Reſp. Negativè, quia gratia datur intuitu meritorum Chriſti, cujus nomine agit Miniſter, non verò ob Miniſtri ſanctitatem, quæ ſolùm poteſt conferre ad excitandam devotionem pios motus in ſuſcipiente, qui veneratur, & imitari contendit miniſtrantem.

13. Quomodo conferunt gratiam Sacramenta?

Reſp. Eam conferunt ex opere operato, ac intuitu meritorum Chriſti Domini; opus ergo operantis, ſeu melior diſpoſitio recipientis inſervit majori intenſioni gratiæ ſuſcipiendæ, non verò gratiæ Sacramentali ſimpliciter.

14. Conferunt-ne Sacramenta aliquid aliud ultra gratiam ſanctificantem?

Reſp. Ex Divo Thoma, conferunt gratiam ſacramentalem conſiſtentem in auxiliis ordinariis ad obtinendum finem cujuſcumque Sacramenti; qui finis, cùm diverſus ſit in Sacramento diverſo, trahit etiam ad ſe diverſa auxilia conducentia ad illum; putà per Sacramentum Ordinis quis recipit auxilia ad munus ſacrum rectè obeundum, pro illo matrimonii auxilia ad prolem piè educandam. Ultra gratiam Sacramentalem, & ſanctificantem, tria Sacramenta, ſcilicet Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo, producunt characterem in anima recipientis.

15. Quid eſt character?

Reſp. Eſt ſignum, impreſſio, nota, ſeu indicium diſcernens Baptizatum à non Baptizato, & inter Baptizatos diſcernens fidelem poſitum in uno ordine, ab alio fideli in diverſo ordine collocato; & definitur, qualitas ſpiritualis indelebilis, divinitùs infuſa animæ, per quam homo redditur idoneus ad recipiendum, ſive adminiſtrandum Sacramentum, & ad exercendum alia opera ad cultum divinum ſpectantia. Hoc meliùs explicatur in ſingulis Sacramentis, cùm in particulari deſcribuntur: pro nunc ſufficiat dicere, quòd

quòd per characterem Baptiſmi homo redditur capax ad reliqua Sacramenta recipienda, quorum non baptizatus eſt incapax: per Confirmationem proximè diſponitur ad actus fidei eliciendos, & eam fortiter proteſtandam coram infideli, & alia Sacramenta recipienda: per characterem Ordinis qualificatur ad debitum ſui Officii ritè præſtandum, & munus Ordinis decenter exercendum.

16. Sunt-ne diverſæ ſpeciei hi tres characteres?

Reſp. Affirmantivè; dantur enim ad ſignificandam diverſam poteſtatem, & diverſa munera exercenda.

17. Deletur-ne character per peccatum mortale, aut mortem?

Reſp. Negativè, ſed etiam in Beatis remanet ad coronam, & in damnatis ad ignominiam, & pœnam. Hinc ſi Sacerdos mortuus reſuſcitaret, iterùm ordinandus non eſſet: & ex hac ratione hæc tria Sacramenta iterari non poſſunt.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. Prima propoſitio: Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: hinc ſententia probabili tantùm utendum non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis ſacerdotalis, aut Epiſcopalis.

29. Urgens metus gravis eſt causa juſta, Sacramentorum adminiſtrationem ſimulandi.

## CAPUT IV.

### *De Sacramento Baptiſmi.*

1. QUid eſt Sacramentum Baptiſmi?

Reſp. Eſt Sacramentum conſiſtens in exte-

exteriori corporis ablutione, facta per aquam naturalem cum certa verborum forma à Chriſto Domino inſtituta. Ejus effectus eſt ſpiritualiter regenerare hominem, qui, cùm ob peccatum originale naſcatur filius iræ, per gratiam Baptiſmalem renaſcitur filius, & amicus Dei.

2. Quotuplex eſt Baptiſmus?

Reſp. Eſt triplex, ſcilicet ſanguinis, flaminis & fluminis. Baptiſmus ſanguinis eſt martyrium: flaminis eſt deſiderium recipiendi Baptiſmum, cùm eſt commoditas illud ſuſcipiendi in re: fluminis eſt Baptiſmus ſupra deſcriptus, qui ſolus propriè eſt verum Sacramentum; reliqua autem ſunt in ſupplementum, & defectum Baptiſmi fluminis. De hoc explicanda ſunt, quæ ad materiam, formam, ſubjectum, miniſtrum, & affinitatem inde orientem, occurrunt.

3. Quare Sacramentum Baptiſmi dicitur janua Sacramentorum?

Reſp. Quia ſine ipſo in re ſuſcepto, neque validus, neque licitus eſt acceſſus ad reliqua Sacramenta.

4. Eſt-ne neceſſarium hoc Sacramentum ad ſalutem?

Reſp. Eſt neceſſarium ad ſalutem neceſſitate medii in re, vel ſaltem in voto, ſi non ſit commoditas ſuſcipiendi in re. Talis neceſſitas arguitur ex Evangelio, ubi habetur: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non intrabit in Regnum Cælorum.*

5. Si Turca, dū accedit ad Sacramentū Baptiſmi, moriatur antequam baptizetur, ſalvatur-ne?

Reſp. Cum Suar. *tom.* 3. *de Sacram. diſt.* 23. Si hic conſcientiam peccati mortalis non habet, vel ſi habet conſcientiam lethalis, de eo tamen perfectè contritus ſit, ſalvatur. Si autem ſit in lethali, & attritus tantùm, damnatur: quia eſt privilegium tantùm Martyrii, & Sacramenti in re, de attrito facere contritum; non autem Sacramenti in voto.

6. Quæ-

6. Quænam diſpoſitio requiritur ad hoc, ut quis recipiat gratiam per Martyrium, ſupplens vices Baptiſmi?

Reſp. In pueris nulla requiritur diſpoſitio, ſed ſufficit, quòd occidantur in odium fidei, & pro Chriſto moriantur, ſicuti Sancti Innocentes; in adulto verò, habente conſcientiam lethalis, requiritur & deſiderium Baptiſmi fluminis, & attritio lethalium: Martyrium enim faciet ipſum de attrito contritum.

7. Poteſt-ne differri Baptiſma Infantium?

Reſp. Cum Bonacina, ſi ſubſit rationabilis cauſa, remoto omni periculo, poteſt differri per ſpatium quinque, vel ſex dierum: quia tamen iſtud periculum eſt valdè frequens, & facillimè incurrendum reſpectu tenerrimæ illius ætatis; ideò parentes, qui nimiùm differunt, non poſſunt excuſari à lethali.

8. Quænam eſt materia Baptiſmatis?

Reſp. Materia remota Baptiſmi eſt aqua naturalis, qualis intelligitur aqua fluminis, fontis, pluviæ, & maris: non verò aqua artefacta, ut eſt aqua diſtillata ex roſis, floribus, herbis, ſulphure, aut humana ſaliva. Aqua naturalis mixta artificiali in tanta quantitate, ut auferat ſpeciem aquæ naturalis, ſeu eam naturaliter alterans, non eſt bona ad baptizandum; ſi autem ſit in modica quantitate, erit bona ad validum Baptiſmum. Juſculum, cerviſia, lutum, ſunt materia inepta; non enim retinent ampliùs naturam aquæ uſualis. Aquæ reſolutæ ex nive, glacie, tempeſtate, è contra, ſunt materia apta, quia reſolutione acquirunt naturam aquæ uſualis: extra tamen caſum neceſſitatis utendo aqua impura, & modicè alterata, ubi haberi poteſt pura, & benedicta, peccatur mortaliter ob magnam irreverentiam, quæ infertur Sacramento. Si quis dubitet de valore aquæ adhibitæ in caſu neceſſitatis, in quo uſus eſt aqua illa, quam primò præ manibus habuit; ſi puer poſteà convaleſ-

valeſcat, & dubium ſit rationabile, debet rebaptizari ſub conditione.

9. Reſp. Secundò, materia proxima eſt ablutio; quæ tribus modis fieri poteſt, ſcilicet per immerſionem, per aſperſionem, & per infuſionem juxta praxim cujuſcumque Eccleſiæ; quo libet tamen modo abluatur puer, adhibita vera forma, & cæteris requiſitis, erit baptizatus.

10. Quanta quantitas aquæ neceſſaria eſt ad Baptiſmum ritè peragendum?

Reſp. Tanta eſt neceſſaria, quanta requiritur ab ablutionem illius partis corporis, ſupra quam cadit. Unde quatuor, vel quinque guttæ tantùm, quæ non decurrunt, ſufficientes non ſunt ad validum Baptiſma.

11. Quænam eſt forma Baptiſmi?

Reſp. Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. Qui tamen relinqueret ly Ego, & ly Amen, validè baptizaret; tamen juxta Toletum peccaret.

12. Si quis voluntariè mutaret aliqua verba hujus formæ, peccaret-ne?

Reſp. Certiſſimum eſt peccare mortaliter, quia facit contra uſum Eccleſiæ in materia notabili, & gravi, etiam ſi baptizaret ritu Græco, ſcilicet, Baptizetur ſervus Chriſti in Nomine Patris, &c. Quoad validitatem dico, quòd ſi mutatio ſit eſſentialis, ut verba aliquid aliud ſignificent, nec eſt validus Baptiſmus; ſi autem mutatio ſit accidentalis, puta, quia intervenit error grammaticalis, ſignificationem in communi prudentum exiſtimatione non varians, Baptiſmus valet.

13. Si quæ fœmina baptizans diceret. Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & Beatæ Virginis, valeret-ne Baptiſmus?

Reſp. Ex Suarez, ſi ly, Et B. Virginis, addatur ſolùm ex ſimplicitate, vel fœminili devotione, valet; ſi autem addatur, credendo, quòd eodem modo concurrat Beata Virgo ad Baptiſmum,

mum, ſicuti Trinitas, Baptiſmus non valet, quia error eſt in ſubſtantia formæ.

14. Peccat-ne qui baptizat in lingua vernacula, putà Italica, vel Gallica?

Reſp. Si ſit mulier, quæ meliùs intelligit hanc formam, quàm Latinam, nullo modò peccat; ſi autem ſit Parochus, qui eſt miniſter ſolemnitatis, peccat, quia uſum Eccleſiæ non ſequitur ſine ulla neceſſitate.

15. Debent-ne eſſe ſimul ablutio, & prolatio verborum?

Reſp. Affirmativè; nam in hoc Sacramento forma ſignificat materiam ut præſentem. Dicitur enim: Ego te baptizo, hoc eſt abluo. Debet ergo ablutio in re correſpondere verbis: ſed hoc non eſt ita nimis rigidè, & ſcrupuloſè tenendum, ut eodem momento utraque incipiat, & abſolvatur, quod neceſſarium non eſt ad ſignificandam ſimultaneam præſentiam; ſed ſufficit, quòd ſecundùm aliquas ſui partes ſint ſimul, ſcilicet, quòd non finiatur ablutio, quin incœperit forma, vel è contra, priùs non finiatur forma, quin incœperit ablutio. Imò addit Panormitanus, quòd ſufficit etiam ſimultas moralis: putà, ſi ſtatim finita ablutione incipiat forma, non autem ſi longiori tempore una ab alia ſeparetur.

16. Quinam eſt capax Baptiſmi?

Reſp. Eſt omnis homo nondum baptizatus, ſive ante, ſive poſt uſum rationis: & quantum ad filios Chriſtianorum, baptizandi ſunt, etiam eorum parentibus invitis; quoad filios autem Paganorum, vel Hebræorum, ſi parentes ſint inviti, expectandus eſt uſus rationis: ſi autem puer, cùm ad eum pervenerit, ſeriò petat baptizari, explorata priùs ejus voluntate, & conſtantia, baptizandus eſt, etiam parentibus invitis: quia in negotio Religionis puer eſt ſui juris; in dubio autem perfecti uſus rationis baptizandus eſt, ſi ſeptem annos habeat. Ita Layman.

17. Si alter ex Parentibus fidelis ſit, & alter

cer infidelis; poteſt-ne puer baptizari, ſi exponatur ad Baptiſmum à parente fideli, invito altero infideli?

Reſp. Cum Suario; Affirmativè, cùm hoc ſit in favore pueri; & in parentum diſſidio eligenda eſt ſententia, quæ eſt ipſis magis favorabilis, & utilis.

18. Puer mancipii infidelis, poſiti ſub ſervitute domini fidelis in terra Chriſtianorum, debet-ne invitis parentibus baptizari?

Reſp. Affirmativè, quia cùm naſcatur in conditione ſervili, eſt ſub dominio domini, non verò ſub illo parentum.

19. Si puer infidelis ſit morti proximus, poteſt-ne invitis, vel inſciis parentibus baptizari?

Reſp. Affirmativè, quia ratione mortis tollitur periculum irreverentiæ, & injuriæ fidei, ſuſceptæ propter educationem ſub parente infideli, ratione cujus periculi maximè non licet eum baptizare; ſi prævideatur ſanitati reſtituendus.

20. Si puer baptizatus in tali periculo, ſanitati reſtituatur, quid faciendum erit?

Reſp. In terris Chriſtianorum vi arripiendus eſt à Parentibus, & Chriſtiano more educandus: per Baptiſmum enim factus eſt Eccleſiæ ſubditus, & filius: ideò ad hanc ſpectat ejus ſaluti conſulere. Item ſi quis bona fide putans hoc ſibi licere, puerum infidelem ſurripiat, & baptizet, tenetur eum chriſtianè educare.

21. Debent-ne baptizari pueri illorum infidelium, qui aliquando Baptiſmum ſuſcepere, & poſteà in infidelitatem lapſi ſunt?

Reſp. Affirmativè: quia lapſi in infidelitatem, propter characterem indelebilem Baptiſmi adhuc ſunt ſubditi Eccleſiæ, quæ de eorum infantibus, tamquam de ſubditorum filiis, diſponere poteſt?

22. Amentes, adulti, ſurdi, & muti baptizari-ne debent?

Reſp. Si quis perpetuò fuerit amens, computandus eſt in numero puerorum, & ideò baptizandus;

zandus; ſi quis autem aliquando habuit rationis uſum, & eo tempore Baptiſmum non petit, baptizandus non eſt, & ſi ei conferatur, non valet; quia, ut infrà videbimus, non habet diſpoſitiones requiſitas ad Baptiſmum adultorum. Quantum ad ſurdum, & mutum, ſi videns alios baptizari, petat ſuo modo Baptiſmum, inſtruendus eſt in fide, quantum fieri poteſt, & deinde baptizandus?

23. Quænam diſpoſitiones requiruntur in adulto baptizando?

Reſp. Aliæ diſpoſitiones requiruntur ad Baptiſmum validè recipiendum, ſeu ad characterem illius: aliæ ad illum recipiendum cum fructu, ſeu ad gratiam juſtificantem, & emundantem à peccato originali, & actualibus, ſi quæ ſunt. Pro ſecundo effectu requiritur fides in Chriſtum, & præcipua myſteria neceſſaria neceſſitate medii, ſcilicet fides Dei Unius, & Trini exiſtentis, Remuneratoris, Vindicis, & Incarnati; proptereà ante Baptiſmum de his debet inſtrui. Item requiritur ſaltem attritio ſupernaturalis de peccatis lethalibus antecedenter commiſſis; & pro utroque effectu requiritur intentio recipiendi Baptiſmum, & ingrediendi in Eccleſiam.

24. Si quis accedat ſine attritione peccatorum lethalium antecedenter commiſſorum, vel cum affectu aliquo ad lethale, peccaret-ne?

Reſp. Affirmativè, propter gravem irreverentiam, & injuriam quam infert Sacramento, cùm ejus effectum præcipuum abluendi animam impediat; neque eum conſequitur, niſi cùm recedit fictio, ſcilicet illa indiſpoſitio, & elicit actum attritionis ſupernaturalis: neque in eo caſu tenetur ſubdere clavibus peccata, Baptiſmum antecedentia, ſed ſolùm ea, quæ in Baptiſmi ſuſceptione, & poſt illam commiſit.

25. Infans monſtruoſus eſt-ne baptizandus?

Reſp. Si foret certum illum habere animam rationalem, eò quòd, putà, habet ſaltem caput humanum

manum cum ſtomacho, baptizandus eſt abſolutè: in dubio baptizandus eſt ſub conditione; & propterea addit Comitolus, quòd ſi infans haberet caput ferinum, reliquum verò corpus humanum, quòd adhuc conditionatè baptizandus eſt, ſcilicet, Si es capax ego te baptizo: quia ut advertit Navarrus, ſi immineat periculum mortis, extra quem caſum differendum eſt Baptiſma, uſque dum clarè appareat, num ſit homo.

26. Quomodo debet baptizari monſtrum natum cum duobus, vel tribus capitibus?

Reſp. Si cum duobus, vel tribus capitibus ſint duo, & tres ſtomachi invicem cohærentes, ac coagulati, tunc oportet illa capita diſtinctè baptizare, ac ſi eſſent diſtincti homines: quia ex totidem capitibus, & ſtomachis clarè apparet ibi totidem eſſe animas rationales. Si autem habeat ſolùm geminata capita, non autem alia membra, cùm rationabiliter dubitari poſſit, num ſit unus homo, vel duo, tunc duplex Baptiſmus conferendus eſt, unus ſcilicet abſolutè, alius verò ſub conditione, ſcilicet, Si non es baptizatus, ego te baptizo, &c.

27. Poſſunt-ne plures ſimul baptizari ſub una forma, dicendo: Ego vos baptizo?

Reſp. Affirmativè, extra tamen caſum neceſſitatis hoc faciendum non eſt propter periculum, quòd forma, & materia ſimul non coexiſtant, & fiat aliquod Sacramentum invalidum.

28. Poteſt-ne reiterari Baptiſmus?

Reſp. Reiterari non poteſt, & ex genere ſuo rebaptizare eſt peccatum mortale ſacrilegii: quia confertur Sacramentum ſubjecto incapaci. Propterea in Jure Canonico, tam rebaptizans, quàm rebaptizatus fiunt irregulares, & in Jure Civili ſubjacent pœnæ mortis, quas pœnas incurrit, qui ſine juſta cauſa rebaptizat abſolutè, non verò qui baptizat conditionatè, putans juſtam cauſam eſſe rebaptizandi, cùm reverà non ſit: non videtur enim, quòd ſcrupulus, vel ignorantia,

rantia, tanta pœna punienda ſit ab Eccleſia.

29. Quænam eſt juſta cauſa rebaptizandi?

Reſp. Grave, vel morale, & rationabile dubium, quòd quis prima vice validè baptizatus non ſit. Nec ſufficit leve, vel metaphyſicum dubium. Unde etſi quis non ſit deſcriptus in libro Baptizatorum, dummodò ſit natus, & educatus inter Catholicos apud Parentes, qui non ſint peſſimæ famæ, habet certitudinem moralem tantam, quæ impedit reiterationem Baptiſmi. Nec rebaptizandum cenſet Layman illum, de quo habetur teſtimonium oculare unius teſtis, licèt fœminæ, dummodò hæc ſuſpecta non ſit, & aliud non obſtet.

30. Sub conditione tamen baptizandi ſunt, qui cum materiâ, & forma, aut intentione dubiâ ſunt baptizati. Infantes etiam expoſiti, qui reperti ſunt ſine ſchedula teſtante de Baptiſmo. Et etiam pueri baptizati ab obſtetricibus, & veneficis, quæ aliquando repertæ, vel faſſæ ſunt ſe ex ignorantia, vel malitia non ritè baptizaſſe. Non licet ergo rebaptizare infantes omnes ob neceſſitatem baptizatos à fœminis cognatis, vel obſtetricibus, quando iſtæ ſunt bonæ famæ, & ſufficienter inſtructæ cenſentur, quia tunc de valore Baptiſmi prudenter, & rationabiliter dubitari non poteſt. Layman tamen non audet damnare conſuetudinem quorumdam Parochorum, qui cùm experientia didicerint, non rarò fœminas deceptas fuiſſe à diabolo in collatione Baptiſmi, rebaptizant infantes ſub conditione; ob grave periculum animæ, ratione cujus ceſſat titulus irreverentiæ: Et Diana cum pluribus cenſet ob hoc periculum rebaptizandos eſſe ſub conditione baptizatos ab Hæreticis, licèt ſint adulti.

31. Peccat-ne Parochus non rebaptizando ſub conditione eum, de quo eſt rationabile dubium juris, vel facti, num ſit ritè baptizatus?

Reſp. Affirmativè; quia tenetur liberare

pro

proximum à periculo gravis mali, dum facilè poteſt. Imò Layman cenſet eum peccare mortaliter, cùm rogatus non adhibet diligentiam ad inquirendum de Baptiſmi valore, niſi hic aliunde habeat moralem certitudinem, & deprehendat, rogantem ſcrupuloſum nimis eſſe.

32. Quinam eſt Miniſter Baptiſmi?

Reſp. In caſu neceſſitatis eſt quicumque, ſive homo, ſive fœmina, ſive Catholicus, ſive Hæreticus, ſive Paganus, habens uſum rationis, & intendens facere id, quod facit Eccleſia: ſolemniter, & extra neceſſitatem eſt Sacerdos habens juriſdictionem Parochialem, vel commiſſionem: & ex commiſſionem etiam Diaconus.

33. In caſu neceſſitatis, ſi ſit præſens Sacerdos poteſt-ne Laicus licitè baptizare?

Reſp. Negativè, & peccaret mortaliter, quia Laicus eſt Miniſter Sacramenti in defectu Sacerdotis: Eo ergo præſente uſurpat officium illius, qui neque dare poteſt hanc licentiam, ſine injuria ſui Ordinis, & Sacramenti conferendi. Aliqui extendunt rationem peccati mortalis ad Laicum baptizantem in præſentia Diaconi; quod tamen non eſt adeò certum, cùm Diaconus non ſit Miniſter ex officio hujus Sacramenti.

34. Abſente Sacerdote, præſentibus pluribus, debet-ne baptizare dignior, qui ibi reperitur?

Reſp. Affirmativè, & ſic præferendus eſt Clericus laico, vir fœminæ, fidelis infideli. Juſtum autem ordinem non ſervare eſt peccatum tantùm veniale, quandoque nullum, ſi inferior, & minùs dignus meliùs ſciat modum baptizandi, vel ſi ob decentiam, quòd infans nondum ſit ab utero Matris perfectè egreſſus, convenientius ſit, quòd fœmina baptizet.

35. Poteſt-ne Parochus extra caſum neceſſitatis baptizare extra ſuam Parochiam?

Reſp. Sine alterius Parochi, vel Epiſcopi licentia, vel Vicarii illius loci, non poteſt: & ſi hoc facit, peccat mortaliter, quia ju-

riſdictionem alterius ingreditur, & perturbat.

36. Si nullus alius ſit præſens, quàm Pater, vel Mater, in caſu neceſſitatis poſſunt baptizare proprium Infantem?

Reſp. Poſſunt, extra tamen neceſſitatem peccant mortaliter, ſi baptizent, & amittunt *jus* petendi debitum.

37. Quinam excluduntur à collatione Baptiſmi?

Reſp. Omnes Angeli, ſive boni, ſive mali; Animæ ſeparatæ, Infantes nondum habentes uſum rationis, Amentes, Ebrii, & omnes qui incapaces ſunt ſcire id, quod agunt, & referre propriam intentionem ad id, in quo conſiſtit ſubſtantia hujus Sacramenti.

38. Poſſunt-ne duo ſimul baptizare, itaut *unus* applicet materiam, & abluat; alter verò applicet formam, & proferat verba?

Reſp. Negativè: Quia non verificatur forma, ſcilicet, Ego te baptizo, & abluo, licèt proferatur more Græcorum: Baptizetur ſervus Chriſti, vel baptizet te Chriſtus; ſubintelligitur enim ſemper, Per me. Hurtadus tamen docet, quòd in caſu neceſſitatis ſub conditione poteſt dari à duobus Baptiſma, putà v. gr. ut vel mutus, vel neſciens formam abluat, & cœcus proferat verba; elapſo tamen periculo docet iterùm rebaptizari debere puerum ſub conditione.

39. Quænam requiritur intentio in baptizante?

Reſp. Requiritur intentio baptizandi ſecundùm id, quod præſcribit, & intendit Eccleſia, vel ſaltem faciendi id, quod faciunt Catholici; & licèt quis hoc faceret intuitu lucri, peccaret quidem, & eſſet ſimoniacus, tamen Baptiſma eſſet validum. In regionibus, in quibus cohabitant Hæretici cum Catholicis, ſentit Gamachius eſſe validum Baptiſmum collatum ſub intentione faciendi id, quod intendit Religio illa noviter ab Hæreticis excogitata, dummodò actua-

actualiter habeat intentionem generalem facien-di id, quod Chriſtus inſtituit, & vera Eccleſia ſancivit; per hanc enim intentionem generalem corrigitur ille error particularis, qui eſt potiùs circa effectum Sacramenti, non circa rem, & ſubſtantiam ipſius.

40. Si quis putans baptizare puerum baptizaret puellam, eſſet ne validum hoc Baptiſma?

Reſp. Univerſaliter valet; quia intentio baptizantis cadit ſupra objectum præſens, capax Baptiſmi; ſive autem ſit puer, vel puella eſt ſemper objectum capax: & error hic accidentalis eſt, non tangens ſubſtantiam rei. Si autem hic habeat intentionem adeò reſtrictam, ſcilicet baptizandi maſculum, & non fœminam, Baptiſma non valeret, & baptizans peccaret mortaliter, quia non fungeretur benè, & rectè munere ſuo.

41. Si quis non baptizaret aqua benedicta reperta in Fonte baptiſmali, ſed alia aqua naturali, peccaret-ne?

Reſp. Qui utitur alia aqua, quàm benedicta, in baptizando ſolemniter, peccat mortaliter, quia violat præceptum Eccleſiæ in materia graviſſima: in baptizando autem privatim, & in caſu neceſſitatis, nullum eſt peccatum.

42. Si quis eſt baptizatus privatim propter neceſſitatem, debent-ne ulteriùs in Eccleſia ſuppleri cæremoniæ?

Reſp. Affirmativè; ſi autem ſemel fuerint iſtæ cæremoniæ adhibitæ, non ſunt reiterandæ, etiamſi eſſet reiterandum Baptiſma, quod repertum fuit nullum, & invalidum.

43. Eſt ne neceſſarium ad valorem Baptiſmi, quòd interveniat Patrinus, qui teneat baptizandum ad Fontem?

Reſp. Neceſſarium non eſt, ſed ſine gravi neceſſitate omitti non debet. Ex præcepto Concilii Tridentini debet Patrinus eſſe, vel unus tantùm, vel una tantùm, vel unus, & una.

44. Si Parentes plures aſſignent ad infan-

tem tenendum, ſunt-ne omnes Patrini?

Reſp. In tali caſu baptizans ex pluribus aſſignatis debet determinare duos, ne violetur id quod eſt à Concilio præſcriptum; contra quod tamen facere, non eſt niſi peccatum veniale, juxta Sanchez; hæc enim prohitio non eſt adeò gravis, ut obliget ſub lethali. Si autem Parochus baptizans, ex ignorantia, vel conniventia, nihil aliud determinet, omnes illi, qui tenent Creaturam, ſunt Patrini contrahentes affinitatem ſpiritualem modo infrà deſcribendo: licèt enim Concilium prohibeat pluralitatem Patrinorum, non tamen declarat nullam cognationem ſpiritualem, caſu quo fiat id: ita Sanchez.

45. Si nullus ſit aſſignatus ad tenendum Creaturam: neque à Parentibus, neque à Parocho, quiſnam contrahit cognationem ſpiritualem?

Reſp. Duæ opiniones allegantur à Sanchez, quarum prima mihi probabilior videtur, & eſt, quòd omnes tangentes Creaturam, cùm baptizatur, contrahunt; quia cùm Concilium Tridentinum nihil circa hoc determinet, ſtandum erit rigori antiquorum Canonum, qui faciunt omnes contrahere, qui tangunt Creaturam, ſicuti apparet ex Capite ultimo de Cognatione ſpirituali in ſexto. Secunda reſponſio eſt, quòd nullus contrahat, quia dum Tridentinum mandat determinari eos, qui teneant, dum nullus determinatur, nullus contrahit, quia non eſt poſita conditio ſtatuta à Concilio.

46. Si determinati à Parocho, vel à Parentibus ad Creaturam tenendam ad Fontem, illam non tangant: contrahunt-ne cognationem ſpiritualem?

Reſp. Cum communi negativè, niſi illam in veſtium extremitate ſaltem tangant. Sotus ſuſtinet in Baptiſmo adultorum ſufficere ſolam præſentiam, & deſtinationem, neque ullum requiri contactum. Verùm non video hujus differentiæ rationem.

47. Eſt-ne neceſſarium, quòd non ſolùm tangatur Creatura, ſed etiam quòd Patrini determinati reſpondeant ad Catechiſmum?

Reſp. Hoc neceſſarium non eſt, quia Canones facientes mentionem de hac cognatione ſpirituali non loquuntur de reſponſione, ſed ſolùm de contactu: quod utique clariùs elucet in Baptiſmo adulti, qui per ſe, non per alium reſpondet.

48. Si aſſignati ad tenendam Creaturam illam non tangant, ſed alii, iſti ſecundi non aſſignati contrahunt-ne cognationem ſpiritualem?

Reſp. Cum Sanchez, ſecundi contrahunt: quod videtur probabile.

49. Poteſt-ne contrahi hæc ſpiritualis cognatio per Procuratorem tenentem nomine alicujus abſentis?

Reſp. Authores in hoc ſunt hinc inde diviſi, & ſatis probabile eſt, quòd non contrahant: quia iſta actio tenendi, & levandi à Fonte, perſonalis eſt; quod miniſterium non poteſt per alium ſuppleri. Verùm conſuetudo, maximè in Principibus, eſt contraria, Procurator autem nullo modo contrahit, quia exercet hoc munus nomine alterius ſine onere contrahendi: unde nulla obligatio, & onus poteſt in eo oriri.

50. Si Parochus nolit ex juſta cauſa acceptare Patrinos determinatos à Parentibus, & alios ſubſtituat, quinam contrahunt cognationem ſpiritualem?

Reſp. Si determinati à Parentibus tangant, verè contrahunt: acceptatio enim Parochi non eſt conditio appoſita à Sacris Canonibus, ſed ſolùm munus Parochi eſt videre, num ſint idonei.

51. Si nullus Patrinus aſſignetur à Parentibus, & aſſignetur unus à Parocho, contrahit-ne hic cognationem ſpiritualem?

Reſp. Affirmativè: quia eſt munus Parochi providere, ut celebretur Baptiſmus cum omnibus cæremoniis ab Eccleſia ſtatutis, inter quas

una eſt, ut interveniat Patrinus. Hinc ſi nullus ſit aſſignatus à Parentibus, ſubſtitutus à Parocho, utpotè legitimè introductus, verè contrahit.

52. Quænam eſt cauſa legitima, ut Parochus non acceptet deſtinatos à Parentibus?

Reſp. Si habeant aliquem defectum canonicum, ſcilicet, ſi ſint ambo mares, vel fœminæ, ſi eſſent Religioſi, vel Hæretici, quibus interdicitur ab Eccleſia munus, & Officium Patrini. Hinc, etſi tangerent, & levarent à Sacro Fonte, adhuc non contraherent, quia ſunt à Parocho legitimè excluſi.

53. Si quis teneat Puerum ad Baptiſmum privatum domi, qui confertur in caſu neceſſitatis, contrahit-ne cognationem ſpiritualem?

Reſp. Sanchez docet, affirmativam & negativam opinionem eſſe ex æquo probabiles; affirmativa quidem, quia Baptiſmus privatus eſt verus Baptiſmus, neque Canones ullam faciunt differentiam inter privatum, & ſolemnem quoad hoc; negativa verò, quia cùm munus, & officium Patrini contrahentis, ſit juxtà cæremonias inſtitutas ab Eccleſia pro Baptiſmo ſolemni, in privato non habet locum, neque uſus conſuevit denominare Patrinum ſic privatè tenentem.

54. Puer privatè baptizatus in caſu neceſſitatis defertur ad Eccleſiam, ubi ſupplentur cæremoniæ: tenentes in tali ſolemnitate contrahunt-ne cognationem ſpiritualem?

Reſp. Negativè, quia illæ cæremoniæ non ſunt Baptiſmus, neque regeneratio ſpiritualis, & hoc declaratum eſſe à Congregatione Cardinalium ſupra Concilium, teſtatur Laurentius Guadagno. Hinc ſi quis teneat Puerum in Baptiſmo, qui poſteà declaretur invalidus ob defectum aliquem eſſentialem, neque contrahit: in Baptiſmo autem dubio contrahit, quia in dubio tutior pars eſt eligenda.

55. Puer Hebræi, vel Infidelis Idololatræ tenetur

netur ad Sacrum Fontem à duobus deputatis à Parocho, contrahunt-ne iſti cognationem ſpiritualem cum infideli?

Reſp. Negativè, quia cognatio ſpiritualis eſt relativa ad duas perſonas; cùm ergo infidelis ſit incapax cognationis ſpiritualis ex parte ſui, eò quòd cùm non pertineat ad gremium Eccleſiæ, neque ligatur obligationibus inductis à Lege canonica; neque fidelis, qui eſt capax, contrahit, quia relativa ſunt ſimul natura.

56. Quamnam obligationem habet Patrinus erga puerum, quem ſuſcipit ad Fontem?

Reſp. Habet obligationem illam erudiendi in ſpiritualibus, pertinentibus ad ſalutem. Panormitanus notat nunc apud Catholicos ferè nullam habere obligationem, quia filii, ſi veint attendere, abundè habent hanc eruditionem à propriis Parochis.

57. Pater in gravi neceſſitate baptizat, vel tenet puerum proprium ad Baptiſma; contrahit-ne impedimentum uſus Matrimonii cum propria Uxore reddens illum illicitum?

R. Negativè, quia tunc ob neceſſitatem benè, & ſanctè operatur, ſicque nulla pœna canonica eſt punibilis: Et ſic declaraſſe recenſet Laurentius Guadagno Joan. VIII. *in Capite Limina* 30. *q.* 1. Extra autem neceſſitatem, ſi per ignorantiam inculpabilem, qua ignoret hoc eſſe illicitum, vel per errorem neſciens à ſe baptizandum non eſſe ſuum filium, illum baptizet, nullum jus petendi debitum amittit ex eadem ratione, quia cùm nō interveniat culpa, neque juſtè poteſt puniri. Si autem ſcienter teneat, ex communi Doctorum opinione contra Suarez amittit jus petendi debitum.

58. Quænam eſt cognatio ſpiritualis, quæ contrahitur in Baptiſmo?

Reſp. Eſt vinculum canonicum, quod oritur ratione regenerationis ſpiritualis, ex quo inter ſic alligatos nequit contrahi Matrimonium, niſi poſita diſpenſatione.

59. Inter quaſnam perſonas contrahitur hæc cognatio ſpiritualis?

Reſp. Primò inter Baptizantem, & Baptizatum; ſecundò inter ſuſceptores Baptizati cum Baptizato, & vocatur Paternitas; tertiò inter ſuſceptores Baptizati, & Baptizantem, cum Patre, & Matre Baptizati, & vocatur Compaternitas; ſic poſt Concilium Tridentinum. Unde unus ſuſceptor, ſeu Patrinus cum Matrina, qui levant puerum ad Fontem, nullam inter ſe cognationem ſpiritualem contrahunt. Hinc Maritus & Uxor ſi teneant puerum alterius ad Baptiſma, nullum contrahunt impedimentum. Aliqui Doctores docent peccare venialiter, quia faciunt contra Jus Canonicum antiquum; quod tamen ſicut ablatum fuit per Concilium Tridentinum, ita neque ulla incurritur culpa.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

AB ALEXANDRO VIII.

27. Valuit aliquando Baptiſmus ſub hac forma collatus: In nomine Patris, &c. prætermiſſis illis verbis, Ego te baptizo.

28. Valet Baptiſmus collatus à Miniſtro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi obſervat, intùs verò in corde ſuo apud ſe reſolvit. *Non intendo facere quod facit Eccleſia.*

# CAPUT V.

## *De Sacramento Confirmationis.*

1. QUid eſt Confirmatio?

Reſp. Eſt Sacramentum novæ legis, quo homo Baptizatus, & viator inungitur per Sacrum Chriſma in fronte manu Epiſcopi ſub præſcripta verborum forma, ut confirmetur, & corroboretur in fide.

2. Eſt

2. Eſt ne Sacramentum neceſſarium ad ſalutem?

Reſp. Cum Bonacina, neque eſt neceſſarium neceſſitate medii, cùm hæc neceſſitas ex Evangelio deduci non poſſit; neque neceſſitate præcepti; nullibi enim habetur hoc præceptum.

3. Qui ſcienter omitteret accipere hoc Sacramentum, peccaret-ne?

Reſp. Cum Suarez, ſi omiſſio fiat vel cum ſcandalo, vel cum contemptu, utique eſt peccatum lethale; ſine contemptu, & ſine ſcandalo, ob puram, & craſſam negligentiam in locis, ubi viget perſecutio Fidei, & neceſſitas illam fortiter proteſtandi, adhuc eſſet peccatum grave, quia privaret ſe remedio valdè utili in tali circumſtantia ad ſalutem reportandam: extra iſtam circumſtantiam, Sotus, Victoria, Filliucius, Suarez, docent nullum eſſe peccatum, quia contra nullum præceptum quis facit; quod mihi videtur difficile, ſaltem quoad peccatum veniale acediæ ex torpore, & negligentia in re valdè utili ad gratiam ſaltem augendam cum parvo, vel nullo incommodo. Sanctus Bonavantura, & S. Antoninus cum pluribus tenent eſſe peccatum grave, quia cùm vita iſta plena tentationibus ſit, etiam contra fidem, deliberatè omittens ſumere hoc Sacramentum, privat ſe medio utili, & facili, quo roboratur ad illas vincendas. Hinc peccat ſaltem contra charitatem erga ſe ipſum, animam propriam non præmuniens remedio à Chriſto Domino inſtituto, cum parvo incommodo contra nociva.

4. Quiſnam eſt Miniſter ordinarius hujus Sacramenti?

Reſp. Eſt ſolus Epiſcopus, qui in propria Diœceſi ſuos Diœceſanos licitè confirmare poteſt; extra ſuam Diœceſim, vel in ſua Diœceſi nō Diœceſanos validè, non verò licitè confirmat, niſi de commiſſione Ordinarii illius, qui confirmare debet. Dixi, ordinarius; nam ut extraordinarius, ex delegatione Summi Pontificis, ſimplex Sa-

cerdos licitè, & validè confirmare poteſt; non tamen Diaconus.

5. Epiſcopus poteſt-ne delegare Sacerdotem ad confirmandum ſuos ſubditos?

Reſp. Negativè, quia Epiſcopus poteſt delegare ſolùm circa ea, quæ ſunt juriſdictionis, non verò Ordinis, & officii.

6. Clericus habens epiſtolas dimiſſorias à ſuo Epiſcopo, ut poſſit ab alio ordinari; ſi non ſit confirmatus, poteſt-ne ab eodem ante ordinationem confirmari?

Reſp. Affirmativè, quia qui vult finem, vult etiam media neceſſaria ad finem, proinde Confirmationem ante Ordinationem. Hinc docet Bertau, quòd poteſt etiam abſolvi ab eodem ab irregularitate occulta, quia hæc abſolutio eſt medium ad licitè recipiendos Ordines.

7. Quænam eſt materia hujus Sacramenti?

Reſp. Materia remota eſt Chriſma confectum ex oleo olivarum, & balſamo per Epiſcopum conſecrato; quam tamen conſecrationem, ſeu benedictionem, poſſe fieri à ſimplici Sacerdote de commiſſione Summi Pontificis, docet Suarez: proxima verò eſt unctio Chriſmatis in fronte, ubi Chriſmate formatur crux, qua miles Chriſtianus roboratur hoc Sacramento; qui debet apertè eam in fronte portare ad confitendum Chriſtum ſine erubeſcentia, & timore.

8. Quænam eſt forma hujus Sacramenti?

Reſp. Sunt verba hæc ab Epiſcopo prolata: Signo te ſigno Crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

9. Quare poſt Confirmationem Epiſcopus dat alapam confirmato?

Reſp. Ut confirmatus diſcat, quòd deinceps debet patienter ſuſtinere injurias, & tormenta ſibi ab aliis ob Chriſti fidem illata.

10. Quodnam eſt ſubjectum capax hujus Sacramenti?

Reſp.

Reſp. Eſt quilibet baptizatus, quamvis eſſet amens, vel expers uſus rationis, vel proximè moriturus; circumſtantiæ enim iſtæ, cùm non impediant effectus hujus Sacramenti, neque debent impedire ejus collationem.

11. Requiruntur-ne aliæ circumſtantiæ ad validam, & licitam receptionem hujus Sacramenti?

Reſp. Si confirmandus habeat uſum rationis, debet eſſe in gratia, & ſi manè hoc Sacramentum conferatur, Filliucius putat eſſe valdè decens, & conveniens, quòd ſit jejunus.

12. In quanam ætate debet quis confirmari?

Reſp. Circa ætatem ſervandus eſt uſus approbatus cujuſcumque Eccleſiæ; in primitiva enim Eccleſia ob graves, & imminentes perſecutiones recipiebatur ſtatim poſt Baptiſma. In Hiſpania etiam nunc, ut refert Fernandez, confertur anno ſecundo ætatis. Apud nos mos eſt conferendi hoc Sacramentum habentibus uſum rationis; proinde in ætate ſeptem annorum, quo tempore, cùm infantes ſint capaces tentationis, præmuniri debent, ne cadant. Quod etiam docetur à Catechiſmo, juſſu Concilii Tridentini edito.

13. Quinam ſunt effectus Confirmationis?

Reſp. Primò, gratia habitualis, & Sacramentalis, ſcilicet, cum jure ad habenda ſpecialia auxilia ad vincendas tentationes contra fidem; ſecundò, character indelebilis, quo Chriſtianus inſignitur: & ideò ratione characteris iterari non poteſt Confirmatio.

14. Si quis ſcienter bis recipiat Confirmationem, peccat-ne, & incurrit aliquam pœnam canonicam?

Reſp. Peccat peccato ſacrilegii: quantum ad pœnam, alii apud Sanchez volunt hunc eſſe irregularem, alii verò non, cùm nullibi in Sacris Canonibus talis pœna reperiatur.

15. Quantum ad cognationem ſpiritualem,

quæ ex Sacri Chriſmatis ſuſceptione oritur, idem dicendum, quod de Baptiſmo. Solùm remanet dubium, an ſi quis non confirmatus alium teneat ad Confirmationem, adhuc cognationem contrahat. Authores apud Sanchez *de impedimentis Matrimonii* hinc inde ſentiunt. Utraque Sententia eſt ex æquo probabilis; & quidem negativa, cùm enim Eccleſia prohibeat, ut non confirmatus teneat ad Confirmationem, ille invalidè tenet; ex actione autem invalida nihil ſequitur.

## CAPUT VI.

### *De Euchariſtia.*

Sectio I. *De præcepto communionis, & Viatici.*

Sectio II. *De materia, forma, effectu, & Miniſtro hujus Sacramenti.*

Sectio III. *De Euchariſtia, ut Sacrificiū eſt.*

Sectio IV. *De offerente Sacrificium Miſſæ.*

Sectio V. *De perſona, cui, & pro qua offertur.*

Sectio VI. *De modo celebrandi, & offerendi.*

1. HOc Sacramentum pluribus appellatur nominibus; & primò propter ejus excellentiam, quia continet in ſe auctorem omnium Sacramentorum, dicitur Sanctiſſimum & Venerabile Sacramentum; ſecundò dicitur Euchariſtia, hoc eſt bona gratia, quia continet Jeſum fontem omnium gratiarum; dicitur Communio, quia fideles manducantes idem Chriſti Corpus fiunt unum corpus myſticum Chriſti; dicitur Viaticum, quia præparat viam ad gloriam, & animam roborat, ut iter ſanctæ æternitatis perficiat. Eſt etiam Sacrificium, de cujus nominis ſigni-

gnificatione, & eſſentia dicemus in propria Sectione.

2. Quid eſt Euchariſtia?

Reſp. Eſt Sacramentum, in quo ſub ſpeciebus panis & vini conſecrati, Corpus, Sanguis, Anima Chriſti, & Divinitas continentur ob nutrimentum ſpiritualis vitæ, in Baptiſmo receptæ, & ob illius conſervationem & propagationem.

3. Quomodo differt Euchariſtia ab aliis Sacramentis?

Reſp. Differt præcipuè per duo; primò; quòd alia Sacramenta ſunt ſigna ſenſibilia rei ſacræ ſanctificantis animam, ſcilicet gratiæ; Euchariſtia autem non ſolùm ſignificat gratiam, ſed Chriſtum auctorem gratiarum. Secundò, quia nullum Sacramentum confert gratiam per modum cibi nutrientis, conſervantis, & propagantis vitam ſpiritualem in Baptiſmo receptam, ſicuti facit Euchariſtia.

4. Quid docet Fides circa hoc Sacramentum?

Reſp. Præcipuè tria; primò, quòd poſt verba conſecrationis à Sacerdote prolata, ſubſtantia panis convertitur in Corpus Chriſti, & ſubſtantia vini convertitur in Sanguinem Chriſti, itaut nihil ſubſtantiæ panis & vini remaneat, ſed ſola accidentia, quæ vocantur ſpecies Sacramentales. Hæc actio converſiva panis & vini in Corpus & Sanguinem Chriſti vocatur Tranſubſtantiatio. Secundò, docet ſub ſpeciebus panis eſſe ſubſtantiam Corporis Chriſti, & ſub ſpeciebus vini eſſe ſubſtantiam Sanguinis, & hæc quidem ibi reperiri ex vi verborum conſecrationis, ſeu, ut loquuntur Theologi, formaliter, ceterùm per concomitantiam ſub ſpeciebus panis eſt etiam Sanguis, & ſub ſpeciebus vini eſt etiam Corpus, & ſub utriſque eſt Anima, & ejus Divinitas, atque adeò totus Chriſtus Dominus: hinc tantum accipit, qui ſub utraque ſpecie communicat, quantum qui in altera ſolùm. Tertiò, docet Chriſtum manere ſub

ſpe-

ſpeciebus modo ſpirituali, hoc eſt totus in toto, & totus in qualibet parte minima, & ſenſibili ſpecierum, tam ante, quàm poſt illarum diviſionem, & tamdiu manet ſub illis, quamdiù non corrumpitur.

5. Eſt-ne etiam tota Trinitas ſub ſpeciebus conſecratis?

Reſp. Eſt per circuminſeſſionem, ut loquuntur Theologi Scholaſtici, quatenus divinæ perſonæ propter identitatem, quam habent cum Divinitate, ſunt ubicumque eſt Divinitas.

## SECTIO I.

*De præcepto Communionis, & Viatici.*

1. EStne hoc Sacramentum ad ſalutem neceſſarium?

Reſp. Reſpectu infantium, qui non pervenerunt ad uſum rationis, adeòque incapaces ſunt ſubjectionis ad aliquam legem, non eſt neceſſarium. Quoad adultos verò, qui jam pervenerunt, eſt neceſſarium neceſſitate præcepti poſitivi divini, contenti in Joanne *cap. 6. Niſi manducaveritis carnem Filii hominis*, &c. Et præcepti Eccleſiaſtici, juſta ea quæ mox dicenda ſunt.

2. Quo tempore obligatur quis recipere Euchariſtiam?

Reſp. De Jure Divino quis tenetur in articulo mortis: unde ſecundùm antiquam conſuetudinem Eccleſiæ Viaticum traditur infirmis: ex quo colligitur, hoc præceptum receptum eſſe per Apoſtolicam traditionem. Suarez tamen putat, quòd qui octo, aut decem diebus communicaſſet ante periculum mortis, eſſet ab obligatione hujus præcepti excuſatus. Tenemur etiam multoties in vita illud ſumere ob ſpiritualem corroborationem animæ: quia tamen tempus ſumendi non eſt à Chriſto declaratum, ideò ſtandum eſt Eccleſiæ præcepto, quod obligat ſingulos fideles ad communicandum ſemel ſaltem in

anno.

anno, tempore Paſchatis, in propria Parochia, vel in Eccleſia Metropolitana: Hoc autem tempus Paſchale non eſt reſtringendum ad tres dies feſtos Paſchæ, vel ad totum tempus Paſchale: ſed juxta conceſſionem Eugenii Tertii poteſt ſatisfieri huic Præcepto à Dominica Palmarum uſque ad octavam Paſchæ incluſivè. Ubi autem conſuetudo obtinuit dilationem hujus temporis à prima Dominica Quadrageſimæ uſque ad Dominicam in Albis, adhuc quis ſatisfacit præcepto, ſi intra tale tempus communicet: ita Azorius.

3. A quanam ætate incipit obligatio ſumendi Euchariſtiam?

Reſp. Licèt in hoc certa regula univerſalis dari nequeat, nihilominùs juxta Bonacinam, neque incipit ante decimum annum, neque poſt decimum quintum communiter. Unde intra hoc tempus, judicio parentum, Confeſſarii, & Parochi, poteſt differri Communio, uſque dum habeatur prudens & ſufficiens judicium ad diſcernendum hunc panem cœleſtem à pane communi, & quotidiano.

4. Si quis culpabiliter, vel inculpabiliter tempore Paſchatis Communionem non ſumpſerit, poteſt-ne illam differre uſque ad annum ſequentem?

Reſp. Licèt nonnulli Doctores affirment non teneri, quia elapſum eſt tempus obligationis; tamen affirmativa ſententia eſt certior, quia præceptum Eccleſiæ eſt virtualiter duplex; primò ſcilicet, quòd ultra annum non differatur Communio: ſecundò, aſſignat tempus Paſchatis, tamquam convenientius, & decentius propter talium dierum ſolemnitatem: his ergo elapſis manet, & urget obligatio prima communicandi ſemel in anno. Et talis eſt uſus, & conſuetudo Eccleſiæ adſtringendi ſub cenſura fideles, non communicatos in Paſchate, ad Sacram Communionem ſumendam extra illud tempus, abſque eo quòd expectetur ſubſequens Paſcha.

5. Sin

5. Si quis tempore Paſchatis culpabiliter Communionem non accipit, eſt-ne excommunicatus?

Reſp. A jure eſt interdictus ab ingreſſu Eccleſiæ, & privatus Eccleſiaſtica ſepultura: nihilominùs ſolent Epiſcopi ad aliorum exemplum, & terrorem eos ſpecialiter excommunicare.

6. Poteſt-ne Confeſſarius differre ob cauſam, Paſchalem Communionem ſui pœnitentis?

Reſp. Affirmativè ex Alario *verbo Euchariſtia*, qui citat pro ſe caput, *Omnis utriuſque ſexus, de pœnitentia, & remiſſione*.

7. Quo in loco tenetur quis ſumere Communionem?

Reſp. Extra tempus Paſchale, in quacumque Eccleſia: ut verò ſatisfacit præcepto annuæ Communionis in Paſchate, debet communicare vel in propria Parochia, vel in alia Eccleſia de ſui Parochi licentia, ſecùs non ſatisfacit præcepto.

8. Quænam diſpoſitiones requiruntur ad hoc, ut quis dignè & cum fructu recipiat hoc Sacramentum?

Reſp. Primò, ex parte animæ intentio actualis, vel virtualis communicandi: qui enim manducaret Hoſtiam ad ſedandam famem, utique ſpiritualiter non manducaret. Secundò, ſtatus gratiæ: unde ſi quis habeat conſcientiam peccati lethalis, debet priùs confiteri; neque ſufficit actus contritionis, niſi deſit copia Confeſſarii, & urgeat neceſſitas communicandi. Tertiò, quòd non ſit excommunicatus; per hanc enim pœnam ſeparantem à fidelium communione, quis privatur paſſiva Sacramentorum receptione. Ex parte corporis requiritur, quòd à media nocte antecedenti ſit jejunus jejunio naturali, & non laboret tali morbo, quo particulam deglutire nequeat, vel ſit periculum vomendi.

9. Quid facere debet ille, qui dum flectit genua ad Altare, recordatur alicujus peccati lethalis obliti in Confeſſione?

Reſp.

Reſp. Si ſine ſcandalo recedere poteſt, & confiteri, tenetur hoc facere; ſi autem immineat ſcandalum, ut in publicis Communionibus quæ fiunt in diebus ſolemnioribus, doleat quantùm fieri poteſt, procurando actum contritionis, & proponat confiteri.

9. Eſt-ne talis obligatus confiteri data proxima occaſione, & quamprimùm?

Reſp. Licèt hoc laudabile ſit, non tenetur tamen juxta Bertau, quia Tridentinum *ſeſſ.*13. *c.*7. hoc præcipit Sacerdotibus, qui celebraverunt, non verò laicis, qui communicarunt.

10. Si quis injuſtè & nulliter excommunicatus ſit, poteſt-ne accedere ad Communionem?

Reſp. Ex Alario, qui citat pro ſe Navarrum, & Suarez, quòd nulliter excommunicatus, cùm in foro conſcientiæ excommunicatus non ſit, poteſt ſecretò communicare, ſi abſit ſcandalum, ſcilicet non videatur cenſurarum contemptor; imò & publicè in eo loco, in quo ignoratur excommunicatio.

11. Circa diſpoſitiones corporis, jam dixi de jejunio naturali; ſed dubium eſt, utrum ſi quis abluendo unam, vel alteram oris partem, guttam aquæ deglutiat, vel etiam parum cibi veſpertini, qui remanſerit in ore, poſſit Communionem accipere?

Reſp. Affirmativè: quia hæc deglutitur per modum ſalivæ, non verò per modum potus; ita etiam cibus relictus intra dentes, quia pertinet ad comeſtionem veſpertinam.

12. Si quis detinens in ore oſſa aliqua perſici, vel quid ſimile, inadvertenter illa deglutiat, poteſt-ne accedere ad Communionem?

Reſp. Affirmativè, quia oſſa non habent rationem cibi; hoc autem eſt ſignum ad dignoſcendum id, quod habet rationem cibi; & eſt illud, quod tranſit in ſubſtantiam aliti, & non emittitur, ſicuti recipitur in ſtomacho: oſſa autem emittuntur, ſicuti recipiuntur. Hinc aliter

ſenſi

ſenſi Bononiæ de quadam Nobili Matrona, quæ manè ornans ſe, incautè deglutivit unionem, ſeu perlam: hæc enim nutrit, & non emittitur, ſicuti recipitur.

13. Pollutio nocturna, & copula conjugalis cauſa prolis, vel reddendi debitum, impediunt ne acceſſum ad Communionem?

Reſp. Negativè cum Alario, niſi reddant hominem ineptum ad res divinas, & ſpirituales devotè peragendas, eò quòd, putà, relinquerint phătaſmata impura in mente, & diſtractionem magnam.

14. Idem ne dicendum eſt de pollutione cum negligentia veniali, & de copula conjugali voluptatis gratia?

Reſp. Tales prohiberi debent, ne accedant ad Communionem, ut dicit Sanctus Gregorius relatus à Divo Thoma *part. 3. q. 80. art. 7. ad ſecundum*. Multò magis id dicendum de fornicatione, aut pollutione voluntaria: ſi tamen adſit ſcandalum. Communicans ſe poſt dicta peccata, per confeſſionem jam expiata, non peccaret lethaliter. Prohibitio enim hæc eſt de conſilio, non de præcepto.

15. Qua hora poteſt quis ſumere Communionem?

Reſp. Quavis hora, dummodo ſit jejunus: hora tamen congruentior eſt matutina juxta ſtylum Eccleſiæ.

16. Poteſt-ne quis in die Paraſceves communicari Communione laica, quæ communiter omnibus fidelibus exhibetur?

Reſp. Negativè juxta Decretum Congregationis Rituum, relatum ab Alario, quæ ſtatuit ſervandam eſſe conſuetudinem Eccleſiæ univerſalis, quæ jam diù obtinuit, ut ea die non niſi infirmis Euchariſtia miniſtretur.

17. Si quis probabiliter dubitet, quòd media nox proximè tranſacta fuerit, cùm ultimò aliquod comederit, vel biberit, poteſt-ne Communionem ſumere?

Reſp.

Reſp. In æquali dubio non poteſt, quia poſſeſſio ſtat pro Communione; ſi tamen magis probabiliter exiſtimet mediam noctem non fuiſſe elapſam, poteſt communicare, etiamſi habeat aliquam formidinem partis oppoſitæ: ita Alarius citans Sanchez. Ubi non eſt niſi unicum horologium, ſtatim ſonato primo pulſu horæ dimidiæ noctis, craſtino communicaturus nihil poteſt edere, vel bibere.

18. Circa ſumptionem Viatici, hæc occurrunt: Poteſt-ne infirmus pluries in eadem infirmitate ſumere Communionem per modum Viatici?

Reſp. Si ſit eadem infirmitas, non poteſt: ſi autem infirmitas mutet ſtatum, puta, ſi febri acutæ ſuperveniat riſipula, vel novus morbus, poteſt, quia tunc reperitur in novo mortis periculo: quapropter toties Viaticum ſumere poteſt, quoties in novo mortis periculo conſtituitur. Si autem periculum duret octo, vel decem diebus, poteſt iterum communicari; poſt enim tantam dilationem fraudari non debet novo cibo ſpirituali contra novas tentationes. Ita Alarius, & Navarra.

19. Eſt neceſſe, quò infirmus, qui Viaticum ſumit, ſit jejunus.

Reſp. Negativè; ratione enim tantæ neceſſitatis animam corroborandi contra tentationes, noluit hanc obligationem, quæ infirmis nimis onerosa foret, inducere Eccleſia; & aliunde diſpoſitio jejunii ad Communionem non eſt de jure Divino, ſed tantùm Eccleſiaſtico.

20. Publicis peccatoribus, puta uſurariis, adulteris, & ſimilibus, eſt-ne Viaticum denegandum?

Reſp. Affirmativè, niſi dent ſigna pœnitentiæ publicitùs, & ſatisfaciant Eccleſiæ, & ſint confeſſi, & occaſiones peccandi ejiciant, ſicuti Parochis Rituale præſcribit.

21. Morte plectendis eſt-ne neganda Communio?

Reſp.

Reſp. Danda eſt, ſi ſint aliunde diſpoſiti, ſcilicet pœnitentes, & confeſſi; & talis eſt Urbis conſuetudo eam concedendi ante quatuor horas, quàm ducantur ad ſupplicium. Poteſt ipſis dari etiam poſt cibum, quando nec anticipari poteſt Communio, nec differri ſupplicium: ita Suarez, qui dum aſſerit poſſe in periculo mortis communicari non jejunum, addit, quòd parum refert hoc mortis periculum provenire ab intrinſeco, vel ab extrinſeco; ubi autem conſuetudo eſt in contrarium, ſcilicet denegandi Communionem, Judex non peccat, ait Victorinus, ſi non permittat eos communicari.

22. Eſt-ne dandum Viaticum perpetuò amentibus, & Dæmoniacis, ſeu obſeſſis?

Reſp. Si amentes in fine vitæ rationis compotes fiant, & deſiderium Communionis oſtendant, & putentur in gratia, Communio eis neganda non eſt niſi fortè eſſet periculum vomitus, aut contemptus; danda etiam eſt obſeſſis, niſi conſtet eos torqueri à Dæmone pro aliquo crimine: tunc enim habendi ſunt pro excommunicatis. Ita Alarius citans D. Thomam.

23. Peccat-ne ſemper mortaliter, qui Viaticum in mortis periculo ſumere non vult?

Reſp. Si hoc faciat citra contemptum, & ſcandalum, & præviè ad infirmitatem, puta, ſi duobus, vel tribus diebus anteà communicatus ſit, non peccat mortaliter. Imò Cajetanus vult eum neque peccare, ſi Communionem Paſchalem ſumpſit. Verùm hæc ſententiam mihi videtur nimis ampla, & puto, quòd ſaltem peccet contra charitatem ſui, ſi in tempore tantæ neceſſitatis negligat uti remedio adeò ſalubri cum parvo incommodo.

24. Si Sacerdos non habet paratam aliam Hoſtiam ad communicandum infirmum, poteſt-ne dare partem ſuæ?

Reſp. Affirmativè ex Alario, qui etiam addit hoc fieri poſſe ex alia qualibet rationabili cauſa,

putà ad communicandum ſanum, qui aliunde communicari non poteſt; Ita Alarius cum pluribus. Nunquam tamen, neque ad commuicandum infimum, neque ſanum, poteſt quis extra Miſſam conſecrare.

25. Si infirmus haberet maximam oris ſiccitatem, ratione cujus Hoſtiam deglutire non poſſet niſi ei miniſtretur ſimul cum vino, poſſet-ne hoc fieri?

Reſp. Cum Alario, qui citat Suarez, quòd poteſt hoc fieri; nec refert, ſi prius aliquid vini deſcendat.

26. Si infirmus ſumere non poteſt Viaticum ratione vomitus, poteſt-ne ad eum deferri Euchariſtia, ut illam veneretur?

Reſp. Negativè, ex Decreto Pii V. & Congregationis Concilii, relato ab Alario.

27. Qui curam gerunt infirmi, & nolunt eum monere de Viatico ſumendo, ne illum contriſtent, & ſic augeant vim morbi, peccant-ne?

Reſp. Peccant mortaliter, & maximè Tutor, Pater, Dominus, & Maritus, cæterique, qui præſunt reſpectu ſui ſubditi, ſi non moneant in re tanti momenti: neque ſolum peccant non monendo in neceſſitate Viatici, ſed etiam Communionis Paſchalis; maximè ſi ſciant eos non communicaturos, niſi moneantur.

28. Eſt-ne alius caſus, in quo urgeat præceptum Communionis?

Reſp. Affirmativè, ſi ſcilicet ad vincendas graves tentationes prudentis judicio neceſſaria ſit Communio, tunc monitus peccat mortaliter, ſi non communicet. Ita Alarius, & Valentia.

29. Quot modis recipi poteſt hoc Sacramentū?

Reſp. Tribus modis, ſcilicet Sacramentaliter, ut cùm recipitur Corpus Chriſti; ſpiritualiter, cùm ſcilicet quis recipit ſolùm deſiderio, non verò actu: tertiò Sacramentaliter & ſpiritualiter, cùm quis recipit & deſiderio, & actu, & Sacramentum, & fructum Sacramenti.

Pro-

*Propoſitiones damnatæ, ad hoc Caput reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 55. Præcepto Communionis annuæ ſatisfit per ſacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens Confeſſio & communio etiam in iis, qui gentiliter vivunt, eſt nota prædeſtinationis.

Ab ALEXANDRO VIII. 24. Sacrilegi ſunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis ſuis pœnitentiam egerint.

25. Similiter arcendi ſunt à Sacra Communione, quibus nondum ineſt amor Dei puriſſimus, & omnis mixtionis expers.

## SECTIO II.

### *De materia, forma, effectibus, & Miniſtro Sacramenti Euchariſtiæ.*

1. QUænam eſt materia Corporis?

Reſp. Eſt panis azymus apud Latinos, apud Græcos fermentatus. Panis debet eſſe ex tritico, vel ex iis quæ à tritico generantur, ſcilicet *ſegala*. Excluduntur omnia legumina, inſuper & hordeum & far; & qui in iſtis conſecraret, peccaret mortaliter. Si in triticea farina ſit modica quantitas alterius materiæ, adhuc licitè quis ea utitur pro hoſtiis conficiendis. Panis debet eſſe factus aqua naturali, ut docet D. Thomas, quia aqua in farina ponitur tamquam pars ſubſtantialis panis. Panis pulverizatus non eſt materia hujus Sacramenti propter nimiam alterationem, ratione cujus non conſervat ampliùs rationem panis uſualis: Sacerdos Latinus apud Græcos nequit conſecrare in fermentato: Græcus tamen apud Latinos indifferenter conſecrare poteſt & in azymo, & in fermentato.

2. Quæ-

2. Quænam eſt materia Calicis?

Reſp. Ex Tridentino eſt vinum de vite ex uvis expreſſum, cui admiſceri debet modica quantitas aquæ, ſcilicet una aut altera gutta. Hinc nequit conſecrari acetum, vel agreſta: quia primum eſt vinum corruptum, & ſecundum nondum habet ſubſtantiam vini. Vinum aceſcens, ſeu quod incipit aceſcere, eſt quidem materia ſufficiens Calicis, quia nondum amiſit ſubſtantiam vini, ſed tantùm eſt in via ad amittendum; peccat tamen mortaliter Sacerdos, in eo conſecrans. In neceſſitate licet conſecrare in muſto, recenter expreſſo ex uvis maturis, eſt enim verum virum. Ita Divus Thomas. Vinum congelátum ex Suarez eſt ſufficiens materia, & conſecratio in eo facta tenet. Si admiſceatur vino conſecrando aqua non naturalis, puta roſacea, conſecratio tenet, quia aqua non eſt de neceſſitate Sacramenti, ſed ſolùm ad ſignificandum myſterium. Peccat tamen Sacerdos mortaliter, hoc faciens contra uſum communem Eccleſiæ. Si magno dolio vini admiſceantur aliquæ guttæ conſecratæ, licèt aliqui exiſtiment poſſe bibi; Suarius tamen ſaniùs putat hoc reſervandum eſſe ad pios uſus propter reverentiam ſpecierum conſecratarum, quæ admixtæ ſunt, propter quarum contactum & incorporationem totum vinum remanet benedictum.

3. Quæ aqua ponitur in Calice?

Reſp. Non ponitur ex neceſſitate Sacramenti, ita ut, ſi non ponatur, materia ſit inepta ad recipiendum Chriſti Sanguinem; ſed ad ſignificandam aquam, quæ ſimul cum Sanguine difluxit à latere Chriſti Domini.

4. Quænam eſt forma eſſentialis hujus Sacramenti?

Reſp. Forma eſſentialis quoad Corpus eſt, *Hoc eſt enim corpus meum*: quoad Sanguinem eſt, *Hic eſt enim Calix Sanguinis mei*. Ly *enim* eſt particula accidentalis adjuncta & appoſita per Di-

Divum Petrum, ut docet Bellarminus *lib.* 4. *c.*4. Reliqua verba expreſſiva effuſionis Sanguinis pro nobis ſunt de integritate ſubſtantiali hujus Sacramenti.

5. Qui relinqueret hoc verbum *enim*, vel alia verba, quæ ſunt de ſubſtantia, licèt non de eſſentia conſecrationis, peccaret-ne?

Reſp Si voluntariè hoc faceret, peccaret mortaliter; ſicuti etiam ſi mutaret formam hujus Sacramenti, eam proferendo per verba idem exprimentia; forma enim, & materia Sacramentorum, quæ ab Eccleſia præſcribuntur, ſunt ſub præcepto, non ſub conſilio.

6. Cùm totum Corpus reperiatur ſub ſpeciebus ſanguinis, & totus Sanguis ſub ſpeciebus corporis, quare Chriſtus Dominus hoc Sacramentum ſub utraque ſpecie inſtituit?

Reſp. Primò, ad ſignificandum Sacrificium Crucis cruentum, in quo Corpus ſeparatum eſt à toto Sanguine. Secundò, cùm inſtitutum ſit per modum refectionis ſpiritualis, ad eam perfectè ſignificandam aſſumi debent ſpecies cibi, & potus.

7. Quinam ſunt effectus Sacramenti Euchariſtiæ?

Reſp. Primò, augere gratiam in recipiente Sacramentum; eſt enim per modum cibi ſpiritualiter corroborantis, & nutrientis. Secundò, præſervare à peccatis, non ſolùm venialibus, ſed etiam mortalibus; cùm enim roboret animam, debet illam præſervare à venialibus, quæ debilitant, & à mortalibus, quæ occidunt vitam ſpiritualem animæ. Hinc trahi auxilia ſpecialia, congrua loco, tempori, occaſioni, ad vincendas tentationes, & reprimendum ſenſum, ad virtutes exercendas, & vitia fuganda; hoc enim eſt ſpiritualiter roborare animam, facere totum id reſpectu vitæ ſpiritualis, quod facit cibus reſpectu materialis. Tertiò, delet peccata venialia, & mortalia, oblita ſi fuerint.

8. Quan-

8. Quandonam hoc Sacramentum auget gratiam?

Reſp. Ex Cajetano, quoad uſque durat Chriſtus ſub ſpeciebus, continuò gratiam auget, & uberiorem confert, ſi creſcat fervor, & devotio recipientis. Alii verò recentiores exiſtimant, quòd in inſtanti, in quo degluttiuntur ſpecies, & tranſeunt ad ſtomachum: tunc enim propriè, & in rigore dicitur Chriſtus manducari. Hinc qui tamdiu in ore ſpecies retineret, ut ipſæ alteravantur, & corrumperentur, non reciperet gratiam Sacramentalem; non verificaretur enim manducatio Chriſti, proinde neque promiſſio gratiæ facta manducanti, juxta illud: *Qui manducat me, & ipſe vivet propter me.*

9. Qui reciperet majorem Hoſtiam, vel plures parvas ſimul, reciperet-ne majorem gratiam?

Reſp. Quoad opus operatum non reciperet plus gratiæ, quia omnes particulæ ab eodem manducatæ habent rationem unius refectionis ſpiritualis; quoad opus operantis, facile eſt, quòd plus gratiæ recipiat, quia major quantitas ſpecierum plus durat ſine alteratione, adeòque præſentia Chriſti diuturnior majorem gratiam cauſabit juxta proportionem devotionis & fervoris, quo communicatus ſe gerit.

10. Qui communicat ſub utraque ſpecie, recipit-ne plus gratiæ, quàm Laicus communicans ſub ſpecie Panis tantùm?

Reſp. Per ſe loquendo, non plus gratiæ recipitur ab uno, quàm ab alio: totus enim Chriſtus æqualiter ſub alterutra, ac ſub utraque ſpecie continetur. Alii tamen tenent, quòd plus gratiæ recipiatur à communicante ſub utraque ſpecie, quia perfectior refectio eſt ſub ſpecie panis & vini, quàm illa ſub ſpecie panis tantùm. Prima ſententia videtur mihi probabilior, quia cauſa gratiæ eſt Chriſtus, & cùm ſpecies Panis contineant Sanguinem, æquè reficiunt ſi diviſim, ac ſi unitim ſumantur. Hoc certum eſt ex Tridentino, nul-

gratia neceſſaria ad ſalutem, defraudari eo, qui unam ſpeciem ſolùm ſumunt.

11. Poteſt-ne Laicus tangere hoſtiam conſecratam?

Reſp. Ex Divo Thoma relato ab Alario, in caſu neceſſitatis, puta quia in terram decidat, neque ſit Sacerdos, aut Diaconus, qui eam elevet, poteſt eam tangere, etiamſi Laicus eſſet in mortali. Hac eadem ſententia utendum putavi, cùm vel caſu, vel ex incuria Sacerdotis particula decidat inter ubera mulieris: ad conſulendum enim puritati, decentius putarem, quòd mulier ſua manu eam tangeret, quàm Sacerdos.

12. Quinam eſt Miniſter ordinarius hujus Sacramenti?

Reſp. Sacerdos juriſdictionem habens Parochialem erga ſuos ſubditos, vel alii de permiſſione illius, vel etiam Diaconus jubente Parocho, qui vel fatigatus, vel occupatus in alio Sacro Miniſterio, hoc non poteſt præſtare. Hinc ſi ſimplex Sacerdos Euchariſtiam miniſtret ſine permiſſione Parochi, peccat mortaliter: ſufficit autem licentia tacita, ſeu bona fides, qua putetur Parochus rectè habiturum, quod factum eſt. Sic Alarius citans plures. Valentia ab eodem citatus tenet, quòd præſente, & eo reclamante, poteſt communicare eum, cui Parochus iniquè negaret Euchariſtiam petenti, & ea indigenti. Verùm malitia Parochi in hoc caſu debet eſſe omninò evidens & certa, ita ut non ſit locus dubitandi, quòd eam neget ex juſto motivo.

13. Regulares ex privilegio miniſtrare poſſunt Euchariſtiam cuicumque accedenti extra diem Paſchatis: Diana tamen tenet, quòd dies Paſchatis intelligenda eſt formaliter pro Communione Paſchali: & ſic à die Palmarum ad Dominicam in Albis incluſivè, remittere debent ad Parochos eos, qui communicant ad ſatisfaciendum præcepto. Optima tamen & laudabilis eſt conſuetudo Regularium, qui in ſolemnitate

te Paſchali tobaleas pro communione laicali non ponunt. Nihilominùs ſi Communio Paſchalis impleta ſit, vel ſit intra debitum tempus implenda, non peccant mortaliter Regulares, qui piam aliquam perſonam communicant, neque incidunt in excommunicationem. Ita Alarius.

14. Poteſt-ne aliquando negari Communio peccatori eam petenti?

Reſp. Primò, ſi peccator publicus ſit, & petat publicè, denegari ei debet; ſi autem peccator publicus ſit, & occultam pœnitentiam egerit, confeſſus nempè ſit, & dederit ſigna veri doloris; nihilominùs ob ſcandalum neganda eſt ei Communio, donec publicè ſatisfaciat: niſi fortè ſit in periculo proximo mortis. Tunc enim ſufficiet, ut ſigna veri doloris det aſtantibus, & pro temporis opportunitate ſatisfaciat quantum poteſt. Sotus tamen relatus ab Alario tenet, quòd quando quis eſt peccator publicus, & notorius notorietate juris, & ſententiæ, & aliò migrat, ubi chriſtianè vivit, huic publicè accedenti conferendum eſt Sacramentum, ſi verò peccator publicus ſecretò emendatus, ſecretò petat, huic concedenda eſt Communio. Addit tamen Suarez, quòd in hoc caſu Communio adeò debet eſſe occulta, ut poſteà divulganda non ſit.

15. Si quis ſolùm in Confeſſione ſciat occultum ſtatum malum alicujus exiſtentis in lethali, poteſt-ne ei miniſtrare Sacramentum Euchariſtiæ?

Reſp. Si aliunde non habeat cauſam ſufficientem denegandi Communionem, non poteſt eam denegare ex ſcientia & cognitione habita tantùm in Confeſſione, in nullo enim caſu licet ſigillum Confeſſionis violare, & uti ſcientia Confeſſionis pro non facienda actione, & aliter poneretur.

16. Poteſt-ne Sacerdos ſibi miniſtrare Euchariſtiam?

Reſp. Cum Alario & Diana, in caſu neceſſi-

tatis ſibi miniſtrare poteſt. Hoc enim Sacramentum non requirit miniſtrum perſonaliter diſtinctum à ſuſcipiente; & de facto Sacerdotes ſe communicant in Paraſceve. Intellige ergo, quòd ſi ſit magnum Feſtum, & ſacrificare non poſſit, vel etiã alia die magnæ devotionis cauſa, & non ſit alius miniſtrans, poterit ſibi hanc miniſtrare, ne fraudetur fructu tanti Sacramenti, dummodò abſit ſcandalum, & non ſit alius Sacerdos.

17. Exiſtente Diacono, & eo deferente Viaticum ad parochum, debet-ne ille ſumere Viaticum propriis manibus, an verò à Diacono?

Reſp. Præpoſitus à Diana citatus docet ipſum debere ſumere à Diacono: Durandus verò docet, quòd eo aſportato ad Sacerdotem moribundum debet ille propriis manibus ſibi miniſtrare; & hoc tanquam probabilius tenet Diana.

18. Miniſtrans Euchariſtiam in lethali peccatne mortaliter?

Reſp. Cum Divo Thoma affirmativè, quia miniſtrare Sacramentum eſt actus Ordinis, qui verſatur circa Sacramentum omnium Sacramentorum, quapropter operatur graviter contra reverentiam debitam, illud miniſtrans in lethali. Vaſquez, quem ſequitur Diana, tenet eum mortaliter non peccare, quia Sacramentum miniſtrare non eſt illud conficere, & proinde non eſt miniſter Chriſti ad gratiam cauſandam, ſed ſolùm applicat id, quod cauſat gratiam: & addit, quòd ſicuti peccator tangens Chriſtum in terris exiſtentem, non propterea peccavit mortaliter; ſic neque miniſter eum tangens ſub ſpeciebus: nihilominus, ad ſummum, vix hoc probabile puto de miniſtro neceſſitatis, cùm deeſt alius idoneus, qui miniſtret Euchariſtiam; non autem de miniſtro ordinario, & ſolemnitatis.

19. Poteſt-ne in articulo mortis, deficiente alio miniſtro, quis petere & recipere Viaticum à Sacerdote excommunicato, vel hæretico?

Reſp. Si adſit ſcandalum, & Religionis infamia,

miæ, vel ſi ex hoc actu quis videretur, aut cenſurarum contemptor, aut à Catholica Fide ad ſectam hæreticam tranſiens, hoc fieri non poſſet; hinc quia ſemper aliquid horum intervenit, non admitto ſententiam aſſerentium, infirmum non potentem alia Sacramenta ſumere, poſſe ab hæretico deferente Viaticum illud accipere ratione ſummæ neceſſitatis, quæ non habet legem.

20. Quomodo deferenda eſt Euchariſtia ad Infirmum?

Reſp. Deferenda eſt in habitu Eccleſiaſtico, ſcilicet ſaltem cum Superpelliceo & Stola, lumine præcedente. Non eſt tamen improbabile, quòd ſi iter longum faciendum eſt, cùm defertur ad ruſticos procul ab omni Eccleſia, tempore hyemali & pluviæ, ſine irreverentia poſſit Sacerdos in Pyxide, vel involutam in Corporali in ſinu ſuo clam deferre; ubi tamen hæc conſuetudo introducta non eſt, hic uſus nullo modo debet permitti. In locis hæreticorum hoc eſt certius, & ut referunt, qui apud ipſos degerunt, iſte modus deferendi eſt continuò uſitatus. Bonacina putat in caſu neceſſitatis, & præciſo ſcandalo, Euchariſtiam porrigi poſſe etiam ſine Superpelliceo, & Stola. In eadem autem neceſſitate communicandi infirmum non licet ſine veſtibus ſacris conſecrare. Debet inſuper Sacerdos deferre Viaticum recitando pias preces ab Eccleſia conſuetas in hujuſmodi delatione, inſuper incedere cum gravitate, & modeſtia: & licèt in neceſſitate feſtinare debeat, ne infirmus decedat ſine Viatico; non tamen præſtaſſe veſte ſacra indutum currere, ſicuti currere debet, ut ait Sanctus Thomas, in caſu miniſtrandi Baptiſmum, vel Pœnitentiam. Ubi eſt conſuetudo, poteſt etiam Sacerdos ob nimiam loci diſtantiam, illam deferre ſuper equum manſuetum, ex quo non ſit periculum lapſus; non licet tamen Pixidem dare portandam à laico: ſed potiùs ſi Parochus ſit fatigatus, debet eam portare in burſa à collo decenter pendente.

21. Poteſt-ne tempore peſtis porrigi Euchariſtia medio aliquo inſtrumento, vel deponi in ſcutella, ut ab ægro ſumatur?

Reſp. Cum Bonacina, hoc non licet, ſed manu porrigenda eſt; nonnulli tamen apud Dianam putant, præciſo ſcandalo, & periculo lapſus in terram, poſſe per inſtrumentum ritè confectum ad hunc uſum porrigi.

22. Peccat-ne, qui Euchariſtiam miniſtrat ſine precibus antecedenter juxta Eccleſiæ ritum conſuetis?

R. Citra contemptum, & ſcandalum, hic peccat ſaltem venialiter: ſi autem ſine veſte ſacra, lumine, & præviis orationibus Euchariſtiam miniſtraret, nullo modo excuſarem eum à lethali.

23. Conſecratione facta poſſunt-ne particulæ conſecratæ tribui alteri Sacerdoti, ut expeditiùs populum expectantem communicet?

Reſp. Negativè, quia tam hoſtiæ parvæ, quàm magnæ ſpectant ad unam, & eamdem victimam, circa quam omnia perfectè còmpleta non ſunt ante ſumptionem Sacerdotis; omnes enim oblationes, benedictiones, & orationes ſubſequentes pertinent tam ad hoſtiam magnam, quàm ad particulas; & ſicuti Sacerdos nequit dare partem hoſtiæ magnæ populo, antequam ipſe ſumpſerit; ita neque permittere, quòd parvæ diſtribuantur. Qui aliter facit, eum cenſet peccare mortaliter Card. de Lugo; in neceſſitate eum excuſat ab omni peccato Tamburin. de ſacrif. Miſſ. c. 6.

24. Paſtor, qui tempore peſtis ob mortis periculum Communionem non dat in extremo vitæ, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Affirmativè, & quidem contra juſtitiam, & charitatem; Sacerdos verò, qui Paſtor non eſt, & abſente, vel nolente Parocho, vocatur ad Viaticum miniſtrandum, ſi neget miniſtrare, peccat ſolum contra charitatem.

25. Ubinam aſſervanda eſt Euchariſtia?

Reſp. Debet aſſervari in qualibet Eccleſia, Paro-

Parochiali, ut eam commodè Parochus ad Infirmos deferre poſſit. Debet inſuper retineri in Pixide, quæ de neceſſitate non debet eſſe benedicta; nec poteſt retineri in Sacellis nobilium, vel in Choro Monialium, vel intra ſepta Monaſterii, ut præcipit Tridentinum.

26. Si ob gravem culpam Parochi lampas per diem, vel noctem, non ardeat ante Venerabile Sacramentum, peccat ne mortaliter?

Reſp. Affirmativè, non autem ſi per horam tantùm, ratione parvitatis materiæ.

27. Hæc de miniſtro diſtributionis: nunc autem de miniſtro conſecrationis, qui eſt ſolus Sacerdos validè ordinatus.

## SECTIO III.

### *De Euchariſtia, ut Sacrificium eſt.*

1. QUare Sacrificium Euchariſticum dicitur Miſſa?

Reſp. Ex Divo Thoma, quia hæc Sacroſancta Hoſtia fuit nobis à Deo miſſa pro redemptione hominum, & nos iterùm remittimus illam ad Deum miniſterio Sacerdotum; hinc puto meliùs judicare, quantùm ad nominis etymologiam, quòd hoc nomen Miſſa derivatum ſit à verbo latino Mitto, ita ut idem ſit Miſſa, quod Miſſio, quàm quòd derivatum ſit à verbo Hæbraico Miſſach, quod idem ſignificat, ac oblatio, vel munus voluntarium, Deo oblatum.

2. Quid eſt Miſſa?

Reſp. Eſt Sacrificium conſiſtens in conſecratione Panis & Vini, & eſt actus latriæ, qui fit in recognitionem ſupremi dominii Dei, & in ſignum noſtræ ſervitutis.

3. Quiſnam inſtituit Miſſam?

Reſp. Chriſtus Dominus in ultima Cœna, cui Eccleſia ſucceſſivè ſanctè & prudenter adjunxit aliquas cæremonias & preces, ad hoc ut majori cum reverentia & fructu Sacer-

doris & adſtantium celebretur.

4. Quot ſunt partes eſſentiales Sacrificii Miſſæ?

Reſp. Sunt tres, ſcilicet oblatio, conſecratio, & conſumptio: oblatio duplex eſt, altera panis, & vini, quæ fit in offertorio; altera poſt conſecrationem, qua offertur Corpus Chriſti, & ejus Sanguis Patri Æterno, & hæc eſt eſſentialis; prima enim ad hanc ſecundam ordinatur. Conſecratio eſt actio, qua fit res ſacra, ſcilicet qua Sacerdos nomine Chriſti, dum dicit, Hoc eſt Corpus meum, convertit panem in Corpus Chriſti, & vinum in Sanguinem. Conſumptio, ſeu conſummatio eſt actio, qua Corpus & Sanguis Chriſti poſitum per conſecrationem, & oblationem in honorem Dei, & animarum ſalutem, manducando deſtruitur, & ceſſat eſſe ſub illis ſpeciebus, ſub quibus antecedenter erat.

5. Quotuplex eſt Sacrificium Miſſæ?

Reſp. Triplex, propitiatorium, impetratorium, & ſatisfactorium. Dicitur propitiatorium, quatenus confert offerenti augmentum gratiæ, & auxilii ejuſdem, niſi ponatur obex ad contritionem, & amorem Dei ſuper omnia eliciendum, & etiam ſecundùm ſe, ex Div. Thom. in 4. diſt. 12. qu. 1. ad 1. delet venialia ex conſequenti. Dicitur impetratorium, quia impetrat nobis à Deo beneficia ſpiritualia, & temporalia; & licèt non ſemper Deus ſuccurrat noſtris neceſſitatibus, pro quibus oratur in Miſſa, hoc ideò fit, quia non ſemper expedit animarum ſaluti ſic præſtò eſſe. Dicitur ſatisfactorium, quia ſatisfacit pro pœna debita in Purgatorio pro peccatis mortalibus, & venialibus deletis per gratiam quoad culpam, non quoad totam rationem Pœnæ. Hinc effectus Sacrificii Miſſæ ſunt etiam tres, primus ſcilicet augere gratiam, ſecundus impetrare quæ petimus, tertius ſatisfacere pro peccatis: ibi autem effectus magis, vel minùs communicantur, juxta menſuram devotionis, & diſpoſitionis ſanctæ, in qua reperitur Sacerdos.

SE-

## SECTIO IV.

### *De offerente Sacrificium Miſſæ.*

1. QUot ſunt offerentes Sacrificium Miſſæ?

Reſp. Tres: nam primus offerens eſt Chriſtus, qui ſempiternum habet Sacerdotium; ſecundus eſt Sacerdos; tertius ſunt, qui dederunt eleemoſynam pro Sacrificio qui offerunt etiam ipſi per Sacerdotem ſacrificantem, relatè ad quos in Canone dicitur, *Vel offerunt*; demùm adſtantes omnes.

2. Quales ſunt diſpoſitiones requiſitæ ex parte Sacerdotis offerentis ad Sacrificium fructuosè offerendum?

Reſp. Ex parte corporis debet eſſe jejunus; ex parte animæ debet eſſe ritè ordinatus, non ſuſpenſus, non excommunicatus, non irregularis, non cum conſcientia alicujus lethalis, & demùm cum intentione celebrandi, ſine quibus diſpoſitionibus peccat mortaliter offerens Sacrificium: & ſi non ſit ritè ordinatus, nec validè, nec licitè offert, ut etiam ſi non habeat ſaltem virtualem intentionem celebrandi. Præterea debet præparare ſe aliquibus precibus ad celebrandum, & ad colligendum animum pro reverentia tanti Sacrificii, & poſteà gratias agere: inſuper antea recitare Matutinum illius diei: quæ tamen, cùm ſint ſub conſilio, non ſub præcepto, ad peccatum mortale non obligant, niſi fortè ratione ſcandali. Celebrare ante Matutinum recitatum, ab aliquibus notatur ſub mortali; plerique dicunt, ſine cauſâ eſſe tantùm veniale; quod exiſtimo magis probabile, cùm nullibi reperiatur tam grave præceptum ſub comminatione mortis æternæ. Cauſa ſufficiens eſſe poteſt neceſſitas ſtudendi, ſcribendi, aut aliud ſimile exercitium Clericis decens & licitum, & multò magis officium pietatis erga proximum exercendum, putà viſitare infirmum, illi inſervire, cathechizare ignorantem, vel quid ſi-

mile; quæ opera ſunt optimæ diſpoſitiones, & præparationes ad celebrandum.

3. Quando quis eſt in lethali, peccat-ne ſemper mortaliter, ſi celebraret?

Reſp. Si urgeat neceſſitas, & non ſit copia Confeſſarii, tunc tenetur actum contritionis procurare, antequam celebret, & ſic excuſabitur à culpa. Ne tamen plus, quàm par eſt, extendantur hujuſmodi excuſationes, placet hìc cũ Alario caſus neceſſitatis ex defectu copiæ Confeſſarii explicare.

4. Caſum ergo neceſſitatis intellige, primò, ſi immineat periculum vitæ Sacerdoti celebraturo, vel alteri per Viaticum communicando, pro quo non adſint particulæ conſecratæ: ſecundò, ſi non poſſit omittere Sacrificium Miſſæ ſine gravi infamia, aut ſcandalo, quæ aliter nequeant evitari: tertiò, neceſſitas abſolvendi Sacrificium Miſſæ alterius Sacerdotis, qui peracta conſecratione Corporis, morte, aut gravi infirmitate corripiatur, ita ut Miſſam complere nequeat: quartò, quando quis jam Altari admotus recordatur peccati lethalis antecedenter obliti, & non confeſſi: quintò, cùm tenetur ex officio celebrare, ut frequenter accidit in parvis plebiculis, ubi ſi quis die feſto non celebraret, plures ruſtici Miſſam non audirent, & murmurarent de Sacerdote non celebrante. Addit inſuper Alarius ſententiam alicujus, quæ tantam probabilitatem non habet, ſicut cæteri caſus relati, ſcilicet cùm nuper deceſſit anima probabiliter indigens Sacrificio, aut ſi tantus ſit fervor peccatoris, ut ſperet ex hujuſmodi ſumptione ſe maximè adjuvandum contra peccatum.

5. Copia Confeſſarii tunc dicitur deeſſe; primò, cùm quis loqui non poteſt, aut eo ſaltem idiomate, quo à Confeſſario intelligatur, neque peccatum ſuum aliquo ſigno externo poteſt exprimere: ſecundò, cùm quis rationabiliter & prudenter timet eum Sacerdotem, qui ſolus adeſt, non ſervaturum ſecretum, aut audita confeſſione gravem injuriam, vel damnum illi, aut proximo ſuo illaturum.

turum. Advertendum tamen, quòd ſi hujuſmodi pœnitens habeat alia mortalia, ex quorum confeſſione nullum timeat damnum, tenetur iſta ſubjicere, reticendo illud, unde adeſt probabile periculum, vel revelationis, vel damni. Tertiò, cùm quis habet peccatum reſervatum Superiori, quem adire non poteſt, nec facultatem petere; tenetur tamen reſervatum cum non reſervatis confiteri, ut ab illo indirectè abſolvatur, cum onere iterùm confitendi apud habentem authoritatem: quartò, quando adeſt tantū Sacerdos non approbatus, aut excommunicatus, aut ſimilibus pœnis irretitus.

6. Quod, & quotuplex peccatum committit celebrans in lethali?

Reſp. Peccatum ſacrilegii propter gravem injuriam, quam infert rei ſacratiſſimæ. Circa ly *quotuplex*, res eſt controverſa; alii enim putant eſſe unicum, ſed graviſſimum, & tribus æquivalens; alii eſſe triplex, quia conficit Sacramentum in lethali, ſibi miniſtrat in lethali, & ſumit in lethali: primi volunt eſſe unicum, quia eſt unica actio realis habens malitiam oppoſitam unicæ virtuti tantùm, ſcilicet Religioni. Tu tene pro libito, & cave, ne ſive unicum, ſive triplex committas, qui enim manducat, & bibit indignè, judicium ſibi manducat, & bibit.

7. Quamnam obligationam habet Sacerdos, qui celebravit in lethali in caſu neceſſitatis deficiente copia Confeſſarii?

Reſp. Obligatur à Concilio Tridentino ad confitendum quàm primùm: ly *quàm primùm* in iis, qui quotidie celebrant, ſufficienter ſalvatur, ſi ante aliam Miſſam craſtinam confiteantur; in aliis verò, cùm ſe offert prima occaſio confitendi: & adverte, quòd eam etiam cum aliquo incommodo procurare tenetur intra unam, vel alteram diem; ſi enim dilatio fiat per tres, aut plures dies, quomodo obediunt præcepto confitendi quàm primùm?

8. Quænam intentio requiritur in Sacerdote ad conſecrandum?

gratia neceſſaria ad ſalutem, defraudari eo' qui unam ſpeciem ſolùm ſumunt.

11. Poteſt-ne Laicus tangere hoſtiam conſecratam?

Reſp. Ex Divo Thoma relato ab Alario, in caſu neceſſitatis, puta quia in terram decidat, neque ſit Sacerdos, aut Diaconus, qui eam elevet, poteſt eam tangere, etiamſi Laicus eſſet in mortali. Hac eadem ſententia utendum putavi, cùm vel caſu, vel ex incuria Sacerdotis particula decidat inter ubera mulieris: ad conſulendum enim puritati, decentius putarem, quòd mulier ſua manu eam tangeret, quàm Sacerdos.

12. Quinam eſt Miniſter ordinarius hujus Sacramenti?

Reſp. Sacerdos juriſdictionem habens Parochialem erga ſuos ſubditos, vel alii de permiſſione illius, vel etiam Diaconus jubente Parocho, qui vel fatigatus, vel occupatus in alio Sacro Miniſterio, hoc non poteſt præſtare. Hinc ſi ſimplex Sacerdos Euchariſtiam miniſtret ſine permiſſione Parochi, peccat mortaliter: ſufficit autem licentia tacita, ſeu bona fides, qua putetur Parochus rectè habiturum, quod factum eſt. Sic Alarius citans plures. Valentia ab eodem citatus tenet, quòd præſente, & eo reclamante, poteſt communicare eum, cui Parochus iniquè negaret Euchariſtiam petenti, & ea indigenti. Verùm malitia Parochi in hoc caſu debet eſſe omninò evidens & certa, ita ut non ſit locus dubitandi, quòd eam neget ex juſto motivo.

13. Regulares ex privilegio miniſtrare poſſunt Euchariſtiam cuicumque accedenti extra diem Paſchatis: Diana tamen tenet, quòd dies Paſchatis intelligenda eſt formaliter pro Communione Paſchali: & ſic à die Palmarum ad Dominicam in Albis incluſivè, remittere debent ad Parochos eos, qui communicant ad ſatisfaciendum præcepto. Optima tamen & laudabilis eſt conſuetudo Regularium, qui in ſolemnitate

te Paſchali tobaleas pro communione laicali non ponunt. Nihilominùs ſi Communio Paſchalis impleta ſit, vel ſit intra debitum tempus implenda, non peccant mortaliter Regulares, qui piam aliquam perſonam communicant, neque incidunt in excommunicationem. Ita Alarius.

14. Poteſt-ne aliquando negari Communio peccatori eam petenti?

Reſp. Primò, ſi peccator publicus ſit, & petat publicè, denegari ei debet; ſi autem peccator publicus ſit, & occultam pœnitentiam egerit, confeſſus nempè ſit, & dederit ſigna veri doloris; nihilominùs ob ſcandalum neganda eſt ei Communio, docec publicè ſatisfaciat: niſi fortè ſit in periculo proximo mortis. Tunc enim ſufficiet, ut ſigna veri doloris det aſtantibus, & pro temporis opportunitate ſatisfaciat quantum poteſt. Sotus tamen relatus ab Alario tenet, quòd quando quis eſt peccator publicus, & notorius notorietate juris, & ſententiæ, & aliò migrat, ubi chriſtianè vivit, huic publicè accedenti conferendum eſt Sacramentum, ſi verò peccator publicus ſecretò emendatus, ſecretò petat, huic concedenda eſt Communio. Addit tamen Suarez, quòd in hoc caſu Communio adeò debet eſſe occulta, ut poſteà divulganda non ſit.

15. Si quis ſolùm in Confeſſione ſciat occultum ſtatum malum alicujus exiſtentis in lethali, poteſt ne ei miniſtrare Sacramentum Euchariſtiæ?

Reſp. Si aliunde non habeat cauſam ſufficientem denegandi Communionem, non poteſt eam denegare ex ſcientia & cognitione habita tantùm in Confeſſione, in nullo enim caſu licet ſigillum Confeſſionis violare, & uti ſcientia Confeſſionis pro non facienda actione, & aliter poneretur.

16. Poteſt-ne Sacerdos ſibi miniſtrare Euchariſtiam?

Reſp. Cum Alario & Diana, in caſu neceſſi-

tatis ſibi miniſtrare poteſt. Hoc enim Sacramentum non requirit miniſtrum perſonaliter diſtinctum à ſuſcipiente; & de facto Sacerdotes ſe communicant in Paraſceve. Intellige ergo, quòd ſi ſit magnum Feſtum, & ſacrificare non poſſit, vel etiã alia die magnæ devotionis cauſa, & non ſit alius miniſtrans, poterit ſibi hanc miniſtrare, ne fraudetur fructu tanti Sacramenti, dummodò abſit ſcandalum, & non ſit alius Sacerdos.

17. Exiſtente Diacono, & eo deferente Viaticum ad parochum, debet-ne ille ſumere Viaticum propriis manibus, an verò à Diacono?

Reſp. Præpoſitus à Diana citatus docet ipſum debere ſumere à Diacono: Durandus verò docet, quòd eo aſportato ad Sacerdotem moribundum debet ille propriis manibus ſibi miniſtrare; & hoc tanquam probabilius tenet Diana.

18. Miniſtrans Euchariſtiam in lethali peccat-ne mortaliter?

Reſp. Cum Divo Thoma affirmativè, quia miniſtrare Sacramentum eſt actus Ordinis, qui verſatur circa Sacramentum omnium Sacramentorum, quapropter operatur graviter contra reverentiam debitam, illud miniſtrans in lethali. Vaſquez, quem ſequitur Diana, tenet eum mortaliter non peccare, quia Sacramentum miniſtrare non eſt illud conficere, & proinde non eſt miniſter Chriſti ad gratiam cauſandam, ſed ſolùm applicat id, quod cauſat gratiam: & addit, quòd ſicuti peccator tangens Chriſtum in terris exiſtentem, non proptereà peccavit mortaliter; ſic neque miniſter eum tangens ſub ſpeciebus: nihilominus, ad ſummum, vix hoc probabile puto de miniſtro neceſſitatis, cùm deeſt alius idoneus, qui miniſtret Euchariſtiam; non autem de miniſtro ordinario, & ſolemnitatis.

19. Poteſt-ne in articulo mortis, deficiente alio miniſtro, quis petere & recipere Viaticum à Sacerdote excommunicato, vel hæretico?

Reſp. Si adſit ſcandalum, & Religionis infamia,

mia, vel ſi ex hoc actu quis videretur, aut cenſurarum contemptor, aut à Catholica Fide ad ſectam hæreticam tranſiens, hoc fieri non poſſet; hinc quia ſemper aliquid horum intervenit, non admitto ſententiam aſſerentium, infirmum non potentem alia Sacramenta ſumere, poſſe ab hæretico deferente Viaticum illud accipere ratione ſummæ neceſſitatis, quæ non habet legem.

20. Quomodo deferenda eſt Euchariſtia ad Infirmum?

Reſp. Deferenda eſt in habitu Eccleſiaſtico, ſcilicet ſaltem cum Superpelliceo & Stola, lumine præcedente. Non eſt tamen improbabile, quòd ſi iter longum faciendum eſt, cùm defertur ad ruſticos procul ab omni Eccleſia, tempore hyemali & pluviæ, ſine irreverentia poſſit Sacerdos in Pyxide, vel involutam in Corporali in ſinu ſuo clam deferre; ubi tamen hæc conſuetudo introducta non eſt, hic uſus nullo modo debet permitti. In locis hæreticorum hoc eſt certius, & ut referunt, qui apud ipſos degerunt, iſte modus deferendi eſt continuò uſitatus. Bonacina putat in caſu neceſſitatis, & præciſo ſcandalo, Euchariſtiam porrigi poſſe etiam ſine Superpelliceo, & Stola. In eadem autem neceſſitate communicandi infirmum non licet ſine veſtibus ſacris conſecrare. Debet inſuper Sacerdos deferre Viaticum recitando pias preces ab Eccleſia conſuetas in hujuſmodi delatione, inſuper incedere cum gravitate, & modeſtia: & licèt in neceſſitate feſtinare debeat, ne infirmus decedat ſine Viatico; non tamen præſtaſſe veſte ſacra indutum currere, ſicuti currere debet, ut ait Sanctus Thomas, in caſu miniſtrandi Baptiſmum, vel Pœnitentiam. Ubi eſt conſuetudo, poteſt etiam Sacerdos ob nimiam loci diſtantiam, illam deferre ſuper equum manſuetum, ex quo non ſit periculum lapſus; non licet tamen Pixidem dare portandam à laico: ſed potiùs ſi Parochus ſit fatigatus, debet eam portare in burſa à collo decenter pendente.

21. Poteſt-ne tempore peſtis porrigi Euchariſtia medio aliquo inſtrumento, vel deponi in ſcutella, ut ab ægro ſumatur?

Reſp. Cum Bonacina, hoc non licet, ſed manu porrigenda eſt; nonnulli tamen apud Dianam putant, præciſo ſcandalo, & periculo lapſus in terram, poſſe per inſtrumentum ritè confectum ad hunc uſum porrigi.

22. Peccat-ne, qui Euchariſtiam miniſtrat ſine precibus antecedenter juxta Eccleſiæ ritum conſuetis?

R. Citra contemptum, & ſcandalum, hic peccat ſaltem venialiter: ſi autem ſine veſte ſacra, lumine, & præviis orationibus Euchariſtiam miniſtraret, nullo modo excuſarem eum à lethali.

23. Conſecratione facta poſſunt-ne particulæ conſecratæ tribui alteri Sacerdoti, ut expeditiùs populum expectantem communicet?

Reſp. Negativè, quia tam hoſtiæ parvæ, quàm magnæ ſpectant ad unam, & eamdem victimam, circa quam omnia perfectè completa non ſunt ante ſumptionem Sacerdotis; omnes enim oblationes, benedictiones, & orationes ſubſequentes pertinent tam ad hoſtiam magnam, quàm ad particulas; & ſicuti Sacerdos nequit dare partem hoſtiæ magnæ populo, antequam ipſe ſumpſerit; ita neque permittere, quòd parvæ diſtribuantur. Qui aliter facit, eum cenſet peccare mortaliter Card. de Lugo; in neceſſitate eum excuſat ab omni peccato Tamburin. de ſacrif. Miſſ. c. 6.

24. Paſtor, qui tempore peſtis ob mortis periculum Communionem non dat in extremo vitæ, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Affirmativè, & quidem contra juſtitiam, & charitatem; Sacerdos verò, qui Paſtor non eſt, & abſente, vel nolente Parocho, vocatur ad Viaticum miniſtrandum, ſi neget miniſtrare, peccat ſolum contra charitatem.

25. Ubinam aſſervanda eſt Euchariſtia?

Reſp. Debet aſſervari in qualibet Eccleſia,

Paro

Parochiali, ut eam commodè Parochus ad Infirmos deferre poſſit. Debet inſuper retineri in Pixide, quæ de neceſſitate non debet eſſe benedicta; nec poteſt retineri in Sacellis nobilium, vel in Choro Monialium, vel intra ſepta Monaſterii, ut præcipit Tridentinum.

26. Si ob gravem culpam Parochi lampas per diem, vel noctem, non ardeat ante Venerabile Sacramentum, peccat ne mortaliter?

Reſp. Affirmativè, non autem ſi per horam tantùm, ratione parvitatis materiæ.

27. Hæc de miniſtro diſtributionis; nunc autem de miniſtro conſecrationis, qui eſt ſolus Sacerdos validè ordinatus.

## SECTIO III.

### *De Euchariſtia, ut Sacrificium eſt.*

1. QUare Sacrificium Euchariſticum dicitur Miſſa?

Reſp. Ex Divo Thoma, quia hæc Sacroſancta Hoſtia fuit nobis à Deo miſſa pro redemptione hominum, & nos iterùm remittimus illam ad Deum miniſterio Sacerdotum; hinc puto meliùs judicare, quantùm ad nominis etymologiam, quòd hoc nomen Miſſa derivatum ſit à verbo latino Mitto, ita ut idem ſit Miſſa, quod Miſſio, quàm quòd derivatum ſit à verbo Hæbraico Miſſach, quod idem ſignificat, ac oblatio, vel munus voluntarium, Deo oblatum.

2. Quid eſt Miſſa?

Reſp. Eſt Sacrificium conſiſtens in conſecratione Panis & Vini, & eſt actus latriæ, qui fit in recognitionem ſupremi dominii Dei, & in ſignum noſtræ ſervitutis.

3. Quiſnam inſtituit Miſſam?

Reſp. Chriſtus Dominus in ultima Cœna, cui Eccleſia ſucceſſivè ſanctè & prudenter adjunxit aliquas cæremonias & preces, ad hoc ut majori cum reverentia & fructu Sacer-

dotis & adſtantium celebretur.

4. Quot ſunt partes eſſentiales Sacrificii Miſſæ?

Reſp. Sunt tres, ſcilicet oblatio, conſecratio, & conſumptio: oblatio duplex eſt, altera panis, & vini, quæ fit in offertorio; altera poſt conſecrationem, qua offertur Corpus Chriſti, & ejus Sanguis Patri Æterno, & hæc eſt eſſentialis; prima enim ad hanc ſecundam ordinatur. Conſecratio eſt actio, qua fit res ſacra, ſcilicet qua Sacerdos nomine Chriſti, dum dicit, Hoc eſt Corpus meum, convertit panem in Corpus Chriſti, & vinum in Sanguinem. Conſumptio, ſeu conſummatio eſt actio, qua Corpus & Sanguis Chriſti poſitum per conſecrationem, & oblationem in honorem Dei, & animarum ſalutem, manducando deſtruitur, & ceſſat eſſe ſub illis ſpeciebus, ſub quibus antecedenter erat.

5. Quotuplex eſt Sacrificium Miſſæ?

Reſp. Triplex, propitiatorium, impetratorium, & ſatisfactorium. Dicitur propitiatorium, quatenus confert offerenti augmentum gratiæ, & auxilii ejuſdem, niſi ponatur obex ad contritionem, & amorem Dei ſuper omnia eliciendum, & etiam ſecundùm ſe, ex Div. Thom. in 4. diſt. 12. qu. 1. ad 1. delet venialia ex conſequenti. Dicitur impetratorium, quia impetrat nobis à Deo beneficia ſpiritualia, & temporalia; & licèt non ſemper Deus ſuccurrat noſtris neceſſitatibus, pro quibus oratur in Miſſa, hoc ideò fit, quia non ſemper expedit animarum ſaluti ſic præſtò eſſe. Dicitur ſatisfactorium, quia ſatisfacit pro pœna debita in Purgatorio pro peccatis mortalibus, & venialibus deletis per gratiam quoad culpam, non quoad totam rationem Pœnæ. Hinc effectus Sacrificii Miſſæ ſunt etiam tres, primus ſcilicet augere gratiam, ſecundus impetrare quæ petimus, tertius ſatisfacere pro peccatis: ibi autem effectus magis, vel minùs communicantur, juxta menſuram devotionis, & diſpoſitionis ſanctæ, in qua reperitur Sacerdos.

SE-

# SECTIO IV.

## *De offerente Sacrificium Miſſæ.*

R. QUot ſunt offerentes Sacrificium Miſſæ?

Reſp. Tres: nam primus offerens eſt Chriſtus, qui ſempiternum habet Sacerdotium; ſecundus eſt Sacerdos; tertius ſunt, qui dederunt eleemoſynam pro Sacrificio qui offerunt etiam ipſi per Sacerdotem ſacrificantem, relatè ad quos in Canone dicitur, *Vel offerunt*; demùm adſtantes omnes.

2. Quales ſunt diſpoſitiones requiſitæ ex parte Sacerdotis offerentis ad Sacrificium fructuosè offerendum?

Reſp. Ex parte corporis debet eſſe jejunus; ex parte animæ debet eſſe ritè ordinatus, non ſuſpenſus, non excommunicatus, non irregularis, non cum conſcientia alicujus lethalis, & demùm cum intentione celebrandi, ſine quibus diſpoſitionibus peccat mortaliter offerens Sacrificium: & ſi non ſit ritè ordinatus, nec validè, nec licitè offert, ut etiam ſi non habeat ſaltem virtualem intentionem celebrandi. Præterea debet præparare ſe aliquibus precibus ad celebrandùm; & ad colligendum animum pro reverentia tanti Sacrificii, & poſteà gratias agere: inſuper antea recitare Matutinum illius diei: quæ tamen, cùm ſint ſub conſilio, non ſub præcepto, ad peccatum mortale non obligant, niſi fortè ratione ſcandali. Celebrare ante Matutinum recitatum, ab aliquibus notatur ſub mortali; plerique dicunt, ſine cauſâ eſſe tantùm veniale; quod exiſtimo magis probabile, cùm nullibi reperiatur tam grave præceptum ſub comminatione mortis æternæ. Cauſa ſufficiens eſſe poteſt neceſſitas ſtudendi, ſcribendi, aut aliud ſimile exercitium Clericis decens & licitum, & multò magis officium pietatis erga proximum exercendum, putà viſitare infirmum, illi inſervire, catechizare ignorantem, vel quid ſi-

Q 5 mile;

turum. Advertendum tamen, quòd ſi hujuſmodi pœnitens habeat alia mortalia, ex quorum confeſſione nullum timeat damnum, tenetur iſta ſubjicere, reticendo illud, unde adeſt probabile periculum, vel revelationis, vel damni. Tertiò, cùm quis habet peccatum reſervatum Superiori, quem adire non poteſt, nec facultatem petere; tenetur tamen reſervatum cum non reſervatis confiteri, ut ab illo indirectè abſolvatur, cum onere iterùm confitendi apud habentem authoritatem: quartò, quando adeſt tantū Sacerdos non approbatus, aut excommunicatus, aut ſimilibus pœnis irretitus.

6. Quod, & quotuplex peccatum committit celebrans in lethali?

Reſp. Peccatum ſacrilegii propter gravem injuriam, quam infert rei ſacratiſſimæ. Circa ly *quotuplex*, res eſt controverſa; alii enim putant eſſe unicum, ſed graviſſimum, & tribus æquivalens; alii eſſe triplex, quia conficit Sacramentum in lethali, ſibi miniſtrat in lethali, & ſumit in lethali: primi volunt eſſe unicum, quia eſt unica actio realis habens malitiam oppoſitam unicæ virtuti tantùm, ſcilicet Religioni. Tu tene pro libito, & cave, ne ſive unicum, ſive triplex committas, qui enim manducat, & bibit indignè, judicium ſibi manducat, & bibit.

7. Quamnam obligationam habet Sacerdos, qui celebravit in lethali in caſu neceſſitatis deficiente copia Confeſſarii?

Reſp. Obligatur à Concilio Tridentino ad confitendum quàm primùm: ly *quàm primùm* in iis, qui quotidie celebrant, ſufficienter ſalvatur, ſi ante aliam Miſſam craſtinam confiteantur; in aliis verò, cùm ſe offert prima occaſio confitendi: & adverte, quòd eam etiam cum aliquo incommodo procurare tenetur intra unam, vel alteram diem; ſi enim dilatio fiat per tres, aut plures dies, quomodo obediunt præcepto confitendi quàm primùm?

8. Quænam intentio requiritur in Sacerdote ad conſecrandum?

Q. 6 R. ſg.

Reſp. Ex Homobono, debet habere intentionem faciendi id, quod intendit Eccleſia, ſcilicet ſaltem virtualem, ut dixi in capite de Sacramentis in genere: ſufficiet ergo, quòd manè celebraturus eadem die hanc intentionem actualem eliciat, vel cùm Sacriſtiam ingreditur, & præparat ſe. Unde ſi immediatè ante conſecrationem non renovet intentionem, quod tamen fieri debet, adhuc tota materia præſens & oblata, quam Eccleſia intendit conſecrare, erit conſecrata. Quòd hæc intentio requiratur, habetur ex Concilio Tridentino *ſeſſ*. 7. *de Sacramentis in genere c*. 11. *Si quis dixerit, in Miniſtris, dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem faciendi id quod facit Eccleſia, anathema ſit*.

9. Si Sacerdos putans ſe detuliſſe ad Altare conſecrandam unam hoſtiam, poſtea præ manibus habeat duas, erit-ne utraque conſecrata?

Reſp. Si habuit animum conſecrandi juxta ritum Eccleſiæ, utraque eſt conſecrata; ſi intendit unam tantùm conſecrare, neutra eſt conſecrata: hæc tamen intentio adeò ſtricta habenda non eſt. Item ſi plures hoſtias ad Altare detulit conſecrandas, & in actuali conſecratione unius tantùm recordetur, omnes ſunt conſecratæ; ſi autem ejus intentio tunc renovata, determinata ſit, puta, ad decem tantùm, quod tamen faciendum non eſt, & deprehendantur undecim, nulla eſt conſecrata, quia effectus conſecrationis ſequitur intentionem conſecrantis; cùm autem in hoc caſu nulla ſit determinata intentio, nulla etiam eſt conſecratio.

10. Si quis peracta conſecratione dubitet aliquid formæ ſubſtantialis omiſiſſe, quid facere debet?

Reſp. Si certò ſciat ſe omiſiſſe, repetere debet verba conſecrationis: ſi probabiliter dubitet, debet repetere ſub conditione, ſcilicèt, ſi materia non eſt conſecrata, denuò intendo conſecrare; ſi autem dubium probabile non ſit, ſed ſcrupulus, debet illud ponere, & Miſſam proſequi. Ita Homobo-

mobonus; ſicuti etiam abjicienda eſt illa dubitatio, qua quis ſine expreſſa & manifeſta ratione credit ſe non eſſe ordinatum.

11. Valor Sacrificii Miſſæ eſt-ne finitus, vel infinitus?

Reſp. Ex parte Hoſtiæ quæ offertur, quæ ſcilicet eſt Corpus, & Sanguis Chriſti, propter unionem ad Verbum, & ex parte principalis offerentis, qui eſt Chriſtus, infinitus eſt; atque ita Deus per hoc Sacrificium infinito honore afficitur. Videtur tamen eſſe voluntas Chriſti, ut ad certum, finitum, & limitatum effectum producendum ſit inſtitututum. Quod patet etiam ex uſu Eccleſiæ à Deo illuminatæ, quæ pro eadem re plura offert Sacrificia; hæc autem repetenda non forent, ſi unum Sacrificium produceret infinitum effectum.

12. Quotuplex eſt Miſſæ valor?

Reſp. Triplex eſt: valor generalis, qui toti Eccleſiæ debetur; valor ſpecialis, qui celebranti eſt debitus; & valor medius, applicabilis illi, pro quo offertur Sacrificium. Sacerdos abdicare non poteſt neque valorem Eccleſiæ, quia ſupra Eccleſiæ theſaurum poteſtatem non habet: nec valorem proprium, quia iſte cùm ſit fructus perſonalis, vel illi prodeſt, vel nulli; poteſt ergo ſolùm diſponere de fructu medio pro iis, de quibus dicemus in ſequenti Sectione.

13. Quomodò percipitur iſte valor?

Reſp. Dupliciter, ſcilicet ex opere operato, & ex opere operantis: primus valor correſpondet meritis Chriſti, & diſtribuitur ejus quantitas juxta inſtitutionem factam à Chriſto; valor ex opere operantis correſpondet fervori, & precibus peculiaribus, quas dicit Sacerdos nomine proprio, ut puta orationes, *Memento*, & ſimilia.

14. Sacrificium oblatum per Sacerdotem perverſum eſt-ne æqualis valoris cum eo, quod per bonum & probum offertur?

Reſp. Quantum ad valorem ex opere operato eſt æqualis; hic enim dependet à Chriſto, non à diſpo-

à diſpoſitione Sacerdotis; quantùm ad valorem ex opere operantis, eſt inæqualis; hic enim dependet à fervore, & diſpoſitione Sacerdotis. Valor ergo ex opere operato eſt valor ex re oblata: valor ex opere operantis eſt valor ex actibus Sacerdotis.

15. Quomodo differt in Miſſa Sacramentum à Sacrificio?

Reſp. Differt per hoc, quòd Sacramentum ſit ſignum rei ſacræ, quam vel in ſe continet, vel uſu efficit; Sacramentum autem Euchariſtiæ tria ſignificat, unum de præterito, ſcilicet Chriſti paſſionem, & mortem; alterum de præſenti, ſcilicet gratiam, & Corpus Chriſti; alterum de futuro, ſcilicet pignus vitæ æternæ; ita Omobonus. Sacrificium, cùm ſit actus latriæ, quo offertur aliquid Deo, & deſtruitur in proteſtationem ſui ſupremi dominii, de ſe non importat ſignificare rem ſacram. Hinc in Pixide, cum conſervatur Euchariſtia, ibi remanet ut Sacramentum, non ut Sacrificium, & tantus apparatus indumenti ſacri, & tot cæremoniæ in Miſſa referuntur ad Euchariſtiam ut Sacrificium, non ut Sacramentum. Hinc etiam in Euchariſtia, ut Sacramentum eſt, conſideratur Sacramentum tantùm, & ſunt ſpecies Panis, & Vini, quæ ſignificant tantùm, & non ſignificantur; res tantùm, quæ ſignificatur, & non ſignificat, eſt gratia, res, & Sacramentum ſimul, & eſt Corpus Chriſti, quod ſignificatur à ſpeciebus, & ſignificat gratiam Sacramentalem, quam cauſat.

16. Tenetur-ne quis aliquando celebrare?

Reſp. Extra caſum neceſſitatis, puta, dandi Viaticum morituro, in quo utique, ne tanto bono fraudet proximum, tenetur ſaltem ex charitate celebrare; tenetur etiam ſub lethali celebrare ter, vel quater in anno. Ita Homobonus. Tamburinus eum excuſat à lethali, ſi communicet in Paſchate.

17. Præterea, ex Suarez, peccant mortaliter Rectores Eccleſiarum, ſi in eorum Eccleſiis Ca-

the-

thedralibus, vel Collegiatis aut Conventualibus, ubi eſt competens Sacerdotum numerus, non cupirent, ut quotidie celebretur una ſaltem Miſſa privata, & altera cantata. Tamburinus docet non eſſe lethale, alterutram omittere ſemel, vel bis in hebdomada; quod intelligendum eſt, ubi non extat ſpecialis obligatio. Item monet Abbas, quòd in feriis Quadrageſimæ, & in vigiliis, quando duplex Miſſa cantari debet, una de Sancto, & altera de feria, ſi ſemel omittatur Miſſa de feria, mortale non erit.

18. Poteſt-ne aliquando Miſſa dimidiari?

Reſp. Ex Homobono, Miſſa in tres partes dividitur; prima uſque ad offertorium, & eſt Sacerdotis, & Populi Præparatio ad tanti celebrationem myſterii: ſecunda ab offertorio uſque ad ſumptionem, quæ Sacrificii conſummationem continet: tertia à ſumptione uſque ad finem, & eſt gratiarum actio. Inter primam & ſecundam partem poſſe mediare fidei concionem, uſus Eccleſiæ comprobat; ſicque etiam pro Ordinibus conferendis: ſed dubium eſt, utrum liceat Sacerdoti, qui conſecravit, ante ſumptionem Sacrum interrumpere, ut audiat confeſſionem Infirmi morituri, de quo dubitatur, quòd poſt Miſſam tempus confeſſionis non ſuperſit. Dico ergo cum Homobono *tr.4.c.11.q.97.* poſſe interrumpere, etiamſi non ſit Parochus, & illi opem ferre in puncto, à quo dependet æternitas. Item pro miniſtranda Extrema Unctione, quando aliud Sacramentum ſubdito ſenſibus deſtituto conferri nequit. Citat etiam pro ſe Henriquez, volentem poſſe interrumpi pro baptizando puero morti proximo; hoc tamen intellige, ſi non ſubſit alias qui miniſtrare ſciat. Probat hoc à fortiori: ſicuti pro urgenti corporis neceſſitate quis nequit non interrumpere, multò magis pro neceſſitate animæ. Adverte tamen, quòd in ſimilibus caſibus debet quis reliquere virum probum, qui cuſtodiat Euchariſtiam, ne aliqua afficiatur injuria.

Tra-

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VIII.

39. Illa particula, *Quàm primùm*, intelligitur, cùm Sacerdos ſuo tempore confitebitur.

## SECTIO V.

*De Perſona, cui, & pro qua offertur Sacrificium Miſſæ.*

1. Cuinam offerendum eſt Sacrificium?

Reſp. Soli Deo; eſt enim actus latriæ debitus uni & ſoli Deo Creatori, & Gubernatori rerum omnium. Hinc licèt in memoriam & honorem Sanctorum Eccleſia conſueverit Miſſam celebrare, non tamen illis offert Sacrificium, ſed ſoli Deo, qui illos coronavit; & ideò numquam dicitur: Offero tibi Sancte Petre: ſed ſolùm imploratur Patrocinium Sanctorum, ut ipſi pro nobis intercedere dignentur in Cœlis, quorum memoriam agimus in terris. Sicuti ſoli Deo eriguntur templa, quæ tamen dicuntur Eccleſia Sancti Petri, vel Pauli, non quia ipſis erigatur, ſed quia ibi patrocinium eorum imploratur pro nobis ad Deum.

2. Pro quonam applicare poteſt Sacerdos Sacrificium?

Reſp. Pro ſe ipſo, & aliis, qui capaces ſunt fructus Sacrificii Miſſæ, ſive vivis, ſive mortuis; Apoſtolus enim monet hoc eſſe Sacerdotis miniſterium, ut quemadmodum pro Populo, ita pro ſemetipſo offerre debeat pro peccatis.

3. Hinc primò, Sacerdos applicare nequit Miſſæ Sacrificium pro excommunicato excommunicatione majori, ſi publicè denunciatus ſit: ſed poteſt ſolùm pro eo privatim orare in Memento, ut reſipiſcat. Si autem publicè, & nomi-

minatim denunciatus non ſit, poteſt pro eo applicare Sacrificium, & eleemoſynam accipere, ut ſentit Homobonus, citans plures hic de Sacrificio Miſſæ. Neque improbabile puto, quod Sayrus docet *de cenſuris lib. 2. c. 4.* quòd ſi Sacerdos videat excommunicatum contritum, & paratum Eccleſiæ ſatisfacere, cùm in hoc ſtatu debeat eum probabiliter cenſere juſtum, & capacem recipiendi fructum Sacrificii, poteſt etiam ab ipſo eleemoſynam accipere, & pro eo directè celebrare.

4. Hinc ſecundò, neque poteſt Sacerdos directè & validè offerre Sacrificium pro non baptizatis, quamvis Catechumenis; quia cùm Baptiſmus ſit janua omnium Sacramentorum, antecedenter ad ipſum quis eſt incapax fructus Sacramentalis ex opere operato, ſicque etiam fructus Sacrificii; indirectè tamen poteſt pro Catechumenis Sacrificium offerre, ſcilicet, directè offerendo pro dilatatione Eccleſiæ Catholicæ, ex qua directa oblatione indirectè redundat fructus in nondum baptizatos.

5. Hinc tertiò, non poteſt offerri Sacrificium pro damnatis, vel pro pueris exiſtentibus in Limbo, quia capaces non ſunt fructus Sacrificii ratione ſtatus, in quo degunt. Nec juvat adducere verba Eccleſiæ, quæ in Miſſa Defunctorum habentur; *Ne abſorbeat eas tartarus, ne cadant in obſcurum*, & inſuper in Officio Defunctorum: *A porta inferi erue Domine animas eorum*; nam ut docet Homobonus, nomine Tartari, & Inferi intelligitur purgatorium; vel ut docent alii, Eccleſia in dicta oratione refert intentionem ſuam ad animam exiſtentem ante Tribunal Dei, & orat Deum, ne abſorbeat eam Tartarus; & hoc eſt juxta ſtylum Eccleſiæ, quæ retrotrahit intentionem ſuam ad præterita, veluti ſi eſſent præſentia: ut cùm in die Nativitatis ſibi repræſentat Jeſum adhuc Puerum, in Paſſione morientem, & in Aſcenſione aſcendentem ad Cœlum.

6. Hinc quartò, Sacrificium offerri nequit

pro

pro Beatis; ſcilicet, ut augeatur eorum gloria,quæ mutari non poteſt, bene tamen poteſt offerri Deo tum gratias agendo pro beatitudine ipſis collata, tum in honorem & gloriam Beatorum, quod quotidie fit in Offertorio Miſſæ.

7. Quando-nam quis debet applicare Sacrificium Miſſæ?

Reſp. Ante conſecrationem, quæ eſt pars eſſentialis Sacrificii; quæ applicatio fieri poteſt etiam veſperè à manè ſacrificaturo, & durat, ſi non fuerit retractata; ſi autem quis obliviſcatur applicare, valor Sacrificii remanet in Theſauro Eccleſiæ, vel ut volunt alii, cedit Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur ſpecialiter offerre, quia ita cenſetur intendiſſe nulli applicans, ut volunt de Lugo & Layman, qui idem dicendum putant de eo, qui applicat pro incapace, quem neſcit eſſe talem.

9. Valet ne applicatio facta ſub conditione?

Reſp. Sub conditione de futuro non valet; quia fructus Sacrificii nequit remanere ſuſpenſus, & pendulus: ſub conditione de præterito valet, puta, Offerro juxta intentionem, quam habuit Superior. Non valet ergo applicatio pro eo, qui primò eleemoſynam dabit, vel qui primò morietur; nec valet applicatio per anticipationem, v. g. qui habuit eleemoſynam pro dicenda Miſſa pro Titio, cùm mortuus fuerit, anticipat Miſſas, dum adhuc eſt vivus: valet tamen, ſi poſt ejus mortem, licèt ante mortis promulgationem.

9. Quandonam quis tenetur Miſſam applicare pro aliis?

Reſp. Ex Decreto Congregationis Concilii emanato Romæ die decima Maji 1681. Parochi tenentur pro Parochianis Sacrificium applicare; atque ea cum diſtinctione, ſi redditus pingues ſint, ſingulis diebus: ſi verò tennues, ſaltem diebus feſtivis. Miſſa Cantata in Collegiatis, & Miſſa Conventualis in Monaſteriis de ſe non eſt

neceſ-

neceſſe, ut applicetur pro Populo, niſi adſit legatum, vel conſuetudo eam applicandi: hæc tamen conſuetudo, advertit Diana, ubi non eſt, neque eſt introducenda, ne facilè defraudetur jus ſacrificantis. Sacerdotes, qui ordinantur cum Epiſcopo celebrantes, ſecundùm Meratium à Diana citatum, ſinguli Miſſam applicare poſſunt, cui voluerunt, quia ſinguli ſecundùm ſe ſunt vera cauſa totius Sacrificii independenter ab alia, ac ſe habent veluti ſi unus ſolus offerret. Gavantus tenet omnes Sacerdotes obligatos eſſe in ſolemnitate omnium Defunctorum applicare Miſſam pro omnibus Defunctis. Contrarium docet Tamburinus citatus à Buſembau; qui tamen monet hoc eſſe contra praxim.

10. In Regularibus, ſi Sacerdos particularis applicat contra intentionem Superioris, cujuſnam tenet applicatio?

Reſp. Sacrificii valor cadit juxta intentionem particularis Sacerdotis applicantis; quia applicatio eſt actus poteſtatis Sacerdotis, quæ unicuique addicta eſt: peccat tamen mortaliter Religioſus; ita Lyman, Diana, de Lugo, &c.

11. Eſt-ne licitum aliquid dare, vel accipere pro Miſſæ celebratione, & ejuſdem oblatione?

Reſp. Cum Homobono, non eſt licitum accipere aliquid tamquam Sacrificii pretium, hoc enim eſſet ſimonia; ſed ſolùm pro ſuſtentatione, & eleemoſyna celebrantis, juxta Eccleſiæ ordinationem, & approbatam locorum conſuetudinem. Poteſt etiam Sacerdos dives pro Miſſa eleemoſynam accipere; hæc enim datur pro labore, & opera, quam quis, ſive dives, ſive pauper, exercere non tenetur. Hinc Concilium Tridentinum ſeſſ. 22. jubet, ut Epiſcopi ad tollendam avaritiæ, vel turpis quæſtus ſuſpicionem, cujuſvis generis mercedum conditiones, pacta; & quidquid pro Miſſis dicendis datur, nec non illiberales eleemoſynarum exactiones, & alia, quæ à ſimoniaca labe vel à turpi quæſtu non longè abſunt, prohibeant.

12. Quo-

12. Quomodo ſe gerere debet Sacerdos, qui eleemoſynas pro Miſſarum celebratione ſuſcepit?

Reſp. Stantibus continuis Sacræ Congregationis Decretis, nec non Summorum Pontificum Bullis contra quæſtus & avaritiæ notam in hac reclamantibus ſub comminatione divini judicii, non poteſt Sacerdos ſub aliquo prætextu uti quorundam ſententiis, quibus, cùm ignota fuerint eorum Decreta, aliquid contra ipſorum tenorem docuere.

13. Hinc debet Sacerdos ex juſtitia celebrare pro iis, pro quibus accepit eleemoſynam; & abſolutè tot Miſſas celebrare, quot ad rationem ſtipendii traditi præſcriptæ fuerint. Non poteſt ergo Sacerdos unica Miſſa ſatisfacere pro pluribus ſtipendiis parvis, ad rationem juſti & integri ſtipendii computatis, etiamſi paupertate coactus modica illa ſtipendia acceptaverit; ſed debet tot Miſſas dicere, quot promiſit, quia Decretum abſolutè loquitur, & ubi lex non diſtinguit, neque nos diſtinguere debemus: & id multò minùs pro pluribus ſtipendiis integris, ut ſuſtentet ſe frugaliter, vel ut libros neceſſarios ad munus Sacerdotale obeundum emat. Neque poteſt accipere duo ſtipendia pro Miſſa diei feſti. Non poteſt Sacerdos accipiens ſtipendium pingue liberaliter traditum, dare alteri tenue, vel juſtum, ut eamdem Miſſam applicet; hoc enim eſt vilem ut mercaturam facere de celebratione Miſſarum, & eſt prohibitum à Sacra Congregatione. Non tamen eodem modo judicarem de eo, qui pinguiorem eleemoſynam exigeret pro Miſſa dicenda in Capella ſylveſtri à Civitate diſtante: juſtè enim pro majori incommodo, & labore majori, majorem exigit mercedem.

14. Capellanus poteſt-ne Miſſas, quas cum pingui ſtipendio Capellaniæ debet celebrare, committere alteri, qui minori pretio illis ſatisfaciat?

Reſp.

Reſp. ex Diana, qui dicit hoc declaratum à Sacra Congregatione; poteſt, quia ſtipendium affixum Capellaniæ non eſt pro ſola Miſſa celebranda.

15. Si amicus det ſtipendium Miſſæ pinguius intuitu perſonæ, & ex ejusdem benevolentia, poteſt ne ſatisfacere per alium minori eleemoſyna?

Reſp. Cum Diana *par.2.to.24.* cum diſtinctione; ſi pinguius ſtipendium detur tantùm in eleemoſynam Sacrificii, non poteſt; ſi detur tantùm ex benevolentia perſonæ, poteſt: Signum dignoſcendi, utrum detur intuitu Sacrificii, eſt, cùm quis eſt ſolitus indifferenter Sacerdoti etiam incognito pinguius ſtipendium dare.

16. Poteſt ne Sacerdos retinere partem pinguioris eleemoſynæ reſpectu illius perſonæ, quæ ſcit ſe pinguiorem eleemoſynam habuiſſe, & retinere partem illius?

Reſp. Cum Homobono, ſi amicus libenti animo hanc partem ſtipendii relinquat, poteſt retinere; ſicuti enim gratis poteſt pro obligatione alterius celebrare, quare non pro modico ſtipendio? ſi autem amicus ſit pauper, & hoc quod videtur facere ex amicitia, conſiderato intimiùs animo, faciat ex paupertate, quia mavult celebrare cum modico quàm cum nullo ſtipendio, hoc facere non poteſt.

17. Capellanus ex Capellania obligatus ad quotidie celebrandũ, poteſt-ne quandoque omittere?

Reſp. Si inſtitutio Miſſæ dirigatur ad Sacerdotem, ut verbi gratia eligatur Capellanus, qui quotidie celebret in tali Eccleſia, tunc quandoque honeſtatis & decentiæ gratia poteſt ſine læſione juſtitiæ celebrationem omittere: ſi verò inſtitutio dirigatur ad locum, v.gr. celebretur quotidie Miſſa in tali Eccleſia, tunc cùm hoc præſtare poſſit per alium, tenetur hoc facere, ut voluntatem Teſtatoris adimpleat; ita Homobonus, *tr. 2. cap. 13. qu. 122.*

18 Quid

18. Quid ſi Capellanus ægrotaret per octo, vel decem dies, teneretur-ne eodem modo ſatisfacere per alium?

Reſp. Ex Homo bono, negativè, quia etiam famulo ægrotanti per octo, vel decem dies currit ſtipendium, & dominus de jure alimenta ſubminiſtrare tenetur; ſi autem ægrotaret ad longius tempus, teneretur per alium ſatisfacere.

19. Poteſt ne ſemper Capellanus celebrare per alium?

Reſp. Ex Homobono ibidem, ſi aliter in Capellaniæ inſtitutione cautum non ſit ab inſtituente, ſcilicet, quòd Capellanus per ſe celebret, poterit, quantùm ſpectat ad jus commune, celebrare per alium; Capellania enim per ſe non eſt Beneficium Sacerdotale, ſed poteſt provideri de ſimplici Clerico annorum quatuordecim.

20. Obligatus à dante eleemoſynam ad celebrandum in tali Altari, ad dicendam talem Miſſam votivam, vel de Requie, ſatisfacit ne celebrando in alio Altari, vel aliam Miſſam dicendo?

Reſp. Quoad Capellanum talis Sacelli, peccat mortaliter, ſi ſæpiùs extra illud celebret; fraudat enim in re gravi mentem Teſtatoris; dixi, ſæpè, ſi enim ter, vel quater in anno hoc faceret, ratione parvitatis materiæ, non faceret gravem injuriam Teſtatori. Pariter peccat mortaliter, qui eleemoſynam accipit, ut celebret in Altari privilegiato, & ibi non celebrat. Quantum ad alia Altaria non privilegiata, res non videtur adeò gravis, & peccaret tantùm venialiter, & non teneretur ad reſtitutionem, niſi aliquod ſuffragium ſubtraheret Defunctis, ratione majoris frequentiæ aſtantium Miſſæ, quod poſſet privatis precibus compenſare: ita Diana. Quoad talem Miſſam votivam, vel de Requie, dico, quòd ſatisfacit quis per aliam Miſſam, quia omnes ſunt ejuſdem valoris: hinc nihil tenetur reſtituere: nihilominus peccat venialiter, quia mentitur, & promiſſis non ſtat.

21. Qui eleemoſynam accepit, ut triginta Miſ-

Miſſas Divi Gregorii celebret pro Defunđo, ſatisfacit ne, ſi eas celebret, non continuò, ſed per ſaltum?

Reſp. Ex Gavanto, non ſatisfacit, quia Miſſæ ſic diſcontinuatæ non integrant inſtitutionem Divi Gregorii, plures alii apud Dianam contrarium tenent.

22. Miſſa in Altari Privilegiato, quæ non ſit de Requie, reportat-ne Indulgentiarum indultum?

Reſp. Negativè; ita enim declaravit Sacra Congregatio in una Toletana, ut refert Diana.

23. Qui ſine eleemoſyna alteri promiſit, Miſſam ſecundùm ejus intentionem celebrare, eſt ne obligatus eam dicere?

Reſp. Si promiſit animo ſe obligandi, tenetur; & ſi deficit, cùm res gravis ſit, peccat mortaliter; neque una Miſſa poteſt ſatisfacere pluribus, quibus gratis promiſit. Hoc mihi videtur conformius ad dicta, cùm promiſſio voluntaria obliget ex juſtitia, ſicuti ſtipendium. Contrarium tamen ſuſtinet Sanchez citatus à Buſembaum.

24. An peccet mortaliter Sacerdos, qui differt ad longum tempus Miſſarum ſatisfactionem, eò quia lucri gratia ſe plurimorũ Sacrificiorum oneribus gravat, nullatenùs in dubium verti poteſt, cùm hoc certiſſimum ſit apud omnes: ſed difficultas eſt in explicando ly, ad longum tempus; alii enim aſſignant pro longo tempore menſes ſex, alii menſes tres, alii verò ex Decreto Congregationis bimeſtre, ultra quod tempus Sacerdos onerans ſe obligatione Miſſarum ex eleemoſyna peccet mortaliter; & hoc ultimum tamquam certum ſuſtineri debet: niſi tamen qui eleemoſynam dat, aliter intendat; ut v. g. qui dat uni Sacerdoti Miſſas centum celebrandas, certè ulterius ſpatium aſſignet; & tunc cùm volenti & conſentienti nulla fiat injuria, poteſt hic ſe tanto pondere onerare. Quæ hìc deſunt,

ex

ex ſententiis damnatis inferiùs poſitis facilè colliguntur.

*Propoſitiones damnatæ ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 8. Duplicatum ſtipendium poteſt Sacerdos pro eadem Miſſa licitè accipere, applicando petenti partem etiam ſpecialiſſimi fructus, ipſimet celebranti correſpondentem: hocque poſt Decretum Urbani Octavi.

9. Poſt Decretum Urbani poteſt Sacerdos, cui Miſſæ celebrandæ traduntur, per alium ſatisfacere, collato illi minori ſtipendio, alia parte ſtipendii ſibi retenta.

10. Non eſt contra juſtitiam, pro pluribus Sacrificiis ſtipendium accipere, & Sacrificium unum offerre; neque etiam contra fidelitatem, etiam ſi promittam promiſſione, etiam juramento firmata, danti ſtipendium, quòd pro nullo alio offeram.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus, quàm per decem annos.

## SECTIO VI.

*De modo celebrandi, & offerendi.*

A Quonam tempore incipit facultas licitè celebrandi?

Reſp. Ordinariè loquendo, ab aurora, id eſt una hora cum dimidio ante ortum Solis, uſque ad medium diem circumcirciter: exceptis locis & perſonis privilegiatis, quibus licitum eſt celebrare juxta tenorem privilegii. Dixi, ordinariè loquendo, quia Miſſa Nativitatis mediæ noctis poteſt eo tempore celebrari, ut ſaltem conſecratio non fiat ante mediam noctem: duæ autem aliæ Miſſæ nequeunt ſucceſſivè poſt Miſſam cantatam celebrari, neque in iis Communio adminiſtrari fidelibus, juxta Decretum Congregationis de anno 1653. die nona Auguſti.

2. In

2. In neceſſitate autem, ex cauſa juſta, & rationabili, putà, ob proceſſionem publicam, vel concionem ultrà meridiem protractam, vel ut morituro detur Viaticum, vel ubi eſt mos rationabilis, ut itinerantes, vel opifices, & famuli ſummo manè poſſint audire Sacrum, poteſt ad horam anticipari: in his caſibus ergo poterit attendi conſuetudo, nec neceſſe erit ita adamuſſim reflectere ad tempus. Graviter igitur peccat, qui ſine altera ex iſtis, vel ſimilibus cauſis, vel citiùs manè, vel ſeriùs poſt meridiem Miſſam celebrat: Auctores verò; alii quadrantis, alii mediæ horæ, alii ut Bonacina trium quadrantium, alii horæ integræ ſpatium, ut Silvius, exigunt in exceſſu, ut Sacerdos mortaliter peccet. Diana putat Religioſos ex ſuis privilegiis poſſe celebrare uſque ad tres horas poſt meridiem, quod tamen ego non approbo, neque ulli eſt in uſu tantùm protrahere.

3. Quibuſnam diebus licitum eſt celebrare?

Reſp. Si quis ſit benè diſpoſitus, ſingulis diebus, præterquam feria ſexta in Paraſceve: quoad feriam quintam in Cœna Domini Sacra Congregatio in una *Neapolitana ſub die* 24. *Junii* 1659. Reſpondit, *Non licere celebrare in Eccleſiis, in quibus non ſervatur Sanctiſſimum Sacramentum.* Communiter ſentiunt Doctores, privatim poſſe fieri; ſed conſultius eſt, imò mihi videtur neceſſarium abſtinere, non obſtante quacumque conſuetudine in contrarium; & multò magis in Sabbato Sancto, propter Decretum emanatum à Sacra Congregatione ſub die undecima Martii de anno 1690. Ubi poſt Decretum translationis feſti Annunciationis habentur hæc verba: *Firmo in reliquis remanente prædicto Decreto edito die* 11. *Februarii, nempè quod in Sabbato Sancto celebrationes Miſſarum privatarum omninò prohibeantur in quibuſcumque Eccleſiis, & Oratoriis privatis, non obſtante quacumque contraria conſuetudine, & unica tantùm Miſſa Conventualis unà cum Officio ejuſdem Sabbati Sancti celebretur.*

14. Quonam in loco licet celebrare?

Reſp. Ordinariè loquendo non poteſt celebrari, niſi in Eccleſia conſecrata, vel ad minùs benedicta, niſi ſit interdicta, vel violata per injuſtam ſanguinis effuſionem, vel per illicitam, & publicam ſeminis humani effuſionem, ſive in qua excommunicatus non toleratus, aut infidelis maneat ſepultus. Si violatio contingat, dum Sacerdos celebrat, ſi hic jam ſit poſt incœptum Canonem, abſolvat Sacrum uſque ad conſummationem incluſivè, & reliqua perficiat in Sacriſtia; ſi verò anteà, recedat ab Altari. Qui in Eccleſia non benedicta, vel interdicta, vel violata ſcienter celebrat, peccat mortaliter.

5. Dixi, ordinariè loquendo, quia de licentia Papæ ex privilegio licet etiam in Oratoriis, vel Altaribus, & Sacellis privatis, & in caſu neceſſitatis in quovis loco decente Terræ ex licentia Epiſcopi; ut docet Diana contra Gavantum, qui tenet hanc poteſtatem fuiſſe ſublatam à Concilio Trid. ſeſt. 12. In mari autem in quocumque caſu requiritur licentia Papæ.

6. Quomodo, & qualiter debet eſſe Altare ſuper quod quis celebrat?

Reſp. Niſi Altare totum conſecratum ſit, ſicuti ordinariè non eſt, debet ſuper illud poni aliud Altare lapideum conſecratum, vulgò dictum Petra Sacrata, & ſuper ipſum fit Sacrificium: qui ſine hoc ſacrificat, peccat mortaliter. Debet inſuper Altare eſſe coopertum triplici, vel ſaltem duplici mappa, cum Cruce, & duplici candela accenſa, & miſſali, in quo ſaltem ſit integer Canon, ſi alia perfectè memoria retineat: quod tamen facilè admittendum non eſt. Non eſt neceſſe, ut mappæ ſint benedictæ. In graviſſima neceſſitate, quæ apud nos vix poterit inveniri in tanta Eccleſiæ tranquillitate, poſſet celebrari cum una mappa tantùm, & lumine uno. Porrò Altare, ſeu Petra Sacra debet eſſe capax ſimul Calicis, & Hoſtiæ, quia ſe habent ad modum

unius

unius victimæ: & ſi particulæ conſecrandæ ſint, debent eſſe in eadem.

7. Quænam Veſtes, & Vaſa requiruntur ad licitè celebrandum?

Reſp. Requiritur ſub lethali Calix, & Patena ex auro, vel argento, vel ſtamno, conſecrata ab Epiſcopo. Requiritur etiam Corporale, & Palla conſecrata. Si autem Corporale valdè immundum ſit, & indecens, conſecrantem peccare mortaliter cenſet Gavantus. Inſuper ſacræ Veſtes benedictæ, ſcilicet Amictus, Alba, quæ debent eſſe lineæ; Cingulum, Manipulus, Stola, Planeta, quæ debent eſſe lanea, vel ſerica: Cingulum poteſt eſſe, vel lineum, vel ſericum, vel laneum. Hæc omnia ſine lethali omitti non poſſunt. Si autem omittatur aliquid ex minoribus, putà, vel Cingulum, vel Manipulus, non eſſet tam grave peccatum in caſu gravis neceſſitatis. Iſte autem caſus facilè hiſce temporibus admitti non debet.

8. Requiritur-ne ſub lethali miniſter, qui inſerviat?

Reſp. Ex Homobono, affirmativè; & iſte debet eſſe maſculus: in neceſſitate tamen gravi, putà die feſti, vel dandi Viaticum, poſſe Sacerdotem ſibi reſpondere in defectu miniſtri, docet Buſembaus ex Bonacina, Diana, & aliis: in quo caſu docent alii fœminam poſſe reſpondere, non tamen ad Altare accedere, ut miniſtret ampullas, & alia, quæ opus ſunt. De Lugo cum Tamburino monet non eſſe prohibitum Monialibus de Choro reſpondere, & etiam permittunt Celebrantem proſequi Miſſam ſine miniſtro qui abierit, & aliquantulùm expectatus non redeat.

9. Sunt-ne ſub lethali ſervandæ Rubricæ?

Reſp. Si in univerſum, vel ex ignorantia culpabili, vel ex malitia quis non ſe conformet Rubricis Miſſalis, peccat mortaliter. Parvitas autem materiæ eum excuſat à lethali, ut v. g. ſi omitteret nomen alicujus Sancti ex aliquali ne-

gligentia, vel inadvertentia in Canone, vel temporibus ſolemnibus ea, quæ habentur propria in Communicantes, aut extra Canonem, ſi omittat commemorationem alicujus Sancti, vel Gloria, aut Credo; aut quid ſimile: ut advertit ex Filliuccio Panormitanus. Si quis proprio marte adderet novas preces, aut cæremonias notabiles, niſi excuſaretur ab ignorantia, peccaret lethaliter. Nec admitto piam illam orationem, quæ inter unam conſecrationem, & aliam à nonnullis dicitur, *Adoramus te Chriſte*, *&c.* Non eſt tamen cenſendum peccatum, legere voce ſubmiſſa, quæ alta voce dicenda ſunt; cùm ut notat Tamburinus, paſſim à timoratis viris hoc fiat.

10. Eſt-ne peccatum lethale unam Miſſam pro alia dicere, cùm hoc prohibeatur à Rubrica, putà dicere votivam die Dominica, vel in feſto duplici, vel infra Octavam privilegiatam?

Reſp. Scienter hoc facere eſt lethale, ſicuti & omittere *Paſſio* in die Palmarum; valdè enim temerariè ſe gerit in re tam gravi, qui ſe non accommodat præſcriptis Eccleſiæ, quæ de conſilio cùm non ſint, cenſenda ſunt de præcepto.

11. Primò celebrans ſine notitia Rubricarum, vel cæremoniarum, vel neſciens quomodo ſuppleri debeant defectus obvii in Miſſa, peccat-ne?

Reſp. Peccat lethaliter, quia exponit ſe periculo errandi in materia adeò gravi, qualis eſt Miſſæ Sacrificium.

# CAPUT VII.

## *De Extrema Unctione.*

1. QUid eſt Extrema Unctio?

Reſp. Eſt Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum ad conferendam ſalutem animæ, vel etiam corpori ægroto periclitanti, per Unctiones olei benedicti, & orationem Sacerdotis: ita D. Thomas.

2. Quæ-

2. Quænam eſt materia Extremæ Unctionis?

Reſp. Materia remota hujus Sacramenti eſt Oleum benedictum ab Epiſcopo, eodem anno renovatum, veteri combuſto. Si tamen novum ad longinquas Diœceſis partes adhuc non pervenit, utendum Oleo anni antecedentis, juxta Layman. Materia proxima eſt inunctio quinque ſenſuum, vel ſi iſti mutilati ſint, vicinarum partium. Aliæ autem duæ unctiones in renibus, & in pedibus, quæ ex decentia omitti debent in fœminis, non ſunt de neceſſitate Sacramenti; ſicuti neque unctio ad modum Crucis, neque invocatio Trinitatis. Quidam Doctores cenſent unam unctionem tantùm eſſe de eſſentia Sacramenti: extra tamen caſum neceſſitatis omnes partes inungendæ ſunt juxta Rituale Romanum; neque eſt de eſſentia, quòd unctio immediatè fiat per manus Sacerdotis; ſed graſſante peſte poteſt uti virga oblonga tincta oleo, ut docet Diana, quæ poſteà comburenda eſt.

3. Quænam eſt forma hujus Sacramenti?

Reſp. Sunt verba illa prolata à Sacerdote: *Per iſtam ſanctam unctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam, indulgeat tibi Deus quidquid per viſum deliquiſti, Amen*: & ſic in aliis partibus mutato ly *viſum* in verbum exprimens ſenſum inunctum, ſcilicet, quidquid per auditum in auribus, &c. ſic ad reliqua. In lumbis tamen alii dicunt, per delectationem in renibus; alii, per ardorem libidinis. Vitanda eſt additio, detractio, & mutatio verborum formæ: & ſi aliqua mutatio ſubſtantialis fiat in illa, Sacramentum erit irritum. Formam hanc deprecativam eſſe debere docent communiter Doctores, fundati ſuper auctoritate Sancti Jacobi, qui dicit, *Orent ſuper eum*. Hinc ſi quis mutet formam deprecativam in abſolutam, dicendo, abſolvat Deus, irritum erit Sacramentum: ſi autem loco indulgeat, quis dicat, parcat, condonet, remittat, vel quid ſimile deprecatorium, erit validum; ita Victorellus.

4. Quid agere debet Parochus, dum timet ægrotum moriturum ante peractas omnes unctiones?

Reſp. In caſu tam urgentis neceſſitatis poteſt Sacerdos validè, & licitè, ſemel tantùm prolatis verbis, & unica unctione adhibita in ſingulis quinque partibus ſenſuum, ita dicere: Per iſtam ſanctam unctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Deus quidquid per viſum (& ungat oculos, vel ſaltem oculum unum) quidquid per auditum (& ungat aures) per odoratum (& ungat nares) per guſtum (& ungat os) per tactum (& ungat manus) deliquiſti. Amen. Advertendo tamen, quòd ſimul ſint unctio, & prolatio formæ. Plures Authores cum Diana exiſtimant, in caſu neceſſitatis probabile eſſe poſſe inungi ſenſum unicum magis obvium, vel meliùs caput, eò quòd in eo ſenſus maximè vigeant, dicendo: Per iſtam, &c. quidquid deliquiſti per viſum, auditum, guſtum, odoratum, & tactum. Amen. Ly Amen non eſt de eſſentia Sacramenti.

5. Quotnam, & quæ unctiones ex prædictis ſunt de eſſentia Sacramenti?

Reſp. Hoc non eſt adeò certum, cùm ab Eccleſia nihil definitum ſit. Hinc cum Divo Thoma multi exiſtimant, unctiones quinque ſenſuum eſſe de eſſentia, & gratiam conferri in ultima unctione. Alii putant, in ſingulis conferri ſuam gratiam partialem. Et ideò tutius eſt, quòd in caſu neceſſitatis expeditè ſub unica forma ſinguli ſenſus inungantur, juxta dicta.

6. Quodnam eſt ſubjectum capax hujus Sacramenti?

Reſp. Eſt homo baptizatus in proximo periculo moriendi, qui ſaltem aliquo tempore peccare potuerit: hoc enim neceſſarium eſt ad verificandam formam Sacramenti. Concilium Florentinum monet, hoc Sacramentum niſi infirmo, de cujus morte timeatur, dari non debere. Si autem

ſcire

ſcire velis, quibuſnam, licèt in vitæ periculo conſtitutis, miniſtranda non ſit, en tibi regulam generalem ex Concilio Mediolanenſi IV. Parochus iſtis ne miniſtret, nempè pueris rationis uſu carentibus, mulieribus in partu laborantibus, ad bellum proficiſcentibus, navigantibus, peregrinantibus, & iis, qui ultimo ſupplicio mulctandi ſunt. Quantum ad parientes, explicant Doctores, ſi ordinaria partus moleſtia laborent; ſecùs ſi habeant majus mortis periculum, cùm etiam in hoc ſtatu tentationibus Dæmonum tunc mulieres ſint expoſitæ; unde Rubens habet, ſe non videre, cur vulnerato concedatur unctio extrema, & fœminis in partu deficientibus negetur. Ita Victorellus. Idem dic de peregrinis, ſi in peregrinatione aliquo lethali morbo corripiantur. Perpetuò amentibus omninò neganda eſt; ſunt enim computandi inter pueros; ſi autem aliquando uſum rationis habuerint, & inde in amentiam lapſi, concedenda eſt.

7. Quiſnam eſt hujus Sacramenti Miniſter?

Reſp. Parochus, & de ejus licentia quilibet Sacerdos. Religioſi Prælati tantùm ſuis ſubditis licitè miniſtrare poſſunt; ſi aliis ſine licentia Parochorum miniſtrent, non ſolùm peccant lethaliter, ſed incidunt in excommunicationem; non autem ſi ſervis in eorum Conventu decedentibus, aut morientibus in Monaſterio. Quando Parochus non poteſt adeſſe, quilibet Sacerdos poterit miniſtrare: in caſu enim talis neceſſitatis Parochus non exiſtimatur rationabiliter invitus.

8. Poteſt-ne Parochus delegare ad hoc Sacramentum miniſtrandum ſuum Capellanum, quem ſcit impiè vivere, & in mortali exiſtere?

Reſp. Ex Homobono: Si Sacerdos probus haberi nequeat, poteſt Parochus conducere etiam improbum ad hoc faciendum; neque cooperatur ejus peccato, quia actio illa, ad quam eum conducit, de ſe bona eſt, & poteſt ſine lethali admi-

niſtrari, ſi velit reſipiſcere: quòd ſi malè exercet, ſibi imputet. Hoc dicendum non eſt de ſuſpenſo, aut excommunicato, quia hoc Sacramentum non eſt tantæ neceſſitatis, ut ab iſtis debeat exerceri.

9. Peccat-ne mortaliter, qui in extremo conſtitutus hoc Sacramentum non ſuſcipit?

Reſp. Cum communi; ſi non adſit ſpretus, aut ſcandalum, mortaliter non peccat, quia hoc Sacramentum non eſt tantæ neceſſitatis, niſi in caſu, quo nullum aliud Sacramentum infirmus poſſit recipere. Placet tamen cum Diana ſentire, qui exiſtimat ſcandalum vix, aut numquam poſſe vitari; & neſcio etiam, quomodo non peccet graviter contra charitatem ſui, aut acedia, qui tam facilè poteſt remedium contra diabolicas tentationes ſumere, & non ſumit.

10. Domeſtici, & illi ad quos ſpectat, negligentes facere miniſtrari hoc Sacramentum infirmo, peccant-ne?

Reſp. Peccant mortaliter, quia malè ſe gerunt erga ſubditum, & eum cujus curam gerunt, ſi in re tanti momenti, ubi agitur de muniendo homine contra fortiores Dæmonum incurſus in momento, à quo pendet æternitas, omni modo, quo poſſunt, non adjuvent.

11. Parochus cum diſcrimine vitæ, tenetur-ne hoc Sacramentum miniſtrare?

Reſp. Cum Diana, regulariter non tenetur; ſi autem ægrotus nullum aliquid Sacramentum recipere poſſit, tunc tenebitur, quia hoc eſt remedium unicum ſalutis in tali caſu.

12. Poteſt-ne conferri hoc Sacramentum illis, qui antequam uſum rationis amiſerint, non pœnituerunt?

Reſp. Affirmativè, poſito quòd chriſtianè vixerint, vel aliqua ſigna contritionis ante amiſſionem uſus rationis dederint; quilibet enim cenſeri debet diſpoſitus ad illud ſuſcipiendum, niſi conſtet manifeſtè contrarium, ita Suarez. Si

au-

autem publicus peccator ſit, & ſubito morbo correptus nullum ſignum pœnitentiæ dederit, non eſt illi miniſtrandum.

13. Debet-ne Parochus miniſtrare hoc Sacramentum illi, qui poſt Viaticum doloribus vexatus blaſphemavit, & inde rationis uſum amiſit?

Reſp. Cum Homobono, ſi Parochus prudenter judicare poſſit, quòd blaſphemiæ illæ ex freneſi, & vi morbi prolatæ ſint, adhùc poteſt illum inungere; qui enim non probatur ſufficienti ratione malus, pro bono habendus eſt: cùm ergo ſufficiens ratio morbi indicare poſſit eum ex freneſi talia dixiſſe, negandum non eſt illi hoc Sacramentum; fieri enim poteſt, ut cum Sacramento conſequatur ſalutem, quam ſine illo amitteret. Debet etiam inungere illum, qui uſu rationis expers ob vim morbi dicit ſe nolle ſumere Sacramentum; qui tamen, ſi liberum rationis uſum haberet, illud peteret.

14. Quænam diſpoſitiones requiruntur ad hoc Sacramentum?

Reſp. Ex parte animæ, quòd ſit baptizatus, non excommunicatus, ut expreſsè, vel tacitè id petat, & peccati obicem per pœnitentiam abſtulerit, & Viaticum, ſi potuit, ſumpſerit, ut habet Catechiſmus juſſu S. Pii Quinti editus; in antiqua enim Eccleſia ante Viaticum miniſtrabatur: Ex parte corporis, ut in probabili mortis periculo ſit conſtitutus: In eadem infirmitate reiterari non debet: ſi autem infirmitas longa ſit, & mutet ſtatum, propter novum periculum poteſt adhiberi, & novum remedium.

15. Si Sacerdos vocatus ad miniſtrationem Olei Sancti dubitet infirmum jam eſſe expiratum, quid facere debet?

Reſp. Si probabiliter etiam exiſtimet poſſe eſſe vivum, poterit ſub conditione miniſtrare; & in dubio monet Homobonus pro Sacramenti adminiſtratione eſſe inclinandum. Si moriatur

in adminiſtratione, debet ſtatim ceſſare.

16. Parochus, qui ex negligentia differt inungere infirmum petentem Oleum Sanctum, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Ex Homobono, affirmativè, quia notabiliter deficit in cura animarum ſibi demandata; non eſt tamen neceſſe, quòd currat, cùm Sacramentum hoc non ſit tantæ neceſſitatis, ſicuti dixi de Baptiſmo, & Pœnitentia; neque Eccleſia ad hoc obligat, ut quis currens per plateas fatuus, aut riſu dignus videatur.

17. Parochus, qui volvendo infirmum, ut eum inungat, reperit fortè ex tali motu ſubitò deceſſiſſe, eſt-ne irregularis?

Reſp. Cum Homobono *tract.* 13. *cap.* 6. *reſ.* 2. negativè, etiamſi in movendo aliqua levis ſit culpa, cùm hìc nullum delictum, vel ſaltem adeò leve intercedat, ut tanta pœna mulctandus ſit.

18. Debet-ne Sacramentum hoc miniſtrari infantibus, qui ad uſum rationis pervenerunt?

Reſp. Affirmativè ex Homobono, ſcilicet ſi in nono, vel decimo anno decedunt, cùm cenſeri debeant capaces verificandi formam, & cognoſcendi eſſentiam, decentiam, & fructus hujus Sacramenti, de quibus facilè inſtrui poſſunt. Nonnulli tamen tenent iis tantùm dandum eſſe, qui Viatici capaces ſunt; quod meo videri neceſſarium non eſt, cùm major cognitio requiratur pro Euchariſtia decenter ſuſcipienda, quàm pro Extrema Unctione, & Pœnitentia.

19. Quinam ritus ſervari debet in adminiſtratione hujus Sacramenti?

Reſp. Ad licitam adminiſtrationem, Parochus conformare ſe debet Rituali Romano, ita ut numquam miniſtret ſine Superpelliceo, & Stola, numquam ſine neceſſitate orationes antecedentes relinquat; illæ enim ſunt de præcepto; quoad Pſalmos Pœnitentiales, ſunt ſolùm de conſilio.

CA-

# CAPUT VIII.

## De Ordine.

Sectio I. *De Ordinibus in genere, & in particulari.*
Sectio II. *De obligatione recitandi Horas Canonicas.*

## SECTIO I.

### *De Ordinibus in genere, & in particulari.*

1. QUid eſt Sacramentum Ordinis?
Reſp. Eſt Sacramentum novæ legis, in quo traditur ſpiritualis poteſtas ad Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium perficiendum, vel immediatè, vel mediatè, plus, minùſve, juxta cujuſque Ordinis gradum, & officium.

2. Quot ſunt Ordines?
Reſp. Septem, ſcilicet, Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acolytatus, qui vocantur Ordines minores, eò quòd immediatè non aſſiſtunt Altari Clerici illis ordinati, nec inſerviunt immediatè Sacerdoti ſolemniter celebranti: Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus vocantur Ordines majores, & ſacri, quia his ordinati immediatiùs juxta proprium officium inſerviunt Miſſæ Sacrificio, & Clerici iſtis initiati habent corpus Deo ſacratum per votum caſtitatis.

3. Prima Tonſura eſtne Ordo?
Reſp. Negativè: ſed eſt diſpoſitio, & præparatio ad Ordines ſuſcipiendos, ſicuti, ut dicit Div. Thomas, Catechiſmus eſt præparatio ad Baptiſmum. Tonſurati tamen, utpote deputati ad Eccleſiam, gaudent duplici privilegio fori, & Canonis. Privilegium fori eſt, quòd conveniri non poſſit Clericus pro delicto ad forum ſæculare,

ſed ad Eccleſiaſticum. Privilegium Canonis eſt, quòd ſi quis eum percutiat ſuadente Diabolo, ſit excommunicatus, & inſuper redditur incapax Eccleſiaſtici Beneficii, utpotè ad Eccleſiam deputatum, licèt non habeat officium annexum circa miniſterium Altaris.

4. Quænam eſt materia Sacramenti Ordinis?

Reſp. Materia remota eſt inſtrumentum, quod ordinando tangendum traditur: materia proxima eſt traditio talis inſtrumenti; quod quidem phyſicè tangi debet, neque ſufficit contactus moralis, quo quis ſcilicet manum porrigat, & appropinquet inſtrumento, non autem illud tangat. Forma hujus Sacramenti ſunt verba ab Epiſcopo prolata: *Accipe poteſtatem, &c.*

5. Quinam eſt Miniſter hujus Sacramenti?

Reſp. Miniſter ordinarius eſt ſolus Epiſcopus, quamvis excommunicatus, ſuſpenſus, hæreticus, & degradatus: hic poteſt validè, non tamen licitè ordinare; hæc enim poteſtas eſt annexa charaẞeri Epiſcopali, qui indelebilis eſt.

6. Poſſunt etiam Abbates, & Presbyteri privilegiati habentes jus mitræ, & baculi benedicti ab Epiſcopis, conferre primam Tonſuram, & Ordines minores ſuis ſubditis Regularibus; imò & ſæcularibus, dummodò adſit conſenſus ſui Epiſcopi, & ab eo habeant litteras dimiſſoriales. Quoad Novitios proprii Ordinis, ante profeſſionem non poſſe eos ordinare, clarum eſt ex Concilio Tridentino, quod requirit in ordinando ab Abbate, ut ſit Regularis, & ſubditus Ordinantis; Novitius autem adhuc Regularis non eſt.

7. Quænam diſpoſitio requiritur in ſuſcipiente Ordines?

Reſp. Ex parte corporis requiritur ætas à Sacris Canonibus requiſita, quòd ſit maſculus, legitimus, & non bigamus: ex parte animæ, ut ſit baptizatus, non excommunicatus, non irregularis, non ſuſpenſus; quòd ſit in gratia, quòd habeat intentionem, ſaltem virtualem, ſuſci-

piendi

piendi Ordines; quòd habeat litterarum ſufficientiam ad ſuum officium & miniſterium exequendum, juxta Decreta Concilii Tridentini; quæ omnia fusè habentur in directorio ad Ordines ſuſcipiendos.

8. Quinam ſunt effectus hujus Sacramenti?

Reſp. Duo, ſcilicet gratia habitualis cum auxiliis, quibus Ordinatus præmunitur, ut dignè & convenienter exequatur munus ſui Ordinis. Secundus eſt character indelebilis, quo unuſquiſque in ſuo Ordine accipit poteſtatem ad eum finem & effectum, cui deſtinatur ab Ordine ſuo.

9. Si quis ſuſcipiat Ordines minores ſolùm, ut gaudeat privilegiis Clericorum, non verò cum intentione recipiendi Sacerdotium, peccat-ne?

Reſp. Ledeſma vult eum peccare mortaliter, quia fecit contra Concilium Tridentinum, quod *ſeſſ.* 23. *cap.* 4. eos ſolùm tonſurari permittit, de quibus probabilis conjectura ſit, non ſæcularis judicii fugiendi fraude, ſed ut Deo fidelem cultum præſtent, hoc vitæ genus elegiſſe. Diana cum Sanchez cenſent, hæc verba non eſſe præceptiva, ſed hortatoria, maximè cùm Sacra Congregatio, ut refert Sollius, non permiſerit, ut Epiſcopi publicarent Edictum contra Clericos degentes in minoribus, ut debeant Ordines Sacros aſſumere, ſub pœna privationis habitus.

10. Tenetur-ne Ordinatus recitare ſub lethali Pſalmos in Ordinatione ab Epiſcopo injunctos?

Reſp. Cum Palatio, probabile eſt, quòd Epiſcopus nolit eos obligare ſub lethali, ſed ſolùm ex decentia & honeſtate.

11. Si quis Clericus Ordinatus non incedat in habitu decenti, & tonſura, peccat-ne?

Reſp. Utique, cùm faciat contra Sacros Canones hoc graviter injungentes, & præcipientes, imò in aliquibus Diœceſibus ſunt edicta hoc præcipientia ſub pœna excommunicationis.

## SECTIO II.

### *De Obligatione recitandi Horas Canonicas.*

1. QUid eſt Divinum Officium?
Reſp. Eſt laus Dei per Eccleſiæ inſtitutionem determinata, & voce expreſſa.

2. Quot ſunt Horæ Canonicæ?
Reſp. Septem, quæ ſignificant ſeptem principaliora myſteria Paſſionis Chriſti, contenta in his quatuor carminibus.

*Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat.*
*Prima replet ſputis, dat cauſam Tertia mortis.*
*Sexta Cruci nectis, latus ejus nona bipartit.*
*Veſpera deponit, tumulo Completa reponit.*

Matutinum & Laudes componunt unam horam. Quatuor ſunt Horæ minores, Veſpera & Completorium ſeptenarum horarum numerum complent.

3. Plures voluntates omittendi Officium Divinum in eo, qui obligatus eſt ſub lethali ad Horas Canonicas, ſunt-ne plura peccata?

Reſp. Si quis proponat non dicere Officium bis, vel ter, peccat ratione novi propoſiti: intellige, ſi inter unum, & alterum propoſitum mediet retractatio voluntatis non dicendi Officium, ſecùs eſt unicum peccatum, eſt enim una intentio continuata in omiſſione actus: nam ut notat Bonattius apud Dianam, cùm quis recordatur ſui propoſiti peccandi antecedenter habiti, non peccat de novo.

4. Si quis omittat omnes Horas unius diei, committit-ne tot peccata, quot ſunt Horæ recitandæ?

Reſp. Negativè; quia præceptum recitandi ſeptem Horas unum eſt, habens pro objecto aggregatum ſeptem Horarum, ſicut Matutinum eſt aggregatum trium Nocturnorum, neque tamen quis omittens tria Nocturna, tria comittit

ſit lethalia: non eſt ergo neceſſe numerum Horarum omiſſarum exprimere in Confeſſione juxta Dianam: ſed ſufficit dicere ſe omiſiſſe partem notabilem Officii, & ſi omiſit totum, dicere ſe non ſatisfeciſſe obligationi recitandi Officium.

5. Quænam in Divino Officio eſt quantitas notabilis, ex cujus omiſſione voluntaria quis mortaliter peccet?

Reſp. Sententia docens unam integram Horam eſſe quantitatem tantùm notabilem, mihi videtur nimis laxa: alia, quæ unum Pſalmum etiam minimum parvæ Horæ, mihi videtur nimis dura: Pſalmus ergo integer unius parvæ Horæ, ſi ſit longus, quantitas notabilis eſt; in Matutino duo Pſalmi non tamen ex longioribus, vel tres Lectiones cum ſuis Reſponſoriis: defectu enim hujus quantitatis moraliter cenſetur non ſalvari eſſentia totius; illa autem minùs notabilis, cujus defectu adhuc ſalvatur eſſentia totius, licèt non ejus materialis integritas. Quia tamen hæc eſſentia menſuratur à prudentum judicio, ideò quot capita, tot ſententiæ, quarum varietatem refert Gavantus.

6. Si quis in ſingulis Horis modicum quid relinqueret, quod ſimul ſumptum integraret quantitatem notabilem, peccaret-ne mortaliter?

Reſp. Affirmativè, quia obligatio reſpicit totum Officium; reſpectu autem totius pars notabilis deficit, licèt comparativè ad ſingulas Horas defectu notabilis non ſit.

7. Omittens ter, vel quater in anno Officium, peccat-ne mortaliter?

Reſp. Affirmativè, quia Breviarium eſt onus diei.

8. Qui tenetur recitare Officium, tenetur-ne recitare ſub eadem obligatione Pſalmos Graduales, & Pœnitentiales, quando notantur in Quadrageſima?

Reſp. Negativè; illæ enim ſunt obligationes Chori, non perſonæ; unde Choro addictus, ſi

tunc

tunc non adſit, non tenetur privatim recitare ſub lethali. Non tamen idem ſentiendum eſt de Litaniis reſpectu eorum, qui non interſunt Proceſſioni Divi Marci, & Rogationum, vel in Commemoratione omnium Defunctorum reſpectu eorumdem Officii novem lectionum; quæ omnia ex Gavanto, cujus ſententiam ſequitur Diana, qui vocat eam cõmuniorem: quilibet enim tenetur, vel publicè vel privatim recitare, non eò quòd ſint pars Officii illius diei, ut æquivocat Vaſquez, qui eſt contrariæ ſententiæ: ſed quia ſunt pars obligationis illius diei, eò quòd in Rubrica talium dierum obligatio eſt expreſſa verbis præceptivis, non hortativis, & ut notant aliqui, Eccleſia diſpenſans cum Prædicatoribus ad unum tantùm Officium, deſignavit recitandum ea die Officium Defunctorum, omiſſo Officio de Octava.

9. Debet-ne de neceſſitate præcepti ſervari ordo ab Eccleſia conſtitutus in recitando Officio?

Reſp. Per ſe ſervandus eſt, recitando priùs Matutinum, ſubſequenter Horas juxta Rubricas; & Vaſquez vult quòd pervertens talem ordinem peccat mortaliter, quia facit contra ritum Eccleſiæ in re valde gravi. Gavantus mitiùs ſentit, & dum integrè perſolvat Officium, putat eum non peccaturum mortaliter. Sententia media mihi videtur magis rationabilis, ſcilicèt, quòd ſi pervertat ex neceſſitate, quia debet Horis Canonicis veſpertinis intervenire, & hoc ei accidit ante recitationem Matutini, non credo quòd lethaliter peccet; ſi autem ex nulla cauſa rationabili ordinem ab Eccleſia ſtatutum invertat, quare non peccabit, juxta Vaſqueſii ſententiam? Diana ſentit, quòd recitans Matutinum pro die craſtina, non ſatisfacto Officio hodierno, adhuc validè recitet: contra Vaſquez, qui vult priùs ſolvendum penſum hodiernum, antequam quis cogitet de craſtino: puto autem, quòd ſi ex neceſſitate hoc faciat, quod utique rariſſimè contin-

tinget, non ſit ſtatim gravandus peccato lethali.

10. Servanda eſt-ne qualitas Officii?

Reſp. Affirmativè, & unuſquiſque uti debet ſuo Breviario: ſic Monaſtico Monachus, &, Romano Clericus. Si quis in fraudem Officii longioris utatur alieno, non ſatisfacit. Crux tamen citatus à Diana putat, quòd ſi Clericus utatur ſemel in anno Breviario Divi Dominici, non peccaret. Portellus etiam apud ipſum cenſet, Religioſum privata recitatione utentem Breviario Romano non peccaturum, quia S. Pius V. non revocat conſuetudines circa recitationes privatas, ſed circa publicas: & Innocentius Quartus conceſſit, ut Religioſus extra Conventum uti poſſit Breviario alterius Religionis. Si quis verò putans hodie currere Officium Sancti, cùm ſit de Feria, vel è contra, Officium mutet, non puto eum debere recitare iterùm Officium; non enim hoc fecit in fraudem recitans Officium pro Officio, neque ex accidia, ſed ex ignorantia, & bona fide, ſicque caſus hic non videtur incluſus in propoſitione damnata infra adducenda.

11. Ut quis recitet Officium ſine omni culpa, debet-ne ſervare temporum diſtributionem?

Reſp. Affirmativè, ſic Matutinum diei debet dici ab occaſu ſolis uſque ad auroram, Laudes verò, vel una cum Matutino, vel illuſcente jam die; ſed ſi Laudes à Matutino dividantur, notat Gavantus, poſt Matutinum dicendam eſſe orationem diei, ut fit in Nativitate Domini. Prima, oriente Sole. Tertia, aliquantulùm poſt. Sexta, adulta jam die. Nona, propè prandium. Veſperæ, poſt prandium, & Completorium propè noctem. Poteſt tamen per horam unam ſine culpa anteponi, vel poſtponi Horarum diſtributio; ſecùs res nimis oneroſa foret, ſi tam exacta temporis obſervantia ſingulis diebus eſſet præſcripta. Cum cauſa, v. g. ex ſtudio, & ex operibus charitatis, & juſtitiæ adimplendis, & ex pluribus quæ quotidiè occurrunt, tantus legis rigor non adeſt.

12. Tem-

12. Tempus pro Matutino craſtino anticipari poteſt à declinatione ſolis; unde Gavantus ſentit hoc privilegium incipere à tertia hora poſt meridiem. Diana putat, recitari poſſe ab hora ſecunda poſt meridiem, putat etiam non peccaturum mortaliter in Quadrageſima, quando dicuntur Veſperæ ante prandium, ſi quis poſt prandium recitet Matutinum.

13. Tenetur-ne quis recitare Officium in Choro, vel in Eccleſia, aut Sacello?

Reſp. Per ſe negativè; qui tamen ſunt Choro addicti, ſi vacent à Choro ultra tempus à Concilio permiſſum, peccant mortaliter. Suarez excuſat abſentiam unius diei, Bonacina trium, vel quatuor dierum, quod intelligendum eſt, etiamſi diſtributiones reſtituant: hæc enim eſt pœna, quæ non excuſat à culpa, Diana cum Reginaldo putat; ſi domi recitent, & aliunde Chorus ab aliis perſolvatur, eos peccaturos tantùm venialiter, ſi fiat abſque contemptu, & ſcandalo.

14. Debet-ne quis recitare Officium cum attentione?

Reſp. Actualis attentio, qua mens actu ſemper ad objecta ſancta reflectat, neceſſaria non eſt: plurimi ſentiunt ſufficere attentionem virtualem, qua quis, licèt quandoque diſtractus ſit involuntariè, virtualiter dicitur attentus, quia cœpit attendere, nec voluntariè ſe diſtraxit ad alia. Recentiores non ita rigidè ſentiunt, ſed putant Canones præcipientes recitationem devotam obligare tantùm ad actum externum devotum ſine riſu, ſine confabulatione, non faciendo alia opera exteriora cum oratione incompoſſibilia; quæ exterior compoſitio facit devotionem externam, licèt mens ad divina non vigilet, eo modo, quo Idololatria externa etiam ſine attentione interna eſt verus cultus Idoli.

15. Poſſunt-ne Horæ interrumpi?

Reſp. Inter Matutinum & Laudes, & Horas poteſt fieri quælibet interruptio; ſed inter partes

Horæ

Horæ fieri non poteſt, & ſi fiat ſine cauſa, eſt veniale ſecundùm Panormitanum, cum cauſa nullum eſt peccatum. Diana putat poſſe aliquem incipere Veſperas, & eas interrumpere per horas duas ſine lethali, quia quilibet Pſalmus, imò verſiculus, eſt integra oratio, non habens neceſſariam connexionem cum alio; & hoc etiam ait valere, ſi quis interrupiſſet animo reaſſumendi de novo integram Horam, qui poteſt mutare opinionem, & uti jure ſuo; Inter Nocturna Matutini poſſe fieri interruptionem duarum, vel trium horarum, tenet Panormitanus. Unum moneo, quòd in hoc onere divino jugum aggravandum non eſt, & recedendum eſſe à ſententiis laxis, quæ jugum tollunt, & à nimium rigidis, quæ reddunt onus intolerabile.

16. Quis privatim recitans, debet-ne dicere alta voce?

Reſp. Negativè, ſed ſufficit dicere, ita ut dicens ſeipſum audiat. Bonacina putat ſufficere motum labiorum, quamvis nec ipſe recitans ſe ipſum audiat; nam hic vocalitas orat, & præceptum eſt ad dicendum; non ad audiendum; hæc autem opinio, ut ait Filiucius, ſolùm pro ſcrupuloſis tenenda eſt.

17. Quinam tenentur ad recitationem Officii Divini?

Reſp. Omnes Subdiaconi, & omnes Beneficiati, omnes Religioſi, & Religioſæ Profeſſæ juxta præſcriptas & laudabiles conſuetudines ſuarum Religionum.

18. Quando-nam in iſtis incipit obligatio recitandi?

Reſp. In Beneficiatis incipit à die poſſeſſionis ſui Beneficii, & quidem pacificæ; nam ſicuti ante pacificam poſſeſſionem non poſſunt exercere munera Beneficii, ita neque tenentur ad illius onera. Subdiaconi & profeſſi in die, qua promoventur, non tenentur ad recitandum totum Officium, ſed ſolùm ad Horas, quæ juxta ſtylum

Ec-

Eccleſiæ poſt promotionem recitandæ ſunt. Hinc Bonacina exiſtimat, quòd teneantur ad Veſperas, & Completorium; alii quòd etiam ad parvas Horas recitandas. Si quis ante promotionem recitavit, putò, quòd ſatisfaciat, nec teneatur denuò recitare, cùm Eccleſia non exigat niſi unicum Officium illius diei.

19. Converſi Religionum tenentur-ne ad recitationem illarum precum, quas loco Officii præſcribunt earum Conſtitutiones?

Reſp. Ex Alario verbo *Horæ Canonicæ n. 1.* non tenentur ſub lethali, niſi aliter in eorum Conſtitutionibus habeatur.

20. Habens tenue Beneficium tenetur-ne ad integram recitationem Officii Divini?

Reſp. Sotus vult non teneri ad integram recitationem quotidianam Divini Officii; nam qui Altari inſervit, de Altari vivere debet; qui autem parvum habet Beneficium, cùm de Altari non vivat, quare tenebitur Altari totaliter inſervire? Et confirmat, quia in jure Beneficium tenue reputatur pro non Beneficio, ut habetur ex capite, *Is qui, de præbendis in 6.* Hinc Molfeſ. cum Leſſ. volunt teneri tantùm ad Horas Canonicas in diebus Feſtis. Malder. apud Dianam putat compenſare poſſe ſuam obligationem aliis precibus, puta Officio B. Virginis. Communis opinio eſt, promotum ad qualecumque Beneficium teneri ad Officium; maximè cùm Pontifices imponentes reſtitutionem fructuum Beneficiatis non recitantibus Horas, non diſtinguant Beneficium tenue à pingui: ſi ergo onus eſt majus proventu, ſibi imputent; volenti enim & conſentienti nulla fit injuria.

21. Tenetur-ne ad Officium, qui Beneficium habet ad munus, & exercitium non Eccleſiaſticum, puta pulſandi Organa, docendi in Seminario?

Reſp. Cum Alario, negativè, neque etiam Religioſus à Papa diſpenſatus in caſtitate, & vivens in habitu ſæculari extra clauſtra, neque Religioſi mi-

ſi milites habentes Commendam, etiamſi non militent actu: iſti tamen tenentur ad preces juxta præſcriptum ſuarum Conſtitutionum.

22. Qui tenetur ad Officium titulo Beneficii, & titulo Ordinis, committit-ne duplex peccatum omittendo Officium?

Reſp. Negativè, quia facit contra unicam virtutem Religionis.

23. Ad quid tenetur Beneficiarius, qui omiſit Officii recitationem?

Reſp. Juxta diſpoſitionem Bullæ S. Pii V. qui totum Officium omiſit, omnes fructus Beneficii correſpondentes uni diei reſtituat: qui totum Matutinum, vel ſolùm reliquas Horas, dimidium fructuum correſpondentem uni diei: qui unam parvam Horam, ſextam partem. Hinc cum proportione, qui reliquit Officium unius menſis, debet reſtituere duodecimam partem fructus unius anni: qui per annum, nihil poteſt recipere de fructibus Beneficii illius anni. Qui verò non Horam, ſed partem Horæ reliquit, non tenetur ad reſtitutionem, quia leges loquuntur de Hora. Ex eadem ratione non eſt facienda reſtitutio pro pluribus verſiculis in ſingulis Horis relictis, licèt ſimul ſumpti conſtituant quantitatem notabilem ſufficientem ad lethale. Adverte etiam, quòd ſi rata fructuum correſpondens parti omiſſæ non ſit notabilis, puta dimidium Julii, non tenetur illam reſtituere ſub lethali. Ultimò adverte, quòd habens Beneficium cum multis oneribus, puta Miſſæ, Concionis, aſſiſtentiæ Infirmorum, & ſimilium, demere poteſt aliquid de fructibus illius diei juxta qualitatem onerum, quæ in eadem die, in qua reliquit Officium, ille ſubivit. Nimis laxa mihi videtur taxa, quam in hac reponit Henriquez citatus à Diana; unde in praxi prudentum conſilio utatur Beneficiarius, ne gravet animam ſuam.

24. Quinam excuſantur à recitatione Divini Officii?

Reſp. Primò, qui ſaltem moraliter ſunt impoten-

potentes ad illud recitandum; eſt enim onus Eccleſiaſticum, ad quod quis non tenetur cum graviſſimo incommodo, reddente executionem moraliter impoſſibilem. Hinc qui non habet Breviarium ſine culpa, nec ſcit memoriter, nec poteſt ab alio habere: qui opere charitatis, aut juſtitiæ, eſt impeditus, ut illud recitare nequeat, non tenetur; ægroti nec etiam, judicio Medicorum; imò compertum eſt poſt tres dies à receſſu febris ob debilitatem capitis, vix ſine periculo recitari poſſe. Item ſi quis ex rationabili cauſa non poſſet recitare præcipuas partes Officii Divini, aliqui volunt, quòd neque teneatur ad unam, quam poteſt: hæc tamen ſententia poſt Decretum Innocentii XI. n.54. ampliùs nequit ſuſtineri: unde ſi poteſt notabilem partem recitare, ad illam tenebitur.

25. Non tenetur quis impotens ad Officium Divinum recitandum, hoc compenſare aliis precibus, puta Roſario, licèt hoc laudabile ſit: v.g. aſſiſtens Infirmo, ubi lumen afferri non poteſt, & proinde Corona recitari poſſit, non Officium. Ex privilegio poteſt Superior Regularis rationabili de cauſa commutare Officium Divinum in nonnullorum Pſalmorum recitationem. Suſpenſi, & interdicti tenentur recitare; ſed, ut notat Alarius, omiſſo *Dominus vobiſcum*. Cæcus non tenetur niſi ad majorem partem, ſi hanc ſciat memoriter; neque tenetur ſocium quærere, & conducere, ut cum eo recitet, niſi fortè, ut notat Garzias, hoc fecerit etiam in ſalute. Damnati ad triremes, qua die laborant valdè, puto, quòd ratione laboris magni non teneantur; aliis autem diebus credo quòd teneantur: nec placet ratio Dianæ, ſcilicet eos non teneri, quia detegerent loco tam turpi ſe eſſe Eccleſiaſticos, quod cederet in Eccleſiæ ignominiam: communiter enim ſcitur etiam perfidos Sacerdotes eſſe in triremibus; nec pœna cedit in ignominiam, ſed culpa. Sicuti ergo excommunicatus, & publici peccatores

tores Eccleſiaſtici, ſi qui ſunt, tenentur Officium recitare, quare non illi? Infirmitas quarranæ non excuſat à recitatione Officii; ea die autem qua quis febri laborat, non tenetur anticipare Matutinum veſpere, quia anticipatio eſt privilegium, quo utimur, quando volumus: non autem onus & obligatio; ut notat Canus.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 20. Reſtitutio à Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Judicis, eò quòd ſit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, ante quodvis aliud Beneficium Eccleſiaſticum, ſi ſtudio litterarum vacet, ſatisfacit ſuæ obligationi, ſi Officium per alium recitet.

33. Reſtitutio fructuum ob omiſſionem Horarum ſuppleri poteſt per quaſcumque eleemoſynas, quas anteà Beneficiatus de fructibus ſui Beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans Officium Paſchale ſatisfacit præcepto.

35. Unico Officio poteſt quis ſatisfacere duplici præcepto pro die præſenti, & craſtino.

Ab INNOCENTIO XI. 54. Qui non poteſt recitare Matutinum, & Laudes, poteſt autem reliqua Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad ſe minorem.

CA-

# CAPUT IX.

## De Matrimonio.

Sectio I. *De ſponſalibus.*
Sectio II. *De eſſentia Matrimonii.*
Sectio III. *De Divortio.*
Sectio IV. *De impedimentis impedientibus.*
Sectio V. *De impedimentis dirimentibus.*
Sectio VI. *De debito Conjugum, & uſu Conjugii.*

PLures in Sectiones dividitur Caput hoc, tantam materiæ molem habens, ut quamplures libros impleverit.

## SECTIO I.

### *De Sponſalibus.*

1. QUid ſunt ſponſalia?

Reſp. Sunt futuri Matrimonii mutua promiſſio ſigno externo expreſſa. Hinc cùm ſponſalia ſint ſpecies promiſſionis, id reddet ea invalida, quod irritat promiſſionem, & præcipuè duo, ſcilicèt defectus libertatis in alterutro ex ſponſis, ut ſi quis coactè, vel ob metum promittat; vel defectus deliberationis, qui oriri poteſt, vel quia quis non habeat ſufficientem cognitionem obligationis, quam ſubit titulo promiſſionis, ut evenire ſolet inter puberes; vel ex parte voluntatis, quia conſenſus non adſit.

2. Quænam ætas requiritur ad ſponſalia?

Reſp. Ex Alario, ætas debet eſſe ſaltem ſeptem annorum, & quidem completorum, niſi priùs tamen malitia ſuppleat ætatem: & ſi in ſeptennio non habet uſum rationis talem, qui ſufficiat ad peccatum lethale, ut notat Sanchez, neque validè contrahit obligationem ſponſalium, quæ cùm ſit actus humanus inducens mutuam obli-

obligationem, talis eſſe non poteſt, ſi quis ad uſum rationis nondum pervenit.

3. Obligant ſponſalia vera ſub lethali?

Reſp. Affirmativè, quia omnis promiſſio rei gravis obligat ſub lethali, non tantùm ex fidelitate, ſed etiam ex juſtitia.

4. Si unus contrahentium promittat, & alius acceptet quidem promiſſionem, ſe non repromittat, poteſt-ne primus recedere abſque lethali?

Reſp. Ex Alario *verbo ſponſalia num. 9.* licèt hi contractus nequeant dici ſponſalia defectu mutui conſenſus, tamen primus, qui ſe obligavit, non poteſt recedere ſub lethali, cùm hæc promiſſio ſit in re gravi.

5. Si parentes, Tutores, & alii infantium curam habentes promiſerint, tenentur-ne pueri ſub lethali ſtare eorum promiſſis?

Reſp. Cum Parentes ſpondent pro pueris, poſſunt iſti, quando ſunt ſui juris, recedere. Ita Alarius, qui limitat, niſi adoleſcentes certiores facti de promiſſione, ſaltem tacitè eam ratificent: ſi autem habeant uſum rationis, & præſentes ſint promiſſioni Parentum, & taceant, cenſentur acceptare, ſic c. 1. *de Sponſalibus impuberum in 6.*

6. Quænam ſunt ſigna ratificationis tacitæ in adoleſcentibus, qui ſciunt Parentum promiſſionem?

Reſp. Ex Alario, ſunt oſcula, munera; datio annuli, mutua converſatio in aliena domo tamquam cum ſponſa. Bertau *de ſponſalibus* exiſtimat ſufficere, quod ſciant, & non reclament.

7. Sunt ne valida ſponſalia cum conſanguinea ſub hac conditione: Contraham tecum, ſi Papa diſpenſet?

Reſp. Ex Alario, promiſſio hæc conditionata valida eſt, inducens obligationem ſtandi promiſſis poſita diſpenſatione; neque enim eſt conditio turpis, ut invalidet actum humanum: Contraria ſententia ſuſtinetur à pluribus apud Sotum. Li-

cet omnes teneant cum D. Thoma, quòd ſponſalia contracta cum infideli ſub hac conditione, ſi ad fidem convertatur, teneant.

8. Promiſſio ſolis labiis exteriùs facta ſine animo promittendi eſt valida?

Reſp. Nequaquam, quia cum tali fictione promiſſio non eſt, ſed ſimulatio: ſi quis autem promitteret ſponſæ cum animo ſe obligandi, non autem cum animo exequendi, adhuc teneretur ſtare promiſſis, quia contrarius animus ſubſequens non poteſt impedire naturam veræ promiſſionis, cujus effectus eſt ligare promittentem.

9. Juramentum factum de ducenda una ex filiabus Petri habet-ne vim ſponſalium?

Reſp. Cum Alario, negativè, quia ſponſalia incerta non ſunt ſponſalia. Ita Gloſſa *in cap. ex literis ſecundo de ſponſalib.* Si autem factis legitimis & licitis ſponſalibus, cum una dormierit, placet ſentire cum Hoſtienſi citato ab Alario, qui docet tunc compellendum eſſe ad illam ducendam, non tam virtute ſponſalium, quàm ex præſumpto conſenſu; cùm enim ex una parte juraverit ducere unam ex filiabus Petri, & ex alia unam cognoverit, ex illo actu ſatis dignoſcitur eam elegiſſe, & in eùm determinatè conſenſiſſe; non deeſt tamen contraria ſententia apud Sanchez.

10. Si quis ſit certus, ſe promiſiſſe ducere unam, & dubius num promiſerit cum animo ſe obligandi, tenetur-ne ducere?

Reſp. Affirmativè, quia præſumptio, & poſſeſſio ſtat pro obligatione, quæ ſequitur naturaliter ad promiſſionem, niſi expreſsè vitietur à conditione contraria: cùm ergo de hac non conſtet, præſumendum eſt, actum promiſſionis fuiſſe elicitum juxta ejus naturam.

11. Qui virginem defloravit ſpe fictæ promiſſionis matrimonii, tenetur-ne eam ducere?

Reſp. Affirmativè; non quidem vi ſponſalium, quæ utique non fuerunt valida defectu intentionis ducendi; ſed vi contractus, do ut des. Cùm

ergo

ergo puella ex parte ſui contractum impleverit tradendo corpus virgineum violanum, ille tenebitur implere alteram partem contractus; nec ſufficit compenſare exhibendo dotem, ut nubat alteri viro; ſed debet omninò eam ducere, quia natura talis contractus pertinet ad juſtitiam commutativam, quæ petit, ut non tantùm reddatur æquale, ſed omninò idem: ita Bertau, qui citat pro ſe Sanchez, Vaſquez, Navarrum, & alios.

12. Limita tamen primò, ſi deflorata ob diſparitatem ſtatus potuerit conjicere, deflorantem non habere voluntatem docendi, & multò magis ſi ex verbis ejus æquivocis, & potiùs amatoriis, quàm obligatoriis, & ex animo ſeriò provenientibus, idem dignoverit: ſecundò, ſi ante tempus ſtabilitum pro matrimonio hæc cum alio fornicetur; tertiò, ſi virgo putata, fuerit deprehenſa non virgo, vel quæ faciebat ſe divitem, & nobilem, alia poſteà ſit; in his enim caſibus fictis promiſſor eximitur ab obligatione ducendi, licèt cognoverit illam: in primò quidem, quia volenti & conſentienti non fit injuria; in aliis verò, quia contractus non eſt legitimus ratione deceptionis.

13. Limita etiam ſecundò, fictum promiſſorem non teneri ducere fœminam, quæ ſolita ſit proſtitui, ſed tantùm conſuetum pretium ei tradere, contractus enim non eſt obligatorius, cùm non ſit juſtus propter inæqualitatem rei datæ, & acceptæ, neque ex fornicatione ſequitur ei damnum notabile; cùm jam ſit malæ famæ. Leſſius, & Sanchez docent, quòd ſi ex copula occulta nullum damnum timeatur viduæ, vel virgini bonæ famæ, fictus promiſſor non tenetur eam ducere: quod tamen non placet, cùm obligatio ducendi non ſit titulo damni illati, ſed titulo contractus adimplendi; ut dixi reſponſione.

14 Si quis poſt ſponſalia contracta cum Berta, contrahat ſecundò cum Flaminia, & iſtam cognoſcat, tenetur-ne prima, vel ſecunda ſponſalia adimplere?

R. Licèt certum ſit in caſu omnimodæ æqualitatis ſecunda ſponſalia nulla eſſe, nihilominùs in caſu, quo ſecunda habeant annexam copulam judicandum eſt in favorem iſtorum: quia naturalis æquitas poſtulat, ut quæ paſſa eſt tantum damnum, quale eſt à viro cognoſci, præponatur alteri, quæ ex violatione contractus, aliud damnum non patitur, quàm quòd promiſſum non conſequatur, cæterùm ejus corpus integrum eſt: ita Homobonus tr. 15. c. 9. reſol. 8.

15. Si quis primę promiſerit ſine juraměto, & ſecundæ cum juramento, quamnam tenetur ducere?

Reſp. Ex Homobono ibid. tenetur ducere primam; juramentum enim non ligat in hoc caſu, cū cadat ſupra rem malam, quæ ſine peccato, & ſine damno primæ, cui promiſit, nequit adimpleri.

16. Si quis poſt validam promiſſionem matrimonii de futuro cum una, contrahat in re matrimonium cum altera, tenetur-ne in caſu mortis ſuæ uxoris primam ducere?

R. Cum Homobono, negativè, quia ſubſequens matrimonium dirimit totaliter ſponſalia, neque datur obligationis reviviſcentia: quod ait valere, etiamſi prima ſponſalia fuerint juramento firmata. In caſu tamen, quòd illam cognoverit ſub ſpe futuri matrimonii, tenebitur adimplere, cùm damnum illatum tunc ſit adhuc reparabile; quapropter urget obligatio reparandi.

17. Si quis caſtitatis, vel Religionis voto priùs emiſſo, poſteà promiſerit puellæ eam ducere, & hanc ſub tali ſpe defloraverit, tenetur-ne ad ſervandam fidem Deo datam in voto, vel fœminæ in ſponſalibus cum defloratione?

Reſp. Cum Sanchez & Layman, promiſſarium deflorantem teneri ducere defloratam, ſi hæc non fuit voti conſcia; quia votum non obligat cum notabili damno proximi, & violatione juſtitiæ; neque enim tunc poteſt hoſtia eſſe Deo acceptabilis. Tenetur tamen ſponſus ſervare votum, quantum in ſe eſt: ſic ſolùm poteſt redde-

re

re, non petere debitum, quia diſpenſatio eſt ſolùm in favorem defloratæ. Hinc ſi hæc moriatur, adſtringitur denuò voto totaliter. Mihi videtur tamen conſultius in hoc caſu petere à Sacra Pœnitentiaria voti diſpenſationem, ut ſanctè, & ſecurè nubat.

18. Quandonam obligant ſponſalia, quæ non determinant tempus futuri matrimonii?

Reſp. Probabile non videtur, quod docet Coninch, obligare eadem die; tum quia praxis communis Eccleſiæ eſt contraria; tum quia inutilis ſic foret promiſſio de futuro. Puto ergo obligare, quando alteruter ex ſponſis juxta prudentum æſtimationem juſtè petit adimpletionem promiſſi. Hæc enim eſt natura debiti, ut obliget ad ſolutionem, tunc quando creditor rationabiliter petit ſatisfieri. Advertit Homobonus, ſi etiam neuter petat, & non ſit juſta cauſa dilationis, quàm primùm ſponſos celebrare debere matrimonium de præſenti; ſic monuit apud ipſum Congregatio Cardinalium, Ordinarios id curare debere, ut quamprimùm celebrentur matrimonia de præſenti, quo ſtupri periculum, aliaque peccata vitentur.

19. Hinc parentes impedientes filios, qui ſponſalia ipſis inſciis contraxerunt, ne celebrent matrimonium, peccant mortaliter, quia impediunt actum juſtitiæ, ad quem filii tenentur ſub lethali. Si tamen propter maximam diſparitatem ſponſorum timenda forent ſcandala, diſſenſiones, & rixæ, ob familiæ dedecus, poſſunt licitè impedire, etiam implorata Judicis, & Principis authoritate; quia cum tale matrimonium adverſetur charitati, & pietati, ſine peccato contrahi nequit: ita Bertau, qui citat Sanchez, Navar. & Gutier.

20. Quinam tactus poſſunt permitti inter ſponſos?

Reſp. Illiciti tenendi ſunt tactus conducentes ad copulam, cùm enim illa ſit illicita, ita

etiam quidquid ad eam conducit. Hinc omnes contractus turpes etiam pro levi morula ſunt peccatum mortale. Actus verò ordinati ad fovendum mutuum amorem, ut manuum contactus, non animo luxuriandi, permitti poſſunt; ita Boſſ. ſicuti enim copula redditur honeſta à matrimonio, ita actus iſti cohoneſtantur à ſponſalibus. Limita tamen cum Homobono, etiam iſtos diuturniores, & frequentiores admitti non poſſe, ne alterutri ſponſo ſit pollutionis periculum. Hinc peccant mortaliter parentes, vel tutores, & cuſtodes ſponſæ, qui eam ſolam relinquunt cum ſponſo, propter dictum periculum, quod ferè ſemper non ſine peccato evenit.

21. Sponſalia clandeſtina ſunt-ne valida?

Reſp. Affirmativè, quia Concilium Tridentinum hanc conditionem appoſuit matrimonio, non verò ſponſalibus; & ut notat Alarius, ſic declaravit Congregatio Cardinalium; nec quantum ad hoc peccant clandeſtinè contrahentes, quia utuntur jure ſuo à nulla lege prohibito.

22. Si Sponſus poſt ſponſalia fornicetur, tenetur-ne hanc circumſtantiam aperire in confeſſione, quòd ſponſus ſit?

Reſp. Ex Homobono, non eſt conditio neceſſariò exprimenda in confeſſione, quia injuria facta ſponſæ prudentum judicio, & vulgi opinione, levis in ſponſo eſt, proinde non excedit limites venialis. Res autem è contra in ſponſa ſe habet, cujus fornicatio eſt valdè turpis, & gravis ſponſi injuria, & exponitur periculo concipiendi, atque adeò injuſtitiæ erga futurum virum, qui prolem alterius nutriet tamquam ſuam.

23. Poſſunt-ne diſſolvi ſponſalia?

Reſp. Affirmativè; cùm enim in ſponſalibus non ſit aliud vinculum, niſi mutuæ promiſſionis, ſicuti hæc in genere diſſolubilis eſt, ita & in ſua ſpecie. Neque enim ſponſalia poſt Concilium Tridentinum ſecuta copula tranſeunt in matrimonium indiſſolubile, ſicuti ante

Con-

Concilium ferè communis erat Doctorum opinio.

24. Per quas cauſas diſſolvuntur ſponſalia?

Reſp. Ex Homobono, primò per mutuum ſponſorum conſenſum, etiam ſi fuerint jurata, etiam ad modum voti; ut accidit, cùm quis, ob pietatem, pauperi fœminæ cum juramento promiſit. Debet autem adverti, quòd ipſa liberè conſentiat in diſſolutionem, non vi, non metu inducta. Secundò, per ingreſſum alterius in Religionem, per votum ſimplex caſtitatis, & Religionis, per ſuſceptionem Ordinis Sacri, per matrimonium cum alia contractum; hæc enim ſunt vincula fortiora, quæ deſtruunt vinculum minùs forte. Quòd autem in ingrediente Religionem non ſit expectanda profeſſio, ſicuti in matrimonio rato, puto certum, quia ſi egrediatur, fit notabiliter vilior, neque quis tenetur ampliùs cum illo ducere. Tertiò, ſuperveniente affinitate, vel cognatione ſpirituali. Quartò, ſi quis proficiſcatur in longinquam regionem, & tempore ſtatuto pro matrimonio non redeat. Quintò, ſi morbus contagioſus, vel notabilis ſuperveniat deformitas. Sextò, ſi quis fornicetur cum alia: Item ſi fornicatio præceſſit ſponſalia, ſed tunc fuit ignota: & poſt à dubitet, an tempore ſponſalium ita fuiſſet erga ſponſam captus amore, ut eam deſpondiſſet etiam defloratam ab alio. Septimò, propter morum aſperitatem alterius conjugis, qui dignoſcatur crudelis, durus, & aſper. Tandem ob omiſſionem alicujus rei promiſſæ, & conditionis non impletæ: & quæcumque evenire poteſt cauſa rationabilis, quæ ſi nota fuiſſet ante ſponſalia, hæc contracta non fuiſſent.

25. Si ſponſus, & ſponſa fornicentur cum exteris, compenſatur-ne debitum debito, itaut neuter reſilire poſſit?

Reſp. Ex Homobono, negativè, ſed adhuc ſpon-

ſus recedere poteſt, quia fornicatio ſponſæ eſt notabiliter vilior.

26. Qui poſt celebrata ſponſalia contraxit impedimentum dirimens, tenetur-ne petere diſpenſationem?

Reſp. Si ſtudiosè & culpabiliter contraxit impedimentum, tenetur petere diſpenſationem, quia cùm culpabiliter factus ſit impotens in præjudicium alterius, tenetur à ſe removere impedimentum, ut alteri injuſtè læſo ſatisfaciat: niſi fortè hoc fieri nequeat, niſi magnis ſumptibus; quia quis non tenetur cum tam gravi incommodo ſatisfacere, cùm priùs teneatur erga ſe, quàm erga alium. Si autem inculpabiliter hoc evenit, ad nihil tenetur. Hinc ſtudiosè quærere incurſum impedimenti ad diſſolvenda ſponſalia eſt peccatum, quia eſt ſe velle reddere impotentem ad ſatisfaciendum obligationi contractæ.

27. Quinam eſt Judex ordinarius in cauſa diſſolutionis ſponſalium?

Reſp. Eſt Epiſcopus, aut ejus Vicarius, aut delegatus ab Epiſcopo, qui re cognita, & ſtabilita ſponſalium diſſolutione, cogere debet ad reſtitutionem eorum, quæ cauſa ſponſalium ſponſæ fortè tradita ſunt. Ita Homobonus, negans Parochum eſſe Judicem competentem, cùm in foro exteriori juriſdictionem non habeat. Si autem cauſa reſcindendi ſit manifeſta, & abſit ſcandalum, non eſt, cur Judicis attendatur ſententia.

## SECTIO II.

### *De eſſentia Matrimonii, ut contractus, & ut Sacramentum eſt.*

I. QUid eſt Matrimonium?

Reſp. Ut contractus, eſt conjunctio legitima maritalis viri & fœminæ inter legitimas perſonas, individuam vitæ conſuetudinem ſervans; ut Sacramentum verò, eſt Sacramentum

tum

tum conſiſtens in legitima conjunctione maritali viri, & fœminæ &c. Sic Summiſtæ. Melior tamen mihi videtur definitio Bonacinæ, nimirùm: Eſt contractus legitimus indiſſolubilis inter marem & fœminam, per quem mutua corporum poteſtas traditur, & acceptatur reciprocè, ac gratia ſanctificans confertur.

2. Quænam eſt materia, & forma hujus Sacramenti?

Reſp. Ex Diana, materia eſt mutua corporis traditio, forma mutua eorumdem acceptatio aliquo ſigno exteriori manifeſtata coram Parocho, & Teſtibus, qui ſolùm requiruntur ut conditiones à Concilio Tridentino legitimè impoſitæ. Non eſt neceſſe ſigna extrà manifeſtantia internum conſenſum eſſe verba, ſed poſſunt etiam eſſe nutus, & alia ſigna humano modo; ſed clarè conſenſum exprimentia; nullum enim eſt præceptum de conſenſu verbaliter explicito. Hinc Diana rejicit ſententiam Pontii, & Rodriq. qui volunt peccare mortaliter exprimentem conſenſum per nutum, cùm poſſit per verba.

3. Quinam eſt Miniſter hujus Sacramenti?

Reſp. Miniſtri ſunt contrahentes, qui ideò debent eſſe in gratia, ut conficiant, & recipiant dignè hoc Sacramentum. Non eſt neceſſe, ut contrahentes recipiant priùs Sacramenta Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ; ſed ſolùm hoc eſt de conſilio Concilii Tridentini; quod hortatur conjuges, antequam contrahant, vel ſaltem triduo ante matrimonii conſummationem, ut priùs ſuſcipiant Euchariſtiam, & Pœnitentiam. Hinc cauſa efficiens hujus Sacramenti eſt contrahentium conſenſus extrinſecè manifeſtatus. Parochus vel Sacerdos ab eo deputatus eſt miniſter benedictionis nuptiarum.

4. Quinam ſunt hujus Sacramenti effectus?

Reſp. Augmentum gratiæ ſanctificantis, & etiam alia dona gratiæ ad perficiendum amorem conjugalem, & indiſſolubilem unitatem

 inter

inter conjuges, ad frænandam indecentem concupiſcentiam, & ad rectam prolis educationem.

5. Quid eſt Matrimonium ratum, quid conſummatum?

Reſp. Ratum eſt illud, quod legitimè celebratum eſt coram Parocho, & Teſtibus: conſummatum eſt illud, quod completum eſt per copulam perfectam in vaſe legitimo, interveniente ſaltem viri ſeminatione: & ab hoc propriè ſignificatur indiſſolubilitas.

6. Eſt-ne neceſſe, Matrimonium inter fideles, eſſe ſemper Sacramentum?

Reſp. Cum Diana, non conſtat ex Patribus, & Conciliis, & communi Doctorum authoritate hæc neceſſitas, ita ut Chriſtus Dominus ita matrimonium inſtituerit, ut in eo ratio contractus, & Sacramenti ſint inſeparabilia; ſed elevavit ſolùm contractum ad rationem ſuperiorem Sacramenti, non tamen deſtruxit, quod erat inferius. Hinc primò rudes, neſcientes Matrimonium eſſe Sacramentum, proinde non habentes intentionem faciendi rem ſacram, validum Matrimonium in ratione contractus perficiunt; non in illa Sacramenti; hinc ſecundò, matrimonium contractum inter fidelem & infidelem cum diſpenſatione, Sacramentum non eſt, & ſecundùm plures, nec Matrimonium contractum inter fideles per Procuratorem. Neque exiſtimo veram ſententiam eorum, qui putant Matrimonia infidelium ad fidem converſorum in Baptiſmi ſuſceptione evadere Sacramentum. Hæc tamen acuta & aliàs purè ſpeculativa non ſunt mei inſtituti.

7. Conſenſus tacitus ſufficit-ne pro vero Matrimonio, puta ſi præſentibus, & tacentibus filiis parentes contrahant?

Reſp. Cum Pontia, negativè, quia fieri poteſt, ut filii taceant ex metu reverentiali, & iſti conſenſus taciti pluribus inconvenientiis aditum præ-

præbeant, & reclamantibus contrahentibus mortuo parente, qui pro ſe ipſis reſpondit, facilè Matrimonium declararetur nullum. Meo ergo videri Parochus inſtare debet, ut filii ipſi reſpondeant; ſunt enim illi, qui ſe ligant, neque quo ad hoc parentum ſubduntur voluntati. Alarius tamen *verbo Matrimonium n.* 8. putat cum pluribus, ſufficere conſenſum tacitum, & adducit authoritatem Bonifac. *cap. unico de ſponſalib. impuberum in 6.* Verùm caput illud eſt de ſponſalibus, quæ cùm diſſolubilia ſint, non requirunt tantum conſenſum; ſicuti patet etiam de ætate; quod enim ſufficit ad minus, non ideò ſufficit ad majus. In hac ſententia eſt Bonacina, qui vult ſufficere ad Matrimonium, ut pro verecunda puella reſpondeat alter, etiam extraneus; quod tamen mihi videtur intolerabile.

8. Qui fictè contraxit matrimonium ſine animo contrahendi, tenetur-ne poſtea contrahere ex animo?

Reſp. Sanchez tenet negativè, ſi nullum ſequatur damnum fœminæ ductæ: quòd verò non ſequatur damnum, puta puram ſpeculationem; ſi enim cum ea habitet, & multò magis ſequatur copula, quis non videt damna eſſe inſeparabilia, & de natura ſua ſequi? Puto ergo, quòd ſicut qui laborant impotentia perpetua, tenentur ſeparari, ut habetur ex motu proprio Sixti Quinti de Matrimonio Eunuchorum, adducto ab Homobono *tr.* 13. *c.* 11. *reſol.* 1. & quidem, ut fugiant periculum incontinentiæ, ſi maneant in eadem domo, dormiant in eodem lecto, ſequantur oſcula & tactus, vel etiam ſemel moroſa delectatione cadant: ita mihi videtur, quòd cùm hoc periculum inevitabile ſit ab eo qui fictè contraxit, teneatur poſteà ex animo contrahere, ne in tot Dæmonum laqueos cadat: nihilominus ſententiam contrariam vide apud Dianam, Sanchez, & Laym. Adverte tamen cum Alario citante Navar. *hic verbo Matr. n.* 341.

quòd quando quis ſictè conſentit in Matrimonium, ſi ſemel accedat animo maritali ad uxorem, & cum ea copulam habeat, ſtatim purificatur fictus conſenſus, & evadit verum & indiſſolubile matrimonium.

9. Quomodo quis renovare debet fictum conſenſum, ut validè contrahat cum ea, cum qua antea fictè contraxerat?

Reſp. Si defectus hujus conſenſus factus ſit publicus, & ſufficientibus argumentis & indiciis probatus, renovandus eſt coram Parocho, & duobus teſtibus, ita Homobonus *tr.* 13. *c.* 10. *aſſert.* 2. qui aſſert pro hac ſententia reſponſum Clementis Octavi. Si autem publicus non ſit, imò alter conjux hunc defectum ignoret, debet novus utriuſque conſenſus intereſſe; nec ſufficit, ut putavit Sanchez, quòd ille tantùm, qui fictè contraxit, verè conſentiat; ita enim declaraſſe Clementem Octavum Rectori Pœnitentiariæ Societatis, teſtatur Diana.

10. Sufficit-ne ad Matrimonium conſenſus conditionatus, v. g. contraho tecum, ſi pater tuus conſentiet?

Reſp. Theologi ferè omnes volunt hanc formam contrahendi nullam eſſe, quia hoc modo videtur coincidere conſenſum matrimonialem cum illo ſponſalium, qui eſt de futuro non de præſenti: & etiam quia Matrimonium, ſicuti omnia Sacramenta, non poteſt pendere à conditione purificanda. Verùm Canoniſtæ contrarium ſentiunt, & putant Matrimonium, ſicut alios contractus conditionales, purificata conditione, ſine novo conſenſu tenere, & ligare: & hoc probabile etiam puto, dummodò tamen conditio purificetur coram Parocho, & Teſtibus, vel Parochus, & Teſtes cognoſcant conditionem impletã eſſe; hoc enim poſt Trident. indiſpenſabiliter requiritur.

11. Debent ne arceri è Matrimonio ignorantes Pater, Ave Maria, & Credo?

Reſp. Cum Diana, arcendi non ſunt; ignoran-

rantia enim à nullo jure reddita eſt Matrimonii impedimentum; neque Epiſcopi in Synodis poſſunt addere nova impedimenta. Poſſunt tamen ſic ignorantes ad aliquod breve tempus impediri, ne contrahant, ut attentiùs & celeriùs addiſcant Rudimenta Chriſtiana.

12. Quæ nam ætas requiritur ad Matrimonium?

Reſp. Ex Sacris Canonibus, requiritur in muliere ætas duodecim annorum, in viro quatuordecim, & quidem completorum; hæc autem ætas metitur jurè ex pubertate, ſcilicet ex vigore naturali ad copulam requiſito: & proinde ſi hic vigor quandoque ætatem ſtatutam præcedat, tunc dicitur malitia ætatem ſupplere. Hoc ergo dictum intelligi debet de vigore corporis, non de vigore mentis, qualis eſt diſcretio, & cognitio ſufficiens ad diſtinguendam conjugum obligationem; hoc enim evenire poteſt maximè in fœmina in ſeptennio, cum qua tamen ſentit Alarius Matrimonium non valere, niſi eſſet multum doli capax, & diſcreta. Hinc ſi impuberes nondum ad talem ætatem perventi, & in quibus malitia non ſuppleat ætatem, contrahant, invalidum erit Matrimonium; & ne quidem adveniente pubertate Matrimonium convaleſceret, niſi per copulam ſubſecutam, vel per aliquem alium modum conſtet contrahentes ante pubertatem perſeveraſſe cum eadem voluntate in pubertate.

13. Quale peccatum eſt ante legitimam ætatem contrahere?

Reſp. Eſt mortale, quia verba Canonum continent præceptum, non conſilium; notat enim Pontius: quòd ibi habetur, *Diſtrictius inhibemus*: & quia ſe exponunt contrahentes periculo faciendi Sacramentum nullum, in materia ſcilicet inepta. Guttierez tamen cum pluribus ſentit, in aliqua urgentiſſima cauſa, v.g. pro bono pacis, convenire, ut diſpenſentur ab Epiſcopo, & talis conjunctio toleretur. Adverte cum Roſſignolio *de matrimonio, ſecundo prænot.* 17. quòd à parte

ante

ante ſtabilitur ætas, à parte poſt nulla ſtabilitur: quia, quantumvis quis ſeneſcat, ſemper ſupereſt igniculus, qui poteſt aliquo modo excitari, putà medicamentis; & ſic de inepto ad generandum fiet aptus. Vires enim, ut ipſe ait, ſunt extenuatæ, non extinctæ; unde remanent arte medicinæ conſolidabiles, & ad copulam coaptabiles.

14. Eſt-ne Matrimonium indiſſolubile?

Reſp. Matrimonium, ſive ratum ſit, ſive conſummatum, eſt indiſſolubile, non tamen eodem modo, quia Matrimonium conſummatum, ſi validum eſt, in nullo caſu poreſt diſſolvi, etiam ab authoritate Pontificia; imò plures Authores volunt etiam in caſu copulæ factæ per vim, Matrimonium diſſolvi non poſſe, & quòd uno conjuge Religionem ingrediente, altera non maneat libera, ut poſſit vivente viro alteri nubere. Alteri exiſtimant violentam copulam non nocere. Utraque ſententia ab Alario exiſtimatur æquè probabilis.

15. Matrimonium ratum urgente gravi neceſſitate à Summo Pontifice diſſolvi poteſt: & ut affirmant plures Doctores, Martinus Quintus, Eugenius Quartus, Paulus Tertius, & Pius Quartus diſpenſarunt de facto. Diſſolvitur etiam per ſolemnem Profeſſionem Religioſam, qua peracta, non anteà, poteſt alter conjux ad ſecundas nuptias convolare. Non diſſolvitur neque per Ordinem Sacrum, neque per dignitatem Epiſcopalem, aut ea majorem, quia jura de ſola Profeſſione Religioſa loquuntur: & quidem Profeſſio debet eſſe in Religione, in qua tria ſubſtantialia vota emittuntur, licèt ſit equeſtris, ut Melitenſis; de Religione enim, ut ſic eſt Privilegium Canonis. Quare autem Matrimonium ratum ſit diſſolubile, eſt, quia ſignificat unionem Chriſti per gratiam cum anima juſti, quæ diſſolubilis eſt: conſummatum ſignificat unionem Chriſti cum Eccleſia, quæ indiſſolubilis eſt.

16. Qui

16. Qui ante Matrimonium cognovit ſponſam ſuam, celebrato Matrimonio habet-ne bimeſtre ad cogitandum de electione ſtatus Religioſi?

Reſp. Certum eſt, poſt Matrimonium ratum poſſe alterum ex conjugibus negare debitum, hoc enim beneficium conceſſum eſt pro dignitate, & excellentia ſtatus Religioſi adhuc eligibilis ab eo, qui intra bimeſtre nondum Matrimonium conſummavit; quo elapſo, vel debet Religionem ingredi, vel ſub lethali reddere debitum alteri petenti: ad caſum ergo dic, copulam, quæ anteceſſit Matrimonium ratum, non tollere privilegium electionis ſtatus; non enim eſt copula Matrimonialis, antequam exiſtat Matrimonium, & ideò quantum ad hoc quis remanet plenè liber.

17. Poteſt-ne contrahi Matrimonium inter abſentes per Procuratorem?

Reſp. Affirmativè; eſt enim contractus perfectibilis eodem modo, quo cæteri: requiruntur tamen iſtæ conditiones; primò, ut Procurator habeat ſpeciale mandatum ad hoc numero Matrimonium, nec ſufficit generale ad negotia, vel ad uxorem in genere: ſecundò, ut Procurator contractum hunc per ſe efficiat, nec poteſt alterum ſubdelegare, niſi hoc ſit ei ſpecialiter injunctum: tertiò, ut tempore illo, quo contrahit Procurator, non ſit revocata poteſtas à principali; & hoc intelligitur, etiamſi revocatio mandati non innoteſcat Procuratori, vel etiam ſi præſtitum ſit juramentum de non revocando mandato; hoc enim, ajunt Doctores, eſt ſpeciale contractui Matrimoniali. In Procuratore contrahente nomine alterius, non eſt neceſſe, ut ſit in gratia; neque enim conficit, aut miniſtrat Sacramentum: qui autem facit mandatum, debet eſſe in gratia eo tempore, quo probabiliter alius ſuo nomine contrahit: & quidem ſub lethali.

SE-

## SECTIO III.

### De Divortio.

1. QUid eſt Divortium?
Reſp. Viri ab Uxore, aut Uxoris à Viro legitima ſeparatio; & multipliciter fit: aut enim dividitur in totum, ita ut uterque poſſit ad alia ſponſalia tranſire, ut evenit in laborantibus impedimento perpetuo ad copulam, puta maleficiatis: aut dividitur in partem, id eſt quoad mutuam cohabitationem, & petitionem, ac redditionem debiti, ſine licentia contrahendi. Separatio à copula ex mutuo conſenſu ad tempus, ut liberiùs quis vacet orationi, inſinuata à Divo Paulo, divortium non eſt; hæc enim ſeparatio oritur ex devotione, non ex mentium diviſione; divortium autem ex Homobono dicitur ex diviſione mentis, & corporis, quæ ex aliqua cauſa divertuntur ad alia, & ampliùs unita non remanent.

2. Divortium quo ad mutuam cohabitationem, & torum, quibus ex cauſis licitum eſt?

Reſp. Ex Homobono; primò, ob ſævitiem Mariti, qui nimis rigidè, & injurioſè ſe gerit erga Uxorem, eam etiam levibus de cauſis graviter verberando. Secundò, ob adulterium alterutrius conjugis, propter quod innocens poteſt ſe ſeparare; frangenti enim fidem fides ſervanda non eſt. Tertiò, ob nefandum crimen mariti, ſive activum, ſive paſſivum. Quartò, ob beſtialitatem, vel quodcumque aliud vitium luxuriæ, propter quod fiat carnis diviſio, & ea alteri communicetur. Quintò, ſi vel in Hæreſim incidat, vel Paganiſmum, vel Judaiſmum. Sextò, ſi furore laboret. Septimò, ſi Maritus inducat Uxorem ad peccandum cum alio: non enim cum graviſſimo animæ, vel corporis diſcrimine tenetur Mulier habitare cum Marito ſceleſto. Adverte tamen, piæ Uxores perditos Viros patientia, tolerantia, atque vir-

virtutum exemplo ad meliorem frugem traduxiſſe, ſicuti legitur de S. Monica reſpectu Viri ſui.

3. Per alia peccata carnis traditur-ne ſufficiens cauſa legitimæ ſeparationis inter Conjuges?

Reſp. Negativè, quia tunc perfectè fides Matrimonii non violatur, neque fit perfecta carnis diviſio; Adde, leges pro adulterio extendendas non eſſe ad alia peccata adulterio minora. Hinc nec per oſcula, & tactus, etiam facta ad finem adulterandi, neque per molitiem completam, ſive adminiculo proprio, ſive alieno, extra omne vas; neque per copulam imperfectam abſque ſeminatione intra vas; neque per concubitum cum fœmina, vel beſtia mortuis, aut cum ſtatua: neque per copulam ſodomiticam cum propria Uxore; ſi tamen Vir admonitus ab hac deſiſtere nollet, poſſet, ut dixi, Mulier ſeparari, ne ad tam enorme peccatum pertrahatur.

4. Quid requiritur ad hoc, ut ſeparatio ob adulterium commiſſum fiat propria auctoritate?

Reſp. In foro externo requiritur adulterium publicum, & notorium, ut habetur *cap. ſignificaſti de divortiis*, vel ut habet Alarius verbo *divortium n.* 4. ut ſuſpicio ſit talis de adulterio, ut apud prudentum exiſtimationem habeatur pro certitudine, verb. gr. quia ſoli in ſecretis ſe oſculantur, tangunt, & ibi manent ad multum tempus. In foro autem conſcientiæ non ſufficit adulterium ſecretum, quia delictum occultum publica pœna puniri nequit. Deinde ſi hoc ſufficeret, nimis lata panderetur via ad hujuſmodi divortia frequenter facienda cum ſcandalo totius Civitatis.

4. Tenetur ne Maritus conſcius adulterii ſuæ Uxoris eam dimittere, & viceverſa Uxor virum?

Reſp. Cum Alario, mulier non tenetur virum adulterum dimittere, quia non ſuum eſt virum corri-

corrigere, & punire. Neque maritus uxorem, ut habet D.Thomas, quia verberibus, & recluſione poteſt corrigere. In duplici tamen caſu videtur teneri: primò, cùm vir per hujuſmodi dimiſſionem ſperaret certam correctionem fœminæ, unicuique enim præcipitur cura de proximo ſuo. Secundò, cùm vir cenſetur fautor, & protector adulterii. Verùm ſcandalo occurri poteſt eam corrigendo, & monendo publicè: item moderatè puniendo. Et ſpes ſalutis per dimiſſionem eſt omninò vana; tunc enim liberiùs adulterabit. Primæ ergo reſponſioni ex Alario ſtandum erit.

6. Si uterque adulterium commiſerit, unus tamen publicè, & alius ſecretò, poteſt-ne in foro conſcientiæ ſecretus adulter dimittere publicè adulteratam?

Reſp. Negativè ex Alario, quia paria delicta mutua compenſatione tolluntur; imò adulter occultus peccat ex D.Thoma, accuſando publicè adulterantem, & tenetur concedere veniam, ſi illa petat: niſi tamen adulterium ſecutum ſit, & quidem occultum, tantùm poſt divortium. Item ſi quis ab adultera petat debitum, videtur ei reconciliatus, & amittit jus eam dimittendi, niſi denuò adulteret.

7. Tenetur-ne innocens fœminam dimmiſſa, & correctam iterùm reaſſumere?

Reſp. Licèt valdè conveniens ſit, ut pœnitens reaſſumatur ad priſtinam cohabitationem; tamen adhuc in foro conſcientiæ non tenetur; quia ſeparatio facta fuit ex legitima cauſa, non tantùm ad hunc finem, ut mulier corrigatur, & emendetur, ſed quia facta eſt carnis diviſio, & propter fidei fractionem fides ampliùs ei ſervanda non eſt. Ex oppoſita ratione, adultera dimiſſa tenetur ad virum accedere, ſi eam revocet: lex enim divortii eſt in favorem innocentis, non autem rei. Nota tamen cum Navarro, quòd ſi innocens diviſus non poteſt continere, abſolvendus

non

non eſt, niſi reconcilietur; ita Alarius n. 13.

8. Si vir ſit cauſa adulterii uxoris, poteſt-ne eam dimittere ob adulterium?

Reſp. Si vir ſit cauſa directa adulterii, & eam proſtituat, amittit jus dimiſſionis, volenti enim, & conſentienti nulla fit injuria: Item ſi vir adulterii conſcius non prohibeat adulterantem, cùm facilè, & abſque gravi damno poſſit, tunc enim per tacitum conſenſum ratum habet factum. Non eſt tamen eodem modo dicendum de uxore, quæ ſi tantùm non corrigat virum adulterantem, non ideò cenſetur conſentire ejus adulterio, quia ordinariè uxores non audent viros reprehendere. Si indirectè ſolùm vir det cauſam adulterio, putà, quia non ſubminiſtrat veſtes pretioſas juxta ſuum ſtatum, quia à domo ejicit propter aliquam inobedientiam, non ideò amittit jus dimittendi, ſi adulteret; iſtæ enim cauſæ ſufficientes non ſunt ad dandam anſam adulterio, cùm fœmina mortem potiùs ſubire debeat, quàm adulterare.

9. Poteſt-ne facto divortio ob adulterium, vel aliud crimen, & quidem ex Judicis ſententia, innocens tranſire ad Religionem, vel Sacros Ordines ſumere reclamante dimiſſa?

Reſp. Affirmativè, quia illa nullum habet jus ad corpus innocentis dimiſſi, qui ideò poſt ſe votis, & Ordinibus ligaret: placet tamen ſequentes limitationes apponere, niſi innocens poſt divortium adulterium non commiſerit, aut ſi adulteratus ſit, etiam fuerit correctus, altera parte remanente incorrecta, licèt admonita. Conjux ex crimine dimiſſa non poteſt ſine licentia dimittentis innocentis vovere caſtitatem in Religione. Adverte, quòd ordinariè loquendo dimittere uxorem ob adulterium eſt pœna, quæ jure infligi nequit, niſi per Judicis ſententiam.

10. Poteſt-ne ex mutuo conſenſu divortium fieri, etiam nullo præcedente crimine?

Reſp. Si quis quærens conſenſum ad divortium,

tium, impetret, poteſt ingredi Religionem, & ibi emittere tria vota ſolemnia: ex Sacris Canonibus tamen, ut licitè hæc diſſolutio fiat, primò requiritur, ut remanens in ſæculo ſit maturæ ætatis, ratione cujus periculum incontinentiæ non timeatur: hæc autem matura ætas non ſuſpecta periculi per Doctores eſt annorum ſexaginta, vel etiam minor, ſi infirma valetudo cum annorum numerum ſuppleat. Secundò, ut manens in ſæculo faciat votum ſimplex continentiæ. Si autem ſit juvenis, & ſuſpectus de periculo incontinentiæ, debet etiam ipſe Religionem ingredi, & ibi vovere. Addunt inſuper Doctores requiri conſenſum Epiſcopi ex Canone, §. *Vir, & Uxor*; hic tamen conſenſus, licèt requiratur ſub lethali, ſi deſit, non invalidat Profeſſionem ab utroque emiſſam.

11. Si quis, qui maturæ ætatis non eſt, permittat uxorem ſuam profiteri in Religione, poteſt manere in ſæculo?

Reſp. Negativè; ſed debere cogi ad ingrediendam Religionem: ita enim habetur ex Concilio Rhemenſi, *Si quis uxorem ſuam velari permiſerit, aliam non accipiat, ſed convertatur*. Si autem quis dedit hujuſmodi licentiam, ignorans obligationem Canonis ad Religionis ingreſſum, Profeſſio talis Religioſæ erit invalida, adeòque erit reſtituenda, & remanebit cum voto ſimplici caſtitatis, potens reddere, & non petere; ſic habetur ex Canone primo *de Converſ. Conjugum*. Si etiam qui dedit licentiam ad Religionis ingreſſum, ante Profeſſionem eam revocet, illa non poterit profiteri, & caſu, quòd profiteatur, Profeſſio erit invalida, adeòque erit reſtituenda ſuo viro. Aliqui graves Doctores volunt, quòd revocans ſine cauſa peccet mortaliter, quod mihi videtur durum; utitur enim jure ſuo erga corpus, quod nondum tranſiit ſub dominio Religionis; neque Deo ſacratum eſt; ſicuti enim qui ingreditur in Religionem, ante Profeſſionem per ſolam

vo-

voluntatis inconſtantiam poteſt licitè egredi, ita & permittens ingredi, mutans voluntatem poterit revocare permiſſionem.

12. Si aliquis infidelis convertatur ad fidem remanente conjuge in ſua infidelitate, poteſt-ne divortium in totum facere, & ad alia vota tranſire?

Reſp Juxta regulam Divi Pauli, ſi infidelis conſentiat habitare cum illo, ſcilicet, ſine blaſphemia Chriſti, & ſine periculo ſubverſionis, infidelis non debet dimitti, ſanctificatur enim mulier infidelis per virum fidelem: ſi autem in continua rixa, & diſcordia maneat cum periculo lapſus, remanet ſolutus, & poterit ad alia vota tranſire.

## SECTIO IV.

*De impedimentis Matrimonii non dirimentibus, ſed impedientibus.*

1. QUot ſunt genera impedimentorum? Reſp. Sunt duo, ſcilicet non dirimentia, & ſunt illa, quæ impediunt Matrimonium licitè contrahendum, & ſi cum illis contrahat Matrimonium quis, peccat mortaliter, Matrimonium tamen eſt validum: dirimentia ſunt illa, quæ impediunt Matrimonium, & ſi contrahatur, erit invalidum: Impedimentum ergo eſt quædam indiſpoſitio contrahentium, reddens Matrimonium, vel illicitum, vel invalidum.

2. Quot ſunt impedimenta non dirimentia? Reſp. Sunt quinque, nempe, votum, interdictum, ſponſalia, catechiſmus, & crimen; hoc autem ultimum ſubdividitur in ſex ſpecies, ſcilicet uxoricidium, presbytericidium, inceſtus cum conſanguinea ſuæ conjugis, aut etiam ſua, ut volunt nonnulli, raptus alienæ ſponſæ; cognatio ſpiritualis malo animo ſuſcepta, ducere ſcienter Monialem, cui adde etiam ſeptimam quoad tempus, ſcilicet ſolemnis pœnitentia. Poteſt Epiſcopus circa hæc criminum impedi-

menta

menta diſpenſare; imò aliqui putant non obligare ſub mortali, & eſſe per conſuetudinem abrogata.

3. Quid eſt impedimentum voti?

Reſp. Eſt votum ſimplex caſtitatis, vel non nubendi, vel ſuſcipiendi Ordines Sacros; ſi tamen tale votum eſt validum, non verò ſi eſt cum circumſtantiis illud irritantibus. Qui ergo contrahit Matrimonium cum uno ex his votis, illicitè contrahit, & peccat mortaliter; eſt tamen in iſtis diverſitas obligationum. Si quis habuit votum non nubendi, poſitis nuptiis peccavit mortaliter, & ad nihil aliud tenetur: Si quis vovit caſtitatem, vel ingreſſum Religionis, peccat iterùm mortaliter conſummando Matrimonium, quia poſt Matrimonium ratum, ante conſummationem poteſt Religionem ingredi, & reddere Deo vota ſua: Conſummato tamen Matrimonio, qui vovit Religionis ingreſſum, ad nihil aliud tenetur vivente Uxore: ſi autem illa præmoriatur, tenetur iterùm ad Religionis ingreſſum. Si quis vovit caſtitatem, poteſt tantùm reddere, & non petere, quia tenetur votum obſervare, quantum poteſt; item præmortua conjuge tenetur ad votum. Doctores Societatis putant, vota ſimplicia caſtitatis, quæ in eadem Societate emittuntur eſſe dirimentia, ſi non diſpenſentur.

4. Quid eſt impedimentum interdicti?

Reſp. Sub hoc nomine venit prohibitio ab Eccleſia, ne nubat. Qui ſic prohibitus eſt ad nubendum, peccat mortaliter, ſi nubat; ſed Matrimonium tenet: peccat etiam mortaliter, ſi Epiſcopus juſtis de cauſis prohibeat, ne talem ducat, facit enim contra præceptum Superioris mandantis, ne ducat, ad fugiendas rixas, & ſcandala inde ſecutura, proinde in re graviſſima. Cùm in quibuſdam anni temporibus prohibentur nuptiæ, intelligitur de ſolemnitate nuptiarum, non verò de nuptiis ſimpliciter: qui autem ſine gra-

viſſ.

viſſima cauſa eas adhuc celebraret non petita facultate, peccaret mortaliter contra conſuetudinem legitimè in Eccleſia introductam.

5. Quid eſt impedimentum ſponſalium?

Reſp. Eſt promiſſio facta alteri mulieri contrahendi cum ipſa; quibus ſponſalibus non diſſolutis ſi quis aliam ducat peccat mortaliter, quia non adimplet promiſſionem validam alteri factam, cum gravi ipſius injuria.

6. Quid eſt impedimentum catechiſmi?

Reſp. Eſt quædam ſpiritualis affinitas, quæ contrahitur imperfectè, eò quòd quis reſpondeat illius cæremoniis, quæ antecedunt Baptiſmum: quapropter reſpondens dicitur ſuſceptor in catechiſmo. Sanchez putat hoc impedimentum eſſe ſublatum à Concilio Tridentino: & ideò Parochi qui deſcribunt Patrinum & Matrinam in Baptiſmo, nullam notam tenent de ſuſcipiente in catechiſmo; & ſecundùm hanc ſententiam contrahens cum tali impedimento nullum peccatum committit.

7. Quid eſt impedimentum criminis?

Reſp. Sunt plura crimina, quæ cùm injurioſa ſint, vel Miniſtro benedictionis Matrimonii, vel Miniſtro Sacramenti, ideò Reo prohibetur, ne contrahat. Primum eſt inceſtus cum conſanguinea ſuæ uxoris, aut etiam ſua uſque ad quartum gradum: aliqui tamen volunt, poſt Tridentinum eſſe tantùm uſque ad gradum ſecundum. Secundum eſt injuſtum uxoricidium, cùm quis ex impetu iræ propriam uxorem occidit: ſi uxor occidat injuſtè Virum, poteſt ſine ullo peccato alterum ducere, quia Canones loquuntur ſolùm de uxoricidio, non de viricidio. Tertium eſt raptus alienæ ſponſæ, ſeu uxoris: Quartum, cùm quis ſuſcipit proprium filium in Baptiſmo, ſeu Confirmatione, malo animo, ſcilicet, ut contrahat cognationem cum uxore ſua. Quintum eſt Sacerdotis occiſio declarata per Judicem. Sextum eſt, ſi quis Monialem acceperit in uxorem. Septimum

eſt

eſt tempus ſolemnis Pœnitentiæ, quæ ampliùs non eſt in uſu, vel ſaltem adeò frequens. Contrahere cum impedimento criminis eſſe tantùm veniale tenet Bertau, qui citat pro ſe Cajetanum, Toletum, & alios, quia per conſuetudinem inveteratam nulla pro ipſis petitur diſpenſatio.

8. Contrahitur-ne Matrimonium illicitè, ſi fiat ſine denunciationibus?

Reſp. Affirmativè, niſi Epiſcopus, aut ejus Vicarius diſpenſet: & peccatur mortaliter, quia fit in re gravi contra Eccleſiæ præceptum. Sanchez cum pluribus cenſet mortale non eſſe unam omittere, quando quis certus eſt moraliter nullum eſſe impedimentum. Denunciationes ex Concilio Tridentino ſic faciendæ ſunt: Primò; ut fiant in Eccleſia inter Miſſarum Solemnia; poſſunt tamen etiam fieri in Oratorio, vel juxta Eccleſiam & alio loco, ubi tamen confluit magnus Populus. Secundò, ut fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ejus commiſſione, & licentia. Tertiò, ut fiant in propria Parochia, & quidem utriuſque contrahentis, ut declaravit Congregatio Cardinalium. Quartò, ut fiant tribus diebus feſtivis, non immediatis, continuis tamen, ideſt, qui feriatis quidem diebus, non autem alio feſto interpollentur.

9. Tenetur-ne quis ſciens aliquid impedimentum occultum illud revelare?

Reſp. Ex Alario *verbo Matrim. n.* 35. ſi quis aliter non poſſit Matrimonium impedire, tenetur ſub lethali revelare impedimentum ſecretum & occultum, etiamſi ſit teſtis unicus, quia unicus ſufficit ad Matrimonium impediendum, non ad diſſolvendum jam contractum: etiamſi illud habeat ſub ſigillo ſecreti naturalis; non autem confeſſionis Sacramentalis: quia hìc agitur de peccato vitando, non de delicto puniendo. Tenetur quoque, qui audivit à perſona digna fide; qua non revelante, tu teneris revelare. Excuſantur à revelatione impedimenti, qui noverunt contrahen-

hentes impetraſſe diſpenſationem in foro co nſcientiæ; item qui audivit à non fide digno: qui non recordatur, à quo audiverit, vel etiam ſi moraliter certus ſit ſe nihil profuturum; item etiam ſi timeatur magnum ſcandalum, vel damnum revelanti, tacere debet, licèt poſſit probare, & præcipiatur revelatio ſub comminatione excommunicationis. Hæc omnia Alarius citans præcipuè pro ſe Navarrum, & Sanchez.

10. Si contrahens interrogetur de impedimento occulto, tenetur-ne illud revelare?

Reſp. Vel revelare debet, vel à Matrimonio abſtinere; ſi autem diſpenſationem pro foro conſcientiæ impetraverit, poterit non fateri, niſi aliunde habeat ſufficientem probationem. Ita Bonacina.

11. Quid debet facere Parochus, qui ſcit impedimentum dirimens Matrimonium ex confeſſione alterius conjugis?

Reſp. Extra confeſſionem admonere non debet, cùm ratione ſigilli inviolabilis non poſſit uti ſcientia confeſſionis. In confeſſione autem conari debet, quantùm poteſt, ut ſuſpendat Matrimonium, donec obtineatur diſpenſatio. Si ob imminens ſcandalum neque hoc valeat impetrare, debet conari ſuadere contrahentes, ut contrahant ſub hac conditione, ſi Papa diſpenſet, & habeant animum ſolùm cohabitandi ut fratres, donec accedente diſpenſatione iterum contrahant coram Parocho & Teſtibus.

## S E C T I O V.

### *De impedimentis dirimentibus.*

1. QUot ſunt impedimenta dirimentia?

Reſp. Sunt quatuordecim, duodecim ſcilicet de jure antiquo, contenta in his carminibus.

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,*

T *Cul-*

*Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,*
*Si ſis affinis, ſi forte coire nequibis.*
De jure novo ſunt *raptus*, & *abſentia Parochi*, & *duorum Teſtium*.

2. Quid eſt impedimentum erroris?

Reſp. Error duplex eſt, alius quoad ſubſtantiam, ſeu identitatem perſonæ; alius verò quoad perſonæ qualitatem. Primus error invalidat Matrimonium, quia tollit conſenſum, qui eſt cauſa efficiens neceſſaria Matrimonii; ſecundus error non irritat, quia non tollit conſenſum, ſed ſolùm minuit affectum, & vehemens deſiderium ducendi talem, quam putat virginem, pulchram, divitem, nobilem, cùm tamen talis non ſit: non tollit conſenſum ſimpliciter, quia quis conſentit in talem perſonam, Parocho, & Teſtibus præſentibus.

3. Si quis putet ducere Petrum, & Paulus ſit: ducere Primogenitum Principis, & ſit Secundò genitus; talis error dirimitne Matrimonium?

Reſp. Ad primum ex Toleto, & Sanchez, talis error dirimit Matrimonium, quia cadit ſupra ſubſtantiam, & identitatem perſonæ, circa quam decepta non conſentit; habet enim intentionem ducendi Petrum, non Paulum, qui Petrum ſe finxit. Ad ſecundum reſpondeo cum diſtinctione; ſi ducens movetur ad ducendum Primogenitum, qua primogenitus eſt, talis error licèt ſit qualitatis, quia tamen reincidit in errorem perſonæ, quam intendit ducere, Matrimonium eſt nullum; ſi autem intendat ducere eum, quem præſentem habet, & ex errore credat primogenitum, talis error non dirimit, quia conſenſus fertur in perſonam, non in qualitatem perſonæ, quæ ſolùm concomitanter ſe habet ad illam. In tali ergo caſu examinandum eſt motivum; & effectus conſentientis.

4. Quid eſt impedimentum conditionis?

Reſp. Eſt ignorantia diſparitatis conditionis quoad

quoad hoc, quòd liber putans ſe ducere liberam, reverà ducit ſervam legalem, ſeu mancipium. Si autem ſciat illam eſſe ſervam, & adhuc velit ducere, Matrimonium erit validum: cùm enim in hoc caſu inæqualitas conditionis ſit cognita, & volita, nulla ſit ei injuria, ratione cujus Eccleſia hoc impedimentum appoſuit, ut contractus ſit juſtus, habens æqualitatem corporum ſe mutuò obligantium. Hinc ſi quis contrahat cum libero, qui antecedenter fuit in ſervitute, à qua ſe liberavit, matrimonium tenet, quia corpora tunc, quando obligantur, ſunt æqualis conditionis, licèt antecedenter non fuerint; quod ad nihil inſervit.

5. Si ſervus contrahat cum libera, quam ſervam putat, eſt-ne validum Matrimonium?

Reſp. Affirmativè, quia conditio errantis ex errore non ſit deterior, ſed melior. Hoc autem impedimentum eſt ad evitandam injuſtitiam, quæ nulla eſt, cùm putatus deterior invenitur melior.

6. Poſſunt-ne ſervi ad invicem contrahere, vel etiam cum liberis non ignorantibus eorum conditionem, ſi dominus contradicat?

Reſp. Affirmativè, quia hoc impedimentum non eſt in favorem dominorum, ſed contrahentium: debet tamen advertere, ſi dominus ſit invitus, quòd non eximuntur titulo matrimoniali à ſervitiis, quæ ipſi præſtare debent. Hinc cùm ſimul concurrant obligatio debiti conjugalis, & obligatio ſervitii domino præſtandi, præferri debet dominus, qui cùm non conſenſerit in Matrimonium, nihil de emolumento ſervitutis deperdere poteſt. Addunt Doctores, ſi jactura domini ſit tenuis, & ex parte conjugum ſit periculum incontinentiæ, tunc potiùs conjugi, quàm domino ſerviendum eſt, & in dubio eſt inclinandum in favorem Matrimonii.

7. Si dominus conſentiat, ut ejus ſervus contrahat cum libera, ſervitutem ignorante, emancipat

cipat ne eo ipſo ſervum?

Reſp. Affirmativè, ut colligitur ex authentica *de Nuptiis,c.* 1. §. *ſi verò ab initio*, quod etiam ex eadem authentica extenditur, cùm dominus ſciens ſervum velle contrahere cum libera, ſervitutem ignorante, doloſè tacet, nec revelat, ſed ſtudioſè occultat ſervitutem; tunc enim cùm cooperetur injuriæ, quæ fit conjugi liberæ, in pœnam talis injuſtitiæ, punitur à lege ſervi emancipatione.

8. Si dominus contrahat cum ſerva, hæc vi talis contractus acquirit-ne libertatem?

Reſp. Affirmativè, quia qui vult fieri una caro cum ſerva, eo ipſo amittit rationem dominii, & fit ſocius illius, cùm repugnet juri naturæ ſocium eſſe ſervum.

9. Poteſt-ne quis vendere ſervum conjugatum in loco diſtanti, ubi nequit cum ſua conjuge exiſtere, & uti matrimonio?

Reſp. Si ſervus contraxit cum permiſſione domini, eum ſic vendere ampliùs non poteſt; conceſſo enim Matrimonio, quod eſt principale, conceditur commoditas utendi, quod eſt acceſſorium. In tali ergo venditione, cùm faceret contra ſuam conceſſionem, injuſtè ageret tractans, quod jam liberè conceſſum eſt. Si autem ſervus contraxit domino invito, adhuc ex Divo Thoma injuſtè ageret, quia nimirum cùm peccet impediendo, ne contrahant, à fortiori peccat impediendo ne utantur Matrimonio contracto. Contraria ſententia non ſine probabilitate plures habet fautores.

10. Quid eſt impedimentum voti?

Reſp. Eſt votum ſolemne caſtitatis emiſſum in Religione approbata, aut in ſuſceptione Ordinis Sacri, aut etiam emiſſum à Patribus in Societate Jeſu.

11. Quid eſt cognatio?

Reſp. Cognatio dirimens matrimonium triplex eſt, nempe carnalis, legalis, & ſpiritualis.

lis. Cognatio carnalis, quæ dicitur conſanguinitas, eſt conjunctio multorum ex eodem ſtipite & ſanguine deſcendentium: in primo gradu dirimit Matrimonium de jure naturæ, & uſque ad quartum gradum de jure poſitivo. Legalis eſt proximitas quædam proveniens ex adoptione alicujus in filium. Spiritualis eſt proximitas, quæ contrahitur ratione Baptiſmi, vel Confirmationis; de qua ſuprà, ubi de Baptiſmo, ſufficienter diximus.

12. Quid eſt ſtipes?

Reſp. Eſt perſona illa, ex qua omnes, de quarum cognatione quæritur, per ſanguinem deſcendunt, & originem ducunt.

13. Quid eſt linea?

Reſp. Eſt ordinata ſeries perſonarum conſanguinearum deducta à ſtipite, ſecundùm quam magis propinquus capiti & ſtipiti præponitur, & ſucceſſivè alii eo ordine, quo diſtant, poſtponuntur. Et hæc linea duplex eſt, alia recta, alia tranſverſa, ſeu collatteralis.

14. Quid eſt linea recta?

Reſp. Eſt illa, ſecundùm quam multæ perſonæ deſcendunt à ſtipite immediatè, vel mediatè, itaut ſit una ab alia genita, ut filius à patre, nepos à filio &c. & hæc recta linea, quædam eſt aſcendentium, in qua continentur perſonæ, à quibus originem trahit ſtipes, & caput, à quo per ſanguinem deſcendunt alii, ut Pater, Avus, Proavus, Atavus; alia deſcendentium, quæ complectitur perſonas originem ab eo ſtipite trahentes, ut Filios, Nepotes, & Pronepotes, Abnepotes.

15. Quid eſt linea collateralis?

Reſp. Eſt illa ſecundùm quam multæ perſonæ à communi ſtipite, ſive mediatè, ſive immediatè, procedunt: ipſæ autem perſonæ à ſe invicem non deſcendunt, ut ſunt fratres, eorum filii, Patruus, & Amita.

16. Quid venit nomine gradus?

Reſp. Eſt talis diſtantia perſonarum ſangui-

ne junctarum, quo congnoſcitur, quanta ſit proximitas, vel diſtantia inter illas perſonas, quæ in linea includuntur. Pro hac autem commodiùs dignoſcenda, dantur tres regulæ, una ſcilicet pro linea recta, & duæ pro tranſverſali.

17. In linea ergo recta, quot ſunt perſonæ in linea, tot gradibus diſtant inter ſe, una dempta: ſic Pater, & Filius dicunt conſanguinitatem in primo gradu; Nepos, & Pater in ſecundo gradu: in hoc non eſt difficultas, & conveniunt jus Civile, & Canonicum. Ratio enim eſt evidens, tot enim ſunt gradus, quot ſunt generationes; cùm autem una generatio non poſſit eſſe minùs quàm inter duos, tot erunt gradus, quot ſunt perſonæ una dempta, ſcilicet ſtipite, & capite, quod toti generationum ordini ſupponitur.

18. In linea tranſverſali æquè diſtantium à ſtipite, quot gradibus perſonæ diſtant à communi ſtipite, tot diſtant inter ſe; ſic duo fratres ſunt in primo gradu, & filii fratrum in ſecundo gradu. In linea tranſverſali inæqualiter diſtantium: eo gradu diſtat inter ſe, quot gradibus perſonæ remotior diſtat à communi ſtipite: hinc ſi duo conſanguinei ita ex. g. diſtent, alter ſcilicet quatuor gradibus, & alter quinque, poterunt in Matrimonio jungi, quia tunc attenditur gradus conſanguinitatis juxta diſtantiam remotiòrem à ſtipite, cùm tunc cenſendi ſint ambo conſanguinei in quinto gradu.

19. Utrum de jure naturæ ſit irritum Matrimonium in primo gradu lineæ tranſverſæ, ſcilicet fratris cum ſorore, hoc ſpeculativum eſt, neque ad nos pertinet; certum eſt tamen in hoc gradu Summos Pontifices numquam diſpenſaſſe; ſicuti, utrum in linea recta in infinitum extendatur impedimentum Matrimonii: & ſecundùm hanc ſententiam, ſi Adam reſurgeret, cum nulla poſſet contrahere.

20. Quotuplex eſt adoptio?

Reſp. Duplex, alia imperfecta, quo adoptatus

Principis authoritate, non verò alicujus adoptantis electione, fit hæres illius, non secus ac ſi filius naturalis foret, & hæc nullum affert Matrimonio impedimentum; quia cùm Matrimonium ſit res favorabilis, jura afferentia impedimenta, potiùs reſtringenda ſunt, quàm extendenda. Alia eſt perfecta, & eſt voluntaria & libera aſſumptio perſonæ extraneæ ad hæreditatem, ac ſi eſſet filius naturalis; eſt enim in ſupplementum ſucceſſionis naturalis, & ſolet exprimi his verbis *Vtinam eſſes meus filius*. Et hæc propriè eſt, quæ conſtituit impedimentum dirimens.

21. Inter quas perſonas ponit impedimentum dirimens cognatio legalis?

Reſp. Primò inter adoptantem, & adoptatum, & inter adoptantem, & filios adoptati uſque ad quartum gradum; & hæc eſt quaſi linea recta cognationis legalis, ut ita adoptans gerat vices ſtipitis, & capitis. Præterea inter filios adoptantis, & adoptatum; & hæc eſt quaſi linea tranſverſalis cognationis legalis. Ultimò inter uxorem adoptantis, & adoptatum, & inter uxorem adoptati, & adoptantem, & hæc eſt ad modum affinitatis. Hoc impedimentum eſt ſolùm de Jure Eccleſiaſtico, nullo modo verò de Jure naturali.

22. Quænam ſunt conditiones legitimæ adoptionis?

Reſp. Plures: & primò, ut adoptans ſit ſui juris, nec minor viginti quinque annorum; ſecundò, ut ſit ſenior adoptato, ita ut, quantùm eſt ex parte adoptati, poſſit eſſe Pater naturalis adoptans; tertiò, ut adoptans ſit maſculus; fœmina enim non poteſt adoptare, niſi ex privilegio: quartò, ut adoptans habeat potentiam generandi: quare, qui naſcitur ſine virilibus, adoptare non poteſt: benè tamen, qui gladio ſecti & eunuchi facti ſunt: impotentia enim hæc ad generationem conſequitur per accidens, non autem per ſe ad perſonam adoptantis. Hinc infert

Baſſeus, quod etiam Sacerdos adoptare poteſt;

23. Quot modis ſolvitur adoptio?

Reſp. Pluribus; & primò morte naturali, vel civili adoptantis, ut ſi damnetur ad metalla, vel relegetur; ſecundò, ſi adoptans contrahat nuptias inceſtuoſas: tertiò, ſi adoptatus fiat Patritius, vel Epiſcopus, aut emancipetur.

24. Quale eſt impedimentum criminis?

Reſp. Eſt homicidii, & adulterii, altero ex his quatuor modis facti; primò, ſi aliquis durante Matrimonio habuit commercium cum uxorata, promittens eam ducere mortuo ejus viro, ſi talis promiſſio acceptetur, ſive facta ſit ante adulterium, ut dans cauſa adulterio, ſive poſt: ſecundò, cùm vir & fœmina conveniunt ad occidendum conjugem, ut inter ſe contrahant, & de facto occidunt, etiam nullo præmiſſo adulterio: tertiò, cùm unus conjugum occidit alterum animo contrahendi cum uxore occiſi, hac neſciente, dummodò tamen intercedat adulterium cognitum ab ipſis adulteris. Hinc ſi occiſor, quando commiſit adulterium cum uxorata, neſciebat eſſe uxoratam, hoc impedimentum non oritur, quia, licèt materialiter ſit adulterium, formaliter verò, quantum ad cognitionem adulterantis, adulterium non eſt, Canones autem loquuntur de adulterio rigoroſo, cognito ut tali. Ultimus caſus, ſi quis poſt Matrimonium ratum cum una, contrahit matrimonium cum alia, & conſumat illud, ſciente hac ſecunda uxore primum Matrimonium; non poteſt cum hac ſecunda contrahere, etiamſi prima præmoriatur. Quæ omnia vera ſunt, ſi prima Matrimonia fuerint valida; non autem ſi fuerint ſolùm putativè talia, & jure nulla.

25. Quale eſt impedimentum diſparitas cultus?

Reſp. Eſt inter fidelem baptizatum, & infidelem non baptizatum, etiamſi ſit Catechumena: Non autem inter fidelem, & hæreticum, qui baptizatus eſt. Si uxor & vir infidelis

delis convertantur ad fidem, remanet eorum Matrimonium: ſi tamen fuit contractum ſine impedimento contra jus naturæ: impedimenta enim juris Eccleſiaſtici non afficiunt infidelem. Si converſus ad fidem habeat plures uxores, debet primam retinere: ſi hæc converti nolit, poteſt eligere quamcumque ex aliis, quæ converſæ ſint. Si nulla converti velit, & prima conſentiat habitare cum eo ſine injuria Creatoris, debet eam retinere; aliter remanet liber.

26. Quid eſt impedimentum vis, ſeu metus?

Reſp. Eſt, cùm alter conjugum per violentiam, aut metum cadentem in virum conſtantem contraxit Matrimonium: quia violentia hæc & gravis metus tollunt libertatem conſenſus. Quapropter nonnulli docent impedimentum hoc non eſſe Eccleſiaſticum tantùm, ſed naturale. Hinc metus levis, vel levitate mali, quod timetur, vel levitate timoris, quo malum grave leviter apprehenditur, non impediunt Matrimonium, quia quamvis minuant rationem liberi conſenſus; non tamen illum auferunt.

27. Quotuplex eſt metus gravis?

Reſp. Duplex, alius ſcilicet eſt metus gravis ab intrinſeco, & eſt ille, qui oritur à conſideratione gravis mali imminentis, puta mortis, ſeveritatis, & ſimilium. Alius eſt metus gravis ab extrinſeco, & eſt ille, qui oritur à viro conſtante, minante flagella, mortem, exhæredationem, pauperiem, & ſimlia. Et hic metus utique etiam dupliciter inouti poteſt; primò directè, & in hunc finem, ut extorqueatur conſenſus in Matrimonium; ſecundò indirectè, in alium finem, ſcilicet cui per accidens adjungitur conſenſus in Matrimonium; & hic utique metus non invalidat Matrimonium, cùm non ſit cauſa conſenſus, ſed præcisè occaſio.

28. Qualis ergo metus eſt impedimentum dirimens Matrimonium?

Reſp. Eſt metus gravis ab extrinſeco, cadens in

virum conſtantem, injuſtè incuſſus, directè ad hunc finem extorquendi conſenſum in Matrimonium. Nota bene omnes tres particulas aſſignatas ſcilicet ly ab extrinſeco: injuſtè, & directè, ex attentione enim ad iſtas ſolvuntur omnes caſus; adverte inſuper, ut notat Alarius; licèt quis ex tali violento metu conſentiat in Matrimonium, non tamen contrahit; quia talis conſenſus liber non eſt. Adverte etiam ex eodem, ſi viris metus ſit occultus, ſufficit ad validitatem Matrimonii, ut etiam ſi coactus, liberè poſteà conſentiat, alterius conſenſu nondum revocato. Hinc Sanchez, & Coninch, & alii putant ſufficienter ſanari per copulam ſpontaneè habitam, dummodò affectu maritali habeatur, & etiam per ſpontaneam cohabitationem cum ſponſa; qui enim recedere poteſt ab eo, qui vim intulit, & non recedit, ſatis indicat metum ceſſaſſe, & amoto metu voluntariè conſentire Matrimonio; proinde eum ratificat, cùm ſolum liber conſenſus, qui tunc ponitur, antea deficeret valori contractus.

29. Si ſtuprator in delicto deprehenſus ob metum contrahat cum ſtuprata, valet-ne Matrimonium?

Reſp. Si ſtuprator, quia timet ſe occidendum, niſi ducat, ſponte ſe offerat maritum, talis metus non invalidat Matrimonium, quia eſt ab intrinſeco, neque ab alio determinatur ad contrahendum, ſed à ſe ipſo. Secundò reſpondeo, ſi Pater ſtupratæ minetur ſe accuſaturum apud Judicem, niſi ducat, etiam Matrimonium valet, quia eſt metus juſtè incuſſus; ſicuti ex eodem capite valet, ſi Magiſtratus, & Judex inducant delinquentem ad ducendum; aliter minentur exilium, carceres; qui pariter metus eſt juſtè incuſſus. Tertiò reſpondeo, ſi Pater ſtupratæ minetur mortem, tale Matrimonium illicò eſt nullum, quia metus habet omnes conditiones ad impedimentum matrimonii requiſitas, ſcilicet, eſt ab extrinſeco, injuſtè incuſſus, directè

ad

ad hunc finem, ut quis ducat ſtupratam.

30. Quid ſignificat ly cadens in virum conſtantem?

Reſp. Significat virum timorem incutientem debere eſſe talem, ut quis probabiliter ſit certus malum ab eo comminatum executioni fore mandandum. Hinc duæ requiruntur conditiones, potentia ſcilicet ad nocendum in comminante, & impotentia ad ſe liberandum in eo, contra quem directæ ſunt comminationes: & ideò ex Gloſa *in c. cum locum de Sponſal.* in muliere minor metus ſufficit ad annullandum Matrimonium.

31. Si puella ob nimiam reverentiam Patris, aut tutoris contrahat ex metu Matrimonium, alioquin non contractura, valet-ne?

Reſp. Cum Alario *n. 6.* non valet, ſicuti nec Religioſa Profeſſio. Iſte autem metus reverentialis niſi comprobetur verberibus, minis, aliiſque anguſtiis, & corporis afflictionibus datis ad hoc, ut contrahat Matrimonium, in foro externo hoc non diſſolvetur; ſecùs nimis lata via panderetur diſſolutioni Matrimoniorum. Hinc prudens Confeſſarius hortetur puellam, ut faciat de neceſſitate virtutem, & ratificet novo conſenſu Matrimonium cum illo, à quo ante mortem ſeparari nunquam licebit.

32. Si quis contrahat Matrimonium cum filia Medici, alioquin nolentis curare, valet-ne Matrimonium.

Reſp. Cum Alario, Affirmativè; quia quod determinat ad ducendum, eſt morbus inducens timorem, non Medicus; proinde metus eſt ab intrinſeco. Item etiam, ſi quis metu naufragii, periculi infirmitatis, aut ut ſe ab obſidione, vel carcere liberet, contrahat Matrimonium, hoc eſt validum, quia metus eſt ſemper ab intrinſeco; proinde non eſt cauſa, ſed occaſio contractus, qui liberè fit. Intellige tamen, niſi carceres, obſeſſio, & ſimilia dentur unicè ad hoc, ut quis contrahat.

33. Si quis contrahens ex metu irritante Matrimonium, ex eodem copulam habeat cum uxore, & juret ſe non reclamaturum, tenet-ne Matrimonium?

Reſp. Negativè, quia neque copula, neque juramentum ſanat defectum conſenſus in Matrimonium. Docet tamen Alarius, ob reverentiam juramenti, vel petendam eſſe diſpenſationem, vel ratificandum Matrimonium.

34. Quid eſt impedimentum Ordinis?

Reſp. Eſt Ordo Sacer Subdiaconatus, quo qui ordinatus eſt, nequit validè Matrimonium contrahere, & ſi contrahat, illicò eſt excommunicatus. Uxoratus, qui uxore non conſentiente ſumit Ordinem Sacrum, ex S. Thoma, nequit in illo miniſtrare, neque ad ſuperiores aſcendere, licèt Matrimonium nondum fuerit conſummatum.

35. Quid eſt impedimentum ligaminis?

Reſp. Eſt, quo quis alligatus alteri per Matrimonium etiam ratum, & nondum conſummatum, & à fortiori ſi conſummatum ſit, impotens redditur ad aliud Matrimonium contrahendum.

36. Si mulier probabiliter & prudenter exiſtimet virum ſuum mortuum eſſe in bello, qui reverà vivit, & contrahat Matrimonium cum alio, erit-ne validum?

Reſp. Negativè; propter bonam fidem tamen non peccat petendo, & reddendo debitum. Si autem poſteà ſciat eum vivere, debet abſtinere à petitione, & redditione debiti. Si prudenter dubitet, poteſt ſolùm reddere, & non petere. Si habeat tantùm levem ſuſpicionem, debet hanc deponere, petere, & reddere.

37. Si quæ falsò putet, virum ſuum vivere, & tamen contrahat cum alio, eſt-ne validum Matrimonium?

Reſp. Negativè, quia conſenſus in Matrimonium non eſt maritalis, ſed fornicarius; cùm ergo primò ſciet virum ſuum revera fuiſſe mortuum, & tempore contractus non fuiſſe alligatam,

ſed

ſed liberam, poteſt affectu maritali accedere ad ſecundum virum, & perficere Matrimonium.

38. Quid eſt impedimentum honeſtatis?

Reſp. Oritur ex duplici capite; primò, ex ſponſalibus validè celebratis cum uno, ratione quorum ſponſus nequit validè contrahere cum conſanguineis ſponſæ in primo gradu: ſecundò, ex matrimonio rato, & non conſummato, ratione cujus quis non poteſt contrahere cum conſanguineis ſponſæ uſque ad quartum gradum incluſivè; & idem dicendum de ſponſa ratione ſponſi.

39. Si ſponſalia ſint invalida, oritur-ne ex his impedimentum honeſtatis?

Reſp. Ex jure antiquo, ex ſponſalibus invalidis alio titulo præterquam ex defectu conſenſus oriebatur hoc impedimentum: ex jure novo Concilii Tridentini non oritur, niſi ex validis. Imò Diana, Pontius, & alii notant, ex ſponſalibus conditionatis, hoc impedimentum non oriri, donec conditio fuerit impleta. Neque ex ſponſalibus contractis ante ſeptennium, niſi poſt ſeptennium fuerint confirmata.

40. Oritur-ne ex ſponſalibus invalidis defectus conſenſus interni?

Reſp. Cum Alario hic *verbo honeſtas num.* 81. affirmativè, ſcilicet ſi fuerit externus conſenſus, quia in his hominibus reperitur ſcandalum, & inhoneſtas, ad quæ evitanda Concilium hoc impedimentum poſuit.

41. Ex Matrimonio nullo, & invalido oritur-ne hoc impedimentum?

Reſp. Cum Alario, ſi Matrimonium ſit nullum ex manifeſto defectu conſenſus, non oritur; in aliis autem nullitatibus ſemper oritur, ut habetur ex Declaratione S. Pii V. atque adeò etiam ex clandeſtino, quod ex declaratione Congregationis Concilii reſolvitur in ſponſalia.

42. Quid eſt affinitas?

Reſp. Eſt conjunctio plurium inter ſe, orta ex

copu-

copula carnali, ſive licita, ſive illicita, dummodò ſit perfecta, & naturalis inter marem, & fœminam in vaſe naturali. Non requiri ſeminationem etiam mulieris, dummodò vir in vaſe naturali ſeminaverit, eſt probabilior ſententia ex Divo Thoma, qui citatur etiam pro parte contraria *in Supplemento*.

43. Cum quibuſnam contrahitur affinitas?

Reſp. Ex copula licita vir contrahit affinitatem cum omnibus conſanguineis ſuæ uxoris uſque ad quartum gradum incluſivè, ſimiliter uxor cum omnibus conſanguineis ſui viri: & ſine diſpenſatione, vir cum nulla ex iis poteſt validè Matrimonium contrahere. Non autem contrahitur affinitas cum affinibus conjugum, juxta regulam generalem: Affinitas non parit affinitatem. Ex copula autem illicita non extenditur, niſi uſque ad ſecundum gradum incluſivè. Cùm verò hoc impedimentum ſequitur poſt matrimonium conſummatum, impedit tantùm petitionem debiti reſpectu illius, qui peccavit.

44. Quanam regula dignoſcuntur gradus affinitatis?

Reſp. Hæc eſt, quòd in quanto gradu conſanguinitatis eſt unus conjux cum ſuis conſanguineis, in tanto gradu affinitatis eſt alter conjux ex vi copulæ: ſi vir eſt in primo gradu conſanguinitatis cum Patre, & fratribus, & mulier erit in primo gradu affinitatis cum eiſdem.

45. Si infidelis convertatur ad fidem, poteſtne ducere ſororem illius fœminæ, quam ante converſionem fornicariè cognovit?

Reſp. Affirmativè ex Alario *verbo Affinitas n.* 98. quia hoc impedimentum contrahitur Jure Eccleſiaſtico, cui infidelis ante converſionem non ſubeſt.

46. Quid eſt impotentia?

Reſp. Eſt vitium animi, vel corporis, ratione cujus quis impeditur, ut alteri commiſceri non poſſit. Sive hoc vitium ſit merè à natura, ſi-

ve

ve ab arte, ſive à morbo: ſi ſit perpetuum, dirimit Matrimonium. Si hoc vitium ſit relatè ad omnes mulieres, cum nulla poteſt contrahere; ſi ſit relatè ad unam, vel alteram tantùm, ut contingit in maleficiatis, dirimit ſolùm Matrimonium cum illa, relatè ad quam eſt impotens.

47. Hinc illa impotentia, quæ ſine miraculo tolli non poteſt, eſt verum impedimentum; non autem illa, cui per artem, aut ætatem occurri poteſt. Senes valdè, aut ſteriles, ſi coire poſſunt, licèt probabiliter generare non valeant, non dicuntur hoc impedimento laborare. Carens utroque teſticulo, non poteſt contrahere: & ſi contraxit, ſeparandus eſt. Si per morbum tale impedimentum contraxit poſt Matrimonium, Toletus & Sanchez putant adhuc poſſe eo uti, quia per accidens eſt, quòd verum ſemen non emittat. Hæc omnia Alarius: quoad hoc ultimum autem ſequendus non eſt; & in praxi, tori ſeparatio eſt facta. Si adveniret impotentia poſt Matrimonium ratum, & non conſummatum, adhuc Matrimonium teneret, quia reverà quando fuit contractum, nullum erat impedimentum.

48. Si dubium ſit, utrùm impedimentum impotentiæ ſit perpetuum, quid eſt faciendum?

Reſp. Expectandum eſt triennium ad explorandum; utrùm tale impedimentum ſuperari poſſit; poſt quod, ſtandum eſt teſtimonio peritorum, vel Matronarum viſitantium conjugem; & ſi dicant ſe virginem reperiſſe, ſeparandi ſunt conjuges; ſi illa inveniatur corrupta, ſtandum eſt teſtimonio viri jurantis ſe conſummaſſe: In dubio enim ſemper judicandum eſt in favorem Matrimonii.

49. Quando dubitatur, num maleficium factum ſit ante, vel poſt Matrimonium, quid eſt faciendum?

Reſp. Cum Bonacina, Rebellio, Sà, & aliis à Bertau citatis, cenſendum eſt, maleficium

fuiſſe factum ante Matrimonium: hoc enim modo malefici, ut plurimùm ſolent agere, ita ut maleficium nuptias præcedat.

50. Mulier, quæ propter arctitudinem viro apta non eſt, tenetur-ne ſubire inciſionem?

Reſp. Cum Alario, ſi hæc inciſio parvo dolore, & incommodo fieri poteſt, tenetur illam ſubire; ſi cum multo incommodo, & dolore, maximè ſi inde diuturna infirmitas timeretur, non tenetur, & Matrimonium illicò erit nullum.

51. Uxor arcta ſi ab alio cognoſcatur, & primo viro poſt fornicationem reddatur apta, quid faciendum eſt?

Reſp. Primo viro eſt reſtituenda; licèt enim judicio Eccleſiæ ab hoc ſeparata ſit, in hoc caſu tamen, quemadmodùm cognoſci potuit à ſecundo viro, ſic & præſumitur cognoſci potuiſſe à primo viro per continuatum uſum, aut per aliqualem aliam induſtriam, ſi adhibita fuiſſet; ſic ex poſt facto Eccleſia judicat ſe fuiſſe deceptam: ita *cap. laudabilem, & cap. fratres*. Si autem conſtaret talem eſſe vaſorum improportionem, ſive mulieris, ſive viri, ut copula cum eo, qui primo matrimonium contraxit, haberi non poſſit, illicò primum matrimonium cenſendum eſt invalidum.

52. Eſt-ne hoc impedimentum impotentiæ in infirmo, qui morti proximus ducere vult concubinam, ut à peccato concubinatus abſolvatur, vel legitimentur filii ex copula illicita geniti?

Reſp. Negativè; quia corpus de ſe potens eſt, licèt per accidens ratione morbi hæc potentia non ſit expedita: ita ut ea uti poſſit.

53. Hermaphroditus poteſt-ne validè matrimonium contrahere?

R. Vel ſexus aliquis eſt prævalens, vel æqualis, vel inferior. Juxta ſexum prævalentem, certum eſt poſſe contrahere: ratione enim illius præeminentiæ, putà virilis, vir potiùs, quàm fœmina,

mima, eſt cenſendus. Quando ſexus ſunt æquales, debet eligere ſexum unum, & jurare ſe altero ſexu numquam uſurum: neque Parochus debet matrimonio aſſiſtere, niſi hoc juramento antecedenter præſtito. Juxta ſexum minùs prævalentem, adhuc juxta Pontium validè contrahit, quia licèt alter præemineat, tamen minùs prævalens adhuc habet organa ſimpliciter apta ad generandum.

54. Qui elegit ſexum virilem, mortua conjuge, poteſt-ne contrahere juxta ſexum fœmineum?

Reſp. Per alterius ſexus electionem adhuc Matrimonium non redditur invalidum, cùm nulli Juri naturali, aut Eccleſiaſtico adverſetur. Peccaret tamen graviter, ut docet Bertau, quia variaret electionem in re graviſſima.

55. Quid eſt impedimentum raptus?

Reſp. Eſt violenta extractio alicujus puellæ è domo Patris, ipſa invita. Quamdiù ergo rapta manet ſub poteſtate raptoris, nequit eam validè ducere, etiamſi ipſa poſteà conſentiat. Debet igitur priùs ſeparari, & conſtitui in loco tuto, & libero, ut ſic conſtituta ei nubat, ſi velit. Raptor incurrit ſtatim excommunicationem ipſo facto, ſicuti & eidem præſtantes conſilium, auxilium, & favorem, & inſuper ſive eam ducat, ſive non, ſemper tenetur illam dotare.

56. Quid ſi puella conſentiat raptui, non autem Pater, Tutor, aut is, ſub cujus cura manet?

Reſp. Tunc raptus non dirimit Matrimonium, quia per hoc decretum Concilii conſulitur non libertati Parentum, ſed contrahentium, qui liberè debent conſentire. Neque erit raptus, ſi puella blanditiis, precibus, & promiſſis è domo paterna abducatur. In iſtis duobus ergo caſibus non habet locum, neque impedimentum raptus, neque pœna contra raptorem.

57. Quid eſt Matrimonium clandeſtinum?

Reſp. Eſt illud, quod fit ſine præſentia Parochi, & duorum Teſtium. Loco Parochi po-

teſt

teſt aſſiſtere alius Sacerdos ab eo delegatus. Sufficit, quòd habeat delegationem generalem ad omnia munera Parochialia, neque requiritur ſpecialis facultas ad Matrimonia. Tam Parochus, quàm Teſtes debent eſſe præſentes, non ſolùm phyſicè, ſed etiam moraliter, & modo humano ſufficienti ad teſtificandum in foro externo de Matrimonio in eorum præſentia celebrato. Hinc non ſufficit Parochus ebrius, vel dormiens, vel in loco, in quo non poteſt videre, & de facto non videt externum conſenſum ab utroque conjuge præſtitum. Parochus nondum remotus à ſua Parochia, licèt ſit excommunicatus, ſuſpenſus, & irregularis, validè aſſiſtit Matrimonio. Si aliquis ex errore communi putetur Parochus, aut habeat titulum coloratum, quia videlicet eſt beneficiatus illius Eccleſiæ; contrahentes coram illo bona fide validè contrahunt, quia in tali caſu Eccleſia tamquam pia mater ſupplet defectum, & quantum ad hoc cenſetur diſpenſare: Ita Bertau citans Bonacinam.

58. Si incola illius loci, in quo Concilium Tridentinum quoad hoc receptum non eſt, divertat animo nubendi ad alium locum, in quo viget Concilium, valeret-ne Matrimonium clandeſtinè contractum?

Reſp. Negativè, quia licèt extraneus non teneatur legibus loci, ad quem divertit abſque intentione manendi ibi per majorem partem anni, hoc tamen ſpeciale eſt in contractibus, ut celebrentur juxta ſolemnitates requiſitas à legibus loci, in quo fiunt; ſecùs nulli ſunt.

59. Quid facere debent Catholici degentes in terris Hæreticorum, ut validè contrahant?

Reſp. Circa ipſorum Matrimonia, Congregatio Cardinalium hæc reſolvit: primò, ubi hoc decretum Concilii publicatum numquam fuit, ut in Anglia, Saxonia, valeant Matrimonia abſque Parochi, & Teſtium præſentia: ſecundò, ubi hoc decretum ſemel fuit publicatum, ut in Olan-

Olandia, obſervari debet forma à Concilio præſcripta, *ſecùs nulla ſunt*. Tertiò, ſi Parochia, in qua decretum aliquando fuit obſervatum, proprio Parocho, & Epiſcopo careat, nulluſque ſit qui vices Epiſcopi, vel Parochi habeat, Matrimonium valet abſque forma à Tridentino præſcripta, ſervata tamen quantum poteſt forma Concilii, hoc eſt adhibitis ſaltem duobus teſtibus. Idem dicendum, ſi Parochus, & Epiſcopus metu Hæreticorum lateant, & verè ignoretur, ubi ſint, vel ad neutrum ſit tutus acceſſus.

## SECTIO VI.

### *De debito Conjugum, & uſu Conjugii.*

1. EX Conjugio plura oriuntur debita, & primò debitum mutuæ cohabitationis, amoris, alimentorum, & reverentiæ. Unde ſi contra hæc graviter quis faciat, utique cum proportione graviter peccabit. Sic maritus ob leves cauſas uxorem verberans, vel ex gravibus immoderatè per exceſſum caſtigans, peccat mortaliter. Secundò, nomine debiti conjugalis venit copula reddenda, cùm alter ex conjugibus petit: cùm enim ob Matrimonium corpora fuerint voluntariè ligata, unuſquiſque poteſt juſtè petere corpus alterius. Hinc cùm adulter ob fractam fidem amiſerit jus petendi, reddere tantùm poterit, donec ei remiſſa ſit injuria. Notat tamen Alarius hìc, verbo *debitum conjugale num.* 1. quòd ſi innocens ignoret adulterium alterius, hic poterit petere, quia requiritur, quòd innocens per modum pœnæ ipſum privet jure petendi debitum; inſcius autem culpæ pœnam nequit infligere.

2. Eſt-ne peccatum, conjugem petere debitum, ut incontinentiam in ſe ipſo vitet; vel tuendæ, aut reſtituendæ ſanitatis gratia?

Reſp. Cum Alario, ſicuti reddere debitum ad vitandum in altero conjuge periculum inconti-

nentiæ

virum conſtantem, injuſtè incuſſus, directè ad hunc finem extorquendi conſenſum in Matrimonium. Nota bene omnes tres particulas aſſignatas ſcilicet ly ab extrinſeco: injuſtè, & directè, ex attentione enim ad iſtas ſolvuntur omnes caſus; adverte inſuper, ut notat Alarius; licèt quis ex tali violento metu conſentiat in Matrimonium, non tamen contrahit; quia talis conſenſus liber non eſt. Adverte etiam ex eodem, ſi viris metus ſit occultus, ſufficit ad validitatem Matrimonii, ut etiam ſi coactus, liberè poſteà conſentiat, alterius conſenſu nondum revocato. Hinc Sanchez, & Coninch, & alii putant ſufficienter ſanari per copulam ſpontaneè habitam, dummodò affectu maritali habeatur, & etiam per ſpontaneam cohabitationem cum ſponſa; qui enim recedere poteſt ab eo, qui vim intulit, & non recedit, ſatis indicat metum ceſſaſſe, & amoto metu voluntariè conſentire Matrimonio; proinde eum ratificat, cùm ſolum liber conſenſus, qui tunc ponitur, antea deficeret valori contractus.

29. Si ſtuprator in delicto deprehenſus ob metum contrahat cum ſtuprata, valet-ne Matrimonium?

Reſp. Si ſtuprator, quia timet ſe occidendum, niſi ducat, ſponte ſe offerat maritum, talis metus non invalidat Matrimonium, quia eſt ab intrinſeco, neque ab alio determinatur ad contrahendum, ſed à ſe ipſo. Secundò reſpondeo, ſi Pater ſtupratæ minetur ſe accuſaturum apud Judicem, niſi ducat, etiam Matrimonium valet, quia eſt metus juſtè incuſſus; ſicuti ex eodem capite valet, ſi Magiſtratus, & Judex inducant delinquentem ad ducendum; aliter minentur exilium, carceres; qui pariter metus eſt juſtè incuſſus. Tertiò reſpondeo, ſi Pater ſtupratæ minetur mortem, tale Matrimonium illicò eſt nullum, quia metus habet omnes conditiones ad impedimentum matrimonii requiſitas, ſcilicet, eſt ab extrinſeco, injuſtè incuſſus, directè

ad

ad hunc finem, ut quis ducat ſtupratam.

30. Quid ſignificat ly cadens in virum conſtantem?

Reſp. Significat virum timorem incutientem debere eſſe talem, ut quis probabiliter ſit certus malum ab eo comminatum executioni fore mandandum. Hinc duæ requiruntur conditiones, potentia ſcilicet ad nocendum in comminante, & impotentia ad ſe liberandum in eo, contra quem directæ ſunt comminationes: & ideò ex Gloſa *in c. cum locum de Sponſal.* in muliere minor metus ſufficit ad annullandum Matrimonium.

31. Si puella ob nimiam reverentiam Patris, aut tutoris contrahat ex metu Matrimonium, alioquin non contractura, valet-ne?

Reſp. Cum Alario *n. 6.* non valet, ſicuti nec Religioſa Profeſſio. Iſte autem metus reverentialis niſi comprobetur verberibus, minis, aliiſque anguſtiis, & corporis afflictionibus datis ad hoc, ut contrahat Matrimonium, in foro externo hoc non diſſolvetur; ſecùs nimis lata via panderetur diſſolutioni Matrimoniorum. Hinc prudens Confeſſarius hortetur puellam, ut faciat de neceſſitate virtutem, & ratificet novo conſenſu Matrimonium cum illo, à quo ante mortem ſeparari nunquam licebit.

32. Si quis contrahat Matrimonium cum filia Medici, alioquin nolentis curare, valet-ne Matrimonium.

Reſp. Cum Alario, Affirmativè; quia quod determinat ad ducendum, eſt morbus inducens timorem, non Medicus; proinde metus eſt ab intrinſeco. Item etiam, ſi quis metu naufragii, periculi infirmitatis, aut ut ſe ab obſidione, vel carcere liberet, contrahat Matrimonium, hoc eſt validum, quia metus eſt ſemper ab intrinſeco; proinde non eſt cauſa, ſed occaſio contractus, qui liberè fit. Intellige tamen, niſi carceres, obſeſſio, & ſimilia dentur unicè ad hoc, ut quis contrahat.

33. Si quis contrahens ex metu irritante Matrimonium, ex eodem copulam habeat cum uxore, & juret ſe non reclamaturum, tenet-ne Matrimonium?

Reſp. Negativè, quia neque copula, neque juramentum ſanat defectum conſenſus in Matrimonium. Docet tamen Alarius, ob reverentiam juramenti, vel petendam eſſe diſpenſationem, vel ratificandum Matrimonium.

34. Quid eſt impedimentum Ordinis?

Reſp. Eſt Ordo Sacer Subdiaconatus, quo qui ordinatus eſt, nequit validè Matrimonium contrahere, & ſi contrahat, illicò eſt excommunicatus. Uxoratus, qui uxore non conſentiente ſumit Ordinem Sacrum, ex S. Thoma, nequit in illo miniſtrare, neque ad ſuperiores aſcendere, licèt Matrimonium nondum fuerit conſummatum.

35. Quid eſt impedimentum ligaminis?

Reſp. Eſt, quo quis alligatus alteri per Matrimonium etiam ratum, & nondum conſummatum, & à fortiori ſi conſummatum ſit, impotens redditur ad aliud Matrimonium contrahendum.

36. Si mulier probabiliter & prudenter exiſtimet virum ſuum mortuum eſſe in bello, qui reverà vivit, & contrahat Matrimonium cum alio, erit-ne validum?

Reſp. Negativè; propter bonam fidem tamen non peccat petendo, & reddendo debitum. Si autem poſteà ſciat eum vivere, debet abſtinere à petitione, & redditione debiti. Si prudenter dubitet, poteſt ſolùm reddere, & non petere. Si habeat tantùm levem ſuſpicionem, debet hanc deponere, petere, & reddere.

37. Si quæ falsò putet, virum ſuum vivere, & tamen contrahat cum alio, eſt-ne validum Matrimonium?

Reſp. Negativè, quia conſenſus in Matrimonium non eſt maritalis, ſed fornicarius; cùm ergo primò ſciet virum ſuum revera fuiſſe mortuum, & tempore contractus non fuiſſe alligatam,

ſed liberam, poteſt affectu maritali accedere ad ſecundum virum, & perficere Matrimonium.

38. Quid eſt impedimentum honeſtatis?

Reſp. Oritur ex duplici capite; primò, ex ſponſalibus validè celebratis cum uno, ratione quorum ſponſus nequit validè contrahere cum conſanguineis ſponſæ in primo gradu: ſecundò, ex matrimonio rato, & non conſummato, ratione cujus quis non poteſt contrahere cum conſanguineis ſponſæ uſque ad quartum gradum incluſivè; & idem dicendum de ſponſa ratione ſponſi.

39. Si ſponſalia ſint invalida, oritur-ne ex his impedimentum honeſtatis?

Reſp. Ex jure antiquo, ex ſponſalibus invalidis alio titulo præterquam ex defectu conſenſus oriebatur hoc impedimentum: ex jure novo Concilii Tridentini non oritur, niſi ex validis. Imò Diana, Pontius, & alii notant, ex ſponſalibus conditionatis, hoc impedimentum non oriri, donec conditio fuerit impleta. Neque ex ſponſalibus contractis ante ſeptennium, niſi poſt ſeptennium fuerint confirmata.

40. Oritur-ne ex ſponſalibus invalidis defectus conſenſus interni?

Reſp. Cum Alario hic *verbo honeſtas num. 81.* affirmativè, ſcilicet ſi fuerit externus conſenſus, quia in his hominibus reperitur ſcandalum, & inhoneſtas, ad quæ evitanda Concilium hoc impedimentum poſuit.

41. Ex Matrimonio nullo, & invalido oritur-ne hoc impedimentum?

Reſp. Cum Alario, ſi Matrimonium ſit nullum ex manifeſto defectu conſenſus, non oritur; in aliis autem nullitatibus ſemper oritur, ut habetur ex Declaratione S. Pii V. atque adeò etiam ex clandeſtino, quod ex declaratione Congregationis Concilii reſolvitur in ſponſalia.

42. Quid eſt affinitas?

Reſp. Eſt conjunctio plurium inter ſe, orta ex copu-

copula carnali, ſive licita, ſive illicita, dummodò ſit perfecta, & naturalis inter marem, & fœminam in vaſe naturali. Non requiri ſeminationem etiam mulieris, dummodò vir in vaſe naturali ſeminaverit, eſt probabilior ſententia ex Divo Thoma, qui citatur etiam pro parte contraria *in Supplemento*.

43. Cum quibuſnam contrahitur affinitas?

Reſp. Ex copula licita vir contrahit affinitatem cum omnibus conſanguineis ſuæ uxoris uſque ad quartum gradum incluſivè, ſimiliter uxor cum omnibus conſanguineis ſui viri: & ſine diſpenſatione, vir cum nulla ex iis poteſt validè Matrimonium contrahere. Non autem contrahitur affinitas cum affinibus conjugum, juxta regulam generalem: Affinitas non parit affinitatem. Ex copula autem illicita non extenditur, niſi uſque ad ſecundum gradum incluſivè. Cùm verò hoc impedimentum ſequitur poſt matrimonium conſummatum, impedit tantùm petitionem debiti reſpectu illius, qui peccavit.

44. Quanam regula dignoſcuntur gradus affinitatis?

Reſp. Hæc eſt, quòd in quanto gradu conſanguinitatis eſt unus conjux cum ſuis conſanguineis, in tanto gradu affinitatis eſt alter conjux ex vi copulæ: ſi vir eſt in primo gradu conſanguinitatis cum Patre, & fratribus, & mulier erit in primo gradu affinitatis cum eiſdem.

45. Si infidelis convertatur ad fidem, poteſtne ducere ſororem illius fœminæ, quam ante converſionem fornicariè cognovit?

Reſp. Affirmativè ex Alario *verbo Affinitas n.* 98. quia hoc impedimentum contrahitur Jure Eccleſiaſtico, cui infidelis ante converſionem non ſubeſt.

46. Quid eſt impotentia?

Reſp. Eſt vitium animi, vel corporis, ratione cujus quis impeditur, ut alteri commiſceri non poſſit. Sive hoc vitium ſit merè à natura, ſi-
ve

ve ab arte, ſive à morbo: ſi ſit perpetuum, dirimit Matrimonium. Si hoc vitium ſit relatè ad omnes mulieres, cum nulla poteſt contrahere; ſi ſit relatè ad unam, vel alteram tantùm, ut contingit in maleficiatis, dirimit ſolùm Matrimonium cum illa, relatè ad quam eſt impotens.

47. Hinc illa impotentia, quæ ſine miraculo tolli non poteſt, eſt verum impedimentum; non autem illa, cui per artem, aut ætatem occurri poteſt. Senes valdè, aut ſteriles, ſi coire poſſunt, licèt probabiliter generare non valeant, non dicuntur hoc impedimento laborare. Carens utroque teſticulo, non poteſt contrahere: & ſi contraxit, ſeparandus eſt. Si per morbum tale impedimentum contraxit poſt Matrimonium, Toletus & Sanchez putant adhuc poſſe eo uti, quia per accidens eſt, quòd verum ſemen non emittat. Hæc omnia Alarius: quoad hoc ultimum autem ſequendus non eſt; & in praxi tori ſeparatio eſt facta. Si adveniret impotentia poſt Matrimonium ratum, & non conſummatum, adhuc Matrimonium teneret, quia reverà quando fuit contractum, nullum erat impedimentum.

48. Si dubium ſit, utrùm impedimentum impotentiæ ſit perpetuum, quid eſt faciendum?

Reſp. Expectandum eſt triennium ad explorandum; utrùm tale impedimentum ſuperari poſſit; poſt quod, ſtandum eſt teſtimonio peritorum, vel Matronarum viſitantium conjugem; & ſi dicant ſe virginem reperiſſe, ſeparandi ſunt conjuges; ſi illa inveniatur corrupta, ſtandum eſt teſtimonio viri jurantis ſe conſummaſſe: In dubio enim ſemper judicandum eſt in favorem Matrimonii.

49. Quando dubitatur, num maleficium factum ſit ante, vel poſt Matrimonium, quid eſt faciendum?

Reſp. Cum Bonacina, Rebellio, Sà, & aliis à Bertau citatis, cenſendum eſt, maleficium fuiſ-

fuiſſe factum ante Matrimonium : hoc enim modo malefici, ut plurimùm ſolent agere, ita ut maleficium nuptias præcedat.

50. Mulier, quæ propter arctitudinem viro apta non eſt, tenetur-ne ſubire inciſionem?

Reſp. Cum Alario, ſi hæc inciſio parvo dolore, & incommodo fieri poteſt, tenetur illam ſubire; ſi cum multo incommodo, & dolore, maximè ſi inde diuturna infirmitas timeretur, non tenetur, & Matrimonium illicò erit nullum.

51. Uxor arcta ſi ab alio cognoſcatur, & primo viro poſt fornicationem reddatur apta, quid faciendum eſt?

Reſp. Primo viro eſt reſtituenda; licèt enim judicio Eccleſiæ ab hoc ſeparata ſit, in hoc caſu tamen, quemadmodùm cognoſci potuit à ſecundo viro, ſic & præſumitur cognoſci potuiſſe à primo viro per continuatum uſum, aut per aliqualem aliam induſtriam, ſi adhibita fuiſſet; ſic ex poſt facto Eccleſia judicat ſe fuiſſe deceptam: ita *cap. laudabilem, & cap. fratres*. Si autem conſtaret talem eſſe vaſorum improportionem, ſive mulieris, ſive viri, ut copula cum eo, qui primo matrimonium contraxit, haberi non poſſit, illicò primum matrimonium cenſendum eſt invalidum.

52. Eſt-ne hoc impedimentum impotentiæ in infirmo, qui morti proximus ducere vult concubinam, ut à peccato concubinatus abſolvatur, vel legitimentur filii ex copula illicita geniti?

Reſp. Negativè; quia corpus de ſe potens eſt, licèt per accidens ratione morbi hæc potentia non ſit expedita; ita ut ea uti poſſit.

53. Hermaphroditus poteſt-ne validè matrimonium contrahere?

R. Vel ſexus aliquis eſt prævalens, vel æqualis, vel inferior. Juxta ſexum prævalentem, certum eſt poſſe contrahere: ratione enim illius præeminentiæ, putà virilis, vir potiùs, quàm fœmina,

mina, eſt cenſendus. Quando ſexus ſunt æquales, debet eligere ſexum unum, & jurare ſe altero ſexu numquam uſurum: neque Parochus debet matrimonio aſſiſtere, niſi hoc juramento antecedenter præſtito. Juxta ſexum minùs prævalentem, adhuc juxta Pontium validè contrahit, quia licèt alter præemineat, tamen minùs prævalens adhuc habet organa ſimpliciter apta ad generandum.

54. Qui elegit ſexum virilem, mortua conjuge, poteſt-ne contrahere juxta ſexum fœmineum?

Reſp. Per alterius ſexus electionem adhuc Matrimonium non redditur invalidum, cùm nulli Juri naturali, aut Eccleſiaſtico adverſetur. Peccaret tamen graviter, ut docet Bertau, quia variaret electionem in re graviſſima.

55. Quid eſt impedimentum raptus?

Reſp. Eſt violenta extractio alicujus puellæ è domo Patris, ipſa invita. Quamdiù ergo rapta manet ſub poteſtate raptoris, nequit eam validè ducere, etiamſi ipſa poſteà conſentiat. Debet igitur priùs ſeparari, & conſtitui in loco tuto, & libero, ut ſic conſtituta ei nubat, ſi velit. Raptor incurrit ſtatim excommunicationem ipſo facto, ſicuti & eidem præſtantes conſilium, auxilium, & favorem, & inſuper ſive eam ducat, ſive non, ſemper tenetur illam dotare.

56. Quid ſi puella conſentiat raptui, non autem Pater, Tutor, aut is, ſub cujus cura manet?

Reſp. Tunc raptus non dirimit Matrimonium, quia per hoc decretum Concilii conſulitur non libertati Parentum, ſed contrahentium, qui liberè debent conſentire. Neque erit raptus, ſi puella blanditiis, precibus, & promiſſis è domo paterna abducatur. In iſtis duobus ergo caſibus non habet locum, neque impedimentum raptus, neque pœna contra raptorem.

57. Quid eſt Matrimonium clandeſtinum?

Reſp. Eſt illud, quod fit ſine præſentia Parochi, & duorum Teſtium. Loco Parochi po-

teſt

Olandiæ, obſervari debet forma à Concilio præſcripta, *ſecùs nulla ſunt*. Tertiò, ſi Parochia, in qua decretum aliquando fuit obſervatum, proprio Parocho, & Epiſcopo careat, nullusque ſit qui vices Epiſcopi, vel Parochi habeat, Matrimonium valet abſque forma à Tridentino præſcripta, ſervata tamen quantum poteſt forma Concilii, hoc eſt adhibitis ſaltem duobus teſtibus. Idem dicendum, ſi Parochus, & Epiſcopus metu Hæreticorum lateant, & verè ignoretur, ubi ſint, vel ad neutrum ſit tutus acceſſus.

## SECTIO VI.

### *De debito Conjugum, & uſu Conjugii.*

1. EX Conjugio plura oriuntur debita, & primò debitum mutuæ cohabitationis, amoris, alimentorum, & reverentiæ. Unde ſi contra hæc graviter quis faciat, utique cum proportione graviter peccabit. Sic maritus ob leves cauſas uxorem verberans, vel ex gravibus immoderatè per exceſſum caſtigans, peccat mortaliter. Secundò, nomine debiti conjugalis venit copula reddenda, cùm alter ex conjugibus petit: cùm enim ob Matrimonium corpora fuerint voluntariè ligata, unuſquiſque poteſt juſtè petere corpus alterius. Hinc cùm adulter ob fractam fidem amiſerit jus petendi, reddere tantùm poterit, donec ei remiſſa ſit injuria. Notat tamen Alarius hic, verbo *debitum conjugale num.* 1. quòd ſi innocens ignoret adulterium alterius, hic poterit petere, quia requiritur, quòd innocens per modum pœnæ ipſum privet jure petendi debitum; inſcius autem culpæ pœnam nequit infligere.

2. Eſt-ne peccatum, conjugem petere debitum, ut incontinentiam in ſe ipſo vitet; vel tuendæ, aut reſtituendæ ſanitatis gratia?

Reſp. Cum Alario, ſicuti reddere debitum ad vitandum in altero conjuge periculum inconti-

nent-

rentiæ, nullum peccatum eſt, à fortiori ad evitandum proprium; plus enim quis tenetur erga ſe, quàm erga alium. Copula cauſa ſanitatis tantùm veniale eſt ex D. Thoma.

7. Si quis emiſit votum ſimplex caſtitatis, poteſt-ne umquam petere debitum?

Reſp. Ex Alario, quando quis petit gratia alterius, non peccat, quia hoc modo petere, ex Divo Thoma, eſt reddere. Si autem petat, ut ſibi ſatisfaciat, peccat mortaliter, toties quoties.

4. Si alter ex conjugibus votum caſtitatis fecerit poſt Matrimonium, poteſt-ne ab alio irritari?

Reſp. Ex Alario, affirmativè, quia votum hoc præjudicat ſibi, & nocet domeſticæ gubernationi.

5. Si uxor ſciat virum mortaliter peccare petendo debitum, tenetur-ne illud reddere?

Reſp. Cum Alario, affirmativè, quia non cooperatur peccato exigentis, ſed tantùm actui ex natura ſua licito, quem pravus finis petentis non viciat; & ſine peccato redditur, quod cum peccato exigitur. Si tamen uxor ſciat virum alligatum eſſe voto ſimplicis caſtitatis, & ex alia parte difficillimè poſſe abſtinere à copula, lege charitatis tenebitur quandoque petere, ut docent plures apud Sanchez.

6. Si maritus ſolitus ſit ex malitia ſua ſemen extra vas effundere, peccat-ne mulier reddendo ei debitum?

Reſp. Cum Alario num. 31. ſi non cooperetur hujuſmodi effuſioni, non peccat, quia malitia viri eſt omninò extrinſeca, & per ſe ab actu non importata.

7. Si maritus ob virium imbecillitatem, vel ob morbum, putà paralyſiæ, quandoque ſemen extra vas effundat; poterit-ne mulier reddere?

Reſp. Si per experientiam compertum ſit impoſſibilem eſſe fœminæ penetrationem, omninò à copula ceſſandum eſt, quia deeſt finis generationis, & benè penſatis omnibus, actus iſte reducitur ad tactum cum pollutione, qui de ſe mortalis

talis eſt. Si tamen ſit aliqua ſpes penetrandi, & probabilitas ſeminandi intra vas, erit licitum conjugibus hoc tentare per copulam, quamvis per accidens, & præter intentionem ſeminetur extra vas. Idem dicendum de uxore, quæ ſemen intra vas retinere nequit, dummodò non deſperetur aliquando detentura, quia, ut docent plures auctores, matrix fœminea ſæpè neceſſarium ſemen attrahit ad generationem, ſuperfluo expulſo.

8. Modus extraordinarius in copula eſt-ne licitus?

Reſp. Primò, ſupponendum nullum eſſe adeò ſtultum, qui putare poſſit actum ſodomiticum cum uxore licitum eſſe: inſuper velle conſummare in vaſe naturali, & actum inchoare in vaſe præpoſtero, illud penetrando ad Venerem excitandam, puto cum Pontio nullo modo excuſari poſſe à lethali; neque enim hic modus reducitur ad ſimplicem tactum: nam qui hoc tentaret cùm puero, aut cùm fœmina ſoluta, non ſatisfaceret integritati confeſſionis dicendo ſe habuiſſe tactus impudicos cum illis, dum penetravit vas præpoſterum animo etiam non ſeminandi. Quantum ergo ad alios modos ſine periculo ſeminandi extra vas, ſentio cum Alario n. 21. ſi fiant ex cauſa, putà ad evitandam ſuffocationem prolis, vel ex alio fine honeſto, & bono, nullum eſſe peccatum; ſi ſine cauſa, erit veniale.

9. Si fiat copula cum periculo abortus, erit-ne peccatum?

Reſp. Cum Alario n. 25. ante animationem fœtus, ſi non intendatur abortus, non eſt mortale; ſi autem fœtus ſit animatus, erit mortale.

10. Poteſt-ne aliquando ſine peccato negari debitum habenti jus illud petendi?

Reſp. Ex Alario n. 26. affirmativè in his caſibus; primò, ſi aliquis ſit impotens ad illud reddendum, putà, vir debilis, non tenetur, quia nemo obligatur ad impoſſibile; aut quia ſæpiſſimè, & immoderatè petit cum gravi incommodo

red-

reddentis, cui notabiliter vires extenuantur copularum frequentia; ut enim habet D. Thomas, ordo naturæ poſtulat, ut priùs individuum in ſe ipſo perficiatur, & deinde ſuperfluum miniſtret generationi: cùm ergo Matrimonium inſtitutum ſit in beneficium naturæ, conjux non habet poteſtatem corporis alterius, niſi quantum ad beneficium naturæ; non poterit ergo ab alio juſtè, & rationabiliter petere debitum, niſi ſalva illius incolumitate. Non propterea mulier poterit negare debitum, præcisè ut eximat ſe à doloribus partus, quia ad hoc liberè ſe ſubjecit. Non eſt peccatum differre redditionem debiti ad breve tempus, dummodò in alio non ſit periculum incontinentiæ. Neque erit peccatum negare ad præſentiam puerorum, vel in alia cauſa notabilis verecundiæ, quia in iſtis caſibus imprudenter quis petit. Neque erit peccatum negare remiſsè petenti, quia tunc non cenſetur petere cum intentione obligandi, ſed potiùs alliciendi, & movendi. Negare quia plures ſunt filii, qui nutriri nequeunt, non eſt juſtum; nam vel vult perpetuò continere, & hoc non eſt licitum, ſi in altero ſit incontinentiæ periculum; vel vult tantùm ad tempus, & hoc non juvat; quia ſi per menſem, imò per annum contineat, & poſteà copuletur, concipiet nihilominùs, & quidem faciliùs. Menſtruatam poſſe negare, niſi timeatur incontinentiæ periculum in viro, videtur certum propter turpitudinem actus: imò alii exiſtimant virum ſine lethali petere non poſſe in hac circumſtantia, ſola cauſa libidinis explendæ; quod cum Alario mihi videtur inveriſimile. Non reddere debitum intra bimeſtre datum ad cogitandum de meliori ſtatu, non eſt peccatum; quia eſt privilegium juris; & hoc facere poterit, etiamſi de Religione pro eo tunc non cogitet. Imò, ut addit Alarius n. 11. ſi mulier ſit tantùm duodennis, expectare cogitur ſponſus per quatuor annos. Sponſæ ante benedictio-

nem

nem Matrimonii negare poteſt debitum: ſi tamen diù differatur, conſultius erit reddere, ut docet Alarius, ad vitanda plura peccata, modò non immineat ſcandalum, putà quia Matrimonium adhuc publicatum non eſt. Poteſt etiam marito infecto morbo gallico, vel ſimili, aut amenti negare.

11. Debent-ne conjuges conari, ut ſimul ſeminent?

Reſp. Affirmativè: quia licèt ſemen mulieris ſolùm paſſivè ad generationem concurrat, tamen valdè conducit ad partum formoſiorem. Hinc conjugi in ſeminando tardiori conceditur ſe per tactum diſponere, ut ſimul cum viro ſeminet. Et ſi jam ſeminaverit, poterit mulier ſe tactibus excitare, ut ſeminet, quia illi tactus ordinantur ad complementum actus conjugalis, ad quod mulier habet jus. Si autem mulier jam ſeminavit, vel ad id ſit excitata, ut probabilis futura ſit ſeminatio, maritus ſe retrahens peccat peccato mortali contra naturam, quia defraudat ſuo fine ſemen fœmineum; & contra juſtitiam, ut habet Bonacina, quia tunc cùm copula jam ſit incœpta, uxor habet jus ad actum completum.

12. Eſt-ne aliquando licitum viro in copula non ſeminare?

Reſp. Si nullum ſit pollutionis periculum in neutro conjuge, & mulier dē hoc actu invita non ſit, poterit quis excuſare ſe à ſeminando. Si autem fœmina jam ſeminavit, tenetur quis omninò ſeminare, niſi aliquod vitæ periculum immineat ante copulam non prævíſum, vel ſupervenirat aliquis, quia ſic in ejus præſentia ſeminare adeò adverſatur honeſtati, ut etiamſi periculum pollutionis adſit, nullum eſſe peccatum cenſeat Sanchez. Licèt enim quis alium uſum ſeminis licitum non habeat, niſi ad generationem; cenſendum tamen eſt in his graviſſimis cauſis jus naturæ non obligare, cùm alteri juri naturali contrarium ſit.

13. Oſcu-

13. Oſcula, tactus, & amplexus extra copulam ſunt-ne uxoratis permiſſa?

Reſp. Si abſit periculum pollutionis, ſunt permiſſa ex honeſto fine ad fovendum mutuum amorem, & ad ſedandam tentationem. Si fiant ex pura complacentia ſine fine bono, erunt venialia.

14. Conjux dubitans de valore Matrimonii poteſt-ne petere debitum?

Reſp. Certum eſt, ſi unus dubitet, alter non dubitans reddere poteſt, quoties alter exigit. Quantum autem ad petendum, ſi dubium de non valore excedat in probabilitate alteram partem de valore, debet conjux ſufficientem diligentiam adhibere ad cognoſcendum, num Matrimonium ſubſiſtat; interim non petat. Quòd ſi facta diligentia adhuc dubitat, poteſt ex Alario citante pro ſe Sanchez, & alios, etiam petere; cùm enim ſit in poſſeſſione, Matrimonium in dubio judicandum eſt in favorem illius: neque enim quis tenetur propter ſcrupulum, quem deponere nequit, manere ligatus, ut non poſſit conjuge ſua uti.

15. Si alter conjux juret ſe non conſenſiſſe in Matrimonium, poterit-ne quis adhuc debitum petere, & reddere?

Reſp. Ex Alario, alter conjux non tenetur credere juranti, niſi tales aſſignet circumſtantias, quæ eum totaliter certificent de conſenſu negato: ſi ergo non credit, licitè petit, & reddit; ſi credit, illicitè petit, & reddit.

16. Obligantur-ne conjuges ad conſervandas vires, quibus indigent ad moderatè utendum conjugio?

Reſp. Affirmativè, quia lex juſtitiæ, quæ obligat ad reddendum, obligat etiam ad media neceſſaria, quibus debitum reddatur. Hinc vir mediis illicitis reddens ſe impotentem, putà pollutionibus voluntariis, peccat etiam contra juſtitiam. Peccat etiam, qui per voluntarias abſtinentias, & jejunia reddit ſe impotentem ae moderatè reddendum. Et ſi etiam per Eccleſiaſtica

ſtica jejunia reddatur impotens uxori moderatè ſatisfacere, non tenetur ad illa ſervanda, quia fortius eſt hoc juſtitiæ vinculum, quàm Eccleſiæ præceptum. Excuſatur etiam à jejunio uxor, quæ eſſet probabiliter certa ab eo ſe reddendam eſſe notabiliter deformem, & exinde viro odioſam. Caveat autem, ne quod conceditur neceſſitati, uſurpetur ad vitæ licentiam. Hinc in praxi caſum exiſtimo metaphyſicum, & non admittendum.

17. Quiſnam eſt finis uſus Matrimonii?

Reſp. Præcipuè ſunt duo, primus ſcilicet procreatio prolis ad cultum Dei amplificandum; ſecundus fuga, ſeu remedium incontinentiæ.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab INNOCENTIO XI. 9. Opus conjugii ob ſolam voluptatem exercitum, omni penitùs caret culpa, ac defectu veniali.

# CAPUT X.

## *De cenſuris in genere.*

1. QUid eſt Cenſura?

Reſp. Ex Alario, eſt pœna ſpiritualis, & medicinalis, privans hominem uſu aliquorum bonorum ſpiritualium, per Eccleſiaſticam poteſtatem impoſita.

2. Quotuplex eſt cenſura.

Reſp. Triplex, excommunicatio, ſuſpenſio, & interdictum. Hinc carcer, exilium, privatio Beneficii, niſi habeant annexam ſuſpenſionem, cenſuræ non ſunt, quia ſunt pœnæ merè temporales. Neque etiam degradatio, depoſitio ab officio, vel Beneficio, cenſuræ ſunt, quia licèt ſint pœnæ ſpirituales, non ſunt medicinales, & poſſunt infligi etiam poſt emendationem peccati: neque etiam irregularitas ex defectu, quia hæc eſt

impedimentum canonicum, non verò pœna; nec irregularitas ex delicto, quia non datur per modum pœnæ medicinalis, ſed punitivæ, & perpetuæ, neque aufertur per abſolutionem, ſicuti cenſuræ, ſed per diſpenſationem.

3. Quinam poſſunt ferre cenſuram?

Reſp. Solus Superior Eccleſiaſticus habens juriſdictionem in foro externo, & contentioſo, ſive ordinariam, ſive delegatam. Qui habet poteſtatem delegatam, non poteſt alium ſubdelegare ad ferendam cenſuram, niſi habeat ad hoc ſpeciale mandatum. Hinc ferre poſſunt cenſuras Papa, & Concilium generale in toto Orbe, ita ut eorum cenſuræ numquam impediri poſſint; Concilium Provinciale in tota Provincia; Archiepiſcopi, Epiſcopi, Capitula Sede vacante; Generales, Provinciales, Superiores locales Religioſorum reſpectu ſuorum ſubditorum. Alii etiam ex privilegio, & multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani in eorum juriſdictionibus.

4. Poteſt-ne delegari Laicus ad cenſuram ferendam?

Reſp. Negativè, quia non eſt Superior Eccleſiaſticus, imò nec Religioſus Profeſſus, niſi habeat primam Tonſuram.

5. Poteſt-ne Abbatiſſa ferre cenſuram in ſuas ſubditas?

Reſp. Negativè, quia fœminæ non ſunt capaces poteſtatis clavium; poſſunt tamen ſuſpendere Clericos ſubditos ab Officio, vel Beneficio, ſuſpenſione latè accepta per modum præcepti, quo violato non incurritur irregularitas.

6. In quaſnam perſonas poteſt ferri cenſura?

Reſp. Ex Alario, in perſonam baptizatam, vivam, inferiorem, & ſubditam. Hinc Catechumeni nequeunt affici cenſura, quia adhuc non ſunt de gremio Eccleſiæ; benè tamen Hæretici, Apoſtatæ, & Schiſmatici, quia per Baptiſmum facti ſunt Eccleſiæ ſubditi. Hinc ſecundò mortui ligari non poſſunt cenſuris, ſed ſolùm

lùm declarantur cenſuræ, quas vi vi incurrerunt, & prohibetur Fidelibus, ne cum iis agant orando, & præſtando ea officia, quæ cum ſolutis à cenſura præſtari ſolent. Et dicuntur abſolvi mortui à cenſuris, quatenùs permittitur fidelibus, ut pro iis publicè orent, illis ſepulturam Eccleſiaſticam tribuant, & præſtent ea publica Chriſtianæ charitatis officia, quæ cæteris fidelibus ſolutis ſolent exhiberi. Hinc tertiò nemo poteſt in ſe ipſum ferre cenſuram, quia ſibi inferior non eſt. Qui dignitate, & gradu ſuperior eſt, ſi delinquit in territorio inferioris, poteſt ab eo cenſura ligari. Addit Alarius, quòd ex privilegio Imperatores, & Reges, ſicuti eorum uxores, & filii ab Epiſcopis excommunicari nequeunt: ut etiam illi, qui in ſpeciales filios Eccleſiæ Romanæ ſunt recepti. Integra Civitas poteſt quidem ligari cenſura interdicti, non verò excommunicationis. Infantes, & amentes ex Divo Thoma non poſſunt ligari cenſuris, quia in eorum actibus defectu cognitionis non peccant.

7. Propter quod peccatum ferri poſſunt cenſuræ?

Reſp. Ex Alario, ob peccatum grave externum cum contumacia, & proportionatum cenſuræ; & ſi cenſura cadat ſuper perſonam determinatam, debet eſſe peccatum proprium perſonale; ſi verò cenſura, putà interdictum locale, cadat ſupra Civitatem, vel locum, requiritur peccatum, vel totius Communitatis, vel Superioris loci, nec ſufficit culpa gravis alicujus perſonæ privatæ. Adverte etiam, non pro quocumque lethali facilè ferendas eſſe cenſuras, ſed pro quibuſdam tantùm, ut monet Tridentinum, ne cenſuræ contemnantur.

8. Ad hoc ut incurratur cenſura lata ſupra aliquam culpam gravem externam, debet ne actus peccaminoſus eſſe in illo genere conſummatus, & perfectus?

Reſp. Affirmativè ex Alario, niſi aliud expri-

matur in comminatione censuræ, quia pœnæ, & odia ſunt reſtringenda. Hinc excommunicationem latam ſupra homicidium non incurrunt mandantes, conſulentes, juvantes, imò nec lethaliter vulnerantes, uſque dum ex vulneribus ſecuta non ſit mors. Cùm verò excommunicatur mandans, conſulens, juvans, furans, dans ſuffragium pro indigno, niſi aliter exprimant verba legis, ſemper intelligi debet de faciendo iſta efficaciter, & effectu ſecuto. Alarius cenſet in excommunicationibus latis contra mandantes attendendum eſſe finem excommunicationis: Si, inquit, cenſura principaliter lata eſt contra occidentes, & acceſſoriè contra mandantes, non ſecuto effectu homicidii mandantes non incurrunt cenſuram, ſecuto incurrunt: Si autem principaliter feratur in mandantes, & conſulentes mandans efficaciter, ſimiliter efficaciter juvans, & conſulens, etiam non ſecuto homicidio cenſura ligati ſunt.

9. Ob peccatum veniale poteſt-ne ferri cenſura?

Reſp. Ad ſummum ferri poteſt levis ſuſpenſio, vel leve interdictum; numquam excommunicatio major, quia pœnæ debent proportionari culpæ; culpæ autem levi gravis pœna cenſuræ improportionata, & injuſta eſt, proinde nulla. Hinc quod excuſat à peccato mortali, excuſat etiam à cenſura gravi lata propter ipſum: ſic parvitas materiæ, indeliberatio, impotentia implendi legem, ignorantia invincibilis facti, v. gr. ſi ignoras quem percutis eſſe Clericum, vel ignorantia invincibilis juris, ut ſi ſcias eſſe Clericum, neſcias tamen propter hoc excommunicationem incurri; in his enim omnibus deeſt contemptus Eccleſiæ, & contumacia, vel quia lex graviter non læditur, vel quia ignoratur?

10. Reſp. Secundò cum Alario, verbo cenſura num. 50. Cenſura ſaltem gravis ferri non poteſt, cùm tota materia, ſupra quam cadit cen-

ſura,

ſura, levis eſt; cùm autem tota materia ſimul ſumpta continet gravitatem, licèt dividendò illam in ſingulos delinquentes levis ſit, cenſura gravis tenet. Sic valida eſt excommunicatio major lata in eos, qui fructus vinearum ſurripiunt, niſi reſtituant. Hinc etiam qui parum ſurripuit, niſi reſtituat, eſt excommunicatus: modica enim hæc furta inferunt notabile damnum domino, in cujus favorem fertur excommunicatio.

11. Si quis ex gravi metu committat peccatum, cui annexa eſt cenſura, incurrit-ne illam?

Reſp. Cum Bonacina, non incurrit; licèt enim gravis metus quandoque non excuſet à peccato, excuſat tamen à cenſura, quia faciens ex metu, non cenſetur contumax.

12. Ex quot capitibus redduntur invalidæ cenſuræ?

Reſp. Ex triplici capite, ſcilicet ex defectu juriſdictionis in ferente; ſecundò, ex defectu ordinis judicialis ſubſtantialiter non ſervati; tertiò, ex defectu juſtitiæ. Ex primo capite invalida erit cenſura, ſi illam ferens, putà Epiſcopus, habeat juriſdictionem impeditam, eò quia inciderit ipſe in cenſuras, vel ſuſpenſam per legitimam appellationem. Vel cum Alario verbo Cenſura num. 18. ſi Epiſcopus excommunicet aliquem exiſtentem extra Diœceſim, qui in ſua Diœceſi non deliquerit; ſi autem deliquerit in propria Diœceſi, & fuerit citatus, antequam exierit; aut ſi excommunicet aliquem propter abſentiam à ſua reſidentia, aut ſi eum conveniat, aut reſtituat creditoribus exiſtentibus in Diœceſi, cenſuræ iſtos ligant, etſi latæ ſint in abſentes. Item Epiſcopus exiſtens extra ſuam Diœceſim non poteſt excommunicare ſuos ſubditos in Diœceſi delinquentes, niſi fortè abſit à Diœceſi, quia injuſtè fuit expulſus; in quo caſu petita, & non obtenta licentia ab Epiſcopo illius Diœceſis, in qua exiſtit, poteſt ſuos ſubditos excommunicare. Ita Alarius num. 4.

13. Ex ſecundo capite invalida eſt cenſura, ſi prætereatur, vel invertatur ſubſtantialis ordo Judicii. Hic autem ordo ſervari debet; primò, ut reus moneatur, & citetur citatione canonica, ideſt trina: quandoque autem ex juſta cauſa ſufficit una pro tribus, v.g. moneo te ſemel pro tribus vicibus; ſecundò, ut ſcripto recitetur, & fiat; tertiò, ut cauſa cenſuræ exprimatur: quartò, ut reo petenti exemplum ſcripturæ, intra menſem tradatur; ſecùs Judex ſuſpenditur à Divinis Officiis. Hæc omnia requiruntur ad probandam contumaciam delinquentis, & Eccleſiæ contemptum. Requiruntur etiam iſta tantùm ad validam cenſuram latam ab homine per ſententiam particularem, cadentem in particularem perſonam propter delictum præteritum. Quæ enim fertur à Jure, vel per ſententiam Judicis, non indiget monitione, ſed lex, & ſententia ex ſe ipſis ſufficienter monent. Neque etiam alia monitio requiritur ad ſententiam declarativam cenſuræ incurſæ, quando crimen conſtat evidenter fuiſſe patratum.

14. Ex tertio capite invalida eſt cenſura, ſi deficit juſta cauſa eam ferendi. Hæc autem tripliciter deficere poteſt. Primò; ſi neque in re fuerit patratum delictum, neque fuerit ſufficienter in foro externo judiciali probatum; ſecundò, ſi delictum fuit quidem in re patratum, ſed in foro judiciali probatum ſufficienter non eſt, quia reus nec confitetur, nec legitimè convincitur; tertiò, ſi crimen reverà patratum non ſit, juridicè tamen probatum eſt, & judex habet titulum, & cauſam præſumptam deveniendi ad cenſuras ſecundùm allegata, & probata; in quo caſu licèt in foro conſcientiæ reus præſumptus nulla ſit cenſura ligatus, in foro tamen externo debet ſe gerere ut ligatus, ne videatur contemnere cenſuras, & ſit fidelibus occaſio ſcandali.

15. Sunt

15. Sunt-ne aliqua determinata verba ad cenſuras ferendas?

Reſp. Ex Alario, negativè, ſed quæcumque ſufficiunt, dummodò explicent qualitatem cenſuræ, qua quis alligare intendit reum patrantem delictum, ut v. g. ſit anathema, ſit ſuſpenſus, ſit ab Eccleſia interdictus. Si autem excommunicans, aut petens excommunicationem alicujus delinquentis, ligare non intendat, hic nulla cenſura ligabitur. Ita Alarius n. 3. Hoc autem numquam reus præſumere debet, cùm verba ferentia cenſuram demonſtrent ſufficienter intentionem ligandi, quam habet ferens.

# CAPUT XI.

## *De Cenſuris in particulari.*

Sectio I. *De excommunicatione.*
Sectio II. *De ſuſpenſione.*
Sectio III. *De degradatione, & depoſitione.*
Sectio IV. *De interdicto.*

## SECTIO I.

### *De excommunicatione.*

1. QUid eſt excommunicatio?

Reſp. Ex Divo Thoma in Supplemento, eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua Chriſtianus à communione Eccleſiæ quoad fructum, & ejus ſuffragia generalia, & à qualibet licita fidelium communione excluditur.

2. Quotuplex eſt excommunicatio?

Reſp. Multiplex; & primò, alia major, alia minor: major privat omnibus bonis Eccleſiæ, & fidelium communione, minor aliqui-

bus tantùm. Utraque, alia eſt à jure, alia ab homine. Excommunicatio à jure eſt, quæ per Canonem, vel Statutum, vel Conſtitucionem fulminatur: Excommunicatio ab homine eſt, quæ à Judice profertur. Utraque, alia eſt comminatoria, alia ipſo facto, vel jure incurrenda; comminatoria non ligat, niſi poſt Judicis ſententiam: alia verò ligat ipſo facto, nulla expectata ſententia. Hinc prima explicatur per verbum temporis futuri, excommunicetur, anathematizetur, &c. ſecunda per verbum temporis præſentis, ſit excommunicatus, habeatur pro excommunicato, ipſo jure, ipſo facto, latæ ſententiæ; quæ & ſimilia verba explicant ligamen cenſuræ nullum expectare Judicis actum. Prima etiam dicitur ſententiæ ferendæ, ſecunda verò latæ ſententiæ.

3. Cùm in jure habetur, ſit excommunicatus, vel excommunicamus, intelligitur-ne de excommunicatione minori, vel majori?

Reſp. Ex Alario num. 10. intelligitur de majori.

4. Quomodo differunt excommunicatio à jure, & ab homine?

Reſp. Ex Alario n. 3, differunt primò, quia excommunicatio à jure eſt ſemper generalis; ab homine, aliquandò generalis, aliquandò ſpecialis; à jure ſemper durat, ab homine ceſſat per obitum ferentis, aut per ceſſationem ejus juriſdictionis, modò delictum patretur poſt ceſſationem vitæ, aut juriſdictionis; tertiò, à jure, ſi nemini reſervata ſit, abſolvit Confeſſarius ordinarius; ab homine autem non abſolvit, niſi qui eam tulit, licèt in alienum Epiſcopatum domicilium tranſtulerit, aut alius ab eo delegatus, aut ejus Superior; quartò, à jure ligat quoſcumque contrafacientes in territorio legiſlatoris, etiamſi tempore legis conditæ non eſſent ſubditi; ab homine verò nonniſi ſubditos tempore ſententiæ.

5. Quæ-

5. Quænam eſt materia excommunicationis?

Reſp. Materia remota eſt peccatum lethale Baptizati contra Eccleſiæ præceptum, intellige prohibitum ab Eccleſia ſub pœna excommunicationis; materia proxima eſt contumacia conſiſtens in hoc, quòd quis ſciens tale peccatum eſſe ab Eccleſia ſub pœna excommunicationis prohibitum, illud nihilominùs faciat; quapropter tamquam contumax, & rebellis Eccleſiæ, cujus eſt ſubditus, privatur ab ea bonis Eccleſiaſticis, & fidelium conſortio.

6. Sufficit-ne peccatum graviſſimum, ſine contumacia?

Reſp. Negativè.

7. Quot ſunt effectus excommunicationis minoris?

Reſp. Sunt duo; ſcilicet privare paſſiva Sacramentorum participatione, & paſſiva electione ad Beneficium. Hinc ſi excommunicatus minori excommunicatione, ante abſolutionem aliquod Sacramentum recipiat, peccat mortaliter, non tamen incurrit irregularitatem: ſi verò adminiſtret Sacramenta, ſecundùm multos peccat tantùm venialiter, ſecundùm aliquos Doctores nullo modo peccat.

8. Sunt-ne validè Sacramenta collata excommunicato excommunicatione minori?

Reſp. Ex Alario, quoad reliqua Sacramenta putà Matrimonii, Confirmationis, Ordinis, &c. communis opinio eſt, valida eſſe. De ſola Pœnitentia dubitatur, aliis affirmantibus cum Cajetano, & Soto, aliis negantibus cum Sylveſtrina, & Navarro.

9. Quamnam ob cauſam incurritur excommunicatio minor?

Reſp. Ob unicam cauſam tantùm, ſcilicet ſi quis advertenter communicet cum excommunicato excommunicatione majori, notorio, & publicè denunciato, in iis caſibus, in quibus nō licet

cum eo communicare; item ſi quis communicet cum publico Clerici percuſſore, qui nulla tergiverſatione negare poteſt percuſſionem, etiamſi talis communicatio cum excommunicatis ſit ſolùm levis, & venialis. Catholici in Germania ſine incurſu excommunicationis minoris communicant cum hæreticis, & conſequenter cum excommunicatis, quia non ſunt nominatim excommunicati, & publicè denunciati; & etiam ſine pœna minoris excommunicationis quis communicat cum eo, quem ſcit crimen aliquod patraſſe, cui annexa eſt excommunicatio, ſi nondum publicè, & nominatim per Judicis ſententiam ſit excommunicatus, vel ſaltem ita exprimatur perſona ratione officii, quod habet, putà, Excommunicamus Judicem ordinarium talis loci, ut de ea quis dubitare non poſſit. Cùm in ſententia habetur, Excommunicamus, putà, Petrum incendiarium, & omnes complices incendii, tenetur quis vitare Petrum, non autem alium, quem ſcit eſſe conſimilem, quia circa hunc ſententia eſt tantùm generalis, non ſpecialis.

10. Quid eſt excommunicatio major?

Reſp. Eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua homo baptizatus exteriùs ſeparatur à communione fidelium, & paſſiva, & activa Sacramentorum participatione, & Eccleſiaſtica ſepultura.

11. In quo conſiſtit fidelium communio?

Reſp. Præcipuè in duobus; in participatione Sacramentorum, & publicarum precum: ſecundò, in conſortio fidelium, ſeu civili converſatione.

12. Quinam ſunt effectus excommunicationis majoris?

Reſp. Eſt privatio omnium bonorum communium Eccleſiæ, videlicet participationis activæ, & paſſivæ Sacramentorum; participationis communium ſuffragiorum; communicationis in divinis officiis, & Eccleſiaſtica ſepultura; electionis paſſivæ, & activæ ad Beneficia Eccleſia-

ſtica,

ſtica, juriſdictionis Eccleſiaſticæ in foro exteriori, communicationis forenſis, & ſimilis convictus, ut continetur in hoc carmine:.

*Os, orare, vale, communio, menſa negatur*.

Quæ omnia ſic breviter ex Alario expono.

13. Quid ſignificat os?

Reſp. Significat negationem oſculi, & cujuſcumque ſigni familiaris amicitiæ, etiam per nuncium, & interpoſitam perſonam, etiam per litteras; hinc etiam amplexus: munera mittere, & recipere; quòd ſi quis ſcienter recipiat munus ab excommunicatò excommunicatione majori, peccat, & debet illud ex conſilio pauperibus diſtribuere.

14. Quid ſignificat orare?

Reſp. Significat participationem in divinis cum excommunicato; hinc ſub lethali nequit quis oratione publica orare pro excommunicato; poteſt tamen quis orare pro eo oratione privata, ut Sacerdos in *Memento*, precando, ut reſipiſcat, vel alia bona temporalia, & ſpiritualia recipiat; nequit quis adminiſtrare, vel ab eo recipere Sacramenta, niſi illa Mortuorum in caſu extremæ neceſſitatis, cùm non eſt alius: nequit quis ſimul cùm eo audire Miſſam, intereſſe proceſſioni, cantui Horarum, benedictionibus, & cæteris, quæ ab ordine Clericali ſolemniter fiunt excepta Concione. Parvitas materiæ poterit excuſare à lethali, aut ſi quis uſque ad Evangelium audiat cum eo Miſſam, ut docent Avila & Diana. Qui in Eccleſia audiret Sacrum ad unum Altare ſeparatim ab excommunicato audiente Sacrum ad aliud Altare, non videretur cum eo in divinis participare. Neque videtur communicare in divinis, ſi excommunicatus tranſiens per Eccleſiam, ut aliud agat, breviter, & ſeparatim ab aliis oraret.

15. Quid facere debet Sacerdos, qui incœpta

Miſſa advertit ibi eſſe excommunicatum denunciatum, & non toleratum?

Reſp. Ex Alario n. 43. priùs expellendus eſt excommunicatus, & ſi nolit exire, vi aſportandus eſt. Si timeatur magnum ſcandalum, & incommodum ex tali violenta aſportatione, Sacerdos deſiſtere debet à Miſſa, caſu quo Canonem nondum incœperit, vel jam Sacram Euchariſtiam ſuſceperit. Si verò incœptus eſt Canon, finienda eſt Miſſa uſque ad conſumptionem incluſivè: cum uno Miniſtro tantùm, & reliqua perficienda ſunt in Sacriſtia, vel in alio loco decenti; & hoc etiamſi ſit dies feſtus. Si excommunicatus ſtet extra oſtium, ut audiat Miſſam, eſt expellendus, vel claudenda janua. Quod dico de Miſſa, idem dicendum eſt de aliis Officiis Divinis, Concione excepta. Hæc omnia procedunt de excommunicato denunciato non tolerato, adeòque vitando.

26. Quid ſignificat vale?

Reſp. Significat negationem ſalutationis verbo, facto, vel ſigno, ut aperire caput, dare locum decentiorem, & ſimilia, urbanitatis indicia. Quantum ad ſalutationem, & dare locum decentiorem, plures concedunt licitum eſſe, ut apud Alarium; ſcribenti epiſtolam licet reſpondere: Deus te convertat, & ſimilia.

17. Quid ſignificat communio?

Reſp. Significat negationem cohabitationis in eodem domicilio cum excommunicato; item commercium in eodem exercitio, & per contractus, & converſando ſive in domo, ſive in itinere. Privatur etiam communicatione forenſi; ſic non poteſt eſſe Judex, Actor, Teſtis, Tabellio, Procurator, Advocatus, Tutor, aut Curator. Poteſt tamen pro ſe ipſo Advocatum facere, & reſpondere. Reus poteſt ſemper excipere contra Judicem excommunicatum etiam toleratum; quòd ſi non excipiat, ejus acta erunt valida: ſi non ſit toleratus, acta erunt invalida,

urpor

utpotè ab homine carente juriſdictione.

18. Poteſt-ne Advocatus patrocinari cauſam alicujus excommunicati?

Reſp. Ex Alario ſi cognoſcat cauſam eſſe juſtam, poteſt illam patrocinari; cùm enim non prohibitum ſit excommunicato ſe defendere, neque ei prohibita ſunt media ad ſe defendendum; ſi verò Advocatus advertat cauſam eſſe injuſtam, & nihilominus ſuſcipiat illam defendendam ſuper idem crimen, pro quo fuit excommunicatus, incidit etiam ipſe in excommunicationem majorem, quia participat in crimine criminoſo.

19. Sunt-ne liciti & validi contractus cum excommunicato excommunicatione majori?

Reſp. Sunt illiciti, & ratione illorum non datur actio in foro externo, durante excommunicatione. Acta etiam, quæ ſiunt à Judice miniſtro, vel publica perſona excommunicata vitanda, & non tolerata, invalida ſunt, quia ejus authoritas durante excommunicatione ſuſpenſa eſt ab exercitio juriſdictionis. Acta tamen excommunicati tolerati probabile eſt eſſe valida ob bonum commune; peccat tamen mortaliter toleratus juriſdictionem exercens.

20. Eſt-ne validum teſtamentum excommunicati?

Reſp. Ex Alario, teſtamentum hæretici, intellige nominatim excommunicati, vel percuſſoris Cardinalis, vel uſurarii, qui antecedenter non ſatisfecit, nullum & invalidum eſt; teſtamentum verò excommunicati ex alio crimine validum erit. Peccat-ne tamen mortaliter teſtans, notarius, teſtes; præmittenda enim eſt abſolutio, niſi fortè præmitti non poſſit; vel ſine magno periculo nequeat expectari. Item qui inducit excommunicatum ad teſtandum, quia ſperat ſe hæredem futurum, non peccat; neque enim quis pati debet detrimentum ob alterius crimen.

21. Quid venit nomine menſæ?

Reſp.

Reſp. Venit non poſſe ſimul comedere cum excommunicato, neque intereſſe convivio, ubi ipſe ſedet, etſi ſedeat ad diverſam menſam, ſi tamen illa ſpectat ad idem convivium. Et ſi excommunicatus cœpta menſa ſuperveniat; teneris recedere. Si autem menſæ ſint ſeparatæ, & non ſpectent ad idem convivium, potes etiam in eodem cubiculo manducare, ut evenit in publicis hoſpitiis occaſione itineris. Item non poteſt quis concedere amico cubiculum : ut ibi recipiat excommunicatum, & manducet; dico titulo amicitiæ, ſi enim facias titulo pietatis, concedendo excommunicato hoſpitium, & menſam, ne fame deficiat, nullam pœnam incurris, maximè ſi facias cum proteſtatione te præcisè huic ſuccurrere, non pereat; non autem habeas cum eo commercium, quod eſt omninò illicitum.

22. Quale peccatum eſt communicare cum excommunicato?

Reſp. Communicare in divinis cum excommunicato, mortale eſt; in civilibus autem, ſi abſit contemptus, veniale eſt; incurritur tamen excommunicatio minor. Si quis communicet cum excommunicato in eodem crimine, pro quo excommunicatus eſt, facit peccatum mortale, etiam contra obedientiam Eccleſiæ debitam, puta ſi quis cognoſcat concubinam excommunicatam ratione concubinatus.

23. Ob quod crimen inferuntur excommunicationes majores?

Reſp. Ob plura crimina mortalia cum contumacia; & iſtæ excommunicationes ſolent dividi in quatuor claſſes: aliæ ſcilicet nulli reſervatæ, à quibus poteſt ſimplex Confeſſarius abſolvere: aliæ Epiſcopo reſervatæ, à quibus poteſt abſolvere ſolus Epiſcopus, aut ab eo delegatus: aliæ reſervatæ Papæ extra Bullam Cœnæ, aliæ in Bulla Cœnæ, à quibus abſolvit Papa, aut ab eo delegatus.

24. Quænam ſunt excommunicationes non reſervatæ?

Reſp.

Reſp. Uſitatiores ſunt iſtæ; prima in vexantes Eccleſiaſticos, eò quòd non elegerint eum, pro quo fuerunt rogati: ſecunda in directores Monialium, ſi foveant diſcordias in electione: tertia in extorquentes abſolutionem à cenſura per vim, aut metum: quarta in compellentes Eccleſiaſticos, ut laicis ſubmittant Jura Eccleſiæ: quinta in docentes leges, vel medicinam Religioſos, qui dimiſerunt habitum, vel eos retinentes in ſuis ſcholis: ſexta in ſepelientes mortuos tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifeſtos uſurarios: ſeptima in impedientes Viſitatores Monialium: octava in contrahentes Matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus: nona in edentes gloſſas in Tridentinum: decima in imprimentes Libros ſine Superiorum licentia: undecima in præcipientes ſuis ſubditis, ne officia communia Reipublicæ exhibeant Eccleſiaſticis, v. g. ne iis vendant, ne coquant panes; duodecima in Doctores, & Profeſſores non facientes Profeſſionem fidei, ubi recepta eſt Bulla Pii IV. decimatertia in negligentes adminiſtrare juſtitiam Eccleſiaſticis: decimaquarta in Poteſtate foventes uſuras.

25. Contra Clericos iſtæ uſitatiores ſunt; prima in Clericos in Dignitate conſtitutos audientes publicè jus, aut medicinam: ſecunda in Sacerdotes recipientes Præfecturas ſæculares; tertia in Clericos minores, Epiſcopi locantes domos uſurariis: quarta in alienantes Bona Eccleſiæ, vel locantes ultrà triennium: quinta in impugnantes in Concionibus Montes Pietatis, ſexta in contrahentes Matrimonium, ſi ſine in Sacris: ſeptima in fictè reſignantes, vel permutantes Beneficia Eccleſiaſtica: octava in præſumentes abſolvere à caſibus Bullæ Cœnæ.

26. Contra Religioſos, uſitatiores ſunt; prima in audientes leges, vel medicinam extra clauſtra: ſecunda in habitum temerè dimittentes, vel

ma-

matrimonium contrahentes: tertia in inſtituentes novum Ordinem: quarta in adeuntes Curias Principum ad nocendum ſuis Monaſteriis, vel Prælatis: quinta in tenentes arma ſine licentia intra Clauſtra: ſexta in non ſervantes interdictum, quando ſervatur à Cathedrali.

27. Supradictis cenſuris adjectæ ſunt à Tridentino ſequentes, quæ ligantibus illud eſt receptum. Prima in imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud ſe retinentes, vulgantes Libros de rebus ſacris ſine nomine Auctoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. Secunda in docentes non eſſe neceſſariam Confeſſionem ante ſumptionem Euchariſtiæ. Tertia in raptores mulierum, juvantes, faventes. Quarta in cogentes contrahere Matrimonia cum præſcriptis. Quinta in Magiſtratus, qui requiſiti non juvant Epiſcopos ad reſtituendam, vel conſervandam Clauſuram Monialium. Sexta in ingredientes, cujuſcumque conditionis fuerint, vel ſexus, Monaſteria Monialium ſine licentia in ſcripto obtenta. Septima in cogentes mulierem ingredi Monaſterium, & profiteri. Octava in impedientes ſanctam voluntatem mulieris emittendi vota. Nona in dominos temporales concedentes in ſuis terris locum pro duello.

28. Quænam ſunt excommunicationes Epiſcopis reſervatæ?

Reſp. Uſitatiores ſunt iſtæ: Prima, quæ contrahitur ex percuſſione levi Clerici, vel gravi, ſi ſit mulier. Secunda, qui abſoluti in articulo mortis à cenſura, vel peccato habente annexam cenſuram, ſcilicet à Sacerdote, qui aliàs non poterat, non præſentant ſe Superiori, poſtquam convaluerint. Tertia in Fratres Minores, ſi admittant in ſuis Eccleſiis ad Officia Divina Fratres tertii Ordinis. Quarta in procurantes abortum fœtus animati effectu ſecuto. Quinta in eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Epiſcopo. Demùm omnes alias

alias cenſuras, quas Epiſcopi ferunt per propria ſtatuta, & ſibi reſervant.

29. Quænam ſunt excommunicationes reſervatæ Papæ extra Bullam Cœnæ?

Reſp. Uſitatiores ſunt iſtæ. Prima contra incendiarios. Secunda contra habentes Litteras Apoſtolicas falſas, & non eas deſtruentes. Item in falſarios litterarum Apoſtolicarum. Tertia in effringentes, & ſpoliantes Eccleſias. Quarta in communicantes in eodem crimine cum excommunicatis à Papa. Quinta in vexantes eos, qui cenſuram tulerunt in alios. Sexta in abſolventes eos ſub conditione, & non implentes. Septima in violantes interdictum Papale. Octava in dantes & recipientes aliquid ex pacto ob admiſſionem in Religionem. Nona in ſimoniacos reales circa Ordinem, vel Beneficium. Decima in committentes ſimoniam confidentialem. Undecima in impedientes executionem literarum Sacræ Pœnitentiariæ. Duodecima in dantes & recipientes aliquid pro gratia & juſtitia apud Sedem Apoſtolicam. Decimatertia in committentes duellum, & ad id cooperantes ſuadendo. Decimaquarta in mulieres ingredientes Monaſteria Regularium. Decimaquinta in impugnantes Inſtitutum Societatis Jeſu. Decimaſexta in facientes jurare illicita, & contraria Eccleſiaſticæ libertati. Decimaſeptima in capientes Bona Eccleſiaſtica, item in exigentes tributa ab Eccleſiaſticis. Decimaoctava in violantes libertatem Eccleſiaſticam quoad confugientes ad Eccleſiam. Decimanona in docentes poſſe fieri Confeſſionem in abſentia. Vigeſima in eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis damnant peccati mortalis, vel hæreſis; item in eos, qui in concionibus, aliiſque publicis actibus, ut Lectionibus, & Concluſionibus, aſſerunt B. Virginem conceptam in originali. Vigeſima prima in percuſſores Clericorum.

30. Contra Clericos & Religioſos præcipuæ ſunt

ſunt iſtæ. Prima in participantes in Sacris cum excommunicatis à Papa. Secunda in procurantes alienationem Eccleſiarum. Tertia in Concionatores, qui ſenſum Scripturæ à Doctorum interpretatione alienum circa tempus Antichriſti, extremi Judicii, aliaque ſigna revelata, prædicant. Quarta in Parochos non adimplentes juramentum de reſidentia factum. Quinta in Mendicantes tranſeuntes ad alium Ordinem præter Carthuſianum. Sexta in Moniales exeuntes clauſtra ſine licentia. Septima in Religioſos, qui ſine privilegio, vel ſpeciali licentia Parochi, Clericis, aut Laicis Sacramentum Euchariſtiæ, vel Unctionis miniſtrare, vel Matrimonia ſolemnizare præſumunt.

31. Quænam ſunt excommunicationes reſervatæ Papæ in Bulla Cœnæ?

Reſp. Præcipuè in Hæreticos, in Fautores, Receptores, Defenſores Hæreticorum, in ſcienter retinentes, legentes, imprimentes, defendentes, Libros Hæreticorum de Religione tractantes, vel Hæreſim continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam quatuor requiruntur conditiones. Prima, ut Auctor Libri ſit Hæreticus. Secunda, ut liber expreſsè hæreſim contineat, vel de Religione tractet. Tertia, ut legatur materia notabilis, & ſufficiens ad mortale. Quarta, ut ſcienter legatur, imprimatur, vel detineatur. Aliæ cenſuræ in eadem Bulla contentæ habentur in prima parte in capite *de caſibus reſervatis*.

32. Quicumque liber Hæreticorum lectus, vel detentus, eſt-ne cauſa ſufficiens hujus excommunicationis incurrendæ?

Reſp. Si ſit purè tractans de Philoſophicis, vel Hiſtoricis, nequaquam. Layman putat neque illum, qui incidenter aliquid dicit de Religione, vel Hæreſim aliquam continet, quam ex profeſſo ibi non extendit. Suarez etiam putat non incurri hanc excommunicationem à legente Libros Catholici Auctoris, qui haberet annotationes, &

Scho-

Scholia Auctoris Hæretici; niſi tamen hæc eſſent adeò copioſa, ut ex illis potiùs, quàm ex textu, liber conſtare videretur. Adverte tamen quoad libros Hæreticorum, quòd licèt quandoque in caſibus ſupradictis non incurratur excommunicatio Papæ reſervata, incurritur tamen non reſervata contenta in Indice Librorum prohibitorum.

33. Incurritur ne hæc excommunicatio à legente in quantitate notabili proœmium, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla continetur Hæreſis, vel qui alterum juſſu ſuo legentem audit?

Reſp. Affirmativè, & etiam qui per alium legit; nam qui per alium facit, per ſe ipſum facere videtur. Imò non excuſatur ab hac cenſura, qui librum vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi tenet. Item neque is, qui affirmat non eſſe pravum, non eſſe comburendum; qui impedit, ne comburatur: qui diſputationis cauſa defendit. Bonacina excuſat eum qui laudat ſtylum auctoris, ingenium, doctrinam, quæ in eo eſt, ſed non quatenus in eo eſt, ut v. g. ſi quis dicat, hic liber bonus eſſet, ſi hæreſim non contineret: quia ſic conditionatè laudans, non defendit auctorem.

34. Parvitas materiæ excuſat ne à cenſura?

Reſp. Affirmativè ex Graffio, Sairo, & Sanchez: ſic legens unam, vel alteram lineam; detinens apud ſe una, vel altera die. Non admitto id, quod habet Layman, parvam eſſe materiam integram paginam magni voluminis: qui tamen fatetur, ſe hoc aſſerere, ne Confeſſarius ſtatim damnet peccati mortalis, & cenſuræ reſervatæ eum, qui bono fine, vel curioſitate unam paginam legerit.

35. A quibuſnam incurritur excommunicatio lata in percuſſores Clericorum?

Reſpond. Incurritur ab omnibus, qui efficaciter mandant, conſulunt, conſentiunt, ratam habent ſuo nomine factam: qui non im-

impediunt, cum ex officio impedire tenentur, ut ſunt Judices, Principes, Superiores reſpectu ſuorum ſubditorum, Patres, Tutores, Heri, & alii, quibus Clericorum cura quomodolibet demandata eſt. Incurritur autem, ſi percutiatur quicumque Clericus, etiamſi ſola tonſura initiatus, etiam conjugatus, dummodò cum virgine, & habitum deferat, & ſerviat Eccleſiæ; etiamſi ſit excommunicatus, ſuſpenſus, interdictus, degradatus, verbaliter tantùm. Circa Monachos, & Religioſos, incurritur etiam à percutiente Novitii, Converſi, imò & Tertiariorum Sanctorum Dominici & Franciſci, ſi deferant habitum, & vivant in communitate; etiam Eremitarum ſubjectorum alicui Regulæ, & Superiori. Nomine percuſſionis intelligitur quæcumque actio contumelioſa & violenta exterior, & mortalis contra perſonam Clerici, vel res adhærentes, ſive hæc manu, ſive baculo, ſive gladio fiat.

36. Hinc eſt excommunicatus, qui conſpuit in Clericum, eum conſpurcat contumelioſè aqua, pulvere, & luto, qui evellit crines, lacerat veſtem, vel alia actione injuriam facit, quæ ſecundùm ſe eſt materia peccati mortalis: ſic qui eſt cauſa, ut in foſſam incidat, vel cadat ab equo, qui fræ num ejus equi, cùm inſidet, tenet, & injurioſè eum ſiſtit; quæ actio licèt levis ſit reſpectu corporis, non tamen reſpectu honoris.

37. Quænam cauſæ excuſant à tali cenſura? Reſp. Plures: prima, ſi actio Clerico damnoſa ſit, non tamen violenta, & contumelioſa, ut putà fur, qui clàm ſcindit veſtem Clerico, ut crumenam ſurripiat; tale enim actio ex Bonacina eſt fraudulenta, non violenta, neque reſpicit læſionem honoris, aut corporis, ſed pecuniæ. Secundò, ſi actio ſit jocoſa, vel cauſalis, is enim non percutit ſuadente Diabolo; item ſi Clerici pueri, habentes primam tonſuram pugnis ſe percutiant, ut tenet Bonacina; item ſi percuſſio ſit

ad

ad defendendum ſe, vel vitam ſuam, vel uxorem, vel parentes, vel res ſuas cùm moderamine inculpatæ tutelæ, & cùm actio eſt adeò levis, aut imperfecta, ut illata in Laicum non damnaretur peccati lethalis. Item ſi fiat in eum, quem Clericum non cognoſcit, eò quòd non geſtet habitum, quia ignorantia excuſat. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus, vel ſi exerceat officium cauponis, vel Macellarii, & ter canonicè monitus non eſſet: iſti enim pro Clericis non computantur; vel inventus ſit turpiter agens cum uxore, matre, ſorore, vel filia, vel mulierem turpiter ſollicitans: iſti enim perdunt privilegium in talibus actibus. Prælatus, Præceptor, Pater, ſubditum Clericum in minoribus conſtitutum correctionis cauſa ſi percutiant, non ſunt excommunicati, etiamſi in tali actione aliqua ira accedat, dummodò tamen moderatè hoc faciant. Si autem filius ſit in ſacris, controvertitur de Patre, affirmatur de Præceptore, & Prælato.

38. Poteſt-ne Epiſcopus abſolvere percuſſorem Clerici?

Reſp. Si percuſſio facta ſit à muliere, etiamſi ſit gravis, poteſt abſolvere: & quoſcumque alios, ſi percuſſio levis ſit facta v.g. pugno, manu, etiamſi aliquæ guttæ ſanguinis effluant. Si gravis, vel enormis ſit, aut reſpectu perſonæ percuſſæ, ut ſi leviter percutiatur Epiſcopus, aut Abbas, aut alius nobilis Clericus ſimplici alapa, recurrendum eſt ad Papam. Item ſi gravis, vel enormis ſit in ſe, puta, quia facta eſt cum magna ſanguinis effuſione, cum fractione, diminutione, mutilatione alicujus membri, aut magno vulnere, recurrendum eſt ad Papam: Si media ſit inter gravem, & levem, ad Papam quoque recurrendum eſt.

39. Si quis ſolus ſciat aliquem eſſe alibi publicè excommunicatum, tenetur-ne illum vitare?

Reſp. Ex Alario, affirmativè: qui tamen limit-

mittat in caſu, in quo quis probare poſſit hunc eſſe notoriè & publicè alibi excommunicatum, tenetur etiam vitare, ſi fama publica ſciat hunc eſſe alibi publicè excommunicatum.

40. Qui habet ſcripturas ſecretò, & privatè, pro quibus revelandis ad inſtantiam partis fertur excommunicatio, tenetur-ne eas revelare?

Reſp. Ex Alario n. 55. affirmativè, & hoc etiam ſi pertineant ad ſe, & faveant proprio juri. Idem etiam, cùm ſcripturæ ſunt verè & probabiliter ejus, qui indiget; qui enim illa habet, tenetur revelare, licèt ſibi damnoſas; Aliàs peccaret contra juſtitiam.

41. Placet hic cum Alario nonnullas regulas generales pro extenſione, vel reſtrictione cenſurarum, quæ ordinariè feruntur, ſuperaddere. Et primùm excommunicatio lata in faventes, includit etiam conſulentes; iſti enim conſilio auxiliantur, & favent. Secundò, lata in defendentes, extenditur etiam ad receptores, & fautores. Tertiò, lata in aliquem ſub nomine officii, & publici muneris, extenditur etiam ad ſucceſſorem, ſi poſt monitionem per menſem in eadem contumacia ſui prædeceſſoris perſeveret; menſis autem computandus eſt à die aſſumptionis officii. Quartò, lata in non reſtituentem ligat impotentem ſolvere totum, & potentem ſolvere ſecundùm partem, ſi ſecundùm eam non reſtituat; lata etiam contra debitorem, niſi intra certum tempus reſtituat, creditore prorogante terminum, non ligat, quia Judex ſententiam fulminat ad inſtantiam partis; hinc per conſenſum illius ceſſat contumacia, ſine qua excommunicatio non incurritur: hoc autem eſt intelligendum, cùm prorogatio facta fuit ante contractam pœnam, non autem poſt. Quintò, excommunicatio lata in non revelantes, non ligat Advocatos, Procuratoress, Conſultores, & Medicos, ſi non revelent delicta clientulorum, & ægrotorum; niſi tamen iſti aliundè

dè quàm ex occaſione proprii officii noverint, vel niſi in aliorum damnum redundent; & tunc non ultra neceſſitatem eſt revelandum. Ex Navarra, neque neceſſariò revelandum eſt, cùm ex tali revelatione majus damnum famæ propriæ, aut ejus qui detegitur, quàm damnificati, reſultat. Neque obligat ad revelandum filios, uxores, & alios domeſticos, ſi in genere tantùm proponatur; ſecùs ſi in cenſura expreſsè habeatur, ut omnes quantumvis conjuncti teneantur revelare.

42. Dantur-ne cauſæ excuſantes à peccato, & minori cenſura, quæ incurritur à communicantibus cum excommunicato non tolerato?

Reſp. Affirmativè, & continentur in hoc carmine.

*Utile, lex, humile, res ignorata, neceſſe.*

Cujus ſingula verba peculiarem continent cauſam excuſationis, ideò hìc explicanda.

43. Quid ſignificat ly utile?

Reſp. Significat, propter utilitatem participantis poſſe hunc in civilibus, & in humanis ſine culpa participare cum excommunicato: non enim excommunicatio vertitur in damnum fidelis innocentis: ſic poteſt quis petere ſolutionem ſui crediti à debitore excommunicato, pauper eleemoſynam à divite excommunicato: poteſt quis emere neceſſaria ad victum, petere medicinam à Medico, & conſilium à Doctoribus excommunicatis, quando tamen hæc omnia æquè benè obtineri non poſſunt à non ligato excommunicatione.

44. Utilitas excommunicati excuſat ne participantem à culpa?

Reſp. Ordinariè loquendo, negativè; poteſt tamen ex Theſauro c. 20. quis tradere eleemoſynam excommunicato indigenti, eum in periculo amittendi vitam, vel honorem, adjuvare, ei vendere neceſſaria ad victum, & veſtitum, eum adjuvare ſancto conſilio, & hortatione; ut reſipiſcat,

piſcat. Hæc omnia erga excommunicatos denunciatos fieri poſſunt ſine culpa, non quia ipſis utilia ſunt, ſed quia per excommunicationem præceptum naturale & divinum adjuvandi proximum non aufertur.

45. Poteſt-ne quis propter utilitatem propriam participare in Divinis cum excommunicato, puta, ſi ſibi magnum damnum imminere prævideat non admittendo excommunicatum ad divina Officia?

Reſp. Alarius ſuſtinet verbo *cenſura num.* 29. metum gravem gravis damni certè venturi eum excuſare, niſi tamen cogatur in contemptum fidei, aut Eccleſiæ, participare cum excommunicato. Contraria ſententia tenenda eſt, & etiam ab Alario vocatur probabilior, utpote conformis capiti *Sacris, de iis, quæ vi*: ibi enim, *cùm pro nullo metu &c.* ſolùm excipitur coactus ad agendum divina, qui magis pati, quàm agere videtur; non autem ſponte operans ex metu.

46. Quid ſignificat lex?

Reſp. Significat legem Matrimonii obligantem ad individuam vitæ ſocietatem; cum hac tamen differentia poteſt alter conjugatus converſare cum excommunicato, ſcilicet excommunicato viro, poteſt uxor participare cum ipſo quoad debitum Matrimonii, curam domus, & menſam: è contra autem vir cum uxore excommunicata poteſt ſolùm participare quoad debitum conjugale, non verò quoad alia. Contraria ſententia docens æqualem excommunicationem, ſuos habet Patronos citatos ab Alario; iſti tamen docent virum peccare, & in excommunicationem incidere, ſi uxorem non inducat ad petendam abſolutionem, quia poteſt cogere, & non cogit. Peccat etiam communicando cum ipſa in caſu, quo videat mulierem per communicationem fieri pejorem, & obſtinatiorem.

47. Quid ſignificat humile?

Reſp. Significat hominem ſubjectum poſſe par-

participare cum domino ſuo excommunicato, ſi ſervus cum hero, Religioſus ſubditus cum ſuo Prælato, cum Epiſcopo Clericus, qui tamen ſit de ejus familia, miles cum Duce, filius, ſive naturalis, ſive legitimus, & emancipatus, qui recipit à Patre neceſſaria ad victum, & eſt ejus commenſalis, poſſunt cum Patre communicare. Adde ex Alario, quòd ſi ex cauſa Judex ſententiam aggravando hujuſmodi perſonis communionem interdicat, uxor tamen tenetur reddere debitum viro, & filius Patrem honorare, ſervire, & ſubvenire: tamen non poſſunt ſecum dormire, & comedere, aut vana & inutilia loqui.

47. Quid ſignificat res ignorata?

Reſp. Significat ignorantiam, quòd quis ſit excommunicatus; unde dubitans an talis ſit excommunicatus, excuſatur, ſi participet; tenetur tamen veritatem inquirere, maximè ſi fama ſit illum eſſe publicè excommunicatum, aut à fide dignis audivit, aut factum eſt notorium, & interim abſtinere à participatione; Excuſat etiam inadvertentia. Si quis ſciat aliquem eſſe publicè denuntiatum in alio loco, puta Venetiis, & nihil hìc ſciatur de tali excommunicatione, non tenetur eum vitare in publico, ſi cenſuram probare non poſſit: ſed tenetur vitare privatim.

Reſp. Significat magnam & urgentem neceſſitatem, vel innocentis, qui participat, vel excommunicati, cum quo participat, ut dixi ſupra *verbo utile*. Adverte tamen cum Alario, qui citat pro ſe Ugolinum, non licere filio ſubvenire Patri bannito, ſi hoc prohibitum ſit à Papa ſub pœna excõmunicationis; cenſetur enim condemnatus ad hoc genus mortis, quod licet ob publicam utilitatem; & ſi ſubveniat, peccat, & eſt excommunicatus.

*Propoſitiones damnatæ, ad hanc Sectionem reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 44. Reo corre-

ĉto, ejuſque contumacia ceſſante, ceſſant cenſuræ.

## SECTIO II.

### *De ſuſpenſione.*

1. Quid eſt ſuſpenſio?

Reſp. Eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua alicui perſonæ Eccleſiaſticæ prohibetur exercitium ſui Officii, vel Beneficii Eccleſiaſtici, in totum, vel in partem, ad tempus, vel in perpetuum, à lege, vel ab homine. Ex præfata definitione, quæ eſt Alarii, colliguntur omnes ſpecies ſuſpenſionum. Sic alia ſuſpenſio eſt à jure, & eſt pœna impoſita à jure in vindictam delicti, & ad emendationem Rei; alia dicitur ab homine, & eſt pœna appoſita à Judice Eccleſiaſtico potente cenſuris ligare; Alia eſt ad tempus, puta ad menſem; alia perpetua, quæ tempus limitatum non habet, & durat uſque dum abſolvatur; Alia eſt ab Officio tantùm, alia à Beneficio tantùm; prima privat ſuſpenſum exercitio ſui Ordinis, ſecunda privat & exercitio Ordinis, & emolumento Beneficii: Alia eſt ab Officio, & Beneficio ſimul & eſt illa, quæ privat tam exercitio Ordinis quàm fructibus Beneficii.

2. Cùm Epiſcopus aliquem abſolutè ſuſpendit, qua ſpecie ſuſpenſionis intelligitur ſuſpenſus?

Reſp. Ex Ugolino c. 14. intelligitur & ab Officio, & à Beneficio; nam ſub genere abſolutè prolato intelliguntur ſpecies omnes: ita etiam cùm non determinatur tempus, intelligitur perpetua.

3. Quid eſt prohibitum ſuſpenſo à Divinis Officiis?

Reſp. Prohibitum eſt, ne celebret, ne Miſſæ, ut aliis Officiis Divinis interſit in choro ut Clericus: ſi verò more Laicorum audiendo tantùm aſſiſtat, non peccat. Inſuper ne abſolvat, ne benedicat, ne communicet, ne conferat Beneficia. Uno verbo, Suſpenſus à Divinis in totum,

nul-

nullum actum exercere poteſt, qui proprius ſit Ordinis, aut Juriſdictionis. Qui verò ſuſpenditur à Divinis non in totum, ſed in parte, non poteſt exercere illius Ordinis functiones. Sic qui ſuſpenſus eſt à celebratione Miſſæ tantùm, poteſt adhuc juxta Filiucium Confeſſiones audire, & juriſdictionem in Foro pœnitentiali exercere, quia ſuſpenſio Ordinis non importat ſuſpenſionem juriſdictionis, neque è contra: qua propter benè attendenda ſunt verba ſuſpenſionis.

4. Quam pœnam incurrit exercens Ordines, à quibus fuit ſuſpenſus?

Reſp. Incurrit irregularitatem, quæ ſi occulta ſit, eſt ab Epiſcopo diſpenſabilis; ſi autem publica, aut ad forum contentioſum deducta, ſtatim eſt Papæ reſervata. Adverte tamen, quòd Prælatus ſolo verbo, & oretenus dicat, *Suſpendo te à celebratione Miſſæ*, eſt ſimplex tantùm prohibitio, non cenſura, quæ licitè non fertur niſi ſcripto: Prælatus non autem præſumitur velle peccare, niſi aliud conſtet de ejus intentione.

5. Quid eſt prohibitum ſupenſo à Beneficio?

Reſp. Privatur fructibus Beneficii, quos durante ſuſpenſione nullatenùs percipere poteſt; non tamen privatur Officio, quod ei competit ratione Beneficii. Hinc poteſt canere in choro, & cætera exercitia Eccl. ſiaſtica annexa Beneficia exercere abſque ullo emolumento diſtributionum quotidianarum. Non tamen quis privatur eleemoſyna data propter Anniverſarium, aut onera perſonalia Clericorum, quia hæc emolumenta non ſunt propriè fructus Beneficii. Alarius docet poſſe ſuſpenſum adminiſtrare fructus Beneficii, & etiam ex his percipere quantum ſufficit ad honeſtam ſuſtentationem, ſi aliunde non habeat. Docet etiam Navar.] & alii ſuſpenſum à Beneficio, quantumvis peccet aſſiſtendo Choro, lucrari tamen diſtributiones; quod mihi videtur improbabile, quia ſic ſumeret commodum ex iniqua actione.

6. Si ſuſpenſum ſit Capitulum, vel Conventus, vel Communitas Religioſa, ſunt ne ſinguli ſuſpenſi?

Reſp. Ex Sà *verbo Suſpenſio*, Layman, & Buſembau, non ſunt ſuſpenſi innocentes, ſed ſolùm illi, qui ſunt in culpa, pro qua lata eſt ſuſpenſio.

7. Quid requiritur ad validam ſuſpenſionem, quæ eſt ab homine?

Reſp. Ex Alario, requiritur, ut priùs conſtet de crimine & contumacia, propter quam lata eſt ſuſpenſio, citata parte; & ut propter contumaciam priùs moneatur, & ſententia ferri debet in ſcriptis in certa cauſa. In delicto tamen notorio, vel in crimine probato, non eſt opus admonitione, ſicuti neque in ſuſpenſione, quæ eſt à jure; ipſum enim Jus ſtat loco admonitionis.

8. Suſpenſus peccat ne mortaliter non obſervando ſuſpenſionem?

Reſp. Affirmativè, & ſi ſit ſuſpenſus à Divinis, & celebret, vel aliud Ordinis officium exerceat, fit irregularis. Suſpenſus à concionibus, concionando peccat, non tamen fit irregularis, ex Alario *verbo ſuſpenſio*, n. 16. qui non admittit ſententiam Navarri, qui vult eſſe irregularem; eò quod concionari eſt officium proprium Diaconi. Suſpenſio, poſita legitima appellatione, nulla eſt, adeòque ſine ullo peccato poteſt quis ad eam non attendere, tamen abſque contemptu.

9. Eſt-ne peccatum mortale audire Miſſam à Sacerdote ſuſpenſo, vel communicare in Divinis cum ſuſpenſo ab Officio?

Reſp. Cum Alario n. 14. ſi ſuſpenſus ſit denuntiatus, mortale eſt.

10. Quænā eſt forma abſolutionis à ſuſpenſione?

Reſp. Nulla ſunt neceſſaria determinata verba, ſed ſicuti ponitur per quæcumque verba ſignificantia injunctionem hujus pœnæ, ita & tollitur per quæcumque indicantia abſolutionem ab ipſa: ad conformandum tamen ſe Eccleſiæ, oportet dicere: *Ego te abſolvo ab omni vinculo ſuſpenſionis.*

11. Quiſ-

11. Quiſnam poteſt abſolvere à ſuſpenſione?

Reſp. Ex Alario num. 39. habens authoritatem Epiſcopalem poteſt abſolvere à ſuſpenſione à jure, quæ reſervata non eſt, niſi eſſet pro peccato, à quo abſolvere nequit; ſi autem ſuſpenſio ſit ab homine, ſolus ſuſpendens, vel ſucceſſor, aut illius Superior abſolvere poſſunt. Epiſcopus poteſt abſolvere ab omnibus ſuſpenſionibus, quæ ſunt ex delicto occulto, niſi tamen illud delictum deductum ſit ad forum contentioſum, in quo ſi reus ſe defendat etiam per falſos teſtes, ita ut per ſententiam liberetur, & innocens declaretur, poteſt Epiſcopus hunc abſolvere; cenſetur enim tunc delictum occultum: ita cum Alario Sayrus.

12. Quænam ſunt ſuſpenſiones in particulari?

Reſp. Suſpenſiones ab homine ſunt omnes illæ, quæ feruntur ab habentibus authoritatem Epiſcopalem contra Clericos aliquod delictum perpetrantes. A jure frequentiores & magis obviæ ſunt: Prima contra recipientes Ordines Sacros ab alieno Epiſcopo, vel à proprio in aliena Diœceſi, vel ſine ætate legitima, vel ſine dimiſſoriis, vel ſine titulo, vel extra tempora, vel non ſervatis interſtitiis, vel per ſaltum, vel in cenſura, vel denique poſt Matrimonium ratum: iſti omnes ſuſpenſi ſunt ab Officio, niſi fortè hæc fecerint abſque dolo. Secunda, excommunicans, ſuſpendens, aut interdicens ſine ſcriptura, aut cauſæ expreſſione, eſt ſuſpenſus per menſem ab ingreſſu Eccleſiæ, niſi ſit Prælatus Regularis. Tertia, Clerici ſcienter eligentes Epiſcopum, vel Parochum indignum, biennio ſuſpenduntur à Beneficio. Quarta, ordinans, & ordinatus ſimoniacè, ſunt ſuſpenſi ab Ordinibus. Quinta, Parochi jungentes ſponſos alterius Parochiæ ſine licentia: Sexta, gravantes alienis debitis Eccleſias ſibi commiſſas. Septima, occupantes bona, vel cenſus Eccleſiæ, Beneficii, vel alterius loci pii. Octava, ſo-

domiam exercentes, ſimoniaci, provocantes ad duellum, vel acceptantes, fautores, vel præbentes auxilium. Nona, diſputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum de Immaculata Conceptione Beatæ Virginis. Decima, Viſitantes, ſi accipiant pecuniam, vel munera, qui, ſi ſunt Epiſcopi, ſuſpenſi ſunt ab ingreſſu Eccleſiæ; inferiores Epiſcopo, ſuſpenſi ſunt ab Officio & Beneficio, uſque dum reſtituant duplum. Undecima, Judex Eccleſiaſticus, non Epiſcopus, qui facit injuriam contra juſtitiam & conſcientiam parti litiganti.

13. Contra Religioſos. Prima, Religioſi Apoſtatæ recipientes Ordines in Apoſtaſia. Secunda, admittentes ad Profeſſionem ante annum probationis peractum. Tertia, non utentes habitu, modo ſibi præſcripto. Quarta introducentes mulieres in Monaſteria.

14. Contra Epiſcopos. Prima, ordinans non ſubditum, ſuſpenſus eſt à Pontificalibus per annum: ordinans verò invitum, ſuſpenſus eſt per annum à celebratione. Secunda, admittens reſignationes contra formam præſcriptam. Tertia, intrans in Monialium clauſuram ſine neceſſitate.

## SECTIO III.

### *De Depoſitione, & degradatione.*

1. QUid eſt depoſitio?
Reſp. Eſt perpetua privatio Clericalis muneris per Canonicam ſententiam cum debita ſolemnitate prolatam.

2. Quiſnam poteſt Clericum deponere?
Reſp. Vel immediatè Epiſcopus, vel Vicarius ab Epiſcopo ad hoc ſpecialiter deputatus.

3. In quibuſnam caſibus fieri poteſt depoſitio?
Reſp. Cùm ſit pœna graviſſima, fieri nequit, niſi in delictis gravioribus, & enormibus, à Jure expreſſis, vel etiam aliis conſimilibus arbitrio Judicis, quæ tamen tanta pœna ſint digna. Depoſi-

poſitus nihilominus retinet Privilegium fori, & Canonis.

4. Quid eſt degradatio?

Reſp. Eſt perpetua privatio executionis legitimæ Officiorum, & Beneficiorum Eccleſiaſticorum ſimpliciter; & ex toto, abſque ſpe reſtitutionis, & cum privatione Privilegiorum fori, & Canonis.

5. Quotuplex eſt degradatio?

Reſp. Eſt duplex, verbalis, & actualis; prima fit verbo tantùm per formam traditam in *c. degradatio, de pœna in 6.* & hæc exerceri poteſt etiam contra abſentem. Degradatio actualis eſt, cùm re ipſa exercentur verba degradationis verbalis in perſonam præſentem.

6. Propter homicidium poteſt ne Clericus degradari?

Reſp. Cum Alario hìc verbo *Degradatio* n. 7. negativè, niſi adeò ſit qualificatum, ut tranſeat in aliam ſpeciem criminis, ut eſt homicidium Sacerdotis.

7. Propter alia crimina à jure non expreſſa poteſt-ne quis degradari?

Reſp. Cum Alario n. 5. omnis criminoſus incorrigibilis degradari poteſt; ſecluſa verò incorrigibilitate nemo degradandus, aut deponendus eſt, niſi propter crimen à jure expreſſum. Addit tamen, quòd cùm à ſimilibus ad ſimilia procedi poſſit, in caſibus enormibus Judex poteſt judicare ex iis, quæ in Jure exprimuntur; non enim pro ſingulis certa regula poteſt aſſignari.

8. Quiſnam degradari poteſt?

Reſp. Quilibet Eccleſiaſticus habens privilegium fori, & Canonis; proinde etiam Clericus ſola prima Tonſura initiatus.

9. Quiſnam poteſt diſpenſare cum depoſitis, & degradatis?

Reſp. Epiſcopus poteſt diſpenſare cum depoſito à ſe verbaliter ob crimina minora adulte-

rio; nonnulli etiam affirmant apud Alarium verbo *Degradatio* n. 2. adulterum, vel inceſtuoſum verbaliter depoſitum poſſe ab Epiſcopo diſpenſari. Quoad degradatum, docet Alarius *ſub eodem*, n. 8. reſtitui poſſe ab Epiſcopo in priſtinum, cùm reſtitutio eſt jure debita, ut cùm poſt degradationem apparet falſitas teſtium. In aliis autem caſibus ſolemniter degradatum ſolus Papa poteſt reſtituere.

10. Quomodo differunt degradatio, depoſitio, & ſuſpenſio?

Reſp. Degradatio & depoſitio differunt à ſuſpenſione, primò, quia ſuſpenſio eſt Cenſura, degradatio verò, & depoſitio non. Secundò, quia ſuſpenſio impedit ſolùm actum Ordinis, depoſitio verò, & degradatio auferunt jus hominis radicale in perpetuum ad actum Ordinis exercendum; nihilominus Sacerdos degradatus, aut depoſitus, validè conſecrat, quia ejus character ſignans poteſtatem conſecrandi indelebilis eſt. Inter degradationem, & depoſitionem hæc principalis eſt differentia, quòd depoſitio non privat depoſitum privilegiis fori, & Canonis, benè tamen degradatio.

## SECTIO IV.

### *De interdicto.*

1. QUid eſt interdictum?

Reſp. Eſt Cenſura Eccleſiaſtica prohibens uſum divinorum, quatenus quidam uſus eſt; per quod differt interdictum ab excommunicatione, quæ privat uſu divinorum, ut eſt quædam communicatio cum aliis fidelibus; & à ſuſpenſione, quæ privat uſu divinorum, ut illi competente ex Officio, vel Beneficio; interdictum verò privat uſu, ut uſu.

2. Quænam ſunt illa, quibus privat interdictum? R. Sunt tria, uſus Sacramentorum, uſus publi-

ci Divini Officii, & uſus Eccleſiaſticæ ſepulturæ.

3. Hinc quoad primam privationem, & effectum interdicti, eſt privatio activa, & paſſiva Sacramentorum, excepto Baptiſmo, Confirmatione, & Pœnitentia, quæ omnibus permittuntur, exceptis qui cauſam dedere, etiam conſilio, auxilio, & favore. In caſu neceſſitatis, Euchariſtia poteſt dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. Extrema Unctio cùm tantæ neceſſitatis non ſit, in loco interdicto miniſtrari nequit. Sanchez, Coninch, & Layman docent, licere interdictis contrahere Matrimonium, quia hoc Sacramentum ſecundùm ſubſtantiam non ab Eccleſia, ſed à contrahentibus miniſtratur. Debere tamen fieri ſine benedictione, monet Alarius num. 1. 5.

4. Hinc quoad ſecundum effectum, ſcilicet privationem divinorum Officiorum, qui ſunt interdicti, etiam ex culpa aliena, non poſſunt intereſſe Miſſæ, aut Divinis Officiis, aut Proceſſionibus, Clerici tamen, & Religioſi, quando ipſi interdicti non ſunt, poſſunt, & debent ſicuti anteà Miſſas, & Divina Officia celebrare, ſed januis clauſis, non pulſatis campanis, niſi ad Concionem, ſalutationem Angelicam, vel obitum alicujus: Quæ omnia ſecluſa concione fieri debent: excluſis interdictis, ſubmiſſa voce, & ſine ſolemnitate; eſt enim tale tempus viduitatis Eccleſiæ, & publici luctus. Nihilominùs permiſſum eſt, ut in feſto Natalis Domini, Paſcharis, Pentecoſtes, Aſſumptionis B. V. & per Octavam Corporis Chriſti Divina Officia ſolemniter celebrentur, admiſſis etiam interdictis, modò qui cauſam interdicto dederunt, non appropinquent Altari, nec veniant ad Communionem, vel ad Offertorium. Poſſunt inſuper ex Alario dici Litaniæ cum cantu, modò ſine Cruce, ſuperpelliceo, & ordine procedendi: hoc enim ſecundo modo Divina Officia non ſunt, alio ſunt.

5. Hinc tertius effectus interdicti eſt privatio

Eccleſiaſticæ ſepulturæ; Clerici tamen ſervantes interdictum poſſunt ſepeliri in loco ſacro, ſed ſine ſolemnitate, ut habet Alarius nu. 18. Item privilegiati ad audienda Divina Officia; ſi enim gaudeant privilegio dum degunt inter vivos, non eſt cur eodem priventur mortui. Item ex Bertau citante pro ſe Suar. cum pluribus aliis, qui non ſunt perſonaliter interdicti, nec dederunt cauſam culpabilem interdicto, poſſunt eodem modo ſepeliri in loco ſacro non interdicto. Alarius n. 14. docet perſonam interdictam, ſi moriatur cum ſignis contritionis, poſſe in loco ſacro non interdicto ſepeliri.

6. Privat-ne ſemper interdictum iſtis tribus Eccleſiaſticis?

Reſp. Negativè; ſed quandoque uno, quandoque altero, prout fuerit in Jure expreſſum; vel in ſententia Judicis; eſt enim interdictum quid minus, excommunicatione, quæ non ſolùm privat hiſce omnibus, ſed etiam pluribus aliis.

7. Quotuplex eſt interdictum?

Reſp. Quadruplex; primò Locale, quo prohibetur, ne in certo loco Sacramenta miniſtrentur, ac Divina Officia audiantur: Perſonale, quo certæ perſonæ prohibetur audire Divina Officia, ubicumque illæ reperiantur: Generale, quo magnum Regnum, vel Provincia, vel Urbs, vel tota Communitas ſubjicitur interdicto: & Speciale, quo particularia aliqua loca, puta Monaſterium, Parochia, vel Capitulum interdicitur.

8. Quiſnam poteſt interdicere?

Reſp. Illi iidem, qui habent poteſtatem excommunicandi, & ſuſpendendi.

9. Quænam eſt materia proxima interdicti?

Reſp. Pro interdicto perſonali requiritur peccatum mortale externum, de quo Eccleſia poteſt judicare. Ad interdictum locale, vel generale, vel ſpeciale, requiritur peccatum valdè grave cum contumacia, commiſſum à tota Communitate, vel præcipuis membris illam repræſen-

tan-

tantibus, licèt reliquæ perſonæ particulares va- cent culpa.

10. Placet hîc cum Alario plures regulas generales pro interdicto apponere. Primò ergo interdictum locale non includit populum, includit tamen eos qui fuerunt cauſa interdicti. Secundò, interdicto Clero non intelligitur interdictus populus, nec è contrà. Tertiò, interdicta Diœceſi non intelligitur interdicta Civitas, quia aliud venit nomine Diæceſis, aliud nomine Civitatis, præſertim in materia odioſa, quæ ſtricta eſſe debet, niſi per verba interdicentis conſtaret ſatis mentem illius eſſe utrumque amplecti. Quartò, interdicto uno cœmeterio non intelligitur interdictum aliud illi contiguum, niſi unum ſit pars alterius. Quintò, interdicta Eccleſia ſunt interdictæ Capellæ, & Cœmeterium contiguum; non verò interdicta Capella, eſt interdicta Eccleſia. Sextò, interdicta civitate ſunt interdicta ſuburbia. Septimò, interdicto populo ob delictum domini, mortuo domino non diſſolvitur interdictum, ſed neceſſaria eſt abſolutio, quia per ſe primò fuit interdictus populus, qui remanet idem & domino defuncto. Octavò, interdictum poſitum donec aliquid fiat, illo facto ceſſat, ſicuti, & ſuſpenſio. Nonò, interdicto loco, qui culpabiles non ſunt, poſſunt alibi Divinis Officiis intereſſe, Sacramenta recipere, & miniſtrare, & Clerici cum dimiſſoriis ſui Ordinarii Ordines recipere. Decimò, ſi in loco interdicto fiant Divina Officia, poſſunt illis intereſſe qui non ſunt interdicti. Undecimò, qui interdictus eſt ab ingreſſu Eccleſiæ, poteſt in ea orare, quando non celebrantur Divina Officia, & quando celebrantur poteſt per eam tranſire. Item poteſt audire Sacrum in Oratorio fundato authoritate Epiſcopi, modò ita ſtrictè ſit Oratorium, ut Eccleſia nequeat appellari. Poteſt etiam audire Sacrum in Cœmeterio continguo Eccleſiæ, & ibi miniſtrare, & recipere Sacramenta, quia pœnæ

extendenda non eſt ultra legem à Judice taxatam, Si tamen celebraret in Cœmeterio, vel ibi reciperet, & miniſtraret Sacramenta in fraudem interdicti, peccaret, & violaret, ſaltem intentionaliter, interdictum. Non licet hujuſmodi interdicto audire Sacrum ſtando extra Eccleſiam ante januam illius: nec Clerici debent ita altè pronuntiare, ut ille audiat; hæc enim omnia ſunt in fraudem interdicti: poteſt tamen intereſſe concioni, quæ fit in Eccleſia, cùm non ſit deterioris conditionis ab excommunicato. Decimotertiò, ſi interdictus violet interdictum, & aſſiſtat Divinis Officiis, alii adſtantes non tenentur exire. Decimoquartò, ſi non ſervet interdictum ille, cujus gratia locus interdictus eſt, neque alii ſervare tenentur. Decimoquintò, celebrans ſcienter, aut celebrare faciens Divina in loco interdicto, aut publicè excommunicato, aut interdicto ad Divina Officia, vel Sacramenta, vel Eccleſiaſticam ſepulturam admittens, eſt ipſo facto interdictus, donec de ipſa tranſgreſſione ad arbitrium illius, cujus ſententiam contempſit, ſatisfecerit. Decimoſextò, Religioſi non ſervantes interdictum impoſitum à Papa, vel ab Epiſcopo, quando ſervatur à Matrice, & Cathedrali, ſunt excommunicati. Si verò Cathedralis, aut Matrix non obſervet, & interdictum ſit validum, Regulares illud non ſervantes incidunt in alias pœnas, non tamen in excommunicationem. Decimo ſeptimò, communiter interdictum eſt nullum in caſibus, in quibus nulla eſt excommunicatio.

11. Quale peccatum eſt violare interdictum?
Reſp. Eſt peccatum mortale contra obedientiam debitam Eccleſiæ præcipienti in re gravi: inſuper Clerici violantes interdictum, exercendo aliquem Ordinem Sacrum in loco interdicto, vel ſi ipſi ſint perſonaliter interdicti, incurrunt Irregularitatem.

12. Quiſ-

12. Quiſnam poteſt abſolvere ab interdicto?

Reſp. Interdicta localia, & perſonalia generalia, quæ jure communi ſunt impoſita, nec Papæ reſervata, poſſunt tolli ab Epiſcopo, vel alio habente juriſdictionem quaſi Epiſcopalem in locum, & perſonas interdictas; non tamen à Religioſis privilegiatis. Ab interdicto à jure in perſonam particularem, ſi reſervatum non eſt, poteſt abſolvere quilibet approbatus ad Confeſſiones; ab interdicto ab homine poteſt abſolvere qui illud tulit. Per privilegium abſolvendi à cenſuris non intelligitur poteſtas abſolvendi ab interdicto locali, aut alicujus communitatis.

# CAPUT XII.

## *De Irregularitate.*

Sectio I. *De Irregularitate ex delicto.*
Sectio II. *De Irregularitate ex defectu.*
Sectio III. *De effectibus Irregularitatis.*
Sectio IV. *Quomodo tollatur Irregularitas.*

1. QUid eſt irregularitas?

Reſp. Eſt impedimentum inductum à Jure Canonico, quo quis directè impeditur etiam poſt pœnitentiam ab exercitio, & receptione Ordinum. Hinc propriè cenſura non eſt; & licèt quandoque imponatur per modum pœnæ, non eſt tamen pœna, ſed potiùs inhabilitas inducta à Jure.

2. Quotuplex eſt Irregularitas?

Reſp. Dividitur primò in eam, quæ eſt ex delicto, & eam quæ eſt ex defectu. Secundò, in totalem ſeu propriè dictam, quæ inhabilitat ad omnem Ordinem ſuſcipiendum, & privat omni exercitio Ordinis ſuſcepti, ut v. g. homicidium injuſtum; & partialem, ſeu impropriè dictam, quæ inhabilitat tantùm ad aſcenſum Ordinis ſuperioris;

ris, & privat in miniſterio alicujus Ordinis ſuſcepti; v. g. cæcitas Sacerdoti ſuperveniens privat tantùm exercitio celebrationis Miſſæ, non tamen miniſterio ſuſcipiendi Confeſſiones; & Diaconus oculo ſiniſtro orbatus inhabilitatur ad aſcenſum Ordinis Sacerdotalis, poteſt tamen exercere Ordinem Diaconatus.

## SECTIO I.

### De Irregularitate ex delicto.

1. QUot ſunt ſpecies Irregularitatum ex delicto?

Resp. Sunt ſex: prima provenit ex infamia inducta per Jus Canonicum, vel civile, aut communem hominum exiſtimationem, qui involutos certis criminibus habent tamquam infames: tales ſunt Apoſtatæ, Sodomitæ, Hæretici, & qui pœnam in triremibus conſummarunt: unde eſt illud axioma, A triremi ad Altare non datur regreſſus. Intellige tamen, ut notat Alarius *hìc de Irregularitate ex defectu bonæ famæ*, n. 3. ſcilicet valere dictum axioma de eo, qui fuit in triremibus, non verò de condemnato tantùm, cujus pœna immutata eſt in carcerem, vel exilium, aut quid ſimile. Similiter contrahens Matrimonium cum ſerva, vel meretrice, vel joculatrice, uxore propria mortua, eſt irregularis ex defectu bonæ famæ. Ita Alarius num. 1.

2. Secunda Irregularitatis ſpecies eſt pœnitentia publica, quæ nunc in uſu non eſt.

3. Tertia Irregularitatis ſpecies oritur ex reiteratione Sacramenti Baptiſmi, seriò, & ſcienter facta, cùm quis ſcilicet non dubitans de valore primi Baptiſmatis, tamen rebaptizati, in hoc caſu eſt irregularis, tam rebaptizans, quam rebaptizatus. In rebaptizante verò Irregularitas eſt tantùm partialis, impediens Clericum, ne aſcendat ad Ordinem ſuperiorem, & non incurritur, ſi

ſit

ſit occulta: ut enim notat Alarius, hæc pœna datur propter notorietatem tam grandis ſceleris. Adultus, ſi ab Hæreticis baptizetur, fit irregularis. Addit tamen Alarius num. 3. ſi conſtitutus in articulo mortis alium non haberet, à quo baptizaretur, Irregularitatem non contraheret. Porrò hæc Irregularitas non incurritur niſi ex ſolius Baptiſmi reiteratione, non autem extendenda eſt ad alia Sacramenta imprimentia caracterem, quia hoc in Jure non habetur. Ita Alarius hic num. 4.

4. Quarta Irregularitatis ſpecies oritur ex delicto Ordinis, quia quis malè ſuſcepit Ordines, verbi gratia, in excommunicatione, ſuſpenſione, vel in loco interdicto, vel tempore interdicti, cui ipſe cauſam dedit; vel ſuſcepit ab Epiſcopo excommunicato, aut ſuſpenſo, aut non habente juriſdictionem, vel quia ſuſcepit ordinem per ſaltum; Ordinatum tamen per ſaltum, tantum eſſe ſuſpenſum, non verò irregularem, ſi in tali Ordine non miniſtret, docet cum pluribus Bonacina: vel ſi ſuſcipit ante legitimam ætatem, vel ſine dimiſſoriis, aut furtivè Epiſcopo neſciente, nec approbante: vel ſi exercet ſolemniter Ordines Sacros, ſuſpenſionis, aut excommunicationis vinculo irretitus. Parochus excommunicatus aſſiſtens Matrimonio non fit irregularis, quia nullum Ordinem exercet, ſed tantùm aſſiſtit tanquam teſtis qualificatus; benè tamen irregularis fiet, ſi benedicat nuptias, quia tunc exercet Ordinem Sacrum. Suſpenſus à juriſdictione: eam exercendo non fit irregularis, ſi nullum Ordinem exerceat: Suſpenſus ab Ordine inferiori fit irregularis, exerceat Ordinem ſuperiorem, non verò è contra. Suſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ fit irregularis, ſi in ea celebret, vel in cœmeterio, non autem ſi extra. Suſpenſus à divinis, baptizans in caſus neceſſitatis ſine ulla ſolemnitate, ſed more laicorum; item canens Epiſtolam, vel exercens actus Ordinum

mino-

minorum inſerviendo Sacrificio Miſſæ ſine ſolemnitate, ſed ut Laicus, non fit irregularis; hæc omnia Alarius *hic verbo abuſus ordinis*, *n.* 4. 6. & 7.

5. Quinta Irregularitatis ſpecies oritur ex crimine enormi, quod in Jure eſt depoſitione dignum; hæc autem ab Alario enumerantur *hic de irregularitate*: Adulterium ſcilicet; & alia carnis peccata illo graviora, homicidium, blaſphemia, perjurium in Judicio, Sacrilegium, Maleficium, Hæreſis, Simonia, Concubinatus diu continuatus, fornicatio longa, ſtuprum, inceſtus, etiam cum filia ſpirituali. Irregularitas tamen ex crimine enormi, excepto homicidio, non incurritur, niſi crimen ſit notorium, & publicum. Eſt etiam irregularis ex crimine enormi ſchiſmaticus non purus, ut habet Alarius hic n. 7. Schiſmaticus non purus dicitur ille, qui licèt aliam Eccleſiam ſibi non conſtituat præter Romanam, quam credit eſſe veram, ejus caput eſſe Romanum Pontificem, tamen per actum ſolum voluntatis indicatum per actum externum ſe ſubtrahit ab ejus obedientia ex aliqua animi paſſione: & item quando duo, vel plures de Papatu contendunt, & ſe pro Summo Pontifice gerunt.

6. Sexta Irregularitas oritur ex defectu perfectæ lenitatis, quam debet habere Eccleſiaſticus, ut imitetur manſuetudinem Chriſti. Et hæc præcipuè habet locum, ubi intervenit mutilatio, aut illicita deformatio, & multò magis ubi homicidium etiam indirectè voluntarium; & extenditur ad omnes, qui mandant, conſulunt, aut aliquo alio modo cauſa ſunt homicidii, vel mutilationis, ſcilicet ſeparationis alicujus partis à corpore. Hinc qui non abſcindit, ſed tantùm membrum debilitat, non fit irregularis, etiamſi illud membrum proprium exercitium exercere non valeat; manet enim anima in illo membro, & ſic debilitatum pertinet ad ornatum corporis, & inter membra computatur.

7. Quid

7. Quid venit nomine membri?

Reſp. Intelligitur illa pars hominis, quæ habet officium per ſe diſtinctum ab alia parte, ut manus, pes; non autem digitus, qui membrum non eſt, ſed pars membri. Hinc ad Irregularitatem ex mutilatione requiritur ſeparatio alicujus membri propriè dicti, non autem præcisè partis membri. Sic in rixa præſcindens ab aliquo digitum pollicem, unguem, dentes, barbam, capillos, cartilaginem aurium, & qui excœcat privando aliquem viſu, non autem extrahendo oculum, irregularis non eſt, quia verè non mutilat.

8. Qui graviter vulnerat cum magna ſanguinis effuſione, fit ne irregularis?

Reſp. Negativè, quia verè nullo membro privat: nec fit irregularis, qui potum dat mulieri adhuc in utero fœtum non gerenti, ut eam reddat ſterilem; nec qui dat potionem ad diſperdendum fœtum nondum animatum; & idem dic de mutilante mortuum.

9. Qui jubet aliquem percuti, & vulnerari ſine deformatione, ſi vulneratus, vel percuſſus mutiletur, vel deformetur, eſt-ne irregularis?

Reſp. Affirmativè; imò etiam ſi quis non contradicat volentibus ſua cauſa aliquem deformare, ſi contingat deformatio, irregularis erit.

10. Qui dat operam alicui rei, unde ſequitur deformatio, vel mors, eſt-ne irregularis?

Reſp. Diſtinguendum eſt inter dantem operam rei licitæ, unde ſequitur deformatio, & danti operam rei illicitæ. Qui dat operam rei licitæ, & adhibet omnem diligentiam, quam poteſt, ne ſequatur deformatio, mutilatio, aut mors, iſtis nihilominus ſecutis quis non efficitur irregularis, niſi fortè opus ſit de ſe periculoſum & mortis aut deformitatis inductivum. Hinc Clericus utens chirurgia circa vulneratum, etiamſi hoc ex ſola charitate faciat, eſt irregu-

laris,

laris, quia miniſterium chirurgiæ de ſe periculoſum eſt, & ob tale periculum Clericis prohibetur. Qui verò dat operam rei illicitæ, etiamſi adhibeat omnem diligentiam poſſibilem, ne ſequatur mors, aut mutilatio, hac ſecuta, fit irregularis. Si quis rixetur illicitè cum alio, ſi ſupervenientes Amici eum deforment ſui gratia, etiam ſine ſuo conſenſu, fit irregularis. Idem dic de Clericis, qui interſunt rixæ, auxiliando, & animando pro parte injuſta, ſi quis deformetur, fit irregularis; ſi verò interſit ſolùm ad pacificandum, licèt ex eorum præſentia, amici, affines, ſervi animentur, contraria pars terreatur, & inde ſequantur mutilationes, & deformationes, non fit irregularis, quia dat operam rei licitæ, quæ de ſe non eſt incitativa ad ſanguinis effuſionem, ſed retractiva, licèt per accidens hæc ſequatur.

11. Ex homicidio caſuali ſequitur-ne Irregularitas in eo, qui cauſa aliquam dat homicidio?

Reſp. Homicidium caſuale dicitur illud, quod fit præter intentionem agentis; & hoc dupliciter ſequi poteſt, uno modo immediatè, quando ſcilicet aliquis eſt cauſa proxima & immediata, ex qua ſequitur mors; alio modo, quando quis eſt cauſa tantùm mediata & remota, unde illa ſequatur. Doctores utuntur etiam hìc diſtinctione ſuperiùs inſinuata, ſcilicet cùm quis vacat rei licitæ adhibita ſufficienti diligentia; & cùm quis vacat rei illicitæ: ſic ergo in genere reſpondendo communiter ſentiunt, homicidium caſuale ortum cum ſufficienti diligentia ad illud evitandum irregularitatem non cauſare, niſi fortè actio de ſe ſit valdè periculoſa; ortum verò ex actione illicita & periculoſa eam cauſare: res tamen indiget per caſus particulares dilucidari.

12. Quinam ſunt caſus uſitatiores, in quibus ex homicidio caſuali non oritur Irregularitas?

Reſp. Sunt iſti; deſerviens infirmo, & vertens in eodem lecto, vel transferens diligenter de

de lecto ad lectum, vel porrigens cibum; qui à Medico veritus non fuit, ſi ex his infirmus moriatur, irregularis non eſt. Docet enim Bonacina, Sacerdotibus, & Religioſis circa moribundos eadem opera ſervilia licere, quæ licent Laicis; ſecùs in clauſtris ex hoc periculo quandoque, imò ſæpiùs cum multo infirmorum detrimento minueretur ſervitus neceſſaria. Amicus amicum comitans, ne periclitetur in via, ſi poſtea ille inveniens inimicum ſuum eum occidat, Clericus comitans non eſt irregularis, niſi amicum animet ad occidendum; Adulter cautè & prudenter ſe gerens juxta exiſtimationem hominum in tali materia, ſi adultera à viro occidatur, non ideò eſt irregularis. Mittens ſervum ad villam, ſi à furibus, & prædonibus occidatur: Qui aliquem condemnatum ad patibulum comitatur, & caſu impellit jumentum, quo ille vehitur, unde per aliquod tempus acceleretur mors: Qui de mandato Epiſcopi conducit armatos ad cuſtodiam Caſtri, ſi exurgente pugna multi moriantur, iſti omnes ex Alario, & Diana irregulares non ſunt, quia nullum Jus talibus actibus prudenter geſtis irregularitatem imponit.

13. Quinam ſunt caſus, in quibus ex homicidio caſuali oritur irregularitas?

Reſp. Si quis domi ſuæ nutriat ferocem belluam, quæ culpa ſua, quia eam ſolutam tenet, aliquem occidit, vel deformat: Qui rixatur injuſtè cum aliquo, ſi ſupervenientes Amici illum deforment, etiam ſine ſuo conſenſu: Qui non eſt Medicus, vel Chirurgus, & evellit telum infixum corpori alicujus, vel vulnerati, ut citiùs moriatur: Qui aſſiſtit infirmo valdè laboranti, & aliquid præbet, vel conſilium dat, ut ei porrigatur ad citiùs moriendum, ſi moritur, eſt irregularis: Magiſter caſtigans diſcipulos indiſcretè, & ſine circumſpectione, ita ut eos deformet: Clericus in venatione illicita, vel aliis

exer-

Eccleſiaſticæ ſepulturæ; Clerici tamen ſervantes interdictum poſſunt ſepeliri in loco ſacro, ſed ſine ſolemnitate, ut habet Alarius nu. 18. Item privilegiati ad audienda Divina Officia; ſi enim gaudeant privilegio dum degunt inter vivos, non eſt cur eodem priventur mortui. Item ex Bertau citante pro ſe Suar. cum pluribus aliis, qui non ſunt perſonaliter interdicti, nec dederunt cauſam culpabilem interdicto, poſſunt eodem modo ſepeliri in loco ſacro non interdicto. Alarius n. 14. docet perſonam interdictam, ſi moriatur cum ſignis contritionis, poſſe in loco ſacro non interdicto ſepeliri.

6. Privat-ne ſemper interdictum iſtis tribus Eccleſiaſticis?

Reſp. Negativè; ſed quandoque uno, quandoque altero, prout fuerit in Jure expreſſum: vel in ſententia Judicis; eſt enim interdictum quid minus, excommunicatione, quæ non ſolùm privat hiſce omnibus, ſed etiam pluribus aliis.

7. Quotuplex eſt interdictum?

Reſp. Quadruplex; primò Locale, quo prohibetur, ne in certo loco Sacramenta miniſtrentur, ac Divina Officia audiantur: Perſonale, quo certæ perſonæ prohibetur audire Divina Officia, ubicumque illæ reperiantur: Generale, quo magnum Regnum, vel Provincia, vel Urbs, vel tota Communitas ſubjicitur interdicto: & Speciale, quo particularia aliqua loca, puta Monaſterium, Parochia, vel Capitulum interdicitur.

8. Quiſnam poteſt interdicere?

Reſp. Illi iidem, qui habent poteſtatem excommunicandi, & ſuſpendendi.

9. Quænam eſt materia proxima interdicti?

Reſp. Pro interdicto perſonali requiritur peccatum mortale externum, de quo Eccleſia poteſt judicare. Ad interdictum locale, vel generale, vel ſpeciale, requiritur peccatum valdè grave cum contumacia, commiſſum à tota Communitate, vel præcipuis membris illam repræſen-

tan-

tantibus, licèt reliquæ perſonæ particulares vacent culpa.

10. Placet hîc cum Alario plures regulas generales pro interdicto apponere. Primò ergo interdictum locale non includit populum, includit tamen eos qui fuerunt cauſa interdicti. Secundò, interdicto Clero non intelligitur interdictus populus, nec è contrà. Tertiò, interdicta Diœceſi non intelligitur interdicta Civitas, quia aliud venit nomine Diæceſis, aliud nomine Civitatis, præſertim in materia odioſa, quæ ſtricta eſſe debet, niſi per verba interdicentis conſtaret ſatis mentem illius eſſe utrumque amplecti. Quartò, interdicto uno cœmeterio non intelligitur interdictum aliud illi contiguum, niſi unum ſit pars alterius. Quintò, interdicta Eccleſia ſunt interdictæ Capellæ, & Cœmeterium contiguum; non verò interdicta Capella, eſt interdicta Eccleſia. Sextò, interdicta civitate ſunt interdicta ſuburbia. Septimò, interdicto populo ob delictum domini, mortuo domino non diſſolvitur interdictum, ſed neceſſaria eſt abſolutio, quia per ſe primò fuit interdictus populus, qui remanet idem & domino defuncto. Octavò, interdictum poſitum donec aliquid fiat, illo facto ceſſat, ſicuti, & ſuſpenſio. Nonò, interdicto loco, qui culpabiles non ſunt, poſſunt alibi Divinis Officiis intereſſe, Sacramenta recipere, & miniſtrare, & Clerici cum dimiſſoriis ſui Ordinarii Ordines recipere. Decimò, ſi in loco interdicto fiant Divina Officia, poſſunt illis intereſſe qui non ſunt interdicti. Undecimò, qui interdictus eſt ab ingreſſu Eccleſiæ, poteſt in ea orare, quando non celebrantur Divina Officia, & quando celebrantur poteſt per eam tranſire. Item poteſt audire Sacrum in Oratorio fundato authoritate Epiſcopi, modò ita ſtrictè ſit Oratorium, ut Eccleſia nequeat appellari. Poteſt etiam audire Sacrum in Cœmeterio continguo Eccleſiæ, & ibi miniſtrare, & recipere Sacramenta, quia pœna

 exten-

extendenda non eſt ultra legem à Judice taxatam, Si tamen celebraret in Cœmeterio, vel ibi reciperet, & miniſtraret Sacramenta in fraudem interdicti, peccaret, & violaret, ſaltem intentionaliter, interdictum. Non licet hujuſmodi interdicto audire Sacrum ſtando extra Eccleſiam ante januam illius: nec Clerici debent ita altè pronuntiare, ut ille audiat; hæc enim omnia ſunt in fraudem interdicti: poteſt tamen intereſſe concioni, quæ fit in Eccleſia, cùm non ſit deterioris conditionis ab excommunicato. Decimotertiò, ſi interdictus violet interdictum, & aſſiſtat Divinis Officiis, alii adſtantes non tenentur exire. Decimoquartò, ſi non ſervet interdictum ille, cujus gratia locus interdictus eſt, neque alii ſervare tenentur. Decimoquintò, celebrans ſcienter, aut celebrare faciens Divina in loco interdicto, aut publicè excommunicato, aut interdicto ad Divina Officia, vel Sacramenta, vel Eccleſiaſticam ſepulturam admittens, eſt ipſo facto interdictus, donec de ipſa tranſgreſſione ad arbitrium illius, cujus ſententiam contempſit, ſatisfecerit. Decimoſextò, Religioſi non ſervantes interdictum impoſitum à Papa, vel ab Epiſcopo, quando ſervatur à Matrice, & Cathedrali, ſunt excommunicati. Si verò Cathedralis, aut Matrix non obſervet, & interdictum ſit validum, Regulares illud non ſervantes incidunt in alias pœnas, non tamen in excommunicationem. Decimo ſeptimò, communiter interdictum eſt nullum in caſibus, in quibus nulla eſt excommunicatio.

11. Quale peccatum eſt violare interdictum?

Reſp. Eſt peccatum mortale contra obedientiam debitam Eccleſiæ præcipienti in re gravi: inſuper Clerici violantes interdictum, exercendo aliquem Ordinem Sacrum in loco interdicto, vel ſi ipſi ſint perſonaliter interdicti, incurrunt Irregularitatem.

12. Quiſ

12. Quiſnam poteſt abſolvere ab interdicto?

Reſp. Interdicta localia, & perſonalia generalia, quæ jure communi ſunt impoſita, nec Papæ reſervata, poſſunt tolli ab Epiſcopo, vel alio habente juriſdictionem quaſi Epiſcopalem in locum, & perſonas interdictas; non tamen à Religioſis privilegiatis. Ab interdicto à jure in perſonam particularem, ſi reſervatum non eſt, poteſt abſolvere quilibet approbatus ad Confeſſiones; ab interdicto ab homine poteſt abſolvere qui illud tulit. Per privilegium abſolvendi à cenſuris non intelligitur poteſtas abſolvendi ab interdicto locali, aut alicujus communitatis.

# CAPUT XII.

## *De Irregularitate.*

Sectio I. *De Irregularitate ex delicto.*
Sectio II. *De Irregularitate ex defectu.*
Sectio III. *De effectibus Irregularitatis.*
Sectio IV. *Quomodo tollatur Irregularitas.*

1. QUid eſt irregularitas?

Reſp. Eſt impedimentum inductum à Jure Canonico, quo quis directè impeditur etiam poſt pœnitentiam ab exercitio, & receptione Ordinum. Hinc propriè cenſura non eſt; & licèt quandoque imponatur per modum pœnæ, non eſt tamen pœna, ſed potiùs inhabilitas inducta à Jure.

2. Quotuplex eſt Irregularitas?

Reſp. Dividitur primò in eam, quæ eſt ex delicto, & eam quæ eſt ex defectu. Secundò, in totalem ſeu propriè dictam, quæ inhabilitat ad omnem Ordinem ſuſcipiendum, & privat omni exercitio Ordinis ſuſcepti, ut v. g. homicidium injuſtum; & partialem, ſeu impropriè dictam, quæ inhabilitat tantùm ad aſcenſum Ordinis ſuperio-

ris, & privat in miniſterio alicujus Ordinis ſuſcepti; v. g. cæcitas Sacerdoti ſuperveniens privat tantùm exercitio celebrationis Miſſæ, non tamen miniſterio ſuſcipiendi Confeſſiones; & Diaconus oculo ſiniſtro orbatus inhabilitatur ad aſcenſum Ordinis Sacerdotalis, poteſt tamen exercere Ordinem Diaconatus.

## SECTIO I.

### *De Irregularitate ex delicto.*

1. QUot ſunt ſpecies Irregularitatum ex delicto?

Reſp. Sunt ſex: prima provenit ex infamia inducta per Jus Canonicum, vel civile, aut communem hominum exiſtimationem, qui involutos certis criminibus habent tamquam infames: tales ſunt Apoſtatæ, Sodomitæ, Hæretici, & qui pœnam in triremibus conſummarunt: unde eſt illud axioma, A triremi ad Altare non datur regreſſus. Intellige tamen, ut notat Alarius *hic de Irregularitate ex defectu bonæ famæ, n.* 3. ſcilicet valere dictum axioma de eo, qui fuit in triremibus, non verò de condemnato tantùm, cujus pœna immutata eſt in carcerem, vel exilium, aut quid ſimile. Similiter contrahens Matrimonium cum ſerva, vel meretrice, vel joculatrice, uxore propria mortuâ, eſt irregularis ex defectu bonæ famæ. Ita Alarius num. 1.

2. Secunda Irregularitatis ſpecies eſt pœnitentia publica, quæ nunc in uſu non eſt.

3. Tertia Irregularitatis ſpecies oritur ex reiteratione Sacramenti Baptiſmi, ſeriò, & ſcienter facta, cùm quis ſcilicet non dubitans de valore primi Baptiſmatis, tamen rebaptizati, in hoc caſu eſt irregularis, tam rebaptizans, quam rebaptizatus. In rebaptizante verò Irregularitas eſt tantùm partialis, impediens Clericum, ne aſcendat ad Ordinem ſuperiorem, & non incurritur, ſi

ſit

ſit occulta: ut enim notat Alarius, hæc pœna datur propter notorietatem tam grandis ſceleris. Adultus, ſi ab Hæreticis baptizetur, fit irregularis. Addit tamen Alarius num. 3. ſi conſtitutus in articulo mortis alium non haberet, à quo baptizaretur, Irregularitatem non contraheret. Porrò hæc Irregularitas non incurritur niſi ex ſolius Baptiſmi reiteratione, non autem extendenda eſt ad alia Sacramenta imprimentia caracterem, quia hoc in Jure non habetur. Ita Alarius hìc num. 4.

4. Quarta Irregularitatis ſpecies oritur ex delicto Ordinis, quia quis malè ſuſcepit Ordines, verbi gratia, in excommunicatione, ſuſpenſione, vel in loco interdicto, vel tempore interdicti, cui ipſe cauſam dedit; vel ſuſcepit ab Epiſcopo excommunicato, aut ſuſpenſo, aut non habente juriſdictionem, vel quia ſuſcepit ordinem per ſaltum; Ordinatum tamen per ſaltum, tantum eſſe ſuſpenſum, non verò irregularem, ſi in tali Ordine non miniſtret, docet cum pluribus Bonacina: vel ſi ſuſcipit ante legitimam ætatem, vel ſine dimiſſoriis, aut furtivè Epiſcopo neſciente, nec approbante: vel ſi exercet ſolemniter Ordines Sacros, ſuſpenſionis, aut excommunicationis vinculo irretitus. Parochus excommunicatus aſſiſtens Matrimonio non fit irregularis, quia nullum Ordinem exercet, ſed tantùm aſſiſtit tanquam teſtis qualificatus; benè tamen irregularis fiet, ſi benedicat nuptias, quia tunc exercet Ordinem Sacrum. Suſpenſus à juriſdictione eam exercendo non fit irregularis, ſi nullum Ordinem exerceat: Suſpenſus ab Ordine inferiori fit irregularis, exerceat Ordinem ſuperiorem, non verò è contra. Suſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ fit irregularis, ſi in ea celebret, vel in cœmeterio, non autem ſi extra. Suſpenſus à divinis, baptizans in caſus neceſſitatis ſine ulla ſolemnitate, ſed more laicorum; item canens Epiſtolam, vel exercens actus Ordinum

minorum inſerviendo Sacrificio Miſſæ ſine ſolemnitate, ſed ut Laicus, non fit irregularis; hæc omnia Alarius *hic verbo abuſus ordinis*, *n*. 4. 6. & 7.

5. Quinta Irregularitatis ſpecies oritur ex crimine enormi, quod in Jure eſt depoſitione dignum; hæc autem ab Alario enumerantur *hic de irregularitate*: Adulterium ſcilicet; & alia carnis peccata illo graviora, homicidium, blaſphemia, perjurium in Judicio, Sacrilegium, Maleficium, Hæreſis, Simonia, Concubinatus diu continuatus, fornicatio longa, ſtuprum, inceſtus, etiam cum filia ſpirituali. Irregularitas tamen ex crimine enormi, excepto homicidio, non incurritur, niſi crimen ſit notorium, & publicum. Eſt etiam irregularis ex crimine enormi ſchiſmaticus non purus, ut habet Alarius hic n. 7. Schiſmaticus non purus dicitur ille, qui licèt aliam Eccleſiam ſibi non conſtituat præter Romanam, quam credit eſſe veram, ejus caput eſſe Romanum Pontificem, tamen per actum ſolum voluntatis indicatum per actum externum ſe ſubtrahit ab ejus obedientia ex aliqua animi paſſione: & item quando duo, vel plures de Papatu contendunt, & ſe pro Summo Pontifice gerunt.

6. Sexta Irregularitas oritur ex defectu perfectæ lenitatis, quam debet habere Eccleſiaſticus, ut imitetur manſuetudinem Chriſti. Et hæc præcipuè habet locum, ubi intervenit mutilatio, aut illicita deformatio, & multò magis ubi homicidium etiam indirectè voluntarium; & extenditur ad omnes, qui mandant, conſulunt, aut aliquo alio modo cauſa ſunt homicidii, vel mutilationis, ſcilicet ſeparationis alicujus partis à corpore. Hinc qui non abſcindit, ſed tantùm membrum debilitat, non fit irregularis, etiamſi illud membrum proprium exercitium exercere non valeat; manet enim anima in illo membro, & ſic debilitatum pertinet ad ornatum corporis, & inter membra computatur.

7. Quid

7. Quid venit nomine membri?

Reſp. Intelligitur illa pars hominis, quæ habet officium per ſe diſtinctum ab alia parte, ut manus, pes; non autem digitus, qui membrum non eſt, ſed pars membri. Hinc ad Irregularitatem ex mutilatione requiritur ſeparatio alicujus membri propriè dicti, non autem præcisè partis membri. Sic in rixa præſcindens ab aliquo digitum pollicem, unguem, dentes, barbam, capillos, cartilaginem aurium, & qui excœcat privando aliquem viſu, non autem extrahendo oculum, irregularis non eſt, quia verè non mutilat.

8. Qui graviter vulnerat cum magna ſanguinis effuſione, fit ne irregularis?

Reſp. Negativè, quia verè nullo membro privat: nec fit irregularis, qui potum dat mulieri adhuc in utero fœtum non gerenti, ut eam reddat ſterilem: nec qui dat potionem ad diſperdendum fœtum nondum animatum; & idem dic de mutilante mortuum.

9. Qui jubet aliquem percuti, & vulnerari ſine deformatione, ſi vulneratus, vel percuſſus mutiletur, vel deformetur, eſt-ne irregularis?

Reſp. Affirmativè; imò etiam ſi quis non contradicat volentibus ſua cauſa aliquem deformare, ſi contingat deformatio, irregularis erit.

10. Qui dat operam alicui rei, unde ſequitur deformatio, vel mors, eſt-ne irregularis?

Reſp. Diſtinguendum eſt inter dantem operam rei licitæ, unde ſequitur deformatio, & danti operam rei illicitæ. Qui dat operam rei licitæ, & adhibet omnem diligentiam, quam poteſt, ne ſequatur deformatio, mutilatio, aut mors, iſtis nihilominus ſecutis quis non efficitur irregularis, niſi fortè opus ſit de ſe periculoſum & mortis aut deformitatis inductivum. Hinc Clericus utens chirurgia circa vulneratum, etiamſi hoc ex ſola charitate faciat, eſt irregularis,

laris, quia miniſterium chirurgiæ de ſe periculoſum eſt, & ob tale periculum Clericis prohibetur. Qui verò dat operam rei illicitæ, etiamſi adhibeat omnem diligentiam poſſibilem, ne ſequatur mors, aut mutilatio, hac ſecuta, fit irregularis. Si quis rixetur illicitè cum alio, ſi ſupervenientes Amici eum deforment ſui gratia; etiam ſine ſuo conſenſu, fit irregularis. Idem dic de Clericis, qui interſunt rixæ, auxiliando, & animando pro parte injuſta, ſi quis deformetur, fit irregularis; ſi verò interſit ſolùm ad pacificandum, licèt ex eorum præſentia, amici, affines, ſervi animentur, contraria pars terreatur, & inde ſequantur mutilationes, & deformationes, non fit irregularis, quia dat operam rei licitæ, quæ de ſe non eſt incitativa ad ſanguinis effuſionem, ſed retractiva, licèt per accidens hæc ſequatur.

11. Ex homicidio caſuali ſequitur-ne Irregularitas in eo, qui cauſa aliquam dat homicidio?

Reſp. Homicidium caſuale dicitur illud, quod fit præter intentionem agentis; & hoc dupliciter ſequi poteſt, uno modo immediatè, quando ſcilicet aliquis eſt cauſa proxima & immediata, ex qua ſequitur mors; alio modo, quando quis eſt cauſa tantùm mediata & remota, unde illa ſequatur. Doctores utuntur etiam hic diſtinctione ſuperiùs inſinuata, ſcilicet cùm quis vacat rei licitæ adhibita ſufficienti diligentia, & cùm quis vacat rei illicitæ: ſic ergo in genere reſpondendo communiter ſentiunt, homicidium caſuale ortum cum ſufficienti diligentia ad illud evitandum irregularitatem non cauſare, niſi fortè actio de ſe ſit valdè periculoſa; ortum verò ex actione illicita & periculoſa eam cauſare: res tamen indiget per caſus particulares dilucidari.

12. Quinam ſunt caſus uſitatiores, in quibus ex homicidio caſuali non oritur Irregularitas?

Reſp. Sunt iſti; deſerviens infirmo, & vertens in eodem lecto, vel transferens diligenter
de

de lecto ad lectum; vel porrigens cibum; qui à Medico vetitus non fuit, ſi ex his infirmus moriatur, irregularis non eſt. Docet enim Bonacina, Sacerdotibus, & Religioſis circa moribundos eadem opera ſervilia licere, quæ licent Laicis; ſecùs in clauſtris ex hoc periculo quandoque, imò ſæpiùs cum multo infirmorum detrimento minueretur ſervitus neceſſaria. Amicus amicum comitans, ne periclitetur in via, ſi poſtea ille inveniens inimicum ſuum eum occidat, Clericus comitans non eſt irregularis, niſi amicum animet ad occidendum; Adulter cautè & prudenter ſe gerens juxta exiſtimationem hominum in tali materia, ſi adultera à viro occidatur, non ideò eſt irregularis. Mittens ſervum ad villam, ſi à furibus, & prædonibus occidatur: Qui aliquem condemnatum ad patibulum comitatur, & caſu impellit jumentum, quo ille vehitur, unde per aliquod tempus acceleretur mors: Qui de mandato Epiſcopi conducit armatos ad cuſtodiam Caſtri, ſi exurgente pugna multi moriantur, iſti omnes ex Alario, & Diana irregulares non ſunt, quia nullum Jus talibus actibus prudenter geſtis irregularitatem imponit.

13. Quinam ſunt caſus, in quibus ex homicidio caſuali oritur irregularitas?

Reſp. Si quis domi ſuæ nutriat ferocem belluam, quæ culpa ſua, quia eam ſolutam tenet, aliquem occidit, vel deformat: Qui rixatur injuſtè cum aliquo, ſi ſupervenientes Amici illum deforment, etiam ſine ſuo conſenſu: Qui non eſt Medicus, vel Chirurgus, & evellit telum infixum corpori alicujus, vel vulnerati, ut citiùs moriatur: Qui aſſiſtit infirmo valdè laboranti, & aliquid præbet, vel conſilium dat, ut ei porrigatur ad citiùs moriendum, ſi moritur, eſt irregularis: Magiſter caſtigans diſcipulos indiſcretè, & ſine circumſpectione, ita ut eos deformet: Clericus in venatione illicita, vel aliis

exer-

exercitiis illicitis ſe detinens, in quibus accidentaliter aliquem deformat: Introducens meretricem in domum ſuam per tecta, vel feneſtras, ſi decidens deformetur, vel abortiri cogatur: Adulter inventus à marito, ſi in ſui defenſionem eum occidat; Jocans, vel ſaltans illicitè cum muliere gravida, quæ propter hoc fœtum animarum abortitur: Qui dormiens ſuffocat infantem à ſe illicitè poſitum in eodem lecto: Mittens per luſum puerum in flumen, qui per accidens in eo ſuffocetur: In his caſibus apud Doctores incurritur Irregularitas. Ubi advertis appoſitum verbum *illicitè*, ſcias, quòd ex eadem actione licitè facta cum cautela, puta venatione, luſu, & joco, licèt ſequatur deformitas, occiſio vel mutilatio, cùm tamen ſit caſualis ex opere licito, & cum debita diligentia facto, Irregularitas non incurritur.

14. Numquid ſemper ex actione illicita, ſi ſequatur homicidium caſuale, quis evadit irregularis?

Reſp. Negativè, ſed ſolùm cùm actio illicita eſt periculoſa, & fortè propter periculum deformationis Clericis eſt prohibita. Hæc regula generalis non eſt; nihilominùs valdè inſervit ad ſolvendos ſequentes caſus communiter ab Auctoribus poſitos, ex quibus ad conſimiles quis facilè poterit erudiri. Si Clericus illicitè ſecans alienam arborem, caſu ſine culpa deformet aliquem præſentem: Pulſans Campanam tempore prohibito, & adhibens eam diligentiam, quam adhiberet tempore licito, nihilominùs cadens tintinnabulum aliquem occidit: Monachus, cui ex Regula prohibita eſt equitatio, equitando mulam, quæ calcibus puerum occidit: in iſtis caſibus cenſet Navarrus irregularitatem non incurri, licèt homicidium ſequatur ex actione illicita, quæ tamen nullatenùs ordinatur ad deformandum.

15. Ex homicidio, vel in deformitate tempore

re

re belli ſecuta oritur-ne irregularitas?

Reſp. Si bellum injuſtum ſit, ex homicidio, deformitate, & mutilatione unius tantùm militis totus exercitus fit irregularis. Item qui vendit arma, cuſtodit ſarcinas præliantium, aliquo modo adjuvat, animat, & hortatur, irregularis eſt. In bello juſto Clericus adhortando generaliter ad victoriam, & efficiendo ope, & hortatu ut milites plures occidant, præbendo, vel vendendo arma, vel percutiendo manibus, dummodò per ſe non deformet, neque occidat, neque occiſionem directè præcipiat, non fit irregularis, quia hoc modo ſe gerens, non mortem, ſed quod juſtum eſt, & appetibile tamquam bonum, principaliter intendit, ſcilicet Principis, Patriæ, ſuorumque liberationem. Si autem per ſe occidat vel deformet aliquem ex hoſtibus, irregularis eſt, quia neceſſitas defendendi excuſat quidem à peccato, non verò ab irregularitate, quia ſe immiſcet rei Clericali ſtatui indecenti, & prohibitæ; Chriſti enim militia cruenta non eſt: ita Navarrus. Addit Alarius, quòd Papa dando Clerico poteſtatem præliandi tollit irregularitatem. Sententiarum diverſitatem in hac materia vide in parte ſecunda *c. de homicidio*, Sectione *de Bello*.

16. Ex homicidio facto in ſui defenſionem oritur-ne irregularitas?

Reſp. Invaſus, qui aliter vitam ſuam tueri non poteſt, quàm occidendo aggreſſorem, nullatenùs incurrit irregularitatem, quia homicidium hoc eſt neceſſarium ad ſervandum jus naturæ dictans defenſionem ſuæ vitæ. Hoc intellige, ſi occidat cum moderamine inculpatæ tutelæ; ſi enim poteſt vulnerando & fugiendo incolumitati ſuæ ſufficienter providere, & occidit, irregularis eſt; occiſio enim eſt cum exceſſu moderaminis inculpatæ tutelæ. Neque enim meo videri, cum Alario, qui citat plures, ex fuga redditur Clericus infamis, cùm honor Clericalis menſurandus ſit ex manſuetudine, & imitatione

Chri-

Chriſti Domini, non verò ex fortitudine, & ſtrenuitate militari ſæculari. Hinc etiam irregularitatem incurrit Clericus vulneratus, qui invaſorem poſt illatum vulnus fugientem occidit; tunc enim non eſt ampliùs in neceſſitate ſe defendendi, ſed occidit animo vindictæ. Item ex Alario *n.3. De deformatione licita*, irregularis non eſt occidens, vel mutilans parantem inſidias, cùm aliter ſe defendere nequit. Neque etiam vocans ſocium, ut ſe ab invaſore defendat, qui propterea illum cum moderamine inculpatæ tutelæ occidit; in quo caſu eſt homicidium neceſſitatis, defenſio juſta. In nullo caſu quàm in illo propriæ vitæ defendendæ excuſatur quis ab irregularitate. Unde ad defendendam vitam conſanguinei, amici, vel innocentis injuſtè invaſi, vel ad defendenda propria bona à jure, licèt quandoque quis non peccet, fit tamen ſemper irregularis irregularitate modò ex delicto, modò ex defectu lenitatis.

17. Itaque perſonæ Eccleſiaſticæ, ut ſibi in bonorum direptione & vitæ conſulant, vel etiam damno alterius ſibi ita conjuncti, ut injuria illius habeatur tamquam propria: tales ſunt parentes, fratres, filii, conſanguinei, eorumque bona, immò & bona Eccleſiaſtica, non autem amici, aut eorum bona; poſſunt abſque peccato & irregularitate apud Judices Sæculares querelas deponere, de malefactoribus conqueri, indica tradere, immo & capere, & Judici conſignare, facta tamen priùs proteſtatione ſe nec mortem, nec mutilationis pœnam intendere, ſed ſolùm defenſionem ſui, ſuarumque rerum vel Conſanguineorum, vel Servorum, aut Ancillarum, ut diximus; quæ proteſtatio tutiùs ſcripto facienda eſt, licèt ad evitandam irregularitatem ſufficiat tantùm verbalis. Hæc proteſtatio juvat ſolos accuſantes, aut denuntiantes, non autem Notarios, Advocatos, vel Teſtes. Ut Clericus accuſans ſit verè ab irregula-

la-

laritate immunis, debet de facto ſic proteſtari, & ore & animo ab omni vindictæ deſiderio ſpoliari: aliter vult Molina eum eſſe irregularem in foro conſcientiæ, ſi contra Reum procedatur ad pœnam capitalem, aut ad mutilationem. Verùm Diana putat ex hoc actu interno irregularitatem non incurri, quia Eccleſia non judicat de interno. Proteſtatio Eccleſiaſtici tunc ſolùm neceſſaria eſt, cùm accuſatur, vel denunciatur Reus de delicto, pro quo pœna ſanguinis debeat imponi, vel agatur criminaliter, non civiliter contra ipſum. Quòd ſi ex Judicis imperitia non ſervetur ordo Juris, Reus mutiletur, Judici, non accuſatori imputabitur mutilatio: hinc non erit irregularis.

18. Ex homicidio publico oritur ne irregularitas?

Reſp. Homicidium publicum dicitur occiſio delinquentis ob ſua delicta, publicè ab executore Juſtitiæ facta. Occaſione hujus plures irregularitates incurri poſſunt à Clericis ſe ingerentibus in hoc ſine cautela & moderatione Eccleſiaſtica, quam ſuprà notavimus, & qualis decet Chriſti imitatorem, qui pro Crucifixoribus exoravit, non autem vindictam petiit. Hinc irregularitatem incurrunt perſonæ publicæ, aliquo modo concurrentes ad ſententiam vel executionem mortis tamquam Miniſtri Juſtitiæ; tales ſunt Judex, Fiſcalis, Accuſator, Advocatus contra Regum, Carnifex, deferentes ligna ad Hæreticum comburendum; dummodò ligna lata inſerviant morti, non autem præcisè poſt mortem cadaver comburatur. Ex Franciſco Molina, etiam pulſans Campanam, quando malefactor eſt occidendus, tum quia id facit tamquam Miniſter Juſtitię, tum etiam quia ſignum hoc occiſionem intendit. Indicans Latronem latentem, quem ſcit à Judice pœna capitis eſſe plectendum, ſi autem ſigna & indicia ſint inſufficientia, & hoc faciat animo recuperandi res furatas abſque

illius

illius mortis intentione, & cum proteſtatione, ut dixi, irregularis non eſt. Qui inimicis venientibus, vel voce, vel aliquo alio inſtrumento turbam convocat ut eos occidant, vel Latronem vocent, irregularis eſt; nec juvat, antequam occidant, proteſtationem facere, quia proteſtatio eſt privilegium tantùm accuſatoris, & Judici facienda eſt.

18. Circa Sacerdotes comitantes Reum ad ſupplicium, placet hæc, quæ benigniora ſunt apud Dianam, tradere, qui poſito hoc principio, irregularitatem nempè ex homicidio publico impoſitam eſſe tantùm concurrentibus ad illud tamquam Miniſtris Juſtitiæ, hæc reſolvit. Primò, Sacerdos comitans Reum ad furcam, ſi hortetur Reum, ut ſcalas aſcendat, vel caput admoveat ſtipiti, non fit irregularis, contra Alarium, qui vult hortantem condemnatum, ut admoveat caput ad ſtipitem, aſcendat ſcalas, aut aliud faciat, quo acceleretur mors, eſſe irregularem. Placuit apponere utramque ſententiam, ut Sacerdos ex una parte caveat ſe iſtis immiſcere: ſi verò incautè aliquid ex his egerit, non ſtatim fit de irregularitate dubius. Secundò, Confeſſarius obligans Pœnitentem ad confitendum delictum capitale, ne ſit perjurus, vel conſulens acquieſcere ſententiæ mortis, quam nequit differre, niſi per appellationem injuſtam, non fit irregularis. Tertiò, Confeſſarius à Judicibus quæſitus, an Reus homicidii ſit decapitandus, poteſt ſine ſcrupulo irregularitatis incurrendæ reſpondere homicidam pœna mortis ſecundùm leges puniendum eſſe, & negare poteſt abſolutionem Judici nolenti condemnare, vel ſequi ſententiam juſtam; in iſtis caſibus enim, inquit Suarez, ſic in genere reſpondendo non movet determinatè Judicem ad condemandum hunc Reum in particulari, ſed omnes Reos in generali. Adde, quòd ſic ſe gerendo benè gerit munus proprium Directoris

con-

conſcientiarum, proinde ex hoc munere benè præſtito nequit ulla pœna puniri. Quartò ex Diana, Epiſcopus permittens Judici Laico exhumationem corporis occiſi ad capiendas informationes de delicto in genere, non fit irregularis, quia hic actus eſt valdè remotus à morte occiſoris, neque ex hoc habetur poſitivè concurſus, ſed mera permiſſio: & ſic actum eſſe in Curia Archiepiſcopali Neapolitana teſtatur Genuenſis, qui addit in eadem Curia deciſum eſſe, quòd poſſit Curiæ Sæculari concedi copia ſententiæ depoſitionis, ſeu degradationis verbalis alicujus Clerici, qui inquiſitus de homicidio allegat ſe eſſe Clericum, Curia Sæculari id negante. Clericus aſſiſtens ex mera curioſitate, quando Reus ſuſpenditur, ſecundùm Sayrum peccat mortaliter propter prohibitionem, quæ ſuper hoc habetur in Sacris Canonibus; ſecundùm Suarez venialiter tantùm ex levitate materiæ; ſecundùm Dianam nullo modo peccat, quia putat Canonem prædictum abrogatum jam eſſe contraria conſuetudine. Tu verò ſcias propter hoc irregularitatem non incurri: interim abſtine; non enim hæc ſpectacula oculis Clericorum ſunt digna.

20. Ex conſilio oritur-ne irregularitas?

Reſp. Conſilium homicidii tripliciter dari poteſt, vel per modum exhortationis, vel per modum approbationis, vel per modum ſimplicis opinionis. Cùm ergo homicidium ſequitur ex vi conſilii quomodocumque dati, tunc quis irregularis efficitur ex conſilio. Excipe tamen hos caſus: primò, Principum Conſiliarii, ſive ſint Sæculares, ſive Clerici, in condendis legibus pœnam capitis ſtatuentibus maleſactoribus, non fiunt irregulares; non enim intendunt homines trahere ad mortem, ſed retrahere à criminibus; hoc autem miniſterium implere bonum eſt. Secundò, qui alicui conſulit, ut pro fide Chriſti, vel Eccleſiæ, pro parentibus, amicis, Pa-

tria, & etiam pro bonis illorum ſe mortis periculo exponat, etiamſi indubitanter ſciat aliquem moriturum, non eſt irregularis; hic enim conſulit, & intendit, quod bonum, & *juſtum* eſt ex quo per accidens ſequitur mors. Tertiò, qui conſuluit homicidium, & ante ipſius conſummationem conſilium revocavit, & omni ſtudio conatus eſt perſuadere contrariam ſententiam, ſi alter non acquieſcat, & nihilominùs occidat, conſulens non ſit irregularis; homicidium enim alterius malitiæ, non conſulentis perſuaſioni tribuendum eſt: item tranſacto tempore, quo homicidium conſultum, & non patratum fuit, ſi poſteà fiat ex aliquo extrinſeco adveniente, non eſt irregularis conſulens: ſecùs ſi virtute prioris conſilii fiat; tunc enim eſſet irregularis ex homicidio caſuali. Hæc omnia Molina ex Toleto, cui addit Diana, dubium an homicidium ex ſuo conſilio patratum ſit, debere ſe gerere ut irregularem: neque ſufficienter evacuat dubium, homicidium contigiſſe poſt multos dies, niſi novum, & grave motivum homicidii irrepſerit poſtquàm conſilium fuit datum. Qui alteri conſulit homicidium, quod abſque tali conſilio paratus erat executioni mandare, non eſt irregularis, niſi fortè ex conſilio quis magis animetur, & confirmetur ad illud patrandum. Quod dico de conſulente, à fortiori dici debet de mandante: ſed fortè faciliùs excuſatur ab irregularitate homicidii caſualis revocans mandatum, quàm revocans conſilium, qui ſtrictiùs tenetur conari totis viribus contrariam ſententiam retractativam homicidio perſuadere, ne ſuum conſilium aliquo modo influat in mortem: mandans autem, qui operatur per imperium; hoc revocat, & quidem graviter, & ſincerè nihil influit in mortem, quæ tota tribuitur malitiæ mandatarii.

21. Ex ratihabitione homicidii quis ſit-ne irregularis?

Reſp. Ratihabitio eſt quædam complacentia,

tia, quam hic habet de homicidio facto ipſo inſcio, non machinante, non conſentiente. Ex Alario, & aliis, ſimplex ratihabitio homicidii facti, licèt peccatum ſit, irregularitatem tamen non cauſat, quia hæc in jure non exprimitur; & etiam quia ratihabitio, cùm ſit poſterior ad homicidium jam factum, non poteſt illud cauſare, cùm implicet actum agere.

22. Ex omiſſione auxilii, ratione cujus extremè indigens moritur, oritur-ne irregularitas?

Reſp. Si quis tenetur ex juſtitia ſuccurrere perſonæ extremè indigenti, & quia non ſuccurrit, illa moritur, tunc fit irregularis; aufert enim quod eſt debitum extremè indigenti, proinde occidit. Sic inſerviens infirmo, & negligens ea, quæ neceſſaria ſunt ejus ſaluti, quapropter infirmus moritur, fit irregularis: ſi autem ſola tenetur charitate indigenti ſuccurrere, non fit irregularis.

23. Collige ergo, irregularitatem ex homicidio oriri ex homicidio voluntario, & caſuali, cùm quis dat operam rei illicitæ, vel licitæ ſine debita diligentia, ex defenſione ſui cum exceſſu moderaminis inculpatæ tutelæ, ex defenſione bonorum, & amicorum etiam juſta, & cum moderamine, ex bello injuſto, & juſto: ex homicidio publico, ex conſilio, & ex mandato; iſtæ autem irregularitates, cùm intervenit culpa, ſunt ex delicto; cùm culpa non intervenit, ſunt ex defectu lenitatis, quæ decet Clericum imitatorem manſuetudinis Chriſti.

24. Carens uſu rationis, ſi eo tempore occidat, vel mutilet, aut deformet, efficitur-ne irregularis ex delicto?

Reſp. Cum Alario *verbo deformitas licèt n. 30.* negativè, ſi ſit furioſus, infans, dormiens, puer ante uſum rationis, qui adhuc doli capax non ſit, & neſciat, quid faciat, dum occidit, vel mutilat. Ita etiam ebrius, niſi fortè culpa ſua fiat ebrius, & ante ebrietatem advertat ſe ſoci-

tum eſſe arma capere, & alios lædere; tunc niſi diligentia adhibeatur, ne ſequatur homicidium, erit irregularis ex delicto, & homicidio voluntario; hoc enim eſt illi voluntarium in cauſa: ſi autem nullo modo prævideat ante ebrietatem, erit irregularis ex homicidio caſuali ſecuto occaſione operis illiciti.

## SECTIO II.

### *De Irregularitate ex defectu.*

1. QUot sūt ſpecies irregularitatis ex defectu? Reſp. Quinque, nempè ex defectu animæ, ex defectu corporis, ex defectu natalium, ex defectu ætatis, ex defectu Sacramenti.

2. Quinam ſunt irregulares ex defectu animæ?

Reſp. Primò, energumeni, qui etiam dæmoniaci, & abreptitii vocantur: Tales ergo à Dæmone vexati, etiamſi ſemel arrepti fuerint, ſi nondum ad Ordines ſunt promoti, neque promovendi ſunt. Si fuerint promoti ad Ordines minores, nequeunt aſcendere ad majores: quantum autem ad miniſterium Ordinum, quibus jam ſunt inſigniti, ſi poſt annum probationis fuerint ab Epiſcopo reperti omninò liberi à Dæmone, poterunt in Altaris miniſterio inſervire, celebrare, & reliqua munera Ordinis Sacerdotalis exercere.

3. Secundò furioſi, lunatici, epileptici, qui morbo caduco laborant, ad Ordines nequeunt promoveri: quantum ad miniſterium in ſuſceptis Ordinibus poſt annum probationis, ſi fuerint omninò liberati, poterunt in Altari miniſtrare, ſicuti de dæmoniacis jam dictum eſt. Epileptici tamen, qui ſæpiùs cadunt, vel etiam rarò, ſed cum deformatione, ſpuma, & clamoribus, numquam in Altari miniſtrare permittuntur: ſi verò rarò cadant, & abſque prædictis accidenti-

bus,

bus, permittuntur celebrare, ſed cum coadjutore, qui in caſu neceſſitatis ſuppleat Sacrificium.

4. Tertiò, neophyti, ſeu recenter converſi à Judaiſmo, arceantur ab Ordinibus, uſque dum judicio Epiſcopi fuerint ſufficienter inſtructi: ad Ordines autem majores promoveri non debent, niſi à multo tempore ad Fidem fuerint converſi, & hoc tempus à Toleto cenſetur ſpatium decem annorum. Non ſunt computandi inter neophytos neophytorum filii ab infantia baptizati.

5. Quartò, illiterati ab Ordinibus ſuſceptis miniſtrandis, & ab aliis ſuſcipiendis omninò detruduntur, uſque dum ſufficienter erudiantur de neceſſariò requiſitis ad decens ſui Ordinis miniſterium.

6. Quinam ſunt irregulares ex defectu corporis?

Reſp. Quicumque notabiliter, & deformiter deficiunt, vel abundant in corporis membris, & quidem patentibus, non autem occultis, iſti irregulares ſunt, non tantùm ad Ordines ſuſcipiendos, verùm etiam ad miniſtrandum in jam ſuſceptis. Omnis etiam defectus corporis, ſive in membro ſit, ſive in membri parte, qui hominem, vel reddit totaliter ineptum ad Ordinis exercitium, vel relinquit aptum ad exercendum cum deformitate tali, ut ingeneret horrorem præſentibus, facit irregularem; ſi autem abſque horrore aliquod exercitium Ordinis miniſtrare valeat, quoad hoc irregularis non eſt. Prima irregularitate irregulares ſunt carentes auribus, naſo, notabiliter gibboſi, leproſi, paralytici: in dubio autem, utrùm deformitas ſufficiens ſit ad irregularitatem, in Clericis ſæcularibus intereſt Epiſcopi judicare; in Regularibus hoc ſpectet ad eorum Prælatos. Secunda irregularitate irregulares ſunt cœci, ſurdi, claudi, qui ſine baculo ad Altare ire non poſſunt, carentes manu, pollice, indice, oculo ſiniſtro, ſeu Canonico, aut ejus virtute viſiva.

7. Irregulares etiam ſunt defectu corporis eunuchi, ſive per vim, ſive per infirmitatem tales ſunt: item Hermaphroditus, quia eſt monſtruoſus, Gigas, Pigmæus, Æthiops: non tamen inter ſuos, ſed inter alienos, inter quos tanta diſparitas ludibrio eſt.

8. Quinam ſunt irregulares, defectu natalium?

Reſp. Omnes illegitimi, qui ex illicito concubitu, tam occultò, quàm publico, orti ſunt; iſti enim reputantur viles, & ad vitia paterna valdè proclives. Nati matrimonio non valido propter occultum impedimentum reputandi ſunt tanquam legitimi, & habent capacitatem ad quaſcumque dignitates; filii etiam fornicationis per ſubſequens Matrimonium legitimati, irregulares non ſunt; non autem illi qui legitimantur à Principibus Sæcularibus, iſti enim ad ſola ſæcularia officia, non autem ad Eccleſiaſtica munere habilitantur. Expoſiti præſumuntur illegitimi & irregulares. E contra quilibet natus ex matre conjugata, & cum viro ſuo cohabitante, cenſeri debet legitimus, donec aliud probetur; neque tenetur credere matri, etiam in extremo vivendi, defendenti ipſum eſſe illegitimum, niſi convincatur rationibus, vel etiam vir, aut pater idem confirmet. Per ingreſſum Religionis, & ſolemnem Profeſſionem in ea, tollitur hæc irregularitas quoad Ordines ſuſcipiendo, non autem quoad Religionis Generalatum, ſeu primam dignitatem. Sæculares poſſunt ab hac irregularitate diſpenſari ab Epiſcopo quoad Ordines minores tantùm, & quoad ſimplex Beneficium obtinendum; quo ad majores Ordines, Beneficium curatum, & cæteras dignitates, ſolus Papa diſpenſat.

9. Hanc irregularitatem ſequitur alia, quæ eſt ex defectu originis, & iſtam contrahunt, qui nati ſunt ſervi legales, niſi dominus concedat libertatem: natus tamen ex Matre libera, &

Patre

Patre ſervo; poteſt ordinari, quia fructus ſequitur ventrem, adeòque verè liber eſt.

10. Si ſervus ante libertatem adeptam domino ſciente ordinetur, acquirit-ne libertatem?

Reſp. Affirmativè: Epiſcopus tamen, qui eum ordinavit, & ipſe ordinatus peccant, quia faciunt contra Sacros Canones.

11. Idem ne dicendum eſt de ſervo legali Sacerdotio initiato domino ignorante, vel contradicente?

Reſp. Negativè: imò Epiſcopus, præſentator, teſtes, ſi ſcienter ad talem Ordinationem concurrunt, tenentur duplum domino reddere; vel ad minus, ex Toleto, ordinatus tenetur peculium reddere domino juxta valorem ſervi, & ſic redimitur à ſervitute; & quòd ſi neque hoc reddere valeat, ſerviet ipſi in ſpiritualibus, & temporalibus, quæ non dedecent Sacerdotem: & ſi inobediens, & notabiliter contumax evadat, degradabitur, & domino ſerviet ſicut anteà. Idem dici debet de ordinatis in minoribus, quod obligationem Epiſcopi, præſentatoris, & teſtium. Si ergo domino ſciente & non contradicente, ſervus ordinetur in minoribus, fit liber: ſi domino ignorante, vel contradicente, deponi debet, & iterum ad priſtinam ſervitutem reduci. Diacono, & Subdiacono permittitur, ut vicarium, vel alium ſervum ſubſtituant, & ſi hoc nequeunt præſtare, deponi debent, & iterum ad priſtinam ſervitutem reduci.

12. Ordinatus reſtitutus ſuo domino incedere ne debet in habitu, & tonſura?

Reſp. Negativè, quia hoc eſt valdè indecens Ordini Eccleſiaſtico; donec ergo totaliter non liberetur, incedere debet more laicorum; nec ampliùs gaudet privilegio fori, ſed tantùm Canonis.

13. Quantum tempus conceditur dominis ad reclamandum, & repetendum ſervum, ipſis inſciis, vel invitis ordinatum?

Reſp. Poteſt reclamare infra annum, quo elapſo, ſervus liber omninò efficitur: ſi non reclamaverit: ſi tamen ſervus Monaſterium aliquod ſit ingreſſus, & nullo Ordine ſit initiatus, poteſt repetere intra ſpatium triennii, & non ultra.

14. Irregularitatem ſervitutis comitatur irregularitas ex defectu liberationis perfectæ; & hanc contrahunt Curiales, obligati ad ratiocinia.

15. Quiſnam venit nomine Curialis?

Reſp. Nomine Curialium veniunt Judices, Advocati Forenſes, Notarii, Milites, & alii quicumque Curiæ obligati, & quamdam ſervitutis ſpeciem cum ipſa habentes. Iſti ſi ſunt in perpetuum ad Curiam obligati, perpetuò arcentur ab Ordinibus: ſi autem ſolùm ad tempus, eo elapſo, & abdicato officio, ordinari poſſunt, niſi ſe immiſcuerint cauſæ mortis, & mutilationis, unde perpetua irregularitas orta ſit, vel etiam ſi aliquod officium infame in Curia exercuerint?

16. Quinam dicuntur obligati ad ratiocinia?

Reſp. Tutores, Procuratores, Curatores, & aliæ perſonæ, quæ miniſtrationem facultatum alicujus exercent, iſti omnes adminiſtratione etiam depoſita ordinari nequeunt ante redditam rationem adminiſtrationis; ſi publicum officium adminiſtraverint, ſi autem adminiſtraverint bona perſonæ privatæ, illa depoſita, etiam ante redditam rationem promoveri poſſunt, niſi manifeſtum ſit illos de dolo teneri, vel iis in ipſa promotione ad Ordines conteſtata fuerit de ratione reddenda; in quo caſu tempus litis decidendæ, & quidem congruum, taxari debet, qua finita, depoſita adminiſtratione, perſolutis debitis promoveri poſſunt. Debitor creditore reclamante ad Clericatum promotus, non eſt deponendus, ſed ejus bona cedent creditori: quæ ſi ad debita ſolvenda ſufficientia non ſint, qui inconſideratè, & ne-

gli-

gligenter illum ordinavit, ſupplere tenetur.

17. Obligatus perſonæ miſerabili, cujus curam ex charitate ſuſcepit, poteſt-ne ordinari onere non depoſito?

Reſp. Affirmativè; miſerabilium enim perſonarum curam ſuſcipere non eſt alienum à pietate Eccleſiaſtica; idem dic de ſerviente Eccleſiæ, quia in hoc caſu nec infamatur, nec moleſtatur Eccleſia.

18. Quænam eſt irregularitas defectu ætatis?

Reſp. Eſt tempus determinatum à jure ad Ordines ſuſcipiendos, ante quod quis irregularis dicitur, eò quòd eſt Ordinum incapax. Ætas legitima primæ Tonſuræ ſuſcipiendæ eſt à ſeptennio uſque ad duodecimum annum. Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, & Acolytatus ſuſcipi poſſunt ſolùm duodecimo anno completo. Ætas pro Subdiaconatu eſt annus vigeſimus ſecundus inceptus, pro Diaconatu vigeſimus tertius, pro Presbyteratu vigeſimus quintus.

19. Quænam eſt irregularitas defectu Sacramenti?

Reſp. Eſt illa, quæ reperitur in bigamo, qui ratione bigamiæ contraxit Matrimonium non repræſentans perfectam unionem Chriſti cum Eccleſia, quia bigamia jam diviſit carnem in plures. Tres alias rationes adducit Gloſſa, propter quas bigamus ab Ordinibus arcetur, ſcilicet propter Ordinis excellentiam, ratione cujus quis aliqua imperfectione notatus ad præſtantiſſima Ordinum munera promoveri non debet: ſecundò, propter ſignum incontinentiæ, quæ in bigamo præſumitur: tertiò, quia bigamus frontem non habet adhortandi alios ad viduitatem, & ad continentiam.

20. Quid, & quotuplex eſt bigamia?

Reſp. Bigamia eſt multiplicitas nuptiarum, & triplex eſt, vera, interpretativa, & ſimilitudinaria. Bigamus verus eſt, qui realiter duas uxores ſucceſſivè habuit, ſive ante Baptiſmum,

ſive poſt, ſive unam ante Baptiſmum, alteram poſt: Bigamus interpretativus eſt, qui Viduam duxit, vel ab alio corruptam accepit in uxorem: Bigamus ſimilitudinarius eſt, qui habens ſolemne votum caſtitatis perpetuæ, quo Deo puriſſimo vinculo Matrimonii ligatus eſt, audet cum muliere contrahere; vel Laicus legitimam uxorem habens, & cum alia invalidè contrahens: nec refert, quòd hæc Matrimonia invalida ſint, quia quantum eſt ex parte contrahentis, effectus à parte rei ponitur.

21. Qui ſucceſſivè contrahit duplex Matrimonium, quorum unum invalidum eſt, incurrit ne irregularitatem bigamiæ?

Reſp. Si utramque uxorem cognovit, ſive validè, ſivè invalidè Matrimonium cum illis contraxit, ſemper eſt irregularis, quia ad hanc irregularitatem incurrendam non requiritur neceſſariò veritas Matrimonii; ſed ſatis eſt, ut ſit forma tantùm, licèt ficta, & non vera. Hinc etiam eſt irregularis, qui contraxit Matrimonium nullum, & invalidum cum Vidua.

22. Qui contraxit Matrimonium cum Vidua, quæ à primo viro cognita non fuit, ſed adhuc virgo remanſit, eſt ne irregularis?

Reſp. Negativè, quia in hac carnis diviſio facta non eſt. Hinc ſecundum Matrimonium habet perfectam ſignificationem Sacramenti.

23. Qui contraxit cum defloratа, quam putabat virginem, eſt-ne irregularis?

Reſp. Affirmativè, quia hæc irregularitas cùm non ſit ex culpa, ſed ex defectu, ab ignorantia non excuſatur. Qui autem contraxit cum ea, quam ipſe defloraverat ante Matrimonium, irregularis non eſt, quia ille non dividit carnem, ſed eamdem repetit Matrimonio ſecuto.

24. Qui de patrato adulterio ab uxore adhuc ignarus eam cognoſcit, contrahit-ne irregularitatem bigamiæ?

Reſp. Affirmativè, quia hoc actu carnem di-

dividit, & Eccleſia judicat factum, non errorem. Hinc etiam irregularis erit, ſi poſt adulterium uxorem cognoſcat Eccleſiæ præcepto coactus.

25. Ultrà irregularitatem, Clericus, qui exiſtens in Clericatu bigamiam contraxit, amittit privilegium fori, & Canonis; Sacerdos autem, qui poſt ſuſceptum Ordinem contraxit, non amittit privilegia fori, & Canonis, quia perpetuò in ſtatu Clericali manere debet: non ſic minoribus tantùm initiatus, quia ad ſæcularem vitam poteſt ſe transferre. Hac eadem ratione Alarius docet, bigamum bigamia ſimilitudinaria privilegium fori, & Canonis non amittere.

## SECTIO III.

*De effectibus irregularitatis.*

1. Quinam ſunt effectus Irregularitatis? Reſp. Sunt ſequentes: primò inhabilitare ad Ordines ſuſcipiendos, etiam primam Tonſuram, & ad Miniſtrandum in jam ſuſceptis. Hinc ex Bonacina, Sacerdos irregularis, etſi validè abſolvat, illicitè tamen abſolvit. Secundò collatio Beneficii facta irregulari inhabili ad exercendas functiones Beneficii invalida eſt ſecundùm communem ſententiam. Docent tamen Layman, Sylveſtrina, & Bonacina, collationem non eſſe ipſo facto irritam; ſed cognita per Judicem irregularitate, illam meritò irritandam eſſe. Irregularitas non impedit actum juriſdictionis, ſed Ordinis.

2. Sunt-ne validi Ordines collati irregulari? Reſp. Validi ſunt: irregularis autem cum hac inhabilitate ſibi cognita eos ſuſcipiens, aut exercens, peccat mortaliter contra præceptum Eccleſiæ.

3. Excuſatur-ne quandoque à peccato mortali irregularis miniſtrans, & exercens Ordines?

Reſp. Ex Alario hìc verbo *Irreglaritas n. 4.* qui citat pro ſua ſententia Navarrum & Caſtrum *de lege pœnali*; Irregularis etiam ex homicidio occulto, aut etiam in foro conſcientiæ excommunicatus, vel ſuſpenſus, poteſt celebrare, ne alioquin infametur; item in articulo mortis, ſi nullus ſit Sacerdos, poteſt infirmum abſolvere ſine ullo peccato; hoc enim eſt indultum ratione neceſſitatis; ne infirmus ſine pœnitentia decedat.

4. Celebrare in irregularitate inducit-ne novam irregularitatem?

Reſp. Ex Alario *num. 9.* negativè, qui addit ex Graſſio, nec etiam inducere novam irregularitatem retinere id, ob quod quis eſt irregularis.

5. Irregularitas privat-ne ipſo facto irregularem Beneficio acquiſito?

Reſp. Ex Alario, verbo *Irregularitas: n. 3.* nulla irregularitas privat Beneficio acquiſito, ſed tantùm acquirendo. Hinc ante Judicis ſententiam poteſt irregularis licitè uti fructibus Beneficii obtenti, etiamſi irregularitas ſit ex homicidio voluntario, & ut inquiunt Doctores, ex homicidio qualificato. Excipe tamen ſequentes caſus, in quibus irregularis ex homicidio eſt ipſo facto Beneficio privatus. Primò, quando occidit Chriſtianum per aſſaſſinium. Secundò, quando occidit, vel percutit Cardinales Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. Tertiò, ſi occidat Epiſcopum conſecratum. Quartò, ſi Beneficiatus occidat, vel mutilet, vel per ſe, vel per alium, Rectorem alicujus Eccleſiæ, aut Clericum conſocium ejuſdem Eccleſiæ; in hiſce caſibus, quia amiſſio Beneficii eſt ipſo facto, tenetur quis reſtituere fructus perceptos poſt patrationem criminis, & ante Judicis ſententiam.

6. Irre-

6. Irregularis ſecundùm quid, & inhabilis ad exercitium unius Ordinis, non verò alterius, poteſt-ne obtinere Beneficium?

Reſp. Ex Alario, affirmativè, ſi Beneficium habeat annexum tantùm exercitium illius Ordinis, quod ex irregularitate ſecundùm quid impeditum non eſt; non autem ſi habeat annexum exercitium Ordinis impeditum.

7. Si quis dubitet, an ſit irregularis, debet-ne ſe gerere tamquam irregularem?

Reſp. Ex Alario *n.* 8. in foro interiori, & conſcientiæ, debet ſe gerere tamquam irregularem, quia in foro pœnitentiæ & conſcientiæ, tutior pars eſt eligenda: oportet autem dubium eſſe probabile, & practicum, nec ſufficit conſcientiæ ſcrupulus: in foro autem exteriori, ſi quis ſit tantùm dubius, non verò certus de irregularitate, non tenetur ſe gerere tamquam irregularem: ita communiter Doctores apud ipſum.

Reſp. Secundò cum pluribus, qui ſic diſtinguunt: aut dubium irregularitatis eſt dubium Juris, quia non conſtat certè eſſe Jus, & Canonem inducentem talem pœnam; & tunc in neutro foro quis tenetur ſe gerere tamquam irregularem, quia nulla irregularitas incurritur, niſi ſit in Jure expreſſa: aut dubium eſt facti, quia ſcilicet conſtat irregularitatem eſſe in Jure Canonico expreſſam, & dubitatur ſolùm, an reus in eum caſum inciderit, cui affixa eſt pœna irregularitatis; & tunc in utroque foro cenſendus eſt irregularis, quia poſſeſſio ſtat pro irregularitate, & pertinet ad eum probare contrarium.

8. Si quis ſit dubius, an ex conſilio ſuo ſecutum ſit homicidium, tenetur-ne ſe gerere ut irregularem?

Reſp. Cum Alario, ſic dubitans eſt irregularitate ligatus: ſtat enim præſumptio contra conſulentem, dum ipſe non probat oppoſitum: Suarez tamen §. 6. *num.* 8. negat.

SE-

## SECTIO IV.

### *Quomodo tollatur Irregularitas.*

1. CUm Irregularitas ſit inhabilitas inducta à Jure non tollitur per abſolutionem, ſed per diſpenſationem, hac vel conſimili forma: Diſpenſo tecum in irregularitate, quam ob hanc, vel illam cauſam incurriſti; & ſi plures ſint irregularitates, omnes in diſpenſatione explicandæ ſunt. Si autem diſpenſans poſſit tollere unam, non verò omnes, illa tantum, quam poteſt, & vult diſpenſare, erit ablata, remanentibus aliis reſervatis habenti majorem authoritatem.

2. Quiſnam poteſt diſpenſare ab irregularitate?

Reſp. Cùm irregularitas ex delicto etiam homicidii qualificati non ſit à Jure divino, hinc à quacumque irregularitate ex eo proveniente poteſt Summus Pontifex diſpenſare. Ex jure novo; & ex Concilio Tridentino, ubi eſt receptum, poſſunt Epiſcopi in ſuis Diœceſibus diſpenſare ab irregularitatibus provenientibus ex delicto non deducto ad forum contentioſum, præterquàm ab illa homicidii directè & in re voliti. Neque etiam diſpenſare poteſt Epiſcopus ab irregularitate proveniente à ſimonia in Ordine, vel Beneficio; in hac enim quamvis occulta non diſpenſat Epiſcopus, ut habetur in Bulla Clementis VIII. incipiente, *Romanum Pontificem*. Nomine Epiſcopi venit Prælatus conſecratus habens juriſdictionem Epiſcopalem, non autem nondum conſecratus, & habens juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, juxta declarationem Congregationis Concilii, quam refert Alarius n. 12.

3. Poteſt-ne quandoque Epiſcopus diſpenſare in irregularitate proveniente ab homicidio voluntario?

Reſp. In iſtis caſibus, juxta Alarium, qui citat

pro

pro ſe Navarrum; ſcilicet primò, cum quis ad ſui defenſionem alterum occidit excedendo moderamen inculpatæ tutelæ: niſi tamen in illa defenſione formaliter, & directè intendiſſet mortem invadentis. Secundò, in homicidio voluntario diſpenſant Epiſcopus, & Privilegiati cum clauſula *Ab omnibus Cenſuris, &c.* quando quis nequit facilè obtinere diſpenſationem à Summo Pontifice, & ex altera parte non celebrando ſequeretur grave ſcandalum.

4. Poteſt-ne Epiſcopus diſpenſare ab irregularitate occulta ſubditum proprium exiſtentem extra Diœceſim?

Reſp. Cum Alario n.12. negativè. Poteſt tamen Epiſcopus exiſtens extra Diœceſim ſubditum proprium exiſtentem in Diœceſi diſpenſare ab irregularitate.

5. Prælati Regulares poſſunt-ne diſpenſare proprios ſubditos, ſicuti faciunt Epiſcopi, ab irregularitatibus occultis?

Reſp. Quamvis Franciſcus Toletus contrarium ſentiat, tamen Alarius n. 13. admittit, Prælatos Regulares virtute privilegiorum poſſe abſolvere proprios ſubditos ab omni irregularitate quomodolibet contracta, præterquam in homicidio voluntario, aut præſtatione favoris aut auxilii in eodem, & etiam præterquàm in bigamis, quibus adde ex dictis ſimoniam in ſuſceptione Ordinum, vel alicujus dignitatis in Religione. Nomine Prælatorum intendit Alarius etiam Conventuales Præpoſitos, imò Vice-præpoſitos, & Vice provinciales; quod tamen non auderem affirmare, nec extendere talem poteſtatem infra Generales, vel ad ſummum ultra Commiſſarios Generales, & Provinciales. Imò Diana & Barb. ſentiunt hujuſmodi diſpenſationes ſpectare ad Capitulum Generale, vel Provinciale; quod tamen generaliter non eſt in uſu. Hoc privilegium Sixtus IV. ampliavit etiam ad Novitios, pro excommunicationibus, & irregularitatibus

in ſæculo contractis, ex cauſis in dicto privilegio narratis; dato tamen quòd à Jure, vel à Judice generaliter lata fuerit Cenſura; ſecùs ſi dicti Novitii fuiſſent particulariter excommunicari, vel ſuſpenſi, vel interdicti à Judice, & deinde Divina celebraſſent.

6. Si quis obtinuit Beneficium, dum actu eſt irretitus aliqua irregularitate, poſita diſpenſatione ſuper irregularitate poteſt-ne Beneficium retinere?

Reſp. Cum Alarion. 10. negativè; ſed petendo diſpenſationem ab irregularitate debet mentionem facere de poſſeſſione illicita Beneficii, cujus irregularis eſt incapax: non tamen idem ſentiendum eſt de penſione, quia ex Congregatione Concilii penſio non eſt Beneficium.

7. Quantum ad irregularitates, quæ tolluntur ex Baptiſmo, vel Religionis approbatæ ingreſſu, dictum eſt ſufficienter in Sectione *de Irregularitate ex defectu*.

# CAPUT XIII.

## *De Confeſſariis ſollicitantibus.*

1. QUid venit nomine Confeſſarii ſollicitantis? Reſp. Ex Bulla Gregor. XV. venit primò ille, qui in actu Sacramentalis Confeſſionis, provocat, allicit, & excitat ad actus inhoneſtos, & à Pœnitente tale aliquid petit, vel procurat, ſive ab ipſo exequendum tunc, ſive abſoluta Confeſſione, ſive cum ipſo Confeſſario, ſive cum aliis. Secundò, ſi Confeſſarius ante, vel poſt Confeſſionem immediatè, inhoneſtos ipſos tractatus habuerit. Tertiò, ſi prætextu Confeſſionis, etiam Confeſſione non ſecuta, hoc idem præſtiterit. Quartò, ſi extra occaſionem Confeſſionis in Confeſſionario, aut in loco quocumque, ubi Confeſſiones Sacramentales audiuntur, ſimulans ibi audire Confeſſionem Sacramentalem, tentet ad

in-

inhoneſta Pœnitentes, aut cum iiſdem inhoneſtos tractatus, ſive ſermones habuerit.

2. Quale peccatum committit Confeſſarius ſollicitans?

Reſp. Peccatum graviſſimum ſacrilegii, à quo tamen poteſt abſolvi à ſimplici etiam Confeſſario, quia in jure nemini eſt reſervatum.

3. Quænam obligatio eſt in Pœnitente ad turpia ſollicitato?

Reſp. Pœnitentes, ſive maſculus, ſive fœmina, ad turpia ſollicitati, vel cum quibus Confeſſarius inhoneſtè ſe geſſerit verbo, vel actibus, altero ex quatuor modis ſupradictis, ſive ipſi talibus conſenſerint, ſive non, tenentur denunciare Inquiſitori, vel Ordinario loci; alioquin tales Pœnitentes abſolvi nequeunt, niſi vel per ſe, vel per alium revelent; imo etiam incidunt in excommunicationem propter Edicta Inquiſitorum.

4. Tenetur-ne alius, qui ſub ſigillo ſecreti naturalis ſcivit à Pœnitente fide digno illum ſollicitatum fuiſſe in Confeſſione, Confeſſarium revelare, & denunciare?

Reſp. Affirmativè, quia hæc revelatio eſt in favorem fidei, & propter bonum publicum.

5. Eſt-ne revelandus Sacerdos, qui non eſt Confeſſarius, & fingens ſe eſſe Confeſſarium, aliquo ex prædictis modis ſollicitat?

Reſp. Affirmativè; quia omnis Sacerdos pro aliquo caſu Confeſſarius eſt.

6. Eſt-ne revelandus Confeſſarius, qui in Confeſſione, vel immediatè ante, vel poſt ipſam, præbet Pœnitenti ſcriptum, in quo continetur ſollicitatio?

Reſp. Affirmativè, etiamſi tale ſcriptum tunc non legatur à Pœnitente, ſed poſteà domi ſuæ, aut alibi; nam etiam in hoc caſu Confeſſarius abutitur Confeſſione in ordine ad inhoneſta procuranda; quod eſt immediatè contra finem Bullæ.

7. Si pœnitens primus fuerit in miſcendis ſermoni-

monibus inhoneſtis, vel Confeſſarium ſollicitaverit, & deinde Confeſſarius conſentiat, & eoſdem proſequatur, tenetur-ne tunc Confeſſarium revelare?

Reſp. Affirmativè, nam obligatio revelationis Confeſſarii habentis inhoneſtos ſermones & tractatus inducta à Bulla Gregorii XV. eſt ſine exceptione caſus, in quo ipſi non fuerint primi. Nec dici poteſt, quòd pœnitens provocans aut conſentiens non teneatur revelare, quia eſt ſocius, vel cauſa criminis; non enim eſt ſocius criminis prout hoc pertinet ad Sanctæ Inquiſitionis Tribunal; & ideò in dicto Tribunali conſenſus Pœnitentis, aut quidquid ſecutum inde ſit non recipitur, tamquam non pertinens ad Sanctum Officium, ſed ſolùm attenditur delictum, & crimen, prout ſe tenet ex parte Confeſſarii.

*Propoſitiones damnatæ, ad hoc Caput reducendæ.*

Ab ALEXANDRO VII. 6. Confeſſarius, qui in Sacramentali Confeſſione tribuit pœnitenti cartam poſteà legendam, in qua ad venerem incitat, non cenſetur ſolicitaſſe in Confeſſione, ac proinde non eſt denunciandus.

7. Modus evadendi obligationem denunciandæ ſollicitationis eſt ſi ſollicitatus confiteatur cum ſollicitante, hic poteſt ipſum abſolvere abſque onere denunciandi.

FINIS.

INDEX

# INDEX DEFINITIONUM.

*Ut nihil omittatur eorum, quæ inſervire poſſunt utilitati Examinandorum, appono Indicem ad excolendam memoriam, in quo reperiuntur omnes Definitiones morales, non quidem rigore Scholaſtico exactè probatæ, ſed ut ſolent afferri à Summiſtis: inſuper diviſiones & Carmina ubi ſunt omnia ad facilem memoriæ uſum. Placuit hunc non ordine alphabetico diſponere, ſed per Capita hujus Operis, ut quæ habent connexionem materiæ, ſimul etiam conjuncta in Indice faciliùs addiſci poſſint. Ubi non invenies indicem, ſignum eſt in eo Capite non eſſe Definitiones.*

## INDEX PRÆLIMINARIUM PARTIS PRIMÆ.

*Diviſio*: Pœnitentia eſt Virtus, & Sacramentum.

*Definitio Pænitentiæ, ut eſt Virtus*: Eſt Virtus Moralis ſupernaturalis, qua dolemus de peccatis commiſſis, quatenùs ſunt offenſa Dei, ex ſupernaturali motivo, cum propoſito ampliùs non peccandi.

*Definitio Pænitentiæ, ut eſt Sacramentum*: Eſt Sacramentum novæ legis reconcilians hominem cum Deo virtute Clavium, ſeu abſolutionis Sacramentalis, à peccatis commiſſis.

*Diviſio*: Materia hujus Sacramenti dividitur in remotam, & proximam: rurſus materia remota dividitur in neceſſariam, & ſufficientem.

*Definitio materiæ remotæ*: Sunt peccata confitenda, & per Confeſſionem deſtruenda.

*Definitio materiæ proximæ*: Sunt actus Pœnitentis qui proximè ſubjici debent abſolutioni.

*Definitio materiæ neceſſariæ*: Sunt peccata lethalia poſt ultimam Confeſſionem commiſſa, quæ

quorum quis habet conſcientiam, & quæ tenetur ſubdere confeſſioni.

*Definitio materiæ ſufficientis.* Sunt peccata venialia, vel peccata mortalia aliàs confeſſa, & abſoluta, quæ quis non tenetur confiteri.

# INDEX CAP. I.

## *De Miniſtro.*

*Definitio Miniſtri Sacramenti Pœnitentiæ.* Eſt Sacerdos habens poteſtatem Ordinis, & Juriſdictionis.

*Definitio poteſtatis:* Eſt ſpiritualis facultas ligandi atque ſolvendi.

*Diviſio poteſtatis:* Alia eſt poteſtas Ordinis, alia eſt poteſtas Juriſdictionis.

*Definitio poteſtatis Ordinis relatè ad Clavium adminiſtrationem:* Eſt facultas ligandi, atque ſolvendi, tradita ab Epiſcopo in collatione Ordinis Sacerdotalis, cùm dicitur: Accipe poteſtatem, &c. quorum remiſeris peccata, remittuntur eis; quorum retinueris, retenta ſunt.

*Definitio poteſtatis Juriſdictionis:* Eſt ſpiritualis facultas ad certas perſonas in foro conſcientiæ judicandas conceſſa.

*Diviſio poteſtatis Juriſdictionis:* Alia eſt ordinaria, alia delegata.

*Definitio poteſtatis Juriſdictionis ordinariæ:* Eſt facultas ligandi, atque ſolvendi, quæ ſequitur officium habentis curam Animarum.

*Definitio poteſtatis delegatæ:* Eſt facultas ligandi, atque ſolvendi, quæ habetur per conceſſionem Epiſcopi.

*Definitio articuli mortis:* Eſt ſtatus ille infirmitatis, in quo plurimi ordinariè decedunt.

*Definitio periculi mortis:* Eſt ſtatus ille, in quo probabiliter & prudenter timetur, quòd quis ſit proximè moriturus.

# INDEX CAP. II.

## *De caſibus Reſervatis.*

*Definitio reſervationis:* Eſt reſtrictio juriſdictionis in Confeſſario, ne certa peccata abſolvat.

De-

*Definitio Jubilæi*: Eſt bulla Summi Pontificis concedens Indulgentiam plenariam, & alia privilegia adimplentibus certa opera, quæ in Bulla continentur, & imponuntur.

## INDEX CAP. III.

*De materia remota.*

*Definitio peccati*: Eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra Legem æternam Dei.

*Definitio vitii*: Eſt inclinatio ad agendum contra Legem.

*Diviſio peccati* Primò, in actuale, & habituale.

*Definitio actualis*: Eſt actus internus, vel externus contra Legem æternam Dei.

*Definitio habitualis*: Eſt macula relicta in anima à peccato actuali.

*Diviſio peccati actualis*: Primò in veniale, & mortale.

*Definitio mortalis*: Eſt dictum, vel factum, vel concupitum [illegible] legem æternam, privans hominem gratia, & amicitia Dei,

*Definitio venialis*: Eſt dictum, vel factum, vel concupitum præter legem æternam, privans hominem fervore amicitiæ erga Deum.

*Diviſio peccati, ſive mortalis ſive venialis*: In peccatum oris, cordis, & operis; vel in ſe ipſum, in Deum, & in proximum; vel in carnale, & ſpirituale; vel in peccatum per exceſſum, & per defectum, quæ omnia patent ex terminis. Ulteriùs dicitur in peccatum commiſſionis & omiſſionis.

*Definitio peccati commiſſionis*: Eſt actio contra, vel præter legem, quæ opere, ſive interno, ſive externo completur.

*Definitio peccati omiſſionis*; Eſt voluntaria omiſſio operis præcepti, ſine ulla cauſa legitimè excuſante.

*Diviſio præceptorum, contra quæ ſunt peccata*: In affirmativa, & negativa.

*Definitio præcepti affirmativi*: Eſt, quo præcipitur aliquid fieri. *Definitio negativi*: Eſt, quo

quo percipitur aliquid non fieri.

*Definitio circumſtantia peccatorum*: Circumſtantia eſt accidens, ſeu modus; cum quo peccatum committitur.

*Diviſio circumſtantiæ*: Alia eſt aggravans in infinitum, & eſt accidens, ſeu modus circumſtans peccato, & transferens materiam venialem in mortalem, ut v. g. furari paucos nummos pauperi extremè indigenti. Alia eſt aggravans finito modo, & eſt accidens, ſeu modus circumſtans peccato, exiſtens intra latitudinem materiæ venialis, ut furari à divite paucos nummos.

*Diviſio circumſtantiæ*. Alia eſt immutans ſpeciem, alia præcisè aggravans. Prima eſt modus circumſtans peccato, & transferens materiã unius peccati ad materiam cõtra aliam virtutem ſpecie diverſam, ſeu addens malitiam ſpecie diverſam, ut adulterium Sacerdotis, additur enim malitiæ adulterii malitia ſacrilegii. Præcisè aggravans eſt modus circumſtans peccato, exiſtens in eadem ſpecie malitiæ peccati.

*Carmen complectens circumſtantias peccatorum*: Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

## INDEX CAP. IV.

### *De Contritione.*

*Diviſio contritionis*. Alia eſt perfecta, alia imperfecta, ſeu attritio.

*Definitio contritionis perfectæ*: Eſt dolor ſupernaturalis, & deteſtatio peccatorum, ut ſunt offenſa Dei ſummè & ſuper omnia dilecti.

*Definitio attritionis*: Eſt dolor ſupernaturalis, & deteſtatio peccatorum, ut ſunt offenſa Dei, propter timorẽ gehennæ, aut turpitudinem peccati, aut aliud motivum honeſtũ ſupernaturale, involvẽs ſaltẽ propoſitũ implicitũ non peccandi.

## INDEX CAP. V.

### *De Confeſſione.*

*Definitio Confeſſionis*. Eſt legitima & Sacramentalis accuſatio peccatorum coram

Sacerdote Chriſti Vicario, ad veniam illorum virtute clavium, & abſolutionis Sacramentalis, obtinendam.

*Diviſio Confeſſionis integræ:* In integram materialiter, & integram tantùm formaliter.

*Definitio Confeſſionis materialiter integræ:* Eſt legitima & Sacramentalis accuſatio de omnibus peccatis commiſſis in materia neceſſaria ab ultima Confeſſione.

*Definitio Confeſſionis tantum formaliter integræ.* Eſt accuſatio aliquorum peccatorum tantùm cum præparatione animi ad exponendum reliqua, quæ reticentur, vel propter oblivionem, vel propter urgens & graviſſimum motivum.

*Carmina complectentia conditiones veræ Confeſſionis:*
Sit ſimplex, humilis, confeſſio pura, fidelis;
Atque frequens, nuda, & diſcreta, libens, verecunda.
Integra, ſecreta, & lachrymabilis, accelerata:
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

*Diviſio conditionum eſſentialium:* Sunt quatuor, ſcilicet integritas quo ad lethalia; fidelitas dicens dubia pro dubiis, & certa pro certis, & cum circũſtantiis aggravantibus in infinitum, valdè aggravantibus, & immutantibus; dolor, & propoſitum ſatisfaciendi. Reliquæ conditiones poſitæ in illis carminibus ſpectant ad perfectionem accidentalem, ſeu admeliùs confitendum, non verò ſimpliciter ad integritatem Confeſſionis.

## INDEX CAP. VI.

### *De Satisfactione.*

*Definitio ſatisfactionis, ut eſt pars Sacramenti Pœnitentiæ.* Eſt compenſatio pœnæ temporalis debitæ ob injuriam Deo illatam, conſiſtens in operibus & pœnalibus & ſanctis, à Confeſſarios injunctis.

## INDEX CAP. VII.

### *De Abſolutione.*

*Definitio Abſolutionis:* Eſt forma Sacramenti Pœnitentiæ, virtute Chriſti delens maculas

culas peccatorum, quæ quis confeſſus eſt cum debitis diſpoſitionibus Sacerdoti habenti poteſtatem juriſdictionis.

*Diviſio abſolutionis.* Alia eſt directa, alia indirecta.

*Definitio directæ:* Eſt forma Sacramenti Pœnitentiæ delens peccata confeſſa, ſine onere de novo confitendi.

*Definitio indirectæ:* Eſt forma Sacramenti Pœnitentiæ delens peccata confeſſa, cum onere ea denuò confitendi.

## INDEX CAP. VIII.

### *De Sigillo.*

*Definitio Sigilli:* Eſt obligatio tacendi, ea quæ audita ſunt in Confeſſione Sacramentali, orta à jure Divino, Naturali, & Eccleſiaſtico.

## INDEX CAP. IX.

### *De Conſcientia.*

*Definitio Conſcientiæ:* Eſt judicium practicum particulare ordinatum ad operandum, quo quis judicat aliquod eſſe bonum, & licitum, vel malum, & illicitum.

*Diviſio Conſcientiæ:* Eſt recta, erronea, dubia, probabilis, & ſcrupuloſa.

*Definitio Conſcientiæ rectæ:* Eſt judicium prudens quo quis judicat bonum eſſe bonum & licitum, & malum eſſe malum & illicitum.

*Definitio erroneæ:* Eſt judicium practicum, & imprudens, quo quis judicat bonum eſſe malum, & malum eſſe bonum.

*Definitio dubiæ:* Eſt judicium confuſum, quo quis neſcit determinare, an aliquod ſit bonum, vel malum, & hoc fit, vel ſuſpendendo judicium determinatum ad utrumque, vel poſitivè de utraque parte formidando.

*Definitio probabilis:* Eſt judicium practicum, quo quis rationibus non levibus, vel ex Do-

cto-

ctorum auctoritate aſſentitur uni parti cum formidine partis oppoſitæ.

*Definitio dubii*: Eſt ſuſpenſio aſſenſus circa objectum apprehenſum, per quam fit, ut neque judicet rem eſſe bonam, neque malam; ſed circa utrumque eſt perplexio neſcientis quò ſe vertat.

*Diviſio dubii*: Aliud eſt ſpeculativum, aliud practicum.

*Definitio dubii ſpeculativi*: Eſt ſuſpenſio aſſenſus circa objectum in univerſali, & in genere: ſit-ne bonum, vel malum.

*Definitio dubii practici*: Eſt ſuſpenſio aſſenſus circa objectum particulare, ut tale, an ſit bonum, vel licitum, cùm urget hìc, & nunc occaſio operandi.

*Definitio ſcrupuli*: Eſt motio judicii ex levibus indiciis, & conjecturis, ad dubitandum quaſi de qualibet re, quòd ſit peccatum.

## INDEX SECUNDÆ PARTIS.

*Definitio Præceptorum Decalogi*: SUnt decem Leges naturales traditæ Moyſi à Deo.

### INDEX CAP. I.

*De Adoratione.*

*Definitio adorationis*: ESt exhibitio reverentiæ, & ſervitutis alicui rei, propter ejus excellentiam, & dignitatem.

*Diviſio adorationis*: Latria, Dulia, & Hyperdulia.

*Definitio Latriæ*: Eſt exhibitio ſummæ ſervitutis, & reverentiæ, quæ ſoli Deo debetur, tamquam ultimo fini, propter ejus dignitatem, ſuperioritatem, & excellentiam.

*Definitio Duliæ*: Eſt exhibitio ſervitutis, & reverentiæ, quæ Sanctis præſtari ſolet, propter excellentiam, & dignitatem, quam habent in gratia, & amicitia Dei perpetua inamiſſibili.

*Definitio Hyperduliæ*: Eſt exhibitio ſervitutis,

& reverentiæ aliquibus creaturis, propter excellentiam, & dignitatem, quam habent ex ſpeciali affinitate, & connexione cum Deo.
*Diviſio actuum contrariorum adorationi Dei*: Superſtitio, magia, divinatio, vana obſervantia, maleficium, blaſphemia, ſacrilegium, tentatio Dei.
*Definitio ſuperſtitionis*: Eſt vana, ſeu falſa Religio, indebitum cultum Deo exhibens, vel cultum Deo, & Sanctis debitum transferens ad alia, quæ neque Deus ſunt, neque connexionem habent cum ipſo in gratia, & ſanctitate.
*Definitio Magiæ*: Eſt ars falſa, à Dæmone inventa ad effectum faciendi effectus mirabiles, & extraordinarios opere Dæmonis.
*Definitio divinationis*: Eſt ſuperſtitioſa prædictio eventus futuri, quæ fieri nequit via ordinaria, & arte humana,
*Definitio vanæ obſervantiæ*: Eſt augurium boni, vel mali, ex conſideratione certarum rerum caſu occurrentium, & naturaliter incapacium præſagire.
*Definitio Pyromantiæ*: Eſt expreſſa Dæmonis invocatio per ignes, ut ea ſciantur, quæ natura duce ſciri non poſſunt.
*Definitio Maleficii*: Eſt ars falſa à Dæmone tradita ad finem nocendi aliis opere Dæmonis accurrentis ad nutum alicujus dicti, ſigni, vel facti.
*Definitio Blaſphemiæ*: Eſt dictum contumelioſum contra Dei, vel Sanctorum honorem, & cultum ipſis debitum.
*Diviſio Blaſphemiæ*: Hæreticalis, & ſimplex.
*Definitio Hæreticalis*: Eſt dictum contumelioſum contra Dei, vel Sanctorum honorem, quoad verba continens errorem in fide.
*Definitio ſimplicis*: Eſt dictum contumelioſum contra Dei, vel Sanctorum honorem, non continens errorem in fide.

*Diviſio modorum, quibus blaſphematur*: Per modum enunciationis, ut Deus eſt impotens; per modum imprecationis, ut Pereat Deus, per modum deteſtationis, ut Ad deſpectum Dei.

*Definitio Sacrilegii*: Eſt violatio rei ſacræ.

*Diviſio modorum, quibus committitur Sacrilegium in furto*: Primò, cùm furatur ſacrum de ſacro; ſecundò, cùm furatur ſacrum de non ſacro; tertiò, cùm furatur non ſacrum de ſacro.

*Definitio tentationis Dei*: Eſt actus contra Religionem, quo quis abſque juſta cauſa aliquid facit, vel dicit ad capiendum experimentum de divina perfectione, putà, juſtitia, ſapientia, omnipotentia.

*Definitio ſimoniæ*: Eſt venditio rei ſpiritualis, aut ſpirituali annexæ, pro temporali.

*Diviſio ſimoniæ*: Eſt mentalis, conventionalis, realis, ficta, & confidentialis.

*Definitio mentalis*: Eſt traditio temporalis pro ſpirituali ſine pacto explicito, ſed tantùm mente retento.

*Definitio conventionalis*: Eſt conventio partium, quæ paciſcuntur de temporali dando pro ſpirituali.

*Definitio realis*: Eſt traditio temporalis pro ſpirituali, juxta promiſſionem, & conventionem factam.

*Definitio fictæ*: Eſt ficta conventio dandi temporale pro ſpirituali cum intentione non adimplendi.

*Definitio confidentialis*: Eſt renunciatio, permutatio, aut reſignatio Beneficii ſine licentia legitimi Superioris, ſub confidentia rei temporalis acquirendæ.

*Diviſio materiæ, in qua committi poteſt ſimonia*: In ordine, in Beneficio, & in Profeſſione Religioſa.

*Diviſio pretii Simoniaci*: Munus à manu, munus

à lingua, munus ab obſequio.
*Definitio Virtutis Theologicæ* : Eſt virtus ſupernaturalis, quæ habet pro objecto motivo, & terminativo Deum.
*Diviſio Virtutis Theologicæ* : Fides, Spes, & Charitas.
*Definitio Fidei* : Eſt virtus Theologica inclinans ad firmiſſimè credendum aliquem articulum, quia Deus illum revelavit, & Eccleſia proponit.
*Diviſio eorum, quæ neceſſariò credenda ſunt* : Alia ſunt neceſſaria neceſſitate medii, alia neceſſaria neceſſitate præcepti.
*Definitio neceſſitatis medii*: Eſt neceſſitas abſoluta, & ſimplex, ita obligans ſub pœna mortis æternæ, ut nullam admittat excuſationem.
*Definitio neceſſitatis præcepti* : Eſt neceſſitas ſecundùm quid, quæ obligat quidem ſub pœna mortis æternæ, ſed admittit excuſationem ignorantiæ invincibilis.
*Diviſio eorum, quæ credenda ſunt neceſſariò neceſſitate medii*: Deus unus, & trinus, remunerator bonorum, & vindex malorum : Incarnatio, Paſſio, & Reſurrectio Chriſti Domini.
*Diviſio eorum, quæ credi debent ex neceſſitate præcepti*: Omnes Articuli, qui continentur in Symbolo Apoſtolorum, omnia Sacramenta, & quidquid Sancta Eccleſia proponit, ut credendum.
*Definitio Spei*: Eſt virtus Theologica inclinans ad Beatitudinem conſequendam auxiliante nos Gratia Dei per merita Chriſti, non verò noſtræ naturæ viribus.
*Definitio Charitatis* : Eſt virtus Theologica inclinans ad amandum Deum ſuper omnia propter ſuam infinitam bonitatem, & proximum propter Deum.
*Definitio hæreſis*: Eſt error intellectus cum pertinacia voluntatis circa aliquem articulum fidei

fidei à Deo revelatum, & ab Eccleſia propoſitum.

## INDEX CAP. II.

### *De Iuramento.*

*Definitio Iuramenti*: EST invocatio divini teſtimonii in confirmationem alicujus dicti, vel facti, vel promiſſionis.

*Diviſio Iuramenti*: In aſſertorium, promiſſorium, comminatorium, & execratorium.

*Definitio aſſertorii*: Eſt invocatio divini teſtimonii in confirmationem alicujus dicti, vel facti, præſentis, vel præteriti.

*Definitio promiſſorii*: Eſt invocatio divini teſtimonii in confirmationem alicujus rei faciendæ, ad quam quis ſe ſpontè obligat.

*Definitio comminatorii*: Eſt invocatio divini teſtimonii in confirmationem voluntatis, qua quis ſe obligat ad dandum alicui pœnam.

*Definitio execratorii*: Eſt invocatio Dei, vel Creaturarum, in quibus elucet juſtitia Dei, ut ab illis puniatur in caſu falſitatis illius, quod aſſerit de præſenti, vel præterito, aut promittit de futuro.

*Diviſio conditionum, quæ dicuntur Iuramenti comites*: Veritas, Judicium, & Juſtitia. Veritas eſt, qua quis prudenter putat eſſe veram rem, quam aſſerit, aut habet animum adimplendi id, quod jurat. Judicium eſt, quo quis jurat reverenter, cum advertentia, cum neceſſitate, in materia honeſta. Juſtitia eſt, cùm non offenditur irrationabiliter proximus juramento. Defectu primæ, vel tertiæ conditionis, juramentum regulariter eſt lethale; defectu ſecundæ, eſt veniale.

*Diviſio voti*: In ſimplex, & ſolemne; in reale, & perſonale; in abſolutum, conditionale, & pœnale.

*Definitio voti*: Eſt promiſſio facta Deo de meliori bono.

*Definitio ſimplicis*: Eſt promiſſio facta Deo de

meliori bono ſine publicis ſolemnitatibus.

*Definitio ſolemnis*: Eſt promiſſio facta Deo cum publicis ſolemnitatibus, quæ fiunt in Profeſſione Religioſa, vel in receptione Subdiaconatus.

*Definitio voti realis*: Eſt promiſſio facta Deo de aliqua re, quæ alia eſt à vovente.

*Definitio perſonalis*: Eſt promiſſio facta Deo de aliqua re, quæ afficit perſonam voventis, ut ſervare caſtitatem, jejunare, & ſimilia, quæ nequeunt per tertiam perſonam fieri.

*Definitio voti abſoluti*: Eſt promiſſio facta Deo ob amorem virtutis ſimpliciter.

*Definitio conditionalis*: Eſt promiſſio facta Deo ſub conditione, quòd concedatur aliquod bonum, putà dignitas; aut avertatur aliquod malum, putà infirmitas.

*Definitio pœnalis*: Eſt promiſſio facta Deo de re aliqua adimplenda in pœnam alicujus mali patrati.

*Diviſio circumſtantiarum, in quibus votum non obligat*: Interpretatio, ſeu Epicheja: cauſa rationabilis, irritatio, diſpenſatio, & commutatio.

*Definitio mendacii*: Eſt verbum prolatum cum intentione fallendi, & decipiendi audientem, qui exiſtimat verum, id quod dicitur.

*Diviſio mendacii*: In jocoſum, officioſum, & perniciosum.

*Definitio jocoſi*: Eſt verbum dictum cum intentione fallendi audientem ob motivum delectationis, & luſus.

*Definitio pernicioſi*: Eſt verbum dictum cum intentione fallendi audientem, & cum fine proximum damnificandi.

*Definitio officioſi*: Eſt locutio contra mentem cauſa utilitatis propriæ, vel alienæ.

INDEX

## INDEX CAP. III.

*Sabbata ſanctifices.*

*Definitio ſanctificationis Sabbati*: EST præbere certis diebus ab Eccleſia deſignatis exteriorem cultum Deo, abſtinendo ab operibus ſervilibus, & audiendo Miſſam.

## INDEX CAP. IV.

*Ne occidas.*

*Diviſio homicidii*: ALiud eſt voluntarium, aliud caſuale:

*Definitio voluntarii*: Eſt actio deliberata, & violenta, qua quis vel per ſe, vel per alium, homini vitam aufert.

*Definitio caſualis*: Eſt actio, quæ præter intentionem agentis homini vitam aufert.

*Definitio vulneris*: Eſt læſio partis ex diſruptione proveniens.

*Definitio occiſionis cum moderamine inculpatæ tutelæ*: Eſt actio occiſiva aggreſſoris ex neceſſitate juſtæ defenſionis, cum aliter quis non poteſt ſe defendere, quam occidendo.

*Definitio occiſionis ſine moderamine inculpatę tutelæ*: Eſt actio occiſiva aggreſſoris occaſione juſtæ defenſionis, quam aliter quis poterat obtinere, etiam non occidendo invaſorem.

*Diviſio modorum, quibus homicidium dicitur voluntarium*. Sunt ſex, factum, præceptum, conſilium, negatio auxilii debiti, patrocinium occiſoris, & cooperatio ad occiſionem; ſcilicet ſi quis opere ſuo exequatur homicidium. Si imperet, & mandet; ſi conſulat amicum, vel Principem, ut occidat; ſi debens, & potens impedire, non impedit: ſi patrocinetur, & foveat homicidas; ſi auxilio, & opere ſuo adjuvet alios ad occidendum.

*Diviſio belli*: Offenſivum, & defenſivum.

*Definitio belli offenſivi*: Eſt actio, qua publica authoritate armis, & aliis inſtrumentis martialibus vis alterius Provinciæ infertur.

*Definitio belli defenſivi*: Eſt actio, qua publica autho-

authoritate vis illata Regno, ſeu Provinciæ ab exteris, repellitur per poſſidentes.

*Definitio duelli* : Eſt pugna duorum, vel plurium cum periculo mortis, aut vulnerationis gravis, ex illicito fine, & ex condicto aſſumpta.

*Definitio ſcandali*: Eſt occaſio ruinæ ſpiritualis proximi.

*Diviſio ſcandali*: In ſcandalum activum, & paſſivum.

*Definitio ſcandali paſſivi* : Eſt occaſio ruinæ ſpiritualis, accepta ex opere alicujus licito, vel etiam illicito, ſed non habente ſufficientem connexionem cum dicta ſpirituali ruina.

*Definitio ſcandali activi* : Eſt actio dans proximo occaſionem ruinæ ſpiritualis.

*Diviſio ſcandali activi*: In ſcandalum per ſe intentum, & eſt actio directè intendens trahere homines ad peccandum: & per ſe non intentum, & eſt actio præter intentionem agentis trahens proximum ad peccandum.

## INDEX CAP. VI.

*Non mœchaberis.*

*Definitio delectationis moroſæ*: ESt voluntaria, & deliberata complacentia mentalis in re turpi ſine ordine ad actum.

*Definitio deſiderii inhoneſti* : Eſt actus voluntatis, quo quis determinatè cupit exequi actum turpem, & illicitum.

*Diviſio actuum contra caſtitatem* : Sunt ſeptem ſpecies, ſcilicet fornicatio, ſtuprum, adulterium, inceſtus, raptus, ſacrilegium, & peccatum contra naturam.

*Definitio fornicationis*: Eſt copula illicita liberi cum libera in vaſe naturali.

*Definitio concubinatus*: Eſt copula frequens, & illicita cum fœmina, quam quis retinet in ſua poteſtate, veluti ſi eſſet propria uxor.

*Definitio ſtupri* : Eſt defloratio puellæ virginis per fractionem clauſtri virginalis.

*Definitio adulterii* : Eſt copula illicita perſonæ con-

conjugatæ cum libera, vel conjugatæ cum conjugata, vel liberæ cum conjugata in vaſe naturali.

*Definitio inceſtus*: Eſt copula illicita inter perſonas conſanguineas, vel affines, in gradibus propinquitatis Matrimonium dirimentibus.

*Definitio raptus*: Eſt actio violenta, qua adducitur puella invita à domo parentum ad finem fornicandi, vel ducendi eam in uxorem.

*Definitio ſacrilegii*: Eſt peccatum luxuriæ conſummatum cum perſona Deo ſacrata, vel cum perſona libera, ſed in loco ſacro.

*Definitio peccati contra naturam*: Eſt actus libidinoſus extra vas, vel præter modum à natura inſtitutum ad generandum.

*Diviſio peccati contra naturam*: In mollitiem, inordinatum concubitum, ſodomiam, & beſtialitatem.

*Definitio mollitiei*: Eſt inordinata, & voluntaria ſeminis effuſio extra omne vas.

*Definitio inordinati concubitus*: Eſt modus extraordinarius habendi copulam impeditivus generationis, vel effuſionis ſeminis extra vas.

*Definitio ſodomiæ*: Eſt actus libidinoſus conſummatus inter maſculos in vaſe non naturali; minùs propriè etiam cum fœmina in vaſe non naturali.

*Definitio beſtialitatis*: Eſt coitus perſonæ humanæ cum beſtiis.

## INDEX CAP. VII.

### *De furto.*

*Definitio furti.* EST ablatio injuſta rei alienæ invito domino, occulta tamen, & ſine violentia.

*Definitio rapinæ*: Eſt injuſta ablatio rei alienæ invito domino, palam, & cum violentia.

*Definitio compenſationis*: Eſt occulta ablatio pecuniæ, vel rei pretio æſtimabilis, à ſuo debitore, ad effectum reparandi damnum injuſtum, quod quis ab eo paſſus eſt.

*Diviſio conditionum, quæ requiruntur ad licitam compenſationem*: Sunt tres: certitudo juſti crediti: æqualitas rei ablatæ cum damno, quod quis paſſus eſt: & graviſſima difficultas obtinendi ſatisfactionem à ſuo debitore.

*Definitio reſtitutionis*: Eſt actus juſtitiæ commutativæ, quo alicui redditur, quod ab eo injuſtè ablatum, vel ſurreptum eſt, vel quo compenſatur damnum injuſtè illatum.

*Diviſio radicis reſtitutionis*: Radices reſtitutionis ſunt tres: Res accepta: Injuſta actio, ſeu acceptio: Damnum illatum.

*Diviſio fructuum*: Alii ſunt naturales, ut partus pecorum: Alii induſtriales, ut fructus ex ludo, & mercatura: Alii mixti ex induſtria, & natura, ut fructus vinearum.

*Diviſio poſſeſſoris rei alienæ*: Alius eſt poſſeſſor bonæ fidei, qui retinet rem alienam credens eſſe ſuam: Alius malæ fidei, qui retinet rem alienam ſciens non eſſe ſuam.

*Definitio uſuræ*: Eſt lucrum proveniens ex mutuo ratione mutui.

*Diviſio cauſarum, quæ excuſant dantem mutuo ab uſura, ſi accipiat aliquid ultra ſortem*: Sunt duo, lucrum ceſſans, & damnum emergens.

*Definitio lucri ceſſantis*: Eſt emolumentum, quod quis ceſſat percipere præcisè ratione mutui.

*Definitio damni emergentis*: Eſt detrimentum, quod quis patitur in bonis ſuis præcisè ratione mutui.

*Diviſio titulorum, ſeu conditionum, quæ requiruntur, ut licitum ſit mutuanti aliquid ſumere ultra ſortem*: Conditiones ſunt quatuor: Primò, ut lucrum ceſſet, vel damnum emergat præcisè ex mutuo, non aliunde, ex negligentia domini, vel alia cauſa. Secundò, quòd lucrum ſit verum, & reale, non imaginarium, & ſpeculativum. Tertiò, ut non ſumatur tantùm, quantum lucrum ſperatum valeret, ſed detrahatur aliquod ratione expenſarum,

diſcri-

diſcriminum, & laborum, quæ quis ſubire deberet in comparatione lucri. Quartò, ut mutuans faciat pactum expreſſum de quantitate pretii recipiendi pro lucro ceſſante, & damno emergente.

*Definitio contractus*: Eſt conventio inter duos, vel plures, ultrò citròque obligans, vel ſaltem obligans alterutram partem.

*Diviſio ſpecierum contractus*: Alii ſunt nominati, & ſunt quinque: mutuum, commodatum, locatum, emptio, venditio. Alii innominati, & ſunt quatuor: do, ut des: do, ut facias: facio, ut des: facio, ut facias.

*Definitio mutui*: Eſt traditio pecuniæ, vel alterius rei ad tempus reſtituendæ, vel in ſe, vel in æquivalenti cum translatione dominii.

*Definitio commodati*: Eſt traditio alicujus rei certo tempore reſtituendæ, cum translatione uſus, non autem dominii.

*Definitio locationis*: Eſt traditio alicujus rei certo tempore reſtituendæ, cum translatione uſus, non autem dominii, adhibito pretio convenienti.

*Definitio depoſiti*: Eſt contractus, quo aliquid cuſtodiendum traditur, adhibito, vel non adhibito pretio pro cuſtodia, ſine translatione uſus, atque dominii.

*Diviſio culpæ, ratione cujus habens res alterius, vel commodatam, vel locatam, vel depoſitam, quæ perit, tenetur dominum compenſare*: Alia eſt legalis, ſeu civilis, & eſt defectus cuſtodiæ etiam ſine peccato: alia eſt Theologica, & eſt defectus cuſtodiæ cum peccato. Utraque dividitur in latam, & levem. Lata eſt defectus cuſtodiæ, quam ſolent adhibere homines prudentes in cuſtodiendis rebus propriis, vel alienis, illorum curæ commiſſis. Levis eſt defectus cuſtodiæ, quam ſolent adhibere homines cautiſſimi in cuſtodiendis rebus propriis, vel alienis, ipſorum curæ commiſſis: qui ideò

dicuntur abundare in cautela.
*Diviſio diligentiæ in cuſtodiendis rebus* : Triplex eſt, maxima, media, & infima.
*Definitio diligentiarum* : Maxima, eſt cura, quam ſolent adhibere homines cautiſſimi in cuſtodiendis rebus; media, quam ſolent adhibere homines prudentes: minima, quam ſolent adhibere homines vulgares, ac ignavi.
*Definitio contractus Societatis*: Eſt conventio inter duos, vel plures ponentes certam quantitatem nummorum, quæ habet nomen ſortis principalis, in negotio aliquo, cum obligatione dividendi fructus, & damna cum proportione ad ſortes.
*Definitio contractus trium contractuum* : Eſt contractus Societatis cum aſſecutione capitalis, & cum aſſecuratione fructuum.
*Definitio contractus mohatræ* : Eſt contractus venditionis ad pretium ſummum pecuniæ creditæ, cum pacto retrovenditionis ad pretium infimum pecuniæ numeratæ.
*Definitio Cambii* : Eſt negotiatio conſiſtens in commutatione, & tranſportatione numiſmatum de uno in alium locum.
*Definitio Cenſus* : Eſt contractus venditionis, quo traditur pecunia, & emitur jus ad percipiendum annuum fructuum ſuper rem aliquam fructiferam ſecuritati pecuniæ ſubjectam, ſervatis conditionibus à Summis Pontificibus appoſitis.
*Definitio Monopolii*: Eſt mercatorum conventio, ut nemo illorum vendat rem infrà tale pretium. Impropriè etiam eſt conventio emptorum, ne rem ſupra tale pretium emant.
*Definitio præſcriptionis, ſeu uſucapionis* : Eſt adeptio dominii per continuationem poſſeſſionis toto tempore à lege definito.
*Diviſio conditionum præſcriptionis legitimæ*: Eſt poſſeſſio continuata per totum tempus à lege præſcriptum; Bona fides poſſidentis, Bonus titulus.

titulus cum juſta actione transferente dominium; Et res poſſeſſa non prohibita à legibus præſcribi.

*Definitio emptionis*: Eſt contractus, quo emens rem pretium ſolvit pro merce.

*Definitio venditionis*: Eſt contractus, quo vendens tradit merces pro pretio.

*Diviſio fraudum, quæ reddunt illicitam venditionem*: Alteratio mercis, & alteratio pretii.

*Definitio pretii*: Eſt juſtus valor mercis in eo loco, in quo venditur.

*Diviſio pretii*: Aliud eſt legitimum, ſeu legale, aliud naturale.

*Definitio pretii legalis*: Eſt valor mercis taxatus ab habente publicam authoritatem taxandi.

*Definitio pretii naturalis*. Eſt valor mercis taxatus juxta communem hominum opinionem; & hoc dividitur in ſupremum, medium, & infimum.

*Definitio negotiationis*: Eſt emptio alicujus rei, ut eadem invariata, & immutata, vel revendatur, vel permutetur cum lucro negotiantis.

*Definitio eleemoſynæ*; Eſt opus ex miſericordia proveniens, quo indigentiæ alicujus ſubvenitur.

*Diviſio neceſſitatis*; Alia eſt extrema, alia gravis, alia communis. Extrema eſt illa, ex qua imminet periculum vitæ, vel gravis, & diuturni morbi. Gravis eſt illa, ex qua imminet periculum gravis mali. Communis eſt illa, quæ ordinariè reperitur in pauperibus trivialibus quæſtuantibus.

*Diviſio boni ſuperflui*: Aliud eſt ſuperfluum ſtatui, aliud eſt ſuperfluum naturæ. Superfluum naturæ eſt id, quod ſupereſt demptis expenſis neceſſariis ad vitam propriam & propriæ familiæ ſuſtentandam. Superfluum ſtatui eſt id, quod ſupereſt demptis neceſſariis expenſis pro decentia ſervitutis, & ornamentorum, juxta conditionem cujuſcumque.

*Divi-*

*Diviſio eleemoſynæ ſufficientis.* Alia eſt ſufficiens ex parte recipientis, & eſt illa quæ aufert à recipiente omnem præſentem neceſſitatem, & anguſtiam: alia eſt ſufficiens ex parte dantis, & eſt qua dans parum habens, tantum donat, quantum patitur ejus præſens conditio.

*Definitio correctionis fraternæ.* Eſt admonitio ex virtute charitatis procedens, qua quis conatur proximum revocare à peccato, in quod lapſus eſt.

## INDEX CAP. VIII.

### *De non dicendo falſum teſtimonium.*

*Definitio detractionis, & contumeliæ.* DEtractio eſt injuſta ablatio famæ alterius abſentis, apponendo ei crimen falſum, vel occultum: Contumelia eſt injuncta ablatio famæ alterius præſentis.

*Definitio murmurationis*: Eſt confabulatio de factis publicis, quæ poſſent in bonam partem ſumi, vertendo ea in malam partem, & exaggerando rem ultra meritum cauſæ.

*Carmina explicantia octo modos detrahendi, quatuor circa bonum, & quatuor circa malum.*

Imponens, augens, manifeſtans, in mala vertens:
Qui negat, aut minuit, tacuit, laudatque remiſsè.

*Definitio judicii temerarii*: Eſt aſſenſus firmus ſine ulla hæſitatione de culpa proximi, fundatus in conjecturis levibus, & frivolis.

*Definitio ſuſpicionis*: Eſt opinio mali, orta ex levibus indiciis, ſine aſſenſu firmo, ſed cum formidine oppoſiti.

*Definitio deriſionis*: Eſt dehonoratio proximi per verba, vel geſtus, cum intentione confundendi.

## INDEX CAP. IX.

### *De peccatis capitalibus.*

*Definitio peccati capitalis.* ESt habitus malus in anima poſitus, ex quo tamquam à fine

ſine intrinſeco plura vitia frequenter oriuntur.

*Diviſio vitiorum Capitalium*: Sunt ſeptem, Superbia, Avaritia, Luxuria, Ira, Gula, Invidia, & Accedia.

*Definitio ſuperbiæ*: Eſt appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, ratione cujus quis vult ſuper alios ire, & extolli.

*Diviſio filiarum ſuperbiæ*: Vanagloria, præſumptio, ambitio. Vanagloria eſt inanis cupiditas, exiſtimationis, ex manifeſtatione propriæ excellentiæ, ſive veræ, ſive fictæ. Præſumptio eſt cupiditas aggrediendi aliquid magnum & arduum ſupra proprias vires. Ambitio eſt inordinata cupiditas dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris.

*Definitio avaritiæ*: Eſt appetitus inordinatus divitiarum. Filiæ avaritiæ ſunt ſex. Obduratio cordis in egentes: Inquietudo cordis cum timore non acquirendi, vel dimittendi divitias; Violentia in rapiendo, vel retinendo aliena: Fallacia, ſive dolus in verbis: Fraus, ſive dolus in facto: Proditio contra fidem datam proximo, cum detrimento facultatum illius.

*Definitio luxuriæ*; Eſt inordinatus appetitus venereorum.

*Diviſio filiarum luxuriæ*: Cæcitas mentis in rebus ſalutis. Præcipitatio, quæ ſine conſilio operatur: Inconſideratio, ſine rubore exequens. indecentia: Inconſtantia in bonis propoſitis: Amor ſui: Odium Dei prohibentis & vindicantis illicita venerea: Affectus præſentis ſæculi, & horror futuri.

*Definitio iræ*: Eſt appetitus inordinatus vindictæ.

*Diviſio filiarum iræ*: Sunt ſeptem, indignatio, tumor mentis, clamor, blaſphemia, contumelia, opprobrium, rixæ. Tumor mentis conſiſtit in hoc, quod quis moroſè excogitat diverſas vias vindictæ, quibus cogitationibus, animus tumeſcit.

De-

*Definitio gulæ*: Eſt inordinatus appetitus cibi, vel potus.

*Diviſio filiarum gulæ*: Mentis hebetudo, inepta lætitia, multiloquium, ſcurrilitas, & immunditia.

*Definitio invidiæ*: Eſt triſtitia de alterius bono, prout eſt diminutivum propriæ excellentiæ.

*Diviſio filiarum invidiæ*: Sunt quinque, odium, ſuſurratio, detractio, gaudium in adverſis proximi, & triſtitia in proſperis.

*Definitio acediæ*: Eſt triſtitia de bono ſpirituali, ut ad ipſum hominem ſpectat.

*Diviſio filiarum acediæ*: Deſperatio ſalutis; puſillanimitas, qua quis non audet aggredi perfectionis viam: torpor in non adimplendis præceptis: malitia, qua quis odit ſpiritualia: rancor, quo ſunt ei faſtidio ſpiritualia, & homines ſpirituales: evagatio mentis in orando.

## INDEX PRÆLIMINARIUM TERTIÆ PARTIS.

### *De præceptis.*

*Definitio præcepti Eccleſiaſtici.* EST motus Superioris Eccleſiaſtici imponentis aliquid fieri, vel omitti, ex debito, ſeu neceſſitate ſalutis.

## INDEX CAP. I.

### *De Jejunio.*

*DIviſio jejunii*: Aliud eſt naturale, aliud Eccleſiaſticum.

*Definitio jejunii naturalis*: Eſt abſtinentia totalis à qualibet re ſumpta per modum cibi, vel potus.

*Definitio jejunii Eccleſiaſtici*: Eſt unica comeſtio ciborum non prohibitorum circa meridiem, cui addi poteſt ſerotina cœnula, ſeu collatio more Eccleſiaſtico.

*Definitio ebrietatis*: Eſt inordinatus uſus vini; ratione cujus quis voluntariè ſe privat uſu rationis.

## INDEX CAP. II.

*De decimis.*

*Definitio decimæ:* EST aliqua quantitas bonorum temporalium debita Eccleſiæ miniſtris in ipſorum ſubſidium, & ſuſtentationem.

## INDEX CAP. III.

*De Sacramentis.*

*Definitio Sacramenti:* EST ſignum ſacrum gratiam cauſans; ſeu melius, eſt ſignum ſenſibile ſpiritualis ſanctificationis animæ ad cultum veri Dei à Chriſto Domino inſtitutum.

*Definitio intentionis*: Eſt motio voluntatis in finem, ſeu eſt actus liberæ voluntatis, quo illa ſe determinat ad aliquod faciendum, vel omittendum.

*Diviſio intentionis*: Triplex eſt, actualis, virtualis, & habitualis.

*Definitio actualis*: Eſt actus liber voluntatis, quo ſe determinat ad aliquod faciendum, vel omittendum, actualiter perſeverans, & concomitans actionem, vel omiſſionem.

*Definitio virtualis*: Eſt actus liber voluntatis, quo ſe determinat ad aliquod faciendum, vel omittendum, durans, & perſeverans in opere incœpto virtute actualis præcedentis non retractatæ.

*Definitio habitualis*: Eſt conſuetudo operandi.

*Definitio characteris*: Eſt qualitas ſpiritualis indelebilis, divinitùs animæ infuſa, per quam homo redditur idoneus ad recipiendum, ſive adminiſtrandum Sacramentum, & ad exercendum alia ad cultum Dei ſpectantia.

## INDEX CAP. IV.

*De Baptiſmo.*

*Definitio Baptiſmi:* EST Sacramentum conſiſtens in exteriori ablutione corporis per aquam naturalem cum certa verborum forma à Chriſto Domino inſtitutum.

Divi-

*Diviſio Baptiſmi*: In Baptiſmum fluminis, flaminis, & ſanguinis.

*Definitio Baptiſmi flaminis*: Eſt deſiderium vehemens recipiendi Baptiſmum cum contritione de peccatis in caſu, in quo deeſt commoditas illud recipiendi in re.

*Definitio Baptiſmi ſanguis*: Eſt martyrium, ſeu mors in odium fidei Domini Noſtri Jeſu Chriſti tolerata.

*Carmina complectentia, ea quæ obſervare debet Baptizans*:

> Nil formæ demas, nil ponas, nil variabis.
> Traſmutare cave, corrumpere verba, morari.

Ly morari ſignificat, quòd ſine mora debent ſimul poni ablutio, & pronunciatio verborum formæ.

*Diviſio Miniſtri*: In miniſtrum ſolemnitatis, & eſt Sacerdos habens animarum curam: & miniſtrum neceſſitatis, & eſt quilibet homo cujuſcumque ſexus, & conditionis, habens intentionem faciendi id, quod intendit Eccleſia.

*Definitio cognationis ſpiritualis*: Eſt vinculum canonicum, quod oritur ratione Baptiſmi, ſeu regenerationis ſpiritualis, ex quo inter ſic alligatos nequit contrahi matrimonium, niſi poſita diſpenſatione.

## INDEX CAP. V.

### *De Confirmatione.*

*Definitio Confirmationis.* EST Sacramentum novæ Legis, quo homo baptizatus & viator inungitur per ſacrum Chriſma in fronte manu Epiſcopi ſub præſcripta verborum forma, ut confirmetur in fide, & ſine quo licitè Sacramentum Ordinis ſuſcipi nequit.

## INDEX CAP. VI.

### *De Euchariſtia.*

*Definitio Euchariſtiæ*: EST Sacramentum, in quo ſub ſpeciebus panis & vini conſecratis, Corpus, Sanguis, Anima Chriſti, & ejus

Divi-

Divinitas continentur ob nutrimentum, conſervationem, & propagationem vitæ ſpiritualis in Baptiſmo receptæ.

*Definitio Miſſæ*: Eſt Sacrificium conſiſtens in conſecratione panis & vini; & eſt actus latriæ, qui fit in recognitionem ſupremi dominii Dei, & ſignum noſtræ ſervitutis.

*Definitio Sacrificii*: Eſt actus latriæ, quo aliquid offertur & conſumitur in proteſtationem ſupremi dominii Dei, & ſignum noſtræ ſervitutis.

*Diviſio valoris Sacrificii Miſſæ*: Eſt impetratorius, propitiatorius, & ſatisfactorius.

*Definitio valoris propitiatorii*: Eſt dignitas ſupernaturalis Sacrificii Deo acceptabilis, mediante qua confert Deus offerenti ſaltem de conſequenti gratiam ſanctificantem, & auxilia ad ſe conferendum, & amandum ipſum amicabiliter; niſi ponatur obex.

*Definitio impetratorii*: Eſt dignitas ſupernaturalis Sacrificii Deo acceptabilis, mediante qua Deus ſuccurrit neceſſitatibus temporalibus, pro quibus à Sacrificante oratur.

*Definitio ſatisfactorii*: Eſt dignitas ſupernaturalis Sacrificii Deo acceptabilis, mediante qua deletur pœna debita peccatis antecedenter commiſſis, & deletis quoad reatum culpæ, non quoad reatum pœnæ.

## INDEX CAP. VII.

### *De Extrema Unctione.*

*Definitio Extremæ Unctionis*: Eſt Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum ad conferendam ſalutem animæ, vel etiam corporis ægroto periclitanti, per unctionem Olei benedicti, & orationem Sacerdotis.

## INDEX CAP. VIII.

### *De Ordine.*

*Definitio Ordinis*: Eſt Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum, in quo traditur ſpiritualis poteſtas ad Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium

cium perficiendum, vel immediatè, vel mediatè, plùs, minùſve, juxta cujuſvis Ordinis gradum, & Officium.

*Definitio Officii Divini*: Eſt laus Dei per Eccleſiæ inſtitutionum determinata, & diviſa in ſeptem Horas Canonicas, & humana voce expreſſa.

*Carmina explicantia ſignificationem ſeptem principalium myſteriorum Paſſionis Chriſti, à ſeptem Horis Canonicis repræſentatorum.*

Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat.
Prima replet ſputis, dat cauſam Tertia mortis.
Sexta Cruci nectit, latus ejus Nona bipertit.
Veſpera deponit, tumulo Completa reponit.

## INDEX CAP. IX.

### *De Matrimonio.*

*Definitio ſponſalium.* Eſt futuri matrimonii mutuæ promiſſio, ſigno externo expreſſa.

*Definitio matrimonii*: Eſt contractus legitimus & indiſſolubilis inter marem, & fœminam, per quem mutua corporum poteſtas traditur & acceptatur reciprocè, ac gratia ſanctificans confertur.

*Definitio divortii*: Eſt viri ab uxore, & uxoris à viro legitima ſeparatio.

*Definitio impedimenti matrimonii*: Eſt indiſpoſitio contrahentium, reddens matrimonium vel illicitum, vel invalidum.

*Diviſio impedimenti*: Aliud eſt impediens, aliud dirimens.

*Definitio impedimenti*: Eſt indiſpoſitio contrahentium, reddens matrimonium illicitum, non tamen invalidum.

*Definitio dirimentis*: Eſt indiſpoſitio contrahentium, reddens matrimonium & illicitum, & invalidum.

*Diviſio impedimentorum impedientium*: Votum ſimplex caſtitatis, vel non nubendi, vel Religionis; interdictum, ſponſalia, catechiſmus, & crimen.

*Diviſio criminis impedientis*: Uxoricidium injuſtum, presbytericidium, inceſtus, raptus alienæ ſponſæ, cognatio ſpiritualis cum ſua uxore malo animo ſuſcepta, ducere ſcienter Monialem.

*Diviſio impedimentorum dirimentium*. Continetur in his tribus carminibus, quibus addi debent duo alia impedimenta de jure novo inducta à Tridentino, ſcilicet abſentia Parochi & teſtium, & raptus. De jure antiquo ſunt hæc duodecim.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas:
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis.

*Definitio ſtipitis in arbore genetliaca, ſeu genealogica*: Eſt perſona illa, à qua omnes, de quarum conjunctione quæritur, per ſanguinem deſcendunt, & originem ducunt.

*Definitio lineæ*: Eſt ordinata ſeries perſonarum conſanguinearum deducta à ſtipite, ſecundùm quam magis propinqua capiti & ſtipiti præponitur, & ſucceſſivè alii eo ordine, quo diſtant, poſtponuntur.

*Diviſio lineæ*: Alia eſt recta, alia collateralis.

*Definitio lineæ rectæ*: Eſt ordinata ſeries perſonarum deſcendentium à ſtipite, vel immediatè, vel mediatè, itaut tamen una ſit ab alia genita.

*Definitio collateralis*: Eſt ordinata ſeries perſonarum deſcendentium à ſtipite, ſive immediatè, ſive mediatè; ipſæ autem perſonæ à ſe invicem per generationem non deſcendunt.

*Definitio gradus*: Eſt talis diſtantia perſonarum ſanguine junctarum, qua cognoſcitur, quanta ſit proximitas, vel diſtantia inter perſonas,

ſonas,

ſonas, quæ in linea includuntur.

*Definitio affinitatis*: Eſt conjunctio plurium inter ſe, orta ex copula carnali, ſive licita, ſive illicita, perfecta tamen, ſeu cum ſeminatione viri in vaſe naturali fœminæ.

*Definitio adoptionis*. Eſt voluntaria & gratuita aſſumptio perſonæ extraneæ ad hæreditatem, ac ſi eſſet filius naturalis.

## INDEX CAP. X.

### *De Cenſuris.*

*Definitio Cenſurarum.* EST pœna ſpiritualis, & medicinalis, per Eccleſiaſticam poteſtatem impoſita, privans hominem baptizatum uſu aliquorum bonorum ſpiritualium.

*Diviſio cenſuræ*: Eſt triplex, ſcilicet excommunicatio, ſuſpenſio, interdictum.

## INDEX CAP. XI.

### *De Cenſuris in particulari.*

*Definitio excommunicationis.* EST cenſura Eccleſiaſtica, qua baptizatus à communione Eccleſiæ quoad fructum & ejus ſuffragia & à qualibet licita fidelium communione excluditur:

*Diviſio excommunicationis.* In majorem, & minorem; à jure, & ab homine; comminatoriam, & ipſo facto incurrendam.

*Definitio excommunicationis minoris*: Eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua batizatus privatur paſſiva Sacramentorum participatione, & paſſiva electione ad Beneficia.

*Definitio excommunicationis majoris*: Eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua baptizatus ſeparatur à communione fidelium, & à paſſiva & activa Sacramentorum participatione, & Eccleſiaſtica ſepultura.

*Carmen complectens ea, in quibus nequit fidelis communicare cum excommunicato vitando, & non tolerato*:

Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

*Car-*

*Carmen complectens caſus, in quibus poteſt quis communicare cum excommunicato vitando, & non tolerato.*

Utile, lex, humile, res ignorata, neceſſe.

*Definitio excommunicati vitandi*: Publicus Clerici percuſſor, & reus per publicam Judicis Eccleſiaſtici ſententiam denunciatus excommunicatus.

*Definitio excommunicati tolerati*: Reus criminis, cui annexa eſt excommunicatio, à nullo Judice declaratus talis.

*Definitio ſuſpenſionis*: Eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua perſonæ Eccleſiaſticæ prohibetur exercitium ſui Officii, vel Beneficii Eccleſiaſtici, in totum, vel in partem; ad tempus, vel in perpetuum; à lege, vel ab homine.

*Diviſio ſuſpenſionis*: Eſt à jure, & ab homine; ab Officio, vel à Beneficio; ad tempus, vel in perpetuum.

*Definitio ſuſpenſionis à jure*: Eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua perſonæ Eccleſiaſticæ prohibetur à Jure exercitium ſui Officii, vel Beneficii, in totum vel in partem, ad tempus, vel in perpetuum. Muta ly *à jure* in *ab homine*, & erit definitio ſuſpenſionis ab homine.

*Definitio ſuſpenſionis ab officio*: Eſt cenſura, qua perſonæ Eccleſiaſticæ prohibetur exercitium ſui Officii, ſeu Ordinis, in quo eſt conſtitutus; à Beneficio eſt, qua prohibetur, ne percipiat fructus.

*Definitio depoſitionis*: Eſt perpetua privatio clericalis muneris per canonicam ſententiam, cum debita ſolemnitate prolatam.

*Definitio degradationis*: Eſt perpetua privatio executionis legitimæ Officiorum, & Beneficiorum Eccleſiaſticorum ſimpliciter, & ex toto, abſque ſpe reſtitutionis, & cum privatione fori & Canonis.

*Definitio interdicti*: Eſt cenſura Eccleſiaſtica prohibens uſum divinorum, ut quidam uſus eſt.

Di-

*Diviſio interdicti*: In locale, & perſonale; generale, & ſpeciale.

*Definitio localis*: Eſt cenſura, qua prohibetur uſus divinorum in aliquo loco: Perſonale, qua uſus divinorum prohibetur certæ perſonæ: Generale, qua toti Regno, vel Provinciæ: Speciale, qua determinato territorio, prohibetur uſus divinorum, ut uſus eſt.

## INDEX CAP. XIII.

### *De Irregularitate.*

*Definitio irregularitatis*: EſT impedimentum inductum à Jure Canonico, quo quis directè impeditur etiã poſt pœnitentiã ab exercitio Ordinis, in quo eſt, & à receptione ſuperioris.

*Diviſio Irregularitatis*: Alia eſt ex delicto, alia ex defectu animæ, vel corporis, vel natalium. Alia eſt totalis, quæ inhabilitas ad omnem Ordinem, alia partialis, quæ ad ſuperiores tantùm, non verò ad inferiores inhabilitat.

*Diviſio Irregularitatis ex delicto*: Prima ex infamia, per Jus civile, aut canonicum, aut cõmunẽ hominum exiſtimationem inducta. Secunda ex publica pœnitentia. Tertia ex reiteratione Sacramenti Baptiſmi. Quarta ex Ordine malè ſuſcepto, vel miniſtrato. Quinta ex crimine enormi, quod in Jure punitur depoſitione. Sexta ex defectu lenitatis, ratione cujus quis occidit, vel mutilat, vel deformat hominem.

*Diviſio Irregularitatis ex defectu*; Prima, ex defectu animæ, quæ uſum rationis expeditum non habet; ſecunda, ex defectu corporis notabiliter deformis propter abundantiam, vel carentiam, vel deformationem alicujus partis patentis, tertia, ex defectu natalium, quia quis ex legitimo matrimonio natus non eſt, vel eſt natus ſervus legalis; quarta, ex defectu Sacramenti Matrimonii non repræſentantis perfectam unionem Chriſti cum Eccleſia; quinta, ex defectu ætatis, quia quis non pervenit ad ætatem requiſitam à Jure pro Ordinibus validè ſuſcipiendis,

# INDEX PROPOSITIONUM DAMNATARUM.

Centum quadraginta tres propſitiones uſque ad annum præſentem damnatæ ſunt à S. Sede Apoſtolica:

*Quarum quadraginta quinque damnatæ fuerunt ab Alexandro VII.*
*Aliæ ſexaginta quinque ab Innocentio XI.*
*Reliquæ Triginta tres ab Alexandro VIII. fel. record.*

## Propoſitiones damnatæ AB ALEXANDRO VII. *fel. record.*

1 HOMO nullo umquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis, ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2 Vir equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3 Sententia aſſerens Bullam Cœnæ ſolùm prohibere abſolutionem hæreſis, & aliorum criminum, quando publica ſunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus ſermo eſt, anno 1629. 18. Julii in Conciſtorio Sacræ Congregationis Eminentiſſimorum Cardinalium viſa, & tolerata eſt.

4 Prælati Regulares poſſunt in foro conſcientiæ abſolvere quoſcumque ſæculares ab hæreſi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa.

5 Quamvis evidenter tibi conſtet eſſe Petrum

hæreticum, non reperis denunciare, ſi probare non poſſis.

6 Confeſſarius qui in Sacramentali Confeſſione tribuit Pœnitenti chartam poſt legendam, in qua ad Venerem incitat, non cenſetur ſollicitaſſe in confeſſione, ac proinde non eſt denunciandus.

7 Modus evadendi obligationem denunciandæ ſollicitationis eſt: Si ſollicitatus confiteatur cum ſollicitante, hic poteſt ipſum abſolvere abſque onere denunciandi.

8 Duplicatum ſtipendium poteſt Sacerdos pro eadem Miſſa licitè accipere, applicando petenti partem etiam ſpecialiſſimam fructus ipſimet Celebranti correſpondentem; idque poſt Decretum Urbani VIII.

9 Poſt Decretum Urbani poteſt Sacerdos, cui Miſſæ celebrandæ traduntur, per alium ſatisfacere, collato illi minori ſtipendio, alia parte ſtipendii ſibi retenta.

10 Non eſt contra juſtitiam pro pluribus Sacrificiis ſtipendium accipere, & Sacrificium unum offerre, neque etiam eſt contra fidelitatem, etiamſi promittam, promiſſione etiam juramento firmata, danti ſtipendium, quòd pro nullo alio offeram.

11 Peccata in Confeſſione omiſſa, ſeu oblita ob inſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti Cõfeſſione exprimere.

12 Mendicantes poſſunt abſolvere à caſibus Epiſcopis reſervatis, non obtenta ad id Epiſcoporum facultate.

13 Satisfacit præcepto annuæ Confeſſionis, qui confitetur Regulari Epiſcopo præſentato, ſed ab eo injuſtè reprobato.

14 Qui facit Confeſſionem voluntariè nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.

15 Pœnitens propria auctoritate ſubſtituere ſibi alium poteſt, qui loco ipſius pœnitentiam adimpleat.

16 Qui

16 Qui Beneficium Curatum habent, poſſunt ſibi eligere in Confeſſarium ſimplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17 Eſt licitum Religioſo, vel Clerico, calumniatorem gravia crimina de ſe vel de ſua Religione ſpargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit, uti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus, vel ipſi Religioſo, vel ejus Religioni publicè, & coram graviſſimis viris prædicta impingere, niſi occidatur.

18 Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum evitare.

19 Non peccat Maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam.

20 Reſtitutio à Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Judicis, eò quòd ſit pœna.

21 Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud Beneficium Eccleſiaſticum, ſi ſtudio litterarum vacet, ſatisfacit ſuæ obligationi, ſi Officium per alium recitet.

22 Non eſt contra juſtitiam Beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, quia collator conferens illa Beneficia Eccleſiaſtica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23 Frangens jejunium Eccleſiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, & inobedientia hoc faciat, putà, quia non vult ſe ſubjicere.

24 Mollities, ſodomia, & beſtialitas ſunt peccata ejuſdem ſpeciei infimæ; adeòque ſufficit dicere in Confeſſione ſe procuraſſe pollutionem.

25 Qui habuit copulam cum ſoluta, ſatisfacit Confeſſionis præcepto, dicens: Commiſi cum

ſoluta grave peccatum contra caſtitatem ; non explicando copulam .

26 Quando litigantes habent pro ſe opiniones æquè probabiles, poteſt Judex pecuniam accipere pro ferenda ſententia in favorem unius præ alio.

27 Si liber ſit alicujus junioris , & moderni , debet opinio cenſeri probabilis , dum non conſtet rejectam eſſe à Sede Apoſtolica tamquam improbabilem.

28 Populus non peccat , etiamſi abſque ulla cauſa non recipiat legem à Principe promulgatam.

29 In die jejunii , qui ſæpiùs modicum quid comedit, etſi notabilem quantitatem in fine comederit , non frangit jejunium.

30 Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione jejunii, nec debent ſe certificare, an labor ſit compatilibis cum jejunio.

31 Excuſantur abſolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque ter agant, etiamſi iter neceſſarium non ſit, etiamſi iter unius diei conficiant.

32 Non eſt evidens , quòd conſuetudo non
33 comedendi ova , & lacticinia in Quadrageſima obliget.

Reſtitutio fructuum ob omiſſionem Horarum ſuppleri poteſt per quæſcumque eleemoſynas , quas anteà Beneficiarius de fructibus ſui Beneficii fecerit.

34 In die Palmarum recitans Officium Paſchale ſatisfacit præcepto.

35 Unico Officio poteſt quis ſatisfacere duplici præcepto pro die præſenti , & craſtino.

36 Regulares poſſunt in foro conſcientiæ uti privilegiis ſuis , quæ ſunt expreſsè revocata per Concilium Tridentinum.

37 Indulgentiæ conceſſæ Regularibus, & revocatæ à Paulo V. hodie ſunt revalidatæ.

38 Man-

38 Mandatum Tridentini factum Sacerdoti ſacrificanti ex neceſſitate cum peccato mortali, confitendi quamprimùm, eſt conſilium, non præceptum.

39 Illa particula quam primùm intelligitur, cùm Sacerdos ſuo tempore confitebitur.

40 Eſt probabilis opinio, quæ dicit eſſe tantùm veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.

41 Non eſt obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, ſi hæc nimis utilis eſſet ad oblectamentum concubinarii, vulgò *regalo*; dum deficiente illo, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficilè inveniretur.

42 Licitum eſt mutuanti, aliquid ultrà ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.

43 Annuum legatum pro Anima relictum non durat plus quàm per decem annos.

44 Quoad forum conſcientiæ, reo correcto, ejuſque contumacia ceſſante, ceſſant cenſuræ.

45 Libri prohibiti donec expurgentur, poſſunt retineri, uſque dum adhibita diligentia corrigantur.

*Sequuntur aliæ ſexaginta quinque Propoſitiones Damnatæ*

## AB INNOCENTIO XI.

1 NOn eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc ſententia probabili

tantùm utendum non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis Sacerdotalis, aut Epiſcopalis.

2 Probabiliter exiſtimo Judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3 Generatim, dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.

4 Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens ductus opinione minùs probabili.

5 An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei ſemel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.

6 Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigorosè quinquenniis per ſe obligare præceptum charitatis erga Deum.

7 Tunc ſolùm obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſumus.

8 Comedere & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem, non eſt peccatum, modò non obſit valetudini, quia licitè poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.

9 Opus conjugii ob ſolam voluptatem exercitum, omni penitùs caret culpa, ac defectu veniali.

10 Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11 Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externus.

12 Vix in Sæcularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui, & ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantùm ex ſuperfluo ſtatui.

13 Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali de vita alicujus triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & deſiderare: non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum.

14 Li-

14 Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, ſed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura eſt pinguis hæreditas.

15 Licitum eſt filio gaudere de parricidio Parentis à ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate conſecutas.

16 Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale, & ſecundùm ſe.

17 Satis eſt actum fidei ſemel in vita elicere.

18 Si à poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ut Deo, & Fidei glorioſum, cõſulo tacere, ut peccaminoſum per ſe, nõ damno.

19 Voluntas non poteſt efficere, ut aſſenſus fidei in ſeipſo ſit magis firmus, quàm meretur pondus rationum ad aſſenſum impellentium.

20 Hinc poteſt quis prudenter repudiare aſſenſum, quem habebat ſupernaturalem.

21 Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem, ſtat cum notitia ſolùm probabili revelationis; imò cum formidine, qua quis formidet ne non ſit locutus Deus.

22 Non-niſi fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23 Fides latè dicta ex teſtimonio Creaturarum, ſimilivè motivo, ad juſtificationem ſufficit.

24 Vocare Deum in teſtem mendacii levis non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem.

25 Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.

26 Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocumque alio fine juret ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, reverâ non mentitur, nec eſt perjurus.

27 Cauſa juſta utendi his amphibologiis, eſt quo-

ties id neceſſarium, aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio cenſeatur tūc expediens, & ſtudioſa.

28 Qui mediante commendatione, vel munere ad Magiſtratum, vel officium publicum promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentali præſtare juramentum, quod de mandato Regis à ſimilibus ſolet exigi, non habito reſpectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29 Urgens metus gravis eſt cauſa juſta Sacramentorum adminiſtrationem ſimulandi.

30 Fas eſt viro honorato occidere invaſorem, qui nititur calumniam inferre, ſi aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, ſi quis impingat alapam, vel fuſte percutiat, & poſt impactam alapam, vel ictum fuſtis fugiat.

31 Regulariter occidere poſſum furem pro conſervatione unius aurei.

32 Non ſolùm licitum eſt defendere defenſione occiſiva, quæ actu poſſidemus, ſed etiam ad quæ jùs inchoatum habemus, & quæ nos poſſeſſuros ſperamus.

33 Licitum eſt tam hæredi, quàm legatario, contra injuſtè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata ſolvantur, ſe taliter defendere, ſicut & jus habenti in Cathedram, vel præbendam, contra eorum poſſeſſionem injuſtè impedientem.

34 Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur.

35 Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiù in utero eſt, carere anima rationali, & tunc primùm incipere eamdem habere, cùm paritur, ac conſequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.

36 Permiſſum eſt furari, non ſolùm in extrema neceſſitate, ſed etiam in gravi.

37 Fa-

37 Famuli, & famulæ domeſticæ poſſunt occultè heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt.

38 Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere, quod ablatum eſt per pauca furta, quantumcumque ſit magna ſumma totalis.

39 Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad reſtitutionem iſtius damni illati.

40 Contractus Mohatra licitus eſt etiam reſpectu ejuſdem perſonæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.

41 Cùm numerata pecunia pretioſior ſit numeranda, & nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem, quàm futuram, poteſt creditor aliquid ultra ſortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari.

42 Uſura non eſt, dum ultra ſortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, ſed ſolùm ſi exigatur tamquam ex juſtitia debitum.

43 Quidni nonniſi veniale ſit, detrahentis auctoritatem magnam ſibi noxiam falſo crimine elidere?

44 Probabile eſt non peccare mortaliter, qui imponit falſum crimen alicui, ut ſuam juſtitiam, & honorem defendat. Et ſi hoc non ſit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45 Dare temporale pro ſpirituali non eſt ſimonia, quando temporale non datur tamquam pretium, ſed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale; vel etiam quando temporale ſit ſolùm gratuita compenſatio pro ſpirituali, aut è contra.

46 Et id quoque locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale; imò etiamſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis ſic, ut illud pluris exiſtimetur, quàm res ſpiritualis.

47 Cùm dixit Concilium Tridentinum eos alie-

nis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui niſi quos digniores, & Eccleſiæ magis utiles ipſi judicaverint, ad Eccleſias promovent, Concilium, vel primò videtur per hoc digniores non aliud ſignificare velle, niſi dignitatem eligendorum ſumpto comparativo pro poſitivo; vel ſecundò locutione minùs propria ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos: vel tamdem loquitur tertiò, quando ſit concurſus.

48 Tam clarum videtur fornicationem ſecundùm ſe nullam involvere malitiam, & ſolùm eſſe malam, quia interdicta, ut contrarium omninò rationi diſſonum videatur.

49 Mollities jure naturæ prohibita non eſt; unde ſi Deus eam non interdixiſſet, ſæpè eſſet bona, & aliquando obligatoria ſub mortali.

50 Copula cum conjugata, conſentiente marito, non eſt adulterium, adeòque ſufficit in Confeſſione dicere ſe eſſe fornicatum.

51 Famulus, qui ſubmiſſis humeris ſcienter adjuvat herum ſuum aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam virginem, & multoties eidem ſubſervit deferendo ſcalam, aperiendo januam, aut quid ſimile cooperando, non peccat mortaliter, ſi id faciat metu notabilis detrimenti, putà, ne à domino malè tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo expellatur.

52 Præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali, ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus.

53 Satisfacit præcepto Eccleſiæ de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor ſimul à diverſis Celebrantibus audit.

54 Qui non poteſt recitare Matutinum, & Laudes, poteſt autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad ſe minorem.

55 Præcepto Communionis annuæ ſatisfit per ſacrilegam Domini manducationem.

56 Frequens Confeſſio, & Cõmunio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, eſt nota prędeſtinationis.

57 Pro-

57 Probabile eſt ſufficere attritionem naturalem, modò honeſtam.

58 Non tenemur Confeſſario interroganti fateri peccati alicujus conſuetudinem.

59 Licet Sacramentaliter abſolvere dimidiatè tantùm confeſſos ratione magni concurſus Pœnitentium, qualis v. g. poteſt contingere in die magnæ alicujus feſtivitatis, aut Indulgentiæ.

60 Pœnitenti habenti conſuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Eccleſiæ, etſi emendationis ſpes nulla appareat, nec eſt neganda, nec differenda abſolutio, dummodò ore proferat ſe dolere, & proponere emendationem.

61 Poteſt aliquando abſolvi, qui in proxima occaſione peccandi verſatur, quam poteſt, & non vult omittere, quinimmò directè, & ex propoſito quærit, aut ei ſe ingerit.

62 Proxima occaſio peccandi non eſt fugienda, quando cauſa aliqua utilis, aut honeſta non fugiendi occurrit.

63 Licitum eſt quærere directè occaſionem proximam peccandi pro bono ſpirituali, vel temporali, noſtro, vel proximi.

64 Abſolutionis capax eſt homo, quantumvis laboret ignorantia Myſteriorum Fidei, & etiam ſi per negligentiam, etiam culpabilem, neſciat Myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Noſtri Jeſu Chriſti.

65 Sufficit illa Myſteria ſemel credidiſſe.

*Sequuntur aliæ triginta tres Propoſitiones Damnatæ*

## AB ALEXANDRO VIII.

1 Bonitas objectiva conſiſtit in convenientia objecti cum natura rationali: formalis verò in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc ſufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè. Hinc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decurſu vitæ ſuæ moralis.

2 Peccatum philoſophicum, ſeu morale, eſt actus humanus diſconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi; Theologicum verò, & mortale eſt tranſgreſſio libera Divinæ Legis. Philoſophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum, ſed non eſt offenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.

3 In ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum formale, & demeritum ſufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in cauſa ſua peccato originali, & libertate Adami peccantis.

4 Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat à peccato formali.

5 Non licet ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimam.

6 Dedit ſemetipſum pro nobis oblationem Deo, non pro ſolis Electis, ſed pro omnibus, & ſolis Fidelibus.

7 Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omninò accipiunt à Jeſu Chriſto influxum; adeòque hinc rectè inferes illis eſſe voluntatem nudam, & inermem, ſine omni gratia ſufficienti.

8 Gratia ſufficiens ſtatui noſtro non tam utilis, quàm perniciosa eſt, ſic ut proinde meritò poſſimus petere; A gratia ſufficienti libera nos Domine.

9 Omnis humana actio deliberata eſt Dei dilectio, vel mundi, ſi Dei, Charitas Patris eſt: ſi mundi, concupiſcentia carnis, hoc eſt, mala eſt.

10 Neceſſe eſt infidelem in omni opere peccare.

11 Revera peccat, qui odio habet peccatum merè ob ejus turpitudinem, & diſconvenientiam cum natura rationali, ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu.

12 Intentio qua quis deteſtatur malum, & proſequitur bonum, merè ut cœleſtem obtineat gloriam: non eſt recta, nec Deo placens.

13 Omne quod non eſt ex Fide Chriſtiana ſupernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.

14 Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: & etiam ſi videantur credere, non eſt fides divina, ſed humana.

15 Quiſquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur charitate ſi caruerit, vitio non caret; quoties intuitu licèt beatitudinis operatur.

16 Timor gehennæ non eſt ſupernaturalis.

17 Attritio, quæ gehennæ & Pœnarum metu concipitur, ſine dilectione benevolentiæ Dei propter ſe, non eſt bonus motus, ac ſupernaturalis.

18 Ordinem præmittendi ſatisfactionem abſolutioni induxit, non politia, aut inſtitutio Eccleſiæ, ſed ipſa Chriſti lex & præſcriptio, natura rei id ipſum quodammodo dictante.

19 Per illam praxim, mox abſolvendi ordo pœnitentiæ eſt inverſus.

20 Conſuetudo moderna quoad adminiſtrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamſi eam plurimorum hominum ſuſtentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Eccleſia non habetur pro uſu, ſed abuſu.

21 Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

22 Confeſſiones apud Religioſos factæ, pleræque vel ſacrilegæ ſunt, vel invalidæ.

23 Parochianus poteſt ſuſpicari de Mendicantibus, qui eleemoſynis communibus vivunt, de imponenda nimis levis, & incongrua pœnitentia, ſeu ſatisfactione, ob quæſtum, ſeu lucrum ſubſidii temporalis.

24 Sa-

24 Sacrilegi ſunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis ſuis pœnitentiam egerint.

25 Similiter arcendi ſunt à Sacra Communione, quibus nondum ineſt amor Dei puriſſimus, & omnis mixtionis expers.

26 Oblatio in Templo, quæ fiebat à Beata Virgine Maria in die Purificationis ſuæ per duos pullos Columbarum, unum in holocauſtum, & alterum pro peccatis, ſufficienter teſtatur, quòd indiguerit Purificatione, & quòd Filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus eſſet, ſecundùm verba legis.

27 Dei Patris ſedentis ſimulacrum nefas eſt Chriſtiano in Templo collocare.

28 Laus, quæ defertur Mariæ, ut Mariæ, vana eſt.

29 Valuit aliquando Baptiſmus ſub hac forma collatus: *In Nomine Patris, &c.* prætermiſſis illis verbis: *Ego te baptizo.*

30 Valet Baptiſmus collatus à Miniſtro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi obſervet, intùs verò in corde ſuo apud ſe reſolvit: Non intendo facere, quod facit Eccleſia.

31 Futilis, & toties convulſa eſt aſſertio de Pontificis Romani ſupra Concilium Oecumenicum auctoritate, atque in Fidei quæſtionibus decernendis infallibilitate.

32 Ubi quis invenerit doctrinam in Auguſtino clarè fundatam, illam abſolutè poteſt tenere, & docere, non reſpiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

33 Bulla Urbani VIII. *In eminenti*, eſt ſubreptitia.

IN-

# INDEX
## RERUM NOTABILIUM.

*P. Paginam ſignificat, N. Numerum.*


ABortus, pag. 194. n. 24. uſque ad n. 29.
Abſolutio Sacramentalis, p. 52. per tot.
Abſolutus indirectè à reſervatis, quando præſentare ſe debeat pro abſolutione directa, p. 23. n. 67.
Abſolutio moribundi, qui nulla dedit ſigna doloris, p. 53. n. 7.
Acceſſus ad Monaſterium Monialium, p. 115. n. 11.
Acedia, p. 302. n. 18. 19.
Adjuratio Dei, p. 115. per tot.
Adoratio Dei, & ejus contraria, p. 122. n. 2.
Adoratio quid ſit, p. 530.
Adulter an poſſit occidere invaſorem, p. 189. n. 11.
Adulterium, p. 225. n. 9. 10. 11.
Affinitas ex Baptiſmo, p. 347. n. 58. 59.
Amicitiam duorum dirimere, p. 295. n. 3.
Aperire litteras alterius, p. 380. n. 4. 5.
Articulus, & periculum mortis, p. 17. n. 7.
Aſpicere impudicè, p. 220. n. 6.
Attritio, p. 38. n. 1.
Attritionis à Contritione differentia, p. 41. n. 7.
Avaritia, p. 297. n. 45.
Audire inhoneſta, p. 220. n. 7.

B

BAnniti, p. 186. n. 4.
Baptiſmus, p. 326. per tot.
Baptizare ſub conditione, p. 326. n. 30.
Bellum, p. 199. uſque ad 202.
Beſtialitas, p. 230. n. 23.
Blaſphemia, p. 130. n. 19. 20. 21. 22.

# C

CAmbium, p. 25. n. 10. 11.
Capellanus obligatus ad celebrationem Miſſarum, p. 381. uſque ad 382.
Caſus reſervati Papæ, p. 25.
Caſus in Bulla Cœnæ, p. 26.
Caſus in quibus reus non gaudet immunitate Eccleſiæ, p. 26.
Caſtitas Religioſa, p. 103. n. 12.
Cenſura quid & quotuplex ſit, p. 457. n. 1. 2.
Cenſus, p. 143. n. 12. 13.
Circumſtantiæ peccatorum, quot, & quales, p. 35. n. 10. 11.
Collocutio Regularium cum Monialibus, p. 116. n. 14. 15. 16.
Commodatum, p. 242. n. 3.
Communio Paſchalis, p. 351. uſque ad 354.
Compenſationis conditiones, p. 235. n. 19.
Concubinatus, p. 223. n. 3.
Concubitus inordinatus, p. 331. n. 21.
Conditiones boni Confeſſarii, p. 15. n. 2.
Confeſſarius in caſu difficili quid facere debeat, p. 19. n. 12. 13. 14.
Confeſſarius exiſtens in lethali, quid facere debeat, p. 20. n. 17.
Confeſſarius inadvertenter abſolvens à reſervatis, p. 21. n. 1.
Confeſſarius temerè abſolvens à reſervatis, p. 22. n. 2.
Confeſſarius quando poſſit abſolvere à reſervatis, p. 23. n. 6.
Confeſſarius dubius de reſervatione, p. 24. n. 10.
Confeſſarius petens auctoritatem abſolvendi à reſervatis, p. 79. n. 13.
Confirmatio, p. 347. uſque ad 348.
Confeſſarius reperiens pœnitentem in occaſione proxima, p. 84. n. 5. 6. 7. 8.
Confeſſionis conditiones, p. 43. per tot.

Con-

Conſcientia, p. 62. per tot.
Contractus, p. 232. per tot.
Contractus trium contractuum, p. 252. n. 8.
Contractus ſocietatis, p. 256. n. 6.
Correctio fraterna, p. 278. uſque ad 279.
Clauſura Monialium, p. 110. uſque ad 116.
Clericis an liceat militare, p. 209. n. 29.
Clerici militantes an fiant irregulares, pag. 211. n. 34.
Clerici militantes an poſſint accipere hoſtium ſpolia, ibid. n. 35.
Clericus negotians, p. 172. n. 29. 30.
Credita, & chirographa emens, p. 271. n. 2. 28.
Crimina denunciare, p. 182. n. 7. 8. 9.
Cultus Latriæ, Duliæ, Hyperduliæ, p. 433.

D

DEbitum conjugale, p. 151. per tot.
Decimæ, p. 321. per tot.
Delectatio moroſa, p. 218. n. 2. 3.
Denunciare crimina, vel ſcripturas, p. 183. n. 7.
Depoſitio, & degradatio, p. 486. & 487.
Deriſio, p. 293. n. 1. 2. 3.
Deſiderium inhoneſtum, p. 220. n. 5.
Detractio, p. 285. uſque ad 291.
Diligentia maxima, media, & minima, p. 250. n. 6.
Diſpenſare ſolemnitates, p. 172. n. 13. n. 19.
Divinatio, p. 125. n. 7.
Divortium, p. 424. uſque ad 428.
Dolor de peccatis an debeat eſſe ſenſibilis, p. 39. n. 2.
Domini obligatio erga ſervos, p. 181. n. 3. 4. 5.
Dubius in Fide, p. 142. n. 9.
Dubium practicum, & ſpeculativum, p. 85. n. 1.
Dubitans an opus ſit mortale, vel veniale, quale peccatum committat, p. 65. n. 3.
Ducum peccata, p. 203. n. 13. 14. 15.
Duellum, p. 212. uſque ad 216.

## E

Ebrietas, p. 318. n. 7. uſque ad 15.
Eleemoſyna, p. 273. uſque ad 277.
Emptio, p. 260. uſque ad 270.
Emens gemmam à ruſtico, p. 270. n. 26.
Euchariſtia, p. 349. uſque ad 351.
Exorciſta petens aliquid curioſum à Dæmone, p. 156. n. 4.
Excommunicatio, p. 464. per tot.
Excommunicatio major, p. 146. uſque ad 470.
Excommunicatio minor, p. 465. n. 7. 8. 9.
Excomunicationes non reſervatæ, p. 471. n. 23. 24. 25. 26.
Excommunicationes Epiſcopis reſervatæ, p. 472. n. 27.
Excommunicationes Papæ reſervatæ. p. 473. n. 28.
Excommunicationis, Reſtrictionum, & Ampliationum regulæ, p. 478. n. 40.
Extrema Unctio, p. 388. uſque ad 394.

## F

Feſtum ſanctificare, p. 167. per tot.
Fides Theologica, p. 140 uſque ad 142.
Filia ſciens Matrem eſſe ſtrigem, p. 128. n. 14. 15.
Filii & Filiæ obligationes, p. 175. per tot.
Fornicatio, p. 23. n. 1. 2. 3. 4. 5.
Frequentia Communionis, p. 91. n. 15.
Frequentia Confeſſionis generalis, p. 90. n. 14.
Furtum, p. 232. uſque ad 235.

## G

Gabellas fraudans, p. 183. n. 10.
Gula, p. 300. n. 9. 10. & 316. per tot.

## H

Hæreſis, p. 142. n. 8. uſque ad 143.
Homicidium, p. 184. & ſeqq.

Homi-

Homicidium quomodo dicatur voluntarium, p. 190. n. 17.
Horæ Canonicæ, p. 398. uſque ad n. 406.
Hoſtia non conſecrata an poſſit tradi pro conſecrata, p. 92. n. 16.

I

Ejunium Eccleſiaſticum, p. 308. uſque ad 31.
Jejunium naturale, p. 353. n. 11. 12.
Ignorantia pœnitentis quando auferenda, p. 85. n. 9.
Impedimenta matrimonii impedientia, p. 429. uſque ad 433.
Impedimenta dirimentia, p. 434. uſque ad 491.
Inceſtus, p. 227. n. 12. 13.
Inebriare alium, p. 319. n. 11. 12. 14.
Infirmus recuſans medicinam, p. 192. n. 23.
Integritas materialis, & formalis in Confeſſione, p. 43. n. 2.
Intentio quid, quotuplex, p. 325. n. 8. 9.
Interdictum, p. 488. uſque ad 463.
Interpretationes faciendæ Moniali in fine vitæ, p. 87. n. 13.
Inveniens rem pretioſam, p. 239. n. 9.
Invidia, p. 300. n. 11. uſque ad 17.
Ira, p. 298. n. 7. 8.
Irregularitas quid ſit, p. 593. n. 1. 2.
Irregularitas ex delicto, p. 494. uſque ad 507.
Irregularitas ex defectu, p. 509. per tot.
Irregularitatis effectus, p. 515. per tot.
Irregularitas quomodo tollatur, p. 518. per tot.
Irregularitas ex homicidio, p. 507. n. 23.

L

Aborare in die feſto, p. 170. n. 4. uſque ad 11.
Legere, & loqui inhoneſta, p. 220. n. 7.
Libri prohibiti, p. 130. n. 17. 18.
Libri Hæreticorum, p. 284. n. 31. 32. 33.
Litterrarum apertio, p. 185. n. 4. 5.

Lo-

Locare animalia, p. 250. n. 7.
Ludus, p. 252. n. 5. & 255. n. 13. 14. 15. 16. 17.
Luxuria, & ejus filiæ, p. 298. n. 6.

M

MAgia, p. 125. n. 6.
Maleficium, p. 127. n. 13.
Maritus deprehendens uxorem in adulterio, p. 188. n. 9.
Materia Pœnitentiæ, p. 15. n. 1.
Mendacium, p. 167. per tot.
Mendacium dictum in Confeſſione, p. 43. n. 3.
Miſſa, p. 369.
Miſſa celebrari quomodo debeat, p. 385. uſque ad 388.
Miſſam dimidiare, p. 375. n. 18.
Miſſam offerre, p. 376. uſque ad 383.
Militum peccata, p. 205. n. 16.
Monopolium, p. 256. n. 18. 19. 20.
Monſtrum quomodo baptizandum, p. 335. n. 26.
Murmuratio, p. 290. n. 15. 16.
Mutuum, p. 244. uſque ad 247.

N

NEgotiatio, p. 272. n. 29. 30. 31.
Numerus peccatorum quomodo exprimendus à peccatore habituali, p. 45. 46.

O

OBedientia religioſa, p. 98. uſque ad 103.
Oblationes, p. 323. n. 10. 11.
Obligationes Monialium variæ, p. 117. uſque ad 120.
Obſides an liceat occidere, p. 208. n. 25.
Obſidi an liceat occidere, p. 208. n. 26.
Occaſio proxima, p. 84. n. 5. 6. 7. 8.
Occiſio, p. 184. per tot.

Occi-

Occiſoris obligationes, p. 171. n. 18.
Officium Divinum, p. 368. per tot.
Opus ſervile, p. 168. n. 2.
Ordines minores, & majores, p. 395. per tot.
Oſculum, p. 222. n. 11. 12.

P

Particulæ conſecratæ nequeunt diſtribui ante Commnnionem Sacerdotis, p. 366. n. 13.
Pater imprecans grave malum filiis, p. 179. n. 13.
Pater compellens filios ad Religionem, p. 118. n. 10.
Pater baptizans filium, p. 343. n. 57.
Patris obligationes, p. 174. per tot.
Patrinus in Baptiſmo, p. 340. n. 37. uſque ad 344.
Peccata quomodo multiplicentur, p. 36. n. 12. 13.
Peccata dubia quomodo confitenda, p. 15. n. 6.
Peccatum omiſſionis tria requirit, pagina 33. n. 2.
Peccator habitualis quomodo debet confiteri, p. 45. n. 7.
Peccatorum eſſentia, diviſio, & numerus, p. 32. per tot.
Pœnitens accedens ad Confeſſarium imperitum, p. 19. n. 12.
Pœnitens accedens ad Confeſſarium excommunicatum toleratum, p. 10. n. 16.
Pœnitentia quid ſit p. 15. n. 1.
Pœnitentia injuncta à Confeſſario, p. 47. uſque ad 51.
Percuſſor Clericorum, p. 376. n. 34. 35. 36. 37.
Pollutio, p. 229. n. 18. 19. 20.
Poſſeſſio pro quo ſtet, & unde dignoſcatur, p. 67. n. 7.
Poſſeſſor bonæ & malæ fidei, pag. 273. num. 3. uſque ad 7.
Poteſtas Confeſſarii, p. 15. n. 3.
Poteſtas in articulo mortis, p. 16. n. 5. 6. 7.
Poteſtas Regularium, p. 17. n. 8.
Præcepta Decalogi, p. 121. per tot.

Præceptum, Mandatum, & Conſilium, quomodo differant, p. 304. n. 1.
Præceptum Eccleſiæ, p. 304. per tot.
Pretium legale,& naturale mercis,p.260.n.1.2.& 3.
Primitiæ, p. 323. n. 8.
Privilegia ſcrupuloſorum, p. 70. n. 14.
Propoſitum non peccandi qualiter requiratur in Confeſſione, p. 40. n. 6.
Puella accedens cum reſervatis ad Confeſſionem, p. 25. n. 12.

## Q

Quandonam poſſeſſio ſtet pro libertate, n. 8.
Quando ſtet pro lege, p. 68. n. 9.
Quæſtores Regum, p. 273. n. 28.

## R

Ratihabitio, p. 506. n. 21.
Raptus, p. 228. n. 14.
Rebaptizare, p. 333. n. 23. 29.
Repræſalia in bello, p. 203. n. 23.
Reſervatio caſuum, p. 21. per tot.
Reſtituere in ſolidum quid ſit, p. 243. n. 17.
Reſtitutio, p. 236. uſque ad 244.
Revelatio ſecreti, p. 283. n. 2. 3.
Revelare complicem delicti in Confeſſione, p. 46. num. 11.

## S

Sacerdos non approbatus ad præſentiam approbati utrum poſſit in articulo mortis abſolvere, p. 16. n. 5.
Sacramentum in genere, p. 42. n. 4. per tot.
Sacrificium Euchariſticum, p. 368. per tot.
Sacrilegium, p. 132. n. 23. uſque ad 28.
Sacrilegium in materia caſtitatis, p. 228. n. 15. 16.
Sartores, p. 153. n. 13.

Satiſ-

Satisfactio, quæ eſt pars Pœnitentiæ, p. 47. per totum.
Scandalum, p. 217. n. 2. 3.
Scomeſſai, p. 256. n. 17.
Scrupulus, p. 69. n. 11. 12. 13. 14.
Senſali, p. 241. n. 14.
Servcrum obligationes, p. 180. n. 1. 2. 3.
Servus vendens aut emens pro domino, p. 240. n. 11. 12.
Sigillum, p. 57. per tot. & p. 75. uſque ad 80.
Signa ad dignoſcendum, num pœnitens, qui patitur divina, ſit à Dæmone deceptus, p. 93. n. 16.
Societas animalium, p. 250. n. 7.
Sodomia, p. 230. n. 22.
Sollicitatio in Confeſſione, p. 510. per tot.
Somnia obſervare, p. 126. n. 10.
Sponſalia, p. 408. per tot.
Stuprum, p. 224. n. 6. 7. 8.
Superbia, p. 296. n. 2. 3.
Superſtitio, p. 123. per tot.
Surdus an ſcripto confiteri debeat, p. 86. n. 11.
Suſpenſio, p. 282. uſque ad 486.
Suſpicio, p. 293. n. 4.
Suſurratio, p. 295. n. 2. 3.

T

Tabernarius miſcens vinum, p. 269. n. 21.
Tactus impudici, p. 456. n. 13.
Tentatio Dei, p. 133. n. 29.
Teſtes, p. 282. uſque ad 283.
Tranſgreſſio Regularum Religionis, p. 116. n. 10.
Turpe lucrum, p. 223. n. 8.

V

Vanagloriatio, p. 294. n. 4.
Venditio, p. 260. uſque ad 272.
Veſtes pretioſæ, & vanæ, p. 221. n. 9. 10.
Viaticum, p. 355. n. 18. uſque ad 27.

Via-

Viaticum miniſtrans, ſi reperiat infirmum plures Confeſſiones ſacrilegas feciſſe, quomodo ſe gerere debeat, p. 95. n. 19.
Vidua cogitans delectationes præteriti Matrimonii, p. 219. n. 14.
Virtutes Theologicæ, p. 140. per tot.
Vota ſolemnia, p. 9 . per tot.
Vota emiſſa ante Profeſſionem, per Profeſſionem an extinguantur, p. 109. n. 28.
Votum, p. 157. uſque ad 166.
Uſucapio, p. 257. n. 21. 22. 23. 24. 25.
Uſura, p. 244. uſque ad 248.
Uſus conjugii, p. 451. uſque ad 457.

F I N I S.

ANT 1318 / 2

[illegible] Google